

SZERZŐI JOG

MINDENKINEK

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala 2017

SZERZŐI JOG MINDENKINEK

Szerzők:

Csász Gergely: 8.1–8.3. fejezet

Gondol Daniella: 2., 6.4. fejezet

Grad-Gyenge Anikó: 10. fejezet

Hepp Nóra: 7. fejezet

Horváth Katalin: 9.1–9.4. fejezet

Lábod Péter: 11. fejezet

Legeza Dénes: 1., 2., 3., 4.8., 9.1.4.1. fejezet

Lendvai Zsófia: 13. fejezet

Mezei Péter: 12. fejezet

Nagy Balázs: 1., 6.1., 6.3., 9.5. fejezet

Takács Nóra Emese: 4., 5. fejezet

Timár Adrienn: 6.2., 11.4.2. fejezet

Zugh Kinga: 8.4–8.5. fejezet

Szerkesztette: *Legeza Dénes*

Szakmai lektor: *Lábod Péter*

Felelős szerkesztő: *Bana Zsuzsanna*

Fedélterv és tördelés: *Plette Péter*

A kézirat lezárva: 2017. május 15.

© Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó: *dr. Luszcz Viktor*

ISBN 978-963-9157-82-8

A borítókép forrása: 123rf.com, szerző: Vasilis Ververidis

A szerzők által kifejtett nézetek és vélemények a szerzők sajátjai, így azok semmilyen esetben sem minősülnek jogi vagy egyéb szakmai tanácsnak, valamint nem tekinthetők a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala hivatalos álláspontjának.

SZERZŐI JOG

MINDENKINEK

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala 2017

A KÖNYV SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	7
1. BEVEZETÉS	11
2. A SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ALAPJA, RENDSZERE.....	13
3. A SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSE ÉS GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE	31
4. A SZERZŐI JOG ÁLTAL VÉDETT MŰVEK ÉS TELJESÍTMÉNYEK	53
5. A SZERZŐ ÉS A SZERZŐI JOG EGYÉB JOGOSULTJAI	77
6. A SZERZŐ JOGAI	93
7. A SZERZŐI JOG KORLÁTAI.....	137
8. AZ EGYES MŰTÍPUSOKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK.....	165
9. A FELHASZNÁLÁS	191
10. A SZERZŐI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS	245
11. NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI UNIÓS SZERZŐI JOG	273
12. BEVEZETÉS AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ SZERZŐI JOGBA	305
13. A SZERZŐI MŰVEK FELHASZNÁLÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ JOGTERÜLETEK	331
RÉSZLETES TARTALOMJEGYZÉK.....	355

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1959. évi Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
Adatbázis-irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről
ARTISJUS	ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület
Árvamű-irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2012/28/EU irányelve (2012. október 25.) az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól
Be.	a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
Bérletirányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joghoz kapcsolódó egyes jogokról
Btk.	a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
BUE	Berni Uniós Egyezmény (az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet)
CDPA	Copyright, Designs and Patents Act of 1988.
CISAC	Szerzők és Zeneszerzők Társaságainak Nemzetközi Szövetsége
EGT	Európai Gazdasági Térség
EJI	Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület
Elkertv.	az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló, 2001. évi CVIII. törvény
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ESZJE	Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény (az 1952. évi szeptember hó 6. napján Genfben aláírt Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény kihirdetéséről szóló 1971. évi 4. törvényerejű rendelet)
EU	Európai Unió
EUB	az Európai Unió Bírósága
EUMSZ	az Európai Unió működéséről szóló szerződés
EUSZ	az Európai Unióról szóló szerződés
EUSZTH	az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUIPO – European Union Intellectual Property Office) [korábban Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH), angolul OHIM]
FILMJUS	FILMJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete

Fttv.	a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény
HUNGART	Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület
Infosoc-irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban érvényesülő szerzői és kapcsolódó jogok egyes kérdésekben történő összehangolásáról
Infotv.	az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény
ISZJSZ	Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle
Jogérvényesítési irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről
Ket.	a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
KJK	közös jogkezelő szervezet
KJK-irányelv	Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve (2014. február 26.) a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről
Kjkt.	A szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény
Követőjogi irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követőjogról
Kt.	a Kereskedelmi Törvénykönyvről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk
LB	Legfelsőbb Bíróság
MAHASZ	Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület
MASZRE	Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete
MISZJE	Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület
Mt.	a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény
Mttv.	a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXV. törvény
Műholdirányelv	a Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas sugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői jogokhoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról
Műnya R.	az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól szóló 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet
Nmjt	a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet
pma	<i>post mortem auctoris</i> (a szerző halálát követő év első napjától számított védelmi idő)
Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

REPROPRESSZ	Repropressz Magyar Lapkiadók Reprográfiai Egyesülete
RKJK	reprezentatív közös jogkezelő szervezet
Római Egyezmény	az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről 1961-ben, Rómában létrejött nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről szóló 1998. évi XLIV. törvény
RSZ	Magyar Reprográfiai Szövetség
rSzt.	a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény
SCOPUS	Supreme Court of the United States (az Egyesült Államok Szövetségi Legfelsőbb Bírósága)
Szabs. tv.	a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény
SZJSZT	Szerzői Jogi Szakértő Testület
SZJSZTr.	a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet
Szt.	a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény
SZMSZ	szervezeti és működési szabályzat
Szoftverirányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről
SZTNH	Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
Tpvt. / versenytörvény	a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény
TRIPS	a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonzatairól Szóló Megállapodás (1998. évi IX. törvény)
USCA	United States Copyright Act, 17. U.S.C.
Védelmiúidő-irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről és az azt módosító 2011/77/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv
Vhr.	a szerzői jogi törvény végrehajtásáról szóló 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet
Vt.	a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény
WCT	WIPO Szerzői Jogi Szerződés (a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről Szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. törvény)
WIPO	a Szellemi Tulajdon Világszervezete
WPPT	WIPO-szerződés az előadásokról és a hangfelvételekről (A Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről Szóló Szerződésének kihirdetéséről szóló 2004. évi XLIX. törvény)
WTO	Kereskedelmi Világszervezet

1. BEVEZETÉS

Az alkotás viszonylag egyszerű folyamat (is lehet). Csak húzzunk néhány vonalat vagy készítsünk egy szelfit, és máris mindannyian szerzőkké válhatunk! Az alkotás pillanata azonban nemcsak a művet hozza létre, hanem a szerzőt is majd egy évszázadra különféle jogokkal ruházza fel. Ennyire egyszerű a szerzői jog is? Ezzel kapcsolatban egy kiadó egyszer azt kérdezte: „van-e értelme elolvasnom a szerzői jogi törvényt? Mindent megtudhatok belőle, ha végigolvasom?” Nehéz lenne azt válaszolni, hogy igen, minden további nélkül. A szerzői jog ugyanis olyan, mint egy kaleidoszkóp: ahány műtípuson keresztül szemléljük, annyiszor más képpé állnak össze a szerzői jog alkotóelemei.

Ahhoz, hogy megértsük a szerzői jogok lényegét, mibenlétét, először is meg kell értenünk e jogok fő rendeltetését. A saját tulajdonunkban álló *fizikai dolgainkat* sokféle módon, akár *fizikai eszközökkel* is meg tudjuk védeni az illetéktelen személyektől. Egy biztonságos zár, riasztóberendezés, sőt, akár videokamerás megfigyelés mellett nyugodtak lehetünk abban, hogy nagy valószínűséggel csak olyanok fognak hozzáférni féltett tárgyunkhoz, akiknek ezt megengedjük. Abban is biztosak lehetünk, hogy ha e tárgyunkat megmutatjuk valakinek, vagy akár még azt is megengedjük, hogy rövid időre kézbe vegyék, a tárgyunk feletti tényleges uralmunk változatlanul fennáll, azt bármikor visszavehetjük és eltehetjük biztonságos, elzárt helyére. A *szellem alkotásai* – mint a szerzői művek – esetében azonban már nem ilyen egyszerű a helyzet. Ezek az alkotások, bár sokszor szintén fizikai formában jelennek meg, konkrét anyagi formájuktól elkülönülten, attól függetlenül léteznek és hasznosíthatók. Éppen ezért hívjuk az ilyen alkotásokat *immateriális javaknak* is. Ugyanaz a zenemű megjelenhet például egy kotta, egy CD-lemez vagy akár egy élő előadás formájában is, amely utóbbi esetben kézzelfogható fizikai dologról már egyáltalán nem beszélhetünk. Mi történik, ha az általunk komponált zeneművet előadjuk a közönség számára? A dallam bekúszik a fülekbe, a refrén visszhangzik a fejekben, és hirtelen az alkotásunk ott van a közönség „kezában”. Vissza tudjuk venni? El tudjuk megint zárni, hogy ne férjenek hozzá? A tudomány jelen állása szerint még nem áll az alkotók rendelkezésére olyan eszköz, mint amit a hollywoodi sci-fiben a „sötét zsaruk” használtak a rövidtávú memória törlésére, tehát ilyen értelemben nem tudjuk újra „biztonságba helyezni”, saját „birtokunkba” visszavenni művünket. Aki a művet egyszer megismerte, továbbra is „birtokában maradhat”, elméletileg azt tud vele csinálni, amit szeretne. A teljes fizikai biztonság fenntartására akkor lett volna lehetőségünk, ha soha nem adjuk elő a művet, nem hozzuk nyilvánosságra, hanem a fiókunkban őrizzük lezárva. A szerzők azonban általában pont azért alkotnak, hogy művüket megismerhesse a nyilvánosság. A mű nyilvánosság előtti használatával szerezhetnek hírnevet, és nem utolsósorban ezzel tudják biztosítani saját megélhetésüket is. Éppen ezért van szükség arra, hogy a fizikai védelem hiányát olyan *jogi eszközök* pótolják, amelyek hasonlóan megfelelő és erős védelmet biztosítanak arra, hogy a szerző saját ellenőrzése és uralma alatt tartsa alkotását és annak mások általi használatát. A szerzőt megillető jogok alapvető rendeltetése ennek megfelelően egyrészt a szerző és alkotása közötti személyes viszony védelme (pl. a plágium vagy a mű eltorzítása ellen), másrészt pedig a mű felhasználása (pl. többszörözése, terjesztése) feletti teljes körű ellenőrzés biztosítása.

A szerzők jogosítványai és azok terjedelme viszonylag egyszerűen leírható. A *könyv célja* éppen ezért az, hogy korosztálytól és végzettségtől függetlenül „felhasználóbarát” és szerzőbarát módon mutassa be a jogterületet.

Az írás során alkalmazott *módszertan* az volt, hogy törvényhelyek idézése helyett ahányszor csak tudjuk, próbáljuk meg hazai és nemzetközi jogeseteken, szakvéleményeken, gyakorlati példákon és illusztrációkon keresztül érthetőbbé tenni a némely esetben igencsak összetett kérdéseket. A jogszabályok (száma, elnevezése) talán előbb változnak, mint egyes kérdésekben a kiforrott bírósági és szakmai gyakorlat. Ugyanakkor vannak olyan rendelkezések is, amelyeket már rég hatályon kívül helyeztek (pl.: tankönyvek szabad felhasználása, rokonjogi védelem), de a régi beidegződések tovább élnek, és ezekből sok félreértés adódik. Tehát a könyv forgatása nem mentesíti az olvasót attól, hogy az egyes jogszabályok hatályos szövegét beszerezze.

A könyv törzsanyaga a szerzői jog vázlatos történetétől kezdve felöleli a szerzői és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok teljes körét, e jogok korlátait (különösen a szabad felhasználási eseteket), a művek és teljesítmények felhasználása egyéni és közös jogkezelésben történő engedélyezésének ismertetését, az egyes jogérvényesítési és a jogérvényesítést segítő lehetőségek bemutatását, valamint a nemzetközi és európai uniós szerzői jogi ismereteket.

Mivel a némileg eltérő angolszász jogi kultúra a filmekben és az internetes fórumokon keresztül nagy hatással van a szerzők és felhasználók mindennapjaira, ezért úttörő módon a könyvben önálló fejezet foglalkozik az összehasonlító szerzői joggal. E fejezet többek között választ ad arra, hogy az amerikai perekben miért kaphatnak a szerzők több millió dolláros kártérítési összegeket, hogy az egyes országokban miért különbözik a személyhez fűződő és vagyoni jogok köre, a védelmi idő hossza, vagy hogy mi a különbség az európai szabad felhasználás, az amerikai *fair use* és az angol *fair dealing* között.

Ugyanígy külön fejezet tárgyalja a szerzői művek és teljesítmények felhasználásához kapcsolódó jogterületeket is. Talán nem kell mondani, hogy a szerzői jog nem szemérmes, ellenben a médiatörvény szigorú szabályrendszerrel védi a fiatal tévénezőket; a dohánytermékek reklámozásának tilalma, a véleménynyilvánítás szabadságának határai vagy az ábrázolt személy képmáshoz való joga nem a szerzői alkotószabadságot korlátozza, hanem a művek felhasználhatóságát szűkíti. Ugyanígy a szerzői jog kapcsolódhat egy ábrás (grafikai) védjegyhez, egy formatervezésiminta-oltalomhoz, találkozhatunk vele a versenyjogban vagy egy közbeszerzési eljárás során is.

Az egyes fejezetek végén a főbb fogalmak jegyzéke, valamint a megszerzett ismeretek elmélyítését segítő kérdések és feladatok találhatóak. Terjedelmi korlátok miatt a lábjegyzetekben hivatkozott források szolgálhatnak az érdeklődő olvasó számára – a teljesség igénye nélkül – további tájékozódási pontul.

A könyv már figyelemmel van a Kjkt. és a Kjkr. rendelkezéseire is és az EUB 2016 szeptemberéig befejezett főbb előzetes döntéshozatali eljárásaira is.

A szerzők munkáját az SZTNH-től szakmai tájékoztatást kérő ügyfelek, az egyetemi oktatókat kérdező diákok és a gyakorló jogászokat szerzői jogi problémáikkal felkereső ügyfelek is segítették.

Olvassa ezt a könyvet olyan lelkesedéssel, amilyen lelkesedéssel a szerzők írták!

2. A SZELLEMITULAJDON- VÉDELEM ALAPJA, RENDSZERE

A szellemi tulajdon-jogok két nagy ágát az iparjogvédelmi és a szerzői jogok alkotják. A fejezet első része általános képet kíván adni a szellemi tulajdon-védelemről, röviden ismerteti az egyes iparjogvédelmi oltalmi formákat, és bemutatja az iparjogvédelem és a szerzői jog közös és eltérő vonásait. A fejezet második része felvázolja a szellemi tulajdon-védelem nemzetközi és hazai intézményrendszerét.

2.1. A SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ALAPJA ÉS JELENTŐSÉGE

A szellemi tulajdon-védelem a polgári jog sajátos, sok szempontból önálló része. Különlegességét az adja, hogy nem valamiféle tárgyra, hordozóra terjed ki, hanem azt a *szellemi értéket (és azon keresztül annak alkotóját)* védi, amely az emberi alkotótevékenység folytán keletkezik, és amelynek ugyanakkor jelentős gazdasági értéke is lehet. A szellemi alkotások többsége szellemi kreativitás eredménye, mint látni fogjuk például forma, ábra, zenemű, vizuális alkotás.

A védelem oka egyrészt személyes, másrészt vagyoni jellegű. A szellemi tulajdon-védelem elismerése annak a személyes alkotói kapcsolatnak, amely az alkotók és műveik között fennáll (ezért hívják ezt a területet – a személyes kapcsolatot, nem pedig a tulajdonjogi hasonlóságot előtérbe helyezve – a szellemi alkotások jogának is). Ez a kapcsolat különösen a szerzői jog által védett művek esetében érhető tetten, mivel a művek szükségszerűen kifejezik, magukon hordozzák az alkotó személyiségét. De az iparjogvédelem – mint a szellemi tulajdon másik ága – körében is jelentős szerepe van az egyénnek, legyen egy műszaki találmány feltalálója vagy egy forma tervezője. Ez a védelmi cél elvontnak tűnhet, és kérdéses lehet, hogy mi indokolja az egyéni érdek védelmét. Egyrészt azonban az alkotótevékenység gazdasági értéke nem feltétlenül nyilvánvaló már annak megszületésénél. Másrészt a védett érdek minden látszat ellenére nem csupán egyéni, és az alkotó sajátja: az emberi közösségek egyik összetartó ereje az azokat körülvevő kultúra, amely olyan egyéni alkotásokból épül fel, amelyek ezáltal az általános kultúra részévé válnak.¹

A szellemi tulajdon elismerése egy ösztönző, amely hozzájárul az innovációhoz, a kutatás-fejlesztéshez vagy a fogyasztók tájékoztatásához. Az alkotásba fektetett időt, energiát és pénzt a társadalom egy időleges monopolhelyzettel jutalmazza, a befektetés a meghatározott évekre szóló versenyelőnnyel kompenzálható és jutalmazható.

A szellemi tulajdon abszolút jellege azt jelenti, hogy a jogosultaknak kizárólagos joguk van a szerzői mű felhasználására, az oltalom alatt álló műszaki megoldás hasznosítására, az árujelzők használatára, illetve a felhasználás, a hasznosítás és a használat másnak történő engedélyezésére. E jog olyan erős, hogy esetleges jogosulatlan cselekmények esetén a jogosult a jogsértővel szemben bírói (polgári vagy büntető) úton is felléphet, továbbá vámhatósági intézkedések révén akadályozhatja a jogsértő termékek határon átnyúló forgalmát.

¹ A védelem okával és a szellemi alkotás vs. szellemi tulajdon kifejezés használatával kapcsolatos további részletekért l. *Grad-Gyenge Anikó*: Búcsú a szellemi alkotások jogától? A szerzői jog és az iparjogvédelmi oltalmi formák polgári jogi védelme a magyar magánjogban – <http://ptk2013.hu/szakcikk/grad-gyenge-aniko-bucsu-a-szellemi-alkotasok-jogato-a-szerzoi-jog-es-az-iparjogvedelmi-oltalmi-formak-polgari-jogi-vedelme-a-magyar-maganjogban/1776>.

A szellemitulajdon-védelmi terület önállóságát támasztja alá, hogy a rá vonatkozó különleges szabályokat nem a Ptk., hanem más törvények, nemzetközi szerződések és egyéb jogforrások tartalmazzák. A Ptk. ugyanakkor háttérjogszabálya a szellemitulajdon-védelemnek.² A szellemitulajdon-védelemre vonatkozóan emellett a büntetőjog és a vámjog is tartalmaz részletszabályokat.³

A szellemitulajdon-védelem által védett szellemi alkotások igen sokszínűek: idetartoznak mindazok az alkotások, műszaki megoldások, amelyek vagy szerzői jogi, vagy iparjogi védelem alatt állnak, például a filmek, az irodalmi művek, a találmányok vagy az árujelzők is. Ugyancsak fontos, hogy azok a szereplők is védelmet élveznek, akik a szellemitulajdon-védelem tárgyait a közönséghez eljuttatják. E közvetítők érdekeinek védelmét szintén tükrözi a szabályozás. A fentiek mellett figyelemmel kell lenni arra, hogy bár a szellemitulajdon-védelem elsődleges célja az alkotás és az alkotó védelme, valamint magának az alkotásnak az ösztönzése, a szabályozás, csakúgy, mint más jogterületeken, más érdekeket is figyelembe vesz. Az alkotók védelme nem lehet korlátok nélküli, hiszen így olyan helyzetben is akadályozhatnák műveik felhasználását, amikor a társadalom felhasználáshoz fűződő érdeke személyes érdeküknél fontosabb. A jogszabályok erre a közérdekre tekintettel korlátozzák több esetben az alkotók szellemi tulajdonuk hasznosításához fűződő jogát. Így a jogosultak általában *tűrni kötelesek a magáncélú vagy a társadalom számára általában hasznos felhasználásokat*, hasznosításokat (pl. oktatási, tudományos, kísérleti cél).

A szellemi tulajdon gazdasági jelentőségét leginkább makrogazdasági, azaz országos és nemzetközi adatokkal lehet a legjobban illusztrálni. Egy 2013-as nemzetközi tanulmány vizsgálta a szellemitulajdon-intenzív ágazatok⁴ hozzájárulását az EU gazdaságához. Az eredmények alapján elmondható, hogy a szektor mintegy 56,5 millió európai polgárt foglalkoztat, akik az EU GDP-jének 38,6%-át termelik meg. A szektor jellemzője továbbá az átlagosnál mintegy 40%-kal magasabb jövedelem, ami a legmagasabb, 69%-os bérprémiumot a szerzőijog-intenzív ágazatoknál jelent.⁵

² Ptk. 2:55. § E törvényt kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak. A rendelkezés Szjt.-beli párja: 3. § (1) A szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok átszállására, átruházására, megterhelésére, valamint az e törvény hatálya alá tartozó művekkel és egyéb teljesítményekkel összefüggő egyéb személyi és vagyoni jogviszonyokban az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a Ptk. rendelkezései az irányadók. (2) A szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezelésére az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a Kjkt. rendelkezései az irányadók.

³ Ezekről részletesebben I. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez. ProArt, 2013 – www.szerzoijogikezikonyv.hu.

⁴ Szellemitulajdon-intenzív ágazatok azok az ágazatok, amelyeken belül az egy munkavállalóra jutó szellemitulajdon-jogok meghaladják az átlagot.

⁵ Intellectual Property Rights Intensive Industries: Contribution to Economic Performance and Employment in the European Union: Industry-Level Analysis Report. EPO-OHIM, September 2013. p. 7–9.

2.2. AZ EGYES IPARJOGVÉDELMI OLTALMI FORMÁK RÖVID BEMUTATÁSA, ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Az iparjogvédelem területei két csoportba oszthatók: idetartoznak egyrészt a tudományos-műszaki jellegű megoldások (lásd a 2.2.1–2.2.4. alpontban), másrészt az áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére szolgáló megjelölések, vagyis árujelzők (lásd a 2.2.5–2.2.6. alpontban).

2.2.1. Szabadalom

A szabadalom, pontosabban a szabadalmi oltalom találmányon állhat fenn. A törvény nem határozza meg a találmány fogalmát, azonban az három ismérv alapján azonosítható: egy műszaki megoldás, amely feltalálás eredményeként jön létre, és a szokásostól eltérő, ötletes műszaki alkotás.

Egy találmány akkor szabadalmaztatható, ha:

- ◆ új, vagyis olyan találmány, ami mások számára korábban nem volt hozzáférhető;
- ◆ feltalálói tevékenység eredménye/feltalálói teljesítményen alapul, vagyis *szakember* számára nem nyilvánvaló;
- ◆ az iparban alkalmazható/iparilag alkalmazható, vagyis az ipar vagy a mezőgazdaság valamelyik ágában előállítható vagy használható.

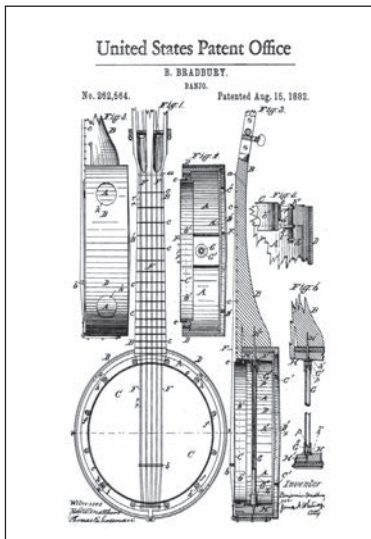
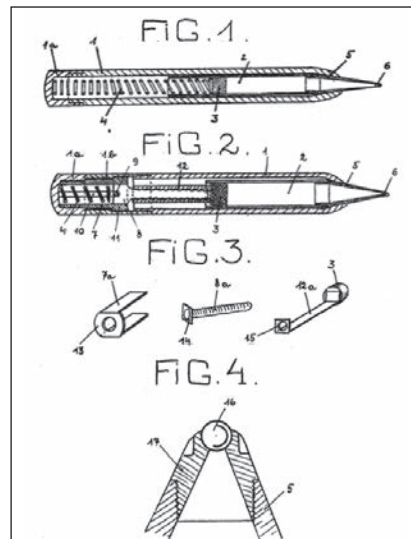
E fogalmak közül egyedül a szakembert emelnénk ki, aki olyan képzelt személy, aki ugyan ismeri a szakterületével kapcsolatos aktualitásokat („technika állása”), de csak átlagos kombináló- és feladatmegoldó képességgel rendelkezik, ugyan a szakmai ismereteket rutinjelleggel alkalmazza, de képzelőereje korlátozott. Az ő képzeletbeli szemüvegét felvéve szükséges a feltalálói tevékenységet megítélni.

Nem szabadalmaztatható pl. a felfedezés, mert nem minősül műszaki megoldásnak, így eleve meg sem felel a találmány fogalmának.

A feltaláló az a természetes személy, aki a találmányt megalkotta. A feltalálót különböző jogok illetik meg. Így személyhez fűződő jogai a szerzőség joga, a találmány nyilvánosságra hozatalának joga, a feltalálói jó hírnév védelme és a névfeltüntetés vagy anonimitás joga. A feltalálói vagyoni jogok lényege, hogy a szabadalom jogosultjának, azaz a szabadalmasnak (aki különbözhet a feltalálótól) kizárólagos joga van a találmány hasznosítására. Ez a kizárólagos jog annyira erős, hogy a szabadalmas *bárkivel szemben felléphet*, aki engedélye nélkül *előállítja, használja, forgalomba hozza* a találmány tárgyát képező terméket (pl. egy gömböcöt), vagy *használja* a találmány tárgyát képező eljárást (pl. szabadalmaztatott eljárás annak megállapítására, hogy a nyomtatott szöveg vagy az aláírás volt-e előbb a papíron – 227253), vagy forgalmaz a szabadalmaztatott eljárással előállított terméket, például egy biológiailag lebomló csomagolóanyagot (P1400467). A szabadalomra is igaz, hogy a jogosultak túrni kötelesek a magáncélú vagy a társadalom számára általában hasznos felhasználásokat, hasznosításokat.

A feltaláló vagyoni jogai átruházhatók és örökíthetők.

A szabadalmi oltalom hatósági aktussal, azaz a bejelentés közzétételével keletkezik, az oltalom hatálya visszahat a bejelentés napjára. A szabadalmi oltalom a bejelentés napjától számított 20 évig tart, de fenntartási díjat évente kell fizetni.

Bendzsó amerikai szabadalma 1882-ből⁶

Bíró László golyóstoll-szabadalma (138248)

Számtalan magyar találmány ismert (mögöttük a feltaláló nevével): ilyen a golyóstoll (Bíró László), a biztonsági (foszforos) gyufa (Irinyi János), az elektromos hűtőgép (Albert Einstein és Szilárd Leó), a transzformátor (Bláthy Ottó), a váltóáramú villanymozdony (Kandó Kálmán), a körhinta (Gábor Dénes), a kalmopyrin (Richter Gedeon), a felfújható földgömb (Karinthy Frigyes), a kicserélhető fejű harisnya (Karinthy Emmi), a hologram (Gábor Dénes), a színes neonreklám (Baj Zoltán) vagy a legújabbak közül az átlátszó beton (Losonczy Áron) és a gömböc (Domokos Gábor és Várkonyi Péter).

Mint azt később látni fogjuk, a szerzői jog fejlődését lényegében a technika fejlődése kényszerítette ki: a különböző találmányok újabb műtípusokat és felhasználási módokat hoztak létre. Ilyen, a szerzői joghoz kapcsolódó találmány például a dagerrotípia (Louis Daguerre, Nicéphore Niépce), a zselatinos emulzió (Richard Maddox), a kinematográf (Auguste és Louis Lumière), a telefonhírmondó (Puskás Tivadar), a fonográf (Thomas A. Edison), a rádió (többek), a televízió (radioskop – Tihanyi Kálmán) vagy a walkman öse, a hordozható gramofon (Diószegi Mór). De ugyanígy megemlíthetjük azokat a találmányokat is, amelyek szerzői művek megszólaltatását segítik, mint a fúvós hangszerek tisztaságát elősegítő ventil, a tárogató, a cimbalom (mindhárom Schunda V. József), az álltartó vonós hangszerekhez (Horváth Milán), de a manapság használt hangszerek többsége is egykor szabadalmi oltalom alatt állt, mint az ún. angol mechanika zongorához (Stoddard és Backers), a kereszthúrozás, a *sostenuto* pedál, a hangversenyzongora-keret (mindhárom Steinway szabadalom), a Hammond-orgona (Laurens Hammond), a bendzsó (Benjamin Bradbury) vagy a duplapedálos hárfa (Sebastian Érard). A sort hosszasan lehetne folytatni.

A találmányok szabadalmi oltalmáról az Szt. rendelkezik.

⁶ <https://www.mypatentprints.com/wp-content/uploads/2016/06/banjo-patent-1882-patent-print-wall-decor-music-poster-music-art-musical-instrument-patent-vintage-music-bluegrass-folk-music-575092ef3.jpg>.

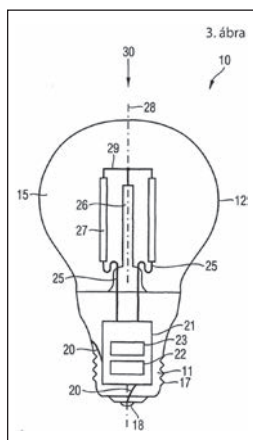
2.2.2. Használatiminta-oltalom

A szabadalomhoz hasonlóan a használatiminta-oltalom (ún. kis szabadalom) is az új, feltalálói tevékenységen alapuló, *iparilag hasznosítható műszaki megoldásokat védi*. Különbség azonban a szabadalomhoz képest, hogy használatiminta-oltalmat olyan műszaki megoldás is kaphat, amely bár *nem éri el a szabadalomhoz szükséges színvonalat*, azonban már meghaladja a szakembertől elvárható rutintevékenység szintjét. Ilyen lehet a valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó műszaki megoldás. A különbséget az oltalom tárgyának megnevezése is érzékelteti: ebben az esetben védendő tárgyként nem találmányról, hanem mintáról beszélünk.

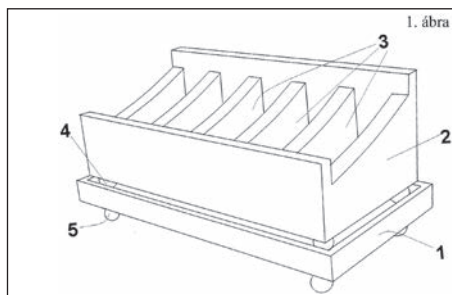
A mintaoltalom alapján a jogosultnak kizárólagos joga van arra, hogy a mintát hasznosítsa, illetve hasznosítására másnak engedélyt (licenciát) adjon. A kizárólagos hasznosítási jog kiterjed a minta szerinti termék gazdasági tevékenység körében való *előállítására, használatára, behozatalára és forgalomba hozatalára*. A mintaoltalom jogosultjának a feltalálóval azonos személyhez fűződő jogai vannak, vagyoni jogai átszállhatnak, átruházhatók és megterhelhetők. A mintaoltalom a bejelentés napjától számított *tíz évig* tart.

Ilyen tárgy lehet pl. egy szappantartó (4607), egy berendezés szavazatok leadásának és számlálásának megkönnyítésére (4506), egy foszforeszkáló kutyahám (4450), egy hegedűhöz való álltartó (4521) vagy egy önfertőtlenítő fogkefe (4391). Nem részesülhet mintaoltalomban például egy termék esztétikai kialakítása.

A használati minták oltalmáról az 1991. évi XXXVIII. törvény rendelkezik.

Lámpa (4525)

Szappantartó (4607)

2.2.3. Növényfajta-oltalom

A növényfajta-oltalom tárgya olyan új növényfajta lehet, amely egynemű (egyedei jellemzőikben azonosak) és állandó (ezek a jellemzők szaporítás után is változatlanok maradnak). A növényfajták – bár oltalmukról az Szt. rendelkezik – nem szabadalmaztathatók, mert ezek olyan élő szervezetek, amelyek nem írhatóak le az ipari szabadalmakhoz hasonlóan.

Oltalom alatt álló növényfajta pl. a Ceglédi Napsugár kajsziarack (94), a Sárvári Rubinka burgonya (158), a Buddha fajtanévű mák (77), a Meteorit pirospaprika (1), továbbá különböző nemesített búzák, kukoricák, csicsóka, burgonya és lucernafajták szerepelnek az SZTNH nyilvántartásában.

2.2.4. Formatervezésiminta-oltalom

Formatervezésiminta-oltalomban („dizájnoltalomban”) az *új és egyéni jellegű* formatervezési minták részesülhetnek. A szabadalomtól és a használatiminta-oltalomtól ezt az oltalmi formát az különbözteti meg, hogy az újdonságnak és egyedi jellegnek nem a termék működésében kell megjelennie. A formatervezési minta tehát nem műszaki megoldás, hanem külső jellegzetesség, ami kizárólag esztétikai célokat szolgál, és nem a termék műszaki rendeltetésének a következménye.

A minta akkor oltalmazható, ha *új*, ami akkor valósul meg, ha a bejelentés (elsőbbség) napját megelőzően azzal azonos vagy attól csak lényegtelen részletekben különböző formai kialakítású termék nem jutott nyilvánosságra, és ha *egyéni jellegű*, ami azt jelenti, hogy a minta a tájékozott használóra az elsőbbség napját megelőzően nyilvánosságra jutott bármely mintától *eltérő összbemutatót* kelt. A kizáró okok közül egyet emelnénk ki: a más korábbi szerzői jogát sértő minta nem részesülhet oltalomban. Ilyenkor a gyakorlatban azt kell vizsgálni, hogy a szerzői mű a bejelentés elsőbbségét figyelembe véve korábban létezett-e. Ha igen, akkor a bejelentést az SZTNH elutasítja.

Az oltalom tárgya lehet ipari és kézműipari termék külső megjelenése, a mintához tartozó, a külső megjelenést befolyásoló valamennyi jellegzetesség (pl. felület, díszítés, anyaghasználat), akár háromdimenziós, akár síkbeli kialakításban. Az oltalom nemcsak egyedi alkotásokat védhet, hanem összetartozó elemeket, pl. bútorgarnitúrákat, de azok alkatrészeit is (fogantyú).

A mintaoltalom hatósági aktussal – a bejelentés napjára visszaható hatállyal – akkor keletkezik, amikor a bejelentő a mintára mintaoltalmat kap. A minta szerzője az a természetes személy, aki a mintát megalkotta. Személyhez fűződő jogai a szerzőség joga, a minta nyilvánosságra hozatalának joga és a névfeltüntetés vagy az anonimitás joga. Az oltalom jogosultjának kizárólagos joga van a minta hasznosítására, így bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül hasznosítja a mintát. Hasznosításnak minősül különösen a minta szerinti termék előállítása, használata, forgalomba hozatala, forgalomba hozatalra való felkínálása, behozatala, kivitele és e célokból való raktáron tartása. Az oltalom jogosultjának kizárólagos joga nem terjed ki a *magánhasználat céljából* végzett, illetve a *gazdasági tevékenység körén kívül* eső cselekményekre, a kísérleti célú cselekményekre, az idézésre és az iskolai célú cselekményekre,⁷ valamint összetett termékek estében az eredeti megjelenés helyreállítására irányuló, valamely látható alkatrész mintájának hasznosítására.

A mintához kapcsolódó és a mintaoltalomból eredő vagyoni jogok átruházhatók és örö-

⁷ Feltéve, hogy e cselekmények összeegyeztethetők a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal, indokolatlanul nem sérelmesek a minta rendes felhasználására, és e cselekményekkel összefüggésben a forrást megnevezik.

kíthetők. Az oltalom a bejelentés napjától számított 5 évig tart, de 5 évente, maximum négy alkalommal meghosszabbítható (összesen 25 év). Megújítás hiányában az oltalom megszűnik.

A formatervezési-mintaoltalom az az iparjogvédelmi oltalmi forma, amely a *legközelebb áll a szerzői jogi védelemhez*. Ennek oka pontosan az, hogy nem működési, hanem *külső jellegzetességet véd* (szerzői jogi terminológia szerint: nem a tartalmat, hanem a megjelenítést illeti a védelem). Éppen ezért igen gyakori, hogy a formatervezési minták az iparjogvédelmi oltalom mellett párhuzamosan szerzői jogi védelmet is élveznek.⁸

Oltalom alatt állhat az órák dizánja, a boltokban kapható kandallók, egyes köztéri padok, lámpák, esőkabátok, különféle bútorok, gépkocsik, italospalackok, burkolókövek, bútorszövetek, különböző kártyák és játékok, termécsomagolások, ékszerek, evőeszközök, címkék stb.

A formatervezési minták oltalmáról a 2001. évi XLVIII. törvény rendelkezik.

2.2.5. Védjegy

A védjegy olyan grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamilyen árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen más árujától vagy szolgáltatásától. Emellett a védjegyoltalom célja a fogyasztók tájékoztatásának, választásának az elősegítése, egyfajta kapcsolat kialakítása az áru előállítója és a szolgáltatás nyújtója között. Így a védjegyek a vállalat elismertségének hordozóivá válhatnak, és hatékony versenyeszközzé a versenytársak között.

A védjegy állhat szóból, szóösszetételből, ábrából, valamilyen formából, sőt, színből és hangból, illetve az előbb felsoroltak kombinációjából is. A védjegy az az oltalmi forma, amit talán a legtöbb „laikus” is ismer és felismer: elég, ha csak a Coca-Cola betűtípusára, a Nike „pipájára”, a Puma ugró nagymacskájára gondolunk. Ugyanígy sokak számára ismert az Unicum mint az egyik legrégebbi magyar védjegy, amely 1927 óta áll folyamatosan oltalom alatt.

Globus (A619784)

Herbarium (A913723)

A formatervezési minta mellett a védjegy a másik olyan iparjogi oltalmi forma, amely a szerzői jogi védelemmel sok hasonlóságot mutat. A védelem oka ugyanis ebben az

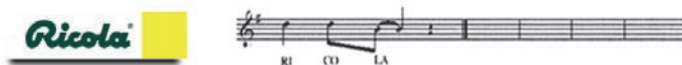
⁸ Bővebben Hepp Nóra: A formatervezésiminta-oltalom szerzői jogi megközelítése. ISZJSZ. 6. (116.) évfolyam, 5. szám, 2011. október, p. 48–74.

esetben is a külső megjelenítés egyedisége, bár ez az egyediség – a szerzői jogi védelemmel szemben – itt célhoz rendelt (áru vagy szolgáltatás megkülönböztetésére kell szolgálnia).

A védjegyjogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára és más személyek részére a védjegy használatának engedélyezésére (ez az ún. védjegyllicencia). Így a védjegyjogosult is bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül *gazdasági tevékenység körében* használ például a védjeggyel azonos megjelölést olyan árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek azonosak a védjegy árujegyzékében szereplőkkel, vagy olyan megjelölést, amelyet a fogyasztók a védjeggyel összetéveszthetnek.

A védjegyoltalom hatósági aktussal, lajstromozással keletkezik. Az oltalom a bejelentés napjától számított 10 évig tart, és korlátlan alkalommal megújítható. Az oltalom – többek között – megújítás hiányában megszűnik.

A védjegyoltalom több szálon kötődik a szerzői joghoz, hiszen az oltalmazott megjelölés állhat szerzői jogi védelem alatt – ilyenkor a bejelentéshez kell csatolni a felhasználási szerződést is –, illetve a szerzői joghoz kapcsolódó áruknak és szolgáltatásoknak is lehet oltalmazott megjelölésük.

A Ricola szó- (683910), ábrás (237208) és hangvédjegye (838231)

A Nokia hang- (75743899) és szóvédjegye (2690201)

Bösendorfer

A Bösendorfer
ábrás védjegye (A415522)

STEINWAY & SONS

A Steinway
ábrás védjegye (113584)

artisjus

Az Artisjus
színes szóvédjegye (139819)

A védjegyekről a Vt. rendelkezik.

2.2.6. Földrajzi árujelző

A földrajzi árujelző a védjegyhez hasonlóan a termék más termékektől való megkülönböztettségére szolgál, annyiban azonban speciális, hogy ezt a termékek földrajzi eredetének megjelölésével teszi. Két fajtája a földrajzi jelzés, illetve az eredetmegjelölés. Ezek között az a különbség, hogy az eredetmegjelölés „szigorúbb”: eredetvédett csak olyan termék lehet, amelynek hírneve kialakulásában a földrajzi környezeten kívül a természeti és emberi tényezők kizárólagos vagy lényeges szerepet játszottak. Földrajzi jelzéssel ezzel szemben olyan termék is ellátható, amelynek kiemelt tulajdonsága lényegében földrajzi származásának tulajdonítható.

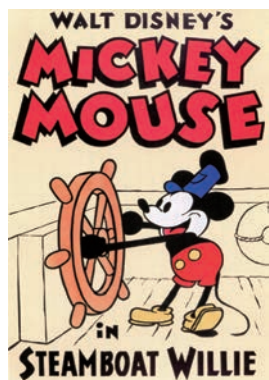
Ismert földrajzi árujelző például Portó (portói bor – a korábban itthon e néven árult borokat ezért is hívják ma már portugisernek), Párma (pármai sonka), illetve a hazaiak közül Tokaj (bor), Makó (hagyma), Gönc (sárgabarack) vagy Szeged (szalámi). Oltalom alatt álló eredetmegjelölés továbbá Pannonhalma, Göcsej, Hollóháza, Parád, Herend, Budafok, Budapest, Kecskemét, Szatmár, Mór, Kalocsa stb. A földrajzi árujelzőkről a Vt. rendelkezik.

2.3. A SZERZŐI JOGI VÉDELEM ÉS AZ IPARJOGVÉDELEM ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Egy adott alkotást egyszerre védhetnek a szerzői jog és az iparjog előírásai – erre a leggyakoribb példákat a korábban elmondottak szerint a dizájn területén találjuk, ahol egy-egy alkotás védelmét az iparművészeti alkotást megillető szerzői jogi védelem és formatervezésiminta-oltalom is biztosíthatja. Ugyanígy egy grafikai vagy egy zenemű is élvezhet a szerzői jogi védelem mellett iparjogvédelmi (pl. védjegyjogi) oltalmat (lásd a 13.1. alfejezetben). Ezek a védelmek más szempontból, de ugyanazt a célt szolgálják: az alkotás ösztönzését az alkotóknak biztosított jogokon keresztül.

Összetett védjegy (135377)

Ub Iwerks – Walt Disney: Mickey Mouse c. szerzői mű⁹
(grafika és filmalkotás)

A szerzői jogi és iparjogi védelem erről a közös töről fakad, azonban ezen kívül is számos közös vonással rendelkezik.

- ◆ Mind a szerzői alkotások, mind az iparjogvédelmi tevékenység tárgyainak jogosultjait mindenki mással szemben fennálló, ún. *abszolút jogok védik*. Ezek a jogosultak részére alkotásukra vagy tevékenységük eredményére kizárólagos felhasználási, hasznosítási jogot biztosítanak, mindenki más számára pedig az engedély nélküli felhasználás tilalmát írják elő.
- ◆ A jogosultak a felhasználásra mindkét terület esetében *másnak is engedélyt adhatnak* [felhasználási szerződéssel, hasznosítási (licencia-) szerződéssel].

⁹ https://disneyfinds.files.wordpress.com/2014/05/tumblr_mcqjtfpbrclrrbuhco1_1280.jpg.

- ◆ A fentiek ellenére bizonyos esetekben a szellemi alkotásokon fennálló *jogok korlátozottak*. Ennek oka, hogy meghatározott, jól körülhatárolható körökben a jogalkotó a társadalmi közérdeket előbbre valónak ítéli meg a jogosultak alkotás ösztönzésére szolgáló egyéni érdekénél. Így a szerzői jog területén az ún. szabad felhasználási esetkörökben nem kell a felhasználáshoz a jogosult engedélyét kérni, de hasonló példát láthatunk pl. a szabadalmakra adott kényszerengedélyek esetében is (ez utóbbi adható a hasznosítás elmulasztása vagy a szabadalmak egymástól való függősége miatt).
- ◆ Eltérően a tulajdonjog tárgyaitól, mindkét terület körébe tartozó alkotások védelme *korlátozott időben*, vagyis meghatározott idő után ezek bárki számára szabadon felhasználhatóvá válnak. A védelmi idő korlátozásának oka ez esetben is az, hogy meghatározott idő elmúltával a társadalom szabad felhasználáshoz fűződő érdeke erősebbé válik a jogosult (vagy jogutódja, örököse) egyéni érdekénél.
- ◆ A védelem mind a szerzői jog, mind az iparjog által védett alkotások esetében *területi jellegű*, vagyis a védelem mindig csak nemzeti és nemzetközi jogszabályok által meghatározott területen belül (legyen az egy ország, az EU vagy államok egyéb nemzetközi szerződéssel vagy más módon kapcsolódó közössége) illeti meg a jogosultat. (A teritorialitásról lásd a 11.2. alfejezetet.)
- ◆ A szellemi alkotások *gazdasági jelentősége* más területekhez (pl. oktatás, építőipar, pénzügyi és biztosítási tevékenység) képest *kiemelkedő*: az iparjogvédelem körében elsősorban a szabadalmak és védjegyek vonatkozásában, a szerzői alkotások esetében pedig főként az informatika (szoftverek), továbbá a film területén.

A jogosultak tehát körülbástyázhadják termékeiket különböző oltalmakkal, hiszen mind-egyik oltalmi forma az áruk és szolgáltatások valamely eltérő részére és felhasználására biztosít időleges kizárólagos jogokat. Így a Gillette cég rendelkezik különböző szabadalmakkal, formatervezésiminta-oltalom alatt álló borotvákkel és védjegyekkel, míg a termékek reklámozását sorra szerzői jogi alkotásokkal (reklámfilm, plakát) valósítják meg. Azonban ezek a jogok nem azonos védelmet biztosítanak. A szellemi tulajdon-védelem két fő részterülete – a szerzői jog és az iparjog – a köztük lévő hasonlóság ellenére számos sajátos, eltérő vonással is rendelkezik, ezeket a könnyebb átláthatóság kedvéért táblázatban foglaljuk össze.

Szerzői jog	Iparjogvédelem
Viszonylag homogén jogterület, ahol valamennyi jogosultra az Szt. tartalmazza a legfőbb anyagi jogi szabályokat.	A jogi védelmi rendszer meglehetősen szer-teágazó, az egyes oltalmi formákra vonatkozó fő jogi szabályokat csaknem minden esetben más-más törvény tartalmazza.
Főként az irodalmi, tudományos és művészeti alkotások védelmére szolgál; a védelem egyik fő oka is az alkotó és műve között fennálló viszony megbecsülésének kifejezésre juttatása (az anyagi megbecsülés mellett). Ez a kapcsolat olyan erős, hogy az Szt. alapján főszabály szerint a szerző jogai – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok egyaránt – átruházhatatlanok.	A védelem oka gazdasági-vagyoni jellegű: a védelem tárgyai tudományos-műszaki jellegű alkotások, amelyeknél nem annyira az azokat létrehozóhoz való kötődés, mint inkább azoknak a gyakorlati hasznosíthatósága az elsődleges védelmi szempont. A vagyoni jogok átruházhatók, a személyhez fűződő jogok azonban a szerzőkhöz hasonlóan átruházhatatlanok.
Szerzői műnek minősülhet bármilyen olyan alkotás, ami az Szt.-ben megfogalmazott egyéni-eredeti követelménynek megfelel.	Az iparjogvédelmi oltalmi formák tárgyai a jogszabályok által kimerítően meghatározottak.
A védelem nem alapul értékítéleten: esztétikai meggyőződés, minőségi jellemzők nem szempontjai vagy feltételei a védelemnek, kizárólag a formában, és nem a tartalomban megnyilvánuló egyéni-eredeti jelleg. A szerzői jogi védelem tehát a forma megjelenítését köti az alkotó (a jogtulajdonos) engedélyéhez.	Az iparjogvédelem területén nem a forma, hanem a gondolat, a tartalom megvalósítása engedélyköteles. A védelem a szerzői jognál objektívabb értékelésre (pl. a tartalmi újdonság szempontjára) alapít, feltételei részletesebben szabályozottak és körülírtabbak.
A jogi védelem a mű megszületésétől kezdve áll fenn, a védelemnek semmilyen nyilvántartásba vétel nem előfeltétele.	A jogi védelem előfeltétele a hatósági nyilvántartásba vétel, azaz a lajstromozás.
Nem véd a véletlenül párhuzamosan létrejött művekkel szemben (bár ennek az esélye igen csekély, tekintettel arra, hogy ez valószínűleg kizárná, hogy az alkotás eredeti jellegű legyen).	A nyilvántartásba vételt követően a használatra monopóliumot biztosít.
A szerzői művek közönséghez való eljuttatásához a legtöbb esetben elengedhetetlen a közreműködők igénybevétele, akik ennek elismeréseként a szerzőkhöz hasonló, ún. szomszédos jogokat élveznek (előadóművészek, film- és hangfelvétel-előállítók).	Az iparjogvédelem által oltalmazott alkotások többnyire nem igényelnek közvetítőket, ezért az iparjogvédelem területén nem beszélhetünk a közvetítők védelméről.
A szerzői jogi alkotások védelmi ideje az iparjogvédelmi alkotásokhoz képest lényegesen hosszabb, <i>pma</i> 70 évig terjed (más a helyzet ugyanakkor az ún. szomszédos jogi teljesítmények esetében, l. a 7.1.2. alpontban).	Az iparjogvédelmi alkotások oltalmi ideje viszonylag rövid, (5+) 5 év (dizájn), 10 év (védjegy, használatiminta-oltalom), illetve 20 év (szabadalom) a bejelentés napjától számítva. Az oltalom ideje bizonyos oltalmi formák esetében azonban több esetben meghosszabbítható, akár több alkalommal is. A földrajzi árujelző korlátlan időre szól.

2.4. A SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM INTÉZMÉNYRENDSZERE

A nemzetközi és európai (regionális) szintű szerzői jogi szabályozást a 11. fejezet ismerteti részletesen. Ez a fejezet a szellemi tulajdon védelmét támogató, összetett nemzetközi és hazai intézményrendszert mutatja be röviden.

2.4.1. Nemzetközi intézmények

2.4.1.1. A Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organisation, WIPO)

A WIPO a szellemi tulajdon védelmére hivatott nemzetközi világszervezet. 1967-ben alapították, 1974-től az ENSZ szakosított intézményeként, önfinanszírozó módon, 188 taggal, genfi székhellyel működik. Magyarország a WIPO-hoz tagállamként 1970-ben csatlakozott. Általános szellemi tulajdon-védelmi világszervezetként a WIPO mind az iparjogvédelem, mind a szerzői jog területén aktív.

A WIPO fő feladata az államközi együttműködés előmozdítása és koordinálása a szellemi tulajdon védelmének területén. Feladat körében többek között nemzetközi szerződések létrehozatalát segíti elő, illetve ezek adminisztrálását látja el, globális szolgáltatásokat nyújt a szellemi tulajdon védelmében, politikai fórumként segíti nemzetközi szellemi tulajdon-védelmi szabályok létrejöttét, választottbíróági és közvetítői szolgáltatásokat lát el¹⁰ (lásd a 11.2. és 10.6.2. alfejezetben).

2.4.1.2. Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUSZTH; European Union Intellectual Property Office, EUIPO, korábban OHIM)

Az EUSZTH fő feladata az európai uniós védjegyek és formatervezési minták nyilvántartásba vétele és adminisztrációja. Emellett azonban az EUSZTH együttműködik a nemzeti és regionális szellemi tulajdon-védelmi hivatalokkal, felhasználói csoportokkal, az Európai Bizottsággal, az Európai Parlamenttel és más nemzetközi szervezetekkel is. Tevékenysége e körben kiterjed a különböző nyilvántartásvezetési feladatokra (árva művek) és a szellemi tulajdoni jogérvényesítés előmozdítására¹¹ (lásd a 11.3. fejezetben).

2.4.1.3. Európai Szabadalmi Hivatal (European Patent Office, EPO)

Az EPO 1977-ben alapított kormányközi szervezet. Jelenleg 38 tagja van (Magyarország 2003 óta tag). Fő feladata – az EUSZTH-hoz hasonlóan – egységes európai oltalom nyújtása, azonban az EUSZTH-től eltérően nem a védjegyek, hanem a szabadalmak területén.¹²

¹⁰ <http://www.wipo.int/about-wipo/en/index.html>.

¹¹ <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/the-office>.

¹² <https://www.epo.org/about-us/office.html>.

2.4.1.4. Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organisation, WTO)

A WTO fő célja a nemzetközi kereskedelem liberalizációja. Elődje az 1947-ben megkötött GATT (Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény) volt, amelyhez Magyarország 1973-ban csatlakozott. Az 1995-ben alapított WTO több szempontból is felülmúlta a GATT szabályait: egyrészt állandó szervezetet állított fel, másrészt azt szabályozási szempontból is meghaladta. Szellemitulajdon-védelmi szempontból az 1994-ben létrejött, a WTO által adminisztrált TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonzatairól Szóló Megállapodás) nemzetközi egyezmény jelentősége kiemelkedő. A TRIPS szabályai olyan oltalmi minimumfeltételeket állítanak fel a szellemitulajdon-védelem gyakorlatilag összes területén, amelyek a jogharmonizációt szolgálják (lásd a 12.6.3. és 13.2.1. fejezetben).

A WTO-nak és így a TRIPS-nek is 162 állam a tagja, köztük Magyarország 1995-től, a kezdetektől.¹³

2.4.2. Hazai intézmények

2.4.2.1. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH)

Az SZTNH (2011 előtt: Magyar Szabadalmi Hivatal, korábban Országos Találmányi Hivatal¹⁴) a szellemi tulajdon védelméért felelős magyar kormányhivatal. 1896 óta működik, feladat- és hatáskörét jelenleg az Szt. 115/G. §-115/L.§-a határozza meg. Feladatai közé tartozik különösen

- ◆ az iparjogvédelmi oltalmi bejelentések vizsgálata és ez alapján az oltalom megadása és nyilvántartása;
- ◆ az Iparjogvédelmi Szakértői Testület és a Szerző Jogi Szakértő Testület, valamint az utóbbin belül létrehozott Egyeztető Testület működtetése;
- ◆ a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos dokumentációs és tájékoztatási szolgáltatás nyújtása (Frecksay János Szakkönyvtár);
- ◆ a szellemi tulajdon védelmét érintő kérdésekben kormányzati stratégia kidolgozása és érvényesítése, illetve az e területet szabályozó jogszabályok előkészítésében való részvétel;
- ◆ a szellemi tulajdon területén folyó nemzetközi, illetve európai együttműködés szakmai feladatainak ellátása;
- ◆ tudatosságnövelés és ismeretterjesztés a szellemi tulajdon területén.

Az SZTNH szerzői jogi feladatai közé tartozik – többek között – az árva művek felhasználásának engedélyezése, a szerzői jogok és a kapcsolódó jogok kezelését végző közös jogkezelő szervezetek és független jogkezelő szervezetek nyilvántartásának vezetése, a közös jogkezelés reprezentatív közös jogkezelő szervezetként történő engedélyezése, a közös jog-

¹³ https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm.

¹⁴ Az SZTNH történetéről l. *Tószegi Zsuzsanna* (szerk.): Egy hivatás 120 éve: a Magyar Királyi Szabadalmi Hivaltól a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivataláig. Typotex, Budapest, 2016.

kezelési tevékenység és a független jogkezelő szervezetek jogkezelési tevékenysége feletti felügyelet, a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek díjszabására vonatkozó miniszteri jóváhagyásának előkészítése, önkéntes műnyilvántartás vezetése stb.

2.4.2.2. Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT)

Az SZJSZT szerzői jogi jogviták rendezésében 1884 óta közreműködő testület. Az SZTNH mellett fejti ki tevékenységét. Feladatait, szervezetének és működésének szabályait az Sztj., valamint az SZJSZTr. állapítja meg.

Az SZJSZT-hez elsősorban bíróságok és más hatóságok fordulhatnak szerzői jogi jogvitás ügyekben felmerülő szakkérdésekben, azonban a testület kérésre peren kívül másnak is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. Az SZJSZT tagjai szerzői jogi vagy alkotói, illetve szomszédos jogi teljesítményi területen szakismerettel rendelkező személyek.¹⁵

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület hasonló feladatot lát el az iparjogvédelem területén.¹⁶

Az SZJSZT szakvéleményeiből készült válogatások 1970 és 2000 között nyomtatott formában, 2000-től nyomtatott és elektronikus formában is hozzáférhetők. A jelen kötetben ezért a szakvélemények forrását külön nem jelöltük.

1970–1977: Messik Márta (szerk.): A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye I. kötet 1970–1977. Artisjus, Budapest, 1981.

1978–1989: Lenkovics Barnabás, Székely László (szerk.): A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye II. kötet 1978–1989. Artisjus–Eötvös, Budapest, 1991.

1990–1996. Lenkovics Barnabás, Székely László (szerk.): A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye III. kötet 1990–1996. Eötvös, Budapest, 1998.

1997–2003: Ficsor Mihály, Kiss Zoltán, Kulcsár Eszter (szerk.): A szerzői jog a gyakorlatban. A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye (1997–2003). KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.

2004–2009: Ficsor Mihály, Kiss Zoltán (szerk.): A szerzői jog gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben: A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye, 2004–2009. Complex, Budapest, 2010.

2010–2013: Legeza Dénes (szerk.) A szerzői jog gyakorlati kérdései: Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. SZTNH, Budapest, 2014.

¹⁵ Az SZJSZT történetéről l. Legeza Dénes: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megalakításához vezető út. In: Pogácsás Anett (szerk.) Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából. Szent István Társulat, Budapest, 2014. p. 383–405; Legeza Dénes: A magyar szerzői jogi szakértői tevékenység történetének vázlata 1952-ig. In: Legeza Dénes (szerk.) A szerzői jog gyakorlati kérdései: Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. SZTNH, Budapest, 2014. p. 12–54.

¹⁶ <https://www.sztnh.gov.hu/hu/sztnh/szellemi-tulajdon-vedelmi-testuletek/iparjogvedelmi-szakertoi-testulet>.

Az SZJSZT szakvéleményei éves bontásban, illetve tematikus keresőben az SZTNH honlapján érhetők el: <http://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/szerzoi-jog/szerzoi-jogi-foosztaly/szerzoi-jogi-szakerto-testulet>.

2.4.2.3. Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület (MIE)

A MIE 1906-ban jött létre, majd 1962-ben alakult újjá mint közhasznú társadalmi szervezet, amelynek tagjai elsősorban szabadalmi ügyvivő, jogász és közgazdász szakemberek. A MIE feladatkörébe elsősorban az iparjogvédelem és a szerzői jogi védelem tudományos és gyakorlati tanulmányozása, a szerzői jogi és iparjogvédelmi kultúra ápolása és terjesztése, az iparjogvédelemmel és a szerzői joggal összefüggő ismeretek közhasznú elterjesztése, továbbá az alkotótevékenység és az alkotások hasznosításának szakmai-társadalmi eszközökkel való elősegítése tartozik.¹⁷

2.4.2.4. Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület (MSZJF)

Az MSZJF 2011-ben alakult meg a szerzői jog érvényesítésének, fejlődésének, valamint az alkotók és jogtulajdonosok védelmének előmozdítása céljából. Tagjai elsősorban szerzői joggal (is) foglalkozó jogászok. Feladatai közé tartozik a szerzői jog hazai, európai és nemzetközi helyzetének tanulmányozása, fejlődésének figyelemmel kísérése, az erre vonatkozó információk gyűjtése, az SZJSZT, valamint – szerzői jogi tevékenységük tekintetében – az SZTNH és más állami szervek munkájának társadalmi támogatása.¹⁸

2.4.2.5. ProArt – Szövetség a Szerzői Jogokért Egyesület

A ProArt öt közös jogkezelő szervezet (Artisjus, EJI, FilmJus, Hungart, MAHASZ) szövetsége. Létrehozatalát a szerzői jogi jogsértések számának drámai növekedése tette szükségessé a közös jogkezelő szervezetek által képviselt jogosultak érdekeinek hatékony védelméért. A szövetség céljai:

- ◆ az érintett jogosultak művei, teljesítményei jogsértő felhasználása elleni fellépés, valamint e fellépések összehangolása;
- ◆ a jogszerűség elősegítése a szerzői művek, szomszédos jogi teljesítmények felhasználásának vonatkozásában valamennyi érintett jogosult érdekeinek a figyelembevételével;
- ◆ a szerzői jogi jogtudatosság fokozása különösen oktatás, ismeretterjesztés, valamint a szerzői jog pozitív szerepét bemutató reklámok és egyéb nyilvános közlések útján;

¹⁷ <http://www.mie.org.hu/>; Gödölle István: A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői jogi Egyesület 100 éve – történeti és archontológiai vázlat. ISZJSZ, 2. (112.) évfolyam, különszám, 2007, p. 5–33.

¹⁸ <http://mszjf.hu/>.

- ♦ olyan közös akciók, intézkedések előkészítése, végrehajtása, amelyek valamennyi érintett jogosult érdekeinek a figyelembevételével elősegítik a szerzői jog által védett művészeti alkotások, teljesítmények elismerését és megismerését.¹⁹

2.5. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

2.5.1. Fogalmak

Feltalálói tevékenység: a technika állásához képest szakember számára nem nyilvánvaló.

Ipari alkalmazhatóság: a találmány iparilag alkalmazható, ha az ipar vagy a mezőgazdaság valamely ágában előállítható, illetve használható.

Védjegyvoltalom: védjegyvoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól. Ilyen megjelölés lehet különösen szó, szóösszetétel – beleértve a személyneveket és a jelmondatokat –, betű, szám, ábra, kép, sík- vagy térbeli alakzat – beleértve az áru vagy a csomagolás formáját –, szín, színösszetétel, fényjel, hologram, hang, valamint e megjelölések összetétele is.

A formatervezési minta egyéni jellege: a mintának egyéni jellege van, ha az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbemutatót tesz. Az egyéni jelleg megítélésénél figyelembe kell venni, hogy a szerző – különösen a termék természetére és az ipari, illetve kézműipari ágazat sajátosságaira tekintettel – milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát.

2.5.2. Ellenőrző kérdések

1. Melyek a szellemitulajdon-védelem területei?
2. Mit véd a szabadalom?
3. Soroljon fel néhány, a szerzői joghoz kötődő találmányt!
4. Melyek a kedvenc védjegyei?
5. Hasonlítsa össze az egyes iparjogvédelmi oltalmi formák oltalmi idejét!
6. Ismertesse a szerzői jog és az iparjogvédelem közös vonásait!
7. Ismertesse a szerzői jog és az iparjogvédelem eltérő vonásait!
8. Mely nemzetközi intézmények kapcsolódnak a szellemitulajdon-védelemhez?
9. Mely hazai intézmények kapcsolódnak a szellemitulajdon-védelemhez?

¹⁹ <http://proart.hu/>.

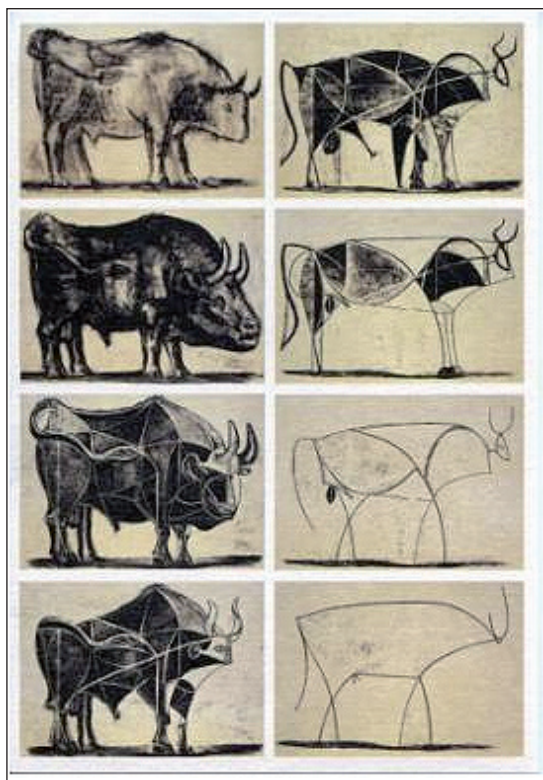

3. A SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSE ÉS GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

Hosszú évszázadoknak kellett eltelni ahhoz, hogy a társadalom kultúra és technikai fejlődés iránti igénye elismerje a szerzők jogainak védelmét. E történeti áttekintő fejezet célja, hogy az egyes technikai újítások mentén bemutassa a szerzői jog terjedelmének fokozatos növekedését. Rövid nemzetközi és hazai jogtörténeti bevezetőt követően a fejezet konkrét jogeseteken keresztül illusztrálja a technikai fejlődés okozta kihívásokat, és ismerteti a jogérvényesítés eszköztárának fejlődését. A fejezet utolsó része a szerzői jog gazdaságban betöltött szerepével foglalkozik.

3.1. A SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSE

3.1.1. Történelmi előzmények

© Succession Picasso/ HUNGART 2017

Pablo Picasso: A bika nyolc állapota (1945–1946)

Úgy tartják, hogy amikor Pablo Picasso, a XX. század egyik nagyhatású művésze meglátta az Altamira barlang mamutokat és bölényeket ábrázoló, 15-17 ezer éves freskóit, csupán annyit mondott, hogy „Altamira után minden csak dekadencia”. Vannak művészeti és irodalmi alkotások a későbbi évezredekben, amelyeknek a szerzője ismert, így a szerzői jog kialakulásának hiánya nem a művészet, hanem inkább a többszörözés hiányára vezethető

vissza. Ameddig ugyanis nem volt mód tömeges másolásra, az alkotók munkája a nagyszámú másolatok hiányában nem devalválódott, így alkotásuk rendelkezési körükből való kiesése nem járt olyan lényeges következményekkel (bár az agyagtáblák, az inka csomóírás, a papirusztekercsek, a Rómában működő kiadók lehetővé tették a művek többszörözését kis példányszámban). Az olcsó rabszolgamunka megszűnésével a középkori kódexmásolók munkája csak a kiváltságosok számára volt megfizethető, és a terjeszteni kívánt tartalmakat is nagyban meghatározta, hogy a szerzetesek munkáját az egyház, illetve az uralkodó ellenőrizte.²⁰

Az irodalmi művek robbanásszerű elterjedéséhez Johannes Gutenbergnek a könyvnyomtatás hatékonysága terén elért innovációi vezettek. Egyrészt sikerült tökéletesítenie a betűk öntéséhez használt ötvözet összetételét és a nyomdafesték anyagát, másrészt újszerűen kombinálta a mozgatható betűelemeket és a nyomógépet. Ezt követően vált lehetővé a tömeges másolatkészítés (többszörözés), a könyvkiadók-könyvnyomdák gazdasági érdekeit pedig privilégiumokkal, a tartalmak ellenőrzését pedig a cenzúra révén biztosították.

A XV. század magyar vonatkozásaként érdemes megemlíteni, hogy Mátyás királyt elsősorban a hagyományos kódexekkel, a Corvinákkal kapcsoljuk össze, de nagy támogatója volt a technikai újításoknak is. Hess András nyomdája 1473-ban kezdte meg működését Budán, megelőzve Angliát, Spanyolországot vagy Ausztriát. Hess a nyomdászati ismereteket és az öntött betűket Rómából hozta magával, a papírt valószínűleg Vitéz János primás támogatásával Velencéből szerezte be. Sajnos azonban a mohácsi vész után a budai könyvnyomtatás részletei is feledésbe merültek.

3.1.2. A törvényi szabályozás fejlődése

3.1.2.1. Nemzetközi kitekintés

A könyvnyomtatással szinte egy időben jelent meg a kiadványok jogosulatlan utánnyomása. Amíg a becsületes kiadók a kézirat megszerzése után elvégezték a szöveggondozást, egyeztettek a nyomdával, könyvkötővel, beszerezték a királyi privilégiumot és a cenzúra engedélyét, a kalózkiaadók gyakorlatilag 1-2 nap különbséggel elő tudták (tudják) állítani a jogsértő példányt.

A könyvek utánnyomása ellen a privilégiumok eleinte csak a kiadókat védték, mivel jellemzően ők állták a kiadás magas költségét. Írói tiszteletdíjról egészen a XVIII. századig csak kivételes esetekben lehetett szó, mivel az írók vagy tehetős társadalmi rétegből származtak, vagy a tiszteletpéldányok eladásával, illetve a könyvben szereplő ajánlás (dedikáció) értékesítésével a díjukat maguk teremtték elő.²¹

Az első, a szerzői joggal valóban magát a szerzőt felruházó jogforrás Stuart Anna angol

²⁰ Bővebben *Boytha György*: Történeti és elméleti alapvetés. In: *Benárd Aurél, Tímár István* (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973. p. 7–75; *Lendvai Zsófia*: Szerzői jog az ókorban. ISZJSZ. 3. (113.) évfolyam, 3. szám, 2008. június, p. 57–79.

²¹ *Gulyás Pál*: A könyvkiadás Magyarországon a XVI–XVIII. században (1527–1773). Magyar Könyvszemle, 1944, II–IV. füzet, p. 131–132.

királynőhöz kötődik. Az 1709/1710-es²² törvény célul tűzte ki, hogy a szerzőket megóvjá a korábbi rossz gyakorlattól, amely gyakran őket és családjukat is nyomorba döntötte, továbbá bátorítsa a tanult embereket hasznos művek megírására. A törvény előzetes regisztrációhoz kötött 14 éves védelmi időt biztosított a szerzők számára, akik e jogukat át is ruházhatták. A 14 év elteltével azonban minden jog újabb 14 évre ismét a szerzőt illette, ha még életben volt, ellenkező esetben a mű közkinccsé vált. Az angol példát más államok is követték. Így az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya 1787-től tartalmazza a tudomány és a hasznos művészetek haladásának támogatását azáltal, hogy a szerzők és a feltalálók számára meghatározott időre biztosítja az írásművek és felfedezések jogát. A szövetségi szerzői jogi törvény 1790-ben született meg; Franciaország 1793-ban, Poroszország 1837-ben alkotta meg első szerzői jogi törvényét.²³

3.1.2.2. A hazai szabályozás fejlődése

Ausztria–Magyarországon viszonylag hosszú időre volt szükség a szerzői jog törvényi megszületéséhez. Az osztrák örökös tartományokban egy 1775-ös rendelet súlyos büntetés mellett tiltotta a *belföldi* kiadóhoz tartozó kiadványok utánnyomását, mivel ezt a tudományok, a könyvnyomtatók és a kereskedelem számára is egyaránt károsnak ítélték. A rendelet a belföldi kiadványok újbóli kiadását csak a példányok elfogyása vagy túlzott ára esetén tette lehetővé. Mindebből az is következett, hogy a külföldi műveket szabadon (az eredeti szerző és kiadó engedélye nélkül) lehetett kiadni. Ausztria 1812-től törvényben szabályozta a kiadói szerződés szabályait, majd 1846-ban fogadta el saját szerzői jogi törvényét.²⁴

Magyarországon az 1775-ös osztrák rendelet 1793-tól érvényesült, az 1846-os törvény pedig 1853 és 1861 között, Erdélyben egészen 1884-ig volt „ránk kényszerítve.” Ezért a saját szerzői jogi szabályozásunk alapjául – többnyire dacból – a porosz–német mintát tartottuk követendőnek. Az 1840-es évektől valamennyi magyar törvényjavaslat az 1837-es porosz vagy a későbbi német szerzői jogi törvények lefordításával és kisebb-nagyobb módosításával készült.

Úgy tartják, hogy az 1875. évi kereskedelmi törvény, amely a kiadói ügyletet szabályozta „*filius ante patrem*”, megelőzte azt, amiről maga a szerződés rendelkezni kíván. Ez azonban nem teljesen helytálló megállapítás. Egyrészt az 1861-ben elfogadott Ideiglenes Törvénykezési Szabályok, amelyek szerint a bíróságok eljárak, általában kimondták a szellemi tulajdon védelmét – „az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll”²⁵ – másrészt a régi magyar magánjog – szemben a hatályos rendszerrel – kevésbé követelte meg a törvényi szabályozást, így a kódextervezeteknek, a szokásjognak és a bí-

²² Az eltérő évszámokat egy későbbi angol naptárreform magyarázza.

²³ A korai fejlődésről l. *Jakab Éva*: Szerzők, kiadók, kalózok – A szellemi alkotások védelmének kialakulása Európában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013; *Ujhelyi Dávid*: A szerzői jog célja és emberképe a szellemi alkotásokat megalapozó elméletek tükrében. ISZJSZ, 9 (119). évfolyam, 2014. október, 5. sz. p. 34–52.

²⁴ *Legeza Dénes*: A plágium kérdéséhez: az utánnyomástól az etikai eljárásig. ISZJSZ, 10. (120). évfolyam, 4. szám, 2015. augusztus, p. 98–112.

²⁵ Az Országbírói Értekezlet Javaslatai a törvénykezés tárgyában. Második kiadás. Lampel Róbert, Pest, 1861, p. 8.

rői döntvényeknek meghatározó jogforrási szerepük volt a joggyakorlatban.²⁶ Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy 1853 és 1884 között Magyarországon a szerzők joga nem volt védelem nélkül.²⁷

Az első magyar szerzői jogi törvény (1884. évi XVI. törvénycikk) 1884. július 1-jén lépett hatályba. A védelmet a már megjelent művekre is kiterjesztette. Az 1884-es törvény azonban nem volt korszerű, ami egyrészt abból fakadt, hogy az alapját egy régebbi német törvény képezte, másrészt már ekkor folyamatban volt a BUE szövegezése, amelyre a magyar törvény nem volt teljes mértékben tekintettel. Az irodalmi és jogászai körök ezt a problémát hamar felismerték, és 1906-tól kezdve folyamatosan napirenden volt a törvény módosítása, és a BUE-hez történő csatlakozás előmozdítása. Az 1910-es években már egy törvényjavaslat is kész volt, amikor közbeszólt az I. világháború.²⁸

A következő mérföldkő a magyar szerzői jog történetében az 1921. évi LIV. törvénycikk volt, amely bár sem szerkezetében, sem nyelvezetében nem tért el az előző törvénytől, módosított és kibővített rendelkezéseivel mégis megfelelt az akkor irányadó nemzetközi normáknak, így a filmalkotást (korabeli kifejezéssel mozgófényképészeti mű) is a szabályozás körébe vonta. Ugyan a BUE-hez való csatlakozásunk a trianoni békeszerződés egyik feltétele volt, a szakmai és jogalkotói szándék e téren már jóval korábban megszületett. Az 1921. évi Szjt. 1921. december 31-én lépett hatályba, és csak a véletlennek és a történelmi eseményeknek köszönheti, hogy majd fél évszázadon keresztül hatályban maradt. Az e törvényt leváltó korszerű törvényjavaslattal 1934-ben Balás P. Elemér állt elő, azonban ismételt szakmai viták ellenére e javaslat nem került az Országgyűlés elé. Az 1948–1952-es időszakban történtek lépések arra, hogy a „kapitalista”, a szerzői jog átruházhatósága révén a szerzőt „kizsákmányoló” törvény helyett „új és modern”, szovjet szerzői jogi törvény szülessen. Szerencsére az új törvényre egészen 1969-ig kellett várni, és ennek a kodifikációja már az új gazdasági mechanizmus légkörében készült. Az 1969. évi III. törvény a szerzői joggal való rendelkezést, egyesek szerint már-már túlzó mértékben, a szerzőknek tartotta fenn. Ez a törvény ugyan magán hordozta a szocialista jogalkotás jellegzetességeit (a törvényt majdnem ugyanolyan terjedelmű végrehajtási rendelet egészítette ki), mégis modern felfogásban szabályozta a jogterületet, a nemzetközi változásokat pedig módosítások révén átvette. Így például korszerűen szabályozta a filmalkotások védelmét, 1983-ban Európában Németországot követően másodikként vezette be az üreshordozó- (üreskazetta-) díjat, a kábeltelevíziós felhasználást, valamint a szerzői joggal szomszédos jogi jogosultak (előadóművészek, rádió- és televíziószervezetek) helyzetéről is előbb részlegesen, 1994-től pedig teljes körben gondoskodott.

²⁶ Polgári törvénykönyvről jogszabály csak 1959 óta van, mégis már korábban is érvényesültek a benne lefektetett általános szabályok. A bírói törvénytől gyakorlatára l. az 3.1.3.3. fejezetet.

²⁷ Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.). Jogelméleti Szemle, 2004. 3. szám.

²⁸ Kiss Zoltán, Munkácsi Péter: Magyarország 1922-es csatlakozása a Berni Egyezményhez. In: Pogácsás Anett (szerk.): Quaerendo et Creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából. Szent István Társulat, Budapest, 2014. p. 285–308.

A jelenleg hatályos Szjt. szerkezete²⁹ a korábbi három törvény tükrében világos és átlátható. Többszöri módosítására többnyire az időközben bekövetkezett EU-csatlakozás és az azóta elfogadott irányelvek implementációja miatt volt szükség. Mindezekről bővebben az egyes fejezetekben lesz szó. Sajátosan alakult a szerzői jogi szabályozás 2016 júniusában, mert a Kjkt. elfogadásával immáron két törvény rendelkezik a szerzői jog tágabb tárgyköréről, igaz ugyan, hogy a Kjkt. csupán a jogkezelésről tartalmaz szabályokat.

3.1.2.3. A velünk élő (szerzői) jogtörténet

A törvények végén található átmeneti vagy hatályba léptető rendelkezések – amelyek azt mutatják meg, hogy mettől meddig terjedő időszak vonatkozásában kell egy törvényt alkalmazni – különös jelentőséggel bírnak. Az 1969. évi Szjt. szerint a törvény ugyan 1970. január 1-jén lép hatályba, de rendelkezéseit alkalmazni kell a korábbi jogszabályok szerint szerzői jogi védelem alatt álló művekre is, azonban *nem érinti a hatálybalépése előtt létrejött felhasználási szerződéseket*. Hasonló rendelkezést tartalmaz az Szjt. is, meghatározva, hogy rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a *pma* 70 éves védelmi idő³⁰ miatt az 1952-ben elhunyt Molnár Ferenc író által még életében megkötött szerződésekre az 1884. évi és az 1921. évi Szjt. az irányadó, az örökösök által kötött szerződésekre pedig az 1921. évi, az 1969. évi és az Szjt. is irányadó lehet.³¹

A Ptk. mint háttérszabály esetében hasonló a helyzet. Az 1960. január 1-je előtti jogviszonyokra – törvény híján – az 1928-as magánjogi törvényjavaslat, az 1960 és 2014 közötti időszakra az 1959. évi Ptk. az irányadó, az (új) Ptk. előírásai csak a 2014. március 15. után létrejött jogviszonyokra alkalmazhatók.³² Így ha az a kérdés merül fel, hogy rendelkezhetnek-e az építész nagyapám terveivel, aki 1948 és 1956 között, illetve 1968 és 1982 között munkaviszonyban alkotott, akkor ez a kérdés csak több jogszabály vizsgálatával válaszolható meg. Ugyancsak érdekes szabályt állít fel a régi Ptké. az 1959. évi Ptk. értelmezésére, amikor kimondja, hogy 1960. január 1-jével minden korábbi felsőbb bírósági döntvény hatá-

²⁹ A felülvizsgálatra tett javaslatra l. *Ujhelyi Dávid*: Javaslatok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény felülvizsgálatához. Polgári Jog, 2016. 3. szám.

³⁰ L. a 7.1. fejezetet.

³¹ A korábbi Szjt.-k szakirodalmára l. *Alföldy Dezső*: A magyar szerzői jog. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1936; *Palágyi Róbert*: A magyar szerzői jog zsebkönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959; *Benárd Aurél, Tímár István* (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973; *Petrik Ferenc*: A szerzői jog. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990.

³² 2013. évi CLXXVII. törvény 50. § (1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. hatálybalépésekor fennálló kötelekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb köteleket is – a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni. (2) A felek megállapodhatnak abban, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésüket teljes egészében az új Ptk. hatálya alá helyezik.

lyát veszti, kivéve – többek között – a szerzői jogi tárgyúakat.³³ Így nem zárható ki, hogy némelyik, a jelen kötetben is hivatkozott szerzői jogi tárgyú királyi kúriai döntvény akár még a mai napig is a bírói gyakorlat részét képezheti.

3.1.3. A technikai fejlődés hatása a szerzői vagyoni jogokra

A szerzői jog – a nevéből adódóan – a szerzők kizárólagos jogairól rendelkezik, valójában azt teszi lehetővé számukra, hogy műveik bizonyos felhasználásait engedélyezzék. E jogok tehát, miként az általuk lefedett felhasználások, a technika fejlődésével párhuzamosan (vagy kissé lemaradva), dinamikusan változnak. Első két szerzői jogi törvényünk kimerítően tartalmazta a szerző vagyoni jogait, így a technika fejlődésére a jogalkotó csak késve tudott jogszabályi úton reagálni. Ezt a hiányt jellemzően a bírói jogértelmezésnek kellett pótolnia, mivel amely vagyoni jog nem szerepelt a jogszabályban, az nem nyert oltalmat. Tanulva e hibából, a szerző vagyoni jogait a törvények 1970-től csak példálózva („különösen”) sorolják fel. A technikai újításoknak új műtípusokat (fénykép, film, szoftver) és új vagyoni jogokat is köszönhetünk, amelyek a hanglezet, a rádióhoz, a tévéhez, a kábel-tévéhez, a számítógéphez és természetesen az internethez kapcsolódnak. A következő pontokban a többszörözés, a nyilvános előadás és a rádió példájával mutatjuk be, hogy a technikai fejlődés miként befolyásolja az egyes vagyoni jogok terjedelmét. A következőkben három találmány okozta szerzői jogi probléma bírói megoldásáról olvashatnak.

A szerzői jog korai történeténél láttuk, hogy elsősorban a könyvnyomtatás okozta a legtöbb, a többszörözés vagyoni jogát érintő problémát. A szerző kizárólagos joga, hogy megengedje és ellenőrizze, hogy művéből hány példány készülhet. A többszörözési jog is viszonylag tág esetkörrel jelent azonban, amelynek tartalommal való kitöltésére a bíróság volt hivatott. Így megvalósulhat a többszörözés leírással, gépirással, indigóval, gépzongorához perforált lyukkártyákkal vagy a zenélő órák és dobozok számára készített metszett lemezekkel-hengerekkel.

³³ Ennek alapján A Ptk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. tvr. (Ptké). 5. § (1) A Ptk. rendelkezéseit a hatálybalépése előtti bírói gyakorlatban kialakult jogelvek szerint nem lehet értelmezni.

(2) A Ptk. hatálybalépésével hatályát veszti

a) a Legfelsőbb Bíróság valamennyi polgári jogi tartalmú, kötelező erejű iránymutató döntése (elvi döntés, elvi megállapítás),

b) a Legfelsőbb Bíróság által hatályában fenntartott valamennyi polgári jogi tartalmú teljesülési határozat, jogegységi döntvény és elvi határozat,

c) valamennyi polgári jogi tartalmú kollégiumi állásfoglalás.

(3) Az előző bekezdés nem vonatkozik az a)–c) pontokban felsorolt azokra a döntésekre, amelyek a Ptk. által nem szabályozott, illetőleg külön szabályozásra fenntartott intézményhez (pl. nemzetközi magánjog, szerzői, találmányi jog), vagy olyan jogszabályhoz kapcsolódnak, amelynek hatályát ez a törvényerejű rendelet nem érinti.

3.1.3.1. A fonográf és a gramofon

Enrico Caruso felvételt készít – önkarikatúra
(háttérben a His Master's Voice emblémája)

Thomas Edison 1877-es találmánya, a fonográf új távlatokat nyitott a hang rögzítése és visszajátszása terén. A XIX–XX. század fordulóján élénk szakmai vita alakult ki a fonográfhengerek és a gramofonlemezok miatt. Az egyik oldalon a szerzők és a kiadók, a másik oldalon a hangfelvevő és -lejátszó készülékeket gyártó cégek álltak, az előbbiek az engedélyhez kötöttség, míg az utóbbiak a szabad felvételkedészítés mellett érveltek. A megoldás végül az lett, hogy mind a nemzetközi, mind a hazai törvények elismerték a hangrögzítést a többszörözési jogon belül. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság 1908-as szakvéleménye szerint szerzői jogi jogsértés a zenemű tartalmának a jogosultak beleegyezése nélkül lemezekre, hengerekre és lapokra történő rögzítése.³⁴ Hiszen, ahogy a Királyi Kúria a János vitéz című daljáték perében kifejtette: „a zeneműnek zengő hangokban való átültetését s a hallgató hallószervéhez való juttatását emberi kéz játéka helyett a hangot kiváltó gépezet működésbe hozatala közvetíti, s így nyilvánvaló, hogy az írott vagy nyomtatott hangjegyeket a lemezek és hengerek zeneileg teljesen egyértékűleg helyettesítik.”³⁵ Lényegében ez a felfogás él mind a mai napig a zeneművek CD-n vagy merevlemezen történő többszörözésekor beszerzendő engedélyben és a fizetendő ún. *mechanikai jogdíjban*.

A vizuális művekre vonatkozó korábbi joggyakorlat szerint szerzői jogi jogsértés valamely képzőművészeti alkotás utánképzése (többszörözése), amibe beletartozik annak más műfajban való elkészítése is, mint pl. egy metszet készítése egy festményről, továbbá egy szobor lerajzolása vagy lefényképezése. Ugyanígy régóta egyértelmű, hogy szerzői jogi jogsértés elkövethető valamely mű utánzatáról készített utánzattal is.

³⁴ Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Athenaeum, Budapest, 1908, p. 148.

³⁵ A Kúria 56. számú határozata. Polgárijogi határozatok tára, I. Franklin, Budapest, 1918, p. 122.

3.1.3.2. Művek előadása nyilvánosan

A többszörözés melletti másik jelentős vagyoni jog a nyilvános előadás joga, ami nem más, mint a szerzői mű közönség előtt történő érzékelhetővé tétele pl. felolvasás, szavalás, előéneklés, eltáncolás által. E vagyoni jog elsődleges a színművek, némajátékok, koreográfiák és természetesen a zeneművek esetében. Jogtörténeti és technikai fejlődés szempontjából e jog két aspektusból érintett, az egyik a zeneművek előadása vendéglátó helyiségekben, a másik pedig a gépzene felhasználása mint nyilvános előadás.

Az 1900-as évek elején sorozatperek indultak az éttermekkel szemben, mivel az ott játszó muzsikuskok többnyire szerzői jogi védelem alatt álló műveket játszottak. A szerzők, köztük Huszka Jenő és Lehár Ferenc, a pereket sorra elvesztették, mert a bíróságok szerint ezekért a felhasználásokért nem a vendéglős felel. Az 1908-ban megszületett 57. számú döntvény egyértelműen kijelentette, hogy a cigányzenekar által jogosulatlanul eszközölt nyilvános előadás esetében a vendéglős alperes nem büntethető. A bíróság ezt azzal indokolta, hogy az 1884. évi Szt. büntette ugyan a szerzői jogi jogsértésre való felbujtást („aki mást a szerzői jog bitorlására rábír...”), azonban a vendéglős – előzetesen megállapított műsor hiányában – nem bírhatta rá a zenészeket védett darab, így a perbeli Lehár Ferenc-darab játszására sem, hiszen nem is ismerte a műsort. Ezt követően a zeneszerzők évekig alig jutottak hozzá nyilvános előadási jogdíjakhoz. A fordulat akkor következett be, amikor a Királyi Kúria kimondta, hogy „kávéházi vagy vendéglői helyiségben előre megállapított műsor nélkül játszó zenekar (cigányzenekar) által jogosulatlanul eszközölt előadás esetében az illető kávé vagy vendéglős azon az alapon, hogy a zenekart játszásra felfogadta, a szerzői jog bitorlása miatt büntethető és kártérítésben marasztalható”.³⁶ A Kúria 1918-as álláspontja szerint a jogsértés eldöntésében teljesen lényegtelen, hogy van-e előre megállapított műsor vagy nincs, mivel a vendéglőst a jogsértés tekintetében legalább gondatlanság terheli, ezért a szerzők irányába kártérítéssel tartozik.

A későbbiekben a bírói gyakorlat tovább szélesítette a felhasználók felelősségét azzal, hogy a zenekarnak nem kell előre felfogadottnak lennie, a vendéglős akkor is felel, ha nem is ő, hanem egy vendég rendelte oda a zenekart, sőt akkor is, ha egy vendég kezd el zenélni.³⁷ A nyilvános gépzene a 3.1.3.4. alpontban még visszatérünk.

3.1.3.3. Művek előadása telefonban és rádióban

A vezetékes majd sugárzás útján történő továbbközvetítést több jelentős találmány tette lehetővé. Puskás Tivadar 1892-ben szabadalmaztatta a telefonhírmondót, amely egy szerkesztett műsorral rendelkező hírszolgáltatás volt. A felolvasó egy mikrofonba, ún. „kibeszélőbe” olvasta fel a híreket, vagy a hírmondó épp a Zeneakadémiára, az Operába vagy a színházakba telepített mikrofonokon keresztül juttatott el műsort az előfizetőkhez. Természetesen nem kellett sokáig várni, hogy az újszerű, de az 1884. évi szerzői jogi törvényben nem szabályozott felhasználási mód ellen egy szerző felemelje a hangját. Történt ugyanis, hogy 1902

³⁶ A Kúria 448. számú határozata. Polgárijogi határozatok tára, III. Franklin, Budapest, 1925, p. 94.

³⁷ Szente Andor: Rádió, film és hangosfilm – a szerzői jogban. Kereskedelmi Jog, Budapest, 1934, p. 21–22.

szeptemberében Kiss József költő a Petőfi-társaság díszelőadásán felolvasta A trombitás című balladáját, amit valaki gyorsan lejegyzett, és a Telefonhírmondó még aznap este leadta a „telefonban”. A bíróság csak nehezen tudta megragadni a tényleges jogsérelmet, hiszen nem beszélhetünk sem mechanikai többszörözésről (mint a gramofonról), sem terjesztésről (azaz a műpéldányok forgalomba hozataláról), sem nyilvános előadásról, mivel a hallgatók mind otthon ültek. A legenda szerint magának a költőnek kellett felszólalnia a tárgyaláson, hogy meggyőzze a bírót a következő szavakkal. „Már kérem alássan, én nem vagyok jogász, de azt tudom, hogy ezt nem szabad. Igaz, hogy nem lopták el a versemet; igaz, hogy nem nyomtatták ki: de azért még sem szabad. Mit szólna például az elnök úr, ha tiszta zsebkendő van a zsebében és az utcán menve egy úr kivenné a zsebkendőt a zsebéből, belefújná az orrát és megint visszatenné. Hiszen ez sem lopás. De hát szabad ezt tenni?!”³⁸ Az Ítéletábla ezért úgy próbálta a felhasználást megragadni, hogy a nyilvánosságra hozatal megtörténik akkor is, ha a közzététel nem volt maradandó, hiszen „*az előfizetők számára rendezett hangverseny már a dolog természeténél fogva nyilvános jellegűnek tekinthető.*”³⁹ A per végén a Királyi Kúria is úgy találta, hogy jogsértés valamely műnek az előfizetők részére rendezett hangversenyen a szerző beleegyezése nélkül történő előadása. A Telefonhírmondó végül 1925-ben egyesült a Magyar Rádióval, utolsó adását 1943 augusztusában adta.

A Magyar Rádió indulása természetesen egybeesett a „rádiósugárzás” mint szerzői jogi probléma megjelenésével. A rádió lényegében sok feltaláló közös gyermeke, hiszen az élő előadástól a hang sok találmányon keresztül jut el a hallgatóhoz.

Az 1921. évi Sztj. szerint a szerzői jog bitorlásának tekintendő különösen a szerző beleegyezése nélkül a műnek *átvitele mechanikai előadás céljára szolgáló készülékekre*, állandó vagy cserélhető alkatrészeikre.⁴⁰ A jogtudomány és a bíróság e rendelkezésbe próbálta a rádiósugárzást is beleértetni. Balás P. Elemér abból indult ki, hogy ugyan a törvény meghatározza a szerző egyes jogait, de a jogalkotót nem a korlátozás, hanem a teljes körű védelem vezérelte.⁴¹ Hasonlóan állt a kérdéshez a Királyi Kúria is, amely abból indult ki, hogy az „átvitele” kifejezés „rögzítésként” való értelmezése a törvény indokolatlan megszorításához vezetne. Érdemes a Királyi Kúria érvelését a maga teljességében idézni, mert kiválóan jellemzi a korszak jogértelmező-törvénytőló bírói gyakorlatát.

³⁸ Kenedi Géza: Kiss József zsebkendője. In: Anekdoták a magyar közéletből. Athenaeum, Budapest, 1913, p. 5.

³⁹ Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Athenaeum, Budapest, 1908, p. 70.

⁴⁰ Az 1921. évi Sztj. 6. §-ának 9. pontja.

⁴¹ Balás P. Elemér: Rádió, szerzői jog és sajtójog. Csáthy Ferenc, Budapest, 1927, p. 4.

Manno Miltiades (1880–1935)

„A törvény szóbanlevő rendelkezésében annak helyes értelme szerint a mű átvitelét kell érteni minden olyan készülékre, amely készülék a reá átvitt művet mechanikai úton adja elő (reprodukálja). Már pedig a rádiónál a mikrofon előtt elhangzott beszéd, ének, zene hanghullámai a mikrofonban megfelelő áramváltozásokat (áramingadozásokat) idéznek elő, ezeket a leadó által átvett és megerősített áramváltozásokat az antenna mint rádióhullámokat kisugározza a térbe, — a felvevő készülékben pedig az annak antennájára eső ezek az elektromos hullámok áramváltozásokat keltenek, amelyek a fülkagylóban vagy hangszóróban megfelelő hanghullámokat hoznak létre. A fülkagyló s hangszóró tehát a mikrofonnál elhangzott beszédet, éneket, zenét mechanikai folyamat útján adja vissza, s így a műnek rádió útján való közlése nem egyéb, mint a Szjt. 6. §. 9. pontjában említett átvitel oly készülékre, amely azt mechanikai úton visszaadni vagyis előadni képes. A rádió tehát nem pusztán hangtovábbítás, hanem az elhangzott hangnak mechanikai úton való reprodukálása.”⁴²

A rádiósugárzást nemzetközi szinten a BUE 1928-as római szövege tartalmazta először. Az egyezmény 11/a. cikke szerint az irodalmi vagy művészeti mű szerzőjének kizárólagos joga van arra, hogy művének a nyilvánosság felé rádió útján történő közlését megengedje. A Királyi Kúria ítélete ugyanezt a védelmet kívánta biztosítani, csak az átvitel kiterjesztő értelmezésével jutott el a megoldásig.

3.1.3.4. A három felhasználási mód összevetése

Ezen jogtörténeti előzmények ismeretében már csak egy lépésre vagyunk attól, hogy megértsük a gramofonlemez, a rádió és a nyilvános előadás egymáshoz való viszonyát.

A rádióval kapcsolatos jogviták nem álltak meg itt. A szerzők bepereltek egy tejivó, étterem és kávéházüzemet, ahol rádióról szólt nyilvánosan a zene. A Kúria előző, már-már

⁴² A kúria 937. számú határozata. Polgári jogi határozatok tára, VII. Budapest, Franklin, 1937, p. 116. Kiemelés a fejezet szerzőjétől.

tudományos-fantasztikus döntését folytatva kifejtette, hogy az átvitel „legkésőbb azáltal fejeződik be, hogy a rádióhullámokat az emberi fül dobhártyáján hangként ható rezgések előidézésére alkalmas készülék felfogja. A műnek e készülék útján való leadása, esetleg nyilvános leadása ellenben a szerzői jog szempontjából már önálló folyamat.”⁴³ Mindebből az következik, hogy a sugárzás felhasználási mód a rádióstúdió és a rádiókészülék közötti folyamatot, a nyilvános előadás pedig a rádiókészülék és az emberi dobhártya közötti folyamatot jelenti.

Amint a gramofonra való rögzítéskor a felhasználó nem szerzi meg⁴⁴ a nyilvános előadás jogát, ugyanígy a rádiószervezet is csupán arra szerez jogot, hogy műveket sugározzon. A sugárzás azonban történhet élő előadásról vagy gramofonlemezről is.

A későbbi bírói gyakorlat szerint engedély- és jogdíjköteles a szerzői művek utcai hangos híradóban⁴⁵ hangszóróval, a fodrásüzletben⁴⁶ vagy az üdülőttelep kultúrtermében gramofonnal vagy rádióval⁴⁷ történő felhasználása. Az egyik felhasználási módra adott engedély nem foglalja magába a másik felhasználási módot. Ez a magyarázat arra, hogy hiába fizetünk az interneten megvásárolt zeneszámokért, vagy fizet a rádió a zene sugárzása miatt, egy nyilvános helyiségben zenélő okostelefon vagy rádió után a felhasználónak meg kell fizetnie a nyilvános előadás jogdíját is.⁴⁸ Továbbá ez az alapja annak is, hogy a szállodai liftben, étteremben, a bevásárlóközpontban, a fodrászszalonban vagy éppen a jégpályán szóló zene után a jogosultak számára jogdíjat kell fizetni.

3.1.4. A jogérvényesítés fejlődése

A szerzői jogra különösen igaz, hogy minden jog annyit ér, amennyit sikerül belőle érvényesíteni, ezért a szerzők és jogosultak számára régóta fontos a jogérvényesítés hatékonysága és a megfelelő eszköztár biztosítása.

Az 1882–84 között megszületett szerzői jogi törvény a szerzői jogi anyagi jog mellett (mit véd a törvény) büntető anyagi jogot (jogsértés mint bűncselekmény) és polgári eljárási szabályokat (hogyan érvényesíthetők a jogok) is tartalmazott.⁴⁹

Haladó szemléletű szerzői jogi törvényünk három lényeges ponton tért el az általános perjogi szabályoktól. Az első és legfontosabb reformnak a *bizonyítékok szabad mérlegelése* számított, ami azt jelenti, hogy a bíróság nem volt kötve az egyes bizonyítási módok (tanú, szemle, szakértő stb.) törvényben meghatározott súlyához, hanem szabadon állapíthatta meg, mit, milyen jelentőséggel fogad el a döntése meghozatalakor. Apáthy István akadémiai székfoglaló beszédében emellett azzal érvelt, hogy csak így lehetséges a materiális

⁴³ A kúria 938. számú határozata. Polgári jogi határozatok tára, VII. Franklin, Budapest, 1937, p. 122.

⁴⁴ A kúria 936. számú határozata. Polgári jogi határozatok tára, VII. Franklin, Budapest, 1937, p. 104.

⁴⁵ LB Pf. II. 20.081/1953.

⁴⁶ LB Áf. IV. 20.434/1954.

⁴⁷ LB Áf. V. 20.312/1954.

⁴⁸ A közös jogkezelés hazai történetéről bővebben: Géra Eleonóra Erzsébet, Csatári Bence: *A Zeneszerzők Szövetségétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007*. Artisjus, Budapest, 2007.

⁴⁹ Kiss Tibor: *Szerzői jogi szankciórendszerünk fejlődése a XIX. és a XX. században*. Magyar Jog, 58. évfolyam, 8. szám, 2011.

(vagyon) és az ideális (nem vagyon) károk megállapítása. Ez az elv csak 1894-től vált általánosan alkalmazottá a polgári perjogban.

A másik jelentős eltérés az általános szabályoktól a bíróságok hatásköre volt. Az 1884. (és 1921.) évi Szjt. 19. §-a alapján a bitorlás (szerzői jogi jogsértés) bűncselekmény volt, ezen belül vétség. A korabeli polgári perrendtartás általános szabálya alapján a bíróságnak szinte minden esetben fel kell függesztenie a pert, hogy az előzetes kérdésben (történt-e bűncselekmény?) büntetőbíróság dönthesse. A jogalkotó ezt a problémát úgy hidalta át, hogy szerzői jogi perekben *polgári bíróság döntött a büntetésről* is.

Vannak pedig igen érdekes pöresetek. Egy hírhedt egyetemi tanárnak (a rigorozálók rémkirályának) van egy kitűnő tankönyve, derék vaskos kötet: valami jogbölcészeti mű (...). Hát egy esztendőben azt kezdi észrevenni a tudós tanár, hogy az ő jogászai mind igen kitűnően felelnek az ő jogbölcészeti kérdéseire, csak hogy nem abban a stílusban, amelyben ő megírta. – De még nagyobb volt a csodálkozása a munkája kiadójának, aki más esztendőben ötszáz példányt szokott eladni a jogbölcészeti tankönyvből ebben az évben pedig csak öt darabot. Kisült, hogy valami jámbor szamaritánus megkönyörült a szorongatott vizsgálókon, s a vastag könyvből kivonatos munkát csinált; a diákok mind azt vették, abból feleltek. Per lett belőle, s elénk tolt a nagy kérdés: „vajon plagizátornak tekintendő-e az a kivonat csináló, vagy pedig az emberiség jótevőjének?” s mondhatom, hogy erős parlamenti vita után, azt hiszem, hogy csekély szavazattöbbség mellett lehett kimondanom az ítéletet, hogy „ámbar Szent Crispinnek [a cipészek védőszentje – Legeza Dénes] érdemül tudatik be, amiért bőrt lopott a gazdagoktól, hogy a szegények számára sarut varrjon belőle: mindazáltal a jogtanár spanyolcsizmáját nem szabad az ifjak kényelmére turista cipővé átalakítani! Plagizátor! Büntetésre méltó.”

Jókai Mór: *Az én bírói hivatalom* (1892)

A harmadik eljárási sajátosság a kártérítés mértékének megállapítása volt. 1884 és 1915 között az általános szabályok szerint lehetőség volt a kárt bizonyítani ún. becslő esküvel⁵⁰ és főesküvel.⁵¹ A bizonyításhoz kapcsolódó sajátosság volt a Budapesten (és Zágrábban) tudósokból, írókból, művészekből, könyvkereskedőkből, nyomdászokból és más alkalmas egyénekből felállított *Szerzői Jogi Szakértő Bizottság*. A bizottság feladata volt válaszolni a bíróság által feltett kérdésekre. Elnökét és tagjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezte ki. A bizottság a felmerült kárról, illetve az elmaradt haszonról és mértékéről⁵² csak 1915-től nyilatkozhatott. Első elnöke Jókai Mór volt, tagjai között olyan nevek tűnnek fel, mint Hauszmann Alajos, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Áprily Lajos és még több száz jeles

⁵⁰ A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. tc. 237. §.

⁵¹ Pts. 230. § A főesküvel való bizonyítás akképp történik, hogy a bizonyító fél a döntő ténykörülmenyek iránt ellenfelét a főesküvel megkínálja, ha semmi más bizonyítéka nem létezik is. Ezen eskü a még a válaszban vagy viszonzásban is kínálható.

⁵² Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai, XIX. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884. Jelentés, p. 272.

művész és tudós.⁵³ A bizottság tevékenysége 1952 és 1970 között szünetelt, majd 1970. január 1-jével alakult újjá, Szerzői Jogi Szakértő Testület néven.

A polgári perekben 1915-től helyet kapott a szóbeliség, a közvetlenség, a nyilvánosság, és a hivatalból történő bizonyítás⁵⁴ elve, az eskü különböző formái megszűntek – az eskü szerepe csupán a vallomás megerősítésére szorult vissza, 1953-tól pedig teljesen megszűnt.

A szerzői jogi szankciórendszerben újabb lényeges változás az 1960-as években következett be, amikor a plágiumot szankcionáló bitorlás bűncselekménye (aki más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel, és ezzel a jogosultnak kárt okoz) bekerült az 1961. évi Btk.-ba, az 1969. évi Sztj. pedig már csak a polgári jogi igényeket tartalmazta. Ettől kezdve a bírósági hatáskör kettévált és ki-ki a saját területén hozta meg az ítéletet. Kérdéses, hogy vajon jó döntés volt-e a szerzői jogi bíraskodást kettéválasztani, hiszen a büntetőbíróságok ma is dönthetnek polgári jogi igényről.

A szerzői jog polgári jogi jellege miatt 1970-től évtizedekig a jogosultak számára elsősorban az erkölcsi elégtétel és a kártérítés szankciói voltak elérhetőek, és a büntetés csak a bitorlásnál jöhetett szóba.⁵⁵ A büntetőjogi szankciórendszer előbb 1983-ban – az üreskazetta-díj bevezetésével párhuzamosan – bővült a szerzői művek jogosulatlan használatának szabálysértésével,⁵⁶ majd 1993 májusában nyerte el a maihoz közelítő állapotát.

3.2. A SZERZŐI JOG GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

A szerzői jog gazdaságban betöltött szerepe többféle módon mérhető, értékelhető. Vizsgálható makrogazdasági szinten, bemutatva a szerzői joghoz kapcsolódó gazdasági ágazatok gazdasági súlyát és vizsgálható a jogosultak szintjén, ismertette az egyéni vagy közös jogkezelés révén beszedett szerzői jogdíj mértékét, de elemezhető a közgazdaságtan módszereivel is, keresve az alkotók és a felhasználók közötti optimális egyensúlyt.

3.2.1. Makrogazdasági mutatók

Több nemzetközi szervezet foglalkozott már a kreatív ágazatok fogalmának meghatározásával, illetve ezen ágazatok terjedelmének a felmérésével. Az egyik ilyen elismert módszert a WIPO dolgozta ki,⁵⁷ amely a szerzői jogi tartalom figyelembevételével határozza meg a

⁵³ A Bizottság tagjainak névsorát 1884 és 1952 között l. *Legeza Dénes*: A magyar szerzői jogi szakértői tevékenység történetének vázlata 1952-ig. In: *Legeza Dénes* (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései. Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. SZTNH, Budapest, 2014, p. 49–54; *Legeza Dénes*: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megalakításához vezető út. In: *Pogácsás Anett* (szerk.): *Quaerendo et Creando*. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapjára. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 383–405.

⁵⁴ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvény. 271. §.

⁵⁵ *Benárd Aurél*: A szerzői jog megsértése. In: *Benárd Aurél, Tímár István* (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, p. 343–350.

⁵⁶ Egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV. 14.) Korm. rend. 165. §.

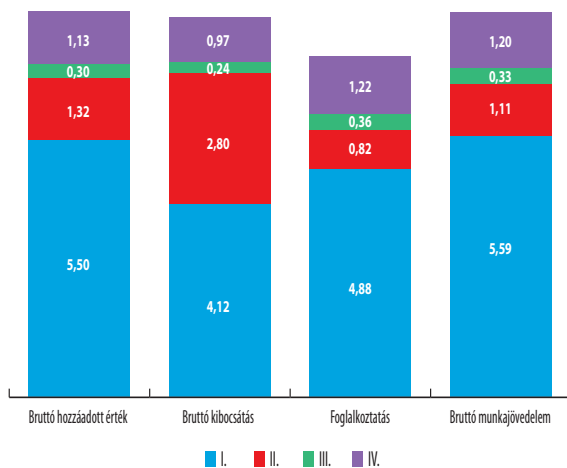
⁵⁷ Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries. WIPO. 2003.

kreatív iparágak egymásra épülő rendszerét. A WIPO módszertana szerint a szerzői jogi ágazatok négy csoportba sorolhatók, egyre távolodva a szerzői műtől.

- I. Az *elsődleges szerzői jogi ágazatok* tevékenysége kizárólag a szerzői jog által védett alkotásokhoz és kapcsolódó jogi teljesítményekhez kötődik, ilyen pl. a sajtó, a fotóművészet, a közös jogkezelő szervezetek vagy a szoftverek és adatbázisok.
- II. A *szerzőijog-függő technikai háttérágazatok* nem kizárólagosan a szerzői művek és kapcsolódó teljesítmények létrehozására és fogyasztására alkalmas eszközökhöz kötődnek (pl.: szórakoztatóelektronikai termékek gyártása, hangszergyártás).
- III. A *részlegesen szerzői jogi ágazatok* csak meghatározott arányban köthetők a szerzői művekhez (pl.: bútorgyártás, játékok gyártása és értékesítése, mérnöki tervezés).
- IV. Az *egyéb kiszolgáló ágazatok* szükségesek a szerzői művek terjesztéséhez, de más gazdasági ágazatok is hasonló mértékben igénybe veszik (pl.: telefon, internet).

Az Európai Szabadalmi Hivatal és az EUSZTH legutolsó jelentése szerint a szerzői jogi ágazatok Európa-szerte 9,4 millió főt foglalkoztatnak, akik az összes foglalkoztatott 3,2%-át adják. Ezek az ágazatok 4,2 %-kal járultak hozzá az EU teljes GDP-jéhez.⁵⁸ A WIPO 2013 decemberében publikált, 42 ország nemzeti tanulmányán alapuló elemzése szerint a szerzői jogi ágazatok hozzájárulása a nemzeti foglalkoztatottsághoz jellemzően magasabb (az átlag 5,32%), mint a GDP-ből való részesedésük (az átlag 5,18%).⁵⁹ A szerzői jogi ágazatok Mexikó és a Fülöp-szigetek munkaerőpiacán rendelkeznek a legmagasabb részesedéssel (11%), ez az Egyesült Államokban 8,35%.⁶⁰

Magyarországon az SZTNH eddig ötször végezte el a WIPO módszertana szerinti felmérést, amelynek *alapvető célkitűzése* volt, hogy a hazai eredményeket nemzetközi szinten is össze lehessen hasonlítani.

A szerzői jogi ágazatok nemzetgazdasági súlya 2013-ban kategóriák szerint és ágazati bontásban (%)⁶¹

⁵⁸ Intellectual Property Rights Intensive Industries: Contribution to Economic Performance and Employment in the European Union: Industry-Level Analysis Report. EPO-OHIM, September 2013. p. 54.

⁵⁹ WIPO Studies on the Economic contribution of the copyright industries. 2014, p. 2–3.

⁶⁰ WIPO Studies on the Economic contribution of the copyright industries. 2014, p. 27.

⁶¹ Simon Dorottya: A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon 5. SZTNH, Budapest, 2016, p. 32.

A magyar jelentés szerint 2013-ban az egyes ágazatok közül az elsődleges (I.) szerzői jogi ágazat a meghatározó, azon belül is a szoftver és adatbázis, a sajtó és irodalom, a zene, színművek és az opera adja az egyes kategóriák többségét. A szerzőijog-függő technikai hátterágazatokon (II.) belül a szórakoztatóelektronikai termékek gyártása, a szerzőijog-függő ágazatok kereskedelme és a számítógépek gyártása emelkedik ki, míg az egyéb kiszolgáló ágazatok közül (IV.) a szállítás, raktározás, távközlés és az általános kereskedelem fele-fele arányban veszi ki a részét a bruttó hozzáadott érték keletkezéséből.

A jelentés szerint a szerzői jogi ágazatok a GDP-t több mint 2089 milliárd Ft-tal gyarapították, a nemzetgazdaság GDP-jének 8,25 %-át tették ki. A bruttó munkajövedelemben⁶² szintén jelentős fejlődés mutatkozott, így a 698 milliárd forintos teljesítményhez kapcsolódó súly 8,23 %-ra emelkedett. A területen foglalkoztatottak száma jelentős, a 265 ezer fő által elért 7,28 % nemzetgazdasági arány megfeleltethető a humán egészségügyi, szociális ellátásban vagy a szállítás és raktározásban foglalkoztatottak számával.⁶³

Tárgyév	Bruttó hozzáadott érték	Bruttó kibocsátás	Foglalkoztatás	Bruttó munkajövedelem
2002	6,67%	9,69%	7,10%	7,17%
2006	7,42%	11,54%	7,28%	7,32%
2009	7,85%	10,97%	7,98%	8,03%
2011	7,62%	8,74%	7,38%	7,89%
2013	8,25%	8,13%	7,28%	8,23%

A magyar szerzői jogi ágazatok hozzájárulása a nemzetgazdasági teljesítményhez⁶⁴

A magyarországi kreatív ágazatok erőssége a dinamikus növekedés, a magas hozzáadott érték, a tehetség- és innovációorientált értékrend, azonban kihívásként áll a szektor előtt a gyenge együttműködési képesség, az egyes ágazaton belül tapasztalható törésvonalak és a művészattitűd, azaz a nem megfelelő üzleti és jogi tudás. Szintén legyőzendő akadályt jelent a tőke és a vállalkozások összekapcsolása, ami pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy a kreatív ipar – egy-két sikerterméket leszámítva – képes legyen kilépni a nemzetközi piacra.⁶⁵

3.2.2. A jogdíj mint jövedelem

A szerzői jog gazdaságban betöltött szerepe megközelíthető a jogosultak műveik és teljesítményeik felhasználásából származó bevételeinek oldaláról is. E bevételeknek jellemzően két nagy forrása különíthető el. Egyik a felhasználóktól *közvetlenül* származik, ilyen például az, amikor a színház egy musical vagy opera előadása érdekében a zeneszerzővel

⁶² A munkából és nem a befektetésekből (tőke) származó jövedelmek.

⁶³ Simon Dorottya: A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon 5. SZTNH, Budapest, 2016, p. 50.

⁶⁴ Simon Dorottya: A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon 5. SZTNH, Budapest, 2016, p. 19.

⁶⁵ A kreatívipar mint erőforrás – A kreatív ágazatok mai és jövőbeni hozzájárulása Magyarország versenyképességéhez. Design Terminal, 2014. p. 4 – http://www.designterminal.hu/uploads/content/files/vezetoi_osszefoglalo.pdf.

és szövegíróval, vagy a könyvkiadó az íróval szerződést köt. *Ezekre a jövedelmekre nincs közvetlen rálátásunk, csupán közvetett⁶⁶ vagy nem megerősített információk érhetők el.* Ilyen viszonyítási alap lehet, hogy J. K. Rowling bő egymilliárd dolláros vagyona többnyire a könyvkiadási, megfilmesítési és merchandisingjogokból származik. Hasonló mértékű vagyonnal rendelkezik Andrew Lloyd Webber, akinek musicaleit folyamatosan játsszák szerte a világban. A Forbes magazin listáján 2011-ben a legjobban kereső író James Patterson volt (94 millió dollár), a második helyezett pedig Stephen King (39 millió dollár).⁶⁷ Az itt említett jogok jellemzően „nagyjogok”, azaz *egyénileg érvényesíthetők*, és nem tartoznak közös jogkezelésbe.

A közös jogkezelő szervezetek által beszedett jogdíjakról már pontos adatok érhetők el. Az Artisjus által közzétett adatok alapján az alábbi táblázat megmutatja, hogy zeneszerzőként és szövegíróként nagyjából milyen jövedelemre lehet szert tenni az ún. „kisjogos”, azaz közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jogokból. A 2014 és 2015 közötti időszakban megfigyelhető, hogy egyrészt nő azon szerzők vagy jogutódaik száma, akik a közös jogkezelőtől kapnak jogdíjat, másrészt 2014-hez képest megfigyelhető egy felfele tolódás az egyes jövedelmi csoportok között. Több mint kétszeresére nőtt azok száma, akik havonta több mint 1 millió Ft jogdíjat kapnak, de azok száma is közel ötödével, akik 500 ezer és 1 millió Ft közötti összegre jogosultak. A közös jogkezelésben érvényesített jogdíjbevételek mintegy 3 ezer fő számára szolgálhat kiegészítő jövedelemként, továbbá 150–300 fő részére pedig rendszeres és biztos jövedelmet jelenthet. Ez a jogdíjjövedelem a magyar szerzők bevételeinek mintegy 90%-át adja.⁶⁸

Bruttó havi jogdíj összege	2014	2015	változás (%)
1 millió Ft felett	24	52	+ 117
500 e Ft – 1 millió Ft	67	80	+ 19
100 e Ft – 500 e Ft	518	656	+ 27
50 e Ft – 100 e Ft	466	589	+ 26
5 e Ft – 50 e Ft	2 711	3 119	+ 15
500 Ft – 5 e Ft	9 709	4 147	+ 26
500 Ft alatt		8 040	
összesen (fő):	13 496	16 683	+ 24

Magyar zeneszerzők és jogutódok megoszlása havi jogdíjbevételek szerint 2014-ben és 2015-ben (fő/év)⁶⁹

Az EJI által közzétett, felhasználási módok szerinti (pl.: kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek sugárzása és más nyilvánosságához közvetítése, ismétlési jogdíj, külföldi közös jogkezelőktől begyűjtött jogdíjak stb.) felosztásokból összesített táblázat alapján látható,

⁶⁶ Pl. a Madách Színház 2015. évi beszámolójának kiegészítő melléklete szerint 182 millió Ft jogdíjat fizetett ki.

⁶⁷ <http://kotvefuzve.reblog.hu/forbes-a-legjobban-kereso-irok>.

⁶⁸ A ProArt zeneipari jelentése, 2015, p. 64.

⁶⁹ 2015 számokban. dal+szerző, 2016, 1. szám, p. 23; Mennyi az annyi? dal+szerző. 2015, 1. szám, p. 29.

hogyan az előadóművészek közös jogkezelésből származó jogdíjbevétele kevesebb, mint a zeneszerzőké. Ez több tényezővel magyarázható. Egyrészt léteznek az ún. „cover version” feldolgozások, amikor egy ismert dalt más ad elő, mint akinek eredetileg írták. A nemzetközileg ismert Szomorú vasárnap című dal zeneszerzője Seress Rezső volt, szövegírója pedig Jávör László. A dalt több tucat énekes között előadta Karády Katalin, Billie Holiday, Ray Charles, Serge Gainsbourg, Sarah Brightman, Björk is. Míg az előadóművészek csak saját dalaik, addig a dalszerzők valamennyi feldolgozás után jogosultak a díjazásra – tehát a Seress-Jávör szerzőpáros jogutódja akár 50 hangfelvétel után is kapja folyamatosan a jogdíjat. A magasabb jogdíj másik oka az, hogy két kivétellel minden közös jogkezelésben kezelt jogdíj esetében a szerzői díj lényegesen magasabb, mint az előadói (pl. sugárzás esetében az arány 1:2; egyéb nyilvánosságához közvetítés esetében az arány 1:6,5). A harmadik tényező pedig az előadóművészek számossága, azaz az egy műre/előadásra jutó jogosultak száma az előadók esetén sokszorosa a szerzőknek (még könnyűzene esetén is, nem beszélve a klasszikus zenei felvételekről). Ezért az egyes műtípusokat és szomszédos jogi teljesítményeket, valamint a közös jogkezelésben érvényesített vagyoni jogokat csak megfelelő körültekintéssel szabad egymással párba állítva összehasonlítani. A magyarországi magánszemély zenészeknek kifizetett mintegy 2,6 milliárd forint a bevételeik körülbelül egynegyedét adja.⁷⁰

Kifizetett éves jogdíjösszeg	2014	2015	változás (%)
1 millió Ft felett	114	122	+ 7
500 e Ft – 1 millió Ft	162	239	+ 48
100 e Ft – 500 e Ft	1 452	1 990	+ 37
50 e Ft – 100 e Ft	1 339	1 855	+ 39
50 e Ft alatt	32 971	87 463	+ 165
összesen	36 038	91 669	+ 154

Előadóművészek és jogutódok megoszlása éves jogdíjbevétel szerint 2014-ben és 2015-ben (fő/év)⁷¹

A közös jogkezelés a zene terén elsődleges, a többi mű (filmalkotás, vizuális alkotások, irodalmi művek) esetében csupán kiegészítő jellegű. Ezért ha a zenészek átlagos jövedelmének mintegy 40%-a származik a közös jogkezelőktől,⁷² akkor ez a többi mű- és teljesítménytípus esetében jóval kisebb arányt képvisel. A közös jogkezelésről a 9.5. fejezet ír bővebben.

⁷⁰ A ProArt zeneipari jelentése, 2015, p. 64.

⁷¹ EJI elnökségi beszámoló 2014, IV. fejezet; EJI elnökségi beszámoló 2015, IV. fejezet – www.eji.hu.

⁷² 5 kérdés az Artisjusról. dal+szerző, 2014, 1. szám p. 34.

3.2.3. A szerzői jog gazdaságtana⁷³

A *law and economics* (jog és közgazdaságtan vagy joggazdaságtan) közgazdasági szemszögből vizsgál jogi problémákat. Azt elemzi, hogyan hat a jog az egyéni viselkedésre, és ezen keresztül azt, hogy egyes jogszabályoknak milyen szándékolt és nem szándékolt társadalmi következményei lehetnek. A *law and economics* szemléletében a jog is az emberek viselkedését befolyásoló ösztönzőrendszer: a jogszabályok voltaképp közvetett (implicit) árakat rendelnek hozzá különböző magatartásokhoz,⁷⁴ ezért egyes jogi rendelkezések hatása elemezhető a mikroökonómia eszköztárának a segítségével.

Az irányzat jelentős nemzetközi alakjai közé tartozik többek közt Ronald Coase,⁷⁵ Guido Calabresi⁷⁶ és Richard A. Posner, a hazai kutatók közül Bodó Balázs⁷⁷ és Szalai Ákos.⁷⁸

A jog és közgazdaságtanon belül tekintélyes irodalom foglalkozik a *szellemi tulajdon közgazdasági aspektusaival*. A fókusz hagyományosan inkább a szabadalmi jogon volt, amellyel kapcsolatban a közgazdászokat elsősorban az innovációval és kutatás-fejlesztéssel való összefüggés foglalkoztatta, azonban immár a szerzői jog is jelentős irodalommal bír.⁷⁹

A szerzői jogi tárgyú elemzések többek közt olyan témákkal foglalkoznak, mint

- ◆ a szerzői jog létének, ugyanakkor korlátozott voltának elméleti megalapozása,
- ◆ a szerzői és szomszédos jogi védelem optimális terjedelme,
- ◆ a védelmi idő optimális hossza,
- ◆ a közkinccs és a szabad felhasználási esetek bővítése,
- ◆ az engedélyezési jog és jogdíj vagy a méltányos díjazás kérdése,
- ◆ az egyéni vagy közös jogkezelés megbízás alapján vagy kiterjesztett hatállyal,⁸⁰
- ◆ a kalózkodás vagy szabad hozzáférés,⁸¹
- ◆ lehetséges jogérvényesítési eszközök, az ún. *forum shopping* és a perlekedő trollok,⁸²

⁷³ Köszönet illeti Juhász Boldizsárt az alpont megírásához nyújtott szakmai támogatásáért.

⁷⁴ Robert Cooter, Ulen Thomas: Jog és közgazdaságtan. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005, p. 15.

⁷⁵ R. H. Coase: A vállalat, a piac és a jog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

⁷⁶ Guido Calabresi, A. Douglas Malamed: Tulajdoni szabályok, felelősségi szabályok és az elidegeníthetetlenesség: a székesegyház egyik látképe. In: Harmathy Attila, Sajó András (szerk.): A jog gazdasági elemzése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

⁷⁷ Bodó Balázs: A szerzői jog gazdaságtana az online világban. In: Barry Wellman, Halácsy Péter, Vályi Gábor (szerk.): Hatalom a mobil tömegek kezében. Typotex, Budapest, 2006; Bodó Balázs, Gyenge Anikó: A könyvtári kölcsönzések után fizetendő jogdíj közgazdasági szempontú elemzése. In: Ingyenebéd. Szabadlovass Közgazdász Egyesület, Budapest, 2007.

⁷⁸ A szerződések elemzéséről l. Szalai Ákos: A magyar szerződési jog gazdasági elemzése. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013.

⁷⁹ Az SZTNH Freckay János Szakkönyvtárában szinte valamennyi jelentős szakirodalom hozzáférhető. Néhány, az elmúlt években e témában született tanulmánykötet: Richard Watt (szerk.): Handbook on the economics of copyright. A guide for students and teachers. Edward Elgar, Cheltenham, 2014; Ruth Towse, Richard Watt: Recent trends in the economics of copyright. Edward Elgar, Cheltenham, 2008; Ruth Towse, Christian Handke: Handbook on the digital creative economy. Edward Elgar, Cheltenham, 2013.

⁸⁰ A szerzői közös jogkezelés közgazdasági alapjai és versenyjogi megközelítése. In: Sarkady Ildikó, Grad-Gyenge Anikó: Közös jogkezelés az audiovizuális médiában. Média tudományi Intézet, Budapest, 2014, p. 28–48.

⁸¹ Bodó Balázs: A szerzői jog kalózzai. Typotex. Budapest, 2011.

⁸² Kvázi visszaélésszerű jogérvényesítés.

- ◆ valamint a szabad forrás, szabad hozzáférés (*open access*) vagy a creative commons kérdése.

A jog és közgazdaságtan szemléletét a fenti témakörök közül a védelmi idő kérdéskörén keresztül kívánjuk szemléltetni Richard A. Posner tanulmánya alapján.⁸³

A szellemi alkotásokkal kapcsolatban két alapvető társadalmi cél fogalmazható meg: egyrészt az alkotók számára legyenek adottak az anyagi ösztönzők sok és jó minőségű szellemi alkotás létrehozásához, másrészt a művek legyenek hozzáférhetők a társadalom minél nagyobb része számára.⁸⁴ E két cél természetesen egymást gyengíti, szükséges tehát a jogalkotónak valamilyen kompromisszumot kialakítani.

Sok más termékhez képest a szellemi alkotás egyik sajátos vonása a költségstruktúrája. A fix és a változó költségek aránya nagyon magas lehet, ami azt jelenti, hogy amíg a mű létrehozása jellemzően nagyon költséges (pl. egy regény megírása többéves munka), addig a sokszorosítás, a fogyasztókhoz való eljuttatás költségei – egy további példány előállítása egy már megírt regényből, azaz az ún. határköltség – alacsonyak. A változó költségekhez hozzátehetjük azt is, hogy online terjesztés esetében egyre alacsonyabbak, akár a nullához közeli is lehetnek.

Képzeljünk el viszonyítási alapnak egy szerzői jog nélküli világot! A regény példájánál maradvá: az író eladja a kéziratot egy kiadónak, aki kiadja a regényt. Egy szerzői jog nélküli világban várhatóan az történne, hogy az alkotót kifizető kiadóhoz képest az alkotást lemásoló kiadók olcsóbban kezdenék árusítani a regényt, mint ahogy történt ez a XVI-XVIII. századi Európában. Ők ugyanis képesek határköltségen (azaz a kiadvány tényleges költségéhez mérten) árazni, míg az eredeti kiadó szeretné a fix költségeit is (azaz a kézirat és a korrektúra díját is) fedezni, ezért ő a határköltség felett árazna. Egy ilyen világban a hozzáférés olcsó, de a másik cél sérült, az ösztönzők az alkotások létrehozására romlottak vagy teljesen megszűntek. Ki venne kéziratokat egy ilyen világban? Ha nincs, aki megveszi a kéziratot, ki fog regényeket írni? Ki fog filmeket forgatni? Valószínűleg elég kevesen, kevesebben, mint ami társadalmilag optimális lenne – ehhez az elképzelt világhoz képest javítani kell az alkotás anyagi ösztönzőit.

Elméleti szempontból két alapvető megoldási lehetőség kínálkozik. Egyrészt elképzelhető lenne az alkotók állami szubvenciója: a könnyű hozzáférés megőrzése mellett az anyagi ösztönzőket állami támogatások jelentenék. Egy ilyen rendszerrel két nagy probléma lenne. Az egyik, hogy azt, hogy mekkora legyen a támogatás, csak utólag, akár évekkel a megjelenés után lehet értelmesen kiszámolni az alkotás sikerének tükrében. A másik, hogy egy

⁸³ Richard A. Posner: Intellectual Property: The Law and Economics Approach. Journal of Economic Perspectives, 19. évfolyam, 2. szám, 2005, további jelentős művei: William M. Landes, Richard A. Posner: An Economic Analysis of Copyright Law. The Journal of Legal Studies, 18. évfolyam, 2. szám, 1989, p. 325-36. Richard A. Posner: Economic Analysis of Law, Seventh Edition. Aspen Publishers, New York, 2007.

⁸⁴ Ez a kettősség az Sztj. preambulumban is megjelenik: „A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvásában; egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, tekintettel az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is; gondoskodik továbbá a szerzői jog és a kapcsolódó jogok széles körű, hatékony érvényesüléséről.”

ilyen rendszer politikai játszmák játékszerévé válhat. Posner inkább elméleti lehetőségként vizsgálja ezt a megoldást. Az állami szubvencióra a magyar filmgyártásban is láthatunk példát, mivel a hazai mozilátogató közönség önmagában nem képes egy nagyjátékfilm költségét kitermelni.⁸⁵

A gyakorlatban a másik megoldás terjedt el: az alkotásokat szerzői jog védi, azaz egy meghatározott ideig csak a jogosult használhatja, illetve engedélyezheti másnak az alkotás felhasználását. Ez az átmeneti monopólium lehetővé teszi, hogy az alkotó vagy a kiadó a határköltség feletti árat állapítson meg, a mű „kitermelje” létrehozásának fix költségeit, vagy sikeres mű esetén még sokkal többet (amit gyakran a veszteséges művek kiadására fordítanak...). A szerzői jog nélküli világhoz képest a két cél elérése megfordul egy aránytalanul hosszú (akár végtelen) védelmi idő esetén. Jó alkotás létrehozása hosszú távú anyagi jólétet fog jelenteni, tehát sokan fognak ilyesmivel próbálkozni, azonban a társadalom hozzáférése ezekhez a javakhoz romlani fog.

A védelmi idő olyan mértékű kiterjesztései, amilyeneket a XX. század második felében láthattunk,⁸⁶ Posner szerint valószínűleg minimális ösztönzési hatással jártak, mert a közgazdaságtan szemlélete szerint a várható jövedelem jelenértéke számít, az pedig csak kicsit nőtt. A kiterjesztések problematikusabb vonása a visszamenőleges jelleg abban az értelemben, hogy a kiterjesztés előtt született művekre is vonatkoznak, tehát úgy drágítják meg a hozzáférést egy bizonyos időszakban létrejött művekhez, hogy közben nincs ösztönzési hatás, mivel múltbeli tevékenységet nem lehet ösztönözni. (E fejezet megírásakor sem gondol arra a szerző, sőt nem is ösztönzi, hogy műve a halálát követő 50 vagy 70 évig fog védelem alatt állni, vagy hogy e védelmet később akár 90 évre felemelik.) Az, hogy a kiterjesztések mégis ilyen formában történtek, Posner szerint jól magyarázható azzal, hogy a jogok tulajdonosainak sokkal erősebb érdekük fűződik a hosszabbításhoz (további X év határköltség feletti árazás lehetősége), mint a potenciális belépő további terjesztőknek (versenytársaknak) ennek megakadályozásához, mivel a lejárt védelmi idejű alkotások piacán sokkal erősebb verseny van, így alacsony profitot lehet elérni.

További fontos szempont az eddigiek mellett az is, hogy nagyon sok műalkotás épül korábban létrejött művekre valamilyen mértékben. Az alkotásokat nemcsak a fogyasztók „fogyasztják”, hanem alkotók is használják kiindulópontként – a közkinccs részét képező

⁸⁵ A Nemzeti Filmalap által támogatott „alkotások először 2013-ban kerültek bemutatásra: a Szász János rendezte *A nagy füzet*, a Bodzsár Márk által jegyzett *Isteni műszak*, valamint Orosz Dénes filmje, a *Coming out*. Ezek közül a legnagyobb szakmai sikert a kelet-európai régió legjelentősebb fesztiválján, Karlovy Varyban a fődíjat, azaz a Kristály Glóbuszt elhozó *A nagy füzet* érte el, amely a Filmalap 180 millió forint gyártási támogatásával (továbbá a kulturális államtitkárság 100 millió forintos támogatásával) készült el [a film teljes költsége 980 millió Ft volt – a szerk.]. A nézettségi mutatókat tekintve a Filmalap által 280 millió forinttal támogatott *Coming out* című alkotás bizonyult a legnépszerűbbnek, amit a hazai mozikban több mint 140 ezren tekintettek meg. A nagy füzetet körülbelül 40 ezer néző, a 205 millió forintos támogatást élvező *Isteni műszakot* pedig 20 ezer néző látta.” *Simon Dorottya: A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon* 5. SZTNH, 2016, Budapest, p. 77. A nyertes filmek listája elérhető: <http://mnf.hu/winner/wpage.php>.

⁸⁶ Európában az 1990-es években nőtt a védelmi idő pma 50 évről 70 évre, de az Egyesült Államokban csak 1976-ban vezették be a pma 50 éves védelmi időt, majd terjesztették ki pma 70 évre, és emelték meg a munkaviszonyban létrehozott műveknél a létrehozástól számított védelmi időt 120 évre.

alkotásokat szabadon, a védett műveket a megfelelő engedélyek megszerzése után. Minél régebbi egy alkotás, jellemzően annál nagyobb költségekkel jár a jogosultak felkutatása, a felhasználási szerződések megkötése. A hosszabb védelmi időnek tehát van olyan aspektusa, amely az új és a régebbi alkotóknak is hátrányos.

Ezen elméleti szempontok átgondolása fontos, ám végső soron nem vezet el ahhoz, hogy konkrétan meg tudjuk állapítani a védelmi idő optimális hosszát. Posner szerint az mindenestre elmondható, hogy valószínűleg nem optimális a jelenlegi rendszerekben, hogy minden típusú mű védelmi ideje egyforma hosszú.

Az európai szerzői jogi folyamat, amelyről bővebben a 11.3.3. alpont ír, szintén több olyan kérdést tartalmaz (új szomszédos jogi védelem a könyvkiadóknak, kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálása stb.), amelyek közgazdasági elemzés tárgya lehet.

3.3. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

3.3.1. Fogalmak

Bitorlás: Arany László által bevezetett és 1970-ig a szerzői jogi jogsértésre használt kifejezés; manapság elsősorban az iparjog területén használatos.

Hatály: azon körülmények, amelyek megléte esetén a törvényt alkalmazni kell; megkülönböztetünk időbeli, területi, személyi és tárgyi hatályt. Nem azonos az érvényesség fogalmával. Az érvényesség lényege, hogy a törvény alkalmazható.

Kúria: Magyarországon a legfelső bírói fórum, 1948-ig Magyar Királyi Kúria, 1949–2012 között Legfelsőbb Bíróság, 2012-től ismét Kúria.

Mechanikai jog: a zeneszerzők és a szövegírók egyes műveinek hangfelvételen való újabb többszörözésének és példányonkénti terjesztésének a joga, ami a digitális világban is megtartotta eredeti elnevezését.

3.3.2. Ellenőrző kérdések

1. Milyen társadalmi-kulturális okai lehettek annak, hogy a szerzők jogait csak a XIX. századra ismerték el Európában?
2. Milyen innovatív lépéseket jelent valójában az a kijelentés, hogy Gutenberg „feltalálta a könyvnyomtatást”?
3. Melyik országban ismerte el elsőként a szerzők jogait törvény?
4. Lehet-e hatása a mindennapokban egy 100 évvel ezelőtt hatályos szerzői jog törvénynek?
5. Milyen lehetősége volt a Magyar Királyi Kúriának akkor, ha egy jogvita eldöntésekor egy új felhasználási mód (vagyon jog) nem szerepelt az éppen hatályos szerzői jogi törvényben?
6. Hogyan lehet a mechanikai többszörözést, a rádiósugárzást és a nyilvános előadást elhatárolni egymástól?
7. Véleménye szerint hatékonyabb-e, ha egy jogsértésnek van büntetőjogi következménye is?
8. Jókai Mór milyen szerepet töltött be a szerzői jogi intézményrendszerben?
9. Miként van jelen a szerzői jog a gazdaságban?
10. Egy szerzőhöz (előadóművészhez) honnan (milyen csatornákon keresztül) érkezhethet jogdíj?

4. A SZERZŐI JOG ÁLTAL VÉDETT MŰVEK ÉS TELJESÍTMÉNYEK

A fejezet a szerzői műveket, a szerzői jogi védelem alól kizárt alkotásokat, a kapcsolódó jogi teljesítményeket és a gyűjteményes mű fogalmát mutatja be.

4.1. AZ SZJT. HATÁLYA

Az Szjt. hatálya a szerzői művekre és a kapcsolódó jogi teljesítményekre terjed ki. Az Szjt. szerint az irodalom, a tudomány és a művészet területén létrehozott olyan alkotások állnak védelem alatt, amelyek rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, és amelyek nem tekinthetők a szerzői jogi védelem alól kivett alkotásnak sem. Jelen fejezet a fenti fogalom kibontását célozza annak érdekében, hogy pontosabb képet kapjunk arról, mely esetekben tekinthető egy alkotás szerzői műnek.

Az Szjt. személyi hatálya alapvetően a magyar állampolgár szerzőkre terjed ki, illetve azokra a művekre, amelyeket először Magyarországon hoztak nyilvánosságra. Olyan műre, amely először külföldön került nyilvánosságra, az Szjt.-ben meghatározott védelem csak akkor terjed ki, ha a szerző magyar állampolgár, vagy ha a szerzőt nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján a védelem megilleti. A szerzői jogi tárgyú egyezmények alapján fennálló viszonyosság azonban mára szinte az államok összességét behálózta.⁸⁷ A fontosabb nemzetközi szerződéseket és európai uniós jogszabályokat a 11. fejezet mutatja be.

4.2. AZ SZJT.-BEN NEVESÍTETT ÉS NEM NEVESÍTETT MŰTÍPUSOK

A szerzői jogi védelem két feltételhez kötött: az alkotásnak egyrészt az irodalom, a tudomány vagy a művészet területéről kell származnia, másrészt egyéni, eredeti jelleggel kell rendelkeznie.

Az Szjt. nem definiálja konkrétan e három területet és azt sem, hogy pontosan milyen műtípusok tartoznak e területekhez. Csak a lehetséges műtípusok általános és példálózó felsorolását tartalmazza. E felsorolásból következik, hogy az irodalom kategóriája magában foglalja a szépirodalmi művek mellett a szakirodalmi, a tudományos és a publicisztikai műveket is. A védelem feltételeként meghatározott területek közös halmazokat is alkothatnak, nem szükséges a védelemhez az, hogy jól elkülönülten meg lehessen állapítani, hogy pontosan az irodalom, a tudomány vagy a művészet területéről származik-e az adott alkotás.

Az Szjt. példálózó felsorolást tartalmaz arra nézve, hogy mely műtípusok esnek szerzői jogi védelem alá:

- ◆ az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,
- ◆ a nyilvánosan tartott beszéd,

⁸⁷ A kérdést részletesen elemzi az SZJSZT-02/2014 – A szerzői jogi törvény hatálya a fájlcsere szolgáltatók körében kínált tartalmakra.

- ◆ a számítógépprogram-alkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) forráskódban, tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is,
- ◆ a színmű, a zenés színmű, a táncjáték és a némajáték,
- ◆ a zenemű szöveggel vagy anélkül,
- ◆ a rádió- és a televíziójáték,
- ◆ a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás),
- ◆ a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és terve,
- ◆ a fotóművészeti alkotás,
- ◆ a térképmű és más térképészeti alkotás,
- ◆ az építészeti alkotás és terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,
- ◆ a műszaki létesítmény terve,
- ◆ az iparművészeti alkotás és terve,
- ◆ a jelmez, a díszlet és tervük,
- ◆ az ipari tervezőművészeti alkotás,
- ◆ a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

A felsorolás azért példálózó, mert a jogalkotó nem kívánta zárt listában meghatározni a lehetséges műtípusokat, így a listát nem szükséges a technika fejlődésével együtt az esetleges új műtípusokhoz alakítani.

Ennek a megfontolásnak köszönhetik például a *lézershow*-k mint művészeti performanszok alkotói is azt, hogy az alkotásaik szerzői jogi védelem alatt állhatnak. A kérdéskört az SZJSZT vizsgálta, és megállapította, hogy a lézershow „zenei hangfelvételekre koreografált, szoftvermű segítségével megvalósított fényjátékkal együtt létrehozott táncművészeti alkotás”,⁸⁸ és annak ellenére is szerzői jogi védelem alatt áll, hogy az Szjt. felsorolásában nem szerepel.

E körben vizsgálta a testület a weboldalakokat is, amelyek rendszerint többféle alkotás, pl. fotóművészeti alkotások, szoftverművek, de akár digitális betű- és karakterkészletek (ún. fontok) gyűjteményei lehetnek. Érdekesség, hogy a *font* önmagában „tárgya lehet szerzői jogvédelemnek, ha a *font* arculata, a készletet alkotó betűk képe olyan egyéni, eredeti jellegű mű, amely a szerző saját szellemi alkotása. Ebben az esetben a *font* leginkább grafikai műnek tekintendő.”⁸⁹ Ugyanígy szerzői jogi védelem alatt állhat a honlap grafikai kialakítása, dizájnya is. (Az egyes műtípusokat később mutatjuk be.)

Felmerülhet a műnek minősítés lehetősége a manapság meglehetősen népszerűvé vált szabadulós játékok esetében is. A szabadulós játék olyan, jellemzően valamilyen *történettel* rendelkező szabadidős elfoglaltság, amely során egy csapat tagjainak rejtvények megoldása révén (pl. ördöglakatok, zárok, szőrejtvények, kódok stb.), adott időn belül kell kijutniuk egy zárt területről, pl. pincerendszerből, lakásból. A programot jellemzően *zene* kíséri *grafikai* és látványelemekkel, speciális *díszletekkel* tarkított, sokszor még egy játékvezető

⁸⁸ SZJSZT-31/2005 – Az átdolgozás szintjét el nem érő inspiráció színpadi lézerprodukció esetén.

⁸⁹ SZJSZT-20/2004 – A „font” (betű-, illetve karakterkészlet) szerzői jogi védelme és felhasználása.

előadása is emeli a játék színvonalát. Éppen ezért – amennyiben az egyéni, eredeti jelleg követelményének megfelel – nem zárható ki az, hogy a szabadulós játékok szerzői jogi védelem alatt álljanak akár dramaturgiai műként annak ellenére, hogy az Szjt. vonatkozó felsorolása a szabadulós játékot konkrétan nem tartalmazza. Itt említhető az SZJSZT azon szakvéleménye is, amelyben balettprodukciók szüzséit (a balettművészeti alkotás vázlata) vizsgálta és hasonlította össze. Az eljáró tanács megállapította, hogy „... a szerzői jog által műként védett alkotások köre nem zárt [Szjt. 1. § (2) bekezdés: „így különösen” – ezt követi a műfajták példálózó felsorolása], ezért elvileg nem kizárt az egyéni-eredeti jellegű, szellemi alkotást megvalósító szüzsé védelme akkor sem, ha netán műfaji besorolása vitatott.”⁹⁰

A szerzői jogi védelem tárgya minden esetben a gondolatok egyéni-eredeti formába öntése, nem maga az annak alapjául szolgáló tartalom. A szerzői jogi oltalom formavédelmet jelent: a megfogalmazás egyediségét védi. Jól példázza ezt egy ételreceptekkel kapcsolatos szakvélemény. Az eljáró tanács megállapítása szerint „a szerzői jogi védelem a gondolat kifejezett formájának szerzői jogi értelemben vett felhasználását, érzékelhetővé tételét, vagyis a recept esetében annak reprodukálását (kiadását, többszörözését, nyilvánossághoz közvetítését stb.) köti engedélyhez, nem pedig az ebben leírt eljárás mások általi lefolytatását, végrehajtását (a recept szerinti főzést).”⁹¹ Az eljáró tanács álláspontja szerint „a szerzői jogi védelem fennállta szempontjából annak nincs jelentősége, hogy a szóban forgó írásművek az Szjt. 1. § (2) bekezdésében példálózóan felsorolt műtípusok melyikébe tartoznak, szakirodalmi vagy publicisztikai művek-e, elegendő, ha a mű az irodalom, a tudomány és a művészet igen széles kategóriájába esik. Ez az irodalmi jelleg az ételrecepteknél nem vitatható.”⁹² Ennek megfelelően tehát szerzői jogi jogsértés elkövetése nélkül bárki elkészítheti pl. Jamie Oliver citrompitéjét annak ellenére, hogy a recept a brit tévészakácstól származik. Ugyanúgy a desszert árusításával sem követnénk el szerzői jogi jogsértést, arra azonban oda kell figyelni, hogy az esetlegesen fennálló iparjogvédelmi jogok megsértését elkerüljük, lehet ugyanis, hogy a *Jamie Oliver* név vagy a pite fantázianeve védjegyoltalom alatt áll.

A nemzetközi jogirodalomban a parfümök mint lehetséges szerzői művek vizsgálatára két példát is találunk. 2006-ban a *Lancôme Parfums kontra Kecofa BV*⁹³ ügyben a holland legfelsőbb bíróság azt az ítéletet hozta, hogy a Lancôme Trésor nevű parfümje szerzői jogi védelem alatt áll. A holland szerzői jog azokat az eredeti műveket védi, amelyek magukon viselik a szerző személyiségének jegyeit. Egy alkotásnak ahhoz, hogy szerzői műnek minősülhessen, a holland szabályok szerint az érzékszervek által érzékelhetőnek kell lennie (látható, hallható, tapintható stb.) Jelen esetben a holland legfelsőbb bíróság kimondta, hogy míg egy illat „túlságosan múlandó, változékony és a környezetéhez alkalmazkodó” ahhoz, hogy szerzői jogi oltalmat élvezhessen, addig a parfüm folyékony változata „megfelelően konkrét és stabil” ahhoz, hogy szerzői műnek lehessen tekinteni. Mivel a folyadék megfelel

⁹⁰ SZJSZT-20/2011 – Balettprodukció egyéni eredeti jellege.

⁹¹ SZJSZT-21/2004 – Szakácskönyv, illetve receptek szerzői jogi védelme.

⁹² SZJSZT-21/2004 – Szakácskönyv, illetve receptek szerzői jogi védelme.

⁹³ Hoge Raad (HR) (holland legfelsőbb bíróság) 2006. június 16., *Kecofa v. Lancôme*, Case C04/327HR, (LJN: AU8940). *Paul Goldstein, P. Bernt Hugenholtz: International Copyright: Principles, Law, and Practice.* Oxford University Press, 2013, p. 198.

a holland szerzői jogi követelményeknek, továbbá kreatív kompozícióként egyéni, eredeti jelleggel is rendelkezik, szerzői jogi védelem alatt állhat.

Lancôme Trésor⁹⁴

Jean-Paul Gaultier Le Mâle⁹⁵

Ugyancsak 2006-ban a francia semmítőszék (*Cour de Cassation*) megállapította, hogy a parfümök nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt, ugyanis azok nem eléggé „kreatív” alkotások. A *Bsiri-Barbir kontra Haarmann & Reimer*-ügyben úgy határozott, hogy a parfümök nem alkalmasak arra, hogy szerzői jogi védelem alatt álljanak a francia szerzői jog alapján, mert ezek „tisztán a technikai tudás révén létrejött termékek, és ezért hiányában vannak az alkotóik egyéni személyiségével való felismerhető kapcsolatnak”,⁹⁶ magyarul nincs egyéni jellegük. A bíróság azon az állásponton volt, hogy a parfümörök (parfümkészítők) sokkal inkább kézművesek és iparosok, semmint művészek. A semmítőszék a Jean-Paul Gaultier *Le Mâle* (A férfi) fantázianevű parfümének 2007-es esetében is kimondta, hogy a francia szerzői jog nem védi a parfümöket.⁹⁷

Magyar viszonylatban talán a recept és a recept alapján készült étel vonatkoztatható a parfümökre, azaz az elkészítés leírása mint szöveg állhat szerzői jogi védelem alatt, de az ételt bárki elkészítheti, és a termékre a szerzői jogi oltalom sem terjedhet ki.

4.3. A SZERZŐI JOGI VÉDELEM FELTÉTELE („AZ EGYÉNI, EREDETI JELLEG”)

A szerzői jogi védelem másik követelménye a művek *egyéni, eredeti jellege*. Habár a feltételpár meglétének vizsgálatát külön-külön is el lehet végezni, mégis együttesen értékelendő a kettő. Egyik vagy másik feltétel hiányában nem beszélhetünk szerzői jogi alkotásról.

⁹⁴ http://demandware.edgesuite.net/aaen_prd/on/demandware.static/-/Sites-lancome-master-catalog/default/dwd99b0928/Products/3614270141874_TRESOR_EDT_1000x1000.jpg.

⁹⁵ <https://fimgs.net/images/secundar/o.19719.jpg>.

⁹⁶ Sheppard Mullin: European Copyright Protection of Fragrances is Largely a Matter of Common Scents – <http://www.fashionapparellawblog.com/2010/07/articles/ipbrand-protection/european-copyright-protection-of-fragrances-is-largely-a-matter-of-common-scents/>.

⁹⁷ Brad Spitz: France: No copyright protection for perfume – <http://kluwercopyrightblog.com/2014/02/17/france-no-copyright-protection-for-perfume/>.

Az egyéni, eredeti jelleg követelményét gyakorlatilag egy pozitív-negatív feltételpárként is tekinthetjük. Míg a mű egyéni jellege szerzője egyéni, sajátos kifejezőmódját mutatja meg, addig az eredeti jelleg arra utal, hogy a mű nem más szerző alkotásának szolgai másolata. Ahogy az eljáró tanács megállapította: „az alkotás akkor egyéni, ha az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, és akkor eredeti, ha az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata”.⁹⁸ Az alábbiakban kibontjuk a feltételpár mindkét elemét.

A mű egyéni jellege akkor állapítható meg, ha *az alkotónak az alkotás folyamata közben legalább minimális mozgástere volt annak eldöntésére, hogy pontosan milyen alkotói megoldásokat választ a mű megalkotása közben*. Ez a választási lehetőség az irodalmi műveknél a mű mondanivalójának megválasztásától egészen a szövegszerkesztési és stiláris kérdések eldöntéséig terjedhet, sokszor azonban a körülmények, így a mű rendeltetése (pl. műszaki leírás, közlekedésbiztonsági követelmények) az alkotási folyamatot befolyásolhatják.

Az egyéni jelleg megállapításánál figyelembe kell venni, hogy más súllyal esnek a latba azok a művek, amelyek esetében az alkotás folyamata a mű céljánál fogva meghatározott. Az úgy nevezett *funkcionális művek* (pl. szakirodalmi művek, gépjárműalkatrész-tervek stb.) alkotójának nincs akkora lehetősége a művészi kiteljesedésre, mint mondjuk egy szépirodalmi vagy egy grafikai mű szerzőjének. A szűk alkotói tér azonban önmagában nem zárja ki az egyéni jelleg lehetőségét, sőt, az egyéni jelleg mint az elvárás küszöbe alacsonyabb a funkcionális művek esetében. Olyannyira szűk alkotói mozgástér nyílik például egy restauratori munka elvégzése során (amelynek fő célja a korábban meglévő alkotás reprodukciója), hogy ez már önmagában kizárja az egyéni alkotás lehetőségét, így a szerzői jogi oltalom fennálltát. Összességében elmondható, hogy amíg a szerzőnek volt mozgástere, és amíg a szerző személyisége átsejlik az adott alkotáson, addig megállapítható az egyéni jelleg, tehát a feltételpár pozitív oldala. Fontos azonban megjegyezni, hogy az egyéni, eredeti jelleg alacsony vagy magas küszöbe nem eredményez alacsonyabb vagy magasabb szintű szerzői jogi védelmet. A szerzői jogi védelem szintje egységes, és nem függ attól, hogy milyen mértékű az egyéni jelleg, a fontos csak az, hogy legyen megállapítható (a példákat lásd később).

Az eredetiség követelménye, mint a feltételpár negatív oldala, lényegében kizárja azokat a műveket a szerzői jogi védelem alól, amelyek akár a szerző, akár más személy korábbi műveinek szolgai másolatai. Az SZJSZT fényképeken szereplő téglafalak tárgyában készült szakvéleményében a következő megállapítást tette az eredeti jelleg jelentőségével kapcsolatosan: „[a]z eredetiség az alkotás önállóságát, különlegességét, más művektől való különbözőségét, elhatárolhatóságát, azaz az általa okozott benyomás megismételhetetlenségét fejezi ki”.⁹⁹

Az egyéni, eredeti jelleg megítélése nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Az Sztj. e szabályának megfelelően tehát a szubjektum nem kap helyet annak megítélésében, hogy az alkotás rendelkezik-e egyéni, eredeti jelleggel, és ezáltal szerzői jogi oltalom alatt állónak tekinthető-e, vagy sem. Ugyanúgy védelem alatt állhatnak a magas kultúra elemei, mint a giccses alkotá-

⁹⁸ SZJSZT-38/2003 – Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme.

⁹⁹ SZJSZT-24/2013 – Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak mint építészeti alkotás szerzői jogi védelme.

sok. Ugyanez fennáll a mű „mennyeségének” kérdésére is, az irodalom területén Pilinszky Négysorosa sem élvez kisebb mértékű szerzői jogi védelmet egy Tolsztoj-regénynél csak azért, mert az egyik terjedelme jóval alatta marad a másikénak. Nem feltétele a szerzői jogi oltalomnak az sem, hogy a szerző az alkotást befejezze, de egy befejezetlen mű esetében is követelmény az egyéni jelleg és az eredetiség.

A következő példákon keresztül azt mutatjuk be, hogy miként vizsgálja az egyéni, eredeti jelleg követelményének teljesülését a joggyakorlat.

4.3.1. Egyéni, eredeti jelleg fotóművészeti alkotások esetében

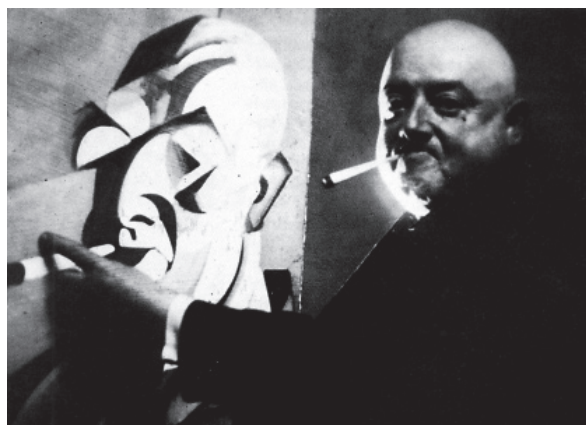
Mind a nemzetközi, mind a hazai joggyakorlatban viszonylag gyakran felmerül a fotóművészeti alkotások egyéni, eredeti jellege vizsgálatának szükségessége.

A *Painer-ügyben* az EUB a portréképek egyéni, eredeti jellegét vizsgálta. Az ügy tényállása röviden a következő. A felperes, Eva Maria Painer, hosszú évek óta szabadúszó fényképészként dolgozott, és többek között óvodás és napközis gyerekeket fényképezett. E tevékenysége során *megtervezte a háttérrel, meghatározta a beállítást és az arckifejezést, valamint elkészítette és előhívta a fényképeket*. Painer az általa készített fényképeken szokásosan feltüntette a nevét. Az általa készített papírképeket eladta, de a fotókhoz fűződő jogokat nem engedte át harmadik személyeknek, és a képek nyilvánosságra hozatalához sem járult hozzá. Miután az egyik lefényképezett diákot, Natascha Kampuscht 1998-ban tízévesen elrabolták, az illetékes hatóságok nyomozási felhívást tettek közzé, amelyhez felhasználták a vita tárgyát képező fényképeket. 2006-ban Nataschának sikerült az elrablójától megszöknie, ezt követően Painer képét ismételten több média felhasználta. Későbbi fejezetekben ismertetjük az eset szabad felhasználási (7.2.1. alpont) és személyiségi jogi (13.2.2. alpont) aspektusait.

A tényállás vizsgálata során a Bíróságnak többek között azt is el kellett döntenie, hogy a portréfotók egyéni, eredeti jellegű alkotásoknak tekinthetők-e. E vizsgálat során az EUB általános érvényű következtetéseket vont le a fotóművészeti alkotások egyéni, eredeti jellegének vizsgálatát illetően: „... a szerző a mű létrehozása során többféleképpen és több ízben is szabadon és kreatívan dönthet. Az előkészítő szakaszban a szerző meghatározhatja a színrevitelt, a fényképalany testhelyzetét, illetve a megvilágítást. A portréfotó elkészítésekor eldöntheti, hogy mi látsszon a képen, meghatározhatja a látószöveget, illetve a környezetet is. Végül a papírkép készítésekor a szerző a különféle előhívási technikák közül kiválaszthatja a számára megfelelőt, vagy adott esetben számítógépes programot is alkalmazhat. Ezeknek a különböző döntéseknek a révén tud a portréfotó szerzője »személyes színezetet« adni a létrehozott műnek. Következésképpen a portréfotók esetében nem lehet azt állítani, hogy a szerző alkotóképességeit csak korlátozott mértékben, illetve egyáltalán nem fejtheti ki.”¹⁰⁰ Az ügyben kimondta a Bíróság, hogy „a portréfotó akkor részesülhet ... szerzői jogi védelemben, ha – és ezt a nemzeti bíróságnak kell az adott ügyben megítélnie – az ilyen fénykép a szerző szellemi alkotása, amely tükrözi az ő személyiségét, és amely a

¹⁰⁰ C-145/10. sz. ügy Eva-Maria Painer és a Standard VerlagsGmbH és társai között [ECLI:EU:C:2011:798], ítélet, 93 pont.

szerzőnek a fénykép létrehozása során hozott szabad és kreatív döntéseiben jut kifejeződésre. Amennyiben megállapítást nyert, hogy a szóban forgó portréfotó műnek minősül, nem részesül csekélyebb mértékű védelemben, mint bármely más mű, beleértve a fényképeszeti alkotásokat is.”¹⁰¹

HUNGART © 2017

Ismeretlen fényképész: Scheiber Hugó (1873–1950) önarcképe előtt¹⁰²

A fotóművészeti alkotások egyéni, eredeti jellegének kérdésével a hazai szakirodalom is foglalkozott. A Nagykommentár kiemeli, hogy „... az alkotó egyéniség a fotóművészetben is, mint minden művészeti ágban a világ sajátos, belső, szubjektív szűrőn keresztül történő láttatásában érhető tetten. Az egyéni, eredeti jelleg legfőképpen a témaválasztás gondolatiságában; a fotós által elkapott pillanat sajátosságában (jellegzetes mozdulat, gesztus, történet); a felvételhez választott beállításban, a téma nézőpontjának, a képkivágásnak az egyediségében; a kompozícióhoz alkotó módon használt technikai megoldásokban (például különlegesen hosszú expozíciós idő, speciális optika megválasztása, szűrők használata, egyéb kreatív képalkotói döntések) testesülhet meg.”¹⁰³

Az ópusztaszeri Feszty-körképet és az emlékparkot feldolgozó fotósorozat vizsgálata során tért ki az SZJSZT a reprodukciós célú felhasználásra. A művet bemutató fotósorozat célja az volt, hogy megjelenjen egy, a történelmi emlékhelyet és a monumentális festményt bemutató tájékoztató anyagban. Az eljáró tanácsnak azt kellett vizsgálnia, hogy vajon a fényképek rendelkeznek-e egyéni, eredeti jelleggel, vagy azok csak többszörözik a bemutatott művet. A tanács megállapítása szerint „... a felvételek nem esetlegesek, véletlenszerűek, hanem a művész önálló szellemi termékei, a saját elgondolásait valósította meg a fotó eszközeivel. Egyéni beállításokat alkalmazott úgy az épületek, a tárgyak, mint a beöltözött szereplők esetében. Felhasználta a fényviszonyok változásait, játszott a kontrasztok adta lehetőségekkel, számtalan kreatív képalkotói döntést hozott és valósított meg. Az adott

¹⁰¹ C-145/10. sz. ügy Eva-Maria Painer és a Standard VerlagsGmbH és társai között [ECLI:EU:C:2011:798], ítélet, 99 pont.

¹⁰² http://viragjuditgaleria.hu/pics/artists/538-scheiber_hugo/scheiber_hugo_onarckepe_elott_1920_as_evek_158.jpg.

¹⁰³ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 247.

feladatot egyéni, eredeti módon oldotta meg. Más alkotó nyilvánvalóan más módon készítette volna el a kiadványt, tehát az a körülmény, hogy az Emlékparkot valóságként kellett bemutatnia, s nem választhatta meg szabadon a fotók tárgyát, egyáltalán nem jelenti, hogy ne jöhetett volna létre szerzői jogi védelem alatt álló alkotás. Természetesen a megrendelésre készített munkák (általában az alkalmazott művészetek területére tartozók, de egy portré esetében is) szerzői jogi védettségét nem befolyásolja, nem befolyásolhatja a »megrendelés« ténye. Ezen esetekben is csak az a döntő: a létrejött mű önálló, egyéni szellemi alkotás-e? A témaválasztás kötelezősége e kérdést nem dönti el, amint nem döntheti el azt a megrendelő és az alkotó megállapodása sem.¹⁰⁴ Az eljáró tanács álláspontja alapján tehát a kiadványban szereplő fényképek – a Feszty-körkép reprodukciója kivételével – egyéni, eredeti jellegűnek tekinthetők. A reprodukciós fénykép pedig éppen e jelleg hiánya miatt nem részesülhet szerzői jogi védelemben.

A félreértések elkerülése miatt szükséges röviden kitérnünk az rSzt. által még elismert, ún. *rokonjogi* védelem szabályaira. Az rSzt. 51. §-a szerint azok a fényképek, ábrák, műszaki rajzok, térképek, szemléltető képek vagy eszközök és filmek is oltalom alatt állnak, amelyek mint tudományos vagy művészi alkotások nem esnek szerzői jogi védelem alá, mivel nem voltak sem egyéni, sem eredetiek. A rokonjogi védelem azonban csak abban az esetben állhatott fenn, ha az alkotáson a készítő neve és a megjelenés vagy nyilvánosságra hozatal éve szerepel. Az alkotás felhasználásához a rokonjogi védelem esetében is szükséges a készítőjének a hozzájárulása és nevének feltüntetése. A rokonjogi védelem időtartama jóval rövidebb volt a szerzői jogi oltalom időtartamánál: a megjelenés vagy nyilvánosságra hozatal évét követő tizenöt év. A hatályos rendelkezések szerint a nem egyéni, eredeti fényképek tehát semmilyen szerzői jogi védelemben sem részesülhetnek.

4.3.2. Egyéni, eredeti jelleg funkcionális művek esetében

Mint azt fent említettük, más az egyéni, eredeti jelleg követelményének küszöbe az esztétikai és megint más a funkcionális alkotások esetében: *a funkcionális alkotásoknak (amelyek megalkotásának folyamata a mű céljánál fogva meghatározott) nem kell olyan magas fokú egyéni, eredeti jelleget mutatniuk, mint az esztétikai alkotásoknak annak érdekében, hogy műnek minősüljenek.*

Az SZJSZT gyakorlata viszonylag egységesnek mondható a kérdésben. A testület az egyik szakvéleményében a következő alaptételt fektette le a funkcionális művek egyéni, eredeti jellegének vizsgálata kapcsán: »ha az egyes tervezők a funkcionális elvárások figyelembevételével is egymástól eltérő eredményre juthatnak, a terv egyéni-eredeti jellegűnek minősül».¹⁰⁵ Ugyancsak megállapította, hogy »... az alkotás terének nagysága, ezáltal az egyéni, eredeti jelleg megállapítása műtípusonként eltérő kritériumrendszer mentén történik: a kifejezés védelme igazodik a tartalom, és a mű-fajta sajátosságaihoz. Másként »mérhető« egy sakkjátékot támogató számítógépi program és egy zenedrámai mű egyéni eredeti jellege. A funkció és a kötöttségek (a sakkjáték szabályai) nagymértékben szűkítik az egyéni eredeti

¹⁰⁴ SZJSZT-35/2006 – Megrendelésre készült fotók egyéni, eredeti jellege.

¹⁰⁵ SZJSZT-34/2000 – Szabványok szerzői jogi védelme.

jelleg kifejezhetőségének terét. ... A szakvéleményben vizsgált oktatási anyag ún. funkcionális műnek tekinthető, amely két tekintetben szűkítheti az alkotás terét, egyrészt az adott tudományág megállapításai, tézisei, kutatási eredményei, másrészt az oktatási anyagokra jellemző didaktikai módszerek, alkalmazott eszközök. Ezen korlátok kihatnak nemcsak a szakkifejezések megválasztására, az egyes tartalmi elemek összetételére, hanem adott esetben a mű szerkezetére is, ez azonban nem jelentheti azt, hogy nincs lehetőség egyéni, eredeti kifejezésmódra. Az azonban mindemellett kétségtelen, hogy a gondolatok korlátozott kifejezhetősége mellett is marad tér a szakértő szellemi tevékenységéből eredő személyes eredetiség kifejezésére.”¹⁰⁶ A fentiekén túl a testület álláspontja szerint „nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt senki javára azok a teljesítmények, amelyek mindenki számára szabadon hozzáférhetők, a különböző szakmai, technikai előírások, elvárások, általános kritériumoknak megfelelő alkotóelemek, sablonok”,¹⁰⁷ ugyanis ezek idővel szakmai szokássá válnak, így monopolizálásuk indokolatlan lenne. Ennek megfelelően tehát azok az alkotások sem állhatnak szerzői jogi védelem alatt, amelyek elkészültét valamely műszaki szabvány olyannyira meghatározza, hogy megszünteti az alkotói szabadságot.

4.3.3. Egyéni, eredeti jelleg szakirodalmi művek esetében

Szerzői jogi törvényünk az irodalom területéről származó alkotásokat is védelemben részesíti, amennyiben azok rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel. Az irodalmi művek esetében azonban nem szabad csak a szépirodalomra gondolni. Ugyanúgy részesülhet szerzői jogi védelemben egy üzemeltetési kézikönyv vagy akár egy parkolójegy, mint egy regény vagy egy vers. A szakirodalmi művek egyéni, eredeti jellegének a vizsgálata esetében ugyanaz az alapelv érvényesül, mint a funkcionális művek esetében: az elvárt egyéni-eredetiség küszöbe jóval alacsonyabb, mint a szerzőnek nagyobb mozgásteret engedő szépirodalmi alkotások esetében. Ezt az elvet követve az SZJSZT 2012-ben¹⁰⁸ szakirodalmi műként szerzői műnek minősített egy trabantok javításáról szóló kézikönyvet.

A parkolójegyek egyéni, eredeti jellegét vizsgáló szakvéleményében az eljáró tanács megállapította, hogy a perbeli parkolójegyek nem állnak szerzői védelem alatt. Ennek oka azonban nem a funkciójukban rejlik, hanem abban, hogy nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel. Az eljáró tanács szerint a parkolójegy olyan funkcionális termék, amelynek rendeltetése meghatározza annak lényeges tartalmi elemeit. „Ezen elemek adott korlátozott méretben történő elrendezése, kivitelezése tekintetében tehát eleve nagyon szűk tere van az alkotó jellegű szellemi tevékenységnek. Önmagában az a tény, hogy léteznek a parkolójegy funkciót más látvánnyal, kivitellel megvalósító termékek is, nem teszi a tárgybani parkolójegyet egyéni-eredeti jellegűvé. A minimális megkülönböztethetőséget megteremtő számelhelyezés, a perforációs technika, a különböző színek használata

¹⁰⁶ SZJSZT-22/2012 – Szakirodalmi művel kapcsolatos szerzői jogsértés.

¹⁰⁷ SZJSZT-23/2010 – Konstruktív tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése.

¹⁰⁸ SZJSZT-04/2012 – Szakirodalmi mű védelme.

az eljáró tanács megítélése szerint pusztán olyan ötletek, melyeket a védelemből a törvény maga kizár (Szt. 6. §).¹⁰⁹

4.3.4. Egyéni, eredeti jelleg ételreceptek esetében

Egy korábban említett szakvéleményében az SZJSZT eljáró tanácsa az ételreceptek egyéni, eredeti megfogalmazását is a vizsgálat tárgyává tette. Az eljáró tanács a vizsgálat során arra a következtetésre jutott, hogy az ételreceptek is állhatnak szerzői jogi védelem alatt, amennyiben azok rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel. „A tartalom egyéni, eredeti jellegű kifejtésének követelményét természetesen másként elégíti ki a kifejezetten művészeti (pl. szépirodalmi, zenei stb.) alkotás, és másként a valamely szakterülethez szorosan kötődő, az adott funkciók, követelmények által meghatározott mű. Ezeken a szűkre szabott területeken készült művekben is lehetséges azonban az egyéni, eredeti jelleg kifejeződése. A szerzői jogi védelemhez az ételrecepteknél az eredeti jellegnek nem az ételek alapanyagai kiválasztásában, azok feldolgozásának módjában, hanem az egész folyamat leírásának módjában kell megmutatkoznia.”¹¹⁰ Az eljáró tanács megállapította azt is, hogy „... a felperes közérthető, világos nyelvi formát választott, helyenként a szokásosnál színesebb eszközökkel élt. Ilyenek a ... kigyűjtött eredeti és a szerzőre jellemző szófordulatok. Ha más személy írná le önállóan ezen összetevőket és eljárást, az eredmény más nyelvi forma lenne. Így például »tűzről lehúзва« (kolbászos lencseleves); »vékonyka hasábokra« (májgombóc-leves); »szűk másfél liternyi« (tárkonyos babléves), »jellegének megfelelően« (sajtos túrótorta). Ez a gyakorlati útmutatóknál elegendő az eredetiséghez...”¹¹¹

A CUKRÁSZ ÉS A KORCSMÁROS ESETE

„De a legközelebbi napokban épen erős próbára lett téve igazságosztó hajlandóságom.

Egy cukrász, meg egy korcsmáros volt a peres fél. A cukrász irt egy szakácskönyvet s a korcsmáros azt szépen utána nyomatta. A cukrász pert akasztott a korcsmáros nyakába. S ez a per került a mi törvényszékünk elé, szakértői eldöntés végett. A cukrász, mondhatom, hogy fogas prókátort választott magának.

Az alperes azt hozta fel a maga védelmére, hogy a szakácskönyv nem irodalmi mű; nem tartozik azon tárgyak sorába, melyeknek szerzői joga védelemben részesülhet.

»Micsoda! hogy a szakácskönyv nem irodalmi mű? Hogy a szakácsmesterség nem művészet? Hát van a világirodalomnak olyan remeke, a minő egy szarvasgombás libamáj pástétom? Tud-e a kerek föld minden zeneszerzője olyan kompozíciót csinálni, a milyen egy olasz saláta à la napolitén? S ha valamennyi fővárosi szob-

¹⁰⁹ SZJSZT-18/2007 – Parkolójegy szerzői jogi oltalma.

¹¹⁰ SZJSZT-21/2004 – Szakácskönyv, illetve receptek szerzői jogi védelme.

¹¹¹ SZJSZT-21/2004 – Szakácskönyv, illetve receptek szerzői jogi védelme.

rász mind összeszeri a tudományát, tud-e produkálni egy tál sült malacot? – Sőt ellenben a szakácskönyv, az a könyv, a melyet az asszonyoknak sokkal inkább üdvösséges volna a kezükben forgatni, mint holmi hiába való regényeket!»

Ipsissima verba!

S nekem – kérem »nekem« ki kellett mondanom az ítéletet, hogy a prókátor ugyan goromba fráter, hanem azért igaza van. A bíró csak egyféle becsületet ismer. A szakácskönyv írójának az írói becsülete csak olyan, mint a regényíróé. Alperes bűnössége kimondatik. Szakácskönyvet sem szabad lopni.”

Jókai Mór: *Az én bírói hivatalom* (1892)

4.4. A SZERZŐI JOGI VÉDELEM HATÁRA

4.4.1. A szerzői jogi védelem alól kivett művek

A jogalkotó meghatározott okok miatt bizonyos alkotásokat kivett a szerzői jogi oltalom köréből annak ellenére, hogy ezek a szerzői jogi védelem egyéb követelményeinek megfelelnek. Így nem tartoznak e törvény védelme alá:

- ◆ a jogszabályok,
- ◆ az állami irányítás egyéb jogi eszközei,
- ◆ a bírósági vagy hatósági határozatok,
- ◆ a hatósági vagy más hivatalos közlemények és ügyiratok,
- ◆ valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések.¹¹²

A jogi oltalom alól történő szabályozói kivonás oka a jogbiztonság társadalmi fontosságában keresendő: elengedhetetlen, hogy a társadalom tagjai tisztában legyenek az őket kötelező normákkal. Ügyiratok esetében fontos megjegyezni, hogy az oltalom hiánya csak az adott eljárásban irányadó, így az SZJSZT szakvéleményeinek hatósági eljáráson kívüli felhasználása a jogosult engedélyéhez kötött.¹¹³

Hasonló a bankjegy-, illetve pénzürmeképek szerzői jogi megítélése is. Mint ahogy az eljáró tanács arra rámutatott, a bankjegyképek képzőművészeti alkotások, amelyek rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, ezért szerzői műnek minősülnek.¹¹⁴ Mindemellett a tanács arra a következtetésre jutott, hogy mivel a kibocsátásra kerülő bankjegy/pénzürm közérdekű megismertetése hirdetmény útján, jelenleg az MNB elnökének jogszabálynak minősülő rendeletével történik, a hirdetményi közzététel vonatkozásában a bankjegy grafikai képe (a pénzürmén rögzített mű) nem tekintendő szerzői jogilag védettnek.

Az állami kitüntetések, plakettek mindazonáltal részesülhetnek szerzői jogi oltalomban, még akkor is, ha ezekről is jogszabály rendelkezik. Fontos különbség a bankjegyek, érmék és a kitüntetések között ugyanis, hogy míg az előbbieket képe minden esetben megjelenik

¹¹² Szjt. 1. § (4) bek.

¹¹³ SZJSZT-27/2001 – Szakvélemények szerzői jogi védelme, a szerzői jogok gyakorlása.

¹¹⁴ SZJSZT-9/2001 – Bankjegy-, illetve pénzürm-kép szerzői jogi védelme, felhasználása; a szerzői jogok jogosultja.

az azokról rendelkező jogszabályban (lásd a hetvenéves forintot), addig a kitüntetéseket jellemzően csak körülírja az a jogszabály, amellyel bevezetik őket. Ennek az az eredménye, hogy a pénzérme vagy a bankjegy csak egyféleképpen valósítható meg, tehát nem marad a szerzőnek elég mozgástere az egyéni, eredeti jelleg eléréséhez, ám a plakettet, szobrot (amennyiben annak képét nem határozza meg jogszabály) többféle módon is meg lehet alkotni, így nem üresedik ki az egyéni, eredeti jelleghez, s ezáltal a szerzői jogi védelem szintjének eléréséhez szükséges mozgástér. Az egyes miniszterek által adományozható elismerésekről szóló rendeletekben a kitüntetések vagy díjak viszonylag szabadon lehetnek meghatározva (pl.: Pro Silva Hungariae Díj), vagy egy konkrét művész alkotására történhet utalás (Márai Sándor-díj).

A „Hetvenéves a forint” ezüst emlékérmé¹¹⁵
(tervezte Kósa Imre)

A „Hetvenéves a forint” ezüst emlékérmé hátlapja: Az emlékérmé hátlapjának szélén, bal oldalon a „HETVENÉVES A FORINT” felirat, lent, közepén az „1946” évszám olvasható. Az évszám 1-es karakterének ábrázolása az 1946-ban kibocsátott 1 forintos címletű érme értékjelzése alapján készült. A felirattól körvonal által elhatárolt középmezőben az 1946-ban kibocsátott forgalmi érmesor ábrázolása látható – körben, fentről lefelé, egymást részben fedve a 2 filléres, a 10 filléres, a 20 filléres, az 1 forintos, a 2 forintos és közepén az 5 forintos címletű érme –, előtérben az 1946-ban kibocsátott 10 forintos címletű bankjegy hátoldalán, közepén elhelyezett, díszítőmotívummal körülvett Kossuth-címer ábrázolással. Az ábrázolás háttérében, a jobb oldalon az 1946-ban kibocsátott 10 forintos címletű bankjegy hátoldalán, közepén található, bankjegyalnyomat jellegű díszítőmotívum látható, a bal alsó sarokban dr. Oltványi Imre névalíráásával. Az emlékérmé jobb oldali szélén, az ábrázolás alatt Kósa István tervezőművész mesterjegye található.

¹¹⁵ A „Hetvenéves a forint” ezüst emlékérmé kibocsátásáról szóló 29/2016. (VII. 29.) MNB rendelet 1. és 2. melléklete.

***Pro Silva Hungariae Díj* („Magyar Erdőkért Díj”):** Az emléklakett bronzból készül, kör alakú, felülete bronzpatinázott, 80 mm átmérőjű, 10 mm vastag. Az egyik oldalát Magyarország tölgykoszorúval keretezett állami címere díszíti. A másik oldalon a „*Pro Silva Hungariae*” felirat olvasható a szakmai jelleget kifejező, szematikus ábrázolású fák között elhelyezve. Az emléklakett peremére bevésve a díjazott neve szerepel.¹¹⁶

4.4.2. Tények és napi hírek

A szerzői jogi védelem nem terjed ki a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényekre vagy napi hírekre¹¹⁷ sem. Ennek oka, hogy a jogalkotó a szerzők művel kapcsolatos jogainak védelméhez fűződő érdekén túlmutatónak értékelte a sajtó- és információszabadság érvényesülését, vagyis az információhoz jutás közérdekét. Ennek oka abban rejlik, hogy „... az információ, a hír, valamint a pusztán hírt tartalmazó közlemény magában nem mű, tehát nem monopolizálható, azt bárki közölheti, míg a hírt tartalmazó, műnek minősülő, tehát egyéni-eredeti jelleggel bíró »anyag« a sajtón belül bizonyos feltételekkel – a hordozótól függetlenül, akár »online, akár offline« – szabadon átvehető.”¹¹⁸

4.4.3. Ötlet, elv, eljárás

Ugyancsak nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet¹¹⁹ sem. Ezek a műben foglalt tartalmat adják vissza, a szerzői jog azonban a formát védi, és nem a tartalmat. Az SZJSZT egyik szakvéleményében két reklámötletet hasonlított össze, mindkettőt azt kívánta bemutatni, hogy míg a nők pihennek, a férfiak végzik a házimunkát. Az ötletek kapcsán a következőket állapította meg az eljáró tanács: „Az ötletek kizárásának jogpolitikai indoka az, hogy a szerzői jog a szellemi alkotás sajátos, a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni-eredeti jellegét illeti meg, az oltalom tehát formavédelmet jelent: a megfogalmazás egyediségét védi. Az ötlet azonban – noha kétséget kizáróan a szellem terméke – nem ölt olyan formát, nem éri el a kidolgozottságnak azt a fokát, hogy abban a szerző szellemi tevékenységének egyéni-eredeti jellege felismerhető módon tükröződhetne, és így az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdése értelmében szerzői jogi védelem alatt állhatna.”¹²⁰

¹¹⁶ A földművelésügyi miniszter által adományozható díjakról és más elismerésekről szóló 25/2015. (V. 27.) FM rendelet 14. § (3).

¹¹⁷ Szjt. 1. § (5) bek.

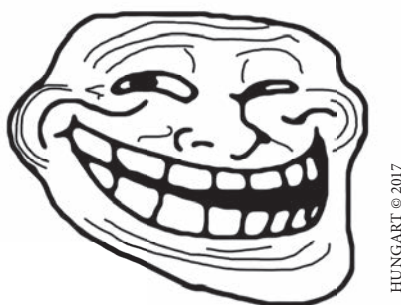
¹¹⁸ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 90.

¹¹⁹ Szjt. 1. § (6) bek.

¹²⁰ SZJSZT-03/2009 – Reklámötlet és kreatív koncepció szerzői jogi védelme.

4.4.4. A folklór kifejeződései

A fentiekhez hasonlóan nem részesülnek szerzői jogi védelemben a folklór kifejeződései sem.¹²¹ A folklór esetében nem azonosítható a szerzői jog alanya, a szájról szájra terjedő művek esetében az eredeti szerző személye nem visszakereshető, nem lehet megállapítani pl., hogy egy felhasználás esetén kitől lehetne engedélyt kérni. Az eredetiség feltétele nem biztosított tehát. Ugyanakkor nem tartoznak a folklór kategóriájába a népi ihletettséggű művek, pl. a népies műdalok vagy a népi mintával díszített ruhadarabok sem, így ha ezeknek egyéni, eredeti jellegük van, akkor szerzői jogi védelem alatt állnak.

Carlos Ramirez: Trollface¹²²

Funkciójukat tekintve az internetes mémek akár a folklóralkotások körébe tartozhatnának, mivel szerzőjük jellemzően nem ismert. Készítésük ideje azonban beazonosítható. A mémek jogszerű felhasználásához a jogosult hozzájárulása szükséges (a paródiáról lásd 6.3.5. fejezet). Ismert mémnek tekinthető a trollface, amelyet 2008-ban egy Carlos Ramirez nevű fiatalember alkotott, aki azóta is jelentős bevételre tesz szert a grafika kereskedelmi hasznosításából.

¹²¹ Szjt. 1. § (7) bek.

¹²² <http://vignette4.wikia.nocookie.net/trollhideout/images/f/f9/Famous-characters-Troll-face-Troll-face-poker-45046.png/revision/latest?cb=20130521020206>.

A SELYEM UTÁN VÁGYAKOZÓ NŐ KONCEPCIÓJA¹²³

Nemes László

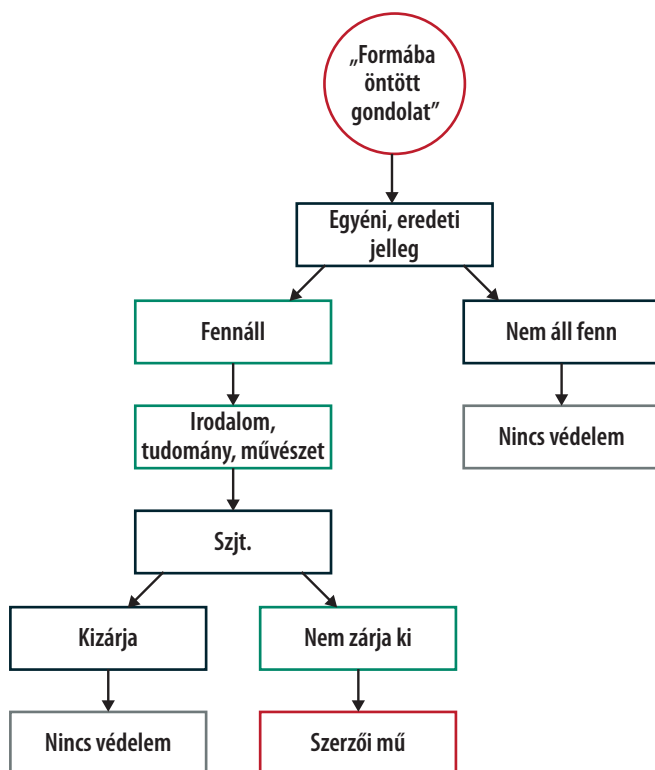
A perbeli tényállás szerint mind a felperes, mind a harmadrendű alperes művének gondolata és célja a „Bemberg” selyem után vágyakozó nő vágyódásának plakátszerű kifejezése, szemléltetése volt. A felperes grafikus pert indított a neves Goldberger Textilgyár ellen, mert – állítása szerint – a gyár termékét bemutató plakát (jobb oldali plakát) az ő koncepcióján alapult. A per során kiderült azonban, hogy a gyár által megbízott grafikus saját korábbi plakátját használta fel (bal oldali hirdetés), így szerzői jogi jogsértés nem történhetett. A bíróság az ítélet indoklásában kifejtette, hogy a felperes művében kifejezésre juttatni szándékolt ötlet nem tekinthető saját eredeti ötletének, és mert ugyanazt az ötletet, ugyanazt a gondolatot még ugyanabban a művészeti ágban is lehet különböző módon kifejezni, és az így keletkezett, ugyanazt az ötletet, ugyanazt a gondolatot különböző módon kifejező műalkotások önálló műalkotásoknak tekinthetők. Az ítéletábla hangsúlyozta, hogy különben is a szerzői jogi törvény nem magát a gondolatot, az ötletet védi, hanem annak valamely műalkotásban jelentkező külső kifejezését, megtestesülését.

¹²³ Színházi Élet. XVIII. évfolyam, 51. szám. 1927. december 18-25. p. 2. – <http://obudaimuzeum.blogspot.hu/2013/09/ragyogsz-mikent-nap-golberger-bemberg.html>, Fővárosi Ítéltábla P.XIV. 4760/1930. sz. ítélete. Budapest Főváros Levéltára VII.2.c. 51.990/1929.

4.5. A SZERZŐI JOGI VÉDELEM KELETKEZÉSE

A szerzői jogi védelem automatikusan, a mű létrejöttével keletkezik. Nincs szükség az iparjogvédelem területén ismert hatósági eljárásra, a jogi védelem keletkezésének nem feltétele, hogy a művet bármely intézményhez bejelentsek vagy bárhol nyilvántartásba vegyék. A szerzői jogi védelem keletkezésének egyetlen feltétele a mű létrejötte, ám a mű részletei is, sőt befejezetlen mű is állhat szerzői jogi védelem alatt, amennyiben a fentiekben tárgyalt feltételeknek megfelel. Ez a BUE-ben lefektetett alapelv.

A kontinentális jogrendszerekben az olyan fogalmak mint „levédetés”, a szerzői jog szótarában nem szerepelnek. Ugyanígy a © (azaz *copyright*) jel, vagy a ® (azaz *phonogram*) jel feltüntetésének sincs semmiféle joghatása. Gyakorlati funkciójuk az, hogy az alkotás megtekintője (olvasója) tudomást szerezzen arról, hogy felhasználás esetén az engedélyt kitől kell kérni.¹²⁴ Az Egyesült Államokban részlegesen fennmaradt formalitással a 12.9. alfejezet foglalkozik.

A fenti ábra a szerzői jogi védelem vizsgálatának lépéseit szemlélteti. Ennek során először is az alkotás kidolgozottságának szintjét kell vizsgálnunk: meg kell állapítanunk, hogy az alkotás pusztán ötlet vagy már formába öntött gondolat. Amennyiben a mű több mint

¹²⁴ Jogalapjára I. ESZJE III. cikk, Római Egyezmény 11. cikk.

ötlet, az egyéni, eredeti jelleg fennállását kell vizsgálnunk. Elsőként azt tekintjük át, hogy az alkotónak volt-e lehetősége az alkotás során az egyéniséget kibontakoztatnia, és saját meggyőződése szerint létrehozni a művet. E körben kell mérlegelnünk azt is, hogy volt-e a szerzőnek minimális mozgástere az alkotómunka során. Emlékezzünk vissza a fentiekre: a funkcionális művek esetében ez a mozgástér szükségszerűen szűkebb (de nem tűnhet el teljesen!), mint az esztétikai alkotások esetében. Az egyéni jelleget együtt kell vizsgálnunk az alkotás eredeti jellegével, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy az alkotás nem más műnek a szolgai másolata. Ha megállapítható az egyéni, eredeti jelleg, azt kell szemügyre vennünk, hogy a mű az irodalom, a tudomány vagy a művészet területéről származik-e. A szerzői jog ezen fogalmakat kellően tágan értelmezi ahhoz, hogy akár egy autópálya-nyomvonal is¹²⁵ részesülhessen szerzői jogi védelemben. Ha ezeknek a feltételeknek megfelelt az adott alkotás, már csak azt kell megvizsgálnunk, hogy az Sztj. nem zárja-e ki a szerzői jogi oltalmat az esetében, így nem tartozik-e pl. a folklóralkotások, a jogszabályok stb. körébe. Amennyiben erre az utolsó kérdésre is nem a válasz, úgy szerzői műről beszélhetünk.

4.6. A KAPCSOLÓDÓ JOGI TELJESÍTMÉNYEK

A szerzői jog nemcsak a 4.2. alfejezetben ismertetett műveket védi, hanem azokat a teljesítményeket („hozzáadott értéket”) is, amelyek *nagy anyagi ráfordítással hozzájárultak a szerzői művek létrejöttéhez, illetve amelyek a szerzői műveket a közönséghez történő eljuttatásban segítik*. Ezeket nevezzük kapcsolódó jogi teljesítményeknek. Az Sztj.-ben tételesen meghatározott védelemben részesülő szomszédos jogi teljesítmény az előadóművészi teljesítmény, a hangfelvétel-előállítói teljesítmény, a rádió- és televíziószervezetek teljesítménye, a filmelőállítói teljesítmény, valamint az adatbázis-előállítók kapcsolódó jogi teljesítménye. Ez a felsorolás kimerítő, tehát más teljesítmények (pl. a könyvkiadóké) nem tartoznak ide. Az Sztj. jellemzően nem tartalmaz definíciókat, így az egyes teljesítmények meghatározása a szakirodalom vagy a nemzetközi egyezmények alapján lehetséges.

4.6.1. Az előadóművészi teljesítmény

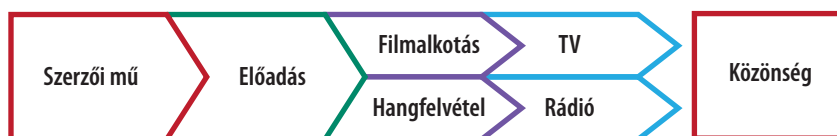
Az előadóművészi teljesítmény nem más, mint az előadás, azaz *a szerző által megalkotott mű érzékelhetővé tétele, a közönséghez eljuttatása. Az előadóművészek teljesítménye e „művészi játékban” rejlik, amely a törvény alapján védelmet élvez*. Balás P. Elemér, a XX. század első felében élt neves szerzői jogász szavai szerint: „[v]annak más dolgok is, amiket a zeneszerző nem tud jelezni, ezek közül némelyiknek még nevet sem lehet adni. Az igaz, hogy a zeneszerző mindezt elgondolja, de nem tudja leírni. Amit tehát a zeneszerző műve nyújt, csak torzó, amit a hangversenyező művésznek kell kiegészítenie. Csak így alakul ki egy teljes egész.”¹²⁶

¹²⁵ SZJSZT-18/2009 – Autópálya tervezéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

¹²⁶ Balás P. Elemér: Szerzői jogi reformtörekvések. Csáthy Ferenc, Budapest, 1927. p. 31.

4.6.2. A hangfelvétel-előállítók (hanglemezkiadók), a filmelőállítók (producerek), valamint a rádió- és televíziószervezetek teljesítménye

Az egyes teljesítmények egymáshoz és a művekhez való viszonya leginkább az alábbi ábrával szemléltethető.

A hazai és nemzetközi jogalkotó a szerzői művek közönséghez történő eljuttatása során egyes fázisokat bizonyos jogi védelemben részesít. Az előadás a személyes jelenlét mellett eljuthat hangfelvételen és filmalkotáson, továbbá rádió- vagy televíziószervezeten keresztül a közönséghez. E szomszédos jogi jogosult kör közös jellemzője, hogy anyagi eszközökkel járul hozzá a művek közönséghez juttatásához, a szerzői mű elkészültében közreműködik, és azért felelősséget vállal. Az Szjt. ezt az *anyagi hozzájárulást* részesíti oltalomban.

SZÍNHÁZI RENDEZŐ – SZERZŐ VAGY ELŐADÓMŰVÉS?

Sok esetben nemcsak a műtípusok közötti különbségeket nehéz megállapítani, hanem azt is, hogy az adott alkotás szerzői mű vagy szomszédos jogi teljesítmény. Ilyen jellegű problémával foglalkozott az SZJSZT-03/2012 szakvéleménye is.

Az ügy tényállása szerint a színház (alperes) megbízta a rendezőt (felperes) egy színdarab megrendezésével. A színház igazgatója néhány nappal a tervezett premiert megelőzően a darabot átrendezte. A felperes álláspontja szerint ezzel a szerzői jogai súlyos sérelmet szenvedtek, az alperes szerint viszont csak a premier megmentése érdekében szükséges változtatásokat hajtottak végre. A felek közötti vita fő kérdése az volt, hogy a rendezői munka (koncepció) és annak a próbák során megvalósult formája önálló szerzői jogi védelmet élvez-e vagy sem, ugyanis amennyiben a rendezésen szerzői jogi védelem állna fenn, úgy engedélyt lenne szükséges kérni az átdolgozásra (átrendezésre).

A testület számára feltett kérdés arra irányult, hogy a felperes perbeli rendezése az interpretációs szabadság keretein belül marad-e, és így módon megmarad előadóművészi teljesítménynek, vagy „a felperes rendezői teljesítménye ezt a határt túllépve magát az eredeti, leírt művet egyéni, eredeti módon átalakítja, bővíti, és ezáltal eléri a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti szerzői alkotóteljesítmény szintjét”. Magyarul – a felperes csak előadta a művet, vagy pedig a regényből egy új színpadi művet hozott létre?

Ahogy arra az eljáró tanács is utalt a szakvéleményben: „... a gyakorlatban megfigyelhető, hogy a rendező – a dramaturg segítségével – változásokat hajt végre a színdarab szövegén. Vannak ugyan alapvetően szöveghűnek mondható előadások is, de

olykor radikális dramaturgiai beavatkozás is megfigyelhető. ... A kérdés, hogy az ilyen radikális beavatkozások a rendező (illetve a dramaturg részéről) minden esetben jelentik-e az eredeti színpadi mű átdolgozását, vagy a műfaj sajátosságainál fogva az ilyen átalakítások jellemzően még megmaradnak az előadóművészi interpretáció, tolmácsolás szintjén.” Az eljáró tanács álláspontja szerint ha a rendezői változtatások az irodalmi művön elenyészők, „... úgy a rendezés, illetve a rendezői koncepció megmarad az előadói interpretáció szintjén. Ha azonban a rendezés (illetve a dramaturgi munka) eredményeként az eredeti mű a rendező alkotótevékenysége nyomán létrejött egyéni, eredeti elemekkel, történetalakítással, új jelenetekkel, szereplői karakterekkel az eredeti mű által hordozott jelentésre kiható jelleggel módosul, változik, úgy a rendezés az eredeti mű átdolgozását valósítja meg. Ez utóbbi esetben az egyéni, eredeti többlet alkotáselemek tekintetében a rendező munkája saját szerzői alkotótevékenységnek minősül.”

A perbeli esetben az eljáró tanács nem talált arra utaló jelet, hogy a felperes által végzett szövegmódosítások elérnék ezt a szintet, így tehát az átdolgozás és a szerzői jogi jogsértés sem merült fel. Az SZJSZT szakvéleményét a Kúria is elfogadta, így a felperes igényének nem adott helyt (Pfv. IV.21.277/2015/4).

4.7. AZ ADATBÁZIS

Az adatbázis az adatok olyan elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni. Az adatbázisokkal összefüggésben kétféle védelem állhat fenn. Amennyiben az adatbázisban szereplő adatokat egyéni, eredeti jellegű szerkesztési elvek mentén rendezték össze, az adatbázis gyűjteményes műként szerzői jogi védelemben részesül, még akkor is, ha a gyűjtemény egyes elemei külön-külön nem érik el a szerzői jogi védelem szintjét.

Amennyiben az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt, akkor az adatbázis ún. *sui generis* oltalomban részesülhet. Ebben az esetben a törvény ismét nem egy művet, hanem az adatbázis előállítójának teljesítményét (az anyagi és egyéb befektetést) részesíti szűkebb körű védelemben. A gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerzői jogi védelme a szerkesztőt, a *sui generis* oltalom pedig az adatbázis előállítóját illeti meg.

4.8. A GYŰJTEMÉNYES MŰVEK

Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben,¹²⁷ így pl. egy már lejárt védelmi idejű művekből ren-

¹²⁷ Szjt. 7. § (1).

dezett kiállítás is állhat szerzői jogi védelem alatt. Gyűjteményes műnek minősülhet a BUE 2. cikk (5) bekezdésének példája szerint az enciklopédia és az antológia. A szakértői vélemények gyakorlata alapján ugyancsak gyűjteményes mű lehet az útmutató,¹²⁸ a bütorkatalógus,¹²⁹ a hangfelvételek szerkesztett gyűjteménye,¹³⁰ a népdalgyűjtemény,¹³¹ a szócikkek, illetve tárgyleírások gyűjteménye,¹³² a műholdas televízióprogramok vételi lehetőségéről tájékoztatást adó (frekvencia-) táblázat,¹³³ a jogtár,¹³⁴ az (elektronikus) szótár,¹³⁵ valamint a matematikai tankönyv. A szakirodalom további példaként említi a jogszabálymutatót, a bibliográfiai jegyzéket,¹³⁶ a lexikont, a dalfüzetet, a közmondások gyűjteményét,¹³⁷ az almanachot, a statisztikai évkönyvet, folyóiratot, hírlapot, az ugyanazon szerző különböző műveinek gyűjteményes kiadását, a menetrendi, illetve díjszabási művekből kiválogatott adalékokból álló falinaptárt,¹³⁸ az egyéni, eredeti csoportosítást tartalmazó televízió- vagy rádióműsorokat, és végül az eredeti kiválasztási elven felépülő telefonkönyvet is.¹³⁹ A gyűjteményes mű egészének szerzői joga annak szerkesztőjét illeti, tehát azt a személyt, aki a gyűjtemény egyes elemeit összeválogatta. A gyűjteményes mű és az adatbázis elhatárolásának alapja tehát az, hogy a gyűjteményes mű esetében a tartalom összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű, míg az adatbázis esetében egyedileg hozzáférhető adatok halmazát állították elő jelentős anyagi ráfordítással, ezért kap védelmet.

A gyűjteményes művek egyéni, eredeti jellegének jellegét vizsgálta az SZJSZT egy repülőtér mellett működő katonasági emlékszoba, illetve kiállítás esetében¹⁴⁰ is. A kiállítás jellemzője, hogy egy nagyobb légtérű helyiségben és az azt övező több kisebb helyiségben 1928-tól kezdődően, időrendi sorrendet tartva mutatja be a szolgálatot teljesítő katonák mindennapjait, ünnepeit, kiegészítve más alakulatok tárgyi emlékeivel. A látogatók a kiállított tárgyakat kézbe vehették, kipróbálhatták, az egyenruhákat felpróbálhatták és fényképeket készíthettek.

A szerkesztő alkotási mozgástere kapcsán a következőkre mutatott rá az eljáró tanács: „[A szerkesztő] munkáját számtalan körülmény határozhatja meg, többek között a kiállí-

¹²⁸ LB Pf.III.20.982/1967.

¹²⁹ SZJSZT-01/2007 – Bütorkatalógusok szerzői jogi védelme.

¹³⁰ Pf.III.20.015/1977. In: A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye I. Artisjus, Budapest, 1981, p. 31.

¹³¹ SZJSZT-06/1973. In: A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye I. Artisjus, Budapest, 1981, p. 95.

¹³² SZJSZT-06/2008 – Származékos mű minősítése.

¹³³ SZJSZT-38/2006. a Fővárosi Bíróság 17.P.630.675/2004. számú perében.

¹³⁴ SZJSZT-18/1997 – Jogszabályokat tartalmazó adatbázisok szerzői jogi védelme; SZJSZT-19/2009 – Jogtár védelme gyűjteményes műként, illetve adatbázisként.

¹³⁵ SZJSZT-12/2010 – Elektronikus szótár védelme gyűjteményes műként, illetve adatbázisként.

¹³⁶ Benárd Aurél, Tímár István (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973. p. 93.

¹³⁷ Mutschenbacher Viktor: A szerzői jog rendszeresen előadva. Taizs Könyvnyomda, Pécs, 1890, p. 32–33.

¹³⁸ Alföldy Dezső: A magyar szerzői jog. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1936. p. 21–22.

¹³⁹ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, Budapest, 2006, p. 56.

¹⁴⁰ SZJSZT-34/2013 – Kiállítás mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelme. Pécsi Ítéltábla Pfv. VI.20.126/2013/29.

tási tér adottságai (kiállítási felületek méretei, egyterű hangár, többhelyiséges épület, szabadtéri kialakítás), a helyiség technikai felszereltsége, installációs és pénzügyi lehetőségek, a kiállításnak helyt adó intézmény rendeltetése, profilja. Más szerkesztési lehetősége van a pipa, a kocsi, a marcipán, a csipke, a lámpa, a csokoládé, a baba, az ásvány, jelen esetben a repüléstörténeti múzeumi kiállítás szerkesztőjének, mint egy összetettebb profilú (szépművészeti, természettudományi, néprajzi, technikatudományi) intézményi kiállítás kurátorának.”¹⁴¹ Az ügyben az eljáró tanács – kihelyezett tanácsülést követően – megállapította a kiállítás gyűjteményes műként való egyéni, eredeti jellegét, egyrészt azzal indokolva, hogy a kiállított tárgyak sorrendje általában, többnyire nem magától értetődő, elhelyezése nem mindig nyilvánvaló, másrészt pedig azzal, hogy a kurátorok számára rendelkezésre állt az az alkotók számára elengedhetetlen mozgáster, amely lehetővé teszi egyéni, eredeti, azaz szerzői alkotás létrehozását.

4.9. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

4.9.1. Fogalmak

Adatbázis: az adatok olyan elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.

Egyéni jelleg: akkor állapítható meg, ha az alkotónak az alkotás folyamata közben legalább minimális mozgástere volt annak eldöntésére, hogy pontosan milyen alkotói megoldásokat választ a mű megalkotása közben.

Eredeti jelleg követelménye: kizárja azokat a műveket a szerzői jogi védelem alól, amelyek akár a szerző, akár más személy korábbi műveinek szolgai másolatai.

Exemplifikatív (példálózó) felsorolás: a jogalkotó az Szjt. esetében nem kívánta zárt listában meghatározni a lehetséges műtípusokat, így a listát nem szükséges a technika fejlődésével együtt az esetleges új műtípusokhoz alakítani.

Funkcionális alkotás: olyan művek, amelyek megalkotásának folyamata céljánál fogva meghatározott.

Gyűjteményes mű: szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű.

Kapcsolódó jogi teljesítmények: olyan teljesítmények, amelyekkel alkotó módon vagy nagy anyagi ráfordítással járultak hozzá a mű elkészültéhez, illetve amelyek útján (pl. előadás, műsorsugárzásra alkalmas infrastruktúra) a szerzői műveket a közönséghez közvetítik. Ezeket nevezzük kapcsolódó jogi teljesítményeknek.

Szerzői mű: alkotás, amelyik az Szjt. követelményeinek megfelel. Az Szjt. az irodalom, a tudomány és a művészet területén létrehozott olyan alkotások számára nyújt szerzői jogi védelmet, amelyek rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, illetve amelyek esetében a védelmi idő még nem járt le, és amelyek nem tekinthetőek a szerzői jogi védelem alól kivett alkotásnak sem.

Szjt. tárgyi hatálya: a szerzői művekre és a kapcsolódó jogi teljesítményekre terjed ki.

¹⁴¹ SZJSZT-34/2013 – Kiállítás mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelme. Pécsi Ítéltábla Pfv. VI.20.126/2013/29.

Szjt. személyi hatálya: a magyar állampolgár szerzőkre terjed ki, illetve azokra a művekre, amelyeket először Magyarországon hoztak nyilvánosságra. Olyan műre, amely először külföldön került nyilvánosságra, az Szjt.-ben meghatározott védelem csak akkor terjed ki, ha a szerző magyar állampolgár, vagy ha a szerzőt nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján a védelem megilleti.

4.9.2. Ellenőrző kérdések

1. Mi a szerzői mű fogalma?
2. Mi az egyéni, eredeti jelleg jelentősége, és mit jelent ez a fogalom?
3. Hogyan valósul meg az egyéni, eredeti jelleg a fotóművészeti alkotások esetében?
4. Hogyan valósul meg az egyéni, eredeti jelleg a funkcionális művek esetében?
5. Mi a jelentősége a © jel használatának?
6. Mely alkotások vannak kivéve a szerzői jogi védelem alól, és miért?
7. Minek minősülhet szerzői jogi szempontból egy internetes mém, és miért?

5. A SZERZŐ ÉS A SZERZŐI JOG EGYÉB JOGOSULTJAI

E fejezet középpontjában a szerző, valamint a kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjai állnak. Ugyanígy ismertetjük a jogutódlás esetén irányadó szabályokat, illetve az örököségi pozícióban eljáró jogosultat. Kitérünk a többszerzős művekre, valamint a szerzőség bizonyítására, azaz a szerzőségi vélelemre és az önkéntes műnyilvántartás szerepére is.

5.1. A SZERZŐ

A szerzői jog azt a természetes személyt illeti meg, aki a művet megalkotta. A szerző az, akinek tevékenysége eredményeként a mű létrejött. Szerzői jogi jogosultnak azt a személyt nevezzük, aki – habár maga nem vett részt a mű megalkotásában –, de valamilyen oknál fogva a szerzői jogokkal rendelkezik. Ilyen okok lehetnek: ha átengedték neki a mű felhasználásának jogát felhasználási szerződésben (pl. könyvkiadó), ha a munkavállalója által alkotott mű felett rendelkezik szerzői jogokkal, vagy ha örökölte azokat. *A szerzőség nem függ az alkotó személy korától, tehát egy kilencéves gyermek is lehet szerző.*

5.1.1. A szerkesztő

A korábban ismertetett gyűjteményes mű szerzőjének a szerkesztő minősül. A gyűjteményes mű szerzője is csak természetes személy lehet. A Pécsi Ítéltábla kirendelése alapján eljáró tanács egy kiállítás szerzőségének körében a következőket emelte ki: „... egy kiállítás megvalósításában számtalan közreműködő vehet részt alkotó módon, mint például a kurátor, a rendező, a grafikus, a tipográfus, a látványtervező, a kivitelező, a fotós és a filmes, ezért a nagyobb, illetve összetettebb kiállítások esetén a többszerzős művekre is figyelemmel kell lenni, azonban a gyűjteményes mű egészére a szerzői jogi védelem csak a szerkesztő(ke)t illeti meg. A kiállítás összeállítása során a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait ez azonban nem érinti, tehát a kiállítással mint egészszel kizárólag a szerkesztő (adott esetben például főrendező, főkurátor) rendelkezhet.”¹⁴² Fontos, hogy a gyűjteményes mű szerkesztőjének a gyűjteménybe felvett művek szerzőitől engedélyt kell kérnie a felhasználásra.

5.1.2. Az állatok mint szerzők

Egy 2014-ben nagy port kavart jogesetben vita robbant ki a szerzői jogokról egy, a Wikipédia képadatbázisára felkerült „majomszelfi” kapcsán. A fotót egy makákó készítette önmagáról (ő exponált), David Slater természetfotós szerint azonban a fotózáshoz az ő gépét használta az állat, ezért szerzőként a jogdíjak őt illetik. Az esetből azért lett botrány, mert a fotós törölni akarta a képet a Wikipédiából, ám a portál visszautasította a kérést. Az eset magyarázata, hogy a majom semmiképpen sem lehetett a kép szerzője, ugyanis nem ember, így magán a fényképen sem állnak fenn a szerzői jogok. Mindezek után az elsőfokú ítéletet

¹⁴² SZJSZT-34/2013 – Kiállítás mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelme. Pécsi Ítéltábla Pfv. VI.20.126/2013/29.

megtámadva beavatkozott a perbe a PETA állatvédő szervezet is, amely azzal érvelt, hogy az állatok személyisége, különösen az emberszabásúaké, alkalmas arra, hogy tudatosan alkossanak. 2016 januárjában végül a San Francisco-i bíróság is arra az álláspontra jutott, hogy egy állat, akármennyire esztétikusan is alkotott, nem lehet alanya szerzői jognak, ez ugyanis természetes személyek (emberek) privilégiuma.¹⁴³

Ugyanez a helyzet a Veszprémi Állatkert néhai lakója, Böbe majom esetében: akármilyen tehetséges szobrász- és festőművész is volt, szerzői jogi védelem nem illeti meg az alkotásait, így sem őt, sem gondozóit nem illették szerzői jogok.

5.1.3. A gépek mint szerzők

A szerzőség kérdése a XXI. század technológiai forradalma során ugyancsak felmerülhet a mesterséges intelligencia által alkotott kulturális javak megítélése körében. Szoftverek és robotok végeznek alkotómunkát az emberek helyett, akár egyéni, eredeti jellegűnek tűnő alkotásokat is létrehozhatnak, ám a gépek mégsem minősülhetnek szerzőnek.

Utalnánk itt a Citroen Xsara Picasso 2000-es évekből származó tévéreklámjára, amelyben a gépsor részeként az autót festő robotok egyértelmű feladata az lett volna, hogy a megfelelő színre fújják a karosszériát, ám a robotok ehelyett – a karosszéria által megihletve – Picasso stílusára emlékeztető mintákat rajzolnak az autókra. Újabb példaként említhető a Google 2016 májusában bejelentett projektje, melyben mesterséges intelligencia komponált egy 90 másodperces dallamot. A Project Magentát eleve azért hozták létre, hogy gépek tanulás segítségével zenét, műveket hozzanak létre.

A Nagykomentár szerint „[a]z, hogy az eredmény látszólag emberi beavatkozás nélkül vagy csekély beavatkozással születik, nem változtat azon, hogy a teljesítmény eléréséhez az szükséges, hogy ember elkészítse a megfelelő számítógépi programot, és betáplálja azokat a parancsokat, amelyek mozgásba hozzák az alkotáshoz igénybe vett műszaki segédeszközt, a számítógépet. Nincs semmi különbség szerzői jogi szempontból a festéshez használt ecset, a fotóművészeti alkotás elkészítéséhez használt fényképezőgép, a filmfelvételhez használt kamera és a zeneszerzéshez használt számítógép igénybevétele között. Még akkor is az ember alkot, ha a gép messzemenően kiszolgálja (például zeneszerzéshez kísérő ritmusokat kínál, utasításra módosítja a hangnemet, eltárolt kisebb dallammodulokat a készülő műbe beépíti).”¹⁴⁴ A robotika és a mesterséges intelligencia sok esetben megkerülhetetlen az alkotásban, mert bizonyos szempontból megkönnyíti a szerzők dolgát, ám fontos megjegyezni, hogy a szerzői jog csak az emberi elme által létrehozott alkotásokat védi.

¹⁴³ Naruto, et al. v. Slater, et al., no. 15-CV-04324 (N.D. Cal. January 28, 2016) <http://www.fillmoreriley.com/uploads/ck/files/Naruto%20v%20Slater%20Order.pdf>; https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/Macaca_nigra_self-portrait_large.jpg.

¹⁴⁴ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 99–100.

5.1.4. Szerzőségi határterületek

Nem minősül szerzőnek az a megrendelő (befektető, mecénás), aki nem vett részt a mű tényleges létrehozásában, pusztán anyagi támogatást nyújtott hozzá. (A kapcsolódó jogi jogosultakról az 5.3. alfejezetben írunk bővebben.) Vannak azonban olyan műtípusok, amelyeknél nem ennyire egyszerű a szerzőség megítélése. Az alábbiakban az SZJSZT gyakorlatából mutatunk be két példát.

5.1.4.1. Interjú

Kérdéses lehet, hogy egy interjú esetében ki minősül a mű szerzőjének. Egy jogvita kapcsán kérdéseket megfogalmazó szerkesztő és a válaszokat megfogalmazó interjúalany szerzőségi megítélését vizsgálta az SZJSZT. Az eljáró tanács szerint az alperes szerkesztő által összeállított témavázlatok, kérdéssorok szolgálhattak egy tervezett közös mű kiindulásául. Ezek az anyagok rögzítették az egyes témák sorrendjét, súlyát, egymáshoz való viszonyát.¹⁴⁵ Az eljáró tanács megítélése szerint az adott mű tekintetében a szerkesztő és az interjúalany közötti szerzőtársi részarány mintegy 50-50%-ban határozható meg.

A fentiekből az következik, hogy az interjút készítő újságíró és a neki nyilatkozó interjúalany jellemzően közös művet hoz létre egy interjú során, amelynek mind a ketten lehetnek a szerzői. Az pedig, hogy melyiküktől kell engedélyt kérni az interjú felhasználására, attól függ, hogy az általuk alkotott részek elválaszthatóak-e egymástól. Ez az interjú mint műfaj sajátosságai alapján nehezen képzelhető el. Ezért mindkettőjük engedélye szükséges az egész interjú felhasználásához.

5.1.4.2. Dramaturg

Az SZJSZT egy balettprodukció szüzséjének a vizsgálata során a következőket állapította meg a dramaturgok tevékenységéről: „Lehet, hogy általában a dramaturg csak »színpadra kivonatolja« az irodalmi művet minden alkotói teljesítmény, egyéni-eredeti jelleg hozzáadása nélkül. Akár tipikus is lehet, hogy az adott dramaturgiai teljesítmény szellemi tevékenységet ugyan igényel, de alkotó jelleget, szellemi alkotást nem mutat fel. A szerzői jog azonban nem zárja ki a kiválasztás, elrendezés, összeállítás szerzői jogi védelmét sem. Ezt összevetve azzal, hogy a szerzői jogi védelem alá tartozó művek köre nem zárt, adott esetben lehet olyan következtetésre jutni, hogy a dramaturgiai teljesítmény részben a kiválasztás, összeállítás, részben a hozzáadott szellemi alkotóteljesítmény nyomán szerzői műbe torkollik.”¹⁴⁶ Ennek megfelelően tehát nem kizárt, hogy a dramaturg mint szerző jelenjen meg egy színpadi mű vonatkozásában. Ugyanígy megjegyzendő érdekesség, hogy a rendezők (akár szinkron-, filmes vagy színpadi) jellemzően nem szerzőnek, hanem előadóművésznek minősülnek. A rendezői tevékenységet a 4.6. alfejezet elemezte részletesen.

¹⁴⁵ SZJSZT-20/2007 – Riportkönyv kéziratának szerzői jogi védelme.

¹⁴⁶ SZJSZT-20/2011 – Balettprodukció egyéni, eredeti jellege.

5.2. A SZERZŐI JOG EGYÉB JOGOSULTJAI

Alapesetben a szerzők művével a szerzők rendelkezhetnek. Vannak azonban esetek, amikor a szerző művével más is vagy csak más személy rendelkezhet. Ilyen eset, amikor a szerző a szerzői vagyoni jogokat (lásd 6. fejezet) jogszabály felhatalmazása alapján másra átruházza. A vagyoni jogok átruházása a törvény által korlátozottan, csak meghatározott művek esetében valósulhat meg. A második eset a felhasználási szerződés (lásd 9. fejezet) kötése, amelynek során jogátruházás nem történik, a szerződés célja ugyanis csak a felhasználás más részére való engedélyezése. *A kettő viszonya nagyjából olyan, mint az ingatlanvásárlásé és a lakásbérleté: míg az előbbinél változik a tulajdonjog, az utóbbinál csak használati jog keletkezik.*

Mivel a munkaviszonyban alkotott művekkel a 9. fejezet foglalkozik bővebben, ezért most az öröklés, a haszonélvezet és a közös tulajdon kérdését járjuk körül.

5.2.1. Az öröklés

A vagyoni jogok átszállásának törvényben meghatározott esete a természetes személy jogosultak esetén az öröklés. Mivel a szerzői jogi védelem jellemzően a szerző életében és halálától számított hetven éven át áll fenn, a szerző leszármazói is részesülhetnek azokból a jövedelmekből, amelyek az örökhagyó szerző műve felhasználása révén keletkeznek.

Az öröklés törvényen vagy végrendeleten alapulhat. Az általános szabályok szerint a végrendelet elsőbbséget élvez a törvényes örökléssel szemben. A szerző halála esetén tehát a vagyoni jogok örökölhettek; az engedélyezési jog gyakorlása, illetve a jogdíj beszedése a jogutódot illeti meg. Végrendeletében a szerző külön is rendelkezhet arról, hogy ki legyen az engedélyezési jogok gyakorlója, és ki a jogdíjra jogosult. A két öröklési mód egymás mellett is érvényesülhet, a szerzői vagyoni jogok esetében gyakran előfordul, hogy a szerző hagyatékának gondozásával kifejezetten egy személyt (jellemzően egy alapítványt) bíz meg. Más örökös hiányában az állam a törvényes örökös (pl. Déry Tibor esetében), ilyenkor a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. vagy megbízottja, a HoFra Színházi és Irodalmi Ügynökség jár el.

A jogosultkutatás könnyedén gördíthet problémát a felhasználó elé, aki így nagy valószínűséggel dönt úgy, hogy a jogszerű felhasználás érdekében más, könnyebben „beszerezhető” művet választ pl. a készülő filmje betétdalául. Ez persze semmiképpen sem kedvez a szerző hagyatékának. Az örökösnek vagy örökösársaknak érdemes tehát kijelölniük egy közös képviselőt, aki nevükben a felhasználást engedélyezi és a szerzői jogokat kezeli. A közös képviselő kijelölése a felhasználó szempontjából is fontos, és a felhasználásokat is gördülékennyé teszi, hiszen nem egyenként kell megkeresnie minden örökösársat, hanem egy kézből szerezhet jogokat. A közös képviselő személyét érdemes bejelenteni a közös jogkezelő szervezethez is.

Sok esetben az öröklés megnehezíti az engedély megszerzését, mert nem egyértelmű, hogy annak megadására konkrétan ki jogosult. Nézzünk pár konkrét esetet az öröklés-örökös kutatás problémájára! „Kosztolányi Dezső halálakor nem a fia, hanem a felesége Kosztolányiné Harmos Ilona örökölte a szerzői jogokat. Harmos Ilona legjobb barátnőjére, Mostbacher Ödönné Szalai Rózsára hagyta a saját és férje szerzői jogait, amelyek a hölgy

halálos ágyán végül unokahúgára szálltak. Egy másik példa: a gondos keresés mellett idő és kitarás is szükséges ahhoz, hogy megtudjuk, Mayer Ferenc Kolos ciszterci szerzetes, majd amerikai orvosprofesszor ezredes szerzői jogait a Ciszterci Rend Zirci Kongregációjának Dallasi Monostorára hagyta. Möller Károly építész agyonlőtték, a családja pedig eltűnt. Van olyan elhunyt szerző, akinek szerzői jogai úgy oszlanak meg négy gyermeke között, hogy kettő rendelkezhet a jogokkal, míg a másik két gyermeknek kell a jogdíjat kifizetni. Van, akinek az örököse egy katolikus egyházmegye, míg másnak az egyik budapesti kerület.¹⁴⁷ De természetesen az is lehetséges, hogy a szerzői jog nemcsak négy, hanem még több leszármazó között oszlik meg.

Egyes vagyoni jogok az öröklés során különválhatnak, ahogyan arra az EUB a *Dalí-ügyben*¹⁴⁸ is rámutat. Az ügyben Salvador Dalí örökségével kapcsolatban kellett döntést hoznia a Bíróságnak, amelyben a későbbiekben bemutatandó követőjog (lásd 8.4. alfejezet) és az egyéb vagyoni jogok jogosultjainak személye vált el egymástól. Az egyéb vagyoni jogokat a Fundación Gala-Salvador Dalí alapítvány kezeli. Sem itthon, sem nemzetközi szinten nem ritka, hogy a szerzői jogok kezelésével egy arra alkalmas alapítványt bíznak meg az örökhagyók.

Az alapítvány kijelölése azért is hasznos lehet, mert az öröklés „tolongást” okozhat a jogosulti pozícióban, hiszen nem kizárt, hogy két vagy több személy öröklő a szerzői jogokat, így a mű felhasználásához is több személy engedélye szükséges. Ez megelőzhető az alapítvány részére történő örökhagyással, vagy az örökösök részéről annak megbízásával. A hagyatéki eljárás lefolytatása és a hagyatékátadó végzés meghozatala a közjegyzők feladata.

5.2.1.1. A hagyatéki eljárás

A tragikus történelmi eseményekkel tarkított XX. század után sajnos egyáltalán nem szokatlan, hogy az örökösök esetleg jóval a hagyatéki eljárás lezárása után valahol elrejtve (pl. befalazva vagy a padláson) találják meg az örökhagyó olyan alkotásait, amelyek addig ismeretlenek voltak előttük. Ha a hagyatéki eljárás lezárultát követően derül fény olyan szerzői jogra, amely az eljárás alatt az örökösök előtt nem volt ismert, póthagyatéki eljárásban kell rendezni a szerzői jogok sorsát.

Az Szjt. a hagyatéki eljárásban külön feladatot ró a *közjegyzőkre* a szerzői jogok rendezését illetően. A törvényi szabályozás szerint „... ha az elhunyt személy hagyatékához szerzői jog tartozik, a közjegyző a hagyatéki eljárás megindításáról értesíti az elhunyt személy műveivel kapcsolatban érintett közös jogkezelő szervezetet. Ha nem állapítható meg, hogy melyik az érintett közös jogkezelő szervezet vagy a művek nem tartoznak a közös jogkezelés körébe, az értesítést az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezetnek kell küldeni.”¹⁴⁹ Amennyiben felmerül, hogy a hagyatéki

¹⁴⁷ *Legeza Dénes*: „Segítsük az árvákat” – útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. ISZJSZ, 7(117). évfolyam, 5. szám, 2012. október, p. 29–30.

¹⁴⁸ C-518/08. sz. ügy a Fundación Gala-Salvador Dalí és társa és a Société des Auteurs dans les arts graphiques et plastiques és társai között [ECLI:EU:C:2010:191].

¹⁴⁹ Szjt. 106. § (2).

elemei közt szerepelhet valamilyen szerzői vagy szomszédos jogi jogosultság, a közjegyzőnek mindenképpen érdemes megvizsgálnia, hogy a szerzői joggal kapcsolatosan fellelhető önkéntes nyilvántartásokban szerepel-e a szerző neve. Ilyen lehet az SZTNH által vezetett, online elérhető önkéntes műnyilvántartás,¹⁵⁰ illetve a különböző kjk-k által vezetett nyilvántartások, amelyekről az adott szervezetnél érdemes érdeklődni. (A kjk-kal a 9.4. alfejezet foglalkozik részletesen.)

Magyarországon úgynevezett hagyatéki eljárás keretében állapítja meg azt a közjegyző, hogy kit illetnek az örökhagyó után maradt ingó és ingatlan vagyontárgyak, illetve vagyoni értékű jogok. A hagyatéki eljárás hagyatékátadó végzéssel zárul, amely teljes hatályú vagy ideiglenes hatályú lehet. A két végzés közötti különbség az, hogy míg a teljes hatályú hagyatékátadó végzést csak akkor hozza meg a közjegyző, ha az örökösök között teljes az egyetértés, addig az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés meghozatala esetén az örökösök között jogvita van. Ekkor a közjegyző – elsősorban állagmegóvási célból – az egyik örökös részére a végzésben kiadja (birtokba adja) a hagyatékot, az örökös azt használhatja, ám el nem idegenítheti, és nem terhelheti meg. A hagyatékátadó végzés közhitelesen tanúsítja az öröklés tényét, tehát deklaratív hatályú. A hagyatékátadó végzés jogot tanúsít, ám nem keletkeztet: az örökhagyó után maradt tulajdonjog és vagyoni értékű jog ugyanis az *örökség megnyíltával*, azaz az örökhagyó halálával a törvény erejénél fogva (*ipso iure*) keletkezik.

A közjegyző az örökös számára öröklési bizonyítványt állít ki, amelyben tanúsítja az örökösi minőséget a fellebbezési lehetőség kinyilvánítása mellett. Az örökösi bizonyítvány a hagyaték megterheléséhez szükséges, tehát a hagyatékban található tárgyak értékesítéséhez vagy pl. a hagyatékban található szerzői felhasználási jogok engedélyezéséhez.

5.2.1.2. A haszonélvezet

Akárcsak az ingók és ingatlanok esetében, a vagyoni értékű jogok körében is elképzelhető a haszonélvezeti jog létrejötte, a legtöbbször szerződéssel vagy öröklés útján (pl. özvegyi haszonélvezet). A Ptk. VIII. címének szabályaiban lefektetetteknek megfelelően a haszonélvező a haszonélvezet tárgyát képező szerzői és szomszédos jogok jogosultjait illető szerzői vagy szomszédos jogot felhasználhatja, hasznosíthatja és hasznait szedheti. A jogosult ellenőrizheti a haszonélvezet gyakorlását. A haszonélvező a haszonélvezeti jogot nem ruházhatja át, de a birtoklás, a használat és a hasznok szedése jogának gyakorlását átengedheti ellenérték fejében, azonban csak akkor, ha erre a jogosult nem tart igényt. Természetes személy haszonélvező részére a haszonélvezeti jog legfeljebb a haláláig állhat fent (holtig tartó haszonélvezet), míg jogi személy részére legfeljebb 50 évig.

5.2.1.3. A közös tulajdon

Több leszármazó esetében jellemzően előfordulhat az az eset, amikor több örököstárs öröklí a szerzői hagyatékot. A több örököstárs által örökölt szerzői hagyaték az örököstársak (jogosultak) belső viszonyában a közös tulajdon szabályaihoz hasonlóan értelmez-

¹⁵⁰ Az önkéntes műnyilvántartás elérhetősége: <http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?panel=Y>.

hető, tehát a Ptk. szabályai szerint a jogosultaknak szótöbbséggel kell dönteniük pl. egy tervezett felhasználás engedélyezéséről. A Ptk. VI. címe szabályainak értelmezése szerint a jogosultak egyhangú határozata szükséges azonban a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz (ami a szerzői és kapcsolódó jogok körében nehezen értelmezhető), illetve a jogosultak egyhangú nyilatkozata szükséges az egész mű feletti jog átruházásához, a mű egészének megterheléséhez vagy az egész műre kiterjedő kötelezettségvállaláshoz. Ez utóbbi gyakorlatilag akként értelmezhető, hogy az összes jogosult hozzájárulása szükséges abban az esetben, ha a műre kizárólagos felhasználási jogot eredményező felhasználási szerződést kötnek.

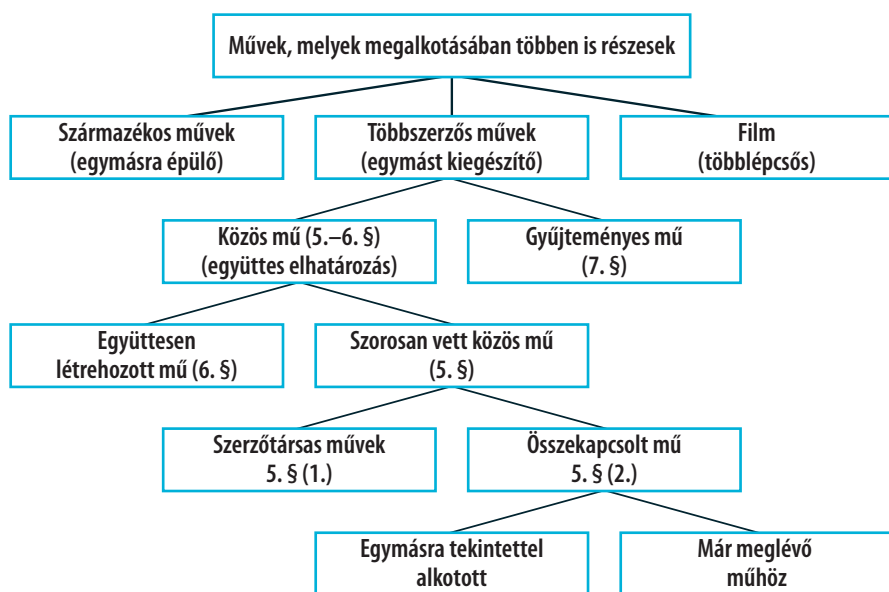
5.2.2. A közös művek és az együttesen létrehozott művek

Számos esetben előfordul, hogy egy mű több személy kreatív munkájának az eredménye, ilyenkor az adott alkotáson fennálló szerzői jog is több személyt illethet meg egyszerre.

Például sok zenemű nem „egyszerzős” alkotás, hanem olyan komplex műtípus, amely több alkotó kreatív közreműködésével jön létre. Ennek megfelelően szerzőtársakként jogi védelem illeti a zene és a szöveg íróját, akár *közös művekről*, akár *összekapcsolt művekből álló közös művekről* beszélünk.

A közös művek és az összekapcsolt közös művek abban különböznek egymástól, hogy *közös művek* esetén a mű részei nem használhatóak fel külön-külön, így azok felhasználásához minden szerzőtárs engedélye szükséges, amelyeket külön-külön kell beszereznie a leendő felhasználónak, ám szerzői jogi jogsértés esetén bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet. A közös mű valamennyi szerzőjének hozzájárulása szükséges akkor is, ha annak valamely részét más műhöz szeretnék kapcsolni (pl. a zeneművet reklámban felhasználni). A közös művek szerzői jogai kétség esetén 50-50%-ban illetik meg a szerzőket. (A társszerzőség a védelmi idő számításának a szempontjából is jelentőséggel bír.)

Összekapcsolt művekből álló közös művek esetén viszont a műben az egyes szerzők által alkotott részek önállóan is felhasználhatók. Ez az eset áll fenn például a zenemű és a szöveg vonatkozásában is, mivel mind a zenemű, mind az ahhoz kapcsolódó dalszöveg külön-külön felhasználható.

A szerzők és a művek viszonya¹⁵¹

A fentiekkel összefüggésben egy oktatási anyagokat vizsgáló szakvélemény a következő megállapításokra jutott: „Abban az esetben ..., ha az eredeti közös művet a szerzők (az abban foglaltakkal egyezően) közös alkotói cél elérése érdekében, együttesen és egymás részére tekintettel hozták létre, vizsgálendő, nem sérti-e a közös mű további hasznosítását az egyik szerzőtárs alkotásának kihagyásával, illetve e részek »pótlásával« született új alkotás. Abban az esetben azonban, ha bizonyítható, hogy az eredeti közös mű önálló részei egymástól függetlenül jöttek létre és utólagosan, nem a közös alkotás, hanem egyéb cél érdekében kapcsolódtak össze, a saját részek tekintetében a szerzők a továbbiakban önállóan is gyakorolhatják jogaikat – így az önálló rész szerzője saját művét átdolgozhatja, bővítheti stb.”¹⁵²

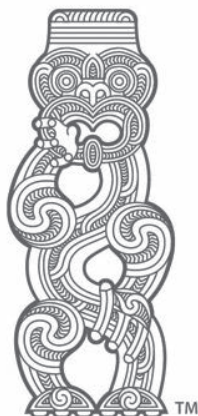
Sajátos jogintézménynek tekinthető az ún. *együttesen létrehozott mű* (*collective works*). Ahhoz, hogy egy mű ebbe a kategóriába tartozhasson, meg kell felelnie annak a kritériumnak, hogy csak és kizárólag közös alkotómunka eredményeként jöhet létre. Együttesen létrehozott művek esetén a szerzői jog jogutódként azt a személyt illeti, akinek a kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és amely azt a saját nevében nyilvánosságra hozta. Erre a műtípusra az Szjt. által is nevesített példa a nemzeti szabvány, amelyet a nemzeti szabványügyi szervezet alkot meg vagy fogad el, és tesz a nyilvánosság számára hozzáférhetővé.¹⁵³ Az együttesen létrehozott művek lényege tehát az, hogy a mű a végső

¹⁵¹ Szinger András, Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Budapest, Novissima Kiadó, 2004, p. 24.

¹⁵² SZJSZT-07/2009 – Közös mű; jogosulatlan átvétel megítélése tanítói segédletek esetében.

¹⁵³ A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 5. § (1).

változatát széles körű szakmai egyeztetés által nyeri el, több körben, különböző személyek írhatnak hozzá, és a mű befejezettségét egy adott grémium határozza meg. Így az egyes részek alig elkülöníthetők, és a végső változat tartalmát tekintve is szöges ellentétben állhat a korábbi szövegváltozatokkal. Ugyanígy együttesen létrehozott műnek tekinthető egy munkahelyi kollektíva által létrehozott belső szabályzat.

**NEW ZEALAND MĀORI
ARTS & CRAFTS INSTITUTE**

Védjegytalom alatt álló ősi maori minta¹⁵⁴

Amint azt a 4. fejezetben már bemutatottuk, a folklóralkotások ki vannak véve a szerzői jogi védelem alól, még hozzá azért, mert a jogosult személye nem fellelhető, vagy a mű keletkezési ideje nem ismeretes. Nemzetközi szinten régóta megfigyelhető törekvés a törzsi folklóralkotások, a tradicionális tudás (ismeret) valamilyen szintű oltalom alá helyezése. Ebben az esetben leginkább valamiféle kollektív szerzőségben látják a megoldást, amelynek szerzői jogait az adott népcsoport (pl. maorik) gyakorolhatnák. Ez a fajta joggyakorlás abban különbözik az együttesen létrehozott és a közös művektől, hogy a folklórművek esetében nem azonosítható be a szerzők köre sem, és minden bizonnyal a védelmi idő is eltelt már.¹⁵⁵ Egyes hagyományos kulturális kifejeződések felhasználását az adott országban törzsi szervezetek gyakorolhatják, vagy a fenti példából láthatóan ábrás védjegyként lajstromozzák.

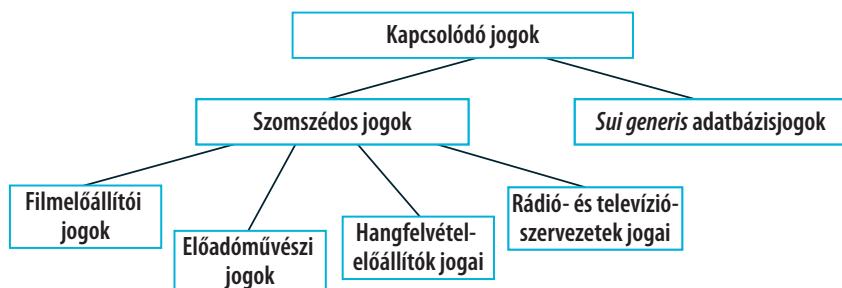
¹⁵⁴ <http://sciencelearn.org.nz/Science-Stories/Navigating-Without-Instruments/Supporting-organisations-for-Waka-Tapu>.

¹⁵⁵ Bővebben Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions/Folklore. WIPO, Geneva, Publication No. 913. – http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/913/wipo_pub_913.pdf.

5.3. A SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ JOGOK JOGOSULTJAI

A 4.6. alfejezetben bemutatott teljesítmények szomszédos jogi jogosultjai az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és televíziószervezetek, a filmelőállítók (ezeket összefoglalóan tehát szomszédos jogi jogosultaknak nevezzük), valamint az adatbázis-előállítók (a továbbiakban együttesen: kapcsolódó jogi jogosultak). A kapcsolódó jogi jogosultak nagy halmazán belül találhatjuk a szomszédos jogi jogosultakat és külön az adatbázis-előállítókat.

A szomszédos jogi jogosultakkal ellentétben az adatbázis-előállítók kapcsolódó jogainak a szerzői jogi törvény keretében történő szabályozása némileg kakukktojás, e jogok ugyanis valójában semmilyen módon sem kapcsolódnak a szerzői jogokhoz. Két okból kerültek mégis az Szt.-ben szabályozásra: részben a szabályozás logikája miatt (amely a szerzői jogokhoz hasonlóan kizárólagos jogokra és kivételekre, szabad felhasználási esetkörökre stb. épül), részben amiatt, mert az adatbázisoknak létezik szerzői jogi védelemben részesülő, gyűjteményes műnek minősülő fajtája is, amelynek a szabályozása viszont egyértelműen az Szt. részét kell, hogy képezze, így az adatbázisokra vonatkozó szabályozás szétválasztása nem lett volna logikus. A XI/A. fejezet ugyanakkor pusztán az adatbázis-előállítók önálló, szerzői jogi védelemtől független, ún. *sui generis*, vagyis saját magában álló védelmével foglalkozik. Az adatbázist bővebben a 8.3. alfejezet elemzi.

A szomszédos jogi jogosultak az általuk létrehozott teljesítményekkel valamilyen módon valamennyien a szerzői művek közönséghez való eljuttatásában játszanak szerepet, így kapcsolatuk a szerzői művel meglehetősen közvetlen. Különösen igaz ez az előadóművészek esetében, akik számos szerzői műfaj esetén nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a szerzői mű a közönség számára befogadhatóvá váljon. Így például egy regény elolvasása önmagában is elérhető élvezetet nyújthat bárki számára, azonban még a zeneértők között is alacsony azoknak a száma, akik egy kotta pusztán olvasásában maradéktalan örömet lelik (hát még a laikus zenekedvelők között). A drámai, zenei, táncos stb. művek esetén tehát a közönséghez közvetítő előadóművész szerepe elengedhetetlen. Ugyancsak az előadóművészi teljesítmény és a szerzői mű szoros kapcsolatára mutat rá, hogy számos esetben a teljesítmény/mű jellege, besorolása nem teljesen egyértelmű: így pl. egy dzsesszimprovizáció vagy performansz egyidejűleg magán hordozhatja az éppen megszülető szerzői mű és az előadás jegyeit is.

Az előadóművészek mellett a többi szomszédos jogi jogosult szerepe is pótolhatatlan lehet a szerzői mű nagyközönséghez történő eljuttatásában. A technikai eszközök (pl. a rögzítésre és megosztásra egyidejűleg alkalmas okostelefonok) fejlődésével ugyan gyakorlatilag bárki előállíthat hang- és filmfelvételt, illetve akár műsort is, azonban az a szervező-finanszírozó hozzájárulás, amelyet a professzionális hangfelvételek és az amatőrfilmezés keretein túlmenő filmek és műsorok előállítása igényel, továbbra is indokoltá teszi, hogy ezeknek a teljesítményeknek az előállítóját jogi védelem illesse meg. Ez a védelem azonban az előadóművészekkel ellentétben az előállítókat nem teljesítményük egyéni-eredeti jellege, hanem gazdasági és egyéb ráfordításaik elismeréseként illeti meg.

A szomszédos jogi jogosultak köre a törvényben kimerítően meghatározott. Ez azt jelenti, hogy a törvényben felsorolt szomszédos jogi jogosultakon kívül más olyan személyek vagy szervezetek, amelyek például komoly anyagi eszközöket fordítottak rá, hogy valamely szerzői mű létrejöhessen, vagy műveket egyéb módon a közönséghez közvetítenek, nem részesülnek szomszédos jogi védelemben. Így például az irodalmi művek kiadóinak – bármilyen nagymértékű is a kiadás során végzett közreműködésük – nincsenek szomszédos jogi jogosítványaik még akkor sem, ha lényegében a hangfelvétel-előállítókhoz hasonló tevékenységet végeznek, csak éppen irodalmi művekkel, és nem hangfelvételekkel kapcsolatosan.¹⁵⁶ (Egy hangoskönyv kiadójának azonban már lehetnek szomszédos jogi, hangfelvétel-előállítói jogai.) A kapcsolódó jogi jogosultak jogait a 6.4. alfejezet ismerteti.

A szomszédos jogi jogosultakra példaként említhető egy tévéműsor esete, amelynek jogosultjai többféle oltalom alapján rendelkezhetnek a jogokkal. A műsor maga a televízió-szervezet szomszédos jogi teljesítménye, míg a szereplők előadóművészi teljesítménnyel járulnak hozzá az alkotáshoz.

BELGIUM'S GOT TALENT – a FremantleMedia Ltd (egyik) lajstromozott védjegye (1248647)¹⁵⁷

¹⁵⁶ E tekintetben változást hozhat a jelenleg tárgyalta uniós szerzői jogi reformcsomag, amelynek egyik célja a sajtókiadványok kiadói számára új, uniós szintű szomszédos jog bevezetése.

¹⁵⁷ Forrás: <https://www.tmdn.org/tmview/welcome.html>.

Ha az egész előre rögzített vagy vásárolt tartalom, akkor a televízióban leadott műsor-folyam része egy filmalkotás, ahol a szervezet rendelkezhet filmelőállítói jogosultságokkal is. Nem csak szomszédos jogi teljesítményeket lehet azonban a tévéműsorokban felfedezni, hiszen pl. a felhasznált zene zeneműként szerzői jogi védelmet élvezhet, akárcsak a forgatókönyv irodalmi műként. A szerzői jog köréből kilépve – ám a szellemi alkotások területén maradva – felmerülhetnek védjegy jogi vonatkozások is, pl. a műsor címe, logója esetében.

5.3.1. Előadóművészek

A Római Egyezmény szerint előadóművészek a színészek, énekesek, zenészek, táncosok és más olyan személyek, akik irodalmi vagy művészeti műveket megjelenítenek, énekelnek, elmondanak, szavalnak, eljátszanak vagy bármely más módon előadnak. E „művészi játékban” rejlik teljesítményük, amely a törvény alapján védelmet élvez.

Az előadóművészet egyik legjelentősebb terepe a zeneművészet, így a következőkben a zenei előadóművészekről ejtünk néhány szót. A klasszikus zenei modell szerint az előadóművész eljátszsa, elénekli, azaz szerzői jogilag szólva felhasználja, fizikailag érzékelhetővé teszi a szerző által megalkotott művet. Manapság, különösen a könnyűzene térhódításának következtében, általánossá vált, hogy a szerzők maguk adják elő műveiket, ennek megfelelően kétfajta jogi minőségben is tekinthetünk rájuk: szerzőként és előadóművészként. Az átláthatóság kedvéért mégis minden esetben különbséget kell tennünk e két kategória között, hiszen különböző szabályozás vonatkozik rájuk, különböző jogdíjak illetik meg őket, az előadóművész ugyanis „mindössze” felhasználója a szerző által megalkotott műnek.

5.3.2. Hangfelvétel-előállítók (hanglemezkidók)

A hangfelvétel-előállító az a természetes vagy jogi személy, aki/amely az előadás hangjainak vagy más hangoknak, illetve hangok kifejeződéseinek első rögzítését kezdeményezi, és azért felelősséget vállal. A hanglemezkidó ezen túl rendszerint vállalja a hangfelvétel többszörözését és kereskedelmi forgalomba hozatalát, valamint megfizeti a közös jogkezelő szervezet felé a szerzőt illető mechanikai jogdíjat, és jellemzően pénzügyi hozzájárulást biztosít a hangfelvétel elkészítéséhez és a különböző promóciós célokra, például a videoklip elkészítésére. A klasszikus hanglemezkidói modell a zeneipar gazdasági alapjait adó „hátorzásként” az illegális letöltések következtében a változás útjára kényszerült, ennek eredményeként összemosódni látszanak az eddig nagy pontossággal körberajzolt zeneipari hatáskörök. Az átalakulás következménye az is, hogy a korábbi neves hanglemezkidók sorra megszűnnek, felvásárolják őket vagy beolvadnak, így nemzetközi szinten – az EMI 2013-as háromfelé osztásával – már csak három nagy (major) kiadó maradt, a Universal Music Group (amerikai–francia), a Sony Music Entertainment (amerikai) és a Warner Music Group (amerikai).

5.3.3. Filmelőállítók (producerek)

Az Sztj. szerint a filmelőállító az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.

A filmalkotás leginkább a szerzői viszonyok miatt vált különleges szabályozás tárgyává, amit a 8. fejezet részletesen bemutat. Itt csupán a származékos szerzői jogosultságról és eredeti szomszédos jogi jogosultságról lesz szó.

A filmalkotás speciális többszerzős mű, a szerzői minőséghez azonban követelmény, hogy az a személy, aki a film elkészülténél közreműködik, valóban alkotó módon járuljon hozzá a mű létrejöttéhez. A filmszerzői jogokat a megfilmesítési szerződéssel megszerzi a filmelőállító. Ettől a származékos (szerzői) jogtól függetlenül a törvény külön nevesített szomszédos jogi védelemben részesíti a filmelőállítót. Hasonló okokból kifolyólag, mint a hangfelvétel-előállítókat, tehát a befektetett anyagi ráfordításokat kompenzálандó, a jogalkotó szomszédos jogi jogosultként kedvező helyzetbe hozza a filmelőállítót is.

Egy szerzői jogi védelem alatt álló film esetében tehát a producer kezében kétféle, de eltérő terjedelmű jogosultság összpontosul.

5.3.4. Rádió- és televíziószervezetek

A rádió- és televíziószervezetek védelme műsoraik tekintetében áll fenn. Az Sztj.-ben a műsor és a saját műsor fogalma is szerepel. „Saját műsor alatt szerzői jogi értelemben a nyilvánossághoz közvetítést végző szervezet által előállított – az oltalom feltételeinek megfelelő – műsort vagy műsorszámokat kellett/kell érteni.”¹⁵⁸ E szervezetek műsorukba különböző szerzői műveket és más anyagokat állítanak össze, saját műsoruk tekintetében filmelőállítóknak vagy hangfelvétel-előállítóknak is tekinthetők. Az előállítóktól mégis az különbözteti meg őket, hogy felvételeik (pl. a Szabó család vagy a Barátok közt) jellemzően nem kerülnek kereskedelmi forgalomba.

Tekintettel arra, hogy különböző jogterületek azonos fogalmakat eltérő jelentéssel használnak, így a saját műsor nem azonos az Mttv.-ben nevesített saját gyártású műsorszámmal, amelynek vonatkozásában a munkaviszonyban létrehozott vagy a kvázi megfilmesítési szerződéssel létrehozott műsorszámot illető vagyoni jogok a műsorszolgáltatót illetik.

5.4. A SZERZŐSÉGI VÉLELEM

Mivel sem a szerzői művek, sem a kapcsolódó jogi teljesítmények védelmének nem feltétele a nyilvántartásba vétel, a bíróság előtti bizonyítás jóval bonyolultabb, mint például az iparjogvédelmi oltalmi formák esetében. Az Sztj.-ben található ún. szerzőségi vélelem fogódzót

¹⁵⁸ Sarkady Ildikó, Grad-Gyenge Anikó: A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2012, p. 119.

ad annak érdekében, hogy ellenkező bizonyításig el lehessen dönteni, hogy kit kell szerzőnek tekinteni.

A szerzőségi vélelem szintjei: azt a személyt kell szerzőnek tekinteni:¹⁵⁹

- ◆ akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették,
- ◆ ennek hiányában aki a művet sajátjaként az SZTNH-nál vezetett önkéntes műnyilvántartásba vetette,
- ◆ az előbbiek hiányában aki ezt közös jogkezelő szervezet által fenntartott adatbázis alapján igazolja,
- ◆ ezek hiányában aki a művet először hozta nyilvánosságra.

Mint a második feltétel is utal erre, a szerző kérheti az SZTNH-tól művének ún. önkéntes műnyilvántartásba vételét. Az SZTNH ügyfélszolgálat a személyesen vagy képviselő által és szabályszerűen benyújtott kérelmet azonnal, a szerzőségi tanúsítvány kiállításával és kiadásával teljesíti. A műnyilvántartásról kiállított tanúsítvány nem keletkeztet szerzői jogi védelmet, hanem azt bizonyítja, hogy a nyilvántartásba vett szerzői mű a nyilvántartásba vételkor azzal a tartalommal már létezett. Ez az eljárás ugyanakkor jelentősen megkönnyíti a szerző számára szerzői mivoltának bizonyítását. A nyilvántartásba vételhez a művet (akár papíron, akár elektronikus formában) csatolni kell, valamint be kell fizetni az előírt díjat. Az SZTNH által lezárt borítékot az ügyfél őrzi. Vita esetén arról, hogy az alkotás szerzői műnek tekinthető-e, és a szerzői jogi védelem kit illet, a döntés a bíróság hatáskörébe tartozik. Az SZTNH a szolgáltatás 2006. évi bevezetése óta több mint 5490 művet vett önkéntes műnyilvántartásba, 2015-ben 850, 2016-ban 946 önkéntes műnyilvántartásba vétel iránti kérelmet fogadott.

5.5. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

5.5.1. Fogalmak

Szerző: az a természetes személy, aki a művet megalkotta, aki tevékenységének eredményeként a mű létrejött.

Szerzői jogi jogosult: az a személy, aki – habár maga nem vett részt a mű megalkotásában, de – valamilyen oknál fogva rendelkezik a szerzői jogokkal.

Közös mű: a mű részei nem használhatóak fel külön-külön, így annak felhasználásához minden szerzőtárs engedélye szükséges, amelyeket külön-külön kell beszereznie a leendő felhasználónak, ám szerzői jogi jogsértés esetén bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet.

Összekapcsolt művekből álló közös mű: a műben az egyes szerzők által alkotott részek önállóan is felhasználhatóak.

Együttesen létrehozott mű: ha a megalkotásában együttműködő szerzők hozzájárulása olyan módon egyesül a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni.

Szomszédos jogi jogosultak: az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és televíziós szervezetek, a film-előállítók.

¹⁵⁹ Sztj. 94/B. §.

Előadóművész: a szerző által megalkotott művet érzékelhetővé teszi, a közönséghez eljuttatja, mint pl. a színészek, énekesek, zenészek, táncosok és más olyan személyek, akik irodalmi vagy művészeti műveket megjelenítenek, énekelnek, elmondanak, szavalnak, eljátszanak vagy bármely más módon előadnak.

Hangfelvétel-előállító: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely az előadás hangjainak vagy más hangoknak, illetve hangok kifejeződéseinek az első rögzítését kezdeményezi, és azért felelősséget vállal.

Filmelőállító: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.

Szerzőségi vélelem: törvény által felállított – de megdönthető – sorrend annak érdekében, hogy ellenkező bizonyításig el lehessen dönteni, hogy kit kell szerzőnek tekinteni.

5.5.2. Ellenőrző kérdések

1. Ki a szerző?
2. Milyen esetben beszélhetünk egyéb szerzői jogi jogosultakról?
3. Lehet-e egy 3 éves gyermek szerző?
4. Lehet-e egy állat szerző? Lehet-e egy gép szerző?
5. Mi a közös mű és az összekapcsolt művekből álló közös mű között a különbség?
6. Melyek az együttesen létrehozott művek?
7. Hogyan viszonyulnak a kapcsolódó jogi teljesítmények a szomszédos jogi teljesítményekhez?
8. Ki az előadóművész, a hangfelvétel-előállító és a filmelőállító?
9. Mi az elhatárolás alapja a gyűjteményes művek és az adatbázisok oltalma között?
10. Mi a jelentősége a művek önkéntes műnyilvántartásba vételének?

6. A SZERZŐ JOGAI

Hosszú évszázadoknak kellett eltelnüik ahhoz, hogy elismerjék a szerzők vagyoni jogait, majd később személyhez fűződő jogait is. A fejezet célja a szerzők és a kapcsolódó jogi jogosultak jogainak ismertetése.

6.1. A SZERZŐT MEGILLETŐ JOGOK TERMÉSZETE, A SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ ÉS VAGYONI JOGOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A szerzői művek védelmét a szerzőt megillető *kizárólagos jogok* biztosítják, amelyek jellemzője, hogy *abszolút szerkezetű, negatív tartalmú jogviszony*¹⁶⁰ keletkeztetnek. Az abszolút szerkezet azt jelenti, hogy a védelem szempontjából a szerző van kizárólagos jogosulti helyzetben, vele szemben mindenki más kötelezett. A jogviszony negatív tartalma pedig abban jelenik meg, hogy a szerzőn kívüli személyek kötelezettsége lényegében a szerző jogainak megsértésétől való tartózkodás („nemtevés”) kötelezettségeként jelenik meg.

A szerző jogai – a védelem rendeltetése szerint – két nagy csoportra, a szerző *személyhez fűződő jogaira*, valamint a szerző *vagyoni jogaira* oszlanak. E felosztást egyértelműen rögzíti a hatályos Szt. is, amikor 9. §-ában kimondja, hogy a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. A szerző *személyhez fűződő jogai* a szerző művéhez fűződő *személyes viszonyát* védik (pl. annak elismerése és tiszteletben tartása, hogy a művet az adott szerző szerezte – lásd részletesen a névfeltüntetés jogánál). A szerzői személyhez fűződő jogok szorosan a szerző személyéhez tapadnak, azokról nem lehet lemondani, és azokat át sem lehet ruházni. Ehhez képest a *szerzői vagyoni jogok* rendeltetése alapvetően a *művek felhasználásához* kapcsolódik, e jogok a mű különböző felhasználásainak engedélyezésére és az ezért járó díjazásra vonatkoznak.

Elméleti megközelítésben felmerülhet a kérdés, hogy milyen viszonyban állnak egymással a szerzői személyhez fűződő és vagyoni jogok. Az úgynevezett *monista* felfogás szerint a szerzői jogok e két csoportja elválaszthatatlan egységet képez, ami azzal a következménnyel is jár, hogy a szerzői vagyoni jogok sem ruházhatók át másra a személyhez fűződő jogokhoz hasonlóan, vagyis a szerző életében e jogoknak mindvégig a szerzőnél kell maradniuk. A *dualista* felfogás szerint ezzel szemben a szerzői vagyoni jogok a szerző életében is elválhatnak a személyhez fűződő jogoktól, és azokról a szerző önállóan is rendelkezhet, másra átruházhatja azokat, aminek következtében már nem a szerző, hanem az a személy fogja gyakorolni az adott vagyoni jogot, aki azt megszerezte a szerzőtől. A kontinentális szerzői jogi rendszerek inkább a monista, míg az angolszász jogszabályok inkább a dualista megközelítést alkalmazzák. A magyar szerzői jogi szabályozás kezdetben szintén a dualista felfogáson alapult, majd az 1969. évi Szt. már a merev monista elméletet követte.

¹⁶⁰ Hasonló ez a jogviszony a tulajdonjoghoz, amelyet szintén az abszolút szerkezet és negatív tartalom jellemez. Ehhez képest viszont például az egyes szerződések megkötése során már relatív szerkezetű jogviszonyok (kötelmek) keletkeznek. Ilyen jogviszonyokban a jogok és kötelezettségek csak a szerződést kötő, név szerint is meghatározott felek között jönnek létre, mégpedig általában oly módon, hogy ugyanaz a fél egyszerre lesz jogosult is egy meghatározott szolgáltatás követelésére (pl. a megbízási díj megfizetésének követelésére), és emellett köteles lesz a szerződésben vállalt saját szolgáltatásának a teljesítésére (pl. a megbízás alapján elvállalt feladat ellátása).

Jelenleg hatályos szerzői jogi törvényünk megalkotása során vita alakult ki arról, hogy az új törvény a monista felfogás szerint megtiltsa-e a szerzői vagyoni jogok átruházását, vagy – a dualista felfogást követve – tegye azt lehetővé. A jogalkotó végül – arany középútként – olyan megoldást választott, amely alapjaiban a monista felfogásra épül, de áttöri annak merevségét, és ötvözi azt a dualista felfogás pozitív elemeivel is.¹⁶¹ Ennek megfelelően az Szjt. főszabályként mondja ki, hogy a szerzői vagyoni jogokat sem lehet átruházni, illetve azokról lemondani. Néhány kivételes esetben azonban áttöri a törvény ezt az alapelvet, és a mű létrehozásának vagy felhasználásának sajátos jellegéből következően lehetővé teszi a szerzői vagyoni jogok önálló átruházását is (pl. szoftverművek, reklámozás céljára megrendelt művek vagy együttesen létrehozott művek esetében).

A szerzői személyhez fűződő jogok és vagyoni jogok a gyakorlatban sokszor egymással *összekapcsolódva* és együttesen jelennek meg, illetve érvényesülnek. A művek felhasználása bár alapvetően valamilyen szerzői vagyoni jogot (pl. a többszörözés jogát) érint, a felhasználás során figyelemmel kell lenni a szerzői személyhez fűződő jogokra is (pl. a szerző nevét megfelelően fel kell tüntetni a művön). Hasonlóan egymás mellett érvényesülhetnek e jogok egy mű *megváltoztatása* esetén, amely adott esetben átdolgozásként szerzői vagyoni jogot érinthet, másrészt viszont – a mű szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes eltorzítása esetében – személyhez fűződő jogot is sérthet. Az egyes vagyoni jogok kapcsán e kérdéskörrel még részletesen foglalkozunk.

Az alábbiakban elsőként a szerzői személyhez fűződő jogokat vesszük sorra, majd ezt követően az egyes szerzői vagyoni jogokkal ismerkedünk meg részletesen.

6.2. A SZERZŐ SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGAI

Amikor a szerző személyhez fűződő jogai kerülnek előtérbe, sokaknak eszébe jut a plagizálás kifejezés, amely valóban e jogokhoz kötődik, ugyanakkor korántsem öleli fel e jogok összességét. A személyhez fűződő jogok egyike a névfeltüntetés, amely kizárja, hogy a művet más neve alatt vagy név nélkül jelenítsék meg a szerző engedélye nélkül, és ehhez kötődik a plagizálás fogalma, amely más szellemi alkotásának a szolgai lemásolása és saját név alatt történő közzététele vagy a másik műből részletek átvétele anélkül, hogy megjelöljünk a szerzőt. E jogok közé soroljuk továbbá a mű nyilvánosságra hozatalának jogát és a mű egységének védelmét.

A korábbi fejezetben kiemeltük, hogy a szerzői személyhez fűződő jogok szorosan a szerző személyéhez tapadnak, azokról nem lehet lemondani, és azokat át sem lehet ruházni. Bizonyára sokakban felmerül a kérdés, hogy ha ezek a jogok ennyire szorosan az egyes szerzők személyéhez kötődnek, akkor hogyan hat ki rájuk a szerző halála, továbbá a védelmi idő lejártja. E jogok érvényesítése lehetséges az örökösök vagy a jogutódok által, esetlegesen valaki fellelphet a védelmi idő lejártát követően is? E kérdésekre igen egyszerű

¹⁶¹ Ficsor Mihály: Szerzői jogi törvény. Viva Média Holding, Budapest, 1999, p. 46–47. A monista felfogásról bővebben: Petkó Mihály: A monista felfogás érvényesülése a szerzői jogi törvényben. Debreceni Jogi Műhely, II. évf. 1. sz., 2005.

a válasz, és könnyen kitalálható bárki által, főleg, ha más formában tesszük fel a kérdést: kiadhatom a saját nevem alatt Arthur Conan Doyle Sherlock Holmes történeteit,¹⁶² esetleg kivehetem a nekem nem tetsző sorokat Anton Csehov A sirály című drámájából,¹⁶³ és eladhatom példányait javított kiadásként hirdetve? Nyilván senki számára sem kérdés, hogy e két híres szerző halála óta nagyon hosszú idő telt el (mint látni fogjuk a vagyoni jogok megszűnése a szerző halálától számított hetven év), tehát a szerzői mű felhasználásából a szerzők örököseit előny már nem illetheti. Ugyanakkor senki sem válaszolna szívesen igen-nel a fenti kérdésekre, mert mégsem éreznék helyénvalónak, hogy valaki más művét saját neve alatt vagy csonkított formában tárja a nyilvánosság elé. A válasz ennek megfelelően az, hogy mindezt nem tehetem meg, és ebből adódik a következtetés, miszerint e jogok nem szűnnek meg a szerző halálával, sőt, a védelmi időt követően is csak részben. Amennyiben a védelmi időn belül következik be a személyhez fűződő jogok megsértése, a törvény egyértelműen rögzíti a jogérvényesítésre jogosult személyét, aki a szerző által irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának a gondozásával megbízott személy, illetve ilyen személy hiányában, vagy ha a megbízott nem intézkedne, a szerzői vagyoni jogokat öröklés jogcímén megszerző személy.¹⁶⁴ Ebből következően, habár a személyhez fűződő jogok nem ruházhatóak át, érvényesítésük nemcsak a szerzőt illetheti meg, hanem örökösét vagy a hagyatékának kezelésével megbízott személyt is.¹⁶⁵ Probléma inkább azokban az esetekben merül fel, ahol már a védelmi idő is eltelt, az erre vonatkozó speciális szabályokra az egyes jogoknál térünk majd ki.

Mielőtt rátérnénk a részletes szabályokra, érdemes még röviden kiemelni az Szjt. 2015-ös módosítását, amely a közérdekű adatok megismeréséhez való jog és a szerző személyhez fűződő jogának egymáshoz való viszonyát hivatott rendezni.¹⁶⁶ A rendelkezés lehetővé teszi az adatigénylés kötelezettje számára, hogy az igénylő által kívánt forma és mód helyett az adott mű közérdekű adatot tartalmazó részei megtekintésének a lehetővé tételével teljesítse az adatszolgáltatást, ezzel védve a szerző jogait. Önmagában a szellemi tulajdonhoz fűződő jogra való hivatkozással általánosságban nem korlátozható a közérdekű adatok megismerésének joga, ugyanakkor az utóbbi sem indokolhatja a szerzői mű egészének megismerésére irányuló igényt, hanem csak az abban foglalt egyes adatokra vonatkozó megkeresést.¹⁶⁷ Mindebből következően teljes szerzői mű nem lehet az adatigénylés tárgya, hanem legfeljebb annak egyes meghatározott részei.

¹⁶² A szerző 1930-ban hunyt el, és leghíresebb karaktere először 1887-ben jelent meg nyomtatásban.

¹⁶³ Anton Pavlovics Csehov 1904-ben hunyt el, és „A sirály” című drámáját 1895-ben írta.

¹⁶⁴ Szjt. 14. § (1) bek.

¹⁶⁵ Tekintettel arra, hogy a személyhez fűződő jogok nem átruházhatóak, az örökös vagy a hagyaték kezelésével megbízott személy is – a szerzővel egyező módon – csak személyesen érvényesíthet perben igényt, e jogok engedményezése kizárt, és ebből adódóan a szerződés alapján engedményesként fellépő félnek nincs keresetösségi joga a perben (I. Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.21.836/2009/3.). A szerző halálát követő jogérvényesítés gyakorlatáról I. Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.840/2014/5., Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.940/2014/5.

¹⁶⁶ Szjt. 15/A. §

¹⁶⁷ Bővebben: BDT2015.3392. (Fővárosi Ítélőtábla 2. Pf. 20 086/2015/3/II.)

6.2.1. A mű nyilvánosságra hozatala

Elsőre azt gondolhatnánk, hogy a mű nyilvánosságra hozatala nem kérdés, hiszen a szerző azért készíti el művét, hogy azt a széles nyilvánosság elé tárja, és sikere esetén a befolyó bevételek lehetővé tegyék számára újabb alkotások elkészítését. Ez azonban nem feltétlenül és minden esetben van így. A tudomány is, de főleg a művészet az önkifejezésről, az érzelmek formába öntéséről, sokszor fizikai hordozó segítségével történő megjelenítéséről szól, és bizony nem feltétlenül mindenki kívánja érzelmeit a nagy nyilvánosság elé tárni. Sőt, adott esetben híres szerzőnek is lehet olyan műve, amely annyira bensőséges vagy netán rosszul sikerült, hogy azt nem kívánja közzélni. Ennek megfelelően az Szjt. a szerző döntésére bízta, hogy nyilvánosságra kívánja-e hozni alkotását, és biztosítja számára a lehetőséget, hogy alapos okból visszavonja a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedélyét.¹⁶⁸ A nyilvánosságra hozatal nincs semmilyen alaki formához kötve, ebből adódóan az engedély szóban, írásban és ráutaló magatartással is megadható, ugyanakkor nem feltétlenül lehet ezt az engedélyt elválasztani a mű felhasználására adott engedélytől, ami viszont kifejezetten írásban adható csak meg.¹⁶⁹ A mű nyilvánosságra hozatalának aktusa gyakran összekapcsolódik a többszörözésével és terjesztésével is, amihez viszont az írásbeli alakhoz kötött felhasználási szerződés is szükséges. A magyar bírói gyakorlatban felfedezhető egy szokatlan értelmezés, amely szerint a mű nyilvánosságra hozatala nem köthető semmilyen feltételhez, hanem ha jogsértő helyzet adódik, akkor utólag lehetséges a törvény jogérvényesítési lehetőségeivel élni és orvosolni azt. Ebben az értelmezésben a szerzőnek a választása mindössze abban áll, hogy titokban tartja művét vagy nyilvánosságra hozza, és ha az utóbbi mellett dönt, kizárólagos befolyása már nincs a mű megjelentetésére.¹⁷⁰

ÍZELÍTŐ A MAGYAR JOGGYAKORLATBÓL: AZ INTERJÚALANYBÓL LETT SZERZŐ ESETE¹⁷¹

A Fővárosi Ítélőtábla egyik esetében felmerült kérdésként, hogy lehet-e a kiadást feltételhez kötni. A felperes interjúsorozatot készített egy harmadik személyre való visszaemlékezések címén, amely több részben jelent meg különböző folyóiratokban. A felperes később egy ebbe a sorozatba tartozó interjúnak a kiadása végett felkereste az alperes kiadót. A szerkesztő visszaküldte a korrektúrázott anyagot a felperesnek, aki azonban meglepődve észlelte, hogy a cím módosítására került sor, amelynek következtében annak értelme megváltozott, és az olvasó a módosítást követően tévesen azonosíthatja az interjú alanyát a cikk szerzőjével. Jelezte a problémát a szerkesztőnek, azonban ennek ellenére a cikk ezen a címen jelent meg. A

¹⁶⁸ Szjt. 10. § (1) bekezdés és 11. §.

¹⁶⁹ A felhasználási szerződést az Szjt. 45.§ (1) bekezdése szerint írásba kell foglalni.

¹⁷⁰ L. Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.21.167/2011/4.; Debreceni Ítélőtábla Pf. II. 20.224/2008/4.; Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 129.

¹⁷¹ Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.21.167/2011/4.

szertő keresetet nyújtott be a lap kiadójával szemben, amelyben hivatkozott arra, hogy megsértették a mű nyilvánosságra hozatalához való jogát, mert ebben a formában nem kívánta volna azt megjelentetni, továbbá sérült névfeltüntetéshez való joga is, tekintettel arra, hogy az interjú alanyát szerzőként tüntette fel a kiadvány. A másodfokú bírósággént eljáró ítéltábla a névjog sérelmét megalapozottnak találta, ugyanakkor álláspontja szerint a nyilvánosságra hozatal joga jelen esetben nem sérült. Indoklása szerint a nyilvánosságra hozatal joga egy pusztán jognyilatkozat, amely szerint a szerző mások számára megismerhetővé kívánja tenni a művet, és a nyilvánosságra hozatal nem köthető semmilyen feltételhez, így ahhoz sem, hogy ne álljon elő jogsértés a megjelentetés következtében. Az ítéltábla álláspontja szerint jogsértő helyzet esetében az Szjt. kellő védelmet nyújt a szerzőnek, a védelem módja nem lehet a nyilvánosságra hozatal korlátozása.

Ez a szemlélet kifejezetten ellentétes a törvény szellemiségével, tekintettel arra, hogy ezzel a szerző nyilvánosságra hozatali joga erősen korlátozottá válna, tulajdonképpen nem rendelkezne a nyilvánosságra hozatal tartalmára és formájára nézve további jogokkal amint kimondta, hogy művét a nyilvánosság elé kívánja tárni. Maga a kiadás az engedély megadását követően természetesen már csak a visszavonás jogának gyakorlásával akadályozható meg, ugyanakkor rendkívüli módon szűkké válna a jogosultság, ha a nyilvánosságra hozatal módjában a szerzőnek már nem lenne beleszólása. E korlátozás nem lenne arányos, főként ha belegondolunk abba, hogy a kiadási szerződés szabályai szerint irodalmi mű kiadásánál még a képek alkalmazásához is a szerző külön beleegyezése szükséges, márpedig miért lenne kevésbé jogsértő egy helytelenül módosított cím vagy a címhez önkényesen hozzátoldott alcím, mint egy nem megfelelő kép használata. Vegyük például egy híres, kortárs magyar író könyvének a címét. Vavyan Fable egyik ismert sorozatának és egyúttal könyvének a címe Vis Major, amely kötődik a híres latin terminushoz,¹⁷² mégis téves lenne a címet *vis maior*-ra módosítani, és még kevésbé tükrözné a valóságot egy alcím beillesztése, amely az elháríthatatlan környezeti hatásokra utal, hiszen ahogyan az író könyvében megmagyarázza, ez az egyik főszereplő neve. Mindebből látható, hogy amennyiben a nyilvánosságra hozatal formája esetében csak utólagos jogorvoslat lenne lehetséges, az komoly károkat okozhatna, és erősen korlátozná a szerző rendelkezési jogát saját műve felett, továbbá a mű felhasználóit adott esetben meg is téveszthetné.

A nyilvánosságra hozatalról szóló döntés abszolút jog, amely felett a szerző rendelkezik teljes mértékben, míg a megadott engedély visszavonása már korántsem tekinthető korlátlan jognak. A visszavonás feltétele az alapos ok igazolása és az írásbeli forma, jogkövetkezménye pedig a szerző nyilatkozata megtételének időpontjáig felmerült kár megtérítése. Minderre a felhasználó érdekeinek védelme érdekében van szükség, hiszen ha mindenféle korlátozás nélkül a szerző bármikor visszavonhatná megadott engedélyét, az a felhasználó

¹⁷² A *vis maior* latin eredetű kifejezés, amely a modern polgári jogban a veszélyviseléshez kötődik, és „olyan erő, eseményt jelent, amelynek az emberi gyengeség nem tud ellenállni” [forrás: Földi András, Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, 20. kiadás, Oktatókutatási és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2015. p. 429–430.]. A Ptk.-ban a veszélyes üzemi felelősség körében jelenik meg, a felelősség alóli kimentési okként [Ptk. 6:535.§ (1) bek.].

oldalán jogbizonytalanságot eredményezne, nem bízhatna alappal abban, hogy a megszerzett engedély alapján eszközölt befektetései megtérülnek majd. A visszavonás csak két, a törvény által meghatározott esetben nem érinti a szerző jogait. Az egyik eset, ha munkaviszonyban készült alkotásról van szó, és a szerző átadta a munkáltatónak a művet, a másik pedig a vagyoni jogok átruházása esetében az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználás.¹⁷³ E két esetkör kiemelése azért vált szükségessé, mert itt a szerzők rendelkezési joga művük felett az átadással, illetve az átruházásra irányuló szerződés megkötésével megszűnik, így a munkavállaló csupán a nevének elhagyását (anonimitást) kérheti. Minden más esetben lehetséges a visszavonás, amennyiben az alapos okot igazolni tudja a szerző. A törvény külön nem rendelkezik arról, hogy mi tekinthető alapos oknak, ennek megállapítása a bíróság döntésére van bízva. A bíróság egy döntésében megállapította, hogy az ok lehet objektív, így például a mű méltatlan környezetbe helyezése, ahol az ok jogszerűsége az általános elvárhatóság alapján ítéltető meg, de elképzelhető méltányolható szubjektív ok is, mint például ha a szerző nem akarja a továbbiakban fenntartani a művében írtakat.¹⁷⁴ E megközelítés összhangban van a szerző rendelkezési jogának biztosításával, és ugyanakkor a felhasználó számára is megadja a kellő védelmet, így jó kiindulási alapot jelenthet az alapos ok jelentésének a megítélésénél.¹⁷⁵

A nyilvánosságra hozatal joga esetében is felmerül a kérdés, mi a teendő, ha az író halála után lelnek fel egy művet, amelyet a szerző életében nem hozott nyilvánosságra. Az Szjt. megdönthető vélelmet állít fel amellet, hogy a szerző a művét nyilvánosságra hozatalra szánta, azaz a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozata hiányában, vagy ha valaki ennek az ellenkezőjét nem bizonyítja, a mű nyilvánosságra hozható. Természetesen ez a rendelkezés nem egyedülálló, a világ számos országában létezik és alkalmazzák, hiszen e vélelem hiányában komoly kulturális értéket képviselő művek tűnhetnének el végleg, jóvátehetetlenül. A vélelem hiányában például soha nem lenne lehetőségünk elolvasni Rejtő Jenő „Konzílium az őserdőben” című kisregényét, amely csak 2015-ben, 72 évvel a szerző halála után látott napvilágot, vagy J. R. R. Tolkien számos, halála után fellelt művét sem, így például „A szilmarilok” vagy a „Húrin gyermekei” című alkotásokat.¹⁷⁶

¹⁷³ A munkaviszonyban alkotott művekről bővebben a 9.2. alfejezetben olvashatunk. A munkaviszonyban létrehozott művek személyhez fűződő jogáról bővebben l. *Legeza Dénes: A munkaviszonyban létrehozott művek joggyakorlata napjainkban.* ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 3. szám, 2016. június, p. 120–124; a kodifikációs előzményekről l. *Legeza Dénes: Egy paragrafus margójára – adalékok a munkaviszonyban létrehozott művek szabályozásához.* ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 2. szám, 2014. április. p. 115.

¹⁷⁴ L. BDT2006.1319 (Debreceni Ítélőtábla Pf.II.20.663/2005/3.).

¹⁷⁵ L. erről SZJSZT-23/2002 – Tankönyv-sorozat nyilvánosságra hozatalához adott engedély visszavonása, SZJSZT-37/2006 – Turisztikai kiadvány nyilvánosságra hozatalának megtiltása, Debreceni Ítélőtábla Pf. II. 20.224/2008/4., BDT2006. 1319. (Debreceni Ítélőtábla Pf. II.20.663/2005/3.)

¹⁷⁶ Forrás: <https://pim.hu/hu/kiadvany/megjelent-az-ellopott-tragedia-rejto-jeno-emlekkotet>; https://en.wikipedia.org/wiki/J._R._R._Tolkien#Posthumous_publications.

KAFKA ÉS A SOHA VÉGRE NEM HAJTOTT VÉGRENDELET

Franz Kafka (1883–1924) a német nyelven alkotó, méltán híres író élete során utólagos becslések szerint műveinek mintegy 90%-át megsemmisítette. A megmaradt művek egy részét barátjára, Max Brodra hagyta, azzal az utasítással, hogy azokat olvasatlanul égesse el. Barátja azonban nem tett eleget végakarátának, hanem ehelyett kiadta műveit, és ennek köszönhetően ismerhetjük ma például „A per” és „A kastély” című művet. A történet folytatásának pikantériája, hogy Brod halálát követően titkárnőjénél, Esther Hoffe-nál maradtak a kéziratok, aki ahelyett hogy Brod végrendeletét követve átadta volna azokat a „Jeruzsálemi Héber Egyetemnek, a tel-avivi városi könyvtárnak vagy más publikus archívumnak Izraelben vagy máshol”, megtartotta azokat. Számos jogi vita övezte a kéziratok sorsát Hoffe és Brod örökösei, továbbá az izraeli állam között, amelyek végére az Izraeli Legfelsőbb Bíróság tett talán véglegesnek mondható pontot 2016 augusztusában. A Bíróság kimondta, hogy „a kéziratok az Izraeli Nemzeti Könyvtár tulajdonát képezik, mivel Brod végakarata egyértelműen azt mutatja, hogy nem a legmagasabb árat ígérő vevőnek kívánta eladni őket, hanem egy erre megfelelő irodalmi és kulturális intézményben kívánta elhelyezésüket”. A történet ezzel azonban korántsem biztos, hogy véget ér, hiszen a kéziratok a Hoffe-örökösöknél vannak, és tekintettel arra, hogy pontos tartalmuk és számuk sem ismert, kiadásuk végrehajtásának kikényszerítése nem egyszerű feladat.¹⁷⁷

6.2.2. A név feltüntetése

A név feltüntetése magába foglalja a művön, a rá vonatkozó közleményen és a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén, történő megjelölést is. Fontos kiemelni, hogy a mű átdolgozásakor és fordításakor is mindig feltétlenül szükséges az eredeti szerző feltüntetése. A név feltüntetésének elmaradása súlyosan sérti a szerző jogait, hiszen elsődlegesen ennek alapján lehetséges a beazonosítása, és a jogérvényesítésben is fontos szerepet tölt be. A törvény megdönthető vélelmet állít fel, amelynek alapján az ellenkező bizonyításáig elsősorban azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.¹⁷⁸ Ebből adódóan egyedül a szerző lehet az, aki lemond e jogáról, más nem dönthet neve önkényes elhagyásáról vagy más név feltüntetéséről. A szerző dönthet a név nélküli megjelentetés mellett, ebben az esetben is megilleti a jogok összessége, viszont anonim marad a külvilág irányába. A szerző nemcsak neve elhagyása mellett dönthet, hanem választhatja a felvett néven publikálást is. Ez semmiképpen sem keverendő össze az ún. szellemíróval (*ghostwriter*), ahol a valós szerző eltűnik a szerzőként megjelenő személy

¹⁷⁷ Forrás: <https://www.theguardian.com/books/2016/aug/08/franz-kafka-papers-israel-court-ruling>; http://www.nytimes.com/2010/09/26/magazine/26kafka-t.html?_r=0.

¹⁷⁸ Szjt. 94/B. § (1) bek.

mögött, és ezzel a személyhez fűződő jogai kvázi érvényesíthetetlené válnak, vagyoni jogai pedig a szerződés szerinti feketedíj-igényben merülnek ki.¹⁷⁹

A felvett név esetében a szerző választásának két korlátja van: a felvett név nem járhat mások lényeges jogi érdekének a sérelmével, és nem lehet összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével.¹⁸⁰ Az első esetben a név egyáltalán nem használható, így pl. nem dönthet senki úgy, hogy a P. Howard nevet használja íróként, hiszen Rejtő Jenő publikált e név alatt, és ebből eredően használata sértene jó hírnevét és így egyúttal kegyeleti jogát is. Az összetéveszthető név ezzel szemben felvehető, azonban a régebb óta használó személy kérelmére e tevékenység gyakorlása során csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható (pl. Hegedűs D. Géza).

A név feltüntetése nem korlátlan jog, a szerző a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.¹⁸¹ Nyilvánvalóan másképp történik a név feltüntetése műből idézés, átdolgozás és fordítás esetében, illetve rádiós sugárzás vagy kábeltelevíziós továbbközvetítés esetén, hiszen a felhasználás módja és célja teljességgel eltérő. A megfelelő megjelenítés minden egyes esetben eltérő, és jogvita esetén a bíróság a körülményeket mérlegelve egyedileg állapítja meg annak jogszerűségét. Így pl. több filmnovella alapján készült forgatókönyv esetében a bíróság nem tartotta indokoltnak annak feltüntetését a DVD borítóján és a stáblistán, hogy az elkészült film a novellák alapján készült, elegendőnek tartotta a stáblistán írói konzultánsként való megjelenítést.¹⁸² Másik esetben egy műfordítás kiadása során viszont megsértették a fordító személyhez fűződő jogait, amikor sem a könyv borítóján, sem a belső címlapon nem került a neve feltüntetésre, pusztán a „copyright-ban” (az irodalmi művek 4. oldala) és az utószóban került említésre.¹⁸³ Fontos azt is kiemelni, hogy egyes esetekben a név feltüntetése akár el is maradhat a felhasználás jellegénél fogva. Egy ügyben a bíróság pl. köztudomásúnak értékelte, hogy „a gyakorlatban a televíziós riporterekről, bemondókról készült portréfotók vagy épületfotók esetében a reklámozás, az interneten vagy a tévéképernyőn illusztrációként történő megjelenítés során, de különösen az arcképes belépőkártyákon nem szokásos a fényképet készítő szerző nevének a feltüntetése a technikai korlátokra is figyelemmel.”¹⁸⁴ Ez azonban a legritkább esetben fordul elő, így többségében csak a feltüntetés helye és pontos módja az, ami változik. Nyilvánvalóan a felhasználás módja mellett az adott művészeti alkotás műfaja is behatárolja a névfeltüntetés lehetőségeit. Jelen kötet esetében pl. a copyrightoldalon való névfeltüntetést a felhasználási szerződés rendezte. A „Hetven éves a forint” érme hátoldalának jobb alsó sarkában látható Kósa Imre mesterjegye (lásd 4.4.1. alpont), vagy Berény Róbert szignója a Modiano-plakát bal felső sarkában (13.4.1. alpont). A gyakorlatban nem várható el a feltüntetés azonos módja pl. egy épület és egy könyv esetében, hiszen ha a könyvek borítójának megjelenését magunk elé képzeljük, ahol a szerző neve jól látható helyen, többnyire középen és nagybe-

¹⁷⁹ Faludi Gábor: A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései. Infokommunikáció és Jog, 8. évfolyam, 5. szám, 2011. október, p. 165.

¹⁸⁰ Ptk. 2:49. §.

¹⁸¹ Szjt. 12. § (1) bek.

¹⁸² L. Fővárosi Törvényszék P.26.674/2008/64.

¹⁸³ L. BH1993.226 (LB Pf.IV.20.027/1993.)

¹⁸⁴ L. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.21.462/2008/4.

tűkkel jelenik meg, nyilvánvaló, hogy nehezen lenne megvalósítható ugyanezt a szabályt követni az épületek esetében, és kiírni a tervező nevét az épület méretével arányos nagyságban. Ebből is látható, hogy azonos forma megkövetelése esetében nagy eséllyel lerombolnánk egyes művek külső megjelenését, amelyben lényegük áll.

A szerző névjogához hozzátartozik az is, hogy e minőségét senki ne vonja kétségbe, ez „a névjoghoz képest egy általános, mögöttes jog.”¹⁸⁵ Elég nehéz a név feltüntetésétől elválasztani, hiszen többnyire a kettő együtt jár, de úgy lehetne megragadni, hogy a név feltüntetése önmagában inkább formai kérdés, míg a szerzői minőség elismerése kifejezetten a plágium különböző formái ellen véd.¹⁸⁶ Ennek megfelelően a név helytelen feltüntetése (pl. mást is feltüntetnek szerzőként, aki pusztán egyéb közreműködő) nem minden esetben jelenti a szerzői minőség kétségbe vonását egyúttal. Az utóbbiról elsősorban akkor beszélünk, amikor valaki saját műveként állítja be valaki másnak az alkotását, ami jelentheti a mű egy részének az idézés helyének megjelölése nélküli átvételét, vagy szélsőséges esetben az egész mű szolgai lemásolását is.

A név feltüntetése esetében a törvény egy kivételes szabállyal lehetővé teszi a védelmi idő letelte (lásd a 7.1. alfejezetet) után is a jogérvényesítést a szerző emlékének megsértése címén. E jogot az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdekképviselői szervezet gyakorolhatja bármely olyan esetben, amikor az adott magatartás a védelmi időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.¹⁸⁷ A gyakorlatban ugyanakkor nem lehet ilyen esettel találkozni, aminek számos oka lehet, így pl. a mű megalkotása óta eltelt hosszú időtartam, a saját érdekek hiánya (hiszen a szerző és az örökös már nem élnek), a jogérvényesítés megindításához szükséges anyagi források és az ehhez kapcsolódó folyamatos ellenőrzés szükségessége.

6.2.3. A mű egységének védelme¹⁸⁸

Annak ellenére, hogy a mű egységéhez vagy – más kifejezéssel élve – integritásához fűződő jogosultság a törvényben mindössze egy mondatban került megfogalmazásra, gyakorlati alkalmazását tekintve talán ez tekinthető a legbonyolultabbnak a személyhez fűződő jogok közül. Az Szjt. csupán annyit tartalmaz, hogy e jog sérelmét jelenti „a szerző művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes”.¹⁸⁹ Feltehetjük a kérdést, hogy mi tekinthető eltorzításnak, és hogy mely megváltoztatás, visszaélés éri el a jogsértés szintjét. A kérdés megválaszolása korántsem egyszerű, és a válasz

¹⁸⁵ Szjt. 12. § (4) bek.; idézet forrása: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 133.

¹⁸⁶ Pl. a Somogy Megyei Bíróság a 21.P.21.052/2008/57. számú ügyben kimondta, hogy a szerzői minőség kétségbe vonását jelenti, ha egy zenemű szerzőjeként az illetékes közös jogkezelő nem őt tartja nyilván.

¹⁸⁷ Szjt. 14. § (2) bek.

¹⁸⁸ Jelen fejezet nem tér ki e jog nemzetközi és uniós szabályozására. A védelem nemzetközi és uniós háttéréről és bővebben a magyar joggyakorlatról l. *Faludi Gábor: A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései. Infokommunikáció és Jog*, 8. évfolyam, 5. szám, 2011. október, p. 163–169.

¹⁸⁹ Szjt. 13. §.

az alkotások műfajától függően, sőt, az egyes konkrét esetek körülményei függvényében is eltérhet. Általánosságban elmondható, hogy a mű címének a szerző engedélye nélküli megváltoztatása többnyire sérti a szerzőnek e jogát, továbbá a mű bármely lényeges vonásának megváltoztatása is, így például egy zene esetében annak lerövidítése, áthangszerelése és szövegének elhagyása, vagy egy fénykép esetében egy önkényesen kiválasztott részlet megjelenítése.¹⁹⁰

A fentiekkel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy egy alkotás sokszor nem önmagában értelmezendő, hanem a környezet, amiben megjelenik is szerves részét képezheti, és ennek megfelelően a környezet gyökeres megváltoztatása is vezethet a mű egységének sérelméhez. Ez a gyakorlatban különösen a szabadtéri alkotások, főként a szobrok esetében fordulhat elő, amelyeket a szerző gyakran egy előre konkrétan megjelölt helyre szán, és későbbi áthelyezésük megváltoztathatja a mű összképét, ezáltal sérelmes lehet a mű integritására. Figyelmet érdemel ugyanakkor az a tény is, hogy szabadtéri alkotások esetében az épített és a természeti környezet folyamatosan változik az idő múlásával, és önmagában a környezetváltozás nem feltétlenül elegendő a személyhez fűződő jogok sérelmének megállapításához.¹⁹¹ Ugyanakkor a jogérvényesítés során fontos azt is figyelembe venni a szabadtéren álló művek esetében, hogy a közterületek rendezésére irányuló tulajdonosi igény az állam vagy az önkormányzat részéről szintén jogszerű és méltányolható, így egyes esetekben a mű integritásának sérelme esetében sem lehetséges az eredeti állapot helyreállítása mint szankció.¹⁹² Természetesen a tulajdonos rendelkezési jogából eredő korlátozás nemcsak a köztéren álló művek esetében lehet szempont a jogérvényesítés során, hanem bármely olyan alkotás esetében is, amely harmadik személy tulajdonában állhat, így meglehetősen gyakori az építészeti alkotások esetében, ahol gyakran a tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához szükségesek bizonyos átalakítási munkálatok.¹⁹³

¹⁹⁰ A bíróság által jogsértőnek minősített esetekről bővebben l.: Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.21.167/2011/4., Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.21.114/2011/5. (ÍH 2013/1/25.), Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.170/2007/3., Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.744/2007/6.

¹⁹¹ Ehhez l. a Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.957/2008/8. (LB-H-PJ-2008-2063.) számú ügyének indoklását. Ebben az ügyben a „Zengés (Szélhárfa)” elnevezésű kültéri plasztika környezete változott drasztikusan az elhelyezést követő évek során, amely változás azonban a bíróság álláspontja szerint nem eredményezett jogsértést.

¹⁹² A mű integritása sérelmének és a tulajdonos rendelkezési jogának az ütközése kapcsán l. Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.287/2012/5., LB Pfv.IV.20.957/2008/8.

¹⁹³ Ehhez l. BDT2010.2329. (Szegedi Ítélőtábla Pf. II. 20.595/2008.), továbbá a joggyakorlat elemzéséhez l. még *Barta Judit*: Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek kapcsán. ISZJSZ, 6. (116.) évfolyam, 6. szám, 2011. december, p. 104–118.

Szempontok a mű integritáshoz való joga sérelmének megítéléséhez

Az SZJSZT-13/2013 számú szakvéleménye egy köztéri szobor áthelyezésével kapcsolatos eset kapcsán összefoglalta azokat a lehetséges szakmai szempontokat, amelyek segíthetnek eldönteni, hogy egy tervezett áthelyezés sérteni fogja-e a mű egységéhez való jogot.¹⁹⁴

Szakmai szempontok megnevezése	Szakmai szempontok alkalmazása konkrét ügyben (szobormű áthelyezése)
1. A szobormű térszervező szerepe	Egy történelmi személyiséget megidéző szobormű csak megfelelő elhelyezéssel, térszervező pozícióban tud érvényesülni.
2. Az eredeti helyszínre tervezték-e és helyezték-e a szobrot? ¹⁹⁵	A szoborművet a város főterére tervezték, előre meg nem határozott pontra (lásd a vállalkozói szerződés 2. pontját).
3. A lépték (mérték) az adott térhez igazodik-e?	A szobor léptéke a templomhoz igazodott, az eredeti tér meghatározatlan a nagy forgalmú, széles út miatt.
4. A szobormű körbejárhatósága szempont volt-e a felállításakor, és ez változna-e?	A műnek van főnézete, de a körbejárhatóság erős szempont. Ez érvényesül a régi és a tervezett új pozícióban is.
5. Kapcsolódik-e más térszervező (pl. kert-építő) megoldásokhoz?	Az eredeti helyszín kényszerpozíciót hozott létre a gépjármű-forgalom miatt. Az új terv nyugodtabb, emelkedettebb környezetet indukál.
6. A szobormű hatása összefügg-e egyéb, a közterületen elhelyezett szobrokkal?	A régi elhelyezésben és az új terv szerint sem kapcsolódik más szoborművekkel.
7. A szobor képábrázolása (szimbólumrendszer) szempontjából a szobor elhelyezésekor fennállt-e valamiféle kapcsolódás a szobor környezetéhez?	Az emlékszobor a templomhoz, annak külső teréhez kapcsolódik mindkét elhelyezésnél. Az első elhelyezésnél erősség volt a templom főbejáratának közelsége, a másodiknál viszont a térrész fókuszpontjává válik.
8. A szobormű az adott téren a kulturális közkincs részévé vált-e?	A szobormű az adott téren egyértelműen a magyar kulturális közkincs részévé vált. A látványterv ismeretében az új helyszín (a tér középpontja) méltóbb környezetnek ígérkezik a történelmi köztudatunkba még nem igazán beágyazódott emlékszobor számára.

¹⁹⁴ Ennek értelmében lényeges kérdés, hogy az alkotó a szoborművet az eredeti helyszínre tervezte-e, így ugyanis valószínűsíthető, hogy a tér adottságai, tájolása, építészeti rendszere, a tömegek, a síkok, a met-szpontok, a mérték befolyásolták a szobor formáját, méreteit, anyagának kiválasztását, azaz tervezését és megvalósítását.

Mint a fentiekből látható, a mű engedély nélküli megváltoztatása, eltorzítása sértheti a mű integritását, így szükséges elhatárolni a szerző engedélye nélkül megvalósított átdolgozástól, ami a szerző átdolgozáshoz való vagyoni jogát sérti, és nem a személyhez fűződő jogát. Az átdolgozásról részletesebben a vagyoni jogok körében lesz szó, de annyi már itt is elárulható, hogy a mű megváltoztatását értjük alatta, tehát joggal tehető fel a kérdés, hogy a mű engedély nélküli megváltoztatása akkor most a szerző vagyoni vagy személyhez fűződő jogait sérti, esetlegesen egyszerre mindkettőt. Az első fontos elhatárolási szempont az lehet, hogy míg az átdolgozás révén egy új szerzői alkotás, ún. származékos mű keletkezik, addig a mű integritását érintő változtatás nem jelenti új mű keletkezését. Másfelől a mű egységének mint személyhez fűződő jognak a sérelméhez általában szükséges, hogy a megváltoztatás vagy a visszaélés a szerző becsületét vagy jó hírnevét is sértse, ami az átdolgozás jogának megsértéséhez nem követelmény.¹⁹⁵

CSODÁLATOS MANDARIN MÁSKÉPP VAGY ÍGY SEMMIKÉPP?!

Bartók Béla (1881–1945) örökösének képviselésében nem kizárólagos engedély adására került sor „A csodálatos mandarin” című zenemű azonos című balettfilmben való felhasználására. Az elkészült művel azonban nem voltak megelégedve az örökösök, és pert indítottak a mű integritásának sérelmére hivatkozva.¹⁹⁶ Álláspontjuk szerint a szerző személyhez fűződő jogát sérti a mű ilyen módon való „ízléstelen, sőt pornográf feldolgozása”. Arra hivatkoztak, hogy a balettfilm jelentős tartalmi és koncepcionális eltéréseket mutat, és bizonyos részei ellentétesek a zenemű eredeti mondanivalójával. Az eljáró elsőfokú bíróság – követve az ügyben készült SZJSZT-szakvélemény¹⁹⁷ érvelését – kimondta, hogy a balettfilm nem sérelmes az eredeti mű egységére, a szerző becsülete, jó hírneve nem szenved csorbát a film alkotói által alkalmazott módosítások révén. A döntés szerint a módosítások egyrészt a filmes műfaj sajátosságaiból erednek, másrészt a modern korhoz igazították a képi megjelenítést és a hanghatásokat, hogy a mai nézők is megértsék és átéljék a darab által közvetíteni kívánt impulzusokat. A bíróság érvelésében kifejti, hogy „az emberek elképzelése az elidegenedett, zajos nagyvárosról nagymértékben megváltozott”, és a mai kor nézőjének „ugyanazon drámai hatás eléréséhez meghökkenőbb, erőteljesebb hatásokra van szüksége”, így a megjelenítésre használt erőteljes képi és táncművészeti eszközök pusztán a XX. század végi közönségnek a megszólítását szolgálják. Az ügy egészen a Legfelsőbb Bíróságig jutott az örökösök fellebbezése révén, azonban mind a másodfokú, mind a harmadfokú bíróság egyetértett a szakvélemény és az elsőfokú bíróság érvelésével, és

¹⁹⁵ L. erről Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 141, továbbá BDT2006.1300 (Győri Ítéltábla Pf. I. 20 144/2005/5.).

¹⁹⁶ Bartók-ügy, Fővárosi Bíróság 2.P.22.903/2001/46.

¹⁹⁷ SZJSZT-30/2003 – A szerzőnek a mű egységét védő személyhez fűződő joga Bartók Béla: A csodálatos mandarin című zeneművéből készült táncfilm esetében.

elutasította a keresetet.¹⁹⁸ A másodfokú bíróság az indoklást némileg kiegészítette azzal, hogy „a becsület a személy társadalmi megítélését, elismertségét jelenti, a hírnév pedig a személy társadalomban betöltött szerepének értékelését befolyásoló ismereteket jelenti”. E szempontokat objektív módon szükséges vizsgálni, vagyis az, hogy a jogutódok szubjektíve alkalmasnak ítélik a cselekményt a személyhez fűződő jogok sérelmére, nem elégséges.

A fenti eset jól mutatja, hogy az átdolgozás és az integritás sérelme néha nehezen választható el egymástól, és az elhatároláshoz számos, nem feltétlenül csak jogi szempont vizsgálандó. Ebben az esetben egyértelműen szerződéses engedélyen alapuló adaptációról volt szó, így a jogutódok az engedély túllépésére – és ezáltal az átdolgozás vagyoni jogának sérelmére – is hivatkozhattak volna, feltéve, hogy találnak a szerződésbe foglalt olyan feltételt, amelyet a film készítői egyértelműen megsértettek.

A fentiek kiegészítéseként további szabályokat találunk a személyhez fűződő jogokról a képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti, ipari tervezőművészeti alkotások és a műszaki létesítmények tervei esetében a 8. fejezetben.

6.3. A SZERZŐ VAGYONI JOGAI

A személyhez fűződő jogok mellett a szerzői jogok másik nagy csoportját a művek szerzői jogi értelemben vett *felhasználására* és annak *engedélyezésére* vonatkozó *vagyoni jogok* alkotják. A szerzői vagyoni jogok sok tekintetben hasonlítanak a tulajdonjogra. A szerzői vagyoni jogok is kizárólagos (abszolút jellegű) rendelkezési és használati, illetve hasznosítási jogot biztosítanak a szerző számára műve vonatkozásában, akárcsak a tulajdonjog az egyes dolgok esetében. Lényeges különbség azonban, hogy a szerzőt megillető vagyoni jogok mindig a szerzői műre vonatkoznak, annak *fizikai megjelenésétől és a művet magában foglaló műpéldány tulajdonosának személyétől függetlenül*. Így lehetséges, hogy egy festményt megvásárló műgyűjtőt, bár tulajdonosa lesz a szerzői művet megtestesítő eredeti műpéldánynak (festménynek), nem illetik meg a művel kapcsolatban szerzői vagyoni jogok (pl. nem jogosult másolati példányt készíteni a képről vagy átfesteni azt). A műpéldány megvásárlása (tulajdonjogának megszerzése) tehát *nem jelenti* a szerzői vagyoni jogok megszerzését, azokkal továbbra is a szerző rendelkezik. Ezt az evidenciát az 1921. évi Sztj. 63. szakasza külön ki is mondta: ha a szerző valamely művét más tulajdonába bocsátja, ezzel a szerzői jog átengedettnek nem tekintetik.

Az Sztj. 16. §-a rendkívül általánosan és széles körűen (úgynevezett *generálklauzulaként*) határozza meg a szerzői vagyoni jogok fogalmát. Eszerint a szerző kizárólagos joga, hogy művének az *egészét* vagy valamely azonosítható *részét* – anyagi vagy nem anyagi formában – *felhasználja*, valamint hogy minden egyes felhasználást *engedélyezzen*. A felhasználás fogalmát illetően a törvény nem tartalmaz pontos fogalommeghatározást, mindössze egy példálózó felsorolásban rögzíti a legtipikusabb ismert felhasználási módokat (pl. többszö-

¹⁹⁸ Bartók-ügy, Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.401/2004/5., Bartók ügy LB Pfv.E.20.940/2005/2.

rőzés, terjesztés, nyilvános előadás, nyilvánosságához közvetítés, átdolgozás stb.). A szerző vagyoni jogai a törvényben külön nem említett – akár a jövőben kialakuló, új, speciális – felhasználási módokra is kiterjednek. Ezzel a megoldással a törvény kellő *rugalmassággal* biztosítja, hogy a szabályozás az állandóan változó és fejlődő technikai környezetben is megfelelően védje a szerzők érdekeit.

A szerzői jogi értelemben vett felhasználás minden esetben a mű mások számára történő *érzékelhetővé tételét* jelenti (pl. a televízióban vagy rádióban való sugárzás, nyilvános előadás egy koncerten vagy egy internetes honlapon történő elhelyezés), vagy legalábbis ehhez kapcsolódik (pl. egy könyv terjesztését megelőző többszörözés). Ennek megfelelően, bár köznapiban „felhasználjuk” az adott művet, egy könyv elolvasása, egy zeneszám meghallgatása – mint a mű élvezete – nem jelent szerzői jogi értelemben véve felhasználást, így ahhoz engedélyt sem kell kérni. Természetesen ha nyilvános felolvasást tartunk a könyvből, vagy nyilvános helyen hangosan hallgatjuk a zenét, az – mint a mű *érzékelhetővé tétele* – már olyan felhasználás lehet, amelyre a szerzői vagyoni jogok kiterjednek.

A szerzői jogi felhasználás értelmezéséhez és az egyes konkrét felhasználási módok elhatárolásához nyújt segítséget az *anyagi és nem anyagi formában* történő felhasználás törvényi megkülönböztetése. Anyagi formában történő felhasználásról akkor beszélhetünk, ha a felhasználás valamilyen kézzel fogható, anyagi műpéldánnyal kapcsolatban történik (pl. nyomtatott könyvek terjesztése). Abban az esetben viszont, ha nincs anyagi formát öltő műpéldány, értelemszerűen nem anyagi formában történik a műfelhasználás sem (pl. e-könyv értékesítése esetében nyilvánosságához közvetítésről, és nem terjesztésről beszélhetünk).

Fontos szabálya az Szjt.-nek továbbá, hogy a szerzői vagyoni jogok nem feltétlenül csak a mű egészének, hanem már egy *azonosítható részletének* a felhasználására is vonatkoznak. Nincs általános mérce az „azonosítható részlet” terjedelmére nézve, így az olyan közhielmelek, mint hogy a zeneszámok vagy filmek x másodperce még felhasználható engedély nélkül, alaptalanok és tévesek.¹⁹⁹ Az egyetlen mérce e tekintetben az azonosíthatóság, vagyis hogy a felhasznált műrészlet *viselje magán azt az egyéni-eredetiséget*, amely a művet jellemzi (pl. egy írott szöveg egyes betűi értelemszerűen nem tekinthetők még azonosítható részletnek, de egy szerkesztett mondat már rendelkezhet a műre jellemző, a szerző alkotói tevékenységéből eredő egyéni-eredeti jelleggel, amelyre a szerzői vagyoni jogok is kiterjednek).

Végül meg kell jegyezni azt is, hogy a szerzői vagyoni jogok nem korlátlanok, és bizonyos szerzői jogi felhasználások a szerző engedélye és díjfizetési kötelezettség nélkül folytathatók (lásd szabad felhasználások), illetve egyéb korlátok is vonatkoznak e jogok gyakorlására, amelyekkel részletesen a 7. fejezetben foglalkozunk. A felhasználás engedélyezéséről a 9. fejezetben lesz szó.

A következőkben az Szjt.-ben is nevesített, leggyakoribb felhasználási módokat vesszük sorra.

¹⁹⁹ Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az idézés szabályainak betartása mellett ne lehetne a szerző engedélye nélkül is felhasználni egyes műrészleteket, de ebben az esetben a felhasználásnak további szigorú követelményeknek is meg kell felelnie (pl. az idézet csak egy önálló műbe vehető át, legitim idézési célnak kell fennállnia).

6.3.1. A többszörözés joga

Amint arról a 3.1. alfejezetben olvashattunk, a szerzői művek felhasználásának egyik leggyakoribb és legrégebb óta létező módja a többszörözés. A szerzői művek minél szélesebb nyilvánossághoz való eljuttatásához ugyanis a legtöbb esetben szükség van az eredeti mű (pl. egy könyv esetében a kézirat) valamilyen módon történő sokszorosítására, mert a további (sokszor a tényleges gazdasági bevételt eredményező) felhasználások (pl. a terjesztés) már ezekkel a sokszorosított műpéldányokkal történnek.

Az Szjt. meghatározása szerint többszörözés a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több *másolat készítése a rögzítésről*.²⁰⁰ A többszörözés fogalma tehát a hétköznapi értelemben vett másolatkészítésen kívül minden egyéb olyan cselekményt is magában foglal, amikor a mű (annak fizikai megjelenésétől függetlenül) valamilyen anyagi hordozón rögzül. Ennek megfelelően például egy élő előadás rögzítése az előadott zenemű többszörözésének minősül, függetlenül attól, hogy ebben az esetben nem is létezik még „eredeti” fizikai műpéldány. Hasonlóan többszörözésnek minősül az is, ha egy képzőművészeti alkotást (pl. egy szobrot vagy épületet) lefényképezünk. Ebből a szempontból annak sincs jelentősége, hogy az eredeti mű három dimenzióban készült, míg a többszörözött példány „csak” két dimenzióban jelenik meg. A többszörözés tehát bármilyen módon megtörténhet, így abban az esetben is többszörözésről beszélhetünk, ha a többszörözéshez használt műpéldánytól némileg eltér a többszörözés eredményeként elkészített új műpéldány, de abban mégis ugyanaz az egyéni-eredeti művészi alkotás jelenik meg, mint az eredetiben. Többszörözésről beszélhetünk ennek megfelelően pl. fotónegatívak előhívásakor, a műpéldánynak öntőforma vagy nyomólemez alapján történő elkészítésekor, nagyított vagy kicsinyített műváltozat készítésekor stb. Ugyanezt a logikát követi az Szjt. is, amikor kifejezetten kimondja, hogy a terv alapján az épület megépítése (vagy utánépítése) az építészeti mű többszörözésének minősül. A többszörözés módja szempontjából annak sincs jelentősége, hogy a többszörözött példány létrehozása kézzel vagy valamilyen technikai eszköz segítségével történik.

Mint ahogy arra a szerzői vagyoni jogok általános szabályai kapcsán fentebb már utaltunk, a szerzői vagyoni jogok kiterjednek a mű azonosítható részének a felhasználására is. Ennek megfelelően többszörözésről beszélünk akkor is, ha az nem a mű egészére, hanem csak valamely azonosítható részletére irányul. Egy teljes könyv vagy egy film bizonyos részleteinek a „kimásolása” tehát szintén többszörözésnek minősülhet.²⁰¹

A többszörözés vagyoni joga kiterjed a *közvetett* többszörözésre is. Közvetett többszörö-

²⁰⁰ Szjt. 18. § (1) bek.

²⁰¹ Érdekes kérdéseket vet fel szerzői jogi szempontból a zeneiparban használt, úgynevezett samplingeljárás is. Ennek lényege, hogy hangfelvételekből kivágott rövid mintákat használnak fel más művekben. Amennyiben a felhasznált műrészlet azonosítható, és szerzői jogi védelemben részesül, az ilyen felhasználás szerzői jogi szempontból – többek között – többszörözésnek minősülhet, amelyhez főszabály szerint a szerző engedélyére van szükség. A *sampling* szerzői jogi megítélésével kapcsolatban részletesen l. Békés Gergely, Mezei Péter: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. ISZJSZ, 5. (115.) évfolyam, 6. szám, 2010. december, p. 5–32.

zésről akkor beszélünk, ha a többszörözés nem közvetlenül egy már létező műpéldányból történik. Ha például a moziban vetített filmet kamerával felvesszük, nem közvetlenül az eredeti, a vetítoszobában a gépbe befűzött filmkópiát (mint eredeti műpéldányt) többszörözzük, hanem már a filmszalagról a vászonra vetített képet rögzítjük.

Megvalósul a többszörözés abban az esetben is, ha a többszörözött műpéldány csak *ideiglenesen* jön létre. Ideiglenes többszörözésre kerülhet sor például a különböző számítástechnikai folyamatok során. Ahhoz, hogy az interneten történő böngészés során az egyes weboldalak tartalma megjelenjen a monitoron (vagy más kijelzőn), jellemzően több olyan technikai lépésre van szükség, amely – ha ideiglenesen is – de a megjelenített művek többszörözését eredményezheti. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a műveket hordozó adatok bekerülnek a készülék memóriájába, ahol ideiglenesen, a megjelenítéshez szükséges ideig és módon tárolja őket a készülék. Éppen ezért mondhatjuk azt, hogy – bár önmagában a művek élvezete főszabály szerint nem tekinthető szerzői jogi értelemben felhasználásnak – az online környezetben a háttérben lezajló számítástechnikai folyamatok (amelyek része az ideiglenes többszörözés is) miatt egyszerű olvasás vagy más tartalomfogyasztás esetén is történhet szerzői jogi műfelhasználás. Fontos azonban ezzel összefüggésben utalni arra is, hogy az egyes technikai folyamatok elválaszthatatlan részét képező ideiglenes többszörözés bizonyos feltételek teljesülése esetén szabad felhasználásnak minősül, amelyhez nincs szükség a szerző engedélyére. (lásd a 7. fejezetet).

Az Szjt. segítséget nyújt a többszörözés értelmezéséhez, és egy példálózó listában sorolja fel a többszörözés leggyakoribb eseteit, köztük például a mű elektronikus adathordozón (pl. merevlemez, *pendrive*, CD-lemez stb.), digitális formában történő rögzítését is.²⁰² Mindezek alapján az alábbi hétköznapi *példák* hozhatók a többszörözésre:

- ◆ CD-lemezen megvásárolt zenei album átmásolása mp3 formátumban a számítógépre vagy mobiltelefonra (a számítógépről a mobiltelefonra másolás is külön többszörözésnek minősül),
- ◆ televízióban sugárzott film rögzítése asztali lejátszókészülékre,
- ◆ festmény lefényképezése,
- ◆ könyv beszkennelése,
- ◆ internetes újságcikk kinyomtatása,
- ◆ poszter fénymásolása,
- ◆ könyvrészlet kimásolása kézzel vagy gépirással,
- ◆ film vagy zeneszám letöltése internetes fájlcsere oldálról,
- ◆ koncert részletének felvétele mobiltelefonnal,
- ◆ hangfelvételtől szóló zeneszám lekottázása.

Érdekes szerzői jogi kérdéseket vet fel a napjainkban egyre inkább elterjedőben lévő 3D-nyomtatási technika, amely sokak szerint forradalmasíthatja az egyes termékek gyártá-

²⁰² A mű többszörözésének minősül különösen a nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a hang- vagy képfelvétel előállítása, a sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása. [L. Szjt. 18. § (2) bek.]

sára és értékesítésére jelenleg használt klasszikus eljárásokat.²⁰³ Szerzői jogi szempontból viszonylag egyértelműen kijelenthető, hogy egy szerzői jogi védelem alatt álló tárgy 3D-nyomtatás útján történő reprodukciója többszörözésnek minősül. Ez az állítás nemcsak a tényleges „kinyomtatásra” igaz, de arra az esetre is, ha egy már létező tárgynak elkészítjük a digitális tervét, amelyet az adott készülékbe betáplálva történhet meg a 3D-nyomtatás. Sok esetben olyan hétköznapi használati tárgyakat érint a 3D-nyomtatás, amelyek esetében a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni-eredeti jelleg nehezen lehet megállapítható. Különösen igaz ez például emberi testrészek (pl. végtagok) nyomtatása esetén, amelyeknél az elsődleges cél az anatómiai szabályoknak, adottságoknak teljes mértékben megfelelő, a funkcionalitás által kizárólagosan meghatározott formák kidolgozása. E formák nagy valószínűséggel nem fognak szerzői jogi védelem alatt állni. Fontos azonban figyelembe venni azt is, hogy az előbb említett digitális tervet tartalmazó programfájl, azaz a CAD fájl²⁰⁴ – mint szoftvermű – önállóan is szerzői jogi védelem alatt állhat, így annak felhasználása a nyomtatási folyamathoz már érinthet szerzői vagyoni jogokat.²⁰⁵

A többszörözés speciális esetét szabályozza az Szjt. 19. §-a.²⁰⁶ E szabály alapján a már nyilvánosságra került – nem színpadi – zeneművek és zeneszövegek hangfelvételen való újabb többszörözésére és az így elkészült példányok terjesztésére nem egyénileg a szerzőktől (zeneszerzők és szövegírók), hanem *közös jogkezelő szervezetüktől* kell engedélyt kérni. A gyakorlatban tehát a hangfelvétel-előállítók a már nyilvánosságra hozott zeneművek valamilyen hangfelvételen (pl. CD, DVD) való többszörözésének és a többszörözött példányok terjesztésének a jogát (ún. mechanikai jog) nem kell, hogy az egyes szerzőktől egyénileg próbálják megszerezni, hanem a teljes világrepertoárra nézve megkaphatják az engedélyt az erre jogosult közös jogkezelő szervezettől.²⁰⁷ Lényeges korlátozás azonban a törvényben, hogy a közös jogkezelő szervezettől nem lehet a zeneművek átdolgozására²⁰⁸ jogot szerezni, ennek engedélyezését a szerzők egyénileg és közvetlenül végzik.

²⁰³ L. pl. a PwC 3D-nyomtatással kapcsolatos előrejelzéseit (<http://www.pwc.com/us/en/technology-forecast/2014/3d-printing/features/future-3d-printing.html>) vagy a Deloitte erre vonatkozó elemzését (<http://www2.deloitte.com/global/en/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/tmt-pred-3d-printing-is-revolution.html>).

²⁰⁴ Computer-aided design.

²⁰⁵ L. ezzel összefüggésben pl. SZJSZT-20/2004 – A „fontok” (betűkészletek) szerzői jogi védelméről; *Timár Adrienn*: A szerzői jog aktuális kihívásai a változó technikai világban – Művészek a felhő- és a háromdimenziós technológia küszöbén. In: *Cseporán Zsolt* (szerk.): *Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2016. p. 125–136.

²⁰⁶ Az e §-ban szabályozott jogokat mechanikai jogoknak is nevezzük.

²⁰⁷ Magyarországon az Artisjus jár el ebben az esetben közös jogkezelő szervezetként, és az adott évben aktuális „M” jelű díjszabása alapján ad engedélyt a felhasználásra. Történetét l. a 3.1.3. alpontban.

²⁰⁸ Ide kell érteni azt az esetet is, ha egy videóhoz egy már létező zeneművet kíván valaki például aláfestő zeneként használni, amely felhasználás – a többszörözés mellett – az eredeti zenemű átdolgozását is megvalósítja.

6.3.2. A terjesztés joga

A szerző vagyoni jogai közé tartozik a terjesztés joga is. Az Sztj. értelmében terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő *hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással*. A terjesztés joga tehát a mű *anyagi formában* történő felhasználását jelenti, mindig valamilyen fizikai (dologi) műpéldányhoz kapcsolódik, függetlenül attól, hogy az eredeti (első) műpéldányról vagy ennek többszörözött példányairól van szó.

Az Sztj. – a többszörözéshez hasonlóan – további segítséget nyújt a terjesztés fogalmának értelmezéséhez, és példálózóan felsorolja a terjesztés körébe tartozó felhasználási eseteket. Terjesztésnek minősül ennek megfelelően például a műpéldány *tulajdonjogának átruházása* (adásvétel), a műpéldány *bérbeadása*, valamint az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatala (*import*) is.

A terjesztés legklasszikusabb esete a szerzői jogi védelem alatt álló műpéldány eladása, függetlenül attól, hogy erre a kereskedelmi forgalomban kerül-e sor. A terjesztésnek nem fogalmi eleme, hogy arra ellenérték fejében kerüljön sor, tehát *a műpéldány ingyenes átadása (ajándék)* (pl. szerzői jogi védelem alatt álló szórólapok vagy ingyenes kiadványok esetén) is terjesztésnek minősül. Nem beszélhetünk azonban terjesztésről, ha arra nem anyagi formában, tehát nem a fizikai (dologi) műpéldánnyal összefüggésben kerül sor. Így például nem minősül terjesztésnek az e-könyvek, szoftverek, digitális zenei albumok értékesítése valamilyen internetes felületen (pl. online alkalmazásbolton vagy online zeneáruházon) keresztül. Ez a felhasználás a későbbiekben tárgyalandó nyilvánossághoz közvetítésnek fog minősülni, amelynek során a mű nem anyagi formában jut el a nyilvánossághoz.

A terjesztés Sztj.-beli fogalmából következik, hogy a terjesztéshez nem szükséges a műpéldány tényleges forgalomba hozatala, hanem már akkor is terjesztésről beszélünk, ha *forgalomba hozatalra kínálják* az adott műpéldányt (pl. hirdetést adnak fel, reklámozzák, kirakatban kiállítják).

Az EUB több ügyben is vizsgálta a terjesztés szerzői vagyoni jogának fogalmát és terjedelmét. A *Peek & Cloppenburg-ügy*²⁰⁹ tényállása szerint a *Peek & Cloppenburg* nevű vállalat az egyik németországi ruhaüzletében létrehozott egy pihenőrészt a vevők számára, amelyet a *Cassina* nevű cég által gyártott karosszékkel és pamlagokkal, valamint a szintén utóbbi cég által gyártott egyik asztallal rendeztek be. Üzletének egyik kirakatában a *Peek & Cloppenburg* dekorációs célokból az egyik *Cassina* karosszékot ki is állította. Mivel a *Cassina* úgy vélte, hogy a *Peek & Cloppenburg* ezáltal sértette jogait, a német bírósághoz fordult, amely a terjesztés jogának értelmezésével kapcsolatban több kérdéssel fordult az EUB-hez.²¹⁰ A jogkérdést többek között az a körülmény okozta, hogy a tényállás szerint a *Peek & Cloppenburg* nem abból a célból használta fel a *Cassina* termékeit, hogy azokat az üzletben értékesítse (tulajdonjogát átruházza), mindössze dekorációs, illetve használati

²⁰⁹ C-456/06. sz. ügy a Peek & Cloppenburg KG és a Cassina S.p.A között [ECLI:EU:C:2008:232].

²¹⁰ „Az Infosoc-irányelv” 4. cikke európai uniós szinten harmonizálja – többek között – a terjesztés vagyoni jogát. A tagállamok bíróságainak tehát az európai uniós joggal összhangban kell értelmezniük a terjesztés jogintézményét is, amellyel kapcsolatos kérdésekben az EUB úgynevezett előzetes döntéshozatali eljárás keretében ad iránymutatást a tagállamok jogalkalmazó szervei részére.

funkciót töltöttek be ezek a tárgyak. Az EUB-nek tehát abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy érinti-e a terjesztés szerzői jogát az olyan nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel, amely nem a műpéldány forgalomba hozatalára irányul. A Bíróság végül ítéletében rögzítette, hogy „sem az a tény, hogy a szerzői jogi védelem alatt álló mű példányainak használatát lehetővé teszik a nyilvánosság számára, sem az a tény, hogy az említett példányokat nyilvánosan bemutatják azok használata lehetőségének engedélyezése nélkül, nem tekinthető a terjesztés ilyen formájának.”²¹¹

Cassina LC2 fotel²¹²

Knoll Laccio asztal²¹³

A későbbi – szintén bútorokkal kapcsolatos – *Knoll-ügyben*²¹⁴ az EUB-nek azt a kérdést kellett eldöntenie, hogy a terjesztés joga²¹⁵ magában foglalja-e azt az esetet, ha a mű eredeti vagy többszörözött példányait nyilvánosan megvételre kínálják, azon belül is különösen reklámozzák. Az ügy tényállása szerint egy német cég internetes oldalán kínálta megvételre a *Knoll* nevű cél által gyártott kiváló minőségű bútorok utánzatait, és a *Knoll* álláspontja szerint ezzel megsértette kizárólagos szerzői jogait. Az EUB ítéletében kimondta, hogy az uniós jog szerinti terjesztés fogalmába beletartozik az az eset is, ha valaki a mű eredeti vagy többszörözött példányát vételre kínálja vagy azt célzottan reklámozza. A szerzői jogosult kizárólagos jogát tehát sérti az engedély nélküli ilyen felhasználás is, függetlenül attól, hogy a felhívás alapján ténylegesen meg is vették-e az adott műpéldányt. Megjegyezzük, hogy a terjesztés fogalmának ilyen értelmezése az Szjt. fentebb már ismertetett rendelkezéséből egyértelműen következik.

A terjesztés speciális altípusai között a bérbeadás (kölcsönzés) mellett terjesztésnek mi-

²¹¹ C-456/06. sz. ügy a Peek & Cloppenburg KG és a Cassina S.p.A között [ECLI:EU:C:2008:232], 43. pont.

²¹² <http://www.einrichten-design.de/en/lc2-armchair-chrome-plated-frame-cassina.html>.

²¹³ <http://www.utilitydesign.co.uk/>.

²¹⁴ C-516/13. sz. ügy a Dimensione Direct Sales srl és társa és a Knoll International SpA között [ECLI:EU:C:2015:315].

²¹⁵ L. Infosoc-irányelv 4. cikk: A tagállamok a szerzők számára kizárólagos jogot biztosítanak műveik eredeti vagy többszörözött példányai adásvétellel vagy más módon megvalósuló nyilvános terjesztésének engedélyezésére, illetve ennek megtiltására.

nőszül a műpéldány nyilvános haszonkölcsönbe adása is.²¹⁶ A Ptk. szabályai²¹⁷ szerint haszonkölcsönről akkor beszélünk, ha a kölcsönadó meghatározott dolog használatát időlegesen és ingyenesen másnak átengedi. Ebben az esetben tehát – bár nincs szó a tulajdon átruházásáról – a törvény alapján mégis terjesztésnek minősül a felhasználás. A haszonkölcsönzésnek nyilvánosnak kell lennie, tehát a közeli barátok közötti zártkörű, magáncélú kölcsönbe adás kívül esik a terjesztés kizárólagos jogán. Tipikusan e felhasználást valószínűsítik meg a nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárak. Annak érdekében azonban, hogy a könyvtári szolgáltatást ne lehetetlenítse el az egyedi engedélykérések okozta adminisztrációs teher, a törvény az irodalmi művek és a kottában rögzített zeneművek szerzői tekintetében speciális közös jogkezelési esetről rendelkezik. E szerzők műveit a nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárak külön egyedi engedély nélkül haszonkölcsönbe adhatják, de a szerzőket ezért megfelelő díjazás illeti meg, amelyet közös jogkezelő szervezetük érvényesít a nevükben.²¹⁸

A haszonkölcsönzés tekintetében a gyakorlatban kérdéses lehet az elmúlt időszakban megjelent modern könyvtári szolgáltatás, az elektronikus kölcsönzés (*e-lending*) szerzői jogi minősítése. E szolgáltatás lényege, hogy a könyvtár a gyűjteménye részét képező könyvek digitális változatát kínálja elektronikus (jellemzően internetes) úton haszonkölcsönzésre, és az így „kikölcsönzött” digitális műpéldány (pl. e-könyv formátumban) a kölcsönzési idő alatt olvasható az erre alkalmas készüléken, majd ennek lejártá után hozzáférhetetlenné válik. Szerzői jogi szempontból vizsgálni kell, hogy az ilyen felhasználás a terjesztés körébe tartozó haszonkölcsönzésnek tekinthető-e. Figyelemmel arra, hogy ebben az esetben nem a fizikai (dologi) műpéldány felhasználása történik (ami a terjesztésnek az egyik feltétele), hanem digitális jelek – nem anyagi – továbbítása útján jut el a mű a nyilvánossághoz, ez a felhasználás nem terjesztésnek, hanem nyilvánossághoz közvetítésnek fog minősülni. Az ilyen felhasználásra így a fentebb tárgyalt kötelező közös jogkezelési szabályok sem lesznek alkalmazhatók, vagyis a könyvtáraknak egyedileg kell megszerezniük a felhasználáshoz szükséges engedélyeket.

Az *e-lending* jogi minősítését az EUB is – kissé vitatható eredménnyel – elvégezte. A C-174/15. számú, Vereniging Openbare Bibliotheken v. Stichting Leenrecht-ügyben az EUB arra jutott, hogy a nyilvános haszonkölcsönzés „kiterjed valamely könyv digitális formájú többszörözött példányának haszonkölcsönzésére, amennyiben e haszonkölcsönzésre úgy kerül sor, hogy az említett példányt valamely közkönyvtár szerverén helyezik el, és lehetővé teszik a felhasználó számára annak a saját számítógépén, *letöltés útján történő többszörözését* azzal a feltétellel, hogy a haszonkölcsönzés időtartama alatt e felhasználó csak egy példányt tölthet le, és hogy ezen időszak leteltét követően már nem használhatja

²¹⁶ A bérbeadás és a haszonkölcsönbe adás közötti egyik lényegi különbség, hogy a haszonkölcsön mindig ingyenes ügylet, míg bérbeadás esetén főszabály szerint bérleti díjat kell fizetni a használatért. Ha tehát videotékából díjért kiveszünk egy filmet, jogilag nem „haszonkölcsönzünk”, hanem bérlünk.

²¹⁷ L. Ptk. 6:357. §.

²¹⁸ L. Szjt. 23/A. §. Magyarországon ezt a díjigényt a MISZJE érvényesíti, és osztja fel a beszedett kölcsönzési jogdíjat az általa képviselt szerzők között.

fel az általa letöltött példányt.”²¹⁹ Ezt a lehetőséget a bíróság azonban két feltételhez kötötte, egyrészt rendelkezhet úgy az adott tagállam, hogy ilyen műpéldányokat csak a jogosulttól szerezhessen be a könyvtár, valamint jogellenes forrásból származó műpéldányokra nem vonatkozhat a nyilvános haszonkölcsönzés.

A bíróság tehát egy jogi fikciót állított fel, hogy a könyvtár által végzett tevékenység *lényegében* a nyomtatott művek haszonkölcsönzésének feltételeihez *hasonló feltételekkel* rendelkezik, ezért az „ilyen művelet[et] úgy kell tekinteni, mint amely ... *lényegében* a nyomtatott művek haszonkölcsönzésének jellemzőihez *hasonló jellemzőkkel* rendelkezik.”²²⁰

Végezetül a terjesztés jogával összefüggésben utalni kell az úgynevezett *jogkimerülés* intézményére is, amely a terjesztési jog sajátos korlátjaként érvényesül a már egyszer a jogosult engedélyével forgalomba hozott műpéldányok további értékesítése esetén. A jogkimerülés szabályait részletesen a 9.3. alfejezetben ismertetjük.²²¹

6.3.3. A nyilvános előadás joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét *nyilvánosan előadja*, és hogy másnak erre engedélyt adjon. A nyilvános előadás vagyoni joga kapcsán meg kell vizsgálni egyrészt, hogy mi tekinthető a mű *előadásának*, másrészt pedig azt is, hogy milyen esetben beszélhetünk az előadás *nyilvánosságról*.²²²

Az Sztj. általános meghatározása alapján *előadás* a mű érzékelhetővé tétele *jelenlévők* számára. A törvény e vagyoni jog esetében is tartalmaz egy példálózó felsorolást a felhasználás értelmezésének megkönnyítése érdekében. Így előadás különösen

a) a mű előadása közönség jelenlétében személyes előadóművészi teljesítménnyel, így például a színpadi előadás, a hangverseny, a szavalóest, a felolvasás („élő előadás”);

b) a mű érzékelhetővé tétele bármilyen műszaki eszközzel vagy módszerrel, így például a filmalkotás vetítése, a közönséghez közvetített vagy (műpéldányon) terjesztett mű hangszóróval való megszólaltatása, illetve képernyőn való megjelenítése („gépzene”).²²³

Az Sztj. felsorolásából is látszik, hogy az előadás fogalma nem szűkíthető arra az esetre, ha a művet *személyesen*, saját teljesítményünkkel adjuk elő (pl. elénekeljük, felolvassuk, elszavaljuk, eltáncoljuk stb.). A szerzői jogi értelemben vett előadás fogalma magában foglalja a mű bármilyen egyéb olyan érzékelhetővé tételét is, amelyhez valamilyen *műszaki eszközt* (pl. hangszórót, képernyőt) használunk. Ennek megfelelően a mű előadásának minősül például

²¹⁹ C-174/15. sz. ügy Vereniging Openbare Bibliotheken és Stichting Leenrecht között [ECLI:EU:C:2016:856], ítélet rendelkező rész, 1. pont.

²²⁰ Az ítélet indokolásának 53. bekezdése.

²²¹ A 14.6.3. fejezet mellett a jogkimerülés intézményének részletes elemzésére l. *Mezei Péter*: A jogkimerülés intézményének a kialakulása és fejlődése az Európai Unió szerzői jogában. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 4. szám, 2015. augusztus, p. 38–80; *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Európai Unióban és az Egyesült Államokban – I. rész. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 5. szám, 2015. október, p. 79–123; A digitális jogkimerülés határai az Európai Unióban és az Egyesült Államokban – II. rész. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 6. szám, 2015. december, p. 78–96.

²²² Történetét l. a 3.1.3. alpontban.

²²³ Sztj. 24. § (2) bek.

egy film levetítése vagy egy zeneszám lejátszása a mobiltelefon hangszóróján keresztül. Az előadás szempontjából nincs jelentősége annak sem, hogy a lejátszást megelőzően esetlegesen milyen egyéb műfelhasználások történtek annak érdekében, hogy a mű az adott eszközzel vagy módon érzékelhetővé váljon. Így a mű előadásának minősül az az eset, ha előzetesen egy anyagi hordozóra (pl. CD-lemezre vagy a mobiltelefon memóriájába) másoltuk a művet, és ezt szólaltatjuk meg az adott eszköz (pl. CD-lejátszó és a hozzá kapcsolt hangszóró) segítségével, de a mű előadásáról beszélünk akkor is, ha a lejátszásra nem anyagi műpéldány segítségével kerül sor, hanem pl. egy rádiós, illetve televíziós műsort vagy egy interneten (pl. online zeneszolgáltatáson) keresztül elérhető tartalmat teszünk érzékelhetővé közvetlenül az erre alkalmas eszköz (pl. rádió, tévé, mobiltelefon) segítségével. Ilyen esetekben az előadás szerzői jogi értelemben elkülönül az azt megelőző egyéb felhasználási cselekményektől (pl. CD-re másolástól mint többszörözéstől, valamint a rádiós, tévés, illetve online közvetítéstől mint a nyilvánossághoz közvetítéstől), és külön engedély alapján végezhető.

A nyilvános előadás fogalmának másik lényeges eleme a *nyilvánosság*. Az előadás tehát abban az esetben minősül szerzői jogi felhasználásnak, ha arra nyilvánosan kerül sor. Az Szjt. értelmében akkor nyilvános az előadás, ha az *a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen* vagy bármely más helyen történik, ahol a felhasználó családján és annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek gyűlnek vagy gyűlhetnek össze. A nyilvánosság fogalmának értelmezésével kapcsolatban több bírósági ítélet is született már.²²⁴ A kialakult joggyakorlat alapján nyilvános lesz az előadás, ha arra például kereskedelmi üzletekben, éttermekben, kocsmákban és más vendéglátóipari egységben, szállodák, panziók közös helyiségeiben, szobáiban, üzemanyagtöltő-állomásokon, vállalati üdülőkben vagy például stadionokban kerül sor. A nyilvánosság számára nyitva álló helyeken kívül bármilyen más helyen is történhet nyilvánosan az előadás, ha ott a *családiasság*²²⁵ körét meghaladó személyi kör gyűlt vagy gyűlhet össze. Nem minősül tehát nyilvánosnak az előadás, ha arra például egy családi születésnap rendezvényén, otthon kerül sor, de nyilvános előadásnak minősülhet már például egy vállalat munkavállalói részére szervezett filmklubban történő rendszeres filmvetítés. Az Szjt. megfogalmazásából következik az is, hogy a felhasználás megvalósulásának nem feltétele, hogy az adott helyen ténylegesen meg is jelenjenek a nyilvánosság tagjai, elég, ha ennek a lehetősége fennáll („gyűlhetnek össze”).

Az Szjt. a nyilvános előadás vagyoni joga tekintetében is meghatároz olyan esetkört, amelyben a szerzők engedélyezési jogukat *közös jogkezelő szervezetük* útján gyakorolhatják. Az erre vonatkozó előírás szerint az írók, a zeneszerzők és a szövegírók képviselőiben

²²⁴ Pl. BH1993. 228., BH1992. 457., BH2005. 144.

²²⁵ A családi, baráti, ismerősi kört az adott felhasználó vonatkozásában kell érteni. Ha tehát egy cég rendezvényszervezéssel foglalkozik, és például esküvőket szervez, amelyhez zeneszolgáltatást is nyújt, az ilyen rendezvényszervező – mint felhasználó – tekintetében a zenefelhasználás nyilvános előadásnak fog minősülni még akkor is, ha arra egyébként egy családi eseményen (pl. esküvőn) kerül sor.

a már nyilvánosságra hozott úgynevezett „kisjogos” zenemű és irodalmi mű²²⁶ nyilvános előadását – például az éttermekben, szállodákban, boltokban, szórakozóhelyeken, sportlétesítményekben, rendezvényeken – a közös jogkezelő szervezet engedélyezi az erre vonatkozó díjszabások szerint.²²⁷ Fontos megjegyezni, hogy az Szjt. értelmében a jogosultaknak lehetőségük van arra is, hogy tiltakozzanak az ellen, hogy a nevükben közös jogkezelő szervezet adjon engedélyt műveik fenti felhasználására. Ha a jogosult érvényesen tiltakozott, tehát az adott vagyoni jogra valamennyi művével kilépett a közös jogkezelésből, akkor ezt követően egyedileg járhat el a felhasználók felé műveinek engedélyezése és a felhasználások ellenőrzése érdekében. A közös jogkezelésre vonatkozó szabályokkal részletesen a 9.6. alfejezetben foglalkozunk.

6.3.4. A nyilvánossághoz közvetítés

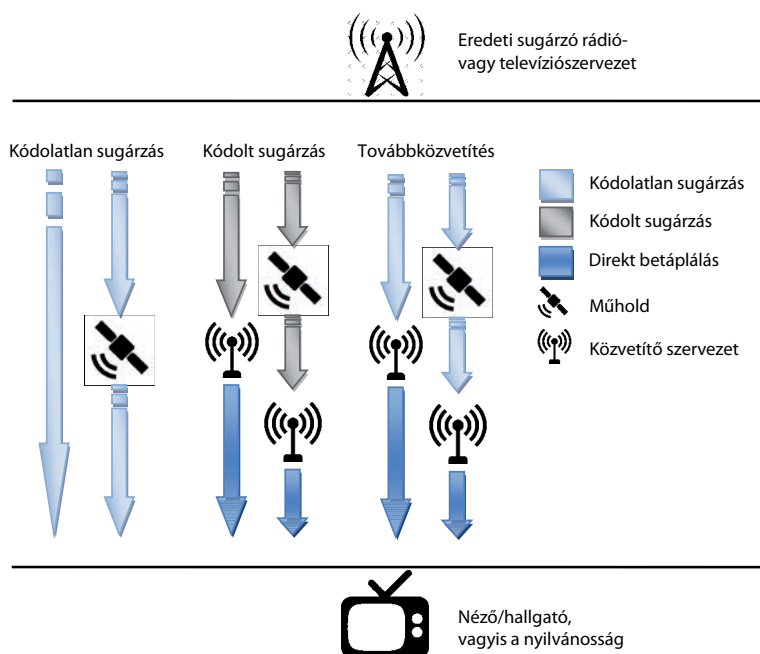
A nyilvánossághoz közvetítés joga több, technikailag különböző felhasználási módot foglal magában. E felhasználási módok közös jellemzője, hogy azok a műnek olyan nem anyagi formában történő érzékelhetővé tételét jelentik, amelyek esetén – a nyilvános előadástól eltérően – *a nyilvánosság tagjai a felhasználóhoz képest távol vannak*. A nyilvánossághoz közvetítés legklasszikusabb esete a (pl. televíziós vagy rádiós) sugárzás útján történő nyilvánossághoz közvetítés, amelynek során a mű nem anyagi formában (hanem pl. analóg vagy digitális jelek útján) jut el a nyilvánossághoz. Ebben az esetben tehát a sugárzást végző személy helyileg máshonnan teszi érzékelhetővé a művet, mint ahol a nyilvánosság tagjai az erre alkalmas technikai készülékükkel a sugárzott művet képek vagy hangok formájában (vagy ezek kombinációjaként) érzékelni tudják.

Az érzékelhetővé tételt megvalósító *technikai eljárástól függően* az alábbi nyilvánossághoz közvetítési felhasználási módokat különböztethetjük meg az Szjt. alapján:

- ◆ földfelszíni sugárzás [Szjt. 26. § (1) bek.],
- ◆ műholdas sugárzás [Szjt. 26. § (2) bek.],
- ◆ kódolt sugárzás [Szjt. 26. § (3)–(5) bek.],
- ◆ saját műsor nyilvánossághoz közvetítése vezeték útján vagy más módon [Szjt. 26. § (7) bek.],
- ◆ lehívásra hozzáférhetővé tétel (interaktív nyilvánossághoz közvetítés) [Szjt. 26. § (8) bek. második mondata].

²²⁶ Nem tartoznak ide a színpadra szánt irodalmi és zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű, nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények). Ez utóbbi műveknek a felhasználását a gyakorlatban „nagyjogos” felhasználásnak (a műveket „nagyjogos műveknek”), míg a közös jogkezelés keretében felhasználható egyéb művek (pl. rövid zeneszámok, versek) felhasználását „kisjogos” felhasználásnak (a műveket „kisjogos műveknek”) hívjuk.

²²⁷ Az engedélyezést Magyarországon reprezentatív módon, kiterjesztett hatállyal az Artisjus végzi – a felhasználás körülményeitől függően – vendéglátóhelyeken és szálláshelyeken történő nyilvános előadás esetén a „V”, kereskedelmi helyek esetén a „K”, koncertek és más rendezvények esetén pedig az „SZ” jelű díjszabásban foglalt díjtételek alkalmazása mellett.

Földfelszíni sugárzás esetén az adó- és vevőantennák között közvetlenül történik a jelátvitel (és ezáltal az egyidejű műérzékelés), míg *műholdas sugárzás* esetén a jeleket először a Föld körüli pályán keringő műholdra küldik, amely a Földre visszaküldve szórja szét a jelet, ami aztán az erre alkalmas antenna segítségével válik érzékelhetővé a nyilvánosság számára. *Kódolt sugárzásról* akkor beszélünk, ha a továbbított jelek csak az erre szolgáló dekódoló eszközzel válnak közvetlenül érzékelhetővé a nyilvánosság számára.

A *saját műsor* vezeték útján vagy más módon történő nyilvánossághoz közvetítése technikailag annyiban különbözik a sugárzástól, hogy bár ebben az esetben is a közvetítéssel egyidejűleg, a közvetítést végző felhasználó által meghatározott műsorfolyamként érzékeli a nyilvánosság művet, de a közvetítésre vezeték útján vagy más (sugárzásnak nem minősülő) módon kerül sor. Ez a felhasználási mód valósul meg pl. az interneten keresztül hallgatható rádióadások esetén, de erről a felhasználásról beszélünk akkor is, ha a telefonközpont a kért mellék kapcsolásáig valamilyen – szerzői jogi védelem alatt álló – dallamot játszik le a telefonban. Az Szjt. utaló szabálya szerint e felhasználási módra is a sugárzás szabályait kell alkalmazni.

A nyilvánossághoz közvetítés jogán belül önálló jogként nevesíti az Szjt. a mű *interaktív nyilvánossághoz közvetítését*. Ez a felhasználási mód az olyan felhasználási eseteket foglalja magában, amikor úgy teszik a művet a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a műhöz való *hozzáférés helyét és idejét szabadon választhatják meg*. Az előzőekben tárgyalt felhasználási módoktól eltérően tehát ebben az esetben a nyilvánosság tagjai nem csak passzív élvezői a felhasználó által egyidejűleg közvetített műveknek, hanem aktívan befolyásolni tudják, hogy mikor, hol és mely tartalmakhoz férnek hozzá. A felhasználás tehát lényegében a *hozzáférhetővé tétellel megvalósul*. Az ilyen felhasználás

szerzői jogi minősítése szempontjából nincs jelentősége annak sem, hogy a hozzáférhetővé tételre vezeték útján vagy más eszközzel, illetve módon (pl. vezeték nélkül, mikrohullám útján) kerül sor. A művek *internetes hálózaton* keresztül történő hozzáférhetővé tétele (pl. weboldalra történő feltöltés, fájlcsereelő hálózaton keresztül történő megosztás) a legtipikusabb példa a lehívásra hozzáférhetővé tételre. Szintén e felhasználás valósul meg a különböző *online on demand* szolgáltatások (pl. online zeneszolgáltatás, online videotéka) esetében, függetlenül attól, hogy a hozzáférhetővé tett tartalom tartósan letölthető (*downloading*) vagy tartós műpéldány letöltése nélkül, csak folyamatos internetkapcsolat mellett hallgatható/nézhető meg (*streaming*). A felhasználás már azzal megvalósul, hogy a mű a nyilvánosság számára hozzáférhetővé vált, nem szükséges, hogy azt ténylegesen bárki lehívja.²²⁸

Bizonyos esetekben gyakorlati nehézséget jelenthet az egyes felhasználási módoknak a nyilvánossághoz közvetítés kategóriáján belüli pontos szerzői jogi minősítése. A felhasználás megfelelő jogi besorolásához elengedhetetlen a háttérben meghúzódó *technikai eljárások pontos ismerete*, de még így is felmerülhetnek határesetek. Ilyen kérdés adódhat például az olyan internetes zeneszolgáltatók esetében, amelyek egy adott műsort egységes folyamként közvetítenek a nyilvánosság felé, de ezt kizárólag elektronikus hírközlési hálózaton (interneten) keresztül valósítják meg (úgynevezett *webcasting*). Ilyen esetben hiányzik a felhasználásból az a fajta interaktivitás, amely a lehívásra hozzáférhetővé tétel egyik feltétele, és sugárzásról sem beszélhetünk, mert a technikai háttér attól eltérő. Az ilyen felhasználások ettől függetlenül természetesen a nyilvánossághoz közvetítés vagyoni jogát érintik, azon belül is tipikusan saját műsor vezeték útján vagy más módon történő nyilvánossághoz közvetítését²²⁹ valósíthatják meg. Ha azonban már valamilyen mértékű interaktivitás is kapcsolódik a felhasználáshoz, komoly nehézséget okozhat az elhatárolás. A közös jogkezelő szervezetek gyakorlata²³⁰ alapján elmondható, hogy az olyan mértékű interaktivitás, amely lehetővé teszi például bizonyos zeneszámok átugrását, a zenei stílus kiválasztását, a lejátszás megállítását, még nem minősülnek interaktív nyilvánossághoz közvetítésnek, de ha a szolgáltatás igénybevevőjének már lehetősége van konkrét előadók, zeneszámok kiválasztására és lejátszására, a felhasználás nagy valószínűséggel lehívásra hozzáférhetővé tételnek fog minősülni.²³¹ Hasonló elhatárolási kérdéseket vetett fel az internetprotokoll alapú televíziózás (*IPTV*) megjelenése, amelynek szerzői jogi megítélését az SZJSZT-31/2007. számú szakvélemény részletesen vizsgálta. A testület többek között megállapította, hogy az olyan szolgáltatás, amely szerint a szolgáltató rögzíti a műsorfolyamot, és az előfizetők

²²⁸ Ezzel kapcsolatban SZJSZT-07/2008 – Szerzői művek online fájlcsereelő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása. A kérdést részletesen feldolgozta Mezei Péter: Digitális sampling és fájlcsere. SZTE ÁJTK, Szeged, 2010.

²²⁹ L. Szjt. 26. § (7) bek.

²³⁰ Vö. az Artisjus „R-TV16” díjszabásának I.2. pontjával, valamint az EJI-MAHASZ közös „S16” jelű díjszabásának I.4. és I.7. pontjával.

²³¹ Az elhatárolásnak komoly gyakorlati jelentősége van különösen abból a szempontból, hogy az egyes közös jogkezelő szervezeteknek melyik díjszabása alapján kell a felhasználásra engedélyt szerezni és jogdíjat fizetni.

számára ehhez hozzáférést biztosít, a lehívásra hozzáférhetővé tétellel megvalósuló nyilvánossághoz közvetítésnek minősülhet.²³²

Az interaktív nyilvánossághoz közvetítés tekintetében szintén komoly gyakorlati problémát vetett fel annak a kérdésnek az eldöntése, hogy az internetes weboldalakat, valamint az azokon elhelyezett tartalmakat egymással összekapcsoló, úgynevezett *hiperlinkek* alkalmazása szerzői jogi szempontból minek minősül. A linket elhelyező személy lényegében közvetve (vagy a tartalom beágyazása²³³ esetén akár közvetlenül is) hozzájárul ahhoz, hogy egy másik weboldalon lévő (adott esetben szerzői jogi védelem alatt álló) tartalomhoz mások hozzáférjenek, így felmerülhet, hogy a link alkalmazása szerzői jogilag nyilvánossághoz közvetítésnek minősül.²³⁴ A kérdést az EUB többek között a Swensson-ügyben vizsgálta, és kimondta, hogy nem minősül nyilvánossághoz közvetítésnek egy internetes oldalon más internetes oldalon szabadon hozzáférhető művekre mutató kattintható linkek szolgáltatása (beágyazás esetén sem²³⁵). A bíróság rögzítette²³⁶ azonban azt is, hogy ha a link alkalmazása egy másik weboldal védelmi mechanizmusának a megkerülését célozza (pl. csak előfizetők részére hozzáférhető tartalomra mutat), és így a linken keresztül olyanok is hozzáférnek a védett tartalomhoz, akik eredetileg erre nem lettek volna jogosultak, már nyilvánossághoz közvetítésről beszélünk, így ahhoz a szerző engedélyét be kell szerezni. A linkelés szerzői jogi minősítésével foglalkozik az EUB egy újabb ügyben is. A GS Media-ügyben²³⁷ a fő kérdés a jogsértően elhelyezett tartalmakra mutató linkek megítélése volt. A Bíróságnak arra kellett választ adnia, hogy nyilvánossághoz közvetítésnek minősül-e, ha a jogosult engedélye nélkül olyan linkeket helyeznek el, amelyek egy másik internetes oldalra mutattva védett művekhez biztosítanak hozzáférést. A Bíróság megállapította, hogy annak eldöntése, hogy az említett cselekmény nyilvánossághoz közvetítés-e, vizsgálni kell egyrészt, hogy az adott linket *haszonszerzési célból* helyezte-e el az adott személy, másrészt hogy volt-e tudomása a művek *jogellenes elhelyezéséről*. A Bíróság szerint ha a linkeket haszonszerzési céllal helyezték el, vélelmezni kell, hogy az elhelyező személy tudott a műveknek a másik internetes oldalon történt közzétételének jogellenes mivoltáról, ebben az esetben a linkek elhelyezése tudatos, ezért megvalósul a nyilvánossághoz közvetítés.²³⁸

Az Szjt. a nyilvánossághoz közvetítés jogának gyakorlását is több esetben a *közös jogkezelés* körébe utalja.²³⁹ Hagyományos sugárzás esetén az úgynevezett „kisjogos” irodalmi és

²³² SZJSZT-31/2007 – IPTV szolgáltatás szerzői jogi megítélése.

²³³ Ebben az esetben a külső weboldalról az adott tartalom automatikusan, közvetlenül a saját weboldal felületén töltődik be és jelenik meg.

²³⁴ A kérdés további aspektusaira l. *Mezei Péter*: A linkelés szerzői jogi vonatkozásai – négyszögletes dugó a hatszögletű lyukba? Infokommunikáció és Jog, 12. évfolyam, 61. szám, 2015, p. 30–39; *Tóth Andrea*: A linkelés jelene és jövője az Egyesült Államok és az Európai Unió joggyakorlata alapján. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 1. szám, 2016. február, p. 62–84.

²³⁵ C-466/12. sz. ügy Nils Svensson és társai és a Retriever Sverige AB között [ECLI:EU:C:2014:76], l. az ítélet indokolásának 29. bekezdését.

²³⁶ L. az ítélet indokolásának 31. bekezdését.

²³⁷ C-160/15. sz. ügy GS Media BV és Sanoma Media Netherlands BV és társai között [ECLI:EU:C:2016:644]

²³⁸ C-160/15. sz. ügy a GS Media BV és Sanoma Media Netherlands BV és társai között [ECLI:EU:C:2016:221]

²³⁹ L. Szjt. 27. §.

zeneművek szerzői kötelezően és kizárólag közös jogkezelő szervezetük útján gyakorolhatják jogaikat. Ez utóbbi művek műholdas sugárzásának, valamint a „kisjogos” zeneművek egyéb nyilvánosságához közvetítésének (pl. interaktív hozzáférhetővé tétel) az engedélyezése főszabály szerint szintén közös jogkezelés keretében történik, de ezekben az esetekben a jogosultnak lehetősége van arra, hogy tiltakozzon a közös jogkezelés ellen.²⁴⁰

A nyilvánosságához közvetítés speciális eseteként szabályozza az Szjt. 28. §-a az úgynevezett *továbbközvetítés jogát*. Ezen belül is különös jelentősége van a rádió- vagy televízió-szervezet műsorában sugárzott művek – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával (pl. kábelszolgáltató) – a nyilvánosságához történő *egyidejű, változatlan és csonkítatlan* továbbközvetítésének, amely az Szjt. szerint szintén a szerző kizárólagos joga. A szerzők jogukat csak közös jogkezelés keretében gyakorolhatják (ez az ún. kábeltelevíziós díjigény), ebben az esetben a jogkezelés elleni tiltakozásra sincs lehetőségük. A továbbközvetítést végző szolgáltató tehát a közös jogkezelő szervezettől szerezheti meg az általa az egyes háztartásokba továbbított műsorban szereplő szerzői művek felhasználására az engedélyt.²⁴¹

6.3.5. Az átdolgozás

Számos esetben előfordulhat, hogy az alkotói folyamat során az alkotó személy egy (vagy akár több) *már létező művet* vesz alapul. Az ilyen felhasználásnak több szintje lehet, amelyek szerzői jogi szempontból eltérően minősülhetnek.

Az *első szintet* az olyan felhasználás jelenti, amelynek során az eredeti művet *változatlan formában* (vagy elhanyagolható változtatással) veszik át és használják fel. Ebben az esetben elsősorban a többszörözés joga sérülhet, valamint – amennyiben az eredeti szerző nevét sem tüntetik fel – a névfeltüntetés személyhez fűződő jogát²⁴² is sértheti a felhasználás (akár plágiumnak is minősülhet).

A felhasználás *második szintjét* az az eset jelenti, ha az eredeti művön végrehajtanak ugyan bizonyos változtatásokat, de ez még nem éri el azt a szintet, hogy a felhasználó saját egyéni-eredeti jellegű alkotásáról beszéljünk. Az ilyen változtatás elsősorban a mű egységének védelméhez fűződő személyhez fűződő jogot²⁴³ sértheti, ha arra engedély nélkül került sor. Ettől függetlenül természetesen a mű többszörözése is megvalósul ebben az esetben.

A következő szintet az olyan felhasználás jelenti, amikor az eredeti mű alapulvételével önálló és saját egyéni-eredeti jelleggel rendelkező mű jön létre, de az továbbra is magán viseli az eredeti mű egyéni-eredeti vonásait is. Az ilyen felhasználást nevezzük a szerzői

²⁴⁰ Így például a kisjogos zeneművek interaktív nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó feltételeket és jogdíjakat jelenleg az Artisjus „I” jelű díjszabása, míg a sugárzási jogdíjakat az „R-TV” jelű díjszabása tartalmazza.

²⁴¹ A díjakat az Artisjus állapítja meg a többi jogosult közös jogkezelő szervezeteivel egyetértésben. A továbbközvetítő szervezet a megállapított díjat az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezetnek köteles befizetni. Ez a közös jogkezelő szervezet pedig a nem általa képviselt jogosult csoportokat megillető részt átadja az őket képviselő más közös jogkezelő szervezeteknek.

²⁴² Vö. Szjt. 12. §.

²⁴³ Vö. Szjt. 13. §.

jogban átdolgozásnak, amely szintén a szerző kizárólagos vagyoni jogai közé tartozik.²⁴⁴ Az Szjt. – a többi vagyoni joghoz hasonlóan – az átdolgozás értelmezése tekintetében is példákkal segíti a jogalkalmazást. Ennek megfelelően átdolgozásnak minősül a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. Bár az Szjt. 4. §-ának (2) bekezdése értelmében szerzői jogi védelem alatt áll más művének az átdolgozása is, ez a jogi védelem nem érinti az eredeti mű szerzőjét megillető jogokat. Tehát mind az átdolgozáshoz (a származékos mű elkészítéséhez), mind a származékos új mű további felhasználásához (pl. többszörözéséhez, terjesztéséhez) az eredeti mű szerzőjének engedélyére is szükség van.²⁴⁵

Az eredeti mű alapulvételének *utolsó szintje*, ha az alkotó annyira eltávolodik az eredeti műtől, hogy azt már csak ihletként, illetve *ötletforrásként* használja fel. Figyelemmel arra, hogy a szerzői jogi védelem nem védi az ötletet, elvet, elgondolást,²⁴⁶ az ilyen „felhasználás” nem sért szerzői jogot.

Bár látszólag nagyon világos és logikus ez a négyszintű elkülönítés, a gyakorlatban sokszor nehézségeket okozhat a konkrét felhasználásnak az egyes fokozatok közötti besorolása, különösen az átdolgozás és az ötletmerítés közötti elhatárolás. Erre tekintettel a következőkben a joggyakorlatból vett néhány konkrét példával próbáljuk meg szemléltetni azokat a szempontokat, amelyek alapján eldönthető, hogy az adott felhasználás átdolgozásnak minősülhet-e.

Barack Obama amerikai elnök ikonikussá vált „*HOPE*” feliratú kampányposzterét 2008-ban készítette *Shepard Fairey* amerikai művész. A poszterhez *Fairey* egy korábbi, kevésbé ismert fényképet használt fel, amelyet *Mannie Garcia* fotós készített az *AP* (*Associated Press*) hírügynökség számára. A „*HOPE*” poszter rövid idő alatt rendkívüli népszerűségre tett szert, és *Obama* elnöki kampányának egyik szimbólumává vált.

Shepard Fairey: „HOPE”

Mannie Garcia: Barack Obama

²⁴⁴ Szjt. 29. §.

²⁴⁵ Nem kizárt az sem, hogy az átdolgozás a mű integritását is sérti (pl. eltorzítja azt). Ebben az esetben természetesen az átdolgozás mellett a szerző személyéhez fűződő jogait sértő megváltoztatás párhuzamosan megállapítható.

²⁴⁶ Vö.: Szjt. 1. § (6) bek.

2009-ben az AP jelezte, hogy a poszter sérti az eredeti fotóval kapcsolatban őt megillető szerzői jogokat, és bírósági úton is fellépett *Fairey*-val szemben. A felek végül peren kívül megállapodtak, többek között abban, hogy a „*HOPE*” poszterrel kapcsolatos jogokat közösen gyakorolják, és osztoznak a használatból befolyó jogdíjakból.²⁴⁷ A poszter szerzői jogilag minden bizonnyal az eredeti fényképalkotás átdolgozásának minősíthető, ugyanis magán hordozza az eredeti fényképmű jellegzetes elemeit (pl. a jellegzetes perspektíva), de az átdolgozó művész saját alkotói tevékenységéből eredő, önálló, egyéni-eredeti jelleggel is rendelkezik (pl. jellegzetes stilizált kontúrok, színek).²⁴⁸

Hazai vonatkozású ügyekben az SZJSZT-nek is sok esetben kellett az átdolgozás vagyoni jogával kapcsolatban állást foglalnia. Az egyik ilyen ügyben külföldi kiadású VHS kazetták és DVD-k borítójának, illetve az ezekkel kapcsolatos reklámanyagoknak és plakátoknak a magyarra fordításával kapcsolatban vált kérdésessé, hogy a felhasználás elérte-e az átdolgozás szintjét. A konkrét esetben az eljáró tanács megállapította, hogy a magyar nyelvű borítók és egyéb promóciós anyagok létrehozatalával nem jött létre önálló egyéni-eredeti jellegű alkotás, ugyanis az alkotóknak gyakorlatilag *nem volt alkotói mozgásterük*, a különbségek nem érték el azt a szintet, amely az egyéni, eredeti alkotás megjelenéséhez szükséges. „A különbségek technikai jellegűek, az angol és a magyar szöveg közti terjedelmi különbségek és egyéb okok (pl. a kazettatokok méretkülönbségei) miatt álltak elő.”²⁴⁹

Szintén gyakran merül fel az átdolgozás kérdése *zeneművek* esetében. Napjainkban is számos esetben hallhatunk a médiában híreket híres zenészekről, zeneszámokról, amelyek – állítólag vagy ténylegesen – egy másik zeneszám jellegzetes dallamelemeire vagy más motívumaira épülnek.²⁵⁰ De nem csak ilyen esetben van jelentősége annak, hogy szerzői jogi értelemben átdolgozás történt-e (vagyis hogy a másik műből származik-e az új alkotás). Láttuk, hogy a zeneművek esetében több szerzői vagyoni jog is közös jogkezelés keretében gyakorolható, és a közös jogkezelő szervezettől szerezhető meg az engedély a felhasználásra. Ilyen eset például a többszörözés jogánál részletesen bemutatott úgynevezett *mechanikai többszörözés* esete, vagy például a „kisjogos” zeneművek nyilvános előadása vagy sugárzása. Ha egy már nyilvánosságra hozott „kisjogos” zenemű „feldolgozása” nem éri el az átdolgozás szintjét, ezekhez a felhasználásokhoz a közös jogkezelő szervezettől megszerezhető a megfelelő engedély, tehát nincs szükség külön a szerzőkkel erről tárgyalni. Az SZJSZT-18/2010 számú szakvélemény részletesen rögzítette azokat a szempontokat,

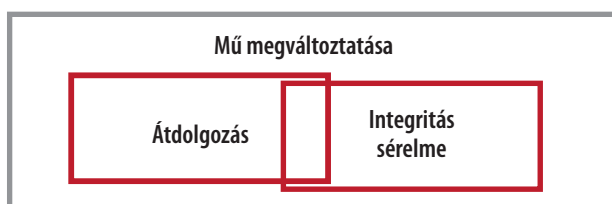
²⁴⁷ William W. Fisher III, *Frank Cost, Shepard Fairey, Meir Feder, Edwin Fountain, Geoffrey Stewart & Marita Sturken: Reflections on the Hope Poster Case*. Harvard Journal of Law & Technology, 25. évfolyam, 2. szám, 2012, p. 244.

²⁴⁸ Grafikai alkotások átdolgozásának kérdésével kapcsolatban l. még az SZJSZT-21/2005 – Grafikai alkotás szolgai másolása.

²⁴⁹ SZJSZT-25/2004 – Átdolgozás-e a kazettaborítók magyar nyelvű kiadása?

²⁵⁰ Így például a Led Zeppelin világhírű *Stairway to Heaven* című zeneszámával kapcsolatban merült fel, hogy annak egyes dallamelemeit a zenekar a Spirit nevű együttes *Taurus* című számából vette át, (forrás: <https://www.theguardian.com/music/2016/apr/12/stairway-to-heavens-opening-chords-may-have-been-stolen-judge-says>). Hasonló jogvita elé néz az amerikai zenész és producer Kanye West is, aki *New Slaves* című számában használta fel az Omega együttes legendás dalának, a Gyöngyhajú lánynak egy részletét, amelynek szerzője, Presser Gábor fordult bírósághoz kártérítési igénnyel (forrás: <http://www.tmg.com/2016/05/20/kanye-west-sued-new-slaves/>).

amelyeket a zeneművek összehasonlításakor figyelembe kell venni az átdolgozás szintjét elérő megváltoztatás megállapításánál. Ilyen szempontként azonosította az eljáró szakértő tanács többek között a zenemű *tempóját, dallamvezetését, harmóniamenetét, szövegét, a hangszerelést, a stílust, hangulatot és mondanivalót*. A szakvélemény szerint például „a hangszerelésben álló változtatás is elérheti azt a kreatív, egyéni-eredeti szintet, ahol az eredeti műre épülve új mű születik, és így jogi értelemben átdolgozásnak nevezhető”.²⁵¹ A tempó kisebb mértékű megváltoztatását, a versszakok harmóniamenetére készült instrumentális szólórész lerövidítését, illetve az instrumentális lezárás elhagyását, és helyette a refrén megismétlését még nem találta az SZJSZT olyan mértékű változtatásnak, ami elérte volna az átdolgozás szintjét.²⁵²

Az eljáró tanács az átdolgozást és a mű egységének sérelmét halmazokkal illusztrálta, és kiemelte, hogy „[a] művek megváltoztatása – mint alaphalmaz – a mű bármilyen, legkisebb megváltoztatását jelentheti. Ezen változtatások jelentős része önmagában nem bír jogi relevanciával – csak azok a módosítások, amelyek az »átdolgozás« vagy az »integritás sérelme« halmaznak részét képezik. A megváltoztatások egy része (a halmazok metszetében) úgy minősül átdolgozásnak (Szjt. 29. §), hogy egyúttal az integritás sérelmét (Szjt. 13. §) is megvalósítja. Más esetekben átdolgozásról van ugyan szó, de nem sérül a mű integritása – vagy éppen fordítva: a beavatkozás személyhez fűződő jogot sért, de az átdolgozás megállapításához szükséges alkotó tevékenységről nincs szó. És végül gyakran találkozunk olyan változtatásokkal, amelyek nem minősülnek átdolgozásnak, és az integritás sérelmét sem valósítják meg.”²⁵³

Sajátos – az Szjt.-ben kifejezetten is nevesített – esete az átdolgozásnak a mű *megfilmesítése*. Egy irodalmi mű (az 1956-os forradalmi eseményeket feldolgozó novella) megfilmesítésének kérdését vizsgálta a testület SZJSZT-18/2011. számú szakvéleményében, és ennek kapcsán több általános érvényű megállapítást is tett az eljáró tanács. Így például a szakvélemény rögzíti, hogy az átdolgozáshoz szükséges *származási jellegű viszony* akkor mutatható ki a művek között, ha „közös lényegi és egyéni-eredeti gondolati formák azonosíthatók az átdolgozott és az átdolgozó műben.”²⁵⁴ Az eljáró tanács a szakvéleményben kiemelte azt is, hogy az átdolgozás vizsgálatánál figyelmen kívül kell hagyni az alapul fekvő műben

²⁵¹ SZJSZT-18/2010 – Zenemű integritásához fűzött jog sérelme. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.21.103/2011/19.

²⁵² I. még Bándi Gergely: A zeneművek átdolgozásának kérdései. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 2. szám, 2016. április, p. 64–98.

²⁵³ SZJSZT-18/2010 – Zenemű integritásához fűzött jog sérelme. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.21.103/2011/19.

²⁵⁴ SZJSZT-18/2011 – Irodalmi mű filmes átdolgozásának szerzői jogi kérdései. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.671/2013/3.

is megjelenő olyan elemeket, amelyeket a történelmi tények határoznak meg (a konkrét esetben az '56-os forradalom egyes, történelmi jelentőségű eseményeit), amelyek – mint történelmi tények – nem állnak szerzői jogi védelem alatt. A film formájában történő átdolgozást az alapul fekvő irodalmi műben megjelenő „saját”, *egyéni-eredeti cselekményvezetés, a szereplők, illetve jellemrajzaik átvétele* alapozhatja meg.

Megállapította az átdolgozás szintjét elérő felhasználást az SZJSZT a Soproni Ászok „Újratöltés” című reklámfilmje és a Wachowski testvérek által írt és rendezett „Mátrix – Újratöltve” (eredeti címe: *The Matrix Reloaded*) című játékfilm esetében.²⁵⁵ Az ügy alapját az adta, hogy a sör szöban forgó reklámja láthatóan a Mátrix... játékfilm sajátos képi világát, valamint karaktereinek jellegzetes megjelenését vette át, sőt, a reklám fő üzenete (az ital „újratöltése”) is lényegében a film alcímének üzenetére épült. A szerzői jogi szakkérdés abból származott, hogy ez a felhasználás csak ötletszintű, inspirációs jellegű volt-e, vagy az eredeti alkotás konkrét, egyéni-eredeti elemeinek a felhasználását jelentette.

A Soproni ÁSZOK „Újratöltés”
reklámfilm részlete
Forrás: youtube.com

Részlet a Mátrix – Újratöltve című játékfilmből
Forrás: youtube.com

A testület szakvéleménye szerint „a reklámfilmbe nem ötletek sorozata került át, hanem »A mátrix« című játékfilm *sajátos képi világa, jellegzetes irodalmi alakjai, drámai helyzetei*. Ezek a mozzanatok – amelyek a reklámfilmbe sűrítetten jelennek meg – az eredeti játékfilmben a mozgóképi megvalósítás, valamint az egymáshoz való kapcsolódásuk révén különösen összességükben erős egyéni (nem mástól átvett) alkotói vonásokat és sajátos (más filmek hasonló témájú megvalósításaival össze nem téveszthető jelleget) mutatnak.”²⁵⁶ Egy másik ügyben szintén reklámozás körében történt felhasználás kapcsán állapította meg a testület az átdolgozás jogának sérelmét, amikor egy bevásárlóközpont reklámanyagaiban a *The Flintstones* című rajzfilmsorozat jellegzetes figuráit használta fel.²⁵⁷

Számos gyakorlati kérdést vet fel az átdolgozás jogának gyakorlása *építészeti alkotások átalakítása* (különösen az épületek átépítése) esetén. Ezzel a kérdéskörrel részletesen a 8.4. alfejezetben foglalkozunk. E helyen csak arra utalunk, hogy az épület olyan átalakítása (pl. új épületszárny építése, homlokzat, tetőszerkezet átalakítása), amelynek

²⁵⁵ SZJSZT-13/2003 – Játékfilm lényeges elemeinek jogosulatlan felhasználása reklámfilmbe.

²⁵⁶ SZJSZT-13/2003 – Játékfilm lényeges elemeinek jogosulatlan felhasználása reklámfilmbe.

²⁵⁷ SZJSZT-39/2002 – Flintstones figurák felhasználása reklámcélokra.

eredményeként az átalakított épület is önálló, egyéni-eredeti jelleggel rendelkezik, az eredeti mű átdolgozásának minősül, és ezért a munka csak az eredeti tervező engedélyével végezhető el.

Rodney Pike
Gilbert Stuart Bean²⁵⁸

Gilbert Stuart (1755–1828)
Catherine Brass Yates (Mrs. Richard Yates)²⁵⁹

Végezetül az átdolgozás vagyoni jogával kapcsolatban mindenképpen utalni kell a *paródia* szerzői jogi megítélésére. A paródia – mint az eredeti mű sajátos kfigurázása, kritikai szempontú ábrázolása, amely valamilyen komikus hatást válthat ki²⁶⁰ – a magyar szerzői jog alapján nem jelent külön szerzői jogi kategóriát, a paródiára az Szjt. nem tartalmaz speciális rendelkezést, így annak kérdését az általános szerzői jogi szabályok tükrében kell vizsgálni. Figyelemmel arra, hogy a paródia egyik lényeges eleme, hogy az eredeti, „parodizált” mű felismerhető maradjon, a parodizálás a legtöbb esetben az eredeti mű valamilyen szerzői jogi értelemben vett felhasználását fogja megvalósítani. Abban az esetben tehát, ha a parodizálás útján létrejövő alkotás saját egyéni-eredeti jelleggel is rendelkezik, de magán viseli az eredeti mű sajátosságait is, szerzői jogi értelemben átdolgozásról beszélhetünk, amelyhez szükséges a parodizált mű szerzőjének az engedélye. Abban az esetben azonban, ha a parodizáló alkotás olyan mértékben távolodik el az eredeti műtől, hogy mindössze az eredeti mű szerzői jogi védelmet nem élvező elemeit veszi át (pl. a stílust, koncepciót, alapötletet), nem történik engedélyköteles felhasználás.²⁶¹

²⁵⁸ <http://static.boredpanda.com/blog/wp-content/uploads/2014/09/mr-bean-historic-portraits-rodney-pike-25.jpg>.

²⁵⁹ Wikiart.org.

²⁶⁰ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 225.

²⁶¹ A paródia szerzői jogi megítélésével kapcsolatban részletesen l.: Faludi Gábor: A paródia a szerzői jogban. In: Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére. Ötvös József Könyv- és Lapkiadó, Budapest – Győr, 2015. p. 94–120.

Végezetül a paródia problémakörén belül érdekes kérdést vetnek fel szerzői jogi szempontból az internetes oldalakon terjedő úgynevezett „mémek”. Ezek a humoros alkotások jellemzően olyan álló- vagy mozgóképek (gif) formájában jelennek meg, amelyek már létező, szerzői jogi védelem alatt álló művekből származnak. A korábban elmondottak az ilyen alkotásokra is igazak, létrehozataluk és „terjesztésük” a konkrét körülményektől függően az eredeti szerzői mű(részlet) többszörözésének, átdolgozásának, nyilvánossághoz közvetítésének minősülhet, sőt, adott esetben szerzői személyhez fűződő jogokat (pl. névfeltüntetés joga, mű integritásának védelme) is sérthet.

A paródia szerzői jogi szempontú meghatározásával kapcsolatos kérdéseket vizsgált az EUB is²⁶² a C-201/13. számú *Deckmyn-ügyben*, amelyet a 13.2.1. alpont ismertet.

6.3.6. A merchandisingjog

Az Szjt. a szerző önálló vagyoni jogaként nevesíti *a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának jogát* (idegen kifejezéssel: *merchandising*).²⁶³ Ebben az esetben tehát az eredeti szerzői mű részét képező jellegzetes és eredeti alak (pl. kitálat személy vagy valamilyen más figura) felhasználására *nem az eredeti művel összefüggésben*, hanem abból kiemelve, másodlagos kereskedelmi céllal kerül sor.²⁶⁴ A felhasznált alaknak jellegzetesnek és eredetinek kell lennie, vagyis önállóan is egyéni-eredeti jelleggel kell rendelkeznie. Tipikus példája e felhasználási módnak például a Csillagok háborúja-filmek jellegzetes szereplőit vagy más eredeti figuráit ábrázoló termékeknek (pl. akciófigurák, ruhadarabok, tolltartók, torta, marcipánfigura) az előállítása és forgalmazása.

²⁶² Mezei Péter: Paródia az Európai Unió Bíróságán. In: Homoki-Nagy Mária, Hajdú József (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Czúcz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára. SZTE ÁJTK, Szeged, 2016. p. 469–475.

²⁶³ L. Szjt. 16. § (3) bek.

²⁶⁴ A merchandisingjog fogalmi kérdéseivel kapcsolatban részletesen I. Görög Márta: Gondolatok a merchandising jelentéstartalmához, egyes típusaihoz. ISZJSZ, 6. (116.) évfolyam, 3. szám, 2011. június, p. 19–29; Pogácsás Anett: Szerzői jog újratöltve. ISZJSZ, 5. (115.) évfolyam, 6. szám, 2010. december, p. 33–40; Pogácsás Anett: Szerzők és műveik a meggyőzés szolgálatában – reklámalkotók és reklámarcok. ISZJSZ, 2. (112.) évfolyam, 2. szám, 2007. április p. 21–31.

HUNGART © 2017

*Fekete István Vuk c. könyve első kiadásának (1965) borítóját rajzolta Csergezán Pál;²⁶⁵
Dargay Attila Vuk c. rajzfilmből (1981)²⁶⁶ a sünnel találkozás; a 3D-rajzfilm moziplakátja (2008);²⁶⁷
a könyv és a rajzfilm alapján készült kisbőrönd²⁶⁸ és bögre²⁶⁹*

A fenti ábra alapján még meglehetősen egyszerűnek tűnhet ezeknek a karaktereknek a felhasználása, hiszen a felhasználó engedélyt kér a szerzőtől, aki eldönti, engedélyezi-e a tervezett felhasználást. A valóság ugyanakkor ennél jóval bonyolultabb. A karaktereknek többféle osztályozása lehetséges, és kezelésük ennek megfelelően eltérhet.²⁷⁰ Gyakran ennél is nagyobb kihívást jelent az engedélyezésre jogosult személyének a megállapítása, ami elkerülhetetlen, hiszen ez a jog nem tartozik közös jogkezelésbe, így minden esetben szükséges a jogosult felkutatása. Kérdés például, hogy ha a fenti Vuk figurát szeretnénk felhasználni, akkor vajon ki lesz jogosult ennek engedélyezésére. Elsőre mondhatnánk, hogy természetesen Fekete István jogutódja, hiszen az író hívta életre a figurát könyvében, ez azonban korántsem bizonyos, hiszen a karakter igazán híressé a fenti jól ismert képi megjelenítésében vált. Tehát van egy karakter, amelynek jellemét, viselkedését, külső jegeit az író papírra vetette, majd ezt olvasva előbb a könyv illusztrátora, majd a film rendezője, Dargay Attila lerajzolta, és ezzel tulajdonképpen életre keltette a kis rókát. A megoldás korántsem egyszerű, és elsősorban a film elkészültét lehetővé tevő szerződés szolgálhat válasszal, amelyből kiderül, hogy pontosan milyen jogok kerültek a film készítőihez. Fontos

²⁶⁵ Forrás: http://www.szentimreantikvarium.hu/katalogus/index.php?action=item_details&item=13265.

²⁶⁶ Forrás: <http://blikkruzs.blikk.hu/kikapcsolodas/szines-hirek/tudod-ki-lett-75-eves-hat-vuk/pzgbn3g>.

²⁶⁷ Forrás: <http://www.imdb.com/title/tt0830861/>.

²⁶⁸ Forrás: <http://www.kedddshop.hu/hu/termek/taska/borond/vuk-kisborond?category=72&product=1>.

²⁶⁹ Forrás: <http://www.storyshop.hu/vuk-903>.

²⁷⁰ Erről bővebben Timár Adrienn: Filmvászonhősök a szellemi tulajdon labirintusában: a filmipar XXI. századi jogi kihívásai a „character merchandising” területén. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 2. szám, 2015. április, p. 89–92.

továbbá kiemelni, hogy filmgyártás során a karakterek jogait gyakran a filmstúdió szerzi meg szerződések révén, és így a továbbiakban a felhasználás engedélyezésének joga is ráhárul. Ez a megoldás egyszerűsíti a filmet megelőző és kísérő reklámtevékenység során szükségessé váló felhasználásokat, továbbá a film sikere esetében a kiegészítő termékek elkészítését és forgalmazását.

A hazai bírósági gyakorlat szerint a megfilmesítési szerződés alapján a felhasználó nem szerez jogosultságot arra, hogy a filmben felhasznált művet önálló nyereségforrásként hasznosítsa. Erre csak a szerzőkkel kötött külön megállapodás alapján van lehetőség.²⁷¹

Összefoglalva, minél népszerűbb és több műfajban felhasznált karakterről van szó, annál bonyolultabb lehet a tervezett felhasználás jogosítása, és nehezebb az engedélyezésre jogosult megtalálása.²⁷²

6.3.7. Egyéb vagyoni jogok

Az Szjt. a fent említetteken kívül *egyéb vagyoni jogokat* is szabályoz, köztük például a *kiállítás* jogát vagy az úgynevezett *követőjogi díjigényt*. Mivel e jogok elsősorban a képzőművészeti és más hasonló alkotásokhoz kapcsolódnak, ezért a rájuk vonatkozó szabályokat is e műtípusok ismertetésénél tárgyaljuk a 8. fejezetben.

6.4. A KAPCSOLÓDÓ JOGI JOGOSULTAK JOGAI

A kapcsolódó jogi jogosultak jogait az Szjt. a szerzői jogoktól különállóan, a törvény harmadik részében szabályozza. A szabályozás a részen belül még két külön fejezetre bomlik (a szerzői joggal szomszédos jogok védelméről szóló XI. és az adatbázis-előállítók védelméről szóló XI/A. fejezet). Ennek oka, hogy a szomszédos jogi jogosultak és az adatbázis-előállítók jogainak védelme – bár szabályozásuk módja hasonlóságot is mutat – nem csupán a szerzők jogvédelmétől, hanem egymástól is különbözik. A meglehetősen különböző két fejezet közötti legnagyobb hasonlóság szabályozási jellegű: a szerzőktől eltérően mind a szomszédos jogi jogosultakat, mind az adatbázis-előállítókat kizárólag a törvényben meghatározott kizárólagos jogok illetik meg, vagyis jogaik felsorolása a szerzői jogokkal ellentétben nem példálózó, hanem taxatív (kimerítő) jellegű. Emellett a védelmi idő tartama és számításának módja az, ami jelentősen eltér a szerzőknél meghatározottaktól.

6.4.1. A szerzői joggal szomszédos jogok védelme

Bár az Szjt. XI. fejezete a szomszédos jogok védelmét látszólag teljesen elkülöníti a szerzői jogok védelmétől, a törvény e fejezetben és azon kívül is számos hivatkozást tartalmaz arra

²⁷¹ BH 1986. 363. a VUK-ügyben.

²⁷² A jogosult megtalálásának útvesztőiről bővebben l.: *Timár Adrienn*: Filmvászonhősök a szellemi tulajdon labirintusában: a filmipar XXI. századi jogi kihívásai a „character merchandising” területén. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 2. szám, 2015. április, p. 102–107.

vonatkozóan, milyen esetekben alkalmazandóak, illetve milyen viszonyban állnak a szomszédos jogi jogosultakkal a szerzőkre vonatkozó szabályok. Főszabálynak tekinthető, hogy a szomszédos jogok védelme nem befolyásolja a szerzői jogok védelmét, így ezek egymás mellett léteznek és érvényesülnek; e jogok a művek és teljesítmények eltérő védelmi idejére tekintet nélkül érvényesíthetők. A szomszédos jogok azonban számos más szálon nagyon is kapcsolódnak a szerzői jogokhoz. Az alábbiakban kiemeljük a legfontosabb kapcsolódási pontokat:²⁷³

- ◆ a felhasználási szerződések rendelkezéseit az előadóművészek felhasználási, illetve jogátruházási szerződéseire is megfelelően alkalmazandóvá teszi;
- ◆ abban az esetben, ha a mű felhasználása szabad felhasználás alá esik, a szomszédos jogi jogosult engedélye sem szükséges;
- ◆ a felhasználás után – kivéve természetesen a szabad felhasználási esetköröket – a szomszédos jogi jogosultakat is díjazás illeti meg [Sztj. 74. § (1), 76. § (2), 80. § (3), 82. § (2) bekezdés], amelyre a szerzői jogi díjazásra vonatkozó szabályok ugyanúgy vonatkoznak – ideérve különösen az annak arányosságára, illetve megfelelő mértékére vonatkozó szabályokat, de például a jogdíjról való lemondás, a jogdíjról való rendelkezés szabályait is;
- ◆ a szerzői jog megsértésének következményeire vonatkozó szabályok úgyszintén alkalmazandók;
- ◆ a közös jogkezelés szabályai alkalmazandók a szomszédos jogi teljesítményekre is (Kjkt.);
- ◆ bizonyos esetekben a szomszédos jogi jogosultakat a szerzőkéhez hasonló díjigények (pl. üreskazetta-jogdíj, Sztj. 20. §) illetik meg;
- ◆ regisztráció, nyilvántartásba vétel a szerzői jogi védelemhez hasonlóan a szomszédos jogok védelméhez sem szükséges.

A fentiek mellett vannak olyan esetek is, amikor az Sztj. kifejezett rendelkezése hiányában is alkalmazandóak az alapesetben szerzőkre vonatkozó szabályok. Így például a munka-viszony keretében létrejött előadásokra (ami igen gyakori klasszikus zenét játszó nagyzenekarok esetében) megfelelően alkalmazandóak az Sztj. 30. §-nak szabályai, de a szerzői terjesztési jog kimerülésére vonatkozó szabályok alkalmazása is szükségszerű lehet a szomszédos jogi teljesítmények terjesztése esetén.

A szomszédos jogi szabályozás ugyanakkor számos fontos különbséggel is rendelkezik a szerzői jogi szabályokhoz képest. Így valamennyi szomszédos jogi jogosult esetében igaz, hogy

- ◆ vagyoni jogaik átruházhatók, átszállhatnak és azokról le is lehet mondani, mivel ezekre az Sztj. 9. § (3) bekezdése nem vonatkozik;
- ◆ a felhasználásra nem csupán felhasználási szerződéssel, de bármely érvényes jognyilatkozattal (pl. egyoldalú nyilatkozattal) engedélyt lehet adni, amely a felhasználási szerződéshez hasonlóan időben, térben és felhasználási mód szerint korlátozható (a gyakorlatban ettől függetlenül a szomszédos jogi jogosultak esetében is a felhasználási szerződéssel adott engedély a leggyakoribb);

²⁷³ A teljes körű összehasonlításhoz l. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 431–433.

- ◆ a védelem Magyarországon a külföldieket is feltétel nélkül megilleti (bár ez esetben a filmelőállítók kivételek, rájuk az Szjt. 2. §-nak általános szabályai alkalmazandóak).

6.4.1.1. Az előadóművészek jogai

Az előadóművészek jogainak védelme – bár ez a törvény szövegéből elsőre talán nem tűnik ki – az élő előadással kezdődik. Alapesetben, ha az előadóművész előadását nem rögzítik, előadásáért jogdíjat nem, csupán megbízási (fellépti) díjat igényelhet. Abban a pillanatban azonban, hogy az előadás bármilyen formában rögzítésre vagy sugárzásra kerül, és így elhagyja vagy potenciálisan elhagyhatja a jelen lévő nyilvánosság körét (ami egy stúdiófelvétel esetében egészen szűk körű is lehet), életbe lépnek az előadóművész szomszédos jogi jogai. Logikusan, hiszen a fellépti díj önmagában csak a nagyjából előre kiszámolható méretű közönség számára tartott, egyszeri élvezetet nyújtó (legalábbis jó előadás esetén...) előadás értékét fedezi.

Az előadóművészi jogok védelme „hivatalosan” tehát a *rögzítésre* adott hozzájárulás jogával kezdődik. A rögzítés történhet magáról az élő előadásról vagy annak sugárzásáról is. A színházba és/vagy koncertre járó közönség számára azonban nem ismeretlen, hogy a gyakorlat nem minden esetben követi a törvényi előírást. Így pl. színházi előadások esetén gyakorta, operaelőadások esetén pedig szinte mindig elhangzik a figyelmeztetés, hogy a (video- és hangfelvétel készítésére most már nagy többségében alkalmas) mobiltelefonokat a nézők kapcsolják ki. Ennek oka nemcsak az, hogy a telefon csörgésével ne zavarja az előadást, hanem az is, hogy a közönségnek ne álljon módjában az előadásról engedély nélkül felvételt készíteni – hiszen a jegy megvásárlása csak az előadás egyszeri megtekintésére jogosít. Ugyanakkor a könnyűzenei koncerteken ma már többségében megszokott vagy legalábbis eltűrt, hogy a közönség koncertfelvételeket (ún. *bootleg*) készítsen, és általában az sem von szankciót maga után, ha ezek a felvételek később internetes oldalon nyilvánosságra is kerülnek. Jó tudni ugyanakkor, hogy jogi értelemben az ilyen felvételek készítése elvben engedélyköteles lenne, vagy legalábbis szürkezónának számít.

A rögzítési joggal kapcsolatos másik érdekesség, hogy az független attól, hogy a rögzítés az előadásnak csak a hangját, a képét vagy mindkettőt együtt örökíti-e meg, illetve attól is, hogy a rögzítés milyen hosszúságban történik, amíg az előadás felismerhető. Extrémnek tűnő, de valós példával élve: egy balettelőadás előadóművészek által megjelenített balettmozdulatáról készült fénykép is lehet engedélyköteles a rögzítési jog alapján.

Az engedélykérési kötelezettség szempontjából többnyire nincs jelentősége annak sem, milyen céllal készült a rögzítés. Ez alól egy kivétel van: ha az élő előadást eleve sugárzás vagy nyilvánossághoz közvetítés céljára rögzítik (pl. tévéfilmek, tévés színházi előadások). Ebben az esetben is az előadóművész adja meg a rögzítésre az engedélyt, azonban az így készült felvételek után az engedélyezési jog feltételeként az előadókat olyan jogdíjigény illeti meg, amelyet nem ők közvetlenül, hanem közös jogkezelő szervezetük, az EJI érvényesít. Ez az ún. ismétlési jogdíj, amely az ilyen, sugárzási céllal készült felvételek, műsorok és filmek után illeti meg az előadóművészeket (például A Tenkes kapitánya, Csengetett Mylord, Dallas tévés ismétlései után).

Ami a *rögzítetlen (élő) előadás sugárzására* adott engedélyt illeti, azt megalapozhatja a

nyilvánosság előtti élő előadás sugárzása (pl. kivetítőkön a jelenlévő közönségnek), illetve a szerzői jogi értelemben vett „nyilvánossághoz közvetítés” esetkörei is (ide nem értve a továbbközvetítést, amit a törvény egyértelműen ki is zár – igaz, ezután az előadóművészeket közös jogkezelés körében érvényesített díjigény illeti meg). A sugárzási, nyilvánossághoz közvetítési jog kapcsán érdekesebb, hogy ez – két kivétellel – a már rögzített előadásra vonatkozóan nem illeti meg az előadóművészeket (ami igencsak megnöveli a rögzítési engedély amúgy sem kicsi jelentőségét). E két kivétel az interaktív nyilvánossághoz közvetítés joga, illetve az ún. „rádiós” jogdíjigény, amely a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek sugárzása és más nyilvánossághoz közvetítése (főként rádióban, televízióban, illetve webcasting formájában) után illeti meg az előadóművészeket (Sztj. 77. §).

A WIPO keretében 2012-ben létrejött, de hatályba még nem lépett Pekingi Egyezmény esetleges átültetésével elképzelhető, hogy a jövőben a rögzített előadások sugárzására vonatkozó jog kibővül a rögzített audiovizuális előadások sugárzására vonatkozó engedélyezési joggal vagy díjigénnyel is.

Az előadóművész *többszörözési és terjesztési* jogára vonatkozó szabályok és az azok alóli kivételek (kivételnek értve ebben az esetben a magáncélú másolási kivételt, illetve a terjesztési jog kimerülésére vonatkozó szabályt, bővebben lásd a 7. fejezetben) nem térnek el jelentősen a szerzők azonos jogaira vonatkozó szabályoktól. Ilyen különbség ugyanakkor, hogy az előadóművészek rögzítési joga – mint fentebb olvasható – nem a többszörözési jog részét képezi, hanem önálló engedélykérési kötelezettség alá esik. Így például egy új hangfelvétel elkészítéséhez és megjelentetéséhez az előadóművész részéről legalább három engedélyre van szükség: a rögzítés, a többszörözés és a terjesztés jogára.

Az *interaktív nyilvánossághoz közvetítés* mint felhasználási mód az előadóművészek esetében is egyre növekvő jelentőséggel bír. E jog gyakorlása – a szerzőkkel egyezően – az előadóművészek esetében is közös jogkezelésen keresztül történik.

Speciális szabály az előadóművészi *együttesek* esetében, hogy fenti vagyoni jogait képviselőjük útján gyakorolhatják. Ezt a rendelkezést nyilvánvalóan a célszerűség szülte, hiszen különösen nagy létszámú együttesek esetében indokolatlanul megnehezítené az engedélykérést és -adást, ha minden egyes tagtól külön engedély beszerzése lenne szükséges (gondoljunk pl. a 100 tagú cigányzenekarra). A képviselő lehet az együttes tagja, illetve egyre gyakoribb, hogy „külsős” személy, például ügynök látja el ezt a feladatot. Minden esetben fontos azonban, hogy a képviselő jogosultsága jogilag minden képviselt előadó irányában kellően megalapozott legyen (praktikusan, hogy meghatalmazása megfeleljen a Ptk. ügyleti képviseletre vonatkozó szabályainak). Ennek ellenőrzése a felhasználó számára különösen fontos, hiszen csak így lehet meggyőződve arról, hogy kapott engedélye valóban az összes érintett előadóművész jogát rendezi (és nem keresi meg például őt utólag a zenekar egyik tagja azzal, hogy a képviselő jogosultsága az ő jogaira nem terjed ki, felborítva ezzel adott esetben az egész felvételre vonatkozóan a jogszerű felhasználás lehetőségét).

Bár együttesek esetében a képviseleti jogosultság kötelező szabály, a gyakorlatban mégis előfordul – különösen kisebb együttesek esetében – hogy a tagok egyenként adják meg felhasználási hozzájárulásukat. Ez a gyakorlat, bár a törvény betűjének nem felel meg, valós jogi kockázatot nem hordoz, amennyiben az egyenként megadott jogok egyébként a felhasználó által igényelt felhasználási módokat, tartamot stb. minden hozzájáruló részéről

lefedik. Az egyéni engedélykérés a legbiztosabb megoldás már megszűnt együttesek esetében is, amelyeknek nyilvánvalóan már képviselőjük se lehet.

Végezetül az együttesek képviselete kapcsán említést érdemel, hogy bizonyos „előadóművészi társulások” esetében előfordulhat, hogy bár a közönség a gyakori közös fellépések okán egy együttesként kezeli annak „tagjait”, ők nem együttesként, hanem egyszerűen egy adott műsor közös létrehozójaként határozzák meg magukat (pl. Budapest Bár). Ilyen esetben is indokolt lehet a felhasználási engedélyt a művészekről egyenként beszerezni. A fellépti díjat is sokszor az előadók külön számlázzák.

A *filmalkotásokban rögzített előadásokra* vonatkozó megdönthető átruházási vélelem (vagyis hogy ily módon rögzített előadások esetében, ha nincs a felek között más rendelkezés, az előadóművészi jogok a felhasználóra szállnak át) különösebb magyarázatot nem igényel. A gyakorlatban igen ritka, hogy a gyengébb szerződő pozícióban lévő előadóművész bármilyen jogfenntartással éljen az átszállással szemben (ami logikus is, mivel a filmalkotás későbbi hasznosíthatósága múlhat valamelyik engedély hiányán). A jogátszállási vélelem a szinkronszínészek teljesítményére is vonatkozik.²⁷⁴

Az előadóművészeket *személyhez fűződő jogként* megillető névfeltüntetési jog és az előadásuk sérthetetlenségéhez (integritásához) való jog sokban (sőt lényegileg) hasonlít a szerzők ugyanezen jogához. Nyilvánosságra hozatali jogot az előadóművészek – a szerzőktől eltérően – nem gyakorolhatnak.

Speciális szabály az előadóművészeknél, hogy az együttesek esetében a névfeltüntetési jog megilleti az együttest mint az előadóművészek közösségét, illetve az együttes vezetőjét és főbb közreműködőit is (fő közreműködőnek számíthat például nagyzenekari koncert esetében a szólista, míg egy négyfős kamarazenekar esetében annak valamennyi tagja).

Az együttesek névviseleése a gyakorlatban – a névfeltüntetés jogán túlmenően is – számos kérdést vet fel. Ilyen például, hogy ki jogosult a zenekar nevének továbbvitelére egy vagy több tag kiválása esetén. Ebben az esetben a válasz – némileg logikusan – hogy a név továbbvitelére a tagok többsége jogosult, kivéve, ha a tag kilépésével az együttes szakmai minőségének olyan szintű romlása következik be, amely a kilépő tag művészi hírnevét is károsíthatja.²⁷⁵ Ez nem vonatkozik arra az esetre, ha az együttes tagjai pont egyenlő arányban oszlanak meg (ez „patthelyzet”, amin a névviseleés szempontjából csak a megállapodás segíthet), illetve arra az esetre sem, ha a tagok között korábban született megállapodás a névviseleési jogosultságról (így például a kilencvenes években divatos „fiúegyüttesek” tagváltásai többnyire nem okoztak zavart, mivel a névviseleés jogával az együttest összeállító menedzser rendelkezett).

Sokszor merül fel kérdésként az is, ha párhuzamosan, kis időeltéréssel több együttes is ugyanazt a nevet választotta, a névviseleésre végső soron ki jogosult (ez különösen akkor jelenthet problémát, ha az azonos nevet viselő együttesek teljesen eltérő műfajt – esetleg politikai irányultságot – képviselnek). A névviseleés joga ilyenkor a nevet igazolhatóan elsőként használni kezdő együttest illeti meg.²⁷⁶

²⁷⁴ SZJSZT-6/2006 – Előadóművészi jogok gyakorlása szinkronizálás esetén.

²⁷⁵ BH 1979.411.

²⁷⁶ <https://dalszerzo.hu/2016/05/19/hogyan-erdemes-levedetni-az-egyuttes-nevet/>.

A névfeltüntetés jogához kapcsolódó érdekességgént jegyezzük meg, hogy előadóművészek esetében ilyen, a felhasználás módjához igazodó feltüntetési módnak számít az is, amikor a könnyűzenét játszó rádiók műsorvezetői a számok elhangzása előtt-után elmondják az azokat előadó művészek nevét, vagy a filmek esetében a szinkronszínészek neveit felsorolják. (Érdekesség, hogy például a rádiók esetében a könnyűzenei művek szerzőinek említése – így vonatkozásukban a névfeltüntetési jog érvényesülése – egyáltalán nem jellemző.)

6.4.1.2. A hangfelvétel-előállítók jogai

A hangfelvétel-előállítók Szjt. 76. § (1) bekezdésében biztosított többszörözési, terjesztési és interaktív nyilvánossághoz közvetítési joga gyakorlatilag a szerzőkével egyező fogalmakat takar, így külön magyarázatra nem szorul. Az interaktív nyilvánossághoz közvetítés jogának gyakorlási módjában azonban van különbség: a hangfelvétel-előállítók ezt a jogot – a szerzőkkel és előadóművészekkel ellentétben – egyedileg gyakorolják (mivel esetükben ez így is egyszerűen megvalósítható). Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egy hangfelvétel online felhasználásához személyesen kell a hangfelvétel-előállítótól engedélyt kérni, az Artisjus és az EJI csak a saját jogosultjaik tekintetében adhatnak engedélyt.

A fentiek mellett a hangfelvétel-előállítókat is megilleti az előadóművészeknél már említett ún. „rádiós” jogdíj (Szjt. 77. §), amelyet közös jogkezelés keretében, az előadóművészekkel együtt érvényesítenek.²⁷⁷ E díj kötelező közös jogkezelésbe tartozik.

A hangfelvétel-előállítókat személyhez fűződő jogként kizárólag a névfeltüntetés joga illeti meg (Szjt. 79. §).

6.4.1.3. A rádió- és televíziószervezetek jogai

A rádió- és televíziószervezetek, valamint a saját műsort (is) szolgáltató kábelrádiók és -televíziók törvényben nevesített vagyoni jogai kapcsán az alábbiak érdemelnek említést. Az Szjt. 80. § (1) a) pontjában biztosított kvázi továbbközvetítési jog két szempontból tér el az Szjt. 28. §-ában foglalt továbbközvetítés fogalmától. *Egyrészt a rádió- és televíziószervezetek ezt a jogot nem közös jogkezelés útján, hanem egyedileg gyakorolják*, másrészt a műsor átvétele nem csupán egyidejűleg, hanem halasztottan is történhet.

Az Szjt. 80. § (1) d) pontjában foglalt interaktív nyilvánossághoz közvetítési esetkör jelentősége az utóbbi években nőtt meg igazán. Jó példa erre, hogy egyre több és több mobilszolgáltató tesz elérhetővé műsorokat okostelefont használók számára, így ennek a jognak a jelentősége egyre inkább erősödik. Ezekben az esetekben az engedélyezés szintén egyéni, és nem a közös jogkezelő útján történik.

Időről időre – elsősorban jelentősebb sportesemények kapcsán – kerül elő a televíziószervezetek azon joga, miszerint hozzájárulásuk szükséges ahhoz is, hogy műsorukat a közönség részére közvetítsék olyan helyiségben, amely belépti díj ellenében látogatható a

²⁷⁷ EJI-MAHASZ „S” jelű díjszabás.

közönség számára. Ma már gyakorlatilag alig található olyan helyiség – legyen az söröző, étterem vagy szálloda – ahol belépti díj ellenében lenne hozzáférhető a televízióműsor.

A rádió- és televíziószervezeteket személyhez fűződő jogként csupán a névfeltüntetés joga illeti meg, ennek szabályai azonban semmiféle specifikummal nem rendelkeznek.

6.4.1.4. A film előállítóinak jogai

A filmelőállítók mint szomszédos jogi jogosultak 1999 óta élveznek önálló védelmet, ezt megelőzően csupán felhasználóként, vagy származékos jogosultként rendelkezhetek szerzői és szomszédos (főként előadóművészi) jogokkal.

A filmelőállítók számára biztosított mindhárom vagyoni jog – a többszörözés, a terjesztés és az interaktív nyilvánossághoz közvetítés joga – terjedelme megegyezik a hangfelvétel-előállítók azonos jogaiéval, ezért itt ezek külön értelmezést már nem igényelnek. Ugyancsak a hangfelvétel-előállítókkal egyezően a filmelőállítók az interaktív nyilvánossághoz közvetítés jogát egyedileg gyakorolják.

Személyhez fűződő jogai a filmelőállítóknak – a szomszédos jogi jogosultak közül egyedül – nincsenek, ennek oka, hogy tevékenységük jellegénél és hatalmi pozíciójuknál fogva a gyakorlatban így is minden további nélkül élhetnek a névfeltüntetés vagy akár az integritésvédelem lehetőségével.

6.4.2. Az adatbázisok előállítóinak jogai

Az adatbázis-előállítókra vonatkozó szabályok 2002. január 1-jétől kezdődő hatállyal, az adatbázis-irányelv átültetésével váltak az Szjt. részévé, ezt megelőzően sem az Szjt. (illetve a korábbi Szjt.-k), sem más jogszabályok nem tartalmaztak erre vonatkozó szabályokat. E jogi oltalom jellemzően az EGT államaiban biztosított, más országokban szerződéses úton védik az adatbázisokat.

Az adatbázis-előállítóknak személyhez fűződő jogaik nincsenek.

Ahhoz, hogy az adatbázis előállítóját kapcsolódó jogi jogosultként vagyoni jogok illessék meg, sem az adatbázis egyéni-eredeti jellege, sem az adatbázis nyilvántartásba vétele nem szükséges, kizárólag az alábbi *három előfeltételnek* kell teljesülnie:

- ◆ egyrészt az adatbázisnak meg kell felelnie a törvényi definíciónak (önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni);
- ◆ másrészt engedhetetlen, hogy az adatbázis tartalmának megszerzésébe, ellenőrzésébe vagy megjelenítésébe jelentős ráfordítást fektessenek;
- ◆ végezetül az adatbázis előállítójának az EGT személyi hatálya alá kell esnie.

Az egyes feltételeket a 8.3. alfejezet ismerteti. Abban az esetben, ha a fenti három előfeltétel együttesen fennáll, az adatbázis előállítóját két kizárólagos vagyoni jog – a kimásolás és az újrahasonosítás engedélyezésének a joga – illeti meg.

A kimásolás jogára az általános többszörözés fogalma irányadó azzal, hogy első rögzítés

nem, csupán a *már rögzített* elemekről történő másolat készítése tartozik a kimásolás jogának hatálya alá.

Az újrahasznosítás jogánál a nyilvánossághoz közvetítés fogalma a Szjt. 26. § (8) bekezdésében foglaltak szerint értelmezendő. A terjesztés jogára vonatkozóan önálló definícióval rendelkezik, amely a nyilvános haszonkölcsönzésre nem terjed ki (ugyanakkor a jogkimerülés az adatbázisok terjesztése esetében is alkalmazandó).²⁷⁸

Mindkét vagyoni jog közös jellemzője, hogy azokat a törvény csak a tartalom egészének vagy jelentős részének felhasználása esetére biztosítja, az adatbázis jelentéktelen részére csak a 84/A. § (3) bekezdésben szabályozott esetben. Jelentős résznek számíthat az adatbázis minőségi és/vagy mennyiségi szempontból jelentős része. Jelentéktelen részek felhasználása esetén is figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy ha ezen részek felhasználása összességében már jelentősnek bizonyul, a vagyoni jogok az adatbázis jelentéktelen részére is kiterjedhetnek.

6.5. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

6.5.1. Fogalmak

Visszavonás joga: a szerző alapos okból, írásban visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását pedig megtilthatja; azonban köteles a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárt megtéríteni.

A mű integritásához való jog: a mű egységének védelméhez való jog védi a művet mindenfajta eltorzítástól, megcsonkítástól, illetve a mű más olyan megváltoztatásától vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaéléstől, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

Nyilvánosságra hozatalra szánt mű törvényi véelme: a szerző halála után fellelt kiadatlan művek esetében megdönthető véelmet állít fel a törvény amellett, hogy a szerző a művet nyilvánosságra hozatalra szánta.

„Ghostwriter agreement”: a valós szerző eltűnik a szerzőként megjelenő személy mögött, és ezzel személyhez fűződő jogai kvázi érvényesíthetatlenné válnak, vagyoni jogai pedig a szerződés szerinti, feketén fizetendő díjigényben merülnek ki.

Plágium: valaki más művét a sajátjaként tünteti fel, ezzel az eredeti szerző szerzői minőségét kétségbe vonva.

Többszörözés: a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen. Többszörözés az is, ha egy vagy több másolatot készítünk a rögzített műről.

Terjesztés: a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozattal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.

Nyilvános előadás: a mű érzékelhetővé tétele a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen vagy bármely más olyan helyen, ahol a felhasználó családján és annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek gyűlnek vagy gyűlhetnek össze (pl. nyilvános koncerten történő előadás, háttérzene felhasználása étteremben vagy bárban).

Nyilvánossághoz közvetítés: a műnek olyan, nem anyagi formában történő érzékelhetővé tétele, aminek során – a nyilvános előadástól eltérően – a nyilvánosság tagjai a felhasználóhoz képest távol vannak (pl. televíziós sugárzás, interneten keresztül lehívásra történő hozzáférhetővé tétel).

²⁷⁸ A terjesztés következő eseteit kell érteni: adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával való forgalomba hozatal, az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatal és bérbeadás. A 23. § (5) bekezdését megfelelően alkalmazni kell az adatbázis előállítójának jogaira is.

Átdolgozás: az eredeti mű alapulvételével egy önálló és saját egyéni-eredeti jelleggel rendelkező olyan új mű alkotása, amely továbbra is magán viseli az eredeti mű egyéni-eredeti vonásait is.

Merchandising: a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosítása (pl. akciójáték-figurák értékesítése egy film főszereplőjéről mintázva).

6.5.2. Ellenőrző kérdések, gyakorlatok

1. Milyen két nagy csoportra oszthatók a szerzői jogok, miben egyeznek és különböznek egymástól az e két csoportba tartozó jogok?
2. Mit jelent a monista és a dualista felfogás, és a hatályos magyar szerzői jog melyik elméletet követi?

Személyhez fűződő jogok

3. Melyek a mű nyilvánosságra hozatalára adott engedély visszavonásának törvényi feltételei?
4. Milyen törvényi vélelem kötődik a nyilvánosságra hozatal jogához?
5. Milyen jogok illetik meg a szerzőt neve feltüntetésére kapcsán?
6. Milyen törvényi korlátokat kell figyelembe venni a felvett néven publikálás során?
7. Van-e mód a személyhez fűződő jogok bármelyike esetében a szerző halála után elkövetett jogsértés miatti jogérvényesítésre?
8. Mit jelent a mű integritásának sérelme?
9. Soroljon fel legalább négy szempontot, amelyek segíthetnek a mű egysége sérelmének megítélésében!
10. Hogyan határozható el egymástól a mű integritásának megsértése és a szerző engedélye nélkül készített átdolgozás következtében beálló vagyoni jog-sérelem?

Vagyoni jogok

11. Milyen esetben beszélünk a mű többszörözéséről?
12. Milyen felhasználásokat foglal magában a terjesztés joga?
13. Határolja el egymástól a nyilvános előadást és a nyilvánossághoz közvetítést!
14. Mikor nyilvános egy előadás szerzői jogi értelemben?
15. Milyen felhasználási módok tartoznak a nyilvánossághoz közvetítés körébe?
16. Határolja el a sugárzást és az interaktív hozzáférhetővé tételt!
17. Mutassa be, milyen fokozatai lehetnek egy már létező mű alapulvételével történő saját alkotásnak, és ezek szerzői jogilag hogy minősülnek!
18. Mit jelent a merchandisingjog a szerzői jogban?

Szomszédos jogok

19. Miért „szomszédosak” a szomszédos jogok?
20. Ha zenei rádiót szeretnénk üzemeltetni, milyen szomszédos jogi jogosultnak kell jogdíjat fizetni, és milyen formában?
21. Milyen szomszédos jogi engedélyeket kell megszerezni egy filmalkotás internetes nyilvánossághoz közvetítéséhez?

7. A SZERZŐI JOG KORLÁTAI

Amint azt az előző fejezetekben olvashattuk, egy mű felhasználása a szerző engedélyéhez kötött. Bizonyos esetekben azonban a művet a szerző engedélye nélkül is fel lehet használni. Ez áll fenn például az olyan mű esetében, amelynek a védelmi ideje lejárt. Vannak továbbá olyan felhasználások, amelyek engedély nélküli előfordulását a közérdek indokolja, ezek a szabad felhasználási esetek. Számtalanszor előfordul, hogy cikkeket, elemzéseket, fotókat, beszédeket kell használnunk a munkánkban, vagy éppen kreatív tartalmakat (zenét, vizuális művészeti alkotást, videoklipet) szeretnénk letölteni, illetve azokból új tartalmakat létrehozni lehetőség szerint oly módon, hogy ehhez ne kelljen valamely hosszadalmas vagy bonyolult engedélyezési folyamatot lefolytatni. A fejezet célja, hogy példákon keresztül bemutassuk, milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a védelem alatt álló művek engedély nélküli, de jogszerű, úgynevezett szabad felhasználására.

7.1. A VÉDELMI IDŐ

A védelmi idő alatt a szerző, a halálát követően pedig özvegye és leszármazottai rendelkezhetnek a mű felhasználásáról. Ez azt jelenti, hogy a szerző, illetve örököse dönthet a mű sorsáról (például megjelenhet-e, internetre feltehető-e), valamint a felhasználásért járó díjazásról. A védelmi idő *leteltével* a művet bárki engedély nélkül – akár kereskedelmi célra is – felhasználhatja, mivel a mű *közkincsbe* került. Ezért például egy közkincsbe tartozó, különleges beállítással készült sportesemény fotóját feltehetjük a blogunkra, beilleszthetjük folyóiratban megjelenő cikkünkbe, mozifilmhez készült reklámplakáton is felhasználhatjuk, illetve tetszés szerint át is alakíthatjuk. Számos honlap tartalmazza azokat a műveket, amelyek közkincsbe tartoznak, ezek jó inspirációt adhatnak akár új művek létrehozására (például fordításra, könyv megfilmesítésére) vagy éppen üzleti lehetőségek kiaknázására (például könyvkiadásra, új művek létrehozására).²⁷⁹ Számos jelentős vagy éppen hírhedt szerző műve került közkincsbe 2016. január 1-jével (így Josef Čapek, T. S. Eliot, Adolf Hitler, Bartók Béla, korábban Radnóti Miklós és Rejtő Jenő). Érdekes megemlíteni azonban *Anne Frank naplójának esetét*, amely műnek a védelmi ideje ugyancsak 2016-ban járt volna le. A jelenleg a szerzői jogokat kezelő Anne Frank-alapítvány azonban továbbra is fent kívánja tartani a műre kiterjedő jogokat. A szervezet arra hivatkozik, hogy a védelmi időt nem Anne, hanem édesapja, Otto Frank halálától kell számolni. Otto Frank ugyanis jelentős mértékben átszerkesztette a kislány naplóját, aminek következtében – az alapítvány szerint – társszerzőnek tekinthető. A szerzői jogosult állítása szerint a védelmi idő 2016 helyett 2051-ben jár majd csak le.²⁸⁰

A védelmi idő elteltével a művel összefüggésben kötött *felhasználási szerződés is megszű-*

²⁷⁹ Ilyen oldalak közé tartozik pl. <http://web.law.duke.edu/cspd/publicdomainday/>, a zeneműveket tartalmazó: <http://www.pdmusic.org/>, a filmeket tartalmazó oldal: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_films_in_the_public_domain_in_the_United_States. Ezek az oldalak azonban elsősorban az Egyesült Államokra irányadók. Az eltérő védelmi idő számítását lásd a 12.7.2. alpontban.

²⁸⁰ *Jeremy Phillips*: Copyright term, authorship and moral rights: the intriguing tale of Anne Frank's Diary – <http://ipkitten.blogspot.de/2015/11/copyright-term-authorship-and-moral.html>.

*nik.*²⁸¹ Így a könyvkiadó a közkincsbe tartozó könyvet a korábbi felhasználási feltételektől függetlenül (beleértve az ingyenességet is) kiadhatja, lefordíthatja, e-könyvként értékesítheti, de azt más is szabadon felhasználhatja.

A védelmi idő tartama és számítása attól függ, hogy műről vagy teljesítményről van-e szó, amennyiben pedig teljesítményről, azon belül is milyen teljesítményfajtáról.

7.1.1. Szerzők

Szerzői mű esetében a védelmi idő az alkotó életében a mű(részlet) keletkezésével már fennáll, és a szerző halálát követő *pma* 70 évig tart.²⁸²

Vegyünk egy példát: Bartók Béla művei 2016. január 1-je óta szabadon felhasználhatók. A zeneszerző 1945-ben hunyt el, a védelmi időt tehát 1946. január 1-jétől számítjuk. Ehhez hozzáadjuk a 70 évet, így jön ki, hogy a zeneművek 2016. január 1-jétől szabadon felhasználhatók.

A védelmi idő számítása ugyanakkor attól függően is alakul, hogy a művet hány szerző alkotta, illetve, hogy a mű szerzője ismert-e. Így speciális számítás alkalmazandó akkor, ha a művet *több szerző* (például tipikusan többszerzős művek az orvostudományi cikkek) írta. Ilyenkor a védelmi időt az utolsóként elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számolni.²⁸³ Bartók Béla több ismert műve közös mű, így Lengyel Menyhért (1974) vagy Balázs Béla (1949) későbbi halála miatt A csodálatos mandarin, illetve A fából faragott királyfi és A kékszakállú herceg vára felhasználása még évekig engedélyköteles. Azonban pl. az *Allegro barbaro* már közkincs.

Megint más a védelmi idő kezdete, ha a szerző ismeretlen.²⁸⁴ Ebben az esetben a védelmi idő számításának kezdő időpontja a mű nyilvánosságra hozatalát követő év első napja. Amennyiben a szerző jelentkezik, ilyenkor természetesen a *pma*-számítás alkalmazandó. *Több részben nyilvánosságra hozott műnél* pedig a védelmi idő műrészenként az előbb említett módon külön-külön számítandó (így történhet meg, hogy egy többkötetes regénynek a védelmi ideje részenként eltérő módon jár le).²⁸⁵ Tipikusan többszerzős alkotás a film, amely védelmi idejének számítása az elmúlt húsz évben többször és jelentősen változott. A hatályos számítás szerint a *pma* 70 éves védelmi időt a filmrendező, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás számára készült zene szerzője közül az utoljára elhunyt személy halálától kell számítani.²⁸⁶

A szerzői jog minden országban korlátozott időtartamig áll csak fenn. A *védelmi idő időtartamának meghosszabbítása azonban számos országban eszközül* szolgált arra, hogy a művészek jogörökösének kontrollja fennmaradjon a művek felett. Ezáltal a művek nem kerültek közkincsbe, hanem a szerzői jogosultak továbbra is rendelkezhetek a művek felett. A védelmi idő meghosszabbítására került sor például 1857-ben Oroszországban annak

²⁸¹ Szjt. 54. §.

²⁸² Szjt. 31. § (1)–(2).

²⁸³ Szjt. 31. § (2).

²⁸⁴ Szjt. 31. § (3).

²⁸⁵ Szjt. 31. § (4).

²⁸⁶ Szjt. 31. § (6).

érdekében, hogy Puskin özvegyének, Natalja Nyikolajevna Goncsarovának a jogai fennmaradjanak.²⁸⁷ 1992-ban pedig Indiában döntöttek úgy, hogy a védelmi időt a *pma* 50 évről 60 évre növelik, ennek köszönhetően az irodalmi Nobel-díjjal kitüntetett Rabindranath Tagore szerzői jogai 10 évvel tovább fennmaradtak.²⁸⁸ Említhetjük példaként az ún. „Mickey Mouse-védelmi törvényt” is, aminek eredményeként egyes Walt Disney figurák szerzői jogi védelme fennmaradt.²⁸⁹ A magyar szerzői jogban ugyanakkor a II. világháborúban elhunyt szerzők szolgálnak például, mivel 1994-ben az általános *pma* védelmi idő 50 évről 70 évre emelkedett.

7.1.2. Kapcsolódó jogi jogosultak

Ebben a fejezetben rövid áttekintést nyújtunk arról, hogy az előadóművészi, a hangfelvétel-előállítói, az adatbázis-előállítói teljesítmények védelmi idejének számítása hogyan alakul.

A szomszédos jogi teljesítmények védelmi ideje jellemzően 50 év, azonban ennek számítása igen bonyolult – attól függően alakul, hogy milyen teljesítményről van szó, illetve hogy azt valaki felhasználta-e, és ha igen, hogyan. A teljesítmények körébe tartoznak a hangfelvételek, a filmelőállítói teljesítmények, valamint a hangfelvételekbe és a filmekbe foglalt előadóművészi teljesítmények.²⁹⁰ A védelmi idő számításánál az első nyilvánosságra hozatal, valamint az első forgalomba hozatal időpontja a meghatározó. (Az előállítás időpontja csak akkor jön szóba, ha a fenti esemény közül egyik sem következett be.²⁹¹) A gyakorlatban mindez azt jelenti, hogy például egy forgalomba hozott CD-n rögzített komolyzenei előadás hangfelvétele 70 évig áll szerzői jogi védelem alatt.²⁹² A *védelmi idő kezdete pedig* mindkét teljesítménynél a CD első forgalomba hozatalát követő év első napja. Ezzel szemben a nem rögzített vagy nem hangfelvételen rögzített komolyzenei előadás védelmi ideje 50 év.²⁹³ A védelmi idő kezdete nem rögzített előadás esetében az előadás megtartásának napja, míg a nem hangfelvételen rögzített teljesítménynél a felvétel első forgalomba hozatalának a napja.²⁹⁴

A védelmi idő számítása az Európai Unióban egységes, függetlenül attól, hogy az adott cselekményre (például nyilvánosságra hozatalra, előadásra) melyik tagállamban került sor.²⁹⁵ A védelmi idő-irányelv módosítását követően a hangfelvételek és az előadóművészek esetében a hangfelvételbe rögzített előadások *védelmi ideje* az Európai Unióban az első forgalomba hozataltól számított 50-ről 70 évre emelkedett. A jogpolitikai indokok között szerepelt, hogy a fiatal előadóművészeket az 50 éves védelmi idő gyakran nem védi egész

²⁸⁷ *Jeremy Phillips*: Copyright term, authorship and moral rights: the intriguing tale of Anne Frank's Diary – <http://ipkitten.blogspot.de/2015/11/copyright-term-authorship-and-moral.html>.

²⁸⁸ Uo.

²⁸⁹ Uo. Az eltérő védelmi idő számítására l. a 12.7.2. alpontot.

²⁹⁰ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 479.

²⁹¹ Uo.

²⁹² Szjt. 84. § (1) a)–b).

²⁹³ Szjt. 84. § (1) c)–d).

²⁹⁴ Szjt. 84. § (1) a)–b).

²⁹⁵ Védelmi idő-irányelv (17) preambuluma.

életük során, előadásaik felett tehát nem tudnak kontrollt gyakorolni, így szükség esetén fellépni sem tudnak a jogellenes felhasználókkal szemben.²⁹⁶ Az időtartam felemelésével az is cél volt, hogy az előadóművészek pozíciója megerősödjön a sok esetben erős piaci hatalommal rendelkező hangfelvétel-előállítókkal szemben.²⁹⁷ Ez azt jelenti, hogy egy kiadott CD esetében 50 év elteltével ne csak a zeneszerző kontrollja maradjon fenn a mű sorsát illetően, hanem az előadóművész és a hangfelvétel-előállító is rendelkezhesse a továbbiakban a mű felhasználása felett.²⁹⁸

A védelmi időhöz kapcsolódik az EUB C-240/07. számú *Sony Music v. Falcon-ügye*.²⁹⁹ Ebben az ügyben a Sony cég beperelte a német kiadót (Falcon), mert a kiadó Bob Dylan előadásainak felvételét tartalmazó hanghordozókat hozott engedély nélkül forgalomba. A Sony a német bíróság előtt a Falcon eltiltását kérte a *Bob Dylan – Blowin in the Wind* és a *Bob Dylan – Gates of Eden* hangfelvételei felhasználásától.³⁰⁰ A Falcon védekezése szerint az 1966. január 1-je előtt rögzített Bob Dylan-albumok hangfelvétel-előállítói jogai nem állnak fenn Németországban, mivel a műveket az Egyesült Államokban adták ki.³⁰¹ Az EUB úgy foglalt állást, hogy a védelmiidő-irányelv szerinti védelmi időt olyan helyzetben is alkalmazni kell, amikor az érintett mű vagy teljesítmény 1995. július 1-jén legalább egy tagállamban védelemben részesült.³⁰² Ez jelen ügyben Nagy-Britannia volt, amelynek nemzeti joga az 1966. január 1-jét megelőzően rögzített hangfelvételeket és az amerikai hangfelvétel-előállítók hangfelvételeit is védi.³⁰³ Az EUB kimondta, hogy a védelmiidő-irányelvben foglalt védelmi időt ebben az esetben is kell alkalmazni, mivel bár a Bob Dylan-felvételek a védelem igénylésének helye szerinti tagállamban (ez Németország) még soha nem részesültek ugyan védelemben, Nagy-Britanniában azonban a védelem fennállt, és mindez megalapozza az irányelv alkalmazását.³⁰⁴

A *sui generis* adatbázis (lásd a 8.3. alfejezetben) az első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított tizenöt évig áll szerzői jogi védelem alatt; ha nem hozták nyilvánosságra, akkor pedig a védelem az adatbázis elkészítését követő év első napján kezdődik. Fontos, hogy a védelmi idő újrakezdődik, ha az adatbázist jelentős ráfordítással egymást követő bővítések, elhagyások és módosítások halmozódásából megváltoztatják.³⁰⁵

²⁹⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 479.

²⁹⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 479.

²⁹⁸ Grad-Gyenge Anikó: „Érted haragszom, nem ellened” – néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításáról. ISZJSZ, 4. (114.) évfolyam, 1. szám, 2009. február, p. 5–22; Grad-Gyenge Anikó: A védelmiidő-irányelv módosításáról szóló szabályok átültetése a magyar jogba. ISZJSZ, 7. (117.) évfolyam, 4. szám, 2012. augusztus, p. 16–34.

²⁹⁹ C-240/07. sz. ügy a Sony Music Entertainment (Germany) GmbH és a Falcon Neue Medien Vertrieb GmbH között [ECLI:EU:C:2009:19] 10., 13. pont.

³⁰⁰ 10., 13. pont.

³⁰¹ 10., 14., 39. pont.

³⁰² 39. pont.

³⁰³ 36. pont.

³⁰⁴ 39. pont.

³⁰⁵ Szjt. 84/D. § (1)–(2).

7.1.3. Editio princeps

Szerzői védelem illeti meg a művet először nyilvánosságra hozó személyt, a védelmi idő ebben az esetben a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított huszonöt évig tart.³⁰⁶ Ezt fejezi ki az *editio princeps* kifejezés, ami hátrahagyott művek nyilvánosságra hozatalát jelenti.³⁰⁷ A szabályozás célja, hogy olyan személyeket részesítsenek védelemben, akik kutatással, anyagi és időráfordítással megjelentetnek olyan műveket, amelyek közreműködésük nélkül a nyilvánosság számára nem váltak volna hozzáférhetővé. Itt olyan esetekre kell gondolnunk, amikor valaki olyan művet hoz nyilvánosságra, amelynek a védelmi ideje már lejárt, illetve a létrehozásától 70 év már eltelt.³⁰⁸ Tipikusan ilyen hátrahagyott művek az irodalmi művek, a kották, amely műveknek a szerzője ismert ugyan, de a védelmi idejük alatt mégsem kerültek kiadásra. A történelemben számos példát találunk ilyen művekre. Előfordulhat továbbá az az eset is, hogy a szerző ismeretlen, és a mű – annak létrehozásától számított 70 év alatt – nem került nyilvánosságra.

Általában tehát könyvkiadók, kottakiadók szereznek szerzői jogosultságot ki nem adott művek felett.³⁰⁹

7.2. A SZABAD FELHASZNÁLÁS

Amíg a felhasználási módok csak példálózva szerepelnek a törvényben, addig az Szjt. a szabad felhasználási eseteket – az európai országok többségéhez hasonlóan – kimerítően felsorolja, azaz az említett eseteken kívül minden műfelhasználás a szerző engedélyéhez kötött, feltéve, hogy a védelmi idő még nem járt le.

A szabad felhasználások a közérdek érvényesülését szolgálják. Így az egyes szabályok mögött olyan szabadságjogok húzódnak, mint például a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság, a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadsága, a tanulás és oktatás szabadsága, valamint a művelődéshez való jog.

A magyar szerzői jog szabad felhasználási eseteinek nemzetközi és uniós háttérét elsősorban a BUE és az Infosoc-irányelv biztosítja. A tagállamokat az Infosoc-irányelvben meghatározott célok kötik csak, a célok elérése azonban az egyes országokra van bízva. Ez azt jelenti, hogy az irányelvben foglalt eseteket az egyes tagállamok nem minden esetben – így Magyarország sem – vették át szó szerint. (A magyar Szjt. szabad felhasználási esetei nem tartalmazzák például az Infosoc-irányelv által elismert paródiakivételt.) Emiatt az egyes szabad felhasználási esetek eltérően kerültek átültetésre a nemzeti jogokba az egységes célok szem előtt tartása mellett. Ezért a tagállami szabályozások között előfordulnak eltérések.

³⁰⁶ Szjt. 32. §.

³⁰⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 239. Bővebben Gyenge Anikó: A szerzői jog metamorfózisai és az editio princeps jogintézménye. Magyar Jog, 50. évfolyam, 11. szám, 2003, p. 649–657.

³⁰⁸ Szjt. 32. §.

³⁰⁹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 240.

Sok esetben felmerül annak a kérdése, hogy *miként ellenőrizhető egyáltalán*, hogy a szabad felhasználás törvényben előírt feltételei mennyiben teljesülnek. Ebben a kérdésben bírósági ítéletek, SZJSZT-szakvélemények, cikkek, útmutatások, szakember nyújthatnak segítséget. Szabadon csak olyan művek használhatók fel, amelyek a *nyilvánosság számára jogszerűen hozzáférhetővé* váltak. Ilyen körbe tartozhat az üzletben kapható könyv, az online letölthető filmalkotás, zenemű vagy blogon található fotó. Az online műveknél óvatossággal kell eljárni, ugyanis a művek nyilvánosságra kerülése nem minden esetben jogszerű. Így érdemes – akár kapcsolatfelvétel útján – minderről meggyőződni. Érdekes példaként említhető *J. D. Salinger és a Random House* esete. A Random House kiadó Salingerről egy biográfiát akart kiadni, amelynek megírásánál az életrajzíró Salinger nem publikált leveleit használta fel. A levelek ugyan nem szó szerint kerültek átvételre, hanem átírva, azonban a bíróság megállapította, hogy a levelek adták az életrajzi mű értékét, ami által eladhatóvá vált a könyv. A Random House a könyvet Salinger eredményes fellépésének köszönhetően nem tudta kiadni.³¹⁰

A szabad felhasználás egyes esetei a szerzőt megillető *vagyoni jogokat érintik*. Például egy cikk lefénymásolása vagy egy tanulmányból való idézés a szerző többszörözéséhez való jogához, míg egy középiskolai tanórán előadott vers az előadás jogához kapcsolódik.

Nem elhanyagolható, hogy a felhasználó – ahol ezt megköveteli az Szjt. – köteles a *forrást feltüntetni*, ennek elmaradása esetén a felhasználás *plágiumnak* minősül.

A szabad felhasználási eseteket az Szjt. elsősorban IV. fejezetében és elvértve az egyes műtípusoknál (például adatbázis esetében az Szjt. 84/B–C. §) szabályozza. Jelen fejezetben azonban *csak a mindennapokban gyakran előforduló eseteket* mutatjuk be.

7.2.1. A háromlépcsős teszt

A háromlépcsős teszt egy *zsinórmérték*, aminek célja, hogy a szabad felhasználási eseteknél a *szerzők és a felhasználók érdekeinek egyensúlya* fennmaradjon. Ez utóbbi alapozza meg a szabad felhasználási eset jogszerűségét. Az egyensúly a két érdekcsoport között akkor áll fenn, ha a szabad felhasználási eset

- ◆ nem sérelmes a mű rendes felhasználására,
- ◆ nem károsítja indokolatlanul a szerző jogos érdekeit, továbbá
- ◆ megfelel a tisztesség követelményeinek, végül pedig,
- ◆ ha nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.³¹¹

Útmutatást nyújthat e szabály jobb megértésében, hogy az ún. másodlagos mű (például idézésnél másodlagos mű az idézést befogadó mű) nem válhat az elsődleges (azaz az eredeti) mű konkurenciájává, helyettesítőjévé, illetve a szabad felhasználás nem korlátozhat-

³¹⁰ Rich Stim: Summaries of Fair Use Cases – <http://fairuse.stanford.edu/overview/fair-use/cases/>.

³¹¹ Bővebben I. Gyenge Anikó: A szerzői jog korlátozásának alkotmányos tesztjei és a három lépcsős teszt. In: *Tattay Levente* (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 105–124; Gyenge Anikó: A szerzői jogok korlátozásának általános szabályai: a háromlépcsős teszt értelmezése. *Jogtudományi Közlöny*, 61. évfolyam, 5. szám, 2006, p. 171–185; Gyenge Anikó: A szerzői jog h-moll miséje: a három lépcsős teszt. *Jogi Tanulmányok*, 10. évfolyam, 5. szám, 2006, p. 155–176.

ja aránytalanul a jogosultat a műve feletti kontroll gyakorlásában (pl. egy koncertelőadás megengedett egy iskolában, ha az nem irányul jövedelemszerzésre).

Könnyen válhat egy engedélyköteles felhasználás a szabad felhasználás konkurenciájává. Ebben kulcsszerepet jelent, hogy a szabad felhasználáshoz kapcsolódik-e bevételszerzés. Erre az Szjt. az egyes szabad felhasználási eseteknél úgy utal, hogy a jövedelemszerzést, az üzletszerűséget, a közvetett jövedelemfokozást szinte minden esetben kizárja.

Konkrét példákon keresztül jól érzékelhető, mikor nem teljesülnek a háromlépcsős teszt feltételei. Így az alábbi esetek nem esnek a szabad felhasználás körébe például:

- ◆ átvétel olyan tankönyveknél, amelyek értékesítésre kerülnek,
- ◆ olyan tanulmányokban szereplő idézés, amelyek tartalma elsősorban idézetekből áll, kevésbé saját gondolatokból,
- ◆ politikai beszédek felhasználása gyűjteményes műben,
- ◆ olyan fénymásolt művek, amelyek egy könyv jelentős részét tartalmazzák.

A szabad felhasználásoknak tehát nemcsak a törvény betűjének, hanem az általános mérceként felállított háromlépcsős teszt szellemének is meg kell felelniük.

HUNGART © 2017

Eva-Maria Painer: Natascha Kampusch portréja³¹²

Vannak ugyanakkor olyan esetek, amikor nem egyértelmű, hogy az előírt szabad felhasználási feltétel (például a szerző nevének feltüntetése) mennyire betartható. Ilyen esetekben a joggyakorlat nyújt útmutatást. A *Painer-ügyben* az EUB a felhasználó névfeltüntetési kötelezettségét is vizsgálta.³¹³ Painer szabadúszó fényképészként dolgozott, aki óvoda és napközis gyerekeket is fényképezett, és az eltűnt gyermek ügyében a fotóit a hozzájárulása

³¹² <http://www.ie-forum.nl/backoffice/uploads/image/plaatjes%20IEF/Eva%20Maria%20Painer%20Natascha%20Kampusch%20gesucht.jpg>.

³¹³ C-145/10. sz. ügy Eva-Maria Painer és a Standard Verlags GmbH és társai között [ECLI:EU:C:2011:798].

nélkül felhasználták. Az ügy alpereseivé vált újságkiadók az általuk kiadott újságokban és internetes oldalakon Natascha szökését követően és első nyilvános megjelenését megelőzően úgy jelentették meg a vita tárgyát képező fényképeket, hogy nem nevezték meg a fényképek szerzőjét, illetve Painer neve helyett egy másik nevet adtak meg szerzőként. Az alperesek arra hivatkoznak, hogy a vita tárgyát képező fényképeket egy hírügynökségtől kapták a szerző megjelölése nélkül, illetve eltérő névvel jelölve. Ezenkívül az újságok közül több is megjelentetett egy olyan portréképet, amelyet számítógépes eljárással, a vita tárgyát képező fényképek alapján készítettek, és amely – mivel Natascháról első nyilvános megjelenéséig nem állt rendelkezésre újabb fénykép – Natascha feltételezett arcképét ábrázolta. A *Handelsgericht Wien* (Bécsi Kereskedelmi Bíróság) előtt 2007. április 10-én benyújtott keresetével a felperes azt kérte, hogy a bíróság azonnali hatállyal tiltsa meg az alapeljárás alpereseinek, hogy a fényképeket, valamint a fantomképet az engedélye és szerzőként való feltüntetése nélkül többszörözzék és/vagy terjesszék, ezenkívül elszámolás bemutatását és megfelelő felhasználási díj, valamint kártérítés megfizetését is kérte. Az EUB kimondta, hogy tekintettel arra, hogy az eredeti felhasználás (bűnüldözési célra) névfeltüntetés nélkül is jogszerű volt, így az évekkel később történő további felhasználások során elegendő, ha a sajtóorgánumok csak az eredeti forrást tüntetik fel, amennyiben a szerző neve eredetileg sem volt feltüntetve.

7.2.2. Magáncélú másolás

A magáncélú másolás körébe³¹⁴ tartoznak azok az esetek, amikor diák, kutató, más természetes személy könyvrészletet, cikket, fotót, zeneművet, filmet többszöröz saját felhasználásra. A mű jogszerű nyilvánosságra hozatala ez esetben is feltétel, tehát nyilvánosságra még nem került kéziratról, piacelemzésről, pályázati anyagról, szakdolgozatról, családi fotóról, ki nem adott zeneműről csak a szerző engedélyével lehet fénymásolatot készíteni.³¹⁵

A *magáncél* szűken értelmezendő, tehát e körbe tartozik a saját és családi, valamint a szűk körű baráti kör részére történő másolás.³¹⁶ Így például a mű honlapra vagy közösségi oldalakra történő kitétele nem esik ebbe a körbe. (Már csak azért sem, mert itt a többszörözés mellett más felhasználás is megvalósul.) Ez a szabad felhasználás *csak természetes személyre* vonatkozik, tehát jogi és nem jogi személyek (így cégek, startupközösségek, egyesületek) nem tartoznak ide. Nem esik tehát ebbe a körbe, ha a cég alkalmazottja cikket nyomtat ki beosztottjai részére, vagy a céges intranetre tesz fel egy üzleti elemző cikket.

Másolat készíthető számos műtípusba tartozó műről, így újságcikkről, tanulmányról, abban foglalt táblázatról, grafikai ábrázolásról, kreatív tartalomról (például fotóról, zeneműről, filmről, videoklipről) vagy akár jegyzet készíthető egyetemi előadásról. *Nem megengedett* másolat készítése ugyanakkor építészeti műről, illetve műszaki létesítményről.³¹⁷

³¹⁴ Szjt. 35. § (1), Infosoc-irányelv 5. Cikk (2) b).

³¹⁵ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 253.

³¹⁶ Michel M. Walter, Silke von Lewinski: European Copyright Law, A Commentary. Oxford University, 2010, p. 1032.

³¹⁷ Szjt. 35. § (1).

(Természetesen fénykép készíthető az épületről turistaként, az építészeti mű utánépítése – ami szintén a szerző többszörözési jogához kapcsolódik – azonban nem megengedett.) Magáncélú másolás megvásárolt szoftver esetében sem megengedett (kivéve a biztonsági másolatot), illetve az adatbázis sem többszörözhető engedély nélkül, még saját használat céljából sem. Végül az élő koncertek, színműelőadások sem rögzíthetőek, illetve a kotta sem fénymásolható. Nem másolható le, nem szkennelhető be *teljes könyv, folyóirat vagy napilap*; kissé abszurd módon a szabály csak abban az esetben engedi a másolást, ha az kézzel vagy írógéppel történik.³¹⁸ Így könyv esetében csak annak egy jelentéktelen részéről készíthető másolat. A könyv jelentős terjedelmének a másolása már a háromlépcsős tesztbe ütközik, tehát nem megengedett a szabad felhasználás körében. (A jelentős mértékre nincs zsinórmérték megadva, ez esetről-esetre dönthető el.)

A másolatkészítés *közvetve sem szolgálhatja a jövedelemszerzést*. Ezért nem jogszerű magántanítvány részére könyvrészleteket, cikket vagy hanganyagot másolni, illetve fizetett DJ sem használhat fel másolt CD-t³¹⁹ esküvői partin, valamint nem adható ügyfeleknek másolt CD reklámajándékként. Ugyancsak jövedelemszerzésre irányul, ha az ügyvéd, vállalkozó a fénymásolt cikket, tanulmányt munka céljából használja fel (például ügyfélnek átadja).³²⁰

Másolat készítése történhet bármilyen hordozóra (például USB-re, számítógépre), analóg módon (például fénymásolással) vagy digitális úton egyaránt.³²¹ A másolás körébe tartozik a 6.3.1. alpontban bemutatott, egyelőre még csak szűk körben elterjedt *3D-nyomtatás* is. Várható, hogy a zenemegosztó oldalakhoz hasonlóan a tárgyak 3D-nyomtatása is el fog terjedni, amint a 3D-berendezések elérhető áron hozzáférhetőek lesznek.³²² Ennek keretében piaci áron online elérhetőek lesznek majd a 3D-nyomtatáshoz szükséges formátumok.

Kizárt a szabad felhasználásból az az eset, ha valaki *mással készített másolatot* számítógépen vagy elektronikus hordozóra.³²³ Nem megengedett tehát, hogy MP3-lejátszóra más készítsen számomra másolatot. (Ugyanakkor analóg másolás esetén megengedett a más személy bevonása, lásd copy shopok esetében.)

Ugyancsak nem jogszerű, ha valaki olyan forrásból készít másolatot, amiről tudja, hogy *nem jogszerű forrást* használ (ilyenek például a másolt CD, filesharingoldalak).³²⁴

³¹⁸ Szjt. 35. § (2).

³¹⁹ Azonban a különböző csatornákról beszerzett hangfelvételeket az Artisjus „M” jelű és a MAHASZ „DJ” jelű díjszabásával utólag jogosíthatja.

³²⁰ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1061.

³²¹ Thomas Dreier, P. Bernt Hugenholtz: Concise European Copyright Law. Second Edition. Wolters Kluwer, 2016, p. 460; Timár Adrienn: A szerzői jog aktuális kihívásai a változó technikai világban – Művészek a felhő- és a háromdimenziós technológia küszöbén. In: Cseporán Zsolt (szerk.): Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2016, p. 125–136.

³²² Margaret. A. Esquenet, John F. Hornick, Brian R. Westley: Seven cases changing copyright protection in the US. Managing Intellectual Property, 2013. szeptember, p. 1.

³²³ Szjt. 35. § (3).

³²⁴ SZJSZT-07/2008 – Szerzői művek online fájl cserélő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása; Faludi Gábor, Gyenge Anikó: A fájlmegosztás – hazai és uniós jogi szemmel. ISZJSZ, 6. (116.) évfolyam, 6. szám, 2011. december, p. 77–90.

Fájlmegosztás³²⁵

Nem megengedett műszaki intézkedés megkerülésével (például jelszó feltörésével) műről másolatot készíteni.³²⁶

A magáncélú másolás által kiesett jogdíjbevételek ellentételezésére szolgál a reprográfiai díj és az üreshordozó- vagy üreskazetta-díj.³²⁷ A reprográfiai díjat egyrészt a reprográfiaira szolgáló készülék gyártója, a vám fizetésére kötelezett személy, az importőr vagy a készüléket belföldön először forgalomba hozó személy, másrészt a készüléket ellenérték fejében üzemeltető is fizeti. A természetes személyek tehát a készülékek megvásárlásakor vagy a fénymásolószalonok igénybevételekor közvetetten fizetik meg e díjat. Az üreshordozó-díj szintén átalánydíj, amely szintén valamennyi, kereskedelmi forgalomba hozott adathordozó eszközre ráterhelődik. Az átalánydíjjelleg miatt a díj független attól, hogy szerzői jogilag

³²⁵ <http://www.laptopszaki.hu/blogimages/fajlmegosztas.jpg>.

³²⁶ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1064.

³²⁷ Az erre vonatkozó jelentősebb EUB-jogesetek elemzését l. Hajdú Dóra: A magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak egyes értelmezési kérdései az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 6. szám, 2014. december, p. 27–69; továbbá Hajdú Dóra: A Padawan-ügy: Az Európai Bíróság döntése a magáncélú másolatokra tekintettel fizetett jogdíjak egyes kérdéseiről. Jogesetek Magyarázata, 5. évfolyam, 3. szám, 2014, p. 50–61; Mezei Péter, Hajdú Dóra: Az Európai Unió Bíróságának ACI Adam döntése a jogellenes forrásból történő másolatkészítés után fizetendő jogdíjak egyes kérdéseiről. Európai Jog: Az Európai Jogakadémia folyóirata, 13. évfolyam, 5. szám, 2014, p. 33–47; Visegrad Investments – Az üreshordozó díjrendszer vizsgálata. Készült a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért megbízásából. Az elemzést készítette Antal Dániel: <http://hu.scribd.com/doc/180221026/Az-ureshordozo-dijrendszer-vizsgalata-2013>; Mezei Péter: A magáncélú szabad felhasználás a német szerzői jogban. Acta Juridica et Politica, 70. évfolyam, 10. szám, 2007; Koltay Krisztina: Néhány gondolat a közös jogkezelő szervezetek díjmegállapításáról, különös tekintettel a reprográfiai díjakra. In: Liber Amicorum – Studia Gy. Boytha dedicata – ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére. ELTE ÁJK, Budapest, 2004, p. 235–245.

védett művet vagy más adatot tárolunk az adott hordozón. Mindkét díjat a közös jogkezelő szervezetnek kell befizetni a 20. § (2) bekezdésének harmadik mondatában meghatározott határidőn belül.

7.2.3. Idézés

Az idézés³²⁸ az egyik legfontosabb szabad felhasználási eset. Célja, hogy a szerző jogainak oltalma mellett a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtó szabadsága, a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadsága is érvényesülni tudjon. Az idézés elsősorban a sajtóban, a művészeti alkotásokban (az irodalomban, zenében, filmművészetben) elterjedt, de nem elhanyagolható a mindennapi munkavégzésben sem (például ügyfél részére készült riport, szakmai konferencián tartott előadás). Az átvevő mű (például tanulmány) korlátlannul – akár nyereség- vagy jövedelemszerzésre irányuló üzleti célokra is – felhasználható, így többszörözhető, terjeszthető vagy akár online közegben (például honlapon, blogon) közzétehető. Miután az idézés irányulhat üzletszerzésre, ezért olyan művekben is megengedett a műrészlet felhasználása, mint például a piacelemzés, az ügyfél részére készült összefoglaló, a keresetlevél, az ügyfélmegkeresésre adott válasz, az üzleti ajánlat.

Ahogy korábban szó volt róla, a szerzői jogi jogvédelem nem az információra, hanem *annak egyéni, eredeti kifejezőmódjára* vonatkozik. Az idézés tehát csak ilyen mű(részletek)re érvényes, és nem az információkra. *Információ, tények, adatok tehát szabadon átvehetők.* Nem esik az idézés körébe tehát, ha valaki kizárólag adatokat vesz át (például a város lakosságára vonatkozó adatokat uniós pályázati anyagból, biológiai kutatási adatokat táblázatból). Arra is lehetőség van, hogy az információkra fókuszálva átfogalmazzuk saját szavainkkal a műrészletet, ez sem esik az idézés körébe. Természettudományi, társadalomtudományi kutatási adatok, összefüggések, információk átvétele egy tanulmányból nem sért tehát szerzői jogot, a forrásmegnevezés elmaradása azonban az etikai szabályok megsértését veti fel.³²⁹ Ilyen információk mögött ugyanis sok esetben jelentős munka vagy pénzbefektetés (például szemináriumok, könyvek) áll. Minden esetben az *adatok, információk egyedi bemutatása* (például szöveges formában, táblázatban, grafikai ábrázolás formájában) minősül műrészletnek, és ennek felhasználása jelenti az idézést.³³⁰

Nem idézés a *stílusutánzás* sem, ennek káros hatása elsősorban a képzőművészetben érződik. Elmyr de Hory hírhedt magyar származású képhamisító Picasso, Matisse, Bonnard, Vlaminck, Bracque stílusában saját álnéven készített és értékesített képeket. A szerzői jog azonban a stílusutánzást nem tiltja.³³¹

³²⁸ Szjt. 34. § (1), 67. § (5); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) d).

³²⁹ Legeza Dénes: A plágium kérdéséhez: az utánnyomástól az etikai eljárásig. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 4. szám, 2015. augusztus, p. 98–112.

³³⁰ Vö. C-128/11. sz. ügyben hozott ítélet a UsedSoft GmbH és az Oracle International Corp. között folyó eljárásban [ECLI:EU:C:2012:407] 48. pont.

³³¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 248.

© Succession H. Matisse/ HUNGART 2017

Henri Matisse (1869–1954):
Small Odalisque in Purple Robe (1937)³³²

Elmyr de Hory (1906–1976)
*Matisse-utánzata*³³³

© Succession H. Matisse/ HUNGART 2017

Bizonyos kivételektől eltekintve számos műtípusba tartozó műből idézhetünk, ami jogszerűen nyilvánosságra került. Éppen ezért kéziratból, szerződésből, szakmai összefoglalóból, megjelenés alatt álló tanulmányból, cikkből, elemzésből, uniós pályázati anyagból nem megengedett az idézés. A magyar szerzői jog szerint a mű integritásához való jog védelme miatt nem megengedett a művészet felhasználása képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti, dizájnalkotásokból.³³⁴ Ez utóbbi tilalmat azonban a ma jellemző kreatív alkotók gyakorlata felülírja. Kortárs vizuális alkotók gyakran használnak fel művészeteket saját műveikben, valamint a *fashion* iparágban is elterjedt képzőművészeti alkotások részleteinek felhasználása. A magyar szerzői jog szabálya szerint azonban ezek a típusú felhasználások a szerző engedélyéhez kötöttek. A nemzetközi divatiparból példaként említhető Yves Saint Laurent és Piet Mondrian együttműködése, azzal, hogy itt bár a divattervező a képzőművésszel megállapodott, de létezik számos, kevésbé ismert brand, ahol a tervező engedély nélkül használ fel művészetet.

Yves Saint Laurent (1936–2008): Mondrian kollekció (1965)³³⁵

HUNGART © 2017

³³² <http://www.martatorres.com/wp-content/uploads/2016/04/elmyr.jpg>.

³³³ <http://melbourneblogger.blogspot.hu/2014/01/elmyr-de-hory-best-art-forger-ever.html>.

³³⁴ Szjt. 67. § (5).

³³⁵ <https://hu.pinterest.com/pin/39547302953325266/>.

A *forrás megjelölése* (beleértve a szerző nevét is) az idézés egyik legjelentősebb feltétele, ennek hiányában a műrészlet idézése plágiumnak minősül. Ahogy korábban utaltunk rá, műrészletnél a szerző nevét a védelmi idő leteltét követően is fel kell tüntetni, ugyanis a névfeltüntetés kötelezettsége a közkincsbe tartozó műveknél is fennáll.

A jogszerű idézés feltételei közé tartozik, hogy a műrészletet kizárólag *meghatározott céllal* (például kritikus, alátámasztó, magyarázó álláspontként) lehet felhasználni.³³⁶ Az idézésnek tehát kapcsolatban kell állnia az átvevő szöveg tartalmával. Az átvevő mű és a műrészlet kapcsolódásának hiánya esetén nincs szó idézésről. Nem esnek az idézés körébe a keresőmotor (például Google) által kilistázott ún. „thumbnail”-ek, lekicsinyített képek,³³⁷ illetve az ún. „snippet”-ek,³³⁸ azaz írott művek kisebb részletei sem.³³⁹

Idézett műrészlet továbbá kizárólag *eredeti műhöz híven* kerülhet felhasználásra. Itt a tartalmi azonosság, a mondanivaló megőrzésén van a hangsúly, ezért a szöveges műveknél a szó szerinti idézésnél szükséges maradni. Éppen ezért nem esik az idézés körébe a paródia, hiszen itt éppen az eredeti mű jellegének változtatásán van a hangsúly, és sok esetben a forrás feltüntetése is elmarad.³⁴⁰

A műrészlet *terjedelme is korlátozott*, amit az átvevő mű jellege és az idézés célja határol be. Nincs általános mérték arra vonatkozóan, hogy milyen terjedelmű műrészlet idézhető, ennek eldöntése esetről esetre változhat. A zeneműveknél általában rövidebb, a tudományos műveknél pedig akár hosszabb terjedelmű műrészlet beillesztésének is helye van.³⁴¹ A terjedelmi korlátból következik, hogy a műrészlet nem dominálhat az átvevő műben, tehát kizárólag kiegészítő szerepe lehet.³⁴² (Ez utóbbi esetben ugyanis már felmerül az átvétel vagy az engedélyhez kötött átdolgozás joga, végső esetben pedig a többszörözés joga is.) Itt merül fel *Esterházy Péter és Sigfrid Gauch* néhány évvel ezelőtt felmerült vitája. Sigfrid Gauch német író sérelmezte, hogy Esterházy Péter egy teljes fejezetet emelt át „Apa-nyomok” (*Vaterspuren*) című regényéből *Harmonia Caelestis* című művébe. Esterházy álláspontja szerint ő mindössze új kontextusba helyezte a Gauch-féle fejezetet.³⁴³ Irodalmi alkotások esetében csak idézni lehet. Ilyen jogvitában a bíróság dönt, hogy az átvett műrészlet terjedelme mennyiben fér bele az idézés körébe.

Idézni csak műben lehet, az idézés megköveteli az idéző személytől az egyéni, eredeti alkotást. Nem minősül idézésnek, amikor a felhasználó nem fűz jelentős tartalmi, szellemi

³³⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 248.

³³⁷ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1025.

³³⁸ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1026.

³³⁹ Az Egyesült Államokban ennek eltérő a megítélése, vö. 14.6.1. fejezet. Bővebben Mezei Péter: Jogerős döntés a Google Books ügyben: fair use! In: Vida Mihály emlékkötet, 2016 (megjelenés alatt), online elérhető: <http://copy21.com/download/jogeros-dontes-google-books-ugyen-fair-use/>.

³⁴⁰ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1010. Ezt az Infosoc-irányelv mint külön szabad felhasználási esetet szabályozza az 5. Cikk (3) k) pontban.

³⁴¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 248.

³⁴² Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 248.

³⁴³ Plágiummal vádolják Esterházy Pétert – <http://www.litera.hu/hirek/plagiummal-vadoljak-esterhazy-petert>.

gondolatokat az egyes műrészekhez, kizárólag „körítésként” ír egy-egy bevezető mondatot, megjegyzést.³⁴⁴ Tipikusan idetartoznak az utolsó pillanatban „összeollózott” szemnáriumi munkák, szakdolgozatok, tanfolyamjegyzetek, cikkek. Ugyancsak nem tartozik az idézés körébe a sok esetben egyéni jelleggel nem rendelkező merchandisingtermékeknel (például egy-egy idézet tányéron, ceruzán, noteszen, textiltáskán) használt műrészek felhasználása.

Fontos továbbá, hogy a műrészeknek *el kell* egyértelműen *különnülnie* az átvevő műtől. Erre jó példa Bernardo Bertolucci „Álmodozók” című filmje, amiben a rendező különböző ismert filmek (például Truffaut *Jules et Jim* című alkotása) fekete-fehér kockáit ágyazta be a színes filmalkotásba, de ugyanezt a célt szolgálják az idézőjelek is.

Nem követelmény ugyanakkor, hogy az idézett szöveg az eredeti művel *azonos műfajú műben* kerüljön felhasználásra. Így például lehetséges irodalmi műrészlet felhasználása filmben vagy akár dizájn tárgyon.

Sajátos idézési mód a linkek használata. Egy internetes oldalon más internetes oldalon szabadon hozzáférhető művekre mutató linkek elhelyezése nem minősül – engedélyhez kötött – nyilvánossághoz közvetítésnek.³⁴⁵

A linkelés egyik sajátos esete az ún. *framing* eljárás. Ennek szerzői jogi kérdésével az EUB is foglalkozott a *BestWater* és *Michael Mebes, Stefan Potsch*-ügyben. Az esetben a vízfilterezésre használt rendszerrel foglalkozó cég, a BestWater elérhetővé tett egy filmet, ami a vízszennyezésről szólt. Másik két versenytársa a filmet úgy tette hozzáférhetővé, hogy a felhasználóknak úgy tűnt, mintha az a saját honlapjukról származott volna. (Ezt az ún. *framing* technológia segítségével lehet elérni.) A bíróság kimondta, hogy nem minősül nyilvánossághoz közvetítésnek, ha egy weboldalon található, nyilvánosság számára hozzáférhető mű egy másik honlapon az ún. *framing* technológia segítségével elérhetővé válik. Ez utóbbi feltétele, hogy az ilyen mű az eredeti közönség számára is elérhető legyen (vagyis nem csak e nyilvánossághoz közvetítés révén hozzáférhető), illetve az alkalmazott technológia ne különbözzön az eredeti honlap által használt technológiától.³⁴⁶

Érdekes kérdés az ún. *sampling* eljárás megítélése, ennek különösen a zeneiparban van jelentősége. Az eljárás lényege, hogy az alkotó egy meglévő hangfelvétel részét kiemeli, módosítja és egy új zeneműbe ülteti át.³⁴⁷ Számos jogvitát kezdeményeztek különösen a hangfelvétel-előállítók olyan művészekkel szemben, akik korábbi zeneműveket használtak fel saját alkotásoknál. A bírói gyakorlat azonban – bizonyos keretek között – teret enged az ilyen alkotásnak. Két példa szolgál ennek alátámasztására. Az egyik a *Kraftwerk és Moses Pelham*-ügy, amiben a német Szövetségi Alkotmánybíróság kimondta, hogy az alkotás

³⁴⁴ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1012.

³⁴⁵ C-466/12. sz. ügy, Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman, Pia Gadd És a Retriever Sverige AB között [ECLI:EU:C:2014:76], 42/1. pont.

³⁴⁶ A C-348/13 sz. ügyben hozott végzés a BestWater International GmbH és Michael Mebes, Stefan Potsch között folyó eljárásban [ECLI:EU:C:2014:2315], 20. pont.

³⁴⁷ Békés Gergely, Mezei Péter: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. ISZJSZ, 115 évfolyam, 6. szám, 2010. december, p. 5–32.; bővebben: Mezei Péter: Digitális sampling és fájlcsere. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2010.

szabadsága előnyt élvez a hangfelvétel-előállítók jogaival szemben. Ez azt jelenti, hogy a samplingeljárással készült alkotások szerzői nem sértenek szerzői jogokat. Fontos, hogy mindez azonban csak addig legális, ameddig az ilyen mű (azaz a másodlagos mű) nem versenyez az eredeti művel, azaz az elsődleges tartalommal, és nem okoz gazdasági veszteséget az eredeti hangfelvétel-előállítónak.³⁴⁸ (Ismét a háromlépcsős teszt alkalmazása segít az ilyen esetek eldöntésében.) Ugyanerre a döntésre jutott a Madonna „Vogue-snippet” ügyben az amerikai bíróság is.³⁴⁹ A pert a „Vogue” című szám producere indította Madonna és az énekesnő egyik producere ellen. Az ítélet indokolásában az állt, hogy az átvett műrészlet (snippet) az egy másodpercet sem éri el, illetve a nagyközönség számára nem észrevehető.³⁵⁰ Így szerzői jogi jogsértés nem került megállapításra.

A tartalmak érdekesebbé tételére egyre többször találkozhatunk az ún. GIF fájlformátumokkal a Facebook- és a Twitter-oldalán vagy akár online újságok oldalán is.³⁵¹ A GIF – (Graphics Interchange Format) képek tárolására alkalmas fájlformátumot jelent, ami a videokliphez hasonlóan néhány töredékmásodpercnyi időtartam alatt újból és újból ismétlődik.³⁵² Kérdésként merülhet fel, hogy ez a fajta felhasználás tekinthető-e idézésnek vagy átvételnek. Miután a magyar szerzői jog szerint idézni csak műrészletet lehet, ezért GIF-alkalmazás csak a filmek esetében megengedett, a fotóművészeti alkotásoknál azonban nem.

7.2.4. Átvétel

Az átvétel³⁵³ egyrészt az oktatást, másrészt a kutatást szolgálja. Az előbbi esetről a 7.2.6. fejezet szól, ebben a fejezetben csak a kutatás vonatkozásában tárgyaljuk. Az átvételnek tehát részben a tudományos kutatást kell szolgálnia, hiszen a tudományos munka alapja az egyes tézisek, megfigyelések bemutatása, ütköztetése és új összefüggések megvilágítása. Ezért a tanárok, hallgatók, diákok, kutatóintézetben dolgozók az idézésnél hosszabb műrészleteket használhatnak fel tudományos cikkekben, szemináriumdolgozatban, szakdolgozatban, oktatási tananyagban, jegyzetben, előadásban vagy egyetemi óra keretében. A forrás megjelölése (beleértve a szerzőt is) itt is előfeltétel.³⁵⁴

Számos műtípus beletartozik az átvétel körébe, így az irodalmi, zenei műrészlet, a filmrészlet, a kisebb terjedelmű önálló mű (például vers, novella, dal), továbbá a képző-

³⁴⁸ Mezei Péter: Breaking News: művészeti szabadság kontra szerzői jog – <http://copy21.com/2016/06/breaking-news-muveszeti-szabadsag-kontra-szerzoi-jog>; eredeti ítélet: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2016/05/rs20160531_1bvr158513.html.

³⁴⁹ Ben Challis: Is music sampling back in Vogue? – <http://the1709blog.blogspot.hu/2016/06/is-music-sampling-back-in-vogue.html>.

³⁵⁰ Ben Challis: Is music sampling back in Vogue? – <http://the1709blog.blogspot.hu/2016/06/is-music-sampling-back-in-vogue.html>.

³⁵¹ Eleonora Rosati: Can GIFs infringe copyright? In Europe the answer is potentially 'yes' – <http://ipkitten.blogspot.de/2016/02/can-gifs-infringe-copyright-in-europe.html>.

³⁵² Eleonora Rosati: Can GIFs infringe copyright? In Europe the answer is potentially 'yes' – <http://ipkitten.blogspot.de/2016/02/can-gifs-infringe-copyright-in-europe.html>.

³⁵³ Szjt. 34. § (2).

³⁵⁴ Szjt. 34. § (2).

művészeti, építészeti, iparművészeti alkotás, a dizájntermék képe, valamint a fotóművészeti alkotás is.³⁵⁵

A kutató az átvett művet *kizárólag szemléltetés céljából*, az ahhoz szükséges mértékig használhatja fel. Az átvétel nem lehet olyan terjedelmű, hogy az elsődleges mű helyettesítőjévé váljon, csakis illusztráló funkciót tölthet be.³⁵⁶ A másolás nem minősül átvételnek. Erre példaként szolgál az SZJSZT-08/2006 ügy,³⁵⁷ amelyben két szakdolgozat összevetésére került sor. Megállapításra került, hogy a két dolgozat szövege teljesen azonos, tördelésében, források megjelölésében egyaránt, még a grafikonok, táblázatok is ugyanazok voltak. Az átvétel feltételei közé tartozik, hogy a műrészlet csak meghatározott terjedelemben szerepelhet egy dolgozatban, illetve a forrás megjelölése (beleértve a szerzőt is – amennyiben lehetséges) szükséges.³⁵⁸ Ebben az esetben az átvétel feltételei nem valósultak meg, tehát a felhasználónak engedélyt kellett volna kérnie a szerzőtől.

Az átvétel akkor is jogszerű, ha *kutatáshoz* kötődik. Elsősorban művészeti területen kutatók számára elengedhetetlen a vizuális művekről készült képek átvétele, amire így lehetőség is nyílik. A kutató nem léphet túl a kutatási célon. A felhasználó tehát építészeti mű fotóját csak kutatási tanulmányában, kutatáshoz kötődő előadásában használhatja fel téziseinek illusztrációjául. Így nem tartozik ide például megbízási szerződés keretében ugyanennek a tanulmánynak egy egyesület vagy cég részére történő átküldése. *Nem esik az átvétel körébe az az eset sem*, ha a pályázati uniós pályázati anyagba vagy ügyvédként ügyfelek részére kiküldött memóban, keresetlevélben vesz át tanulmányrészleteket (itt azonban kérdéses lehet az ügyirati funkció). Ugyanez a kizárás áll fenn, ha valaki műrészletet vesz át piacelemzésbe vagy vezető részére készült riportba.³⁵⁹ Nem megengedett az átvétel a művészeti alkotásokban sem (például zene, színdarab, irodalmi mű), ezekben az esetekben csak idézésre nyílik lehetőség.

Ellentétben az idézéssel, az átvevő műnek nem kell feltétlenül műalkotásnak lennie, így van lehetőség irodalmi szöveggyűjtemények, művészeti képes albumok kiadására is.³⁶⁰

Az *üzletszerűség azonban kizárt*, így nem lehet gazdasági tevékenység keretében átvenni műrészleteket. Fontos, hogy a tevékenységen van a hangsúly, nem a személy minőségén, tehát ügyvéd is végezhet kutatótevékenységet egy publikáció megírása céljából,³⁶¹ mint ahogy kutató is vehet részt profitorientált kutatási projekteken vagy vállalkozásban. Nem minősül megengedett átvételnek tehát, ha a tanulmány egy profitorientált művészeti magazinban vagy például a jelen szakkönyvben jelenik meg, mivel ezzel értékesítésre kerül.

Speciális eset a képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás látképének kutatási és oktatási célon kívüli szabad felhasználása. (Ezt nevezik *panorámakivételnek*.) Ennek

³⁵⁵ Szjt. 34. § (2).

³⁵⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 249.

³⁵⁷ SZJSZT-8/2006 – Szakdolgozat szolgai másolása.

³⁵⁸ SZJSZT-8/2006 – Szakdolgozat szolgai másolása.

³⁵⁹ Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 1017.

³⁶⁰ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 249.

³⁶¹ Michel M Walter, Silke von Lewinski: European Copyright Law, A Commentary. Oxford University, 2010, p. 1043.

feltétele, hogy a mű szabadban, nyilvános helyen álljon, mégpedig állandó jelleggel.³⁶² Tehát olyan installációkról, szobrokról, plakátokról készült látképet nem lehet felhasználni, amelyek időszakosan kerültek kiállításra.³⁶³ A látkép felhasználása irányulhat üzletszerűsége (lásd képeslapok, utazási könyvek értékesítését). Ehhez kapcsolódik Christo és Jeanne-Claude *Verhüllter Reichstag*-, azaz Beburkolt Reichstag-esete. Ennek keretében a két művész bizonyos anyaggal beburkolta a berlini Reichstagot, ezáltal létrehoztak egy új műalkotást. Ez ügyben a német bíróság kimondta, hogy nem tartozik a panorámakivétel alá az az eset, ha egy alkotás csak időlegesen hozzáférhető a nyilvánosság számára. Ebben az esetben a művészek projektje mindössze két hétig volt látható Berlinben.³⁶⁴

Christo and Jeanne-Claude
(Christo Vladimirov Javacheff és felesége Jean-Claude:
Becsomagolt Reichstag, Berlin, 1971–1995
(Fotó: Wolfgang Volz) © 1995 Christo³⁶⁵

Christo and Jeanne-Claude:
Becsomagolt fák
Beyeler Alapítvány, Berover Park, Riehen, Svájc
(Fotó: Wolfgang Volz) © 1998 Christo³⁶⁶

7.2.5. Intézményi célú szabad felhasználás

Az intézményi célú szabad felhasználás célja, hogy könyvtárakban, iskolákban, múzeumokban, levéltárakban, valamint kép- és hangarchívumokban lehetővé váljon másolat készítése.³⁶⁷ Itt a hangsúly a tevékenységen, és nem az érintett intézmény finanszírozási formáján van.³⁶⁸ Ezért e körbe beletartoznak a magánmúzeumok, magángimnáziumok, -egyetemek is, azonban a cégek könyvtárai és archívumai már nem sorolhatók ide.³⁶⁹ Nem

³⁶² Sztj. 68. § (1).

³⁶³ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 418.

³⁶⁴ BGH, Urt. v. 24. Januar 2002 – I ZR 102/99 – Kammergericht LG Berlin.

³⁶⁵ <http://christojeanneclaude.net/projects/wrapped-reichstag>.

³⁶⁶ <http://christojeanneclaude.net/projects/wrapped-trees?images=completed#.V6SB0NKLrHe>.

³⁶⁷ Sztj. 35. § (4); Infosoc-irányelv 5. Cikk (2) c.); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) n).

³⁶⁸ Infosoc-irányelv (42) preambulum.

³⁶⁹ Thomas Dreier, P. Bernt Hugenholtz: Concise European Copyright Law. Second Edition. Wolters Kluwer, 2016, p. 460; Timár Adrienn: A szerzői jog aktuális kihívásai a változó technikai világban – Művészek a felhő- és a háromdimenziós technológia küszöbén. In: Cseporán Zsolt (szerk.): Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2016, p. 463.

minden közcélú, közvetetten oktatáshoz, kutatáshoz kapcsolódó területen működő intézmény *esik ebbe a körbe*, például a kutatóintézetek, művelődési házak, nonprofit szervezetek (például oktatással, képességefejlesztéssel, coach-szolgáltatással foglalkozó cégek, alapítványok, egyesületek), nyelviskolák nem tartoznak ide.³⁷⁰ Az Szt. csak meghatározott körbe tartozó iskolákat sorol ide (l. az iskolákra vonatkozó másolás kérdéskörét bővebben a 7.2.6. alpontban).

Ennél a szabad felhasználási esetről az egyik oldalon a közérdek áll, hogy minél több könyvtárt használó személy hozzáférjen az egyes művekhez, a másik oldalon a szerzők, kiadók állnak, akik a művek hasznosításánál minél magasabb jogdíjra törekednek. Az érdekek közötti egyensúlyt itt is a háromlépcsős teszt biztosítja. Emiatt ebben a körben is csak meghatározott feltételekkel lehet a művekről másolatot készíteni.³⁷¹

Így csak olyan másolás engedélyezett, ami *olyan célokat szolgál*, mint a tudományos kutatás, archiválás, nyilvános könyvtári ellátás, intézmények helyiségeiben található képernyőkön való megjelenítés. Belső intézményi célra is készíthető másolat a mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkéről akár számítógéppel, illetve elektronikus hordozóra is engedélyezett a másolat készítése.³⁷² A másolás továbbá *közvetve sem irányulhat jövedelemfokozásra*, tehát másolt művek felhasználása nem eshet vállalkozási tevékenységbe. Így nem értékesíthető a többszörözött fotó például képeslap formájában, a műelemzés, tanulmány a múzeumi üzletben, nem köthető díjhoz az archivált cikkhez, könyvekhez való hozzáférés, illetve nem értékesíthetők fénymásolt cikkek az iskolákban. Az említett intézmények továbbá a műveket a helyiségeikben található *terminálokon* tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára *hozzáférhetővé tehetik*.³⁷³ Ez esetben azonban a felhasználás csak szűk körben történhet. Erre mutatott rá az EUB a *Technische Universität Darmstadt v Eugen Ulmer KG*-ügyben. Az ítélet egyértelművé teszi, hogy a felhasználó az ilyen terminálokon keresztül hozzáférhető művet nem nyomtathatja ki, illetve nem mentheti el USB-re. Kivételt jelent, ha az ilyen nyomtatásra vagy lementésre valamely szabad felhasználási eset keretében kerül sor vagy a nemzeti jogszabályok ezt megengedik (például kutatás céljából).³⁷⁴ Ebből következik, hogy vállalkozói tevékenység keretében a nyomtatás vagy másolás nem megengedett.

A könyvtárak esetében is van egy megkötés, miszerint a fenti célok (például archiválás, nyilvános könyvtári ellátás) keretében készült *másolatokat kizárólag helyi* olvasásra adhatják ki az olvasók részére.³⁷⁵ Ez a felhasználás még *közvetetten sem irányulhat jövedelemfokozásra*, tehát például a könyvtári beiratkozás árába nem kalkulálható be a művek

³⁷⁰ Michel M Walter, Silke von Lewinski: European Copyright Law, A Commentary. Oxford University, 2010, p. 1036.

³⁷¹ Bővebben l. Kiss Zoltán: A szabad felhasználás az alkotómunka, a tudományos kutatás, az archiválás, valamint a magáncélú és az intézményi célú felhasználások forrásvidékein. JURA 21. évfolyam, 2. szám, 2015, p. 76–90.

³⁷² Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 256.

³⁷³ Szt. 38. § (5). A részletszabályokat a 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet tartalmazza.

³⁷⁴ A C-117/13. sz. ügyben hozott ítélet a Technische Universität Darmstadt és az Eugen Ulmer KG között folyó eljárásban [ECLI:EU:C:2014:2196], 58/3. pont.

³⁷⁵ Szt. 40. §.

másolataihoz való hozzáférés díja. Az EUB – ugyancsak a háromlépcsős tesztre alapozva – ítéletében azt is megállapította, hogy e szabad felhasználási eset nem terjedhet ki a könyvtár állományába tartozó valamennyi könyv digitalizálására.³⁷⁶

7.2.6. Oktatási célú szabad felhasználások

*Az oktatást számos szabad felhasználási eset segítheti: az idézés, az átvétel, az átdolgozás és a belső intézményi másolás.*³⁷⁷ Ezek a szabad felhasználások mind azt a célt szolgálják, hogy a tanulók, a diákok vagy a hallgatók számára minél professzionálisabb, figyelemfelkeltőbb, a tudást legjobban közvetítő oktatási anyagok születhessenek, illetve hogy ők maguk is felhasználhassanak műveket dolgozatokban, előadásokban.

Az oktatási célú szabad felhasználás esetében felmerül a kérdés, hogy mi a helyzet a *tankönyveknél, pedagógus-kézikönyveknél*, van-e lehetőség az átvevő mű többszörözésére és terjesztésére a szerző engedélye nélkül az átvétel szabályainak keretein belül maradva. Korábban erre volt lehetőség, amire példaként szolgál az SZJSZT- 47/2000 számú ügy. Kiadásra került egy antológia, amely számos Radnóti-verset tartalmazott. A gyűjteményes mű az 1997/98. tanévben segédkönyvnek minősült. Következő tanévben a minisztérium kivonta a művet a segédkönyvek köréből. Az átvételre vonatkozó szabály alkalmazása csak a segédkönyvi minőség időszakában állt azonban fenn. Ezért e minőség megszűnését követően az értékesíteni kívánt antológia összeállításához már a szerzői jogosult engedélyét kellett volna kérni.³⁷⁸ Az Szt. 35. § (3) bekezdése kimondja, hogy átvevő mű nem üzletszerű többszörözéséhez és terjesztéséhez nem szükséges a szerző engedélye, ha az ilyen átvevő művet az irányadó jogszabályoknak megfelelően tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítják, és a címdalán az iskolai célt feltüntetik. Tankönyvek, segédkönyvek esetében viszont aligha *kizárható az üzletszerűség*, ugyanis a tankönyvpiac komoly üzletet is jelent manapság. Ennek megfelelően revideálni kellett a korábbi nézetet, és így az említett oktatási könyveknél szinte csak az engedélyköteles felhasználás jöhet szóba. Ennek jogszabályi megerősítését találjuk a vonatkozó jogszabályban is, amelyik kimondja, hogy a tankönyvvé, pedagógus-kézikönyvvé nyilvánítási kérelemhez nyilatkozni kell arról, hogy a tervezett könyv tartalmaz-e átvett szerzői művet vagy kapcsolódó jogi teljesítményt, és amennyiben tartalmaz, akkor a nyilatkozatnak ki kell terjednie arra is, hogy a kérelmező a tankönyvvé, pedagógus-kézikönyvvé nyilvánítás időtartama alatt folyamatosan rendelkezni fog az átvett szerzői mű vagy szomszédos jogi teljesítmény felhasználási jogaival.³⁷⁹ Így például ábrák, képek, vizuális művek átvételekor a HUNGART adja meg a jogosítási engedélyt. Az engedély nélküli, az Szt. 35. § (3) bekezdése szerinti átvétel mindezek alapján az ingyenesen terjesztett oktatási segédanyagok esetében, továbbá esetlegesen a kizárólag

³⁷⁶ C-117/13. 45. pont.

³⁷⁷ Szt. 33. § (4), 34. § (1)–(4), 35. § (4)–(5), 38. § (1), b); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) a).

³⁷⁸ SZJSZT- 47/2000 – Irodalmi antológia mint oktatási segédkönyv.

³⁷⁹ A tankönyvvé, pedagógus-kézikönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről szóló 17/2014. (III. 12.) EMMI rendelet 2.§ (5) bekezdésének d) pontja.

anyagköltségen (az anyag terjedelmétől függően a felhasznált papír és nyomdafesték árnyában számított áron) terjesztett kiadványok esetében lehetséges.

Ahogy az idézésnél, itt is elengedhetetlen, hogy a felhasználó a *forrást* (beleértve a szerzőt is) feltüntesse az átvett műnél.³⁸⁰

A mű ugyanakkor iskolai foglalkozás keretében *átdolgozható*.³⁸¹ Műfaji kötöttség nincs, tehát bármilyen mű (vers, regény, film, szoftver, adatbázis, zenemű stb.) átalakítása, módosítása lehetséges. Ne felejtjük el, hogy az átdolgozásnál mindig – az eredeti művön alapuló – új mű jön létre. Tipikusan a filmművészeti iskoláknál van jelentősége ennek a felhasználásnak, ahol az oktatásnak elengedhetetlen része a művek átdolgozása.³⁸² Ugyanakkor az ilyen átdolgozott művek bármilyen nyilvános felhasználásához (például filmszemlén, kulturális rendezvényen, moziban) már a szerző engedélyét kell kérni.³⁸³

Miután fontos, hogy az iskolákban, egyetemeken a művekhez minél több diák hozzáférjen, ezért megengedett a művekről a *másolatkészítés* is.³⁸⁴ (Erről részben a 7.2.2. alpontban már szóltunk.) Az iskolák könyvek részeit, valamint újság- és folyóiratcikkeket többszörözhetnek az iskolai oktatás céljára egy-egy iskolai osztály létszámának megfelelő, illetve a köz- és felsőoktatási vizsgákhoz szükséges példányszámban.³⁸⁵

Itt is feltétel, hogy a másolás a *jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálhatja*. Végül a művek (műfaji korlátozás nélkül) *szabadon előadhatók* az óvodákban, iskolákban, egyetemeken.³⁸⁶ Valamennyi, oktatási célt szolgáló előadás idetartozhat, tehát a tanórán (például a színművészeti egyetemen, középiskolában), szakkörön, ünnepségen tartott előadások egyaránt. A *közvetett jövedelemfokozás célja kizárt* azonban, így színművészeti hallgatók vizsgaelőadása akkor tartozhat a szabad felhasználás körébe, ha ingyenes, és a közreműködők (például a technikai személyzet) sem kapnak juttatást.³⁸⁷

Az iskolák a művekhez iskolákban található terminálokon keresztül *online hozzáférést biztosíthatnak*, ami az egyéni tanulás célját szolgálja.³⁸⁸ Ez azonban *közvetetten sem irányulhat jövedelemfokozásra*.

7.2.7. Egyes művek felhasználása tájékoztatás céljára

A véleménynyilvánítás és a sajtószabadság érvényesülését segítik elő azok a szabad felhasználási esetek, amelyek az *előadások, más hasonló művek és politikai beszédek* tájékoztatási célú felhasználását teszik lehetővé.³⁸⁹ Feltétel, hogy ezek a művek a felhasználást megelőzően *nyilván*

³⁸⁰ Szjt. 34. § (2).

³⁸¹ Szjt. 34. § (4).

³⁸² Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 250.

³⁸³ Vö. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 250.

³⁸⁴ Szjt. 35. § (4).

³⁸⁵ Szjt. 35. § (5).

³⁸⁶ Szjt. 38. § (1) b).

³⁸⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 266.

³⁸⁸ Szjt. 38. § (5).

³⁸⁹ Szjt. 36. § (1); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) g).

nosan elhangozzanak (élőbeszéd formájában vagy akár online közegben). Nem tartoznak ide tehát a megírt, de elő nem adott beszédek.³⁹⁰ Bárki jogosult ezeket a műveket bármilyen módon felhasználni, így a média, egyéni blogger, politikai párt, egyesület vagy vállalat egyaránt. Ezek a művek többszörözhetők, előadhatók vagy akár internetes portálon megoszthatók.

Az átvett beszéd *terjedelmének*, illetve az átvétel *céljának* a tájékoztatáshoz kell azonban igazodni, tehát nem vehető át nagy terjedelemben, amennyiben a felhasználás a tájékoztatás célján túlmegy. Így politikai párt tájékoztatás céljára igen, kampányának erősítéséhez azonban nem használhat fel beszédet, nagyvállalat tájékoztathatja ügyfeleit beszéd részleteinek átvételével, azonban a felhasználás nem irányulhat kizárólag marketing-, PR-célra. Nem valósul meg a tájékoztatás célja abban az esetben sem, ha a beszéd gyűjteményes műben³⁹¹ vagy színdarabba ágyazva szerepel.³⁹² A *forrás* (beleértve a szerző nevét is) feltüntetése ebben az esetben sem maradhat el, kivéve, ha ez lehetetlen.³⁹³ (Ez az eset körülményeinek a mérlegelése alapján dönthető el.)

Ismerjük *Martin Luther King I have a dream* („Van egy álmom”) kezdetű beszédét.³⁹⁴ A nem olyan régen megjelent „Selma” című amerikai film rendezője úgy döntött, hogy az eredeti beszéd módosított verzióját használják fel a szerzői jogi aggályok kikerülése miatt.³⁹⁵ Ezért a filmben a híres beszéd elhangzik ugyan, de más szavakkal. A magyar szabályozás szerint tájékoztatási célú felhasználás műben nem lehetséges, ezért politikai beszédet műben csak az idézés szabályai szerint lehet felhasználni.

*Napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánosság-hoz közvetíthetők.*³⁹⁶ A sajtó fogalmába az offline és online sajtó is beletartozik. Terjedelmi korlát, felhasználási cél nincs előírva, tehát akár többoldalas cikk, sugárzott műsor teljes terjedelmében átvehető, amennyiben napi eseményhez kötött, és gazdasági vagy politikai témával foglalkozik.³⁹⁷ Minden egyéb témát lefedő (például kulturális, tudományos témával, személyiségfejlesztéssel, sporttal, hobbival kapcsolatos) cikkek esetében viszont a szerző engedélyét kell kérni. Ennél a szabad felhasználásnál a *szerző jogosult tiltakozni*, tehát csak akkor lehet cikkeket saját honlapon, blogon átvenni, ha a szerző ezt – online oldalon jellemzően az impresszumban vagy a szerzői jogok menüben – nem tiltotta meg. A tiltakozás ellenére átvett cikk szerzői jogi jogsértést valósít meg. A *forrást* a szerző nevével együtt ebben az esetben is fel kell tüntetni.³⁹⁸

³⁹⁰ Michel M Walter, Silke von Lewinski: European Copyright Law, A Commentary. Oxford University, 2010, p. 1051.

³⁹¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 260.

³⁹² Vö. Gerhard Schricker, Ulrich Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, München, 2010, p. 974.

³⁹³ Szjt. 36. § (1).

³⁹⁴ Martin Luther King, Jr.: I Have a Dream – <http://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkihavedream.htm>.

³⁹⁵ Eleonora Rosati: A film about Martin Luther King without King's actual words: is it really a copyright problem? – <http://ipkitten.blogspot.de/2015/01/a-film-about-martin-luther-king-without.html>.

³⁹⁶ Szjt. 36. § (2), Szjt. 36. § (1); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) c).

³⁹⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 260.

³⁹⁸ Szjt. 36. § (2).

Időszerű, napi események tudósításában egyes művek felhasználhatók.³⁹⁹ Tipikusan ebbe a körbe tartoznak a kulturális műsorokban található eseményekre való felhívások (például kiállításmegnyitók, koncertfelhívások, színdarab-bemutatók, könyvmegjelenés, irodalmi fesztiválról való tudósítás). A bemutatás időtartama/terjedelme nem lépheti túl a tájékoztatás célját, tehát például a kiállításmegnyitóról készült bemutatás kizárólag az esemény beazonosításához feltétlenül szükséges mértékig terjedhet.⁴⁰⁰ (Nem ritka, hogy nagyobb múzeumok honlapjukon hozzáférhetővé tesznek aktuális kiállításokról képeket abból a célból, hogy ezeket a sajtó tájékoztatás céljára felhasználja.) A cikknek időszerű eseményről kell szólnia, és megjelenését is az esemény aktualitásához kell időzíteni. Nem napi eseményhez köthető cikk egy aktuális kiállítás kiragadott képének elemző bemutatása, ilyen esetben a kép felhasználása engedélyhez kötött. Ugyancsak nem megengedett a tájékoztatás célját nem közvetlenül szolgáló felhasználás. Egy német cikk *Lili Marleen* életéről szóló filmforgatásról számolt be, amelynek részeként egy teljes dalszöveget is lehozott az újság. Mivel a dalszöveg felhasználása túlmutatott a tájékoztatási célon, az újság szerzői jogi jogsértése megállapításra került.⁴⁰¹ Kizárt lehet e szabad felhasználási körből a Google News szolgáltatása is, amely csupán aktuális hírek részeit jeleníti meg, azok kommentálása nélkül.⁴⁰² Ugyancsak engedélyköteles az ún. sajtófigyelő-szolgáltatás is.

Szabadon felhasználhatók a vizuális alkotások (így szobrok, festmények, fotók, installációk) képei a kiállítások, árverések reklámozását célzó *katalógusban, plakáton, meghívón*.⁴⁰³ A felhasználás azonban nem terjeszkedhet túl a reklámozáson. Van arra példa, hogy nagyobb kiállítások (például Csontváry-, Picasso-) alatt a múzeum képes albumot ad ki, ami a könyvesboltokban kapható, ilyen esetben a képek leközléséhez már a szerzői jogosult engedélye szükséges. Magyarországon a magyar és külföldi vizuális művészek nevében a HUNGART jár el.

7.2.8. Előadás

Szabad felhasználás keretében előadásra kerülhet sor műkedvelő művészeti csoportokban, szociális, időskori gondozási intézményekben (nem tartoznak ebbe a körbe a kórházak), vallási közösségek rendezvényein (vallási szertartásokon, esküvőkön, keresztelőn, temetésen), magáncélból, zártkörű rendezvényen, végül szervezetek tagjai, alkalmazottai részére rendezett eseményeken. A nemzeti ünnepek alatt tartott előadás ugyancsak nem engedélyköteles.⁴⁰⁴ Ebbe beletartozhat filmek megtekintése, élőzenei koncertek, operaközvetítések, műrészletek felolvasása, vizuális művek kivetítőn való megjelenítése. (Színpadi műveket csak magyar szerzőktől és csak kiadott műpéldányból vagy ügynökség által engedélyezett

³⁹⁹ Szjt. 37. §; Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) c).

⁴⁰⁰ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 262.

⁴⁰¹ Dietrich Harke: Urheberrecht, Fragen und Antworten. Carl Heymanns Verlag, 2001, p. 157.

⁴⁰² Michel M Walter, Silke von Lewinski: European Copyright Law, A Commentary. Oxford University, 2010, p. 1049.

⁴⁰³ Szjt. 36. § (5); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) j).

⁴⁰⁴ Szjt. 38. § (1)–(4); Infosoc-irányelv 5. Cikk (3) g).

kéziratból lehet szabadon előadni.⁴⁰⁵) Valamennyi mű felhasználása akkor szabad, ha az *a fentiekben meghatározott közönség* számára kerül előadásra.

Mindegyik fenti esetben *kizárt a közvetett jövedelemszerzés fokozása* is. Jövedelemfokozásnak minősül, ha valaki olyan helyen ad elő, ahol a vendégek fogyasztanak, vagy éppen bármilyen szolgáltatás vásárlására nyílik lehetőség. Éppen ezért egy könyvesboltban szervezett komolyzenei koncert vagy egy telekommunikációs üzletben kiállított tévén bemutatott koncertelőadás nem minősül szabad felhasználásnak. Ugyanígy nem szabad felhasználás egy belépődíjas gasztronómiai fesztivál táncelőadása sem. A legcsekélyebb bevétel is jövedelemfokozásnak minősül, így a programfüzet díja, az önkéntes adományra történő felhívás, ruhatári díj is engedélykötelessé teszik az előadást.⁴⁰⁶ Ugyanakkor – a szakirodalom álláspontja szerint – ügyfelek részére nem rendszeresen szervezett nagyvállalati rendezvényeken szabad a színházi előadás vagy koncert tartása.⁴⁰⁷ A bíróság azt is elfogadta, hogy „lehetséges újabb tanulók toborzása nem értelmezhető jövedelemszerzésnek vagy jövedelemfokozásnak.”⁴⁰⁸

Az EUB által tárgyalt egyik esetben a Reha Training⁴⁰⁹ rehabilitációs központ helyiségeiben televíziókészülékeken keresztül televíziós műsorokat sugárzott. A Reha Training nem kért előzetesen sugárzási engedélyt a német zenei közös jogkezelőtől, a GEMA-tól. A GEMA ezért kártérítés megfizetését kérte. A főtanácsnoki indítvány értelmében ez a fajta televíziós műsorsugárzás nyilvánosságához közvetítésnek minősül, mivel a rehabilitációs központ vendégköre a látogatások folyamán szüntelenül változik, és ráadásul nagy létszámú is lehet,⁴¹⁰ így nem áll fenn a szabad felhasználás esete. A főtanácsnok indítványát az EUB Nagytanácsa elfogadta.⁴¹¹

7.3. A JOGKIMERÜLÉS

A jogkimerülés lényege, hogy engedély nélkül forgalmazhatóvá válnak a már egyszer jogszerű forgalomba hozatal keretében értékesített (kézzel fogható) műpéldányok, így például a könyvek, zenei CD-k, DVD-k. Ugyanakkor egyre kevésbé van jelentősége az ilyen műpéldányok értékesítésének a kreatív tartalmak online hozzáférése miatt.⁴¹² Az ilyen online tartalmakat forgalmazó cégek (például Spotify, iTunes, Netflix) szolgáltatásainak előtérbe kerülésével a

⁴⁰⁵ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 265.

⁴⁰⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 264.

⁴⁰⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 267.

⁴⁰⁸ Legeza Dénes: A munkaviszonyban létrehozott művek joggyakorlata napjainkban. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 3. szám, 2016. június, p. 115.

⁴⁰⁹ A C-117/15. sz. ügyben hozott főtanácsnoki indítvány a Reha Training Gesellschaft für Sport- und Unfallrehabilitation mbH és a GEMA között folyó eljárásban [ECLI:EU:C:2016:109].

⁴¹⁰ 56. pont.

⁴¹¹ 2016. május 31-én hozott ítélet – <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-117/15>. Az ügyet részletesen elemzi id. Ficsor Mihály: GEMA v. Reha Training and the CJEU Case Law on the Right of Communication to the Public – An Opportunity for Revision and Consolidation – http://www.copyrightseesaw.net/archive/?sw_10_item=69.

⁴¹² Szjt. 23. § (5).

fizikai hordozók egyre inkább háttérbe szorulnak. A jogkimerülésre (egyelőre) csak akkor kerül sor, ha a műpéldány (például könyv) jogszerűen forgalomba került, ezt követően a szerzői jogosult (könyv esetében tipikusan a kiadó) nem tilthatja meg az ilyen műpéldány további eladását (például a Vaterán, antikváriumban, bolhapiacon, garázs vásáron).

A joggyakorlatban van azonban már példa arra, hogy a jogkimerülés nem csak a mű fizikai példányára vonatkozik. Az EUB *UsedSoft v. Oracle*-ítéletében éppen azt erősítette meg, hogy online szoftverpéldányok licencbe adása esetében is érvényesül meghatározott feltételek mellett a jogkimerülés. Ez tehát azt jelenti, hogy amennyiben a szerzői jogosult (tipikusan szoftvercég) a szoftvert interneten letölthetővé teszi megfelelő díjazás ellenében, akkor az azt letöltő által megvásárolt szoftver esetében a jogkimerülés elve alkalmazandó lehet, feltéve, hogy a megvásárolt szoftver továbbértékesítésekor biztosított, hogy annak eredeti példánya nem marad a licenszszel rendelkező és azt továbbértékesítőnél. Ennek hatása, hogy az ilyen szoftvert a továbbiakban a mindenkori tulajdonos szabadon továbbértékesítheti.⁴¹³ Nem zárható ki, hogy a jövőben további online művek esetében is megnyílik a lehetőség a jogkimerülésre.⁴¹⁴

A jogkimerülés nem vonatkoztatható olyan műre, amit megváltoztattak. Érdekes ügyként említhető az *Art & Allposters és a Stichting Pictoright*-eset. Az Allposters internetes oldalain híres festők műveiről készült plakátokat és egyéb reprodukciókat kínált eladásra. A kínált reprodukciók között szerepelt a festővászonon megjelenített plakát is, amelyet az Allposters ún. „vászonra történő átvitel” eljárással készített. Az érintett festőket a holland közös jogkezelő szervezet, a Pictoright képviselte. Ezért a Pictoright fellépett az Allposters céggel szemben, mivel a cég nem kért hozzájárulást a reprodukciók értékesítéséhez.⁴¹⁵ Az EUB kimondta, hogy nem terjed ki a jogkimerülés arra az esetre, ha egy papírpakáton szereplő művet vászonra visznek rá, és azt új formájában újra forgalomba hozzák.⁴¹⁶ Ebben az esetben tehát a Pictoright szervezetet továbbra is megilleti az engedélyezési jog.

A jogkimerüléshez ugyanakkor csak olyan cselekmény vezet, aminek eredményeként a műpéldány „gazdát cserél” az EGT-tagállamokon belül. Az adásvételen túl azonban az ajándékozás és a csere is idetartoznak.⁴¹⁷ Ezért a mű terjesztésén kívüli egyéb felhasználás ugyanúgy engedélyhez kötött. Így a mű előadása, e-könyvvé alakítása, megfilmesítése, a nem EGT-országból történő behozatal esetében az értékesítés továbbra is a jogosult (tipikusan a kiadó) engedélyéhez kötött.

⁴¹³ A C-128/11. sz. ügyben hozott ítélet a UsedSoft GmbH és az Oracle International Corp. közötti eljárásban. [ECLI:EU:C:2012:407].

⁴¹⁴ *Michael Lehmann*: Digitalisierung, Cloud Computing und Urheberrecht. GRUR International, 64. évfolyam, 7–8. szám. p. 678. A jogkimerülés intézményéről bővebben *Mezei Péter*: A jogkimerülés intézményének a kialakulása és fejlődése az Európai Unió szerzői jogában. ISZJSZ, 10. (120.). évfolyam, 4. szám, 2015. augusztus, p. 38–80; *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Európai Unióban és az Egyesült Államokban – I. rész. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 5. szám, 2015. október, p. 79–123; *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Európai Unióban és az Egyesült Államokban – II. rész. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 6. szám, 2015. december, p. 78–96.

⁴¹⁵ A C-419/13. sz. ügyben hozott ítélet az Art & Allposters International BV és a Stichting Pictoright közötti eljárásban [ECLI:EU:C:2015:27], 14–16. pont.

⁴¹⁶ 50. pont.

⁴¹⁷ *Gyertyánfy Péter* (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 189.

Itt szintén megemlíthető a 6.3.2. alpontban ismertetett *Peek & Cloppenburg-ügy*. Mivel az EUB kimondta, hogy nem esik a terjesztés fogalmába, ha valaki a mű példányainak használatát lehetővé teszi vagy nyilvánosan bemutatja, ezért ezekben az esetekben jogkimerülés sem következik be. A jogkimerüléshez csak olyan cselekmény vezet, aminek eredményeként a műpéldány tulajdonosa megváltozik.⁴¹⁸

7.4. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

7.4.1. Fogalmak

Védelmi idő: a védelmi idő az az időtartam, amely alatt a szerzői mű (vagy kapcsolódó jogi teljesítmény) szerzői jogi védelmet élvez.

Szabad felhasználás: ha a felhasználó a nyilvánosságra hozott művet a szerző engedélye és díjfizetés nélkül jogszerűen használja fel a szerzői jogban megállapított, közérdekhez kötődő esetekben.

Plágium: olyan jogellenes „alkotás”, amelyet a jogsértő személy egy másik műről másolt és a saját neve alatt adott ki, tett hozzáférhetővé.

Magáncélú másolás: amikor a természetes személy saját célból a műről – közvetett jövedelemfokozás nélkül – másolatot készít.

Intézményi célú másolás: a kulturális, tudományos és oktatási intézmények másolatot készíthetnek a műről (beleértve a kottaműveket is) tudományos kutatás, archiválás, nyilvános könyvtári ellátás, intézmények helyiségeiben található képernyőkön való megjelenítés céljából, illetve belső intézményi célra.

Idézés: az idézés lehetővé teszi, hogy bárki felhasználhasson – akár jövedelemszerzés céljából is – saját művében indokolt terjedelemben, az eredetihez hűen műrészletet, ha a forrást (beleértve a szerzőt is) feltünteti.

Átvétel: az átvétel alatt az idézést meghaladó műrészlet felhasználását értjük, ami jövedelemszerzés nélkül iskolai oktatás vagy tudományos kutatás céljára irányul.

7.4.2. Ellenőrző kérdések

7.4.2.1. Első tényállás

Kérdések: Milyen szabad és engedélyköteles felhasználási esetek azonosíthatók be K. tevékenysége során? Jogszerűen járt-e el K. ezekben az esetekben, válaszát indokolja! Jogosan tiltakozik-e K. kiadója az antikváriumban található könyvek árusítása ellen? Jogszerűen járt-e el K., amikor a franciára lefordított József Attila-verseket feltette az internetre?

K. az egyetemen oktatóként és kutatóként dolgozik nanotechnológiai területen. Feladatahoz tartozik, hogy az óraadás mellett folyamatosan publikáljon a legújabb tudományos eredményekről. Így jelenik meg egyik cikke is a *Nature* című magazinban, amelyért díjazást is kap. A cikk számos kutatási eredményt vesz át más tanulmányokból, illetve ugyancsak

⁴¹⁸ A C-456/06. sz. ügyben hozott ítélet a Peek & Cloppenburg KG és a Cassina SpA közötti eljárásban [ECLI:EU:C:2008:232], 43. pont.

tartalmaz idézeteket más hasonló cikkekből. A cikk megjelenését követően F. kutatócég megbízza K.-t, hogy az egyetemen található cikkek, szakkönyvek alapján állítson össze egy elemzést, amit az F. kutatócég egy piackutatási projekthez kíván felhasználni. K. a megbízást elvállalja. Az elemzéshez egy korábban oktatási célra összeállított cikket vesz alapul, ami számos átvett műrészletet tartalmaz hasonló területen megjelent cikkekből. Ezen a szövegen kismértékben változtat csak, úgy, hogy a mások tanulmányaiból átvett képek, ábrák, szövegrészletek benne maradnak a cikkben. K. a forrásokat szabályosan feltünteti. Ezt adja át K. az F. kutatóintézetnek, amiért díjazásban is részesül. K. aktív részvételt követel meg a hallgatóitól az órákon. Az egyetem könyvtára helyben olvasás céljából minden hónapban egy-egy folyóiratot lemásol, amiből a hallgatók – önkéntes jelentkezés alapján – rövid beszámolókat készítenek K. tanóráira.

K. elemzések, cikkek írása mellett heti több alkalommal tart órát az egyetemen. Nagy gondal állítja össze a powerpoint előadásait. Általában sok képet, ábrát, illusztrációt használ fel, amelyek a bonyolult összefüggések könnyebb megértését szolgálják. Miután rengeteg pozitív visszajelzést kap az előadásokkal kapcsolatban, K. úgy dönt, hogy a prezentációkat jegyzet formájában kiadja, amely segédkönyv formájában, e-könyvként, pénzért tölthető le. A jegyzetnek nagy sikere lesz. Ezt követően ír egy újabb szakkönyvet, amely néhány évet követően antikváriumban is elérhető lesz, ami ellen K. kiadója tiltakozik.

K. az oktatás mellett műfordítással is foglalkozik. Ezért műfordításról szóló könyvekből másol ki részleteket, hogy minél előbb megtanulja ennek a szakmának a fortélyait. Kedvenc költői közé tartozik József Attila, így verseit franciára fordítja le. A fordításokat egy francia irodalmi szalon honlapjára teszi fel. Egy nap jelentkezik nála a József Attila jogait kezelő szervezet, hogy fizessen jogdíjat és kártérítést az engedély nélkül franciául közzétett versek után.

Válaszok:

1. K. idézeteket tartalmazó cikkét akár díjazás ellenében is megjelentetheti, így a Nature magazinban lehozott cikk nem sért jogokat.
2. Az átvett műveket befogadó tanulmány felhasználása nem irányulhat üzletszerzésre, ezért itt K. nem járt el jogszerűen, amikor átadta a művet a kutatócégnek piacelemzés céljából.
3. A könyvtár helyben olvasás céljából fénymásolhat folyóiratokat a szabad felhasználás körében.
4. K. a munkája mellett egyetemen is tanít, ezért az egyes illusztrációk felhasználása powerpoint előadásban megengedett. Nem jogszerű azonban, amikor ezt a prezentációt jegyzet formájában, e-könyvként árusítja, hiszen az átvétel nem irányulhat üzletszerű tevékenységre.
5. Szabad felhasználás körébe tartozik a magáncélra történő másolás, ezért jogszerű, hogy K. könyvek részleteit lefénymásolja.
6. K. kiadott könyve az első forgalomba hozatalt követően jogkimerüléshez vezet, így kiadója nem tiltakozhat a használt könyvek értékesítésével szemben.
7. A mű védelmi ideje lejárt, ezért a K. által megjelentetett irodalmi fordítások nem kötöttek a szerző engedélyéhez.

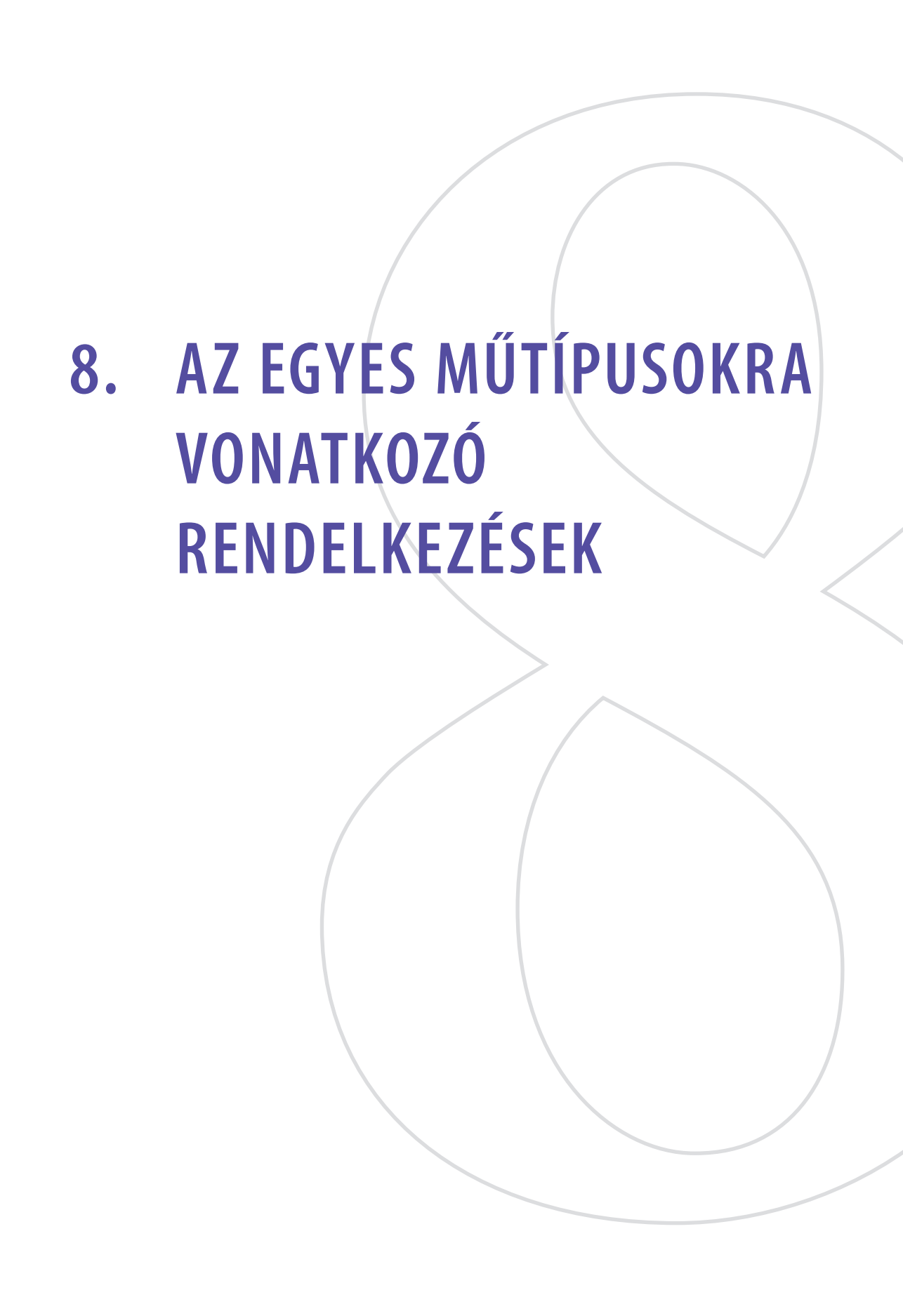
7.4.2.2. Második tényállás

Kérdések: Jelölje meg az alábbiakban, hogy S. tevékenységei közül melyek azok, amelyek a szabad felhasználás körébe tartoznak, és melyek engedélykötelesek! Indokolja valamennyi választát! Valamennyi felhasznált mű védelmi ideje fennáll még.

S. vizuális művészként dolgozik, fotókat, festményeket készít, sokszor műfajokat összekeverve. Oktat a képzőművészeti egyetemen, mellette pedig egy reklámügynökséget működtet. Oktatóként egy különleges módszert talált ki. A diákokkal az órákon úgy tanulják meg a különböző fotózási és festési technikákat, hogy egy képre kortárs képzőművészek (így például Trombitás Tamás, Gábor Áron, Nádler István) és irodalmárok (például Eszterházy Péter) jellegzetes motívumait, műrészleteit másolják. Egy-egy képbe még filmkockákat (fotó formájában) is beillesztenek klasszikus filmekből. S. maga is készít egy alkotást, amely fotórészletből, átvett képzőművészeti alkotások műrészleteiből, versekből, filmkockákból áll. Művének a „Babilon a hazai művészek korában” címet adja. A diákok élvezik ezeket az órákat, és egyre jobb képek, installációk születnek. S. úgy dönt, hogy kiállítást rendez az egyik galériában, ahova bárki bemehet, a látogatás díjazáshoz kötött. A megnyitón egy kisebb szabású hegedűkoncertre is sor kerül, amit kortárs zeneszerzők műveiből adnak elő. A megnyitót követően újságcikkek jelennek meg a képekről készült fotók kíséretében. Az F. magazinban rövid beszámolót tesznek közzé képekkel együtt hogy népszerűsítsék a kiállítást, míg Z. magazin egy elemzést tesz közzé mintegy 10 fotó kíséretében, amelyek közül néhány képen csak a műalkotások egy része látszik. Végül S. reklámügynöksége kap egy megbízást egy kozmetikai cégtől egy új termék kampányának a megtervezésére. A megbízás egy termékcsomagolási koncepcióra szól. S. a „Babilon a hazai művészek korában” c. képet küldi el a cégnek, amely tartalmazza a fent részletezett átvett műrészleteket.

Válaszok:

1. Az oktatás keretében megengedett az átdolgozás, így az, hogy a diákok műrészleteket építenek be a képeikbe, nem ütközik a szerzői jogba.
2. A részben vizuális művekből származó műrészleteket tartalmazó képek azonban csak a művészek engedélyével állíthatók ki, további indok, hogy a kiállítás megtekintése díjazáshoz kötött.
3. A hegedűkoncert megtartása engedélyhez kötött (ez esetben az ARTISJUS közös jogkezelő szervezethez kell fordulni), mivel a szerzői jog a szabad felhasználás körén belül nem ismeri el a nyilvánosság számára nyitott galériákban tartott koncerteket, illetve ebben az esetben a jövedelemszerzés is kizárt.
4. Az időszaki eseményekhez kötött F. magazin cikkében megjelent kép felhasználása a szabad felhasználás körébe tartozik, míg a Z. magazinban közzétett elemzés mellett feltüntetett képhez a szerzői jogosult (főszabály szerint a HUNGART) engedélye szükséges.
5. Engedélyhez kötött a „Babilon a hazai művészek korában” c. kép kozmetikai cégnek történő átadása. Ennek indoka, hogy olyan művek, amelyek átvett műrészleteket tartalmaznak, nem használhatók fel az oktatás vagy kutatás körén kívül, illetve felhasználásuk nem irányulhat üzletszerzésre.

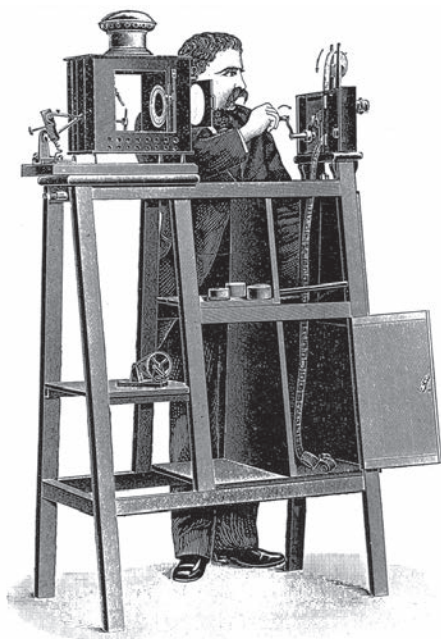

8. AZ EGYES MŰTÍPUSOKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

A szerzői jog a legváltozatosabb műtípusokat részesíti oltalomban. A hatályos jogszabály törekszik arra, hogy átfogó normarendszert biztosítson védelmükre, azonban keletkezésük módjára, felhasználásuk speciális jellegére tekintettel a törvény egyes műtípusokra nézve különös szabályozást is előír. Az általános szabályok ugyanakkor e művekre is vonatkoznak. A fejezet az Szjt. által külön figyelemben részesített műtípusokra vonatkozó szabályokat ismerteti.

8.1. A FILMALKOTÁSOK ÉS MÁS AUDIOVIZUÁLIS MŰVEK

A XXI. században talán nem szükséges bemutatni a filmalkotásokat. Még akkor sem, ha a Lumière fivérek kinematográfja óta eltelt több mint egy évszázadban a műfaj jelentős átalakuláson ment keresztül, olyannyira, hogy ma talán okkal tekinthetjük a második legnépszerűbb műtípusnak a zeneművek után. A hatalmas költségvetésű („blockbuster”) mozifilmektől a televíziós csatornák saját produkcióin át a kis költségvetésű, független művekig a legváltozatosabb gazdasági súlyú alkotások jelennek meg ebben a műtípusban. Ugyanígy széles alkotói kört ölel fel a filmalkotások szerzősége: éppúgy dolgozhat operatőrök, rendezők, forgatókönyvírók, színészek egész serege egyetlen művön, ahogy egyetlen szerző is. És ne feledkezzünk meg a műfaji diverzitásról sem: szinte lehetetlen átfogni, hogy a kinematográf óta hányféle audiovizuális műfaj jött létre.

Le cinématographe Lumière: projection.

Louis Poyet (1846–1913): A Lumière fivérek kinematográfja vetítő üzemmódban⁴¹⁹

⁴¹⁹ Bernard Chardère, Les Lumière, Payot Lausanne, 1985; Credits: Archives Château Lumière. (Wikipédia)

A törvényalkotó a filmalkotások műfaji gazdagságát oly módon veszi figyelembe, hogy rugalmas definíciót ad nekik. E definíció alapján filmalkotásnak tekintünk minden olyan művet, amely meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélkül vagy hanggal összekapcsolt sorozatával kerül kifejezésre.⁴²⁰ Az Szjt. ugyan felsorol néhány műfaji kategóriát (pl. filmszínházi film, animációs film, reklámfilm, ismeretterjesztő film stb.), fontos azonban, hogy ez nem taxatív felsorolás, tehát nem a műfaji besorolások körülhatárolására tesz kísérletet. Ezek alapján gyakorlatilag bármilyen mozgóképi alkotás, amely egyéni, eredeti jelleggel bír, oltalomban részesülhet tartalmi, minőségi vagy mennyiségi korlátok nélkül. Fontos ezt kihangsúlyozni, hogy átlássuk, olyan audiovizuális alkotások is részesülhetnek oltalomban filmalkotásként, amelyekről azt nem is gondolnánk, például egy televíziócsatorna szignálja vagy egy animált internetes reklám.

A műtípus sajátos jellemzője, hogy többnyire nem csak egyetlen alkotóhoz köthető, így sok esetben a szerzői jogok jogosultja(i), a szerző(k) meghatározása is kihívást jelent. A normaszöveg itt is a szélesebb körű megfogalmazásra törekszik, amikor minden olyan személyt filmszerzőnek minősít, aki a film egészének kialakításához alkotó módon járul hozzá, ugyanakkor külön kiemeli a rendezőt, a film céljára készült irodalmi (pl. forgatókönyv) és zenemű (filmzene) szerzőjét. Az utóbbitól fontos elhatárolni a filmben felhasznált egyéb, nem a film céljára készült, egyéni, eredeti zenemű szerzői jogait, ebben az esetben ugyanis a filmalkotáshoz mint átvevő műhöz kerül illesztésre egy már korábban létező zenemű, amely szintén engedélyköteles felhasználásnak minősül (átdolgozás), ugyanakkor az eredeti zenemű szerzője nem is minősül filmszerzőnek, míg a filmzene szerzője igen. Ezért válik el a filmben felhasznált zenemű és a filmalkotás egymástól, és ezért merül fel a film felhasználása esetén a filmben felhasznált zenemű után külön, úgynevezett „kisjogos” jogdíj.

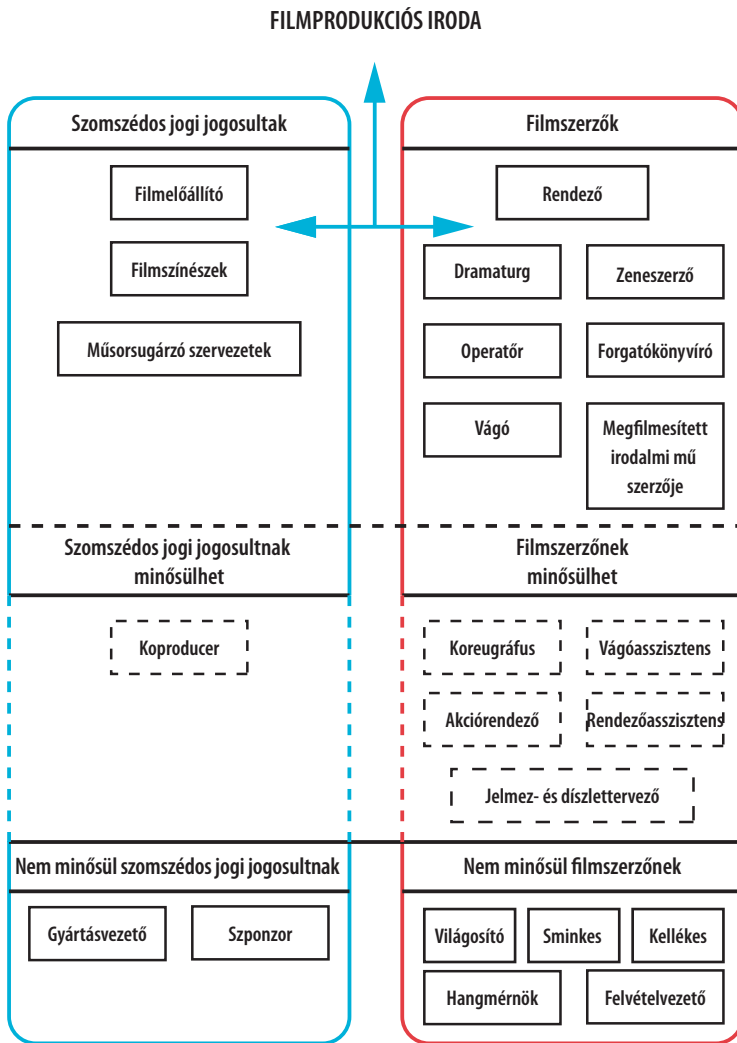
A törvény nem tér ki más alkotókra, ám a bevett gyakorlat alapján filmszerzőnek tekinthetünk operatőröket, dramaturgokat, tevékenységük jellege alapján akár vágókat is. Megjegyezzük, hogy ugyanakkor jellemzően nem minősülnek filmszerzőnek a színészek, előadók. Ők a szomszédos jogi jogosultak, akik teljesítményük vagyoni jogait jellemzően átruházzák a filmelőállítóra.

A szerzőktől eltérő kategóriaként a törvény definiálja a *filmelőállítót* is, aki vagy amely⁴²¹ saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film létrejöttét, ahhoz anyagi és egyéb feltételeket biztosít. Szerzői jogi természetű szerepe, hogy habár nem szerző, de így törvényi vélelem alapján (ellenkező bizonyításáig) a megfilmesítési szerződéssel a filmalkotás szerzői vagyoni jogainak jogosultjává válik, vagyis egy személyben ő az, aki a felhasználást engedélyezi, és az azért járó jogdíjat és díjigényeket érvényesíti. Ugyanakkor a felhasználással és a felhasználás engedélyezésével szerzett bevételből a szerzők felé köteles évente elszámolni, a bevételből arányosan (például szerződésük alapján) részesíteni őket. További, a jogérvényesítés egyszerűsítését célzó jogosultsága a filmelőállítónak, hogy a szerzők személyhez fűződő jogainak védelme érdekében felléphet. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha valaki a filmet újravágná (a mű egységének megsértése) vagy a főcímet levágná (a

⁴²⁰ Szjt. 64. § (1) bek.

⁴²¹ Ti. a filmelőállító a gyakorlatban jellemzően jogi személy.

névfeltüntetés jogának megsértése), akkor a filmelőállító a szerzők helyett is indíthat pert. A filmes szakzsargon jellemzően producerként utal a filmelőállítóra, azonban ez az elnevezés megtévesztő lehet. A producer kifejezés (gyakran egyéb szóösszetételben, pl. *line producer*, *post production producer*, *assistant producer* stb.) olyan, a filmalkotás létrejöttében jellemzően koordinatív szerepben részt vevő személyeket is jelölhet, akik nem minősülnek sem filmelőállítónak, sem pedig szerzőnek. Ilyen lehet például a gyártásvezető, aki többnyire a film készítése során a már rendelkezésre álló humánerőforrások és technikai eszközök napi koordinálását végzi, de anyagi hozzájárulást nem ad a film elkészültéhez. A filmelőállítói jogosulti státusz jellemző feltétele, hogy a filmelőállítók általános koordinatív tevékenység mellett anyagi támogatást nyújtanak, szakmai, technikai feltételeket biztosítanak, a joggyakorlat e feltételek alapján minősíti őket. Ebből következik, hogy a filmelőállítói státusz elvben akár meg is osztható, így a bevett filmipari gyakorlat szerint a fenti tevékenységek megosztásával (pl. szakmai koordináció és feltételek biztosítása az egyik fél részéről, míg anyagi és technikai feltételek biztosítása a másik féltől) úgynevezett „koproduceri” státusz jöjjön létre. Vagyis nem zárja ki a törvény azt, hogy a filmelőállítói státusz meghatározott felek között megosztásra kerüljön, még hozzá úgy, hogy a felek a státuszhoz kötött tevékenységek biztosítását (pl. a megfilmesítési szerződésbe foglaltan) egymás között megosztják. A megfilmesítési szerződést a 9. fejezet ismerteti.

A filmkészítésben részt vevő legfontosabb szereplők szerzői jogi jogosultságaik szempontjából csoportosítva⁴²²

Mivel a filmalkotások létrehozása többnyire hosszú, több személyt érintő folyamat eredménye, nehéz annak létrejöttét, így a teljes mű oltalmának keletkezését jól körülhatárolni. Ennek a helyzetnek a feloldásában próbál segítséget nyújtani a hatályos szabályozás, amely alapján a filmalkotás akkor lesz befejezett, ha a filmelőállító és a szerzők képviseletében a rendező annak nyilvánítja azt. Sajátos következménye ennek a szabálynak, hogy a befejezett mű módosításához szintén szükséges a filmelőállító és a szerzők hozzájárulása is.

⁴²² Takó Sándor: A filmkészítés folyamatát övező polgári jogi kérdések Magyarországon és az Egyesült Államokban, különös tekintettel a szerzői jogra. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 1. szám, 2014. február, p. 45.

További érdekesség a filmalkotásokkal kapcsolatban, hogy azokra nem alkalmazhatóak a munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozó általános szabályok (Szt. 30. §), ezzel is hangsúlyozva a film mint szerzői mű és a filmszerzők sajátos jellegét.

Jól látszik, hogy a filmalkotások és szerzőik tág körülhatárolása mellett a jogszabály törekszik rugalmasan tekintettel lenni a bevett filmipari, szakmai gyakorlatra. Ennek következtében a filmekkel kapcsolatban felmerülő szerzői jogi kérdések tisztázásához tekintettel kell lenni a film keletkezésével kapcsolatos körülmények változatos, széles spektrumára, beleértve a szándéknyilatkozatok és egyéni hozzájárulások eseti megítélését is.

A filmalkotás oltalmának nem fogalmi eleme a többszerzősség vagy a szerzőktől elhatárolt filmelőállító személye. Jogilag egyáltalán nem kizárt az egyszerűs filmalkotás, amennyiben valaki egymaga képes valamennyi, a filmalkotás létrejöttéhez szükséges alkotó, anyagi és technikai támogató és koordinatív szerepet betölteni. Ennek a gyakorlati megvalósítása a forgalomban kapható eszközök és alkalmazások ismeretében egyáltalán nem elképzelhetetlen.⁴²³ Ha nem is minden szerepet maga Robert Rodríguez töltött be a *Volt egyszer egy Mexikó* című filmben, azért ő volt a film rendezője, producere, forgatókönyvírója, zeneszerzője, operatőre, vágója és díszlettervezője...

8.2. A SZOFTVER

A funkcionális művek oltalma egyáltalán nem idegen jelenség a szerzői jogban, gondoljunk akár a tudományos művekre, akár az építőművészeti alkotásokra. Ezek a művek jellemzően több szakmai feltételnek és elvárásnak is megfelelnek – annak érdekében, hogy alkalmasak legyenek funkciójuk betöltésére – amellet, hogy jellemzően egyéni, eredeti jelleggel is felruhazza azokat szerzőjük. Ezért a szerzői jog általános szabályainak finomhangolása, kiegészítése az ilyen műtípusoknál szükségszerűnek tűnik, nem túl meglepő tehát hogy az egyes műtípusokra vonatkozó különös rendelkezések között több funkcionális művel is találkozunk.

Az egyik legújabb, megjelenési formájában pedig talán a legegységesebb funkcionális műtípus a számítógépiprogram-alkotás, más néven a szoftver. Új, alig pár évtizedes jelenségről van szó az oltalomban részesülő művek között, amely az adatfeldolgozást végző gépek megjelenésével tekinthető egyidősnek. Nehéz pontosan meghatározni, hogy mit is értünk szoftveren, az informatikatudomány általános definíciója szerint például a számítógépi adatok és utasítások gyűjteményére használjuk ezt a szót. Az uniós jogalkotó a szoftverirányelvben a számítógépi programokat analógia alapján a BUE szerinti *irodalmi műként* részesíti szerzői jogi védelemben azok előkészítő dokumentációjával együtt. Az Szt., átvéve a szoftverirányelv definícióját, csupán annyit mond ki, hogy a „védelem a számítógépi programok bármely formában történő kifejezésére vonatkozik” [1. cikk (2) bek.]. Ez termé-

⁴²³ A filmalkotásokkal kapcsolatos szerzői jogi kérdéseket elemez *Grad-Gyenge Anikó*: Jogod van hozzá: A filmes szerzői jogok kérdései. In: *Varga Balázs*: Final Cut – A tankönyv. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2013, p. 142–163; *Takó Sándor*: A drónok alkotói célú felhasználásának szerzői jogi kérdései. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 2. szám, 2016. április, p. 52–63.

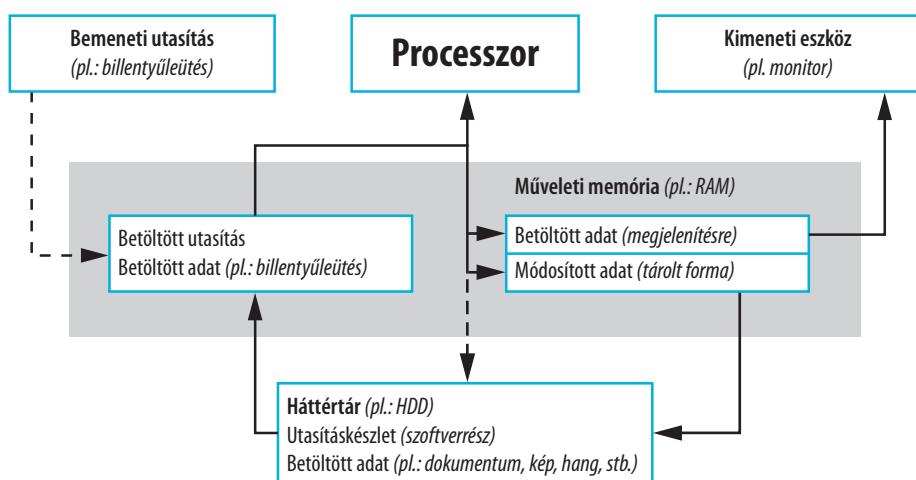
szetesen nem jelenti azt, hogy bármilyen szoftver automatikusan szerzői jogi oltalomban részesülne.

Az Sztj. a szoftvereket, más művekhez hasonlóan, azok egyéni, eredeti jellege alapján rendeli védeni, azonban a formai megjelenést – részben a fentiekből következő módon – rugalmasan kezeli. Így oltalomban részesül a számítógépiprogram-alkotás, a hozzá tartozó dokumentáció tárgykódban, forráskódban vagy egyéb rögzített formában [Sztj. 1. § (2) bek. c) pont]. A törvény példálózó jelleggel kitér az operációs rendszer és a felhasználói programok oltalmára is, így hívva fel a figyelmet arra, hogy ilyen alapvető, átfogó programalkotásokat is e fogalmi körbe kell érteni. Ebből következik, hogy a nem felhasználói programok oltalma is felmerülhet, mint például egyes hardvereszközök működtetését lehetővé tevő vagy egyes programokat kiszolgáló szolgáltatóprogramok, programelemek. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a szoftverek oltalma több sajátos, egyedi jellegzetességgel, eltéréssel is bír, nem csak kiegészítő, értelmező elemekkel. Az utóbbira jó példa, hogy a törvény külön rendelkezés alapján kivonja az oltalom alól a szoftverek csatlakozófelületeinek (interfész) működési elvét, eljárását, ötletét, vagy hogy a mű fordításának szabályait (lásd 6.3.5. alpont) rendeli alkalmazni a számítógépi program más programnyelvre történő átdolgozására is. Az előbbit, vagyis a szoftver sajátos, egyedi jellegzetességeit jól támasztják alá azok a jogszabályhelyek, miszerint a szoftverek vagyoni joga maradéktalanul átruházható [Sztj. 58. § (3) bek.], illetve hogy a szoftver műpéldányának kereskedelmi forgalomban történő értékesítése során a felhasználási szerződést nem kell írásba foglalni.⁴²⁴

Ahhoz, hogy megértsük, miért is szükséges a szoftvereket ilyen különleges elbánásban részesíteni, érdemes megvizsgálnunk működésük módját. Ahhoz, hogy egy szoftvert működtethessünk, valamilyen adatfeldolgozó gépre – gondolhatunk itt például személyi számítógépre, okostelefonra, tabletre, drónra, de akár egy komolyabb számológépre is – van szükségünk, amely lefuttatja azt.⁴²⁵ A futtatás folyamatának leírásába itt nem kívánunk részleteiben elmerülni, azonban fontos megjegyeznünk, hogy a futtatás során a szoftver több alkalommal többszörözésre kerül a háttértár és a műveleti memória között, valamint átdolgozás is történik több esetben a beviteli parancsok, paraméterek vagy más, kiszolgáló szoftverek utasításai, adatai alapján. Tehát egyetlen szoftver rendeltetésszerű használatával elvben több olyan felhasználási cselekmény is megvalósul, amelyhez a szerző külön engedélye lenne szükséges, így például többszörözés, fordítás, átdolgozás. Ezeket a felhasználási módokat több rétegben is kezeli a törvény, elsősorban szabad felhasználást biztosítva.

⁴²⁴ Sztj. 60. § (1) bekezdés. Ilyen formában találkozunk a legtöbb felhasználó a felhasználói „nyilatkozatokkal”, az úgynevezett „Licence Agreement-ekkel.”

⁴²⁵ Futtatás alatt itt most azt értjük, hogy a szoftver betölti funkcióját, és annak eredménye érzékelhetővé válik a felhasználó számára. Hangsúlyozzuk azonban, hogy a szoftver megjelenési formától függetlenül oltalomban részesül, így a futtatott szoftverrel azonos oltalom alatt áll például a szoftver forráskódjának papíralapon többszörözött változata.

Példa szoftver futtatására

Egyrészről szabad felhasználásnak minősül a mű járulékos, a műszaki folyamat részét képező felhasználása abban az esetben, ha a felek közötti hálózati kapcsolatot biztosító fél részéről történik, és ha rendeltetésszerű felhasználáshoz kapcsolódik.⁴²⁶ Emellett a törvény a speciális rendelkezések között a *rendeltetésszerű* felhasználással kapcsolatos többszörözést, az átdolgozás jogát kivonja a szerző kizárólagos jogai közül. Ennek keretében biztosított a felhasználónak az a lehetőség is, hogy a szoftver működését megfigyelje annak érdekében, hogy működési elvét, eljárását megismerje, és az is, hogy a szoftverről biztonsági másolatot készítsen. Az utóbbi előírások ugyan elismerten nem biztosítják a szerző gazdasági érdekeit, azonban különlegesnek csak a biztonsági másolat készítésének a lehetősége mondható,⁴²⁷ mivel az az adathordozók sérülékenysége, korlátolt időtállósága miatt a rendeltetésszerű felhasználáshoz szükséges.⁴²⁸

A hatályos nemzetközi jogforrások alapján megalapozott, azonban informatikai szempontból sajátos az EUB kapcsolódó gyakorlata.⁴²⁹ A C-393/09. sz., a BSA-ügyben született ítélet szerint a grafikus felhasználói felület nem minősül a szoftver kifejezési formájának – és így szoftverként nem részesül oltalomban. Ez persze nem zárja ki, hogy az egyéni, eredeti jelleggel bíró grafikus felhasználói felület önállóan oltalomban részesülhessen mint vizuális alkotás, amennyiben az a szerző saját szellemi alkotása. Ehhez kapcsolódóan meg-

⁴²⁶ Sztj. 35. § (6) bekezdés.

⁴²⁷ Ötlelet, elvet, eljárást a szerzői jog még a kiemelten funkcionális művek esetén sem részesíthet oltalomban, legyen az szoftver, tanulmány vagy építészeti alkotás.

⁴²⁸ Talán a 2010-es évek második felében e szabad felhasználásra már nincs is szükség a meghajtó nélküli ultrabookok, tabletek és online szoftverek világában – a szerk.

⁴²⁹ C-393/09. sz. ügy Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany és a Ministerstvo kultury között [ECLI:EU:C:2010:816].

jegyezzük, hogy az aktuális szoftverfejlesztési trendek alapján könnyen elképzelhető az is, hogy a grafikus felhasználói felület szerzője nem azonos a szoftver szerzőjével.⁴³⁰

Részben ennek a gondolatnak egy kiterjesztése az EUB C-406/10. sz., az SAS Institute és a WPL között folyamatban lévő ügyben hozott döntése,⁴³¹ amelyben az azonos funkcionálisú, közel azonos felhasználói felülettel rendelkező szoftverek kérdésében az elhatárolás alapjául a forráskódot vették. Az adott ügyben egyértelmű volt, hogy a korábban fejlesztett szoftver tanulmányozását követően készült a későbbi, közel azonos funkcionálisú és felhasználói felületű program. A Bíróság álláspontja szerint ha az eredeti szoftver funkcionálisának jogszerű tanulmányozása és az így megismert eljárások, elvek felhasználásával hoztak létre a szerzők (szoftverfejlesztők) új, egyéni, eredeti alkotást, akkor a későbbi szoftvert önálló, eredeti alkotásnak kell tekinteni. Ellenben ha a korábbi szoftver forráskódjának visszafejtésével jutottak volna el az azonos megoldáshoz, akkor az már a szerzői jogok megsértésének minősülne. Érdekes eleme volt az eljárásnak a felperes által felhozott gazdasági érvelés, amelyre a főtanácsnoki indítvány ki is tért: ha a szerzői jog oltalomban részesítené magát a funkcionálisat, azzal egy-egy funkciót ellátó szoftver monopolhelyzetbe kerülne, és ez jelentősen korlátozná a szabadpiacot, valamint a fogyasztókra és a felhasználókra nézve egyaránt káros lenne.⁴³²

A jogszabály tételesen nem tér ki ugyan a honlapokra, webes felületekre és online alkalmazásokra, azonban napi előfordulásuk miatt érdemes róluk itt külön megemlékeznünk. Habár mögöttes mechanizmusok alapján a weboldalak némileg eltérnek a szoftverektől, szerzői jogi szempontok alapján külön védelem alatt állhatnak. Ahogy a szoftver, a honlap is egy mögöttes forráskódból épül fel, számítógépek teszik elérhetővé a felhasználó számára – gyakran a világhálón keresztül több is részt vesz a műveletben –, jellemzően meghatározott funkciók ellátását célozzák – pl. információátadás, médiatartalom megjelenítése stb. Továbbá a honlap – a grafikus felhasználói felülethez hasonlóan – akár önálló vizuális műként is részesülhet szerzői jogi védelemben. Az utóbbi abban az esetben is fennállhat, amikor egy adott honlap kizárólagos funkciója egy vizuális mű megjelentetése (pl. hirdetési felületként funkcionáló grafikus felület).

8.3. AZ ADATBÁZIS

Az adatbázisok megjelenésükben és felhasználásukban ugyan szorosan a szoftverekhez kapcsolódnak, azonban szerzői jogi szempontból jelentős mértékben elkülönülnek. Ennek oka leginkább abban rejlik, hogy míg az informatikatudomány egy adott, szervezett

⁴³⁰ A munkaviszonyban létrehozott eltérő típusú művek problémájára l. *Legeza Dénes*: A munkaviszonyban létrehozott művek joggyakorlata napjainkban. ISZJSZ, 11 (121):(3) (2016) p. 117-120.

⁴³¹ C-406/10. sz. ügy SAS Institute és a WPL között [ECLI:EU:C:2012:259]

⁴³² Bővebben *Békés Gergely*: Szoftverek szerzői jogi védelme a gyakorlatban. In: *Legeza Dénes* (szerk.) A szerzői jog gyakorlati kérdései: Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010-2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. Budapest, SZTNH, 2014. p. 150-163.

rendszerben tárolt adatok, információk tág halmazát érti adatbázis alatt – és így sokszor a szoftverek szerves részeként is megjelenik –, addig a jogszabály ehhez képest egy szűkebb, elvontabb fogalommal operál.

A törvény szerint az adatbázisok „...önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközzel, vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni” [Szjt. 60/A. § (1) bek.]. A szoftverhez hasonlóan a törvény az adatbázis részének tekinteti annak dokumentációját, valamint a működtetéséhez szükséges szoftvereket is.

8.3.1. Az adatbázisok elhatárolása

Az adatbázisokkal összefüggésben kétféle védelem állhat fenn. Amennyiben az adatbázisban szereplő adatokat egyéni, eredeti jellegű szerkesztési elvek mentén rendezték össze, az adatbázis gyűjteményes műként *szerzői jogi védelemben* részesül még akkor is, ha a gyűjtemény egyes elemei külön-külön nem érik el a szerzői jogi védelem szintjét (Szjt. 7. §). A gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerzője az adatbázis egészére nézve rendelkezik a szerzői jogokkal, ami nem érinti az adatbázisban esetlegesen szereplő önálló művek szerzőinek jogait. Fontos kiegészítés azonban, hogy a szoftverekhez hasonlóan az adatbázis vagyoni jogai is átruházhatóak, és nem szükséges a kereskedelmi forgalomban kapható adatbázisok felhasználási szerződésének írásba foglalása.

Amennyiben az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt, az adatbázis ún. *sui generis* oltalomban részesülhet, ami a szerzői jogokhoz viszonyítva korlátolt oltalom.⁴³³ Enne a fő sajátossága az oltalmi idő nyilvánosságra hozatalának vagy elkészültének évétől számított 15 évre történő korlátozása is meglátszik. Így ezen oltalom keretei között az adatbázis előállítójának – aki saját nevében és kockázatára kezdeményezte annak létrejöttét – hozzájárulása szükséges az adatbázis egészének többszörözéséhez, nyilvánossághoz közvetítéséhez.

Amint a 6.4.2. fejezetben már említettük, a kapcsolódó jogi védelemhez *három előfeltételnek* kell teljesülnie:

- ◆ egyrészt az adatbázisnak meg kell felelnie az Szjt. szerinti fenti definíciónak;
- ◆ másrészt engedhetetlen, hogy az adatbázis tartalmának megszerzésébe, ellenőrzésébe vagy megjelenítésébe jelentős ráfordítást fektessenek [Szjt. 84/A §. (5) bek.];
- ◆ végezetül az adatbázis előállítójának speciális, az Európai Gazdasági Térséghez kapcsolódó személyi hatály alá kell esnie.

Az alábbiakban csak a második feltétel tartalmi elemeit elemezzük. A *jelentős ráfordítás* fogalmának értelmezésében elsősorban az adatbázis-irányelv nyújt segítséget. Ez alapján a ráfordítás lehet pénzbeli, illetve idő-, munka- vagy energiaráfordítás,⁴³⁴ annak jelentősége pedig mind minőségi, mind mennyiségi lehet.⁴³⁵

Fontos a jelentős ráfordítás kapcsán kitérni arra, az EUB több döntésével megerősített

⁴³³ L. Szjt. 84/A-E. §.

⁴³⁴ Adatbázis-irányelv (40) preambulumbekzdés.

⁴³⁵ Adatbázis-irányelv 7. cikk (1) bekezdése.

szempontokra is, hogy a ráfordítás kizárólag akkor minősülhet az adatbázis védelme szempontjából jelentősnek, ha az kimondottan az adatbázis létrehozásának céljából történt. Így például – bár a gyakorlatban jelentős ráfordítás lehet – az adatbázist megillető védelem szempontjából nem számít jelentős ráfordításnak az adatbázis tartalmi elemeinek létrehozását elősegítő ráfordítás, illetve a tartalmi elemeknek a létrehozás során történő ellenőrzésének költsége sem (jelentős ráfordításnak minősülhet ugyanakkor az adatbázis tartalmi elemeinek beszerzésére és a már meglévő elemek ellenőrzésére fordított költség).

A jelentős ráfordítás kapcsán kiemelendő, hogy a tartalom megszerzését el kell választani annak előállításától, a tartalmi elemek ellenőrzését az azok létrehozása során folyt ellenőrzéstől, a megjelenítést pedig a korábban létrejött tartalmi elemek megjelenítésétől, mivel csupán az előzők költségei számíthatók be az adatbázisra költött ráfordítások közé.⁴³⁶

A kétféle adatbázis elhatárolásában az alábbi eset segíthet. Az SZJSZT egy használatú-hirdetési portált elemző szakvéleménye szerint az ilyen oldalak jellemzően szokványos megoldásokat követnek, tárgyuk szerint vannak válogatva, mint ahogy az újságokban is elkülönítik az ingatlanhirdetéseket az állásajánlatoktól. „A tárgybeli honlapon található tartalmi elemek ugyancsak ezen általános, szokványos, a tematikai, illetve funkcionális-logikai kapcsolatot meg nem haladó, így az egyéni, eredeti jelleget nélkülöző szempontok szerint kapcsolódnak egymáshoz.”⁴³⁷ Ennek megfelelően tehát gyűjteményes műként az oldal védelmet nem élvezhet. Mindazonáltal az eljáró tanács megjegyezte, hogy amennyiben az adatbázisok *sui generis* védelme esetén elvárt jelentős anyagi ráfordítás követelményét teljesíti a honlap, úgy adatbázisként állhat oltalom alatt.

8.3.2. Az adatbázis jogszerű felhasználójának biztosított kivételek

Az Szjt. a szoftverekhez és a gyűjteményes műnek minősülő adatbázisokhoz hasonlóan a *pusztán sui generis* védelemben részesülő adatbázisok jogszerű felhasználóinak is kivételt biztosít az engedélykérési kötelezettség alól. Ennek célja a fenti műveknél korábban már említett módon az adatbázis rendeltetésszerű használatának a biztosítása, vagyis annak elérése, hogy a felhasználó pl. engedélyének keretein belül szabadon használhassa az adatbázis tartalmi elemeit. Ezt, a jelentéktelen részlet kimásolását engedélyező kivételt azonban több korlátozás is szűkíti:

- ◆ csak már nyilvánosságra hozott adatbázisok esetében alkalmazható,
- ◆ ha az eredeti engedély csak az adatbázis egy részére vonatkozik, a kivétel is csak e részre alkalmazható.

Ellentétben a szerzőkkel és a szomszédos jogi jogosultakkal, az Szjt. IV. fejezetének szabad felhasználási esetei az adatbázis-előállítókra nem alkalmazhatóak, az e jogosultak engedélyezési joga alól biztosított kivételeket kizárólag az Szjt. 84/C. §-a tartalmazza. E speciális kivételekre is megfelelően alkalmazandók azonban a szabad felhasználás általános szabályai.

⁴³⁶ Bővebben: SZJSZT-16/2010 – Adatbázis szerzői jogi és kapcsolódó jogi (*sui generis*) védelme.

⁴³⁷ SZJSZT-31/2008 – Interneten közzétett, használatú hirdetésekkel összeállított adatbázis szerzői jogi és *sui generis* kapcsolódó jogi védelme.

A fentiek alapján úgy tűnhet, mintha az adatbázisok sajátos védelme (mind a szerzői jogi, mind a „sui generis” oltalom) leírható lenne úgy, mint a gyűjteményes művek és a szoftverek szabályozásának az ötvözése, amiben talán van is valami igazság, többek között az azonos felhasználási környezet és a felhasználást lehetővé tevő eszközök azonos működése miatt. Így a szabályozás az adatbázisok vonatkozásában is magában foglalja azt a már ismerős elemet, miszerint a felhasználó az adatbázis jogszerű felhasználása során a szerző engedélye nélkül is elvégezheti azokat a felhasználási cselekményeket, amelyek az adatbázis tartalmához való hozzáféréshez és rendeltetésszerű felhasználásához szükségesek.

8.4. A KÉPZŐMŰVÉSZETI, FOTÓMŰVÉSZETI, IPARMŰVÉSZETI ÉS IPARI TERVEZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK

Az ún. vizuális alkotások területén sok esetben gondot okoz már az egyes alkotások műtípusba történő besorolása is. Tipikusan ilyen, az építészet, az iparművészet vagy az ipari tervezőművészet körébe egyaránt sorolható, „vegyes” terület a belsőépítészet, amelynek megítélése attól függ, hogy mely aspektusát vizsgáljuk. Az építészet például téralakító jellegű tevékenység, míg valamely berendezési tárgy külső megjelenésének kialakítása az ipari tervezőművészet körébe tartozik.⁴³⁸ A modern kor digitális fejlődésével – különösen az okostelefonokban található jó minőségű kamerák használatának mindennaposává válásával – tendenciává vált, hogy az emberek életük mindennapos eseményeit lépten-nyomon megörökítik és dokumentálják. A vizuális alkotások körében tehát egyre nagyobb jelentősége van a *fotóművészeti alkotásoknak*.

Az Sztj. külön részt szentel e műtípusoknak, és néhány speciális rendelkezést állapít meg vonatkozásukban.

8.4.1. A kiállítás joga

Az Sztj. által szabályozott kiállítás jogának⁴³⁹ értelmezése számos, a kiállítás konkrét törvényi fogalmának hiányából adódó kérdést vet fel. Az első tisztázandó kérdés az, hogy tulajdonképpen mi minősül kiállításnak? A törvényi szabályozás például nem tesz különbséget a „nyilvános” és a „nem nyilvános” kiállítás között. E körülményből következően például egy fotósorozat kávézóban a vendégek, vállalati épület folyosóján a munkavállalók vagy galériában bárki számára megtekinthető elhelyezése a szerzői jog szempontjából ugyanolyan megítélés alá esik.

⁴³⁸ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 412.

⁴³⁹ 69. § (2) Képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás kiállításához a szerző beleegyezése szükséges. A közgyűjteményben őrzött mű kiállításához nincs szükség a szerző beleegyezésére, és azért a szerzőt díjazás sem illeti meg.

HUNGART © 2017

Az 1957-es Tavasz Tárlat rendezése. Műcsarnok.⁴⁴⁰

A kiállítás jogának gyakorlása kapcsán felmerülő nehézség, hogy amint egy műalkotás eladásra kerül, úgy az alkotót megillető szerzői jog és az új tulajdonost megillető dologi jogi jogosultság egymástól elválí. Azonban a műpéldány fizikai átruházásával nem szűnik meg a szerző és a műve közötti kapcsolat. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az új tulajdonos csak erre irányuló szerződéses megállapodás esetén gyakorolhatja a mű tekintetében a felhasználási jogokat. Másrészt a szerzői jogok gyakorlásához sok esetben a szerzőnek is szüksége van arra, hogy a műpéldány ismét visszakerüljön a birtokába (reprodukció készítése, életműkiállítás stb.), ezért a tulajdonos köteles a művet időlegesen a szerző rendelkezésére bocsátani.⁴⁴¹ Olyan ez, mintha a lakás tulajdonosának időnként be kéne engednie az építést az általa tervezett lakásba...

E jog gyakorlása azonban nem korlátlan, hiszen nem sértheti a mű tulajdonosának méltányos érdekeit. Sokszor előfordul azonban, hogy érdekellentét keletkezik a szerző és a tulajdonos között. Ilyen eset történt például akkor, amikor egy festménynek (illetőleg az arról készült reprodukciónak) aukciós katalógusban való megjelenéséhez a szerző örököse megtagadta a hozzájárulását. A katalógus azonban elkészült, de Kassák Lajos Képtárterektúra című festményének a képét „fehér papírral leragasztották, és az alábbi felirattal látták el: A mű reprodukálásához, e katalógusban való megjelenéséhez a Kassák jogok örököse a kép tulajdonosának kérése ellenére sem járult hozzá.”⁴⁴² Az eset kapcsán az SZJSZT a műtár-
gyak értékesítési célú bemutatása és a szerző engedélyéhez kötött kiállítási jog gyakorlása közötti határt a felhasználás célja alapján határozta meg, megállapítva, hogy „az ilyen [fe-

⁴⁴⁰ <https://szeifertjudit.files.wordpress.com/2014/06/06-tavaszi-tc3a1rlat-1957.jpg>.

⁴⁴¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 419.

⁴⁴² L. SZJSZT-32/2001 – Festmény aukciós katalógusban való megjelentetésének és kiállításának jogszerűsége.

hér papírral leragasztott] módon való közlés nem minősül a szerzői jogok megsértésének, és ezzel összefüggésben a jogosultnál nem keletkezett vagyoni hátrány.”⁴⁴³ Ugyanakkor az eljáró tanács azt is kiemelte, hogy „az aukciós kiállítás nem minősül klasszikus értelemben vett kiállításnak, mivel annak célja a mű értékesítése, illetve az értékesítése érdekében a mű közszemlére állítása”. Sőt, mivel az aukción történő értékesítés után a szerző számára ún. követőjogdíjat is fizetnek, így érdekében is állt volna a katalógusban való megjelentetés.

Kassák Lajos (1887–1967): Képparchitektúra (1922)

Fontos megjegyezni, hogy egyrészt időközben jogszabályváltozás történt, és az ilyen, aukciós katalógus típusú felhasználás már szabad felhasználásnak minősül,⁴⁴⁴ másrészt egyes esetekben a jogtulajdonosok például az engedélyek megtagadásával vagy a jogdíjigény nem érvényesítésével tudják kifejezni álláspontjukat egy-egy kétes eredetű alkotás tekintetében. Természetesen a hivatkozott esetben nem erről volt szó.

Fontos megjegyezni, hogy a kiállítás jogának gyakorlása díjköteles, és ahhoz a szerző engedélyére van szükség – kivéve közgyűjtemények esetében. A hozzájárulást a szerzők nevében a HUNGART adja meg. A szerző nevét a kiállítás során minden esetben fel kell tüntetni.

⁴⁴³ SZJSZT-32/2001 – Festmény aukciós katalógusban való megjelentetésének és kiállításának jogszerűsége.

⁴⁴⁴ Sztj. 36. § (5) Eredeti műalkotások kiállítása vagy műkereskedő közreműködésével történő visszatérhes átruházása esetén a műalkotások szabadon többszörözhetők és terjeszthetők az esemény reklámozása céljából, az esemény népszerűsítése által indokolt mértékben és körben, amennyiben az egyéb jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási célt közvetve sem szolgál. Az eredeti műalkotás és a műkereskedő fogalmának meghatározására a 70. § (2) és (3) bekezdését kell alkalmazni.

8.4.2. A követőjog és a fizető köztulajdon

A követőjog (*droit de suite*) azt a célt szolgálja, hogy a képzőművészek, iparművészek és fotóművészek alkotásuk első értékesítését követően is tudjanak részesülni az eredeti műalkotásuk műkereskedő általi értékesítéséből befolyt bevételből. A követőjog létjogosultságát az adja, hogy számos esetben a fiatal, pályája elején még tengődő, ismeretlen szerző kénytelen műalkotását olcsón eladni, így a mű tulajdonjogáért (nem beszélve későbbi reprodukálásáért) kapott jelentéktelen összegű bevételek korántsem állnak feltétlenül arányban a mű már ekkor megállapítható esztétikai értékével. Az ekkor a szerző részére befolyt bevétel ráadásul alkalmatlan annak kompenzálására, ha a műalkotás később – akár az alkotó halála után – csillagászati áron cserél a műkincspiacon gazdát, amelynek hasznát aztán kizárólag a műkereskedő fölözné le.⁴⁴⁵

Jean-Francois Millet (1814–1875): Úrangyala (1857–59)

Úgy tartják, hogy Millet-től az Úrangyala című festményt egy belga tájképfestő vette meg 1860-ban 1000 frankért. A kép idővel többször gazdát cserélt, kiállításokon szerepelt, ismertté vált. Ennek köszönhetően egy 1881-es aukción már 168 ezer frank volt a leütési ár, ami nem állt meg, és 1889-ben már 553 ezer frankot adtak a képért. A festményt végül Alfred Chauchard párizsi műgyűjtő vette meg 1890-ben 750 ezer frankért (!), aki 1910-ben végrendeletével a francia államra hagyta.

Millet örökösei nagy szegénységben éltek, és amikor látták, hogy a különböző alkotások milyen áron kelnek el, vagyoni igényt támasztottak a későbbi értékesítések vételárából.

⁴⁴⁵ Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyanfy Péter, Vékás Lajos: Magyar polgári jog. Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 83.

Franciaországban az erre vonatkozó törvényt 1914-ben fogadták el, és 1920-ban lépett hatályba. Magyarországon 1994-óta elismert jog.

A követőjog megszületésekor, a XX. század eleji Franciaországban számos impresszionista festőt mentett meg az éhínségtől. Később a BUE⁴⁴⁶ által vált nemzetközi szinten elismertté, de csak opcionális jelleggel, és viszonyossági alapon előírva. Az EU a követőjogi irányelvvel egységesítette a jogintézményt immár kötelező jelleggel. Az irányelv átültetésével teremtett jogi környezet, bár azonos mértékű jogdíjakat határozott meg az Európai Unióban, mégis kihatott a műtárgy-kereskedelemmel foglalkozó szervezetek területi megoszlására is, mert ezek után Európán belül az aukciósházaknak jobban megérte a kedvezőbb adókulccsal dolgozó tagállamokba áttenni székhelyüket (vagy éppen az Egyesült Államokba, ahol eleve nem is ismert a követőjog intézménye).⁴⁴⁷

HUNGART © 2017

Philippe Halsman (1906–1979): Dalí Atomicus (1948)⁴⁴⁸

Az irányelv ugyan előírta és részletesen szabályozta a követőjog gyakorlását, az eltérő tagállami háttér szabályozásnak köszönhetően azonban még így sem mindig egyértelmű például, hogy egyes esetekben – főleg ha a már elhunyt alkotók örökösei lesznek a jogdíj jogosultjai – ki jogosult a jogdíjra. Ilyen problémával néztek szembe Salvador Dalí leszármazottai is. A jogeset szerint a Franciaországban érvényesített jogdíjat Dalí örököseinek fizették ki, és nem a spanyol államnak, akiket ezért beperelt a művész alkotói hagyatékának

⁴⁴⁶ BUE 14ter cikk.

⁴⁴⁷ Kiss Tibor: A követő jog – Egy jogintézmény múltja, jelene és jövője a magyar szerzői jogban. Miskolci Jogi Szemle, 2. évfolyam, 1. szám, 2007, p. 66.

⁴⁴⁸ <http://www.greynotgrey.com/blog/wp-content/uploads/2014/04/salvador-dali2.jpg>.

(köztük szerzői jogainak) kezelésével megbízott Fundación Gala-Salvador Dalí Alapítvány. Az alapítvány a francia vonatkozású jogdíjak beszedése tekintetében ugyanis egy francia jogkezelő szervezetet bízott meg, amely a francia szerzői jogi szabályozásnak megfelelően (amely szerint nem fizethető ki e jogdíj a törvényes örökösökön kívüli személyeknek, így a végrendeleti örökösöknek sem) automatikusan Dalí leszármazottainak folyósította a követőjogi díjat. A vita végül az EUB elé került, amely a C-518/08. sz. ügyben hozott ítéletében úgy döntött, hogy a tagállamok szabadon rendelkezhetnek a követőjog öröklését illetően.

Az uniós szabályozás a követőjogi díj mértékét⁴⁴⁹ egy degresszíven összetett kulcsrendszerben, induló mértékét pedig a vételár 4%-ában határozza meg. Ezenfelül azonban a számitási rendszer keretei között a tagállamok – saját műkereskedelmi piacuk konkrét viszonyait is figyelembe véve – szabad kezet kapnak. A magyar szabályozás szerint a követőjogi díj megfizetésére irányuló kötelezettség nem irányadó, ha a műalkotás nettó ellenértékének a minimuma az 5000 forintot nem haladja meg.

A követőjogi jogdíjjal kapcsolatos egyik főszabály, hogy az csak *eredeti alkotások* után jár.⁴⁵⁰ Ezen eredetiség fogalma azonban – nem a szerzői jogi védelmet megalapozó egyéni-eredeti jellegre utal, hanem a konkrét műalkotásra, amelynek az egyetlennnek, vagy korlátozott számú műpéldányok közül az egyiknek kell lennie. A törvényi definíció szerint eredeti műalkotás *a képzőművészeti alkotás* (pl. kép, kollázs, festmény, rajz, metszet, nyomat, litográfia, szobrászati alkotás), *az iparművészeti alkotás* (pl. falikárpit, kerámia, üvegtárgy) és *a fotóművészeti alkotás, feltéve, hogy azt maga a szerző készítette, vagy olyan másolat, amely eredetinek minősül*. Eredetinek minősül a másolat, ha korlátozott számban a szerző maga készítette, vagy az ő irányításával készült. A sorszámmal, a szerző kézjeggyével ellátott vagy más alkalmas módon a szerző által megjelölt műpéldányt ilyen másolatnak kell tekinteni.

A jogdíjfizetést csupán azon tulajdonátruházások alapozzák meg, amelyek egyrészt ellenérték fejében történtek, másrészt pedig amelyek bármely, funkcionálisan műkereskedéssel foglalkozó személynek vagy gazdasági társaságnak a közreműködésével mentek végbe. A követőjogból eredő jogdíj megfizetése a műkereskedőt terheli, aki azt a közös jogkezelést végző HUNGART-nak utalja át a jogosultnak történő kifizetése érdekében. A közös jogkezelés e vonatkozásban kötelező jellegű, ebből eredő díjigényéről pedig maga a szerző sem mondhat le.

Az EUB vizsgálta azt is, hogy egy aukciósház (műkereskedő) vajon szerződéssel átháríthatja-e a követőjogdíj megfizetését a vevőre. A C-41/2014. ügyben a bíróság megállapította, hogy nem ellentétes az uniós joggal az, hogy a nemzeti jogszabály által a követőjogdíj fizetésére kötelezett személy bármely más személlyel (az eladót és a vevőt is beleértve) megállapodhasson abban, hogy a díj költségeinek egészét vagy annak egy részét véglegesen a vevő viselje. A szabályozás lényege ugyanis az, hogy a díjat a szerzőnek valaki megfizesse, és a szerződéssel végső soron a műkereskedő felelőssége nem változik, a díjat rajta mindenképpen be lehet hajtani.⁴⁵¹

⁴⁴⁹ Követőjogi irányelv 4. cikk.

⁴⁵⁰ Szjt. 70. § (1) bekezdés.

⁴⁵¹ C-41/14. sz. ügy a Christie's France SNC és a Syndicat national des antiquaires között [ECLI:EU:C:2015:119].

Számos esetben előfordul az is, hogy valamely alkotás értékesítésére nemcsak az alkotója halála után, hanem már a szerzői jogi védelem idejének letelte után kerül sor. Felmerül a kérdés, hogy az ilyen művek áremelkedése miatti nyereség is csak az eladót és a műkereskedőt illesse-e, vagy a társadalom egésze részesüljön-e ebből az összegből. Példának hozható Csontváry Traui látkép naplemente idején című képe, amely 2012-ben 240 millió Ft-ért kelt el – ez az eddigi legmagasabb összeg hazai aukción.⁴⁵² E kérdést az ún. *fizető köztulajdon*⁴⁵³ (*domaine public payant*) jogintézménye oldja meg. Bár a fizető köztulajdon is ugyanazon ügyletek után kell fizetni, mint a követőjogi díjat, mind a kedvezményezettek személye, mind a jogintézmény célja eltérő. A fizető köztulajdon ugyanis az alkotók közössége (nem a szerző vagy jogutóda) részére szedi be a közös jogkezelő szervezet, majd az így összegyűlt forrást – nyilvános ösztöndíjpályázatok kiírásával – a vizuális művészek alkotótevékenységének és szociális céljainak elősegítésére fordítja. Tehát az alkotások értéknövekedése által ebben az esetben végső soron az alkotóművészek egy másik generációjának a boldogulási esélyei növekednek.

Csontváry Kosztka Tivadar (1853–1919): Traui látkép naplemente idején (1899)

Mind a követőjogi díj, mind pedig a fizető köztulajdonnal kapcsolatos díj megfizetése alól mentesülnek a muzeális intézmények, ha nem műkereskedőtől szerzik meg az eredeti műalkotás tulajdonjogát, feltéve hogy működésük jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

⁴⁵² <http://viragjuditgaleria.hu/hu/item/9792/> – Fotó: Szilas Norbert.

⁴⁵³ Szjt. 100. §.

8.4.3. A szabad felhasználás

A mindennapi életben számos felhasználás létezik, amelyek esetében nem várható el a felhasználótól, hogy ezek tekintetében engedélyért folyamodjon. Gondoljunk csak bele, hogy egy hosszú hétvége alatt könnyedén összekattintgatott akár több száz fotónkon mennyi szerzői jogi védelem alatt álló vizuális alkotás látható. Nyilvánvalóan nem lenne kivitelezhető ezek egyenként történő engedélyezése. Ugyanígy egy iskolai művészettörténet órán sem várható el, hogy akárhányszor a tanár az egész osztály számára látható módon kivetítve be szeretne mutatni egy festményt vagy szobrot, ezek tekintetében külön-külön engedélyt kérjen. A hasonló esetekre a vizuális alkotások esetében is gondoskodott a jogalkotó szabad felhasználási lehetőségről, amelyek – szigorú szabályozottságuk révén – ugyanakkor nem csorbíthatják a szerzői jogi jogosult érdekeit sem.

Az első – hétvégi utazással kapcsolatos – példában említett felhasználás az Szjt. 68. § (1) bekezdésében meghatározott konjunktív feltételek alapján akkor nem lesz engedélyköteles, ha az alkotás:

- ◆ szabadban található (így tehát nem terjed ki az épületekben elhelyezett alkotásokra);
- ◆ nyilvános helyen található – ezáltal például egy magánház udvarán található alkotás nem eshet szabad felhasználás alá;
- ◆ és állandó jelleggel (azaz nem ideiglenesen vagy alkalomszerűen) van felállítva.⁴⁵⁴

Azon képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotások esetében, amelyek tekintetében e feltételek együttesen fennállnak, látképük a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül elkészíthető és felhasználható. Ez alapján például a nevezetes személyek szobrának, domborművének lefényképezésével az ember önmaga válhat a fényképek alkotójává (vagy más megbízhat e munka elvégzésével), és a felhasználást vele szerződés keretében engedélyeztetheti. A fenti feltételekből kiindulva tehát például a Csukás István figurájáról, Pom Pomról készített és Kisújszálláson található szoborról nyugodtan készíthetünk fotót, ugyanakkor a Felvonulási téren időszakonként megrendezett óriásplakát-kiállításon megjelenő művek már nem esnek a szabad felhasználás körébe.

HUNGART © 2017

Pintér Attila – Rajcsók Attila: Pom Pom (fotó: Mészáros János)⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 418.

⁴⁵⁵ <http://24.hu/belfold/2016/09/23/szobrot-allitottak-pom-pomnak-kisujszallason/>.

Mi történik akkor, ha ugyan nem kifejezetten egy szerzői jogi védelem alatt álló művet fényképezünk, azonban fotónkon – mintegy a panoráma részeként – mégis szerepel ilyen „engedélyköteles alkotás”? Franciaországban⁴⁵⁶ például az épületek látképe jogvédett; továbbbi érdekesség, hogy az Eiffel-torony pedig csak nappal fotózható, mivel a francia szerzői jogi törvény alapján annak kivilágított éjszakai látképe installációnak minősül, így csak engedéllyel lenne megörökíthető.

A második említett példa kapcsán szükséges visszautalni az *oktatási célból történő szabad felhasználás*⁴⁵⁷ szabályaira. E tekintetben a szabály az, hogy a képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint a fotóművészeti alkotás tudományos ismeretterjesztő előadás, továbbá iskolai oktatás céljára használható fel szabadon.

A szabad felhasználások közül az *idézés* esetében érvényesül még speciális szabály a képzőművészeti, iparművészeti és fotóművészeti alkotások vonatkozásában. Az Szjt. 67. §-ának (5) bekezdésében foglalt rendelkezés kizárja e művek esetében az idézést. E tilalom bevezetését az indokolta, hogy egy vizuális mű esetében egy részlet kiragadása nagy bizonyossággal jelentené integritásának sérelmét. Mivel pedig egyedül az alkotó képes eldönteni, hogy mi számít a műve esszenciáját adó lényegi részletnek, így azt is kizárólag ő maga tudja eldönteni, hogy egy részlet más általi felhasználása milyen mértékben jelenti a mű egységének sérelmét, ezért hozzájárulása az ilyen esetekben elengedhetetlen.⁴⁵⁸

8.5. AZ ÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK ÉS A MŰSZAKI LÉTESÍTMÉNYEK

Az Szjt. példalózó felsorolása szerint az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve, továbbá a műszaki létesítmény terve⁴⁵⁹ szerzői jogi védelem alá tartozhat. Mivel az építészeti alkotás egyúttal „a *téralakítás egyéni-eredeti megoldásait jelenti*”, ennek alapján nem kizárólag az épületek tartozhatnak ide, hanem akár a kert- és tájépítészeti művek is.⁴⁶⁰

A szakirodalom és a joggyakorlat is egyöntetűen vélekedik arról, hogy védelem tárgya lehet mind az építészeti terv, mind pedig a – szerzői jogi szempontból többszörözésének minősülő – épület.⁴⁶¹ Egy belsőépítészeti terv önálló felhasználása kapcsán tért ki az SZJSZT

⁴⁵⁶ Bizonyos EU-tagállamokban, pl. Luxemburgban, Olaszországban, Belgiumban, Görögországban, az EU-n kívüli országok közül Fehéroroszországban és Ukrajnában is olyan szerzői jogi szabályozás van érvényben, amely alapján engedéllyel lehet fotózni a közterületen álló és még szerzői jogi oltalom alatt álló épületeket, műalkotásokat (függetlenül attól, hogy magáncélra – pl. egy nyaralás során – történik a fotó elkészítése). Részleges jelleggel, azaz magáncélra fotózhatók a köztereken álló épületek és műalkotások az EU-n belül pl. Romániában, Észtországban, Lettországban, Litvániában, Izlandon és Szlovéniában, az EU-n kívül pedig pl. Albániában, Bosznia-Hercegovinában és Montenegróban. Ezekben a helyeken, amennyiben kereskedelmi célú felhasználásra készülnek a fotók, ahhoz már engedélyt kell kérni.

⁴⁵⁷ Az Szjt. 33. § (4) bekezdése határozza meg az oktatási cél fogalmát.

⁴⁵⁸ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 416.

⁴⁵⁹ Az Szjt. 1. § (2) bekezdésének k) és l) pontjában írt alkotások.

⁴⁶⁰ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 411.

⁴⁶¹ Ha épület készül a tervdokumentáció alapján, az szerzői jogi szempontból többszörözésnek minősül.

azon elvi kérdés megválaszolására, hogy a szerzői jog az épületet vagy a tervet védi tulajdonképpen – rámutatva arra, hogy az építészeti alkotás mint alkotás fogalma kettős jellegű, mivel beletartozik a terv és a megvalósult épület is.⁴⁶² Az Szjt. alapján a védelem mind az egész műre, mind pedig annak azonosítható részére kiterjed. A tervezési dokumentáció esetében azonban az egyéni-eredeti jelleg megállapítása nem egyszerű kérdés, mivel a többi vizuális alkotáshoz képest – az építésügyi szabályozás részletes előírásainak köszönhetően – itt eredendően kevesebb mozgásteret nyílik az alkotónak. Például a panelházak vagy egyéb házgyári épületek esetében, amelyeknél a típustervekben alkalmazott megoldások a legtöbbször az adott épület egyetlen kivitelezési és műszaki lehetőségét jelentik – ráadásul a felhasznált műszaki elemek összeállításából más építményi struktúra jellemzően nem is következhet – nem beszélhetünk egyéni-eredeti jellegéről.⁴⁶³ Alapvető kérdés tehát, hogy a tervezés különféle – egymástól függetlennek tekinthető, de szükségszerűen egymásra épülő – fázisaiban létrehozott, inkább funkcionálisnak minősülő alkotások önmagukban lehetnek-e szerzői jogi védelem tárgyai. Ennek a gyakorlatban akkor van különös jelentősége, amikor az egyes fázisokat nem ugyanazon szakember (szerző) végzi, hiszen így sok esetben a tervek felhasználása engedélyköteles tevékenység lehet.

Mivel a tervművek ugyanazon alkotás tekintetében egyúttal eltérő készülségi fokot is jelenthetnek, e készülségi fokok elérése és a tényleges kivitelezés elkerülhetetlen változtatásokat (elhagyásokat, tartalmi módosítást, bővítéseket, vagyis szerzői jogi értelemben vett átdolgozást) igényel, amelyeket egyébként a felhasználó a szerző tiltakozása ellenére is végrehajthat (vagy a szerzőtől különböző személlyel végrehajthat).⁴⁶⁴ A szerzői jogi védelem feltételei mindig egyedileg, a szakmai, jogszabályi előírások, gyakorlati megfontolások, és különösen az egyes épületek rendeltetésén keresztül vizsgálandók.

Az SZJSZT több ügy kapcsán is úgy találta, hogy az egyes tervfázisok (látványterv, konstrukciós terv, gyártmányterv, engedélyezési terv, kiviteli tervek⁴⁶⁵ stb.) esetében akár külön-külön sem kizárt a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni-eredeti jelleg fennállása. Noha a megrendelői megkötésekre, illetve az arculati kézikönyv előírásaira figyelemmel kell lennie, a tervező viszonylag nagy szabadságot élvezhet például a konstrukciós tervek és az azokat gyártásra alkalmassá tevő gyártmánytervek esetében. A kiviteli terv (amelynek készítése során az engedélyezési tervben rögzített fő paraméterektől érdemben eltérni csak az engedélyezési terv készítőjének hozzájárulásával lehet – 1:50 arány) azonban általában nem tekinthető az engedélyezési tervek (1:100 arány) szerzői jogi értelemben vett átdol-

⁴⁶² SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján.

⁴⁶³ Bakos Kitti, Nótári Tamás: Adalékok az építészeti alkotások szerzői jogi védelméhez. Jogelméleti Szemle, 2011. 1. szám.

⁴⁶⁴ SZJSZT-14/2006 – Építési kiviteli terv felhasználása.

⁴⁶⁵ SZJSZT-23/2010 – Konstrukciós tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése; SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján.

gozásának,⁴⁶⁶ továbbá a kivitelezés során történő módosítások feltüntetését tartalmazó megvalósulási-terv-dokumentáció sem élvezhet jellemzően szerzői jogi oltalmat.⁴⁶⁷

HUNGART © 2017

HUNGART © 2017

Reimholz Péter (1942–2009): Iberostar Hotel, 2009 (Fotó: Hajdu József)⁴⁶⁸

Ez nem csupán egy épület egészére, hanem egy részére vonatkozó tervek esetében is probléma lehet. Egy felújítás-terv-dokumentáció részét képező homlokzati terv megváltoztatása vonatkozásában például nem állapított meg egyéni-eredeti jelleget az SZJSZT (mivel az pusztán az eredeti homlokzaton is szereplő motívumokat variálta olyan módon, hogy azzal a felújítás előtti homlokzati látképet, az építészeti alkotás egészét csak jelentéktelen mértékben változtatja meg).⁴⁶⁹

Nem kizárólag a tervek átdolgozása és megváltoztatása, hanem egy már elkészült épület esetében az évek során elkerülhetetlenül szükségessé váló át- vagy hozzáépítések, felújítási munkák, elbontások is okozhatnak problémákat. Az ilyen esetekben ugyanis az épületen egyidejűleg fennálló két jogosultság, az építész szerzői joga (különösen a mű integritása védelmének személyhez fűződő joga), illetve az ingatlan tulajdonosának tulajdonjoga összeütközésbe kerülhet. Ez könnyen felmerülhet például egy lakóház átalakítása és bővítése esetében, de akár állagmegóvási okból szükségessé vált bontások esetében is. Egy felújítás (inkább helyreállítás) addig a mértékig, ameddig az eredeti állapot helyreállításának minősül, nem valósít meg szerzői jogi értelemben vett felhasználást. A felújítás azon elemei (tevékenységei) azonban átdolgozást valósítanak meg, amelyek eredményeképpen az eredeti műtől (épülettől) különböző, szintén egyéni-eredeti jellegű, de az eredeti teljesítménnyel összeépülő teljesítmény valósul meg. Hogy ezek mely elemek, csak a felújítási tervek ismeretében, azokat a meglevő építménnyel, illetve terveivel összevetve lehet megállapítani.

A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása ugyanakkor főszabály szerint nem eredményezheti az építményen fennálló szerzői jog megsértését – és más érdekek is megalapoz-

⁴⁶⁶ SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján.

⁴⁶⁷ SZJSZT-14/2006 – Építési kiviteli terv felhasználása.

⁴⁶⁸ <http://hazai.kozep.bme.hu/iberostar-grand-hotel-budapest-boutique-hotel/#>.

⁴⁶⁹ SZJSZT-06/2010 – Homlokzati terv szerzői jogi védelme.

hatják a szerzői jogi jogosult jogainak jogszerű korlátozását.⁴⁷⁰ Ahogy a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, a tulajdonost megillető jogok rendeltetésszerű gyakorlása vezethet akár a szerzői jogok korlátozásához, a szerző pedig túrni köteles építészeti alkotásának az átépítését, illetve elbontását – tekintve, hogy a tulajdonosváltásnak köszönhetően felmerülő új tulajdonosi igény eredményeként az építmény átalakítása a rendeltetésszerű joggyakorlás körébe tartozhat, így nem eredményezhet szerzői jogi jogsértést. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés azonban nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.⁴⁷¹

Az átépítések kapcsán külön felmerül annak kérdése, hogy minek minősül egy építészeti alkotás lebontása vagy áthelyezése? Míg az átdolgozás esetén nem kizárt, hogy egyéni, eredeti jellegű alkotómunka eredményeként – akár a származékos mű szintjét is elérő – szerzői mű jöjjön létre, egy épület bontása esetén az Szjt. által megkívánt kreatív alkotómunka nem található meg, hiszen az nem hozzátesz a műhöz, hanem megsemmisíti azt.⁴⁷² Általában igaz, hogy önmagukban az épület bővítésére, felújítására, átalakítására, korszerűsítésére irányuló tervekben a jogszabály által megkívánt kreatív alkotótevékenység sem szükségszerűen jelenik meg – így ehhez gyakran nem is szükséges az eredeti tervező engedélye.

Ugyanakkor nem kizárt, hogy egy átalakítás az épület (mint mű) integritásának sérelmével jár.⁴⁷³ Sok esetben ugyanis ez az épület látképét is megbontja – akár olyan mértékig, hogy külső megjelentése elveszíti az eredeti építésre jellemző stílusjegyeket. Ilyen eset történt meg a híres valenciai építésszel, Santiago Calatravával, amikor egyik alkotásán – Bilbao emblemikus hídján, a *Zubizuri*-n – egy ingatlanberuházás miatt hozzáépítést hajtottak végre, amely a szerző szerint a munkájában fellelhető jellegzetes szimmetria torzításával járt. A bíróság végül amellet, hogy megállapította a személyhez fűződő jogok érintettségét, kimondta azt is, hogy a közérdekű célból (a gyalogosforgalom megkönnyítése végett) végrehajtott hozzáépítés előbbre való a szerző személyhez fűződő jogainál.

A többi alkotáshoz hasonlóan az építészeti mű szerzőjét is a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok összessége,⁴⁷⁴ különösen a névfeltüntetéshez való személyhez fűződő jog. Tehát abból az alapelvből kiindulva, hogy a mű megalkotója csak természetes személy

⁴⁷⁰ A megváltozott magánérdekek mellett a szerzői jog korlátozásának a közérdek (például ilyen lehet egy meglévő épület akadálymentesítése, ha hozzáépítenek mozgáskorlátozottak számára egy feljárót), illetve a társadalmi igények is alapjául szolgálhatnak, valamint a helyi építési szabályzat változása is indokolhatja a szerző jogok érvényesülésének a korlátozását.

⁴⁷¹ LB Pfv. 20.303/2005.

⁴⁷² *Barta Judit*: Az építészeti alkotások és a tervek szerzői jogi védelmének fejlődése egy színház történetén keresztül. *Sectio Juridica et Politica*, 23. évfolyam, 2. szám, 2005, p. 405–437.

⁴⁷³ Az Szjt. 67. § (1) bekezdése szerint az építészeti alkotásnak (és a műszaki létesítmény tervének) a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja, a mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül.

⁴⁷⁴ Szjt. 9. § (1) bekezdése.

lehet, nem egy tervezési szerződést megkötő építésiroda nevének, hanem kifejezetten a tervet megalkotó természetes személy tervező(k)nek a névfeltüntetéséről lehet csak szó.⁴⁷⁵

*Santiago Calatrava (1951–): Zubizuri (1997)⁴⁷⁶
Fotó: Mario Robero Duran Ortiz*

Az Szjt. jogot biztosít a tervezőnek annak a szabad meghatározására is, hogy művén neve és a tervezés ideje hol és hogyan legyen feltüntetve. Ennek korlátját egyedül az jelentheti, ha a jog gyakorlása a tulajdonos, illetve a használó vagy az üzemeltető jogainak és törvényes érdekeinek indokolatlan vagy aránytalan sérelmével jár. Amennyiben a terv változatlan formában kerül felhasználásra, akkor a névfeltüntetés joga csak az eredeti terv szerzőjét illeti meg. Fontos szempont továbbá, hogy látképek felhasználása esetén az azokon szereplő, szerzői jogi védelem alatt álló alkotás szerzőjét is megilleti a névfeltüntetés joga. Egy látképen a szerző nevét abban az esetben kell feltüntetni, ha azon egy meghatározott képzőművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás, illetve műszaki létesítmény bemutatása szerepel.

8.6. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

8.6.1. Fogalmak

Filmalkotás: olyan mű, amely meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélkül vagy hanggal összekapcsolt sorozatával kifejezett egyéni, eredeti jellegű alkotás.

Grafikus felhasználói felület: (angolul „graphical user interface”, röviden „GUI”) olyan csatlakozási felület, amely a felhasználó és a szoftver kapcsolatát teremti meg szöveges és grafikai elemek, valamint mutatóeszközök (pl.: egér, érintőképernyő) segítségével. Grafikus felhasználói felület hiányában a szoftverekkel történő kapcsolatfelvétel módja például a parancssor vagy a funkciógombok (pl.: hangerőszabályzó gombok, „képernyőkép”-gomb) alkalmazása.

⁴⁷⁵ Barta Judit: Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek kapcsán. ISZJSZ, 6. (116.) évfolyam, 6. szám, 2011. december, p. 106.

⁴⁷⁶ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/77/Bilbao_06_2012_Zubizuri_bridge_2645.JPG.

Követőjog: eredeti műalkotás tulajdonjogának – a szerző általi első átruházást követő – műkereskedő közreműködésével történő visszterhes átruházásakor fizetendő szerzői díj.

Fizető köztulajdon: a szerzői jogok védelmi idejének eltelte után az eredeti műalkotás tulajdonjogának műkereskedő közreműködésével történő visszterhes átruházásakor fizetendő járulék.

Eredeti műalkotás: a képzőművészeti alkotás (pl. kép, kollázs, festmény, rajz, metszet, nyomat, litográfia, szobrászati alkotás), az iparművészeti alkotás (pl. falikárpit, kerámia, üvegtárgy) és a fotóművészeti alkotás, feltéve, hogy azt maga a szerző készítette, vagy olyan másolat, amely eredetinek minősül. Eredetinek minősül a másolat, ha korlátozott számban a szerző maga készítette, vagy az ő irányításával készült. A sorszámmal, a szerző kézjeggyel ellátott vagy más alkalmas módon a szerző által megjelölt műpéldányt ilyen másolatnak kell tekinteni.

8.6.2. Ellenőrző kérdések

1. A filmalkotás felhasználására ki adhat engedélyt?
2. Filmalkotásként oltalomban részesülhet-e egy web banner (internetes animált reklámfelület)?
3. Filmalkotás szerzője lehet-e hangmérnök vagy vágó?
4. A filmalkotás felhasználásának az engedélye magában foglalja-e valamennyi, a filmalkotásban megjelenő zenemű felhasználásának az engedélyét?
5. Milyen oltalomban részesül a honlap dizájnja, grafikus felhasználói felülete?
6. Oltalom alatt állhat-e egy drón előre programozott repülési terve?
7. Részesülhet-e szerzői jogi oltalomban adatbázis?
8. Állhat szerzői jogi védelem alatt egy egyéni-eredeti jellegű rézkarc mint vizuális alkotás?
9. Egy internetről letöltött fotó alapján készíthető-e grafikai mű?
10. Feltölthetők-e közösségi oldalra egy párizsi hosszú hétvégén készült fotók, amennyiben csak családtagok szerepelnek rajta?
11. Lemásolható és felhasználható-e egy másik festményen szabad felhasználás keretében a Mona Lisának csak a mosolya?
12. Egy fotó negatívról való előhívása eredményezheti-e egyéni-eredeti jellegű alkotás létrejöttét?
13. Ki lesz egy fotó szerzői jogi jogosultja annak photoshoppal történő kiretusálása után?
14. Egy internetről letöltött fotó felhasználásához kitől kell engedélyt kérni?
15. Ha ugyanannak az épületnek a látványtervét és a kivitelezési tervét nem ugyanaz az építésziroda készítette, a névfeltüntetés joga kit illet meg?
16. Saját lakóházhoz hozzáépíthető-e terasz a tulajdonos által saját kezűleg, vagy azzal csak az eredeti építész bízható meg?
17. Egy középület akadálymentesítéséhez szükséges-e az építész/építtető engedélyét kérni?

9. A FELHASZNÁLÁS

A fejezet első részében a felhasználási szerződések szabályairól lesz szó. A felhasználási szerződés a szerzői jog alapvető szerződéstípusa, amelyre sok speciális szabály vonatkozik a Ptk.-ból ismert szerződésfajtákhoz képest. A fejezet ezt követően a munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozó speciális szabályokat, majd az alternatív engedélyezés lehetőségeit mutatja be, végül az árva művekre és a közös jogkezelésre vonatkozó szabályokat ismerteti. Az előbbi jogintézmény az ismeretlen vagy ismeretlen helyen lévő jogosult műveinek felhasználására vonatkozik, míg az utóbbi a művek tömeges felhasználásában játszik szerepet.

A törvény által az alkotók számára biztosított szerzői jogok a művek és teljesítmények felhasználásával nyerik el értelmüket. E hasznosítás révén van lehetőség kifejezni az alkotók erkölcsi elismerését és anyagi megbecsülését.

A szerző legfőbb joga, hogy rendelkezze műve felett, így kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. Főszabály szerint a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető, ezért ez a szerzői jog gyakorlásának egyik alapköve, enélkül a szerzők képtelenek lennének jogaik gyakorlására, a felhasználók pedig a művek jogszerű felhasználására. E szerződés fontosságát az is hangsúlyozza, hogy főszabály szerint írásba kell foglalni.

Bizonyos esetekben a felhasználási engedélyt nem a szerző adja. Ilyennek tekinthető a munkaviszony (amikor a munkaviszonyban létrehozott alkotás feletti rendelkezési jogot a munkáltató szerzi meg), az alternatív engedélyezési megoldások (amikor a jogosult egy nyilatkozattal előre meghatározza a művek és teljesítmények felhasználási feltételeit), az árva művek felhasználása (amikor az engedélyt az ismeretlen vagy ismeretlen helyen lévő jogosult helyett az SZTNH adja) vagy a közös jogkezelés (amikor egyes művek bizonyos felhasználása tömeges mértékű, ezért az engedélyezés egyénileg hatékonyan nem gyakorolható).

9.1. A FELHASZNÁLÁSI SZERZŐDÉS

9.1.1. A felhasználási szerződés fogalma

A felhasználási szerződés az Szjt. 16. § (1) bekezdése és 42. §-a szerint *az a szerződéstípus, amellyel a szerző harmadik személy felhasználónak engedélyt ad az általa megalkotott szerzői mű felhasználására, a felhasználó pedig köteles ezen felhasználási engedély fejében díjat fizetni.*⁴⁷⁷ Felhasználási engedély elsősorban a szerzővel kötött felhasználási szerződéssel szerezhető, vagyis a jogszabály elsődlegesen a kétoldalú szerződéses formát részesíti előnyben. Ez a szabály nem zárja ki azt, hogy a szerző egyoldalú nyilatkozattal adjon valakinek felhasználási engedélyt (l. később), azonban a főszabály a felek közös megállapodása. A

⁴⁷⁷ A témáról részletesen *Faludi Gábor*: A felhasználási szerződés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. A korábbi szabályozásra l. *Petrik Ferenc* (szerk.): A szerzői jog – A gyakorló jogász kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990.

felhasználási szerződés szükségszerű lényeges fogalmi elemei a fenti definíció alapján tehát az alábbiakban ragadhatók meg:

- ◆ a szerző megnevezése, aki az engedélyt adja,
- ◆ a felhasználó megnevezése, aki az engedélyt kapja,
- ◆ a mű megjelölése, amelyre az engedély vonatkozik,
- ◆ a felhasználási módok, típusok, amelyre az engedély kiterjed,
- ◆ a felhasználási engedély ellenértéke, azaz a szerzői jogdíj.

Ezen öt lényeges elem hiányában nem is beszélhetünk felhasználási szerződésről, a feleknek legalább ezekről rendelkezniük kell ahhoz, hogy közöttük a szerződés létrejöjjön.

Van a felhasználási szerződésnek olyan speciális típusa, amelynek esetében a fenti öt elem sem elegendő ahhoz, hogy létező szerződésről beszéljünk. Ilyen a *jövőben megalkotandó műre* vonatkozó felhasználási szerződés, amikor a felhasználó valamilyen szerzői mű elkészítését rendeli meg a szerzőtől. Ennél a szerződéstípusnál a szerző kötelessége a szerződés alapján elkészített mű felhasználónak történő átadása is, amely nélkül a felhasználó nem tudja a szerződéssel megszerzett szerzői felhasználási jogait gyakorolni. Jövőben megalkotandó műre vonatkozó felhasználási szerződés jön például létre a felek között akkor, amikor valaki megrendel egy portréfestményt egy festőtől, vagy egy város önkormányzata megrendel egy köztéri szobrot a helyi szobrászművéstől, de jó példa erre az is, amikor egy egyedi honlap dizájnját kell a weblapfejlesztőnek elkészítenie. Ezekben az esetekben gyakorlatilag elengedhetetlen a mű átadása, birtokának átruházása is, míg a szerződés megkötésekor már létező művel kapcsolatos felhasználás esetében ez nem minden esetben szükséges, mivel a felhasználó rendelkezhet is a műpéldánnyal (pl. egy már kiadott hangfelvétel videóban történő háttérzenei felhasználása esetében is a felhasználó rendelkezésére állhat már a hangfelvétel anélkül, hogy ezt a felhasználónak külön meg kellett volna a jogosulttól kapnia). Az átadás a különböző műtípusoknál különbözőképpen történhet, így festmény vagy szobor (és minden egyéb, fizikai, anyagi formában megjelenő mű) esetében szükséges a műpéldány átadása, míg honlapdizájn esetében a dizájn vagy a grafikai tervek, szoftver esetében a kód és a hozzá tartozó dokumentáció megrendelőnek történő átadása valamilyen hordozón vagy online elérhetővé tétele.

9.1.2. A felhasználási szerződésekre vonatkozó rendelkezések korlátja

A felhasználási szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre, valamint az előadóművészi teljesítmények felhasználására és az előadóművészi vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre is. Az Szjt. ezzel a szabályával kiterjeszti a felhasználási szerződés fogalmát további három fajta szerződésre, amelyek szabályai jellegükből eredően a *„megfelelően alkalmazni kell”* kifejezés alapján eltérőek lehetnek az általános szabályoktól. Ez a felsorolás nem tartalmazza valamennyi, az Szjt.-ben nevesített szerződést.

Így nem kell alkalmazni az általános szabályokat az előadóművészekén kívüli egyéb szomszédos jogi jogosultak, így a hangfelvétel-előállítók által az általuk előállított hangfelvételek felhasználására, a rádió- és televíziószervezetek által műsoruk felhasználására, a filmelőállítók által a film felhasználására kötött jogátruházási vagy felhasználási szer-

zódésekre. Az Szjt. a szomszédos jogi jogosultak körében nem tiltja a szomszédos jogok átruházását, vagyis ezekben az esetekben akár felhasználási, akár jogátruházási szerződés is érvényesen köthető.

Nem alkalmazandók továbbá a felhasználási szerződés rendelkezései a *sui generis* adatbázis-előállítók által az általuk előállított adatbázis felhasználására kötött felhasználási vagy jogátruházási szerződésekre sem.

Ennek következtében például nem kötik a feleket az írásbeliségre, a jogátruházás tilalmára vonatkozó rendelkezések, vagy a csak kifejezett kikötés alapján történő jogátzárlás, felhasználásijog-engedés előírásai sem. Az utaló szabály hiánya azért okozhat gondot a gyakorlatban, mert ezek a szerződések jellegüket tekintve nagyon hasonlítanak a szerzői felhasználási és jogátruházási szerződésekre, és ugyanúgy igénylik a speciális rendelkezéseket. Az Szjt. híján a Ptk. kötelmekre, illetve szerződésekre vonatkozó általános szabályai alkalmazandók rájuk, ami a gyakorlatban gondot okozhat, megoldatlan kérdéseket hagyhat. Célszerű ezért a feleknek ezekben a szerződésekben megállapodniuk arról, hogy alkalmazzák rájuk a felhasználási szerződésre vonatkozó szabályokat, ennek hiányában pedig mindenképpen javasolt a megállapodásuk jellegéhez kapcsolódó részletes szabályokat a későbbi viták elkerülése érdekében rögzíteni.

9.1.3. A nem létező és az érvénytelen felhasználási szerződés elhatárolása

A gyakorlatban sokszor gondot okoz a létre sem jött (nem létező) és az érvénytelen felhasználási szerződés megkülönböztetése. Azért lényeges e szerződések elhatárolása, mivel az előbbi esetben nincs lehetőség a „nem létezés” orvoslására, viszont az utóbbi szerződés érvénytelensége több esetben is orvosolható.

Alapvető különbség közöttük, hogy amíg a nem létező szerződés esetében a felek nem állapodtak meg a szerződés létrejöttéhez feltétlenül szükséges öt elembe, addig érvénytelen szerződés esetében ezt megtették, azonban valamilyen formai vagy tartalmi oknál fogva a szerződés nem tudja kiváltani a hozzá fűzött joghatást (azaz a felhasználási jog átszállását), vagyis érvénytelen lesz.

Az érvénytelenségnek és a nem létező szerződésnek az a közös következménye, hogy a felhasználó nem szerzi meg a felhasználáshoz szükséges jogokat, vagyis felhasználása nem lesz jogszerű.

Gyakran előfordul a nem létező és az érvénytelen felhasználási szerződés összekeverése akkor, amikor a felek egyébként kötöttek valamilyen szerződést akár szóban, akár ráutaló magatartással vagy esetleg írásban. Ha van ilyen megállapodás, részletesen meg kell vizsgálni a tartalmát annak megállapításához, hogy beszélhetünk-e felhasználási szerződésről, egyáltalán szerzett-e felhasználási jogokat a felhasználó.

Nem jön létre szerződés,

- ◆ *ha a megállapodás nem jelöli meg a feleket azonosítható módon.* Igaz ez arra az esetre, ha magát a szerzőt nem tünteti fel a szerződés, vagy nem az kerül szerzőként feltüntetésre, aki a felhasználási engedély megadására jogosult, és arra az esetre is, ha a felhasználót nem tartalmazza.
- ◆ *ha a szerződés nem tartalmazza magát a művet,* és az nem is következtethető ki a felek szerződéskötést megelőző levelezéséből, tárgyalásaiból, vagy megjelöli ugyan a művet, de az valamilyen oknál fogva nem áll szerzői jogi védelem alatt, vagy nincs is olyan mű, amelyre a felhasználási engedély átadható lenne.
- ◆ *ha a szerződés egyáltalán nem jelöl meg semmilyen felhasználási módot, és nem tartalmaz felhasználási engedélyt sem.* Ez gyakori eset a fent említett, a jövőben megalkotandó mű létrehozására irányuló szerződéseknel. A felek sokszor nem gondolnak arra, hogy egy mű megrendelésével és megrendelőnek történő átadásával önmagában felhasználási engedély, felhasználási jog adása nem történik, ahhoz a felek kifejezett rendelkezése szükséges a szerződésben. Ebben az esetben tehát lesz ugyan szerződés a felek között, de az tartalma szerint valamilyen más szerződésnek, például megbízási vagy vállalkozási szerződésnek és nem felhasználási szerződésnek fog minősülni akkor is, ha a felek a szerződés címeként felhasználási szerződést jelöltek meg.
- ◆ *ha a szerződés egyáltalán nem beszél a felhasználási jog ellenértékéről,* azaz a szerzői jogdíjról. Ez az eset elkülönítendő attól, amikor a szerző kifejezetten ingyenesen ad felhasználási engedélyt, ez utóbbinál a felhasználási szerződés ugyanis létrejön. Nem tekinthető azonban egy felhasználási engedély ingyenesnek pusztán azért, mert a felek a szerződésben a díjazásról egyáltalán nem állapodtak meg, az ingyenességhez ugyanis kifejezett nyilatkozat vagy megállapodás szükséges. A jogdíjról a 9.1.5. alpontban még részletesen lesz szó.

Az Szjt. speciális érvénytelenségi okait a fejezet további részeiben ismertetjük.

9.1.4. A felek

A felhasználási szerződést vagy a szerző köti a felhasználóval, vagy olyan felhasználó, aki a szerzőtől vagy más felhasználótól erre engedélyt kapott. Ahogy azt korábban írtuk, a felek azonosítható módon történő megjelölése feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a felhasználási szerződés létrejöjjön. A szerző mellett a szerzői jog egyéb jogosultjai (munkáltató, örökös, filmproducer, haszonélvező) is lehetnek az engedélyező pozíciójában. Elsősorban be kell mutatni azokat a speciális eseteket, amikor a szerző kiskorú, amikor a szerző saját gazdasági társasága nevében vagy mint egyéni vállalkozó köt szerződést, valamint amikor a szerződést ügynöke vagy egy közös (független) jogkezelő szervezet köti meg.

9.1.4.1. A kiskorú szerző

Nem köthetünk felhasználási szerződést cselekvőképtelen (aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be) kiskorúval, ugyanis jognyilatkozata semmis, helyette csak törvényes kép-

viselője járhat el.⁴⁷⁸ A korlátozottan cselekvőképes (aki tizennegyedik életévét már betöltötte) kiskorúval történő szerződéskötéshez pedig – főszabály szerint – szükséges törvényes képviselőjének a hozzájárulása.⁴⁷⁹ Bonyolultabb a helyzet akkor, ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú olyan munkát vállal,⁴⁸⁰ hogy a szerzői művek elkészítése munkaviszonyból folyó kötelessége, hiszen az Szjt. alapján a munkaviszonyban létrehozott művek vagyoni jogait – eltérő megállapodás hiányában – a mű átadásával a munkáltató szerzi meg.

Az Ptk. a gyámhatóság jóváhagyásához köti a kiskorú törvényes képviselőjének nyilatkozatát abban az esetben, ha a kiskorú 285000 forintot meghaladó értékű⁴⁸¹ vagyontárgyáról (vagyoni értékű jogáról) rendelkezik. Ugyancsak a gyámhatóság hozzájárulása szükséges ahhoz, ha a kiskorú az őt öröklési jogviszony alapján illető jogra vonatkozó nyilatkozatot kívánna tenni, ami már gyakrabban előforduló eset lehet, hiszen a szerzői vagyoni jogok ugyanúgy öröklhetők, mint pl. a vagyontárgyakon fennálló tulajdonjog. Amíg a Ptk. lehetővé teszi a kiskorú munkavállaló részére, hogy a munkával szerzett jövedelmével rendelkezessen, illetve annak erejéig kötelezettséget vállalhasson, a jogdíjairól már nem rendelkezhet szabadon, hiszen az nem minősül munkával szerzett jövedelemnek.⁴⁸²

A kiskorú ellenérték nélküli kötelezettségvállalása köréből kiemelendő az az eset, amikor a kiskorú, illetve törvényes képviselője ellenérték nélkül mond le jogokról. Az Szjt. ugyan főszabály szerint nem engedi meg a vagyoni jogról történő lemondást, azonban lehetővé teszi a szerzőnek néhány esetben a jogdíjból, illetve díjigényből származó díj rájuk jutó összegéről történő lemondást. A szerzői jogban tehát eleve semmis a vagyoni jogról történő lemondás, de kiskorú esetében a felhasználási szerződés felmondási jogáról történő lemondás is semmisnek minősülhet.

9.1.4.2. A szerző gazdasági társasága

Gyakran előfordul, hogy adózási vagy egyéb megfontolások miatt a szerző nem saját maga köt felhasználási szerződést, hanem helyette a szerző részvételével működő cég. A magánszemély szerző és a tagságával, ügyvezetésével működő gazdasági társaság azonban nem ugyanaz a személy, hanem egymástól elkülönül mind jogi, mind anyagi, pénzügyi értelemben. Két külön személyként kell tehát kezelni a magánszemély szerzőt és vállalkozását.

Ebben az esetben a felhasználási engedélyt adó cég áll a szerző pozíciójában, azonban csak akkor lesz érvényes az általa kötött felhasználási/jogáttruházási szerződés, ha ez a gaz-

⁴⁷⁸ Ptk. 2:14. § (1).

⁴⁷⁹ Ptk. 2:12. § (1).

⁴⁸⁰ Mt. 34. § (2) Munkavállaló az lehet, aki a tizenhatodik életévét betöltötte. Ettől eltérően munkavállaló lehet – az iskolai szünet alatt – az a tizenötödik életévét betöltött tanuló, aki nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytat. (3) A gyámhatóság engedélye alapján a jogszabályban meghatározott kulturális, művészeti, sport-, hirdetési tevékenység keretében a tizenhatodik életévét be nem töltött személy is foglalkoztatható.

⁴⁸¹ A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 26/B. § (3).

⁴⁸² Ptk. 2:12. § (2) c).

dasági társaság a magánszemély szerzőtől valamilyen jogszerű módon és másokra továbbengedhetően megszerezte azokat a felhasználási jogokat, amelyeket aztán az általa kötött felhasználási szerződéssel továbbengedélyez.

A szerző gazdasági társasága is ugyanúgy szerezhethet felhasználási jogot a műre, mint bármely más felhasználó:

- ◆ felhasználási szerződéssel, ebben az esetben ügyelni kell arra, hogy a felhasználási jog továbbengedésére vonatkozó joga kifejezetten kikötésre kerüljön;
- ◆ jogátruházási szerződéssel, de csak azokra a művekre, amelyekre a jogátruházást a jogszabály megengedi;
- ◆ társasági szerződésbe/alapító okiratba foglalt *apport* útján, vagyis ha nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként bocsátották a cég rendelkezésére a művön fennálló szerzői vagyoni jogokat.

A szerzők sokszor nem fordítanak kellő figyelmet arra, hogy saját cégükkel is érvényesen létrejöjjön a szükséges szerződéses kapcsolat, ami abból adódik, hogy azonosnak tekintik magukat a vállalkozásukkal. Ilyen szerződés hiányában azonban a vállalkozás nem szerzi meg a szerzői vagyoni jogokat, és nem is tudja azokat a felhasználóknak továbbengedni, vagyis hiányozni fog a jogátzállási lánc legelső lényegi eleme, ez pedig az egész jogátengedési folyamatot érvénytelenné teszi.⁴⁸³

9.1.4.3. A szerző mint egyéni vállalkozó

Gyakran előfordul, hogy a szerző egyéni vállalkozóként köt felhasználási szerződést másokkal. Ebben az esetben, mivel a magánszemély szerző és az egyéni vállalkozói minőségben fellépő szerző nem különül el egymástól, nem szükséges a szerzőnek saját magával mint egyéni vállalkozóval felhasználási szerződést kötnie. Szerzői jogi szempontból nincs relevanciája, hogy a szerző magánemberként vagy vállalkozása keretében egyéni vállalkozásként köt felhasználási szerződést, adójogi vonatkozásai és különbségei azonban vannak a két konstrukciónak, ezért érdemes szerződéskötés előtt azt alaposan körüljárni.

9.1.4.4. Felhasználási szerződés kötése ügynök (képviselő, közvetítő) útján

A szórakoztatóiparban gyakran előfordul, hogy a szerzők, művészek ügynökeik közvetítésével járnak el, és ügynökségek útján kötnek felhasználási szerződéseket. Tipikusan így tesznek például a színházi színdarabok írói, a musicalek szerzői, de a zeneszerzőknél vagy például az előadóművészeknél (énekesek, zenekarok) sem ismeretlen ez a fajta szerződéskötési mód. A művészeti ügynökségek alapvetően kétféle konstrukcióban végeznek jogosítást.

Az első esetben a művészeti ügynökség csak közvetíti a szerző és a felhasználó között, letárgyalja a szerződés részletes feltételeit, segít létrehozni a megállapodást, azonban a felhasználási szerződést ténylegesen a szerző és a felhasználó köti meg egymással. Ebben az

⁴⁸³ Az összetett szerződéses kapcsolatokra l. Legeza Dénes: A munkaviszonyban létrehozott művek joggyakorlata napjainkban, ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 3. szám, 2016. július, p. 124–127.

esetben az ügynökség nem szerez és nem is kell, hogy szerezzen szerzői felhasználási jogokat, ő pusztán polgári jogi szerződéses alapon jár el.

Ennek az esetnek egy másik alfaja az, amikor az ügynökség a saját nevében jogosult megkötni a felhasználási szerződést a szerző javára a felhasználóval, azonban úgy, hogy a szerzői vagyoni jog továbbra is a szerzőnél marad, a jutalékot az ügynökség elszámolhatja, de a jogdíjat köteles a szerzőnek kiadni.

A másik esetben az ügynökség szerepe ennél jóval több, nem csupán segít létrehozni a szerződést, hanem meg is szerzi a szerzőtől a felhasználási jogokat, és azokat a saját nevében adja tovább a felhasználónak, a felhasználási szerződés pedig az ügynökség és a felhasználó között jön létre. Ebben az esetben szükséges a szerző és az ügynökség között egy olyan felhasználási szerződés megkötése, amely kifejezetten feljogosítja az ügynökséget a jogok felhasználóknak történő továbbengedésére.

Ha pedig a képviselőnek, ügynöknek bármilyen okból nincs joga a szerződés megkötésére, akkor nem létező szerződésről beszélünk, amelyet a Kúria joggyakorlata is megerősít: *„ha a felhasználó nevében képviselői joggal nem rendelkező személy jár el felhasználási szerződés megkötése céljából, akkor a felhasználási szerződés létre sem jött.”*⁴⁸⁴

9.1.4.5. A közös jogkezelő szervezet által kötött felhasználási szerződés

Vannak olyan esetek, amikor akár a jogszabályi előírás miatt, akár a szerzők saját elhatározásából nem egyedileg a szerzők kötnek felhasználási szerződést a felhasználókkal, hanem ezt egy közös jogkezelő szervezet teszi meg helyettük. A Kjkt. 9. § (1) bekezdése kimondja, hogy a közös jogkezelő szervezetet a szerzői vagyoni jogok vagy szomszédos jogok egyéb jogosultjának kell tekinteni, vagyis a közös jogkezelő szervezetek által a felhasználókkal kötött szerződésekre is alkalmazni kell a felhasználási szerződések Szjt.-ben meghatározott szabályait attól függetlenül, hogy a törvény által előírt kötelező közös jogkezelés vagy a szerzői jogosultak elhatározásán alapuló önkéntes közös jogkezelés keretében adnak felhasználási engedélyt, illetve szednek jogdíjat.

A közös jogkezelő szervezetek által kötött felhasználási szerződések egyik sajátossága, hogy a felhasználási szerződés lényeges feltételeit, beleértve a jogdíjat is, a közös jogkezelő szervezet által kibocsátott jogdíjközlemény (díjszabás) tartalmazza. A közös jogkezelő szervezetekről később még részletesen lesz szó.

9.1.4.6. A felhasználó

Felhasználási jogot bárki szerezhet, a jogszabályok nem tartalmazznak megkötést ezzel kapcsolatban, csupán az az általános kitétel vonatkozik a felhasználóra, hogy jogképesnek kell lennie. Ebből eredően akár magánszemély, akár jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság, társadalmi szervezet, költségvetési szerv is szerezhet felhasználási jogokat és köthet felhasználási szerződést. Szerzői jogi szempontból pedig annak nincs jelentősége, hogy

⁴⁸⁴ LB Pfv.VIII.21.652/2009/7. számú döntés. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 289.

a felhasználási szerződéssel megszerzett szerzői vagyoni jogot milyen jogszabályi feltételekkel, bejelentési vagy engedélykérési kötelezettséggel tudja gyakorolni.

Felhasználási szerződések szabályozási rendszere

9.1.5. A forma

A felhasználási szerződést írásba kell foglalni.⁴⁸⁵ Az írásba foglalás elmaradása azonban nem jelenti azt, hogy a felek között ne jött volna létre a felhasználási szerződés, ha azok a fent felsorolt lényeges és nélkülözhetetlen szerződési feltételekben megállapodtak. Ilyen esetben a felhasználási szerződés érvénytelen lesz, ez az érvénytelenség azonban utólagosan orvosolható, a felhasználási szerződés írásba foglalható.

Nem kell írásba foglalni a napilapban vagy folyóiratban történő közzététel céljára kötött szerződést, valamint szoftver műpéldányának kereskedelmi forgalomban történő megvásárlása esetén sem szükséges az írásbeli szerződés. A Fővárosi Törvényszék például egy zártkörű tanfolyamon ingyenesen kapott demószoftvert ilyen kereskedelmi forgalomban történő megvásárlásnak tekintett egy ítéletében, és így a szoftverre vonatkozó online, klikkeléssel elfogadandó felhasználási szerződést is érvényesnek minősítette.⁴⁸⁶ A bíróság azzal indokolta döntését, hogy a kereskedelmi forgalomban történő megvásárlást nem lehet leszűkíteni áruk, szolgáltatások adásvételével, üzletben történő értékesítésére. Attól, hogy egy termék piacra vitele, ellenérték fejében való felajánlása egy sajátos marketing formában, az adott szolgáltatás célközönségének meghirdetett képzés keretében történik, nem értelmezhető úgy, hogy az ne tartozna a kereskedelmi forgalom fogalma alá. Speciális célközönségnek sajátos értékesítési módszerben – tanfolyamszerű képzési formában – ellenérték fejében folytatott szolgáltatás ajánlása, nyújtása, amelynek keretében történik az adott szoftver egy példányának átadása, maradéktalanul megfelel a kereskedelmi forgalom fogalmának, így erre az esetre is vonatkozik a fenti írásbeliség alóli kivétel.

A hatályos Ptk. 6:7. §-a szerint a szerződés akkor minősül írásbelinek, ha:

- ◆ legalább a lényeges tartalmát írásba foglalták, és
- ◆ azt a felek aláírták, vagy

⁴⁸⁵ Szjt. 45. § (1) bek.

⁴⁸⁶ A Fővárosi Törvényszék 3.P.27.406/2010/109. számú, 2015. április 8-án hozott döntése, amelyet a Fővárosi Ítéltábla a 2016. március 2-án hozott 8.Pf.20.743/2015/13 számú ítéletével helybenhagyott.

- ◆ ha a szerződés tartalmának változatlan visszaidézésére, a felek személyének és a szerződés megkötése időpontjának azonosítására alkalmas formában kerül sor a szerződés mindkét fél által történő elfogadására.

A fenti feltételből az utolsó szorul némi magyarázatra. A technika fejlődésével szükségessé vált az írásbeliség fogalmának átgondolása is, erre ad választ az új Ptk. fenti, technológia-semleges meghatározása. Az új Ptk. bírói gyakorlatának kell majd kialakítania, hogy mely technikai megoldások tesznek eleget ennek a kitételnek, és melyek nem. Az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény által szabályozott minősített és fokozott biztonságú elektronikus aláírással ellátott szerződések kétséget kizáróan megfelelnek ennek a rendelkezésnek, az egyszerű sms forma vagy e-mail azonban kérdéses, hogy teljesíti-e a fenti feltételeket. (Egyes mobiltelefon-társaságok szolgáltatásmegrendelése, illetve azok visszaigazolása vagy lemondása évek óta sms-ben történik – a szerk.).

Ebből eredően még az új Ptk. pontosító szabályával sem vált egyértelművé, hogy vajon a széles körben elterjedt, klikkeléssel elfogadható online általános szerződési feltételek írásban létrejött felhasználási szerződésnek tekinthetők-e. A bírói gyakorlat feladata ennek eldöntése is.

A szóban, ráutaló magatartással (hallgatólagosan) létrejött felhasználási szerződések tehát a fenti szabályok alapján érvénytelenek, semmisek. Az érvénytelenség egyik jogkövetkezménye, hogy az ilyen szerződés teljesítését a másik féltől követelni nem lehet, vagyis érvénytelen felhasználási szerződés alapján a szerzőtől nem követelhető felhasználási engedély adása, a felhasználótól pedig nem követelhető jogdíj megfizetése.

Az írásbeliség megsértésével kötött érvénytelen felhasználási szerződéseket a bíróság a régi Ptk. alapján az ítélethozatalig hatályossá nyilvánította, így orvosolva az érvénytelenséget, az új Ptk. 6:110. §-a alapján pedig a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé nyilvánítja, mivel az írásbeliség hiánya orvosolható. A szerződés érvényessé nyilvánítását követően pedig a felek úgy kötelesek a szerződést egymással szemben teljesíteni, mintha a szerződés a megszületésének pillanatától kezdve érvényes lett volna.

A felek maguk is kiküszöbölhetik az írásba foglalás elmaradása miatti érvénytelenséget, mégpedig úgy, hogy az új Ptk. 6:111. §-ának megfelelően írásban megerősítik korábbi szóbeli vagy ráutaló magatartással létrejött megállapodásukat, amely a szóbeli, ráutaló magatartással létrejött megállapodás megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik. A felek úgy is rendelkezhetnek, hogy a szerződés a jövőre válik csak érvényessé, ebben az esetben azonban az addigi teljesítések érvénytelenek, és el kell velük számolni.

Az írásbeliség előírásának különös jelentősége van az interneten online módon közzétett, általános szerződési feltételek (ÁSZF-ek) formájában alkalmazott felhasználási engedélyek esetében. A legtöbb multinacionális nemzetközi vállalkozás, különös tekintettel a szoftverfejlesztő, szoftverforgalmazó cégekre, globális jelenléte miatt egységes általános szerződési feltételeket, licencfeltételeket alkalmaz termékei felhasználásának engedélyezésére. Ezen licencfeltételek általában az interneten kerülnek közzétételre, és szoftverek esetében a telepítés során klikkeléssel kerülnek elfogadásra, mintegy a telepítés előfeltételeként, míg nem szoftverek, hanem például közösségimédia-alkalmazások, egyéb online szolgáltatások (*stock photo* adatbázisok, elektronikus újságok stb.) esetében a regisztráció során szintén klikkeléssel kerülnek elfogadásra a regisztráció egyik lépéseként és feltételeként.

Más online, regisztrációhoz nem kötött, általában ingyenes szolgáltatásoknál a szerzői jogi licencfeltételek ilyen klikkeléssel történő elfogadására sem kerül sor, hanem úgy rendelkeznek az ÁSZF-ben, hogy a szolgáltatás használatával, vagyis ráutaló magatartással magára nézve kötelezőnek fogadja el a felhasználó a licencfeltételeket. Mind az online klikkeléssel, mind pedig a ráutaló magatartással létrejött ÁSZF-ek esetében felmerül a kérdés, hogy vajon érvényesek-e az így létrejött szerződések, írásbelinek minősülnek-e az ilyen „click on”-megállapodások. A kérdés megválaszolását bonyolulttá teszi az is, hogy ezekre az ÁSZF-ekre általában nem a magyar jogot, hanem valamilyen más állam jogát kötik ki a jogosultak, amely lehet európai uniós tagállam, de a kontinentális szerzői jogi rezsimtől merőben eltérő copyrightrendszerben működő más ország, például az Egyesült Államok joga is. A magyar írásbeliséget előíró szabály nemzetközi összehasonlításban szigorúnak minősül, nem minden állam joga követeli meg a felhasználási szerződés írásba foglalását, illetve egyes államok joga írásbelinek minősíti a „click on”-megállapodásokat is. Ilyen esetben csak a szerződés, illetve az ÁSZF gondos tanulmányozását követően és az összes körülmény tekintetbe vételével lehet eljárni, és a nemzetközi magánjog szabályai adnak eligazítást arra vonatkozóan, hogy az adott szerződésre, ÁSZF-re mely állam jogát kell alkalmazni, vonatkozik-e az ÁSZF-re a magyar jog, vagyis figyelembe kell-e venni a magyar Szjt. írásbeliségre vonatkozó szabályát. Az ilyen online ÁSZF-ek esetében nem csupán az írásbeliség kérdése merülhet fel, hanem a magyar Szjt. valamennyi, felhasználási szerződésre vonatkozó szabályának alkalmazhatósága is, beleértve a jogátruházás főszabálykénti tilalmát, a vagyoni és személyhez fűződő jogokról való lemondás tilalmát, és a jogszabály egyéb korlátozásait, amelyek alkalmazhatósága szintén a nemzetközi magánjogi szabályok által meghatározott alkalmazandó jogtól függ. Lásd bővebben a 11.1. alfejezetet.

9.1.6. A tartalom

A felek – a korábban említett öt kötelező elemen kívül – a felhasználási szerződés tartalmát szabadon állapíthatják meg, természetesen mindig a jogszabályok adta keretek között. Ahol a jogszabály az eltérést nem tiltja, ott el is térhetnek akár az Szjt., akár a Ptk. vagy a szerződésre esetlegesen irányadó egyéb jogszabály előírásaitól. Ebben a pontban a művel és a felhasználási engedéllyel foglalkozunk.

9.1.6.1. A mű meghatározása

A felhasználási szerződés csak akkor jön létre, ha megjelöli a szerzői jog által védett művet, amelyre a szerződés és a benne foglalt felhasználási engedély vonatkozik. A mű meghatározásával kapcsolatban a gyakorlatban két fő hiba szokott felmerülni, amely miatt a felhasználási szerződés nem jön létre.

Az első esetben az tartozik, amikor a felek a szerződésben elmulasztják megjelölni magát a művet, így nem azonosítható, hogy mire vonatkozik a szerződéssel adott felhasználási engedély. Ez akkor szokott előfordulni, amikor például szoftverfejlesztési szerződés esetén a felek a szerződés mellékletét képező műszaki dokumentációra, specifikációra, követelményleírásra történő *utalással határozzák meg a művet*, a szerződéshez viszont elmulaszt-

ják azt csatolni. Ugyanez a helyzet akkor is, amikor a felek több vagy számos műre adnak egy szerződéssel felhasználási engedélyt, és a műveket külön mellékletben rendelik megjeleníteni, azonban a műveket tartalmazó listát elmulasztják csatolni a szerződéshez. Amennyiben a felek szerződést megelőző tárgyalásaiból, levelezéséből, egyeztetéseiből sem lehet minden kétséget kizáróan beazonosítani a szerződés közvetett tárgyaként szolgáló szerzői műveket, úgy a felhasználási szerződést létre nem jött szerződésnek kell tekinteni, az az alapján végzett felhasználást pedig az Szjt. 16. § (6) bekezdése szerinti engedély nélküli, jogosulatlan felhasználásnak.

A mű meghatározásával kapcsolatos másik gyakori hiba a felhasználási szerződések esetében az, hogy a felek olyan műre kötnek felhasználási szerződést, amely *nem áll szerzői jogi védelem alatt*. Ez több okból is lehetséges.

Egyrészt eredhet abból, hogy a szerződés tárgyát képező mű védelmi ideje már lejárt, vagyis valaha védett volt, de a szerződés megkötésének időpontjában már nem az. A védelmi idő lejártával a szerzői művek közkinccsé válnak, vagyis azokat bárki szabadon, engedély és jogdíjfizetés nélkül felhasználhatja, a szerző felhasználási engedélyezési joga is megszűnik. A védelmi idő számítása azonban sok esetben nem egyszerű feladat, ezért minden esetben alaposan körül kell járni olyan művek esetében, amelyeknél a védelmi idő lejárt felmerülhet (lásd a 7.1. alfejezetet).

A másik gyakori eset az, amikor a felek olyan műre kötnek felhasználási szerződést, amely nem állhat szerzői jogi oltalom alatt. A gyakorlatban sokszor előforduló eset például, hogy valamilyen eljárás, módszer, művelet (tanítási, oktatási, tréningmódszer, üzleti folyamatok, kommunikációs metódusok, ügyfélszerzési módszerek) felhasználására kötnek a felek felhasználási szerződést, vagy egy ötletet értékesítenek szerzői mű címén. Szoftverek esetében algoritmusok, matematikai műveletek felhasználására kívánnak rendszeresen felhasználási engedélyt adni, de nem ritka a szoftver által ellátandó funkcióra vagy a szoftveradatbázisban lévő adatokra, adatsorrendekre történő felhasználási jog kikötése sem. Ugyanígy számos ügyben előfordult, hogy bírósági, közigazgatási ügyiratokra, szervezeti és működési szabályzatokra és egyéb, egy vállalkozás belső működéséhez szükséges ügyiratokra adtak felhasználási engedélyt, vagy éppen a népművészet körébe eső motívumokra (folklor). A 4. fejezetben részletesen bemutattuk a szerzői jogi oltalomra alkalmas műveket és a védelem feltételeit, ezért most csak röviden visszautaltunk az ott leírtakra.

Ha tehát a felhasználási szerződés közvetett tárgya, azaz a mű nem áll szerzői jogi védelem alatt vagy nem került meghatározásra, a felhasználási szerződés sem jön létre a felek között, illetve az így létrejött szerződés egy atipikus polgári jogi megállapodásnak fog minősülni, amelyre nem alkalmazhatók az Szjt. felhasználási szerződésre és szerzői művekre vonatkozó szabályai.

A műhöz kapcsolódik annak minőségi és mennyiségi (terjedelmi) meghatározása is. Ennek elsősorban a jövőben megalkotandó műveknél van jelentősége. Mivel e művet a felhasználó még nem ismeri, ezért számára biztosított, hogy a mű átadásától számított két hónapon belül nyilatkozzon arról, hogy elfogadja-e. Ha kijavításra visszaadja, akkor az említett két hónapos időszak újrakezdődik. Ha a szerző a kijavítást alapos ok nélkül megtagadja vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat. A szerzői művek teljesítése tehát annyiban speciális, hogy a kiadó nem fejezheti

be maga a művet. Ellenben ha a mű javítás után sem alkalmas a felhasználásra, a szerzőt a kikötött jogdíj helyett csak mérsékelt díjazás illeti meg.

9.1.6.2. A felhasználási engedély

A felhasználási engedély a felhasználási szerződés lényeges eleme, a felhasználási szerződés közvetlen tárgya, ezért ha a szerződés egyáltalán nem tartalmaz felhasználási engedélyt, akkor felhasználási szerződésről sem beszélhetünk.

A gyakorlatban a felhasználási szerződésekkel kapcsolatban a legtöbbször elkövetett hiba az, hogy a felek csak megbízási vagy vállalkozási típusú szerződést kötnek, különösen igaz ez a jövőben megalkotandó mű létrehozására irányuló szerződésre, amelyben részletesen meghatározzák a mű, például szoftver, honlap, logó, arculati terv létrehozásának és átadásának a szabályait, viszont egyáltalán nem rendelkeznek arról, hogy a felhasználó *milyen jogokat szerez meg* a művek átvételével. A szerződésből a szerző oldaláról hiányzik a felhasználási engedély. Ugyanez a probléma akkor, amikor a felek már kész műre vonatkozóan tulajdonjog-átruházási szerződést kötnek, vagyis a szerződésben csupán arról rendelkeznek, hogy a vevő megszerzi a mű tulajdonjogát, viszont semmilyen rendelkezést nem tartalmaz a szerződés a művön fennálló szerzői vagyoni jogok átengedésére, gyakorlására vonatkozóan. Ilyen tulajdonjog-átruházási szerződések gyakran előfordulnak szoftvereknél, tanulmányoknál és elemzéseknél (szakirodalmi műveknél), grafikai műveknél is. Ezt a hiányt pedig az Szjt. a felhasználási engedély terjedelmének meghatározására vonatkozó szabályai sem tudják pótolni. A bírói gyakorlat is megerősíti ezt, a Kúria egy ügyben az alábbiakat mondta ki: *„az eset összes körülményének mérlegelésével sem állapítható meg, hogy pontosan mi a szerződés tárgya, mire irányul a felek szerződéskötési szándéka: az informatikai rendszer eladására vagy felhasználási jog engedélyezésére.”*⁴⁸⁷ A Kúria ebben az ügyben megerősítette, hogy felhasználási jog vagy jogátruházás csak a lényeges kérdésekben való megállapodás alapján jöhet létre. A Kúriának következetes a joggyakorlata e tekintetben, hiszen később is ugyanezen az állásponton maradt, amikor kimondta, hogy ha a felek a vállalkozással vegyes megbízási szerződésükben nem rendelkeznek kifejezetten arról, hogy a tervek felhasználását a tervező engedélyezi, utóbb nem lehet arra hivatkozni, hogy a szerződés valójában felhasználási szerződés.⁴⁸⁸

Ha azonban szerződés tartalmaz valamilyen értelmezhető felhasználási engedélyt, csak annak pontos terjedelme nem állapítható meg, akkor a felhasználási szerződés érvényesen létrejön, és az Szjt. szerződés értelmezésére vonatkozó szabályai alapján lehet meghatározni a szerződéssel biztosított felhasználási jog tartalmát és terjedelmét.

Az Szjt. számos értelmezést elősegítő rendelkezést tartalmaz, amelyek alapján ha kétséges, hogy a felhasználási engedély mire terjed ki, akkor az a szerző számára kedvezőbb értelmezés szerint, azaz a lehető legszűkebb területre, időtartamra, felhasználási módra jött létre és ad engedélyt. Az ilyen engedély:

⁴⁸⁷ LB Pfv.IV.20.858/2011/4. számú döntése.

⁴⁸⁸ LB Pfv.VII.22.010/2010/7. számú döntése.

- ◆ *nem kizárólagos*, mivel a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot [Sztj. 43. § (1) bekezdése];
- ◆ *harmadik személynek nem átengedhető*, mivel a felhasználó a felhasználási engedélyt harmadik személynek csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat másnak további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten megengedte [Sztj. 46. § (1) bekezdése];
- ◆ *nem terjed ki a mű átdolgozására*, mivel a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására [Sztj. 47. § (1) bekezdése];
- ◆ *nem terjed ki a mű kép- és hangfelvételen történő rögzítésére, számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra történő másolására*, mivel ehhez a szerző kifejezett engedélyre szükséges [Sztj. 47. § (2) bekezdése];
- ◆ *nem terjed ki az importjogra* (a mű forgalmazási céllal az országba való behozatalára), mivel ehhez is kifejezett szerzői engedély szükséges [Sztj. 47. § (3) bekezdése];
- ◆ *csak Magyarország területére terjed ki* [Sztj. 43. § (4) bekezdése];⁴⁸⁹
- ◆ *csak a hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamára korlátozódik az engedély*, mivel nem ad korlátlan, a teljes védelmi időre szóló felhasználási jogot [Sztj. 43. § (4) bekezdése];
- ◆ *a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik*, ha a szerződés nem jelöli meg a felhasználási módokat és a felhasználás megengedett mértékét [Sztj. 43. § (5) bekezdése].

A fenti feltételrendszerből a legutolsó igényel több magyarázatot, mivel ott több olyan feltétel is felmerül, amely értelmezésre szorul. Alapvetően minden egyes műtípusnál a felhasználási módok Sztj. 17. §-a szerinti felsorolásából (lásd a 6.3. alfejezetet) kell kiindulni, hogy az adott műtípus esetében alkalmazható-e egyáltalán, és melyik kapcsolódik általában a mű szokásos felhasználásához.

Egy honlap esetében például elengedhetetlen, hogy a honlapot, annak tartalmát internetes lehvívásra hozzáférhetővé lehessen tenni, vagyis az interneten megjeleníthető, érzékelhető, megtekinthető legyen, területi korlátozás nélkül, hiszen az internet országhatárokon átívelő és sok esetben kvázi korlátlan időbeli felhasználást is feltételez, már csak abból kiindulva is, hogy az internet nem felejt, vagyis az oda elérhetővé tett tartalom annak törlését követően is valahol szinte biztosan elérhető marad a világhálón. Honlap esetén viszont szinte biztosan nem elengedhetetlenül szükséges felhasználási mód, és nem is értelmezhető a kiállítási vagy terjesztési (hordozón való forgalmazási) jog, ezért ezekre a felhasználási szerződés szinte biztosan nem terjed ki tartalmának kétségessége esetén sem.

Egyedi szoftverfejlesztésre létrejött felhasználási szerződés esetében például a szerződés elengedhetetlen célja az, hogy a megrendelt szoftvert a megrendelő meg tudja jeleníteni képernyőn, tudja futtatni, telepíteni, vagyis az ehhez szükséges többszörözési jogot a felhasználási engedély kétség esetén is magában foglalja. Szoftverek esetében azonban, ha a

⁴⁸⁹ Az LB Pfv.IV.21.771/2008/7. számú ítéletében jelmezekkel és jelmeztervekkel kapcsolatosan kimondta, hogy ha a felhasználási szerződésben a felhasználás helyeként bárhol szerepel, akkor az csak magyarországi felhasználást jelenthet, ezért a külföldi felhasználás a felhasználási engedély túllépését és szerzői jogi jogsértést valósít meg.

szerződés azt kifejezetten nem írja elő, nem érthető bele a felhasználási engedélybe a forráskód megrendelőnek történő átadása, a forráskód⁴⁹⁰ felhasználása, a szoftver átdolgozást elérő továbbfejlesztése. Szoftver esetén sem értelmezhető a kiállítási jog, de a sugárzási vagy nyilvános előadási jog sem, ezért azok sem képezik a felhasználási engedély részét kifejezett rendelkezés hiányában.

Egy regény kiadására létrejött kiadói szerződés esetében, ha a szerződésből nem egyértelmű a megszerzett felhasználási jog terjedelme, akkor az kizárólagos jogot jelent, és szükségszerűen magában foglalja a könyv kiadásához szükséges, példányszám-korlátozástól mentes többszörözési és terjesztési jogot, nem terjed ki azonban az online közzétételre (nyilvánossághoz közvetítésre) vagy a nyilvános előadásra.

Színpadai mű esetében a tartalmában és terjedelmében kétséges felhasználási engedély a műnek az előadási szám korlátozástól mentes nyilvános előadására terjed ki, de nem foglalja magában az előadás rögzítését, videofelvétel készítését, a rögzített előadás sugárzását vagy internetes nyilvánossághoz közvetítését, ha a felek ezekben kifejezetten külön nem állapodtak meg.

9.1.7. A jogdíj

Az Szjt. 16. § (4) bekezdése szerint a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás (jogdíj) illeti meg, ezért a felhasználási szerződés létrejöttéhez elengedhetetlenül szükséges, hogy a felek megállapodjanak a szerzőt megillető díjról, vagy a szerző kifejezetten lemondjon a díjazásról.

A szerzői jogi törvény tehát főszabályként a visszterhesség vélelmét állapítja meg, vagyis ha a szerző nem mondott le kifejezetten a jogdíjáról, akkor úgy kell tekinteni, hogy a felhasználási engedélyért a felhasználó köteles jogdíjat fizetni. Ha azonban a felek a szerződésben egyáltalán nem rendelkeznek a jogdíjról, sem annak megfizetéséről, mértékéről vagy az arról való lemondásról, akkor a felhasználási szerződés létre sem jön a felek között, mert a jogdíjban való megállapodás a szerződés lényeges feltétele.⁴⁹¹

Fontos kiemelni, és a gyakorlatban több értelmezési nehézséget is okoz, hogy a jogdíj nem a tényleges felhasználásért jár, hanem a felhasználási engedélyért. Ebből eredően *jogdíjat akkor is fizetni kell, ha a felhasználó a felhasználási engedély időtartama alatt egyáltalán nem is használja fel a művet*, például, ha a filmproducer a regény megfilmesítésére kötött szerződés alapján mégsem készít filmet a könyvből, vagy a könyvkiadó mégsem adja ki a könyvet.

A jogdíjat, mivel az a felhasználási engedély, és nem a tényleges felhasználás ellenértéke, ezért a felhasználási engedély megszerzésekor kell megfizetni, a felek azonban megállá-

⁴⁹⁰ A forráskód egy program különböző formái közül az, amelyik emberi megértésre és módosításra a legalkalmasabb.

⁴⁹¹ A Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.497/2008/4. számú ügyben hozott döntése is alátámasztja ezt, itt a bíróság kimondta, hogy nem létezőnek minősül az olyan, egyébként írásba foglalt szerződés, amely a felhasználás fejében fizetendő ellenértéket nem tartalmazza. A Fővárosi Ítélőtábla döntése egybecseng a Kúria (LB) BH 1989/268. számú, még az rSzt. alapján meghozott határozatával, amely kimondta, hogy a szerzőt megillető díj meghatározása a szerződés lényeges tartalmi eleme, amelynek hiányában a szerződés nem jön létre.

podhatnak ettől eltérő jogdíjfizetésben is. Százalékos mértékű bevételarányos jogdíj esetén például utólagos, időközönkénti (a szokásos gyakorlat szerint általában negyedéves, féléves vagy éves) elszámoláson alapuló jogdíjfizetés a megszokott, a szerződéskötéskor túlnyomórészt a nem százalékos átalányjogdíjat fizetik meg a felhasználók.

9.1.7.1. Lemondás a jogdíjról

Az Szjt. fent idézett szabálya alapján a jogdíjról a szerző csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le, ha tehát a szerző nem nyilatkozik, nem lehet a felhasználási szerződést ingyenesnek tekinteni.

A lemondó nyilatkozatot ugyanolyan alakisági követelményekkel kell megtenni, mint amelyeket a jogszabály az alapul szolgáló szerződésre előír. Az Szjt. főszabálya az írásbeli felhasználási szerződés, vagyis főszabály szerint a jogdíjról lemondó nyilatkozatot is írásban lehet csak érvényesen megtenni. Ez alól kivételt képeznek azok az esetek, amikor az Szjt. nem követeli meg írásbeli felhasználási szerződés megkötését a felektől: napilapban vagy folyóiratban történő közzétételért, valamint szoftver műpéldányának kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén nem csak írásban lehet lemondani a jogdíjról, hanem szóban is, itt is érvényesül azonban az a szabály, hogy kifejezettnek kell lennie a nyilatkozatnak, vagyis ráutaló magatartással nem lehet a jogdíjról lemondani.

A jogdíjról történő lemondás további korlátja, hogy nem minden esetben lehet lemondani a jogdíjról. Nem mondhat le a jogdíjról például a közös jogkezelő szervezet sem egyes, sem valamennyi felhasználóval szemben. A közös jogkezelésbe tartozó felhasználási módok után a szerzőnek járó jogdíjakról a szerző lemondhat, azonban ez a lemondása csak a szerzőt illető, már felosztott jogdíjra vonatkozhat, amely praktikusán akkor történhet meg, ha a szerző előtt már ismert az őt illető jogdíj összege. Ez következik abból a szabályból, hogy a jogdíjak felosztásának időpontjáig a Kjkt. 9. § (2) bekezdése szerint a közös jogkezelő szervezet rendelkezik, de egyes, kötelező közös jogkezelés alá tartozó jogdíjfajtáknál maga az Szjt. külön is kimondja a felosztásukig történő lemondás tilalmát.⁴⁹² Máshol viszont teljes mértékben tiltja a szerzői jogdíjról történő lemondást a jogszabály, ilyen például a bérletjog vagy a követőjog.

9.1.7.2. A jogdíj mértéke

9.1.7.2.1. Jog az arányos díjazásra

Az Szjt. fent idézett 16. § (4) bekezdése szerint a szerzőt illető díjazásnak – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia.

Az arányos díjazást előíró szabály a gyakorlatban azt jelenti, hogy a felek által a szerződésben meghatározott százalékos mértékű díjat köteles a felhasználó megfizetni mindazon

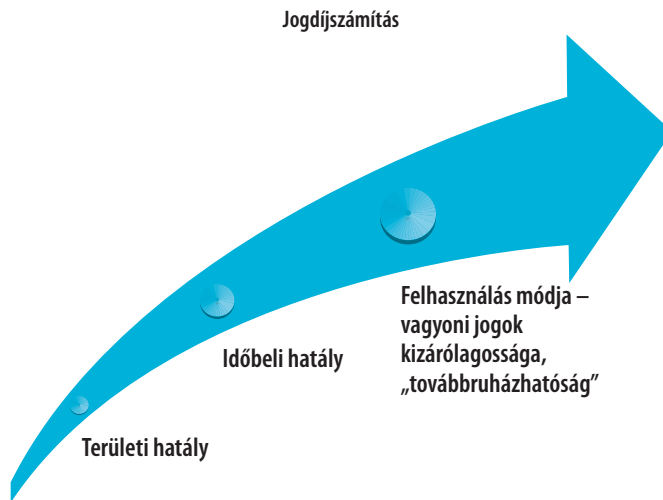
⁴⁹² Üreshordozó-díj [Szjt. 20. § (7)], reprográfiai díj [Szjt. 21. § (8)], haszonkölcsönjogdíj [Szjt. 23/A. § (3)], kábeltévéjogdíj [Szjt. 28. § (3)], előadóművészek és hangfelvétel-előállítók díjigényei [Szjt. 77. § (3) és 78. § (2)].

bevétel után, amely a felhasználáshoz kapcsolódóan keletkezett. Ezen százalékos jogdíjak alapját tehát a bevétel jelenti, amely nem csökkenthető a felhasználással kapcsolatban keletkezett költségekkel, mivel a jogszabály nem nyereség-, hanem bevételalapú jogdíjfizetést ír elő. A bevétel pedig magában foglal valamennyi vagyoni előnyt, amelyet a felhasználó vagy rá tekintettel más a felhasználással kapcsolatban kap, beleértve a reklám- és szponzorációs bevételeket, állami és egyéb támogatásokat, előfizetési díjakat, jegybevételt is. Így például ha egy színház egy szerző színdarabjait játssza, és abból egyrészt jegybevétele keletkezik, másrészt állami, önkormányzati támogatásban is részesül ezen tevékenységével kapcsolatban, akkor a szerződésben meghatározott százalékos jogdíjat mind a jegybevétele, mind pedig a kapott támogatás után meg kell fizetnie. Természetesen a díj esetről esetre vizsgálandó, hiszen egy termékcsomagolás készítője nem a csomagolásban rejlő tárgy (pl.: gyógyszer, szoftver) értékéhez viszonyított díjra jogosult.

Rádió-, televíziószervezetek esetében jogdíjalapot képeznek az előfizetési díjak vagy a rádió-, televízióreklámokból, szponzorációból elért bevételek akkor is, ha a rádió-, televíziószervezet kiszervezte a reklámidő értékesítését, és a reklámbevétel ezért a rádió-, televíziószervezet zene- és egyéb műfelhasználásához kapcsolódóan más vállalkozásnál keletkezik.

A százalékos díj mértékére vonatkozóan a hatályos jogszabály nem rendelkezik, az a felek szabad megállapodásának a tárgya. Az arányos díj kitételnek ezen szabály alapján tulajdonképpen bármilyen mértékű százalékos díj megfelel, amelyben a felek meg tudnak állapodni, és amely még nem ütközik a Ptk. szerződésekre vonatkozó érvénytelenségi szabályaiba, így például a feltűnő értékaránytalanság miatti érvénytelenségbe. A jogdíjnak tehát a felek megállapodása alapján is meg kell felelnie a piaci gyakorlatnak, az adott műfajára, felhasználástípusra és mértékre kialakult átlagos jogdíjmérték körül kell maradnia, az attól történő eltérést azonban különleges körülmények, a felhasználás vagy a mű jellege, az adott jogok terjedelme és tartalma is indokolhatja. Általános szabályként azonban rögzíthető, hogy a szerzőnek akkor is jár a jogdíj, ha a felhasználónak a felhasználással összefüggésben semmilyen bevétele nem származott, vagy ha éppen veszteséges volt.

Nyilvánvalóan kisebb mértékű díj illeti meg a szerzőt a nem kizárólagos, korlátozott időtartamra, korlátozott területre, csak korlátozott felhasználási módra vonatkozó felhasználási szerződés esetén, mint a kizárólagos, valamennyi kifejezett kikötéshez kötött szerzői felhasználási jogot is magában foglaló, a teljes védelmi időre és a világ összes országára kiterjedő felhasználási engedélyre vagy teljes körű szerzői vagyoni jogát ruházásra vonatkozóan.

A bevétel százalékában meghatározott díjtól a felek a felhasználási szerződésben közös akarral eltérhetnek. Ebből eredően a felek megállapodhatnak fix összegű átalánydíjazásban is, de ötvözhetik a fix összegű átalánydíjat és a bevételarányos százalékos díjazást is. Egyes műfajtnál, illetve felhasználási módoknál eleve fogalmilag kizárt vagy nehezen megvalósítható a bevételalapú díjazás, mivel a mű nincs közvetlen vagy kizárólagos összefüggésben az annak felhasználásából elért bevétellel. Ez a helyzet például éttermi vagy üzletekben lejátszott gépzene esetén, ahol az étterem, üzlet bevétele nincs közvetlenül kapcsolatban a zenefelhasználással. Megfilmesítési vagy merchandising jellegű felhasználásokra vonatkozó szerződések esetén gyakori az a megoldás, hogy a felek százalékban határozzák meg a szerzői jogdíjat, azonban kikötnek egy úgynevezett minimumgaranciát, azaz egy olyan minimumösszeget, amelyet a felhasználónak mindenképpen meg kell fizetnie a szerződéskötéskor, a százalékos díjat pedig csak azt követően kell elkezdni ténylegesen fizetni, amikor annak összege elérte a minimumdíj mértékét.

9.1.7.2.2. Díjigény, jog a megfelelő díjazásra

Az Szjt. 16. § (5) bekezdése megfelelő díjazást ír elő azokban az esetekben, amikor a szerzőt kizárólagos engedélyezési jog nem illeti meg, de díjigénnyel léphet fel a felhasználás után. Ez az engedélyezési jog nélküli díjigény illeti meg a szerzőt a kötelező közös jogkezelésbe tartozó egyes felhasználások után.⁴⁹³

Az engedélyezési jog nélküli díjigény másik esete a követőjog, amikor a szerzőt a jogszabálynál fogva nem illeti meg engedélyezési jog, és ezt a jogot közös jogkezelő sem gyakorolja helyette.

Ezen engedélyezési jog nélküli díjigények esetében a szerzőt nem a felhasználással elért bevétellel arányos díjazás, hanem csupán megfelelő díjazás illeti meg, amelynek mértékét a

⁴⁹³ Üreshordozó-díj (Szjt. 20. §), reprográfiai díj (Szjt. 21. §), videóbérlet (Szjt. 23. §), haszonkölcsön (Szjt. 23/A. §) esetén.

jogot gyakorló közös jogkezelő szervezet jogdíjközleményében állapítja meg, illetve a követő jog esetén maga az Szjt. határozza meg. Ezek a díjak általában nem százalékos mértékűek, hanem fix vagy átalányösszegben meghatározott díjak, mivel a felhasználás jellege nem is teszi lehetővé százalékos díjak alkalmazását. A követő jog esetén a díj az eladási ár bizonyos (irányelvben és az Szjt.-ben) meghatározott százaléka (lásd a 8.4.2. alpontot).

9.1.8. Az életműszerződés tilalma

Felhasználási szerződést a felek köthetnek egy már meglévő műre vagy a szerző által a jövőben megalkotandó műre is.⁴⁹⁴ Ez utóbbi szólhat egy konkrétan, előre meghatározott mű elkészítésére, erre jó példa egy egyedi szoftver kifejlesztésére irányuló szerződés, amelyben a megrendelő (felhasználó) pontosan körülírja a szoftverspecifikációban, követelmény-leírásban a szoftver által ellátandó funkciókat, a szoftver kért jellemzőit, a szerző pedig ennek megfelelően készíti el a szoftvert.

Lehetséges úgy is felhasználási szerződést kötni, hogy abban csak fajta vagy jelleg szerint jelölik meg a felek a szerző által elkészítendő szerzői műveket, ilyen szerződést kötnek például sokszor a könyvkiadók a szerzőkkel. Az ilyen típusú felhasználási szerződésben a feleknek meg kell jelölniük, hogy milyen műfajú, terjedelmű, témájú, összesen hány darab művet milyen határidővel, milyen ütemezéssel készíti el a szerző.⁴⁹⁵ Az ilyen, fajta vagy jelleg szerint meghatározott művekre vonatkozó felhasználási szerződéseknek azonban vannak az Szjt.-ben meghatározott korlátai: semmis ugyanis a felhasználási szerződésnek az a kikötése, amellyel a szerző meghatározatlan számú jövőbeli művének, azaz teljes jövőbeli életművének a felhasználására ad engedélyt (*életműszerződés tilalma*).⁴⁹⁶

A jövőben megalkotandó több mű létrehozatalára irányuló felhasználási szerződések esetén tehát ügyelni kell arra, hogy ne legyen életműszerződésnek vagy a korábban tárgyalt nem létező szerződésnek minősüljön.

Ugyanakkor nem feltétlenül befolyásolja a szerződés érvényességét az, hogy az ilyen kvázi életműszerződést a felek határozatlan vagy határozott időre kötik. A kikötött időtartamnak a felmondási jog gyakorolhatósága szempontjából van jelentősége, mivel az 5 évet meghaladó időtartamra kötött ilyen felhasználási szerződés az Szjt. 52. §-a alapján 5 évente 6 hónapos felmondási idővel mondható fel, amely felmondási jogról lemondani sem lehet. A bírói gyakorlat érvényesnek tekinti például a 10 évre megkötött, több, fajta és jelleg szerint meghatározott műre vonatkozó felhasználási szerződést, amely alapján a szerző összesen legalább 5 regény és még legalább 5 publikáció elkészítésére köteles. Itt ugyan csak az elkészítendő művek minimumszáma került meghatározásra, viszont a 10 éves határozott időtartam megfelelően behatárolja a felhasználható művek körét. Ha ugyanezt a szerződést a felek határozatlan időre kötötték volna, akkor már felmerülhetne az életműszerződés tilalmát előíró fenti Szjt.-rendelkezésbe ütközés és a semmisség kérdése.

⁴⁹⁴ A jövőben megalkotandó mű létrehozására irányuló felhasználási szerződés szabályait részletesen az Szjt. 49. § (1)–(4) bekezdése tartalmazza.

⁴⁹⁵ A csak fajta vagy jelleg szerint meghatározott művek létrehozatalára irányuló felhasználási szerződéshez fűződő különös szerződés felmondási szabályokat az Szjt. 52. §-a szabályozza.

⁴⁹⁶ Az Szjt. 44. § (1) bekezdése.

9.1.9. Nevesített szerződéstípusok

Az Sztj. többfajta szerződéstípust is nevesít, amelyek alapján a felhasználó felhasználási, illetve szerzői vagyoni jogot szerezhetsz a szerzőtől.

Ezen szerződések legnagyobb csoportja az Sztj. 16. § (1) és 42. § (1) bekezdésében meghatározott felhasználási szerződés, amelynek egyes altípusait már a fentiekben is érintettük: már meglévő műre vonatkozó, jövőben megalkotandó, pontosan meghatározott mű jövőbeli létrehozatalára irányuló, valamint a csak fajta és jelleg szerint meghatározott több mű jövőbeli létrehozatalára irányuló felhasználási szerződés.

Az Sztj. ezeken kívül említi:

- ◆ a jogátruházási szerződést [Sztj. 55. § (1)],
- ◆ a kiadói szerződést [Sztj. 56-57. §]
- ◆ és a megfilmesítési szerződést [Sztj. 66. § (1)].

9.1.9.1. Jogátruházási szerződés

Az Sztj. 9. § (3) bekezdése szerint a szerző szerzői vagyoni jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet. A törvényben meghatározott műtípus vagy jogviszony esetében a szerzői vagyoni jogok átruházhatók, illetve átszállnak. Ilyen esetek:

- ◆ a szoftver [Sztj. 58. § (1)],
- ◆ az adatbázis [Sztj. 61. § (2)],
- ◆ a reklám céljára megrendelt mű [Sztj. 63. § (1)],
- ◆ a filmalkotás céljára történő felhasználás (megfilmesítési szerződés) [Sztj. 66. § (1)],
- ◆ a kapcsolódó jogi teljesítményekre vonatkozó vagyoni jogok (előadóművészi, hangfelvétel-előállítói, rádió-, televíziószervezeteket megillető, filmelőállítói szomszédos jogok és az adatbázis-előállítókat megillető kapcsolódó vagyoni jogok).

Az Sztj. az alábbi esetekben engedi meg a jogátszállást:

- ◆ az együttesen létrehozott mű [Sztj. 6. §],
- ◆ a munkaviszonyban alkotott mű [Sztj. 30. §],
- ◆ az öröklés [Sztj. 9. § (4)]
- ◆ és a gazdálkodó szervezet jogutódjára történő átszállás [Sztj. 46. § (2)].

Ahol az Sztj. megengedi a jogátruházást, ott a felhasználó nemcsak felhasználási szerződéssel szerezhetsz jogot a felhasználásra, hanem az Sztj. 55. §-ában meghatározott jogátruházási szerződéssel is.

A jogátruházási szerződéssel a szerzői jogosult szerzői vagyoni jogait és a felhasználás engedélyezésére vonatkozó jogát is átruházza a jogszerzőre, aki az átruházás eredményeként a műre vonatkozó, megszerzett vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.

Jogátruházásra nem csupán a műre vonatkozó összes szerzői vagyoni jog átruházásával kerülhet sor, ugyanis a vagyoni jogok darabolhatók, lehetséges például területenként, országonként más-más személyre átruházni őket, de az sem kizárt, hogy az egyes részjogosítványokat darabolják szét: egy filmalkotás esetén például egyvalaki a terjesztésre szerz jogosultságot, míg másvalaki szerzi meg a mozivetítési, nyilvános előadási jogokat, egy

harmadik pedig az online nyilvánossághoz közvetítési jogokat. A filmes példánál maradva, koprodukcióban készült filmalkotások esetében gyakori a százalékos jogmegosztás is, a koproducerek egymás között a szerződésben meghatározott arányban osztoznak a filmen fennálló szerzői vagyoni jogokon.

A jogátruházási szerződésekre az Szjt. nem állapít meg speciális szabályokat, csupán azt mondja, hogy azokra a felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni. Itt a hangsúly a megfelelően való alkalmazáson van, hiszen egyes, a felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezések a jogátruházás jogi természete miatt fogalmilag nem alkalmazhatók a jogátruházási szerződésre. Ezek a rendelkezések az alábbiak.

- ◆ Teljes jogátruházás esetén a jogátruházási szerződésnek nem lényeges eleme az egyes felhasználási módok felsorolása, ugyanis a jogátruházás fogalmilag magában foglalja, hogy az átruházott jog minden felhasználási módra kiterjed. Ez alól egyetlen kivétel van, mégpedig az *átdolgozási jog*, amelyre jogátruházás esetén is vonatkozik az, hogy csak kifejezett szerződéses kikötés esetén szerzi meg ezt a jogot a felhasználó.
- ◆ Jogátruházási szerződés esetén nem szükséges rendelkezniük a feleknek arról, hogy a jogszerző jogosult-e a megszerzett jogot továbbruházni, ugyanis jogátruházást követően a jogszerző jogosult a művel rendelkezni, ez a rendelkezési jog pedig a felhasználás vagy a vagyoni jog továbbengedését, továbbruházását is magában foglalja.
- ◆ A kizárólagosságról sem kell a feleknek külön rendelkezniük, hiszen fogalmilag csak kizárólagos lehet a jogátruházási szerződés, mivel ha a szerző vagyoni jogait átruházza, akkor nem marad nála olyan jog, amelyet másnak ezt követően engedélyezhetne.
- ◆ A jogátruházást időben lehet korlátozni, vagyis a felek megállapodhatnak abban, hogy csak határozott időre, például 10 évre ruházzák át a jogot, ilyen kikötés híján azonban a piaci, szakmai gyakorlat az, hogy a jogátruházás a mű teljes védelmi idejére szól. Jogátruházási szerződés esetén tehát nem alkalmazható az a szabály, amely szerint külön kikötés híján az engedély a hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik, nem lehet alkalmazni a jogátruházás jellege folytán.

A jogátruházási szerződésre is alkalmazni kell ugyanakkor a felhasználási szerződések alábbi szabályait:

- ◆ a jogátruházás területének kikötését, ennek hiányában a jogátruházás csak Magyarország területére fog szólni,
- ◆ az Szjt. arányos díjazásra vonatkozó szabályát, és így a bírói szerződésmódosítás lehetőségét,
- ◆ a jövőben megalkotandó mű esetén a kijavításra, javításra, hibás teljesítésre vonatkozó különös rendelkezéseket,
- ◆ a kizárólagos felhasználási szerződésre vonatkozó szabályokat, így különösen a felmondási jog gyakorlását,
- ◆ a közelebbről meg nem határozott művekre szóló szerződésre vonatkozó szabályokat, a visszavonási jog gyakorlására tekintettel gyakorolható felmondási jogra vonatkozó szabályokat.

Jogátruházási szerződést az előadóművészek és az összes többi szomszédos jogi, illetve kapcsolódó jogi jogosult is köthet, ők szabadon választhatnak, hogy felhasználási vagy jogátruházási szerződést kötnek.

Az előadóművészi teljesítmények felhasználására és az előadóművészi vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre főszabály szerint a felhasználási szerződés szabályai alkalmazandók. A többi szomszédos, illetve kapcsolódó jogi jogosult által kötött felhasználási vagy jogátruházási szerződésre, ahogy már korábban is említettük, nem kell alkalmazni az Szjt. felhasználási szerződésre vonatkozó szabályait, beleértve az annak értelmezésére irányadó előírásokat is. Célszerű azonban vagy kikötni a felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályok alkalmazását, vagy magában a szerződésben létrehozni egy speciális szabályrendszert. E rendelkezések nélkül csak a Ptk. szerződés értelmezésére és szerződésekre irányadó szabályai segíthetik a feleket a szerződés értelmezésében.

9.1.9.2. A reklámozás céljára megrendelt mű

Az Szjt.-ben meghatározott, jogátruházást engedő egyik eset a reklámozás céljára megrendelt mű.⁴⁹⁷ A jogátruházást itt elsősorban azért engedi a törvény, mert ezek a művek kereskedelmi felhasználásra kerülnek, a reklám megrendelője határozza meg, hogy milyen formában, milyen felületen, milyen tartalommal kívánja a mű megjelentetését, a szerzőnek nincs ráhatása a műfelhasználási folyamatra. Fontos kiemelni, hogy ez a jogátruházás alapvetően célhoz kötött, vagyis a jogátruházás csak a reklámcélú felhasználás körében megengedett, egyéb célra és körben nem. Egy grafikai műként megjelenő reklámmű interneten, újságokban, plakátokon történő megjelenítésére, felhasználására vonatkozhat a jogátruházás, a grafika nem reklámcélú felhasználására, így például a grafika könyvillusztrációként történő kiadására azonban csak az általános szabályok szerinti felhasználási szerződés köthető.

Az ilyen művekre vonatkozó jogátruházási szerződésre ugyanúgy alkalmazandók az előző pontban bemutatott törvényi előírások, azonban az Szjt. itt további kötelező tartalmi elemeket határoz meg, amelyek szükségesek a reklámozás céljára megrendelt műre vonatkozó vagyoni jogok átruházására irányuló jogátruházási szerződés létezéséhez, létrejöttéhez. A jogszabály előírja, hogy a szerződésnek lényeges eleme a felhasználás módja, mértéke, földrajzi területe, időtartama, a reklám hordozójának meghatározása és a szerzőnek járó díjazás, ezen feltételekben való megállapodás nélkül a jogátruházási szerződés létre sem jön. E rendelkezés célja az, hogy célhoz kötött jogátruházás jól körülhatárolható legyen, a felek a reklámcélú felhasználás feltételeit pontosan határozzák meg.

⁴⁹⁷ Szjt. 63. §.

Solymosi Xénia IBUSZ⁴⁹⁸ és MIRELITE⁴⁹⁹ reklámgrafikája

A jogátruházási szerződés közvetett tárgya itt csak olyan mű lehet, amelyet reklámozás céljára rendeltek meg. Reklámozás céljára megrendelt műről és reklámcélú felhasználásról csak akkor lehet szó, ha a művet teljes terjedelmében és kifejezetten reklámhoz, politikai, társadalmi hirdetéshez használják fel, függetlenül annak hordozójától és a megjelenítő médiafelülettől. Reklámokban azonban előfordulhat, hogy nem egyedileg az adott reklám, hirdetés céljára készített művet használnak fel, hanem már meglévő művet, például egy befutott könnyűzenei slágert.

Chanel No. 5 (Nicole Kidman)	Claude Debussy: Clair de lune
CIB Bank – Korizz a menhelyért! Karácsony 2008	Mike Oldfield : Moonlight Shadow Mariah Carey: All I Want For Christmas Is You
Ferrero – Kinder Bueno 2007	Amanda Lear: Enigma (Give a Bit Of Mmh To Me)
Johnnie Walker – RED LABEL (Jude Law)	Ca Plane Pour Moi: Plastic Bertrand
Renault Scenic	Queen: Bohemian Rhapsody
Soproni Ászok	Metallica : The Ecstasy of Gold
Soproni Szőke Ciklon	Kerekes Band: Jellyfish és Rekecsini Reloaded
VW Polo Reklám 2014 (Vezessen magabiztosan)	Queen : Under Pressure
Zwack – St. Hubertus	Paul Pritchard: Step to Success

Reklámzenék⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ http://www.mkvm.hu/img/xenia_1.jpg.

⁴⁹⁹ http://www.mkvm.hu/img/mirelite_logo.jpg.

⁵⁰⁰ Forrás: <http://www.reklamadatbazis.hu/>.

A felek az ilyen, már meglévő, nyilvánosságra hozott művet jogátruházási szerződésükben reklámozás céljára megrendelt műnek minősíthetik, és a reklámcélú felhasználás céljára az azokon fennálló szerzői vagyoni jogokat átruházhatják. A slágerzene reklámcélú felhasználására vonatkozó példa jól mutatja a jogátruházás célhoz kötöttségét. Amíg a reklám céljára történő felhasználásra az ott meghatározott reklámhordozóra, területre, időre, felhasználási módra és mértékre vonatkozóan a zeneszerző, zeneszövegíró átruházza szerzői vagyoni jogait a reklámozóra, addig a zenemű egyéb felhasználásai tekintetében, mint például rádiós sugárzás, internetes streaming, CD-kiadás (többszörözés és terjesztés), feldolgozás (átdolgozás), a reklámozó nem szerez vagyoni jogokat, ezeket a felhasználási jogokat a szerző továbbra is felhasználási szerződéssel, illetve közös jogkezelés esetén a közös jogkezelő szervezet útján gyakorolhatja.

Fontos szabály a reklámozás céljára megrendelt művek esetében, hogy az ilyen művek reklámcélú felhasználására a közös jogkezelés nem vonatkozik, vagyis a szerző minden esetben egyedileg ad engedélyt műve *reklámcélú felhasználására* akkor is, ha a mű egyébként nem ilyen felhasználása amúgy közös jogkezelési körbe tartozna. A már meglévő művek reklámcélú felhasználása esetén viszont csak akkor és attól az időponttól nem terjed ki a műre a közös jogkezelés hatálya, ha és amikor a mű reklámozás céljára történő felhasználásáról a közös jogkezelő szervezetet a szerző írásban értesíti. Ez elsősorban a zeneműveket érinti.

9.1.9.3. Megfilmesítési szerződés

A megfilmesítési szerződés a jogátruházási szerződés egy külön nevesített típusa az Sztj.-ben, amely fogalmát tekintve olyan, filmalkotás létrehozására kötött szerződés, amelynek alapján a szerző ellenkező kikötés hiányában átruházza a filmelőállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot.

A megfilmesítési szerződéssel, ha a felek másként nem rendelkeznek, a filmproducer kizárólagos, területi és időbeli korlátozásoktól mentes, valamennyi felhasználási módra kiterjedő, teljes körű szerzői vagyoni jogot szerez, és ezeket a jogokat akár egyedül, akár más személyekkel közösen is gyakorolhatja. A felek természetesen megállapodhatnak ettől eltérően is, semmi nem korlátozza őket abban, hogy időbeli, területi, nyelvi vagy egyéb korlátozást tegyenek a megfilmesítési szerződésbe a jogátruházásra vonatkozóan.

Az Sztj. kiveszi ezen szerződéses jogátszállási vélelem alól a zenemű szerzőjét, vagyis az ő szerzői vagyoni jogai csak akkor kerülnek átruházásra a filmelőállítóra, ha a felek ebben kifejezetten megállapodtak, egyébként a filmelőállító csak a film céljára, a filmben és a film részeként történő felhasználásra szerez jogot, arra azonban nem, hogy a zeneművet a filmtől függetlenül, önállóan felhasználja. Nem kizárt természetesen, hogy a zeneszerző ilyen felhasználási engedélyt is adjon a filmelőállítónak, ebben a körben azonban jogátruházásra nem, csak felhasználási engedély adására kerülhet sor.

Fontos felhívni a figyelmet, hogy megfilmesítési szerződés esetén a gyakorlatban tulajdonképpen kétféle jogátruházás történik, attól függően, hogy ki a szerző:

- ♦ egyrészt a mű megfilmesítésének jogát ruházza át a szerző, vagyis engedélyezi, hogy a filmproducer (filmelőállító) a művét filmalkotássá átdolgozza (például a regényt,

forgatókönyvet megfilmesítse, a zeneművet a filmre filmzeneként szinkronizálja, az operatőr által készített fénykép- és mozgóképfelvételeket a filmalkotásban felhasználja, összevágja);

- ◆ másrészt pedig a mű felhasználásával létrejött filmalkotáson fennálló szerzői vagyoni jogait és a filmalkotás felhasználásának engedélyezésére vonatkozó jogot ruházza át a szerző a filmproducerre, vagyis a jogátruházást követően a producer szabadon rendelkezhet az elkészült és a szerző művét magában foglaló filmalkotással.

A producer erre vonatkozó külön kifejezett kikötés hiányában nem szerzi azonban meg a mű filmtől független, önálló felhasználásának a jogát, mint például a megfilmesítésre kerülő regény könyvkiadási jogait, az operatőr által készített fényképek, felvételek külön albumban történő kiadásának a jogát. Ugyanígy nem terjed ki a törvényi jogátszállási vélelem a filmben felhasznált művek merchandisingfelhasználására sem, ezért erre a feleknek külön rendelkezést kell a szerződésbe iktatniuk. Így például nem jogosult a producer erre vonatkozó kifejezett szerződéses kikötés nélkül a rajzfilm céljára rajzolt figurák különböző ruhákon, használati tárgyakon történő felhasználására, a filmzene külön CD-n történő kiadására, az operatőr által készített felvételek számítógépes háttérképként való értékesítésére, a forgatókönyv könyvként történő kiadására, a fényképek, felvételek, forgatókönyv „book of the film” típusú felhasználására, de külön kikötés szükséges ahhoz is, hogy a film-előállító a film karaktereit, szereplőit egy másik filmalkotásban, esetleg a filmalkotás előzményében vagy folytatásában felhasználja. Szokásosan alkalmazott külön kikötés például a megfilmesítési szerződésekben a filmalkotásban felhasznált mű más műfajban, gyűjteményes műben, multimédiaműben történő felhasználása, idetartozhat például a filmbeli karakterek, szereplők, figurák számítógépes vagy videojátékban történő felhasználása, amely szintén külön kifejezett kikötést igényel.

A megfilmesítési szerződésre ugyanúgy vonatkoznak az Szjt. felhasználási szerződésre vonatkozó szabályai, ahogy a többi jogátruházási szerződésre, az Szjt. 66. §-ában meghatározott eltérésekkel.

A megfilmesítési szerződés természetesen nem vonatkozhat a kötelező közös jogkezelési körbe tartozó szerzői vagyoni jogok, felhasználási jogok átruházására, engedélyezésére, így az üreshordozó-díjigényre, bérbeadási és haszonkölcsönbe adási díjigényre és kábeltévé-díjigényre.

A megfilmesítési szerződés alapján járó díjazással kapcsolatban speciális szabályt tartalmaz az Szjt. 66. § (3) bekezdése, ugyanis előírja, hogy a szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg. E tekintetben a felhasználáshoz kapcsolódó bevételnek minősül az a támogatás is, amelyet az előállító a film megvalósításához kap. A díj megfizetésére a filmelőállító köteles. A jogszabály a jogdíjakkal való elszámolás gyakorlatát és módját is meghatározza, eszerint évente és felhasználási módonként kell elszámolni a szerzőkkel írásban. A magyar Szjt. ezen szabálya az amerikai stúdiók, producerek gyakorlatával nem cseng egybe, hiszen egyes alkotók esetében a bevétellel arányos százalékos díjban, míg más alkotók esetében tipikusan átalánydíjban állapodik meg a producer. Még ha százalékos díjat is kötnek ki a felek, akkor sem felhasználási módonként történik közöttük az elszámolás, ezért nehezíti meg az Szjt. elszámolásra vonatkozó szabálya a jogdíj elszámolását, kifizetését. Amennyiben pedig a szerző átalánydíjban részesül, felvetődik

a kérdés, hogy ezen, felhasználási módonként történő díjazást előíró szabály alapján jogosult-e az átalánydíjon felül százalékos díjat is igényelni a filmelőállítótól. Az Szjt. nem tiltja ezektől a szabályoktól az eltérést, így a felek a megfilmesítési szerződésekben megállapodhatnak átalánydíjban is, ebben az esetben azonban szükséges annak a rögzítése, hogy az átalánydíj a filmalkotás valamennyi, lehetséges jövőbeli felhasználására tekintettel került megállapításra – kivételt képeznek ez alól természetesen a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módok, amelyekre vonatkozóan felhasználási engedélyt sem lehet adni, és jogátruházásra sem kerülhet sor, az ilyen kikötés pedig semmis, azaz érvénytelen lesz -, magában foglalja a felhasználási módonkénti díjazás alapján a szerzőt megillető díjat is, és az így kapott díjat a felek kifejezetten arányosnak és megfelelőnek ismerik el.

Az Szjt. speciális szerződésmegszüntetési szabályokat is felállít a megfilmesítési szerződésekre a 66. § (6)–(8) bekezdésében, ezzel eltér az Szjt. 51. §-ában meghatározott általános szabálytól. A megfilmesítési szerződés esetében a felmondási jog gyakorlásának lehetőségét az nyitja meg, ha a producer a mű elfogadásától számított 4 éven belül nem kezdi meg a megfilmesítést, vagy megkezdte ugyan, de azt ésszerű határidőre nem fejezi be. Az Szjt. 51. §-ától eltérően itt a törvény rögzíti azt is, hogy ilyen esetben a szerzőt arányos díj illeti meg, a felvett előleget megtarthatja, és a művel ezt követően szabadon rendelkezhet.

Különös rendelkezéseket tartalmaz a megfilmesítési szerződésnél a jogszabály a jövőben megalkotandó mű létrehozására irányuló szerződésre, az általános szabályokban meghatározott határidőkhöz képest hosszított kijavítási, hibajelzési határidőket ad. Az általános szabály szerint a felhasználó 2 hónapon belül köteles a hibát jelezni, megfilmesítési szerződésnél azonban 6 hónap áll a rendelkezésére, míg a javítás után a mű elfogadására a filmelőállítónak 3 hónapja van.

Az úgynevezett remake-jogra is tartalmaz rendelkezéseket az Szjt., ugyanis kimondja, hogy a szerző a film elkészítését követő 10 éven belül ugyanarra a műre csak a filmproducer hozzájárulásával köthet újabb megfilmesítési szerződést, amely kiterjed a rajz- vagy bábfilmben szereplő jellegzetes kereskedelmi alakra, valamint a felek megállapodása esetén a szerzőnek a film céljára készített és felhasznált művével azonos témájú másik művére is. Ez a rendelkezés a filmelőállító filmbe való befektetését védik, és a film megtérülését segíti elő. A filmelőállító ezeket a jogokat megszerezheti a megfilmesítési szerződéssel, és a gyakorlat azt mutatja, hogy az amerikai filmproducerek a teljes jog-szerzés érdekében meg is szokták szerezni ezeket a jogokat. Ha erre mégsem kerül sor, a szerző akkor is csak a filmproducer engedélyével gyakorolhatja ezeket a jogokat a fenti 10 éves időtartam alatt.

9.1.9.4. A kiadói szerződés

Az Szjt. 56–57. §-a a felhasználási szerződés külön altípusaként szabályozza a kiadói szerződést, meghatározva annak fogalmát is, amely szerint a kiadói szerződés alapján a szerző köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, valamint forgalomba hozni, és köteles a szerzőnek díjat fizetni.

Kiadói szerződés lehet könyvkiadásra, de lehet zeneműkiadásra irányuló szerződés is.

Mindkét altípusra a kiadói szerződés szabályait és természetesen az Szjt. felhasználási szerződésekre vonatkozó általános szabályait kell alkalmazni.

A kiadói szerződés alapján a szerző elsődleges kötelezettsége egyrészt a mű átadása, másrészt pedig felhasználási engedély adása a kiadónak, míg a kiadó kötelezettsége a díjfizetés. A kiadót nem terheli a mű kiadásának kötelezettsége, azonban figyelembe kell vennie azt, hogy ha ésszerű vagy a felek által a szerződésben meghatározott időn belül nem adja ki a művet, akkor a szerző felmondhatja a kiadói szerződést, vagy a díjazás arányos csökkenése mellett megszüntetheti a szerződés kizárólagosságát.

A kiadói szerződés alapján a kiadó a kiadás jogát szerzi meg, hiszen egy könyv kiadása során először a művet többszörözik, majd a kiadó a többszörözött példányokat hozza forgalomba, kínálja fel forgalomba hozatalra és értékesíti a műpéldányok tulajdonjogának átruházása (eladás) útján. A kiadás joga nem terjed azonban ki erre irányuló külön szerződéses kikötés nélkül ezen felhasználási jogok egyes részjogosítványaira, így

- ◆ a többszörözési jog részjogosítványát képező, a mű kép- és hangfelvételen történő rögzítésére, ami könyvkiadás esetében például hangoskönyv létrehozatalának és kiadásának lehet az akadálya;
- ◆ a többszörözési jog részjogosítványát képező, a mű számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra történő másolására, ami a mű internetes hozzáférhetővé tételét vagy a mű CD-n, DVD-n vagy egyéb digitális eszközön történő kiadását akadályozhatja meg, a könyv/mű digitalizálását teheti lehetetlenné a kiadó számára;
- ◆ a terjesztési jog részjogosítványai közül az importjogra.

A kiadói szerződés, ha a felek másként nem állapodnak meg, mindig kizárólagos felhasználási jogot jelent, ez alól kivételt képez a gyűjteményekben, napilapokban, folyóiratokban történő megjelenés, ott a felhasználási szerződések általános szabályai az irányadók, vagyis a felek külön rendelkezése hiányában az ilyen művek esetében nem kizárólagos felhasználási jogot szerez a napilap, folyóirat vagy gyűjteményes mű kiadója.

A kiadói jog terjedelme eltérő rendelkezés hiányában magyar nyelvű kiadásra vonatkozik, vagyis a kiadónak minden esetben a szerződésben külön rendelkezéssel kell megszereznie a fordítási és az idegen nyelvű kiadási jogokat is.

Egyebekben a kiadói szerződésre a felhasználási szerződésre, annak értelmezésére vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, amelyeket a fenti 9.1.4. alpontban részletesen bemutatunk.

Kiemelést érdemelnek a kiadói szerződésekkel kapcsolatban az rSzt. és a Vhr., valamint a rSzt. végrehajtási rendeletei által a kiadói szerződésekre előírt szabályok, amelyek a hatályos Szjt.-nél szűkebb felhasználási jogot engedtek csak a kiadónak. Az rSzt. ugyanis előírta, hogy kiadói szerződés csak meghatározott időre vagy meghatározott példányszámra szólhat.⁵⁰¹ Az egyes műfajokkal kapcsolatban a kiadói rendelet⁵⁰² előírta a kiadói szerződés maximális időtartamát, így például szépirodalmi, tudományos, szakmai, ismeretterjesztő irodalmi művek esetén magyar nyelvű megjelenésre legfeljebb négy, később nyolc évre, idegen nyelven történő kiadásra legfeljebb hat évre, magyar

⁵⁰¹ rSzt. 32. §.

⁵⁰² 1/1970 (III. 20.) MM rendelet a kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról.

nyelven már megjelent mű idegen nyelvű kiadása esetén pedig legfeljebb nyolc évre szólhatott a kiadói szerződés. Az rSzt. és a kiadói rendelet határozott időre vonatkozó szabályát az Szt. nem vette át, vagyis a felek ma már nyugodtan köthetnek határozatlan időre vagy a fentieknél hosszabb időtartamra szóló kiadói szerződést is, és szabadon állapítják meg a szerződés egyéb feltételeit, beleértve a példányszám korlátozását vagy éppen korlátlanságát is.

9.2. A MUNKAVISZONYBAN LÉTREHOZOTT MŰ

A törvényi jogátszállás egyik leggyakoribb esete a munkáltató vagyoni jog-szerzése munkaviszonyban alkotott művek esetén. A munkaviszonyban álló magánszemély munkavállalók a munkaviszonyukhoz kapcsolódó munkaköri kötelezettségeiket a munkajogi szabályok alapján elsődlegesen a munkáltató irányításával és utasításai alapján végzik. Amennyiben a munkavállalók e munkavégzésük során, munkaköri kötelezettségként bármilyen, szerzői jog által védett alkotást hoznak létre, az azon fennálló szerzői vagyoni jogoknak ezen irányítási, utasítási, ellenőrzési jogkör folytán – a mű átadásával – a munkáltatóhoz kell kerülniük, arra is tekintettel, hogy a mű kialakítását a munkáltató finanszírozta és felügyelte. Ezt a befektetésvédelmi szempontot vette figyelembe a jogalkotó, amikor az Szt. 30. §-ában megteremtette a munkáltatói szerzői vagyoni jog-szerzést.

A munkáltatói jogszerzésnek több együttes feltétele van, bármelyik hiánya azt eredményezi, hogy a munkáltató a művön fennálló szerzői vagyoni jogokat nem szerzi meg.⁵⁰³

9.2.1. A mű létrehozatala a munkavállaló munkaviszonyból folyó kötelessége

Az Szt. tételesen meghatározza azokat a jogviszonyokat, amelyek keretében a létrehozott művek munkaviszonyban alkotott műveknek minősülnek, ezek a jogviszonyok az alábbiak:

- ◆ az Mt. alapján létrejövő munkaviszony,
- ◆ a közszolgálati viszony,
- ◆ a kormányzati szolgálati viszony,
- ◆ az állami szolgálati viszony,
- ◆ a közalkalmazotti viszony,
- ◆ a szolgálati viszony,
- ◆ a munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tagsági jogviszony.

⁵⁰³ A témáról bővebben: *Legeza Dénes*: A munkaviszonyban létrehozott művek joggyakorlata napjainkban. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 3. szám, 2016. június, p.120–124; a kodifikációs előzményekről *Legeza Dénes*: Egy paragrafus margójára – adalékok a munkaviszonyban létrehozott művek szabályozásához. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 2. szám, 2014. április. p. 115; *Legeza Dénes*: Rendelkezés a munkaviszonyban létrehozott művekkel – Változó szerzői jogi szabályok egy művészi életpálya során. In: *Cseporán Zsolt* (szerk.): Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2016. p. 95–108.

Az egyes jogviszonyok tartalmát a vonatkozó jogszabályok határozzák meg.

A fenti jogviszonyban álló személyek (a továbbiakban az egyszerűség kedvéért együttesen munkaviszony és abban foglalkoztatott munkavállalók) által ezen jogviszonyukból folyó köteleességük alapján létrehozott művek szerzői vagyoni jogait a munkáltató csak akkor szerzi meg, ha a munkavállaló munkaköri köteleességébe tartozott a mű létrehozatala. Ennek megítélése gondos vizsgálatot igényel, figyelembe kell venni a munkaszerződést, a munkaköri leírást, a munkáltató munkaköri feladatokra vonatkozó utasításait, a munkaviszonyra vonatkozó egyéb rendelkezéseket, így a kollektív szerződést, a szervezeti és működési szabályzatot és egyéb releváns szabályzatot is. Egyes munkáltatóknál külön szellemi tulajdon-védelmi szabályzat kerül elfogadásra, amely a szolgálati művekre is tartalmaz rendelkezéseket, ez is figyelembe veendő a munkaköri kötelezettségbe tartozás megítélésakor.

A szolgálati mű minőség megítélése során nem döntő körülmény azonban az, hogy a munkavállaló munkaidejében vagy azon kívül alkotta meg a művet, továbbá az sem, hogy a mű létrehozatalához a saját vagy a munkáltató eszközeit, infrastruktúráját, erőforrásait használta. A munkáltatói ösztönzés és a munkáltatónál megszerzett szakmai ismeretek felhasználása sem teszi a művet munkaviszonyban létrehozott művé, mindezek egy vitás helyzetben csupán segíthetik a kérdés eldöntését, de önmagukban nem minősítik a művet. Lehetséges ugyanis, hogy a munkavállaló nem a munkahelyén, hanem munka után, otthon, a saját eszközei használatával hoz létre szerzői jog által védett alkotást, amelynek megalkotása munkaköri kötelezettségébe tartozott, míg előfordulhat az is, hogy a munkavállaló a munkahelyén, a munkáltató eszközeivel, munkaidejében alkot egy szerzői művet, amely viszont nem kapcsolódik munkaviszonyához, vagy kapcsolódik ugyan, de az nem volt a munkavállaló munkaköri kötelezettsége.

Határesetet jelent és gondos mérlegelést igényel amikor a munkáltató a munkavállalót olyan külön feladattal bízta meg, amely kívül esik a munkavállaló munkaköri leírásában és a rá vonatkozó szerződésekben, szabályzatokban meghatározott munkaköri kötelezéseiben, de a feladat kiosztása munkáltatói utasítással történik. Ilyen esetben gondos vizsgálatot igényel annak eldöntése, hogy a munkáltatói utasítás nem bővítette-e ki a munkavállaló munkaköri kötelezettségeit, és azáltal nem vált-e a mű elkészítése munkaköri kötelezettséggé. Különös tekintettel kell lenni ebben a körben a munkaköri leírás azon rendelkezéseire, amelyek lehetővé teszik, hogy az abba tartozó feladatok körét a munkáltató utasítással egyoldalúan kibővítse.

9.2.2. A mű átadása

A munkáltatói jogszerzés másik feltétele a mű átadása. A jogszabály szövegéből eredően a munkáltató a mű átadásával szerzi meg a művön fennálló szerzői vagyoni jogokat, átadás hiányában a munkáltató nem szerez jogokat. Amennyiben a mű megalkotása a munkavállaló munkaköri kötelezettsége, úgy a munkavállaló köteles a művet a munkajogi szabályok alapján felajánlani, átadni a munkáltatónak, ha viszont ez a feltétel nem teljesül, akkor műfelajánlási, műátadási kötelezettség sem terheli a munkavállalót. A mű átadása szerzői jogi alapon nem, csak munkajogi alapon követelhető a munkavállalótól.

9.2.3. A munkáltatói jogszerzés terjedelme és tartalma

A munkavállaló által a munkaköri kötelezettsége folytán alkotott mű munkáltatónak történő átadásával a munkáltató a művön valamennyi felhasználási módra kiterjedő, időbeli, területi, példányszámbeli, nyelvi és egyéb korlátozásoktól mentes szerzői vagyoni jogot szerez. A munkáltató ezen korlátlan jogszerzésére a felhasználási szerződés szabályai nem alkalmazhatók, vagyis a munkáltató külön kikötés nélkül is megszerzi például a korlátlan átdolgozási jogot, kép- és hangfelvétel készítésének a jogát, digitális másolatkészítési jogot, a megszerzett vagyoni jogokat harmadik személyeknek továbbengedheti, átruházhatja, megterhelheti, elidegenítheti, másokkal közösen gyakorolhatja, és őt illeti a mű felhasználása engedélyezésének joga is.

Tekintettel arra, hogy az Szjt. 30. § (5) bekezdése szerint a munkaviszonyban alkotott mű munkáltatónak történő átadása a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélynek minősül, ezért a munkáltató jogosult arról is dönteni, hogy a művet mikor, hogyan, hol, milyen formában hozza nyilvánosságra. Munkáltatói jogszerzés esetén még maga a munkavállaló mint szerző sem használhatja fel a saját művét.

9.2.4. Eltérő megállapodás

A felek írásbeli szerződésben eltérhetnek a munkáltatói törvényi jogutódlástól, és rendelkezhetnek úgy is, hogy a munkáltató egyáltalán nem szerez szerzői vagyoni jogokat, vagy csak azok egy részét szerzi meg. A felek bármilyen korlátozást alkalmazhatnak megállapodásukban, területi, időbeli, felhasználási módra vonatkozó fenntartásokkal, kikötésekkel, korlátozásokkal. Maga a szerző munkavállaló is csak akkor jogosult művének saját felhasználására, ha ezt a felek írásbeli szerződésükkel engedélyezték a munkavállaló számára.

A feleknek mindazonáltal akkor is érdemes írásban rögzíteni a munkaviszonyban alkotott műre vonatkozó szabályokat, ha a munkáltató jogszerzését nem korlátozzák, hasznos lehet ugyanis a munkavállalót a jogszabály alapján megillető díjazásról, annak időbeliségéről, mértékéről, számításáról, megfizetésének módjáról szóló megállapodással tájékoztatni, amely sok későbbi vitát megelőzhet a felek között. Ilyen megállapodás belefoglalható a munkaszerződésbe vagy külön megállapodásba is, de a munkáltató ezt közzéteheti munkáltatói utasításban, szabályzatban, kollektív szerződésben is.

9.2.5. A munkavállalónál maradó vagyoni és személyhez fűződő jogok

Ha nincs a felek között olyan megállapodás, amely korlátozná a munkáltató jogszerzését, akkor a munkavállalónál szerzői vagyoni jogok a mű átadását követően nem maradnak, ha pedig van ilyen szerződés, akkor a szerződésben meghatározott szerzői vagyoni jogok maradnak a munkavállalónál.

A munkavállalót azonban személyhez fűződő jogok munkáltatói jogszerzés esetén is megilletik a következő korlátozásokkal:

- ◆ a munkavállaló a mű átadásával egyben a mű nyilvánosságra hozatalához is hozzájárul, így a mű nyilvánosságra hozatalának a joga elviekben és legfeljebb annyiban és addig illeti meg, ha és ameddig nem adja át a művet a munkáltatójának;
- ◆ a munkavállalót megilleti a szerzőség elismerésének joga és a névfeltüntetés jog az általános szabályok szerint;
- ◆ munkavállaló visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a munkáltató ebben az esetben is nyilvánosságra hozhatja és felhasználhatja a művet, viszont a munkavállaló nevét köteles a műről törölni, a mű visszavonásának joga tehát csak anonimitási jogra szűkítve illeti meg a munkavállalót;
- ◆ a munkáltató akkor is köteles törölni a munkavállaló nevét a műről, ha a munkáltató a művön saját jogaival élve jogszerűen változtat, de a munkavállaló a módosítással nem ért egyet, a mű egységének védelme tehát szintén csak az anonimitási jogra szűkítve illeti meg a munkavállalót. A munkavállaló legfeljebb azt követelheti, hogy a módosításról tájékoztassák annak érdekében, hogy eldönthesse, hogy egyetért-e azzal.

9.2.6. A díjazás

Az Szjt. 30. § (3) bekezdése alapján a szerzőt megfelelő díjazás illetheti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogait másra átruházza. Ebből a szabályból az következik, hogy mindaddig, amíg csak maga a munkáltató használja fel a munkaviszonyban alkotott művet, addig nem köteles a szerző munkavállalónak külön díjazást fizetni, a munkáltatói jogszerzés ellenértékét a munkabér és a munkaviszony alapján kapott egyéb juttatások magukban foglalják. Ez akkor is így van, ha a mű felhasználásából, hasznosításából a munkáltatónak nagy sikere és jelentős bevétele származik.

Ha azonban a munkáltató harmadik személynek ad felhasználási engedélyt vagy jogait másra átruházza, akkor a munkavállalónak megfelelő díjazást kell fizetnie, hacsak ezt a felek ki nem zárták szerződésükben írásban vagy egyéb írásbeli jognyilatkozatban.

A szerzőt ilyen esetekben nem az Szjt. 16. §-a szerinti főszabálynak megfelelő arányos díjazás, hanem csupán megfelelő díjazás illeti meg, vagyis a szerzőnek fizetendő díjnak nem kell arányban állnia a munkáltató által a mű felhasználásával kapcsolatban elért bevétellel. Ebből eredően a munkavállalónak akár százalékos, akár átalánydíjat is lehet juttatni. A munkavállalónak fizetendő díj mértékére nincs jogszabályi előírás, az alapvetően a felek megállapodásán alapul, de lehetséges az is, hogy a munkáltató valamennyi munkavállalóra irányadó utasításban, szabályzatban vagy kollektív szerződésben, munkaviszonyra vonatkozó egyéb szabályban határozza meg egyoldalúan a munkaviszonyban alkotott művek ilyen felhasználásai után a munkavállalót megillető jogdíj mértékét, fizetésének módját, idejét és egyéb feltételeit. Mivel törvényi szabályozás nincs a kérdésben, ezért valamilyen formában írásban minden esetben érdemes a díjazás mértékét és feltételeit rögzíteni.

A munkavállalót a törvény alapján megillető díjazás írásban érvényesen ki is zárható, erre sor kerülhet a felek szerződésével, de a munkáltató a munkavállalókra vonatkozó belső

szabályzatban vagy kollektív szerződésben is kizárhatja a díjazást, ez nem minősül a munkáltató részéről joggal való visszaélésnek vagy rendeltetésellenes joggyakorlásnak.⁵⁰⁴

A munkavállaló díjigényét mindig a munkáltatóval szemben tudja érvényesíteni, még akkor is, ha a munkáltató a szerzői vagyoni jogokat másra átruházta. A szerzőnél maradnak továbbá a kötelező közös jogkezelésben történő felhasználási jog engedélyezéséből keletkező díjigények, ezekről a szerző nem is mondhat le.

Ahol viszont a munkavállalót nem csupán engedélyezési jog nélküli díjigény illeti meg, hanem engedélyezési jog is, amelyet azonban önkéntes vagy kötelező közös jogkezelésben gyakorol, a jogátszállás folytán ezen jogok gyakorlásából származó jogdíjak a munkáltatót mint jogutódot illetik meg a munkaviszonyban alkotott műre nézve, és a kilépést engedő közös jogkezelés esetében a munkáltató jogosult a kilépési jog gyakorlására is.

A díjazásra vonatkozó szabályok azonban nem alkalmazhatók szoftver és adatbázis esetében, vagyis a szerző munkavállalót munkaviszonyban alkotott szoftvernél és adatbázisnál semmilyen esetben nem illeti meg a törvény alapján díjazás, csak ha a felek abban kifejezetten írásban megállapodtak.

Filmalkotásokra pedig az Szjt. 30. §-ának egésze sem alkalmazható, vagyis a munkaviszonyban létrehozott filmalkotáson fennálló szerzői vagyoni jogok nem szállnak át jogutódként a munkáltatóra. Ugyanígy a szomszédos és kapcsolódó jogi teljesítményekre sem alkalmazható az Szjt. 30. §-ának egésze.

9.3. ALTERNATÍV MODELLEK AZ ONLINE FELHASZNÁLÁSOK ENGEDÉLYEZÉSÉRE

Az Szjt. mindössze egy esetben teszi könnyebbé az online felhasználások, vagyis a művek, teljesítmények lehívásra hozzáférhetővé tétellel megvalósuló nyilvánossághoz közvetítésének egyéni engedélyezését. Ha a szerző maga gyakorolja a mű lehívásra hozzáférhetővé tételének jogát, a felhasználási szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni, ha a műre a szerző elektronikus úton kötött és rögzített szerződéssel enged további felhasználást. Ez a jog a zeneművek, az előadóművészek, a vizuális alkotók és a filmszerzők vonatkozásában kilépést engedő (részint előírt, részint önkéntes) közös jogkezelésbe tartozik, tehát ahhoz, hogy a jogosultak e jogukat ténylegesen egyénileg tudják gyakorolni, előbb tiltakozniuk kell a műveik közös jogkezelésben történő engedélyezése ellen (lásd később).

A KJK-irányelv ugyancsak bővítette a jogosultak egyéni jogérvényesítési lehetőségét a nem kereskedelmi célú felhasználások engedélyezésével azokban az esetekben is, ha egyébként az ilyen felhasználást KJK engedélyezi. Ez a lehetőség nem szolgálhatja a jogkezelés kiájtását, mivel kizárólag olyan felhasználás tekinthető nem kereskedelmi célúnak, amely sem közvetve, sem közvetlenül nem szolgálja jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját, továbbá, amelyért a jogosult sem tart igényt jogdíjra. Annak érdekében, hogy a jogosult és a KJK fellépése között ne legyen ellentmondás, a jogosulti engedélyezés részletes (olykor igen összetett) feltételeit a KJK alapszabályában határozza meg.

⁵⁰⁴ SZJSZT-9/2001 – Bankjegy-, illetve pénzérme-kép szerzői jogi védelme, felhasználása; a szerzői jogok jogosultja.

Mindezekből látható, hogy a digitális tartalmak felhasználásának egyedi engedélyezése nehéz feladat elé állítja a szerzőket és a szomszédos jogi jogosultakat. Ezekben az egyedi engedélyezési körbe tartozó esetekben a jogosultaknak kell kezelniük a műveik, teljesítményeik tömeges online felhasználásának az engedélyezését, ami egyedi felhasználási szerződések kötésével szinte teljesen megvalósíthatatlan, tekintettel többek között az online felhasználások globális és tömeges jellegére és a felhasználók gyakori földrajzi távolságára.

A jogosultak egy része azért fordult az alternatív engedélyezési modellek felé, mert úgy érezte, hogy a hagyományos szerzői jogi felhasználási szabályok a digitális művek internetes felhasználását, szabad terjedését akadályozzák. Számos alkotó híve annak, hogy művei legyenek mindenki számára hozzáférhetők, megismerhetők, élvezhetők, míg mások nyilvános visszajelzésre vágnak műveikről az online közösségtől, viszont nem kívánják teljesen feladni a műveik feletti kontrollt, ezért nem is kívánnak szerzői jogaikról lemondani – amire a magyar Szjt. nem is ad lehetőséget sem a vagyoni jogok, sem a szerzői személyhez fűződő jogok tekintetében. Ebből eredően ezek az alkotók az online felhasználások esetében az egyedi engedélyezés és a közös jogkezelés helyett olyan köztes megoldásokat kerestek, amelyek kiküszöbölik az egyedi engedélyezés nehézségeit és hátrányait (egyedi szerződéskötés, írásbeliség, ellenőrizhetetlenség, korlátozások), miközben nem egy másik szervezetre, személyre bízzák jogaik gyakorlását és műveik engedélyezését (közös jogkezelő szervezetek, ügynökségek), hanem azt saját kezükben tartják.

Ezen törekvések alapján jöttek létre azok az alternatív felhasználási engedélyezési modellek, amelyek egyes műfajták különösen online felhasználási esetében világszerte elterjedtek és általánosan alkalmazottakká váltak.

Az egyik legismertebb alternatív engedélyezési modell a *Creative Commons*, amelyet bármilyen mű engedélyezésére lehet használni, míg más alternatív megoldások egyes műfajtákhoz, leginkább szoftverekhez kapcsolódnak és terjedtek el, mint például az úgynevezett FLOSS-licenckek (Free/Libre and Open Source Software – szabad és nyílt forráskódú szoftver).

Az Szjt. nem tartalmaz speciális rendelkezéseket alternatív licenclési megoldásokra vonatkozóan, azonban a felhasználási szerződésekre vonatkozó általános szabályai ezekre az alternatív engedélyezési modellekre is ugyanúgy alkalmazandók, mint az egyedi szerződéskötéssel adott felhasználási engedélyekre.

Szükséges hangsúlyozni, hogy mindazon közös jogkezelésbe tartozó szerzői mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény és az egyes vagyoni jogok tekintetében az alternatív engedélyezésre csak akkor van lehetőség, ha a jogosult a Kjkt. 18. § (2) bekezdése szerint előzetesen tiltakozott („kilépett”) a közös jogkezelés ellen. E nyilatkozat hiányában az eljáró közös jogkezelést végző szervezeten kívül más személynek vagy szervezetnek történő díjfizetés, vagy más személlyel vagy szervezettel történő megállapodás a közös jogkezelő és az általa képviselt érintett jogosult irányába nem hatályos, és nem mentesít a szerzői jogok és kapcsolódó jogok megsértésének jogkövetkezményei alól.

9.3.1. Creative Commons

A Creative Commons (CC) egy globális nonprofit szervezet, amely standardizált általános jogi feltételek alkalmazásával lehetővé teszi a kreativitás és tudás megosztását és újrahasznosítást online környezetben. A CC-licencket keretében a szerzők többféle, különböző felhasználási jogokat engedő licenctípus közül választhatnak, kezdve a CC0 típusú engedéllyel, amely a művek közkinccs részeként történő bármilyen felhasználását teszi lehetővé, egészen a szigorúbb licenckig, ahol a szerző már a legtöbb felhasználási jogot fenntartja magának, és csak szűk körben engedi művének felhasználását. A CC-licencket tehát köztes alternatív modellt jelentenek a közkinccs és a „Minden jog fenntartva” („All rights reserved”) típusú szerzői jogi engedélyezés között azáltal, hogy fő jellemzőjük a „Néhány jog fenntartva” („Some rights reserved”).

A CC-licencket ugyanolyan felhasználási engedélyek, mint amelyeket az Szjt. 16. § (1) bekezdése szerinti egyedi felhasználási szerződéssel szerezhet a felhasználó, alkalmazásuk alapfeltétele ugyanúgy az, hogy a tárgyat képező mű szerzői jogi oltalom alatt álljon. A számos CC-licenc közötti fő különbség az, hogy a szerző milyen felhasználási jogokat engedélyez a felhasználónak és mely jogokat tartja fenn magának kizárólagos joggal. A CC-licencket alapvetően négy fő elemből építkezik.⁵⁰⁵

Attribution (magyar elnevezése: „Nevezd meg!”, megjelölése: CC BY): valamennyi CC-licenc előírja, hogy a felhasználók a szerzőt szerzőként tüntessék fel a művön. A CC-licencket első eleme tehát mindig a szerző szerzőként történő elismerése és feltüntetése.

NoDerivatives (magyar elnevezése: „Ne változtasd!”, megjelölése: CC ND): ez a licenc engedélyezi a mű terjesztését akár magán- vagy kereskedelmi, üzleti célból azzal a feltétellel, hogy a művön a felhasználó nem változtathat, azt nem módosíthatja, nem rövidítheti le, nem csonkíthatja, nem tehet hozzá, nem dolgozhatja át, abból származékos művet nem hozhat létre.

Share Alike (magyar elnevezése: „Így add tovább!”, megjelölése: CC SA): ez a licenc megengedi a kereskedelmi és nem kereskedelmi célból történő műfelhasználást, beleértve a mű más művekkel való összekapcsolását, módosítását, átdolgozását, nyilvánossághoz közvetítését azzal a feltétellel, hogy az így létrejött új származékos művet ugyanilyen licenc alatt engedélyezi a felhasználó. Emiatt ezt a CC-licencket általában a 9.3.2. pontban szereplő copyleftlicenckekhez (FLOSS – szabad és nyílt forráskódú szoftverek) hasonlítják.

NonCommercial (magyar elnevezés: „Ne add tovább!”, megjelölése: CC NC): ez a licenc-feltétel megengedi a mű bármilyen felhasználását, beleértve a módosítását, átdolgozását, származékos mű létrehozását is, azonban csak nem kereskedelmi jelleggel és célból, ugyanakkor nem írja elő, hogy a létrejött származékos mű felhasználását ugyanilyen feltételekkel kellene engedélyezni.

⁵⁰⁵ Forrás: <https://creativecommons.org/share-your-work/licensing-types-examples/#by>.

A fenti négy feltételből áll össze valamennyi CC-licenc, amelyek közül a legszigorúbb a CC BY-NC-ND (Attribution–NonCommercial–NoDerivatives – Nevezd meg!–Ne add el!–Ne változtasd!) licenc, amely csupán a mű letöltését és másokkal való megosztását teszi lehetővé, és tiltja annak bármilyen módosítását, megváltoztatását és kereskedelmi célú felhasználását.

9.3.2. FOSS-licenck (szabad vagy nyílt forráskódú szoftver)

A szoftverekre a CC-licenckeken túl más, sajátos alternatív engedélyezési modelleket is kialakítottak, ezek az úgynevezett FOSS, más néven szabad és nyílt forráskódú szoftverlicenck. A nyílt forráskódú vagy szabad szoftverek olyan szoftverek, amelyek ingyenesen és szabadon letölthetők, használhatók, futtathatók, tanulmányozhatók, másolhatók, módosíthatók, átdolgozhatók, továbbfejleszthetők, terjeszthetők. A legfőbb tulajdonságuk általánosságban az, hogy a szoftver forráskódjának nyilvánosnak kell maradnia.

A szabad szoftverek azonban nem azt jelentik, hogy nem védi őket a szerzői jog, és nem vonatkozik rájuk semmilyen licencfeltétel. A nyílt forráskódú szoftvereknek is vannak licencfeltételeik, amelyeket az ilyen szoftverek használata esetén be kell tartani.⁵⁰⁶

Több mint 200 féle FOSS-licenckajta létezik, amelyek alapvetően öt kategóriába sorolhatók. – A Strong copyleft (Erős copyleft) licenck alapvető előírása, hogy a szoftver valamennyi módosított verzióját is ugyanilyen licencfeltételekkel kell licenckelni, idetartozik például a GNU GPL v2 és v3 licenck.⁵⁰⁷

⁵⁰⁶ A hazai gyakorlatról bővebben *Anikó Grad-Gyenge, Péter Mezei: License Contracts, Free Software and Creative Commons in the Hungarian Law*. In: *Axel Metzger (szerk.): Free and Open Source Software (FOSS) and other Alternative License Models – A Comparative Analysis Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law*. Springer, Berlin, 2016. p. 235–250; *Grad-Gyenge Anikó: Vázlat a nyílt hozzáférés és a szerzői jog kapcsolatáról Magyarországon*. In: *Barzó Tímea, Juhász Ágnes, Leszkó László, Pusztahelyi Réka (szerk.): Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015, p. 190–203.

⁵⁰⁷ GNU General Public License (Általános Nyilvános Licenck), egy általános célú nyílt forráskódú licenck, amelyet a Free Software Foundation (FSF) tervezett a GNU-projekt programkódjaihoz. A GPL leginkább elterjedt változata, a GPLv2 1991-ben készült, majd 2007 nyarán megjelent a GPLv3 verzió is. A GPL a legelső és egyben a legelterjedtebb valóban szabad szoftverlicenck. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License.

- A Restricted copyleft (Korlátozott copyleft) licencek alapvető jellemzője, hogy a licenc néhány kivételt enged a módosított verzió licencelésére vonatkozóan, könnyebbé teszi a másfajta licencfeltételekkel rendelkező különböző szoftverek kombinálását. Ebbe a körbe tartozik például a GNU LGPL- vagy az MPL-licenc.
- A No copyleft (Nem copyleft) licenc esetében alapvető feltétel, hogy nem szükséges a módosított szoftvert FOSS-licenc alatt nyilvánosságra hozni, bármilyen licenc alatt használható a létrehozott szoftver, erre jó példa a BSD- vagy Apache-licenc.
- A FOSS with option (FOSS opciókkal) elnevezésű licenckategóriába azok a licencek tartoznak, ahol a felhasználó választhat a különböző licencvariációk között a létrehozott módosított szoftverre vonatkozóan, mint például a Perl Artistic, Clarified Artistic licencek.
- A FOSS with privilege (FOSS-kiváltsággal, -elsőbbséggel) licencek alatt engedélyezett szoftvereket alapvetően FOSS-licenc alatt tették közzé, de a hasznosítási jogait a szerzői jog jogosultja fenntartotta magának, és így további jogok biztosítását teszik lehetővé a felhasználóknak. Ide tartozik például a Netscape Public License.

9.3.3. A hagyományos és az alternatív licencmodell ötvözése

Az eddig bemutatott alternatív engedélyezési modellek problémája a kereskedelmi felhasználások területén az, hogy csak kis mértékben ösztönzik a profitorientált üzleti vállalkozásokat arra, hogy ezeket a licenceket termékeiken alkalmazzák. Ezen vállalkozások számára ezért a megoldást az jelenti, ha ötvözik az alternatív engedélyezési modelleket és a hagyományos „Minden jog fenntartva” típusú felhasználási engedélyeket termékeik egyes verzióin: míg egyes termékverziókat ilyen alternatív, szabad hozzáférést és ingyenes felhasználást engedő licenccel tesznek elérhetővé, addig a termék komolyabb verzióját már a hagyományos modellben, valamennyi szerzői joguk fenntartásával, egyedi engedélyezéssel terjesztik és teszik hozzáférhetővé jogdíj fizetése ellenében. Különösen szoftverek esetén gyakori ez a megoldás.

Egyre szélesebb körű elterjedésük ellenére (pl. a Wikipédiára feltöltött vizuális tartalmak többségénél van CC megjelölés) a közös jogkezelés következtében bizonyos esetekben ez a felhasználási licenc a szerző ezzel ellenkező szándéka ellenére sem mentesíti minden esetben a felhasználót az esetleges jogérvényesítés ellen.

9.4. AZ ÁRVA MŰVEK FELHASZNÁLÁSÁNAK ENGEDÉLYEZÉSE

Az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerzőjű, azaz árva művek felhasználásának engedélyezésére vonatkozó szabályok 2009. február 1. óta szerepelnek az Sztj.-ben,

bevezetve az SZTNH által lefolytatott hatósági engedélyezési eljárást.⁵⁰⁸ Az SZTNH eljárása a szerzői művekre és az előadóművészi teljesítményre terjedt ki. A 2009-ben létrehozott engedélyezési rend az árvamű-irányelv implementációjával 2014. október 29-i hatállyal módosult.⁵⁰⁹ A módosítás egyrészt kibővítette az SZTNH engedélyezési rendszerét valamennyi szomszédos jogi teljesítményre, másrészt egy szűkebb körű felhasználói kör részére átültetett egy szabad felhasználási esetet, amely kizárólag a művek digitalizálásához és online hozzáférhetővé tételéhez kapcsolódhat.

A törvény által az árva művekre vonatkozóan beiktatott új IV/A. fejezet „A szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátai”, valamint „A felhasználási szerződések” címet viselő IV. és V. fejezet között helyezkedik el, figyelemmel arra, hogy a benne található rendelkezések egy része szerzői jogi korlátozásként, másik része pedig sajátos felhasználási engedélyként értelmezhető.

A kétféle felhasználási rendszer számos közös tulajdonságot mutat. Erre és az áttekinthetőségre figyelemmel a szabályok egy fejezetben történő egybefoglalása vált indokolttá. Az árva művek valamennyi lehetséges felhasználási esetére irányadó rendelkezéseket az „Általános szabályok” alcím tartalmazza, míg a fejezet további két alcíme a már 2009-től ismert hatósági engedélyezés és az irányelv rendelkezéseinek megfelelő felhasználások szabályait külön-külön állapítja meg.

9.4.1. Az árva mű fogalma

Egy mű vagy teljesítmény akkor minősül árva műnek, ha jogosultja ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre.⁵¹⁰ Egyszerűbben: az olyan művek, amelyek esetében nem tudjuk, hogy ki, illetve hogy hol van a jogosultjuk. Az árva művek engedélyezésére vonatkozó szabályok mind szerzői művekre, mind pedig szomszédos jogi teljesítményekre alkalmazandók, nem terjed azonban ki az árva művekre vonatkozó fejezet hatálya azokra a művekre, illetve teljesítményekre, amelyek esetén a felhasználás engedélyezése közös jogkezelésbe tartozik.

⁵⁰⁸ Szjt. 41/A–41/K. §. Gyenge Anikó: Elárvult jog nevelőszülőt keres. Magyar Jog, 56. évfolyam, 3. szám, 2009, p. 160–172; Gyenge Anikó: Még egyszer az árva művekről. Infokommunikáció és Jog, 2011. augusztus. p. 119–124, Grad-Gyenge Anikó: Magyar árvák valahol Európában. ISZJSZ, 7. (117.) évfolyam, 6. szám, 2012. december, p. 28–50., Grad-Gyenge Anikó: Első oldal az árva mű-irányelvről. Infokommunikáció és Jog, 2012. december, Legeza Dénes: „Segítsük az árvákat” – útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. ISZJSZ, 7. (117.) évfolyam, 5. szám, 2013. október, p. 23–58; Mezei Péter: Mi várható a magyar szerzői jogtól 2014-ben? TMT, 61. évfolyam, 4. szám, 2014, p. 129–141.

⁵⁰⁹ Szjt. 41/A–41/K. §-a.

⁵¹⁰ Szjt. 41/A. § (1) és (9) bekezdése.

9.4.2. Az árvamű-felhasználás engedélyezésének általános szabályai

9.4.2.1. A jogosultkutatás szabályai

A jogosult keresését (kutatását) legalább a jogszabályban⁵¹¹ meghatározott információforrásokban el kell végezni. Ilyennek minősül – többek között –

- ◆ a Magyar Országos Közös Katalógus és az Országos Dokumentumellátási Rendszer adatbázisa,
- ◆ köteleespéldányok nyilvántartásai, különösen a Magyar Nemzeti Bibliográfia,
- ◆ könyvtárak és egyéb intézmények katalógusai, besorolási állományai, amelyekben az érintett jogosultak vagy elérhetőségi adataik felkutathatók,
- ◆ olyan kiadói és szerzői szervezetek, amelyek nyilvántartják az érintett jogosultakat és elérhetőségi adataikat,
- ◆ az érintett jogosulti csoportot képviselő közös jogkezelő szervezet adatbázisai,
- ◆ az ISBN-iroda nyilvántartása,
- ◆ külföldi adatbázisok közül a WATCH (Writers, Artists and Their Copyright Holders), a VIAF (Virtual International Authority Files) és az ARROW (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works).

Természetesen az adott mű vagy teljesítmény típusa szerint eltérő adatbázisok lehetnek relevánsak.

A jogosultkutatás megtörténtét a felhasználónak dokumentálnia kell (pl. képernyőnyomtatás, e-mailezés, telefonálásról feljegyzés készítése, térítvény). A gondos jogosultkutatás esszenciális elemét jelentő jóhiszeműség egyébként is megkövetelheti, hogy az előírt kutatási információforrások mellett a felhasználó szükség szerint (pl. a szerző személyére, hollétére vonatkozó köztudomású tény esetén) további intézkedéseket tegyen meg.

A jogosultkutatást a törvény főszabálya szerint abban az országban kell elvégezni, amelyben a művet vagy teljesítményt először nyilvánosságra hozták (kiadták vagy – kiadás hiányában – először sugározták).⁵¹² Ettől eltérő szabályt tartalmaz az Szjt. a filmalkotásokra és más audiovizuális művekre, az ezekkel kapcsolatos jogosultkutatást ugyanis az előállító székhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti országban kell elvégezni.⁵¹³ Amennyiben a filmalkotás vagy más audiovizuális mű létrehozatalában több előállító vett részt, és székhelyük vagy szokásos tartózkodási helyük eltérő tagállamban található, a jogosultkutatást értelemszerűen mindegyik tagállamban le kell folytatni.

Ha a jogosultkutatás során felmerül, hogy más országban is található lényeges információ a jogosultról, a kutatást az ebben az országban rendelkezésre álló ilyen információforrást is igénybe véve kell elvégezni.⁵¹⁴ Ha egy műnek vagy teljesítménynek több jogosultja

⁵¹¹ Az árva mű felhasználásának részletes szabályairól szóló 138/2014 (V. 8.) Korm. rendelet.

⁵¹² Szjt. 41/A. § (2) és (3) bekezdése.

⁵¹³ Szjt. 41/A. § (4) bekezdése.

⁵¹⁴ Szjt. 41/A. § (6) bekezdése.

van, akik között van ismert és ismert helyen tartózkodó jogosult, a felhasználáshoz e jogosult engedélye is szükséges.⁵¹⁵

Az árva műnek tekintett mű vagy teljesítmény jogosultja – a saját jogai tekintetében – bármikor megszüntetheti a mű vagy teljesítmény árvamű-jogállását, és a további felhasználást illetően gyakorolhatja jogait.⁵¹⁶ Ebben az esetben jeleznie és igazolnia kell jogosultságát a felhasználó vagy az SZTNH felé.

9.4.2.2. A felhasználási engedély terjedelme és hatálya

Az árva művek felhasználásának engedélyezését az SZTNH végzi erre irányuló kérelem esetén. Az SZTNH által adott felhasználási engedély

- ◆ legfeljebb öt évre szól,
- ◆ Magyarország területére terjed ki,
- ◆ nem kizárólagos,
- ◆ nem átruházható,
- ◆ további felhasználási engedély adására nem jogosít,
- ◆ átdolgozási jogra nem terjed ki.⁵¹⁷

Az SZTNH az engedély feltételeit a fenti előírások keretei között tovább szűkítheti, egyes felhasználási módokat kizárhat, és jogosult öt évnél rövidebb időtartamra is engedélyt adni.

Ha az SZTNH által adott felhasználási engedély hatálya alatt a jogosult személye vagy tartózkodási helye ismertté válik, akkor az SZTNH akár a jogosult, akár a felhasználó kérelmére visszavonja a felhasználási engedélyt. A törvény erre az esetre speciális átmeneti rendelkezésként megengedi, hogy a felhasználó az engedélyből még hátralévő időtartamig, de legfeljebb az ismertté válás napjától számított egy évig folytassa a mű felhasználását az ismertté válás napján fennálló felhasználási mértékig. Ez a rendelkezés akkor is alkalmazandó, ha az ismertté válás napjáig a felhasználó a felhasználásra már komoly előkészületeket tett.⁵¹⁸

9.4.2.3. A felhasználási engedélyért fizetendő díj

Az SZTNH eljárása során a kérelmező-felhasználónak lényegében két díjat kell megfizetnie. Az első az eljárás *igazgatási szolgáltatási díja*, amelynek mértéke attól függ, hogy a felhasználás jövedelemszerzésre irányul-e vagy sem.⁵¹⁹ A másik díj az adott felhasználási engedély SZTNH által megállapított ellenértéke (*jogdíj*), amely a felhasználás módjához és mértékéhez igazodik. Ha a felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját

⁵¹⁵ Szjt. 41/A. § (7) bekezdése.

⁵¹⁶ Szjt. 41/A. § (8) bekezdése.

⁵¹⁷ Szjt. 41/B. § (1) bekezdése.

⁵¹⁸ Szjt. 41/B. § (3) és (4) bekezdése.

⁵¹⁹ A díj mértéke 30 000 Ft, illetve 92 500 Ft. Több műre vonatkozóan egy kérelmet lehet benyújtani abban az esetben, ha a kérelem ugyanazon jogosult ugyanazon típusba tartozó műveinek azonos felhasználási módjára vonatkozik (pl.: egy író több regényére vagy egy költő több versére).

közvetve sem szolgálja, akkor a felhasználónak a díjat csak akkor kell megfizetni közvetlenül a jogosultnak, ha személye vagy tartózkodási helye ismertté válik. Amennyiben a felhasználás jövedelemszerzésre irányul, a jogdíjat a kérelmezőnek az SZTNH-nál letétbe kell helyezni. A letétbehelyezés a felhasználás megkezdésének előfeltétele.⁵²⁰

Az előkerülő jogosult a díjat a felhasználás célja szerint vagy az SZTNH-tól, vagy a felhasználótól követelheti az ötéves elévülési időn belül. Ez az idő a felhasználási engedély hatályának megszűnésétől, az engedély visszavonása esetén pedig a visszavonásról szóló határozat jogerőre emelkedésétől kezdődik.⁵²¹ Természetesen van lehetősége a jogosultnak a díj mértékét vitatni, ezt az igényét szerzői jogi perben, bíróság előtt érvényesítheti a felhasználóval szemben.

Az árva művek nyilvántartása alapján jövedelemszerzési céllal kívánták kiadni Ybl Ervin Ybl Miklósról szóló művét (600 példány, 100 000 Ft felhasználási díj), vagy P. Ábrahám Ernő A csudaszarvas című regényét (20 000 példány, 500 000 Ft felhasználási díj). A díj mértéke függ a kiadvány árától, a kereskedelmi forgalomba hozott példányok számától és a mű terjedelmétől is.

A jövedelemszerzést vagy jövedelemfokozást közvetve sem szolgálta Gönczi Ferecz Muraköz és vidéke című művének kiadása, amelyet helytörténeti célból kívántak ingyenesen terjeszteni (400 példány, 40 000 Ft felhasználási díj). Míg az első két esetben a díjat letétbe helyezték az SZTNH-nál, a harmadik esetben a díjat majd a jogosultnak kell kifizetni, ha jelentkezik érte.

Az SZTNH 2009 óta 52 felhasználási engedélyt adott.

9.4.3. Árva mű kedvezményezett intézmény által történő felhasználása

Az árvamű-irányelv elfogadását az európai kulturális örökség digitalizálásának és hozzáférhetővé tételének előmozdítása tette szükségessé. Ez arra figyelemmel történt, hogy a gyűjteményeik digitalizálásával foglalkozó tagállami intézmények számára az árva művek közérdekű feladataik ellátása érdekében való felhasználása – a tagállamok részleges, illetve eltérő szabályozása következtében – jelentős akadályokba ütközött. Az árvamű-irányelv ezért olyan szabályozási keretet teremtett, amely egységesíti és megkönnyíti az egyes közfeladatokat ellátó intézmények gyűjteményeibe tartozó árva művek digitalizálását és hozzáférhetővé tételét, valamint az árva művek jogi helyzetének kölcsönös elismerése által lehetővé teszi azok jogszerű, határon átnyúló felhasználását.

9.4.3.1. A kedvezményezett intézmények

Az árvamű-irányelv átültetése elsősorban az Szjt. új IV/A. fejezete egyik alcímének rendelkezéseivel valósul meg. A szabályozás célja, hogy a kedvezményezett intézményi körnek, azaz közszolgálati médiaszolgáltató rádió- és televíziós szervezeteknek, nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtáraknak, iskolai oktatás célját szolgáló intézményeknek, muzeális

⁵²⁰ Szjt. 41/B. § (2) bekezdése.

⁵²¹ Szjt. 41/B. § (5) bekezdése.

intézményeknek, levéltáraknak, közgyűjteményeknek minősülő kép- és hangarchívumoknak hatósági engedély nélkül lehetővé tegye a gyűjteményük (archívumuk) részét képező árva művek Szjt.-ben meghatározott, korlátozott felhasználását.

9.4.3.2. A felhasználási engedély terjedelme és hatálya

Az Szjt. 41/F. §-a meghatározza, hogy a fenti kedvezményezett intézmények milyen műtípusok és felhasználási módok tekintetében használhatnak fel hatósági engedély nélkül árva műveket, az alkotások körét az EGT területén kiadott vagy – kiadás hiányában – sugárzott irodalmi művekre, filmalkotásokra és más audiovizuális művekre, hangfelvételekre szűkítve.

A 41/F. § (4) bekezdése az árvamű-irányelv 1. cikk (4) bekezdésével összhangban teszi lehetővé a könyvekben, folyóiratokban, hírlapokban és magazinokban vagy egyéb kiadványokban megjelent vizuális művek (képzőművészeti és fotóművészeti alkotások, illusztrációk, tervezőművészeti és építészeti alkotások képe vagy vázlata), továbbá a hangfelvételekbe, filmalkotásokba vagy más audiovizuális művekbe ágyazott, foglalt vagy azok szerves részét képező művek vagy teljesítmények árva műként való felhasználását is. Ezekre a művekre vagy teljesítményekre nézve külön-külön el kell végezni az általános szabályok szerinti jogosultkutatást ahhoz, hogy a mű, amelyben megjelentek, digitalizálható, online nyilvánosságához közvetíthető legyen.

A kedvezményezett intézmények a fenti művek digitalizálására (digitalizálási, indexelési, katalogizálási, megőrzési vagy helyreállítási célú többszörözésére) és a nyilvánosság számára online hozzáférhetővé tételére lesznek jogosultak, feltéve, hogy e felhasználások közérdekű feladataik ellátását, különösen gyűjteményeik megőrzését, helyreállítását vagy éppen művelődési és oktatási célú hozzáférhetőségét szolgálják.

9.4.3.3. Eljárási szabályok

A kedvezményezett intézményeket illető, fent meghatározott felhasználások megkezdésének feltétele, hogy az adott árva mű szerepeljen az EUSZTH által vezetett, nyilvánosan hozzáférhető, egységes online nyilvántartásban. Ennek a kedvezményezett intézmény részéről szükséges előfeltétele, hogy az általános szabályok szerint lefolytatott jogosultkutatásról nyilvántartást vezessen, és az előírt adatokat bejelentse az SZTNH-nak, amely azokat haladéktalanul továbbítja az EUSZTH részére. A nyilvántartásba vétel (rögzítés) hiányában a felhasználás sem kezdhető meg.⁵²²

Az EUSZTH által vezetett, nyilvánosan hozzáférhető, egységes online nyilvántartásban már szereplő árva műre vonatkozóan nincs szükség ismételt jogosultkutatásra, feltéve, hogy a felhasználó közfeladatot ellátó intézmény gyűjteményében az árva mű ugyancsak megtalálható.

A kedvezményezett intézmény által árva műként felhasznált mű (vagy hangfelvétel) korábban ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó jogosultja számára az árvamű-jogál-

⁵²² Szjt. 41/G. §,

lás megszüntetése érdekében történő fellépés és a megvalósult felhasználás fejében történő megfelelő díjazásra vonatkozó jogosultság is biztosított. A felhasználás az ismertté vált jogosult engedélye alapján folytatható.

Az alábbi táblázat megmutatja, hogy mely országokban és milyen művek esetében vették igénybe 2016 szeptemberéig a kedvezményezett felhasználást.

	összesen	irodalmi mű	hangfelvétel	film- és audiovizuális alkotás	kotta	fénykép	építészeti alkotás
Ausztria	7	7					
Dánia	13	12	1				
Egyesült Királyság	478	292		182		1	3
Észtország	25	22			3		
Hollandia	801	21		780			
Horvátország	1	1					
Írország	9	8		1			
Lettország	1	1					
Litvánia	22	22					
Magyarország	509	167	340	2			
Németország	67	41		25		1	
Portugália	12	10			2		
Svédország	1	1					
Szlovákia	4	4					
	1950	609	341	990	5	2	3

Az EUSZTH árva művek adatbázisában szereplő bejelentések (2016. szeptemberi állapot)⁵²³

Az elmúlt közel két évben holland, angol és magyar kedvezményezett intézmények nyújtottak be a legnagyobb számban felhasználási igényeket. A táblázatban nem szereplő tagállamok (pl. Franciaország, Spanyolország vagy Lengyelország) egyetlen művet sem jelentettek be. Az adatokat annyiban szükséges kiegészíteni, hogy az Egyesült Királyságban az irodalmi művek tucatnyi beágyazott illusztrációt tartalmaznak, így az ő irodalmi műtípusra vonatkozó bejelentéseik elsősorban vizuális művekre vonatkoznak.

Összességében elmondható, hogy a hazai és európai uniós jogalkotók minden igyekezte ellenére egyik szabályozási rezsim sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

⁵²³ <https://euipo.europa.eu/orphanworks>. Összeállította: Legeza Dénes.

9.5. A SZERZŐI JOGOK ÉS A KAPCSOLÓDÓ JOGOK KÖZÖS KEZELÉSE

9.5.1. A közös jogkezelés lényege, kialakulása

A szerzői vagyoni jogok elemzésénél megtanultuk, hogy az Szjt. értelmében főszabály szerint a szerzőnek kizárólagos joga van a szerzői mű bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. Vannak azonban olyan esetek, amikor a felhasználás *sajátos jellege, illetve körülményei* miatt a szerzői jogosultaknak nincs lehetőségük arra, hogy egyedileg engedélyezzék műveik felhasználását, illetve gyakorolják ezzel kapcsolatos egyéb jogaikat (pl. jogdíjak beszedése, fellépés a jogsértésekkel szemben).

A szerzői jogi legenda szerint a XIX. század derekán egy párizsi kávéházban két francia művész épp jóízűen társalgott egymással, amikor arra lettek figyelmesek, hogy a zenekar egyikük művét kezdte el játszani. A művész erre úgy reagált, hogy megtagadta a fogyasztása kifizetését, mondván, a kávéház sem fizetett neki azért, hogy az általa szerzett művel szórakoztatja saját vendégeit, ami nyilvánvalóan üzleti haszonnal is jár a kávéház üzemeltetői számára. A művész később pert is indított a kávéház ellen, amit meg is nyert.⁵²⁴ Ebből az esetből is jól látszik, hogy a szerzőknek nincs lehetőségük minden esetben egyénileg eljárni műveik felhasználásának engedélyezése során (a szerencsés véletlenül múlt, hogy pont a felhasznált mű szerzője ült a kávéházban), viszont a társadalom érdekei is sérülnének, ha például a kávéházak emiatt nem tudnának zenét szolgáltatni a vendégeik számára. A technika fejlődése eredményeként később további olyan felhasználási módok jelentek meg, amelynek eredményeként egyszerre nagyszámú, különböző szerzőktől származó mű felhasználása történhet (pl. televíziós vagy rádiós sugárzás). Ilyenkor a felhasználó számára is aránytalan nehézséget jelentene, ha egyenként kellene minden egyes felhasználni kívánt mű szerzőjével megállapodni a felhasználás feltételeiről.

A közös jogkezelés pontosan az ilyen esetekre kínál megoldást, és e probléma áthidalására jöttek létre világszerte a közös jogkezelő szervezetek a XIX–XX. század fordulóján. A közös jogkezelés lényege ugyanis, hogy a jogosultak olyan szervezeteket hoznak létre, amelyek helyettük és nevükben gyakorolják az egyes szerzői jogokat azokban az esetekben, ha az egyedi joggyakorlásra egyébként nem lenne lehetőség. Ilyenkor a közös jogkezelő szervezet jár el a felhasználók irányában az általa képviselt jogosultak műveinek felhasználására vonatkozó engedélyezés, valamint az ezért járó jogdíjak beszedése során. A közös jogkezelő szervezet tevékenysége sajátos abból a szempontból is, hogy jellemzően nem törekszik saját nyereség elérésére, az általa beszedett jogdíjakat a működésére fordított költségek levonását követően felosztja az általa képviselt jogosultak között.

9.5.2. A közös jogkezelés szabályozása a szerzői jog rendszerében

Figyelemmel arra, hogy a közös jogkezelés a szerzők kizárólagos vagyoni jogait érinti, és az ilyen tevékenységet végző szervezetek jellemzően komoly jogdíjbevételeket kezelnek,

⁵²⁴ L. Grad-Gyenge Anikó, Sarkady Ildikó: Közös jogkezelés az audiovizuális médiában. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2014. p. 21.

szerzői jogi rendszerünk részletes és szigorú szabályokat tartalmaz, illetve tartalmazott korábban is ezen a területen.

A közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó jogi előírások korábban az Szjt.-ben szerepeltek, és részletesen szabályozták a közös jogkezelő szervezetek gazdálkodásával, tevékenységével és a velük kapcsolatos különböző hatósági eljárásokkal összefüggő kérdéseket. Ez a szabályozási struktúra megváltozott a Kjkt. hatálybalépésével. A Kjkt. megalkotására a KJK-irányelv magyar jogba történő átültetése érdekében volt szükség. A KJK-irányelv rendkívüli részletességgel szabályozza a közös jogkezelő szervezetek felépítésére, működésére, gazdálkodására, valamint átláthatóságára vonatkozó kérdéseket. Ezeket az előírásokat építette be a jogalkotó a Kjkt.-be, amely ettől függetlenül sok tekintetben megőrizte a korábbi Szjt.-beli szabályozás lényegi elemeit is.⁵²⁵

A jelenlegi szabályozási rendszerben továbbra is az Szjt.-ben szerepelnek azok az előírások, amelyek egyes szerzői vagyoni jogok gyakorlását kötelező vagy kilépést engedő jelleggel közös jogkezelés körébe utalják. A közös jogkezelő szervezetek alapítására, szervezeti felépítésére, gazdálkodására, működésére, adatszolgáltatási kötelezettségeire, valamint az ilyen szervezetekkel kapcsolatos eljárásokra viszont már a Kjkt. előírásait kell alkalmazni.

9.5.3. A közös jogkezelés fogalma és esetkörei

A Kjkt. és az Szjt. szabályozási rendszerében közös jogkezelés alatt értjük *a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg hatékonyan nem gyakorolható szerzői és kapcsolódó vagyoni jogoknak a jogosultak közös jogkezelő szervezete útján, több jogosult érdekében és közös javára történő gyakorlását és érvényesítését.*⁵²⁶

A közös jogkezelés három esetkörét különböztetjük meg. Bizonyos szerzői vagy szomszédos jogi vagyoni jogosultságok tekintetében az Szjt. kimondja, hogy gyakorlásuk kizárólag közös jogkezelés keretében végezhető (*kötelező közös jogkezelés*). Kötelező közös jogkezelés körébe tartozik például az úgynevezett üreshordozó-díj érvényesítése vagy a továbbközzvetítési jog gyakorlása. Ezenkívül léteznek olyan vagyoni jogok is, amelyek vonatkozásában a közös jogkezelő szervezet útján történő joggyakorlást szintén a törvény írja elő, a jogosultnak azonban lehetősége van arra, hogy jogainak közös jogkezelés keretében történő gyakorlása ellen tiltakozzon (*előírt, de kilépést engedő közös jogkezelés*). Ilyen eset például az úgynevezett „kisjogos” zeneművek nyilvános előadásának⁵²⁷ vagy interaktív nyilvánosságához közvetítésének⁵²⁸ az engedélyezése. E két, törvényben előírt közös jogkezelési esetkörön kívül önkéntes alapon is végezhető a közös jogkezelés, amikor a jogosultak saját elhatározásán alapuló módon történik valamely jogosultság közös jogkezelésbe vonása a törvény erre vonatkozó előírása nélkül (*önkéntes közös jogkezelés*). Jelenleg Magyarországon önkéntes közös jogkezelésben történik például egyes vizuális művek másodlagos fel-

⁵²⁵ A KJK-irányelv átültetésének részletes bemutatását l. *Lábod Péter, Nagy Balázs: A közös jogkezelésről szóló 2014/26/EU irányelv átültetésének egyes kérdései*. *Fontes Iuris*, 2. évfolyam, 1. szám, 2016, p. 44–52.

⁵²⁶ Vö.: Kjkt. 1. §, 4. § 7. pont.

⁵²⁷ Szjt. 25. § (1) bek.

⁵²⁸ Szjt. 27. § (3) bek.

használásának (pl. többszörözésének vagy interaktív nyilvánossághoz közvetítésének) az engedélyezése.⁵²⁹

A közös jogkezelés keretén belül a közös jogkezelő szervezetek többek között engedélyezik a művek, kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználását, megállapítják és beszedik az ezért járó jogdíjat, amelyet az elfogadott felosztási szabályoknak megfelelően felosztanak az általuk képviselt jogosultak között, továbbá – a közös jogkezelésükbe tartozó felhasználások esetén – fellépnek a jogsértésekkel szemben. Elmondható tehát, hogy a közös jogkezelő szervezet lényegében a jogosultat megillető jogokat gyakorolja, a Kjkt. 9. §-a kifejezetten rögzíti is, hogy *a közös jogkezelő szervezeteket a jogok gyakorlása és bírósági érvényesítése során a szerzői vagy kapcsolódó jog jogosultjának kell tekinteni.*

9.5.4. A jogkezelő szervezetek típusai

A Kjkt. *több szervezeti kategóriát* különböztet meg a jogkezelést végző szervezetek között.

A legáltalánosabb szervezeti típusként a törvény a *közös jogkezelő szervezeteket* neve-síti, amelyek közös jellemzője, hogy úgy végzik közös jogkezelési tevékenységüket, hogy a jogosultak tulajdonában, illetve ellenőrzése alatt állnak, illetve nyereségszerzési cél nélkül működnek.⁵³⁰ Magyarországon közös jogkezelő szervezet csak egyesületi formában jöhet létre.⁵³¹

A közös jogkezelő szervezetek általános körén belül külön szervezeti típusként jelennek meg az úgynevezett *reprezentatív közös jogkezelő szervezetek*. Ezek a szervezetek is közös jogkezelő szervezetnek minősülnek, de nekik szigorú többletkövetelményeket kell teljesíteniük. A legfontosabb ilyen többletkövetelmény, hogy a közös jogkezelési tevékenységükkel érintett (belföldi és külföldi) jogosultak jelentős részét kell képviselniük. Törvényi elnevezésük is innen származik, ugyanis a kiterjedt jogosulti bázis teszi őket „reprezentatív-vá”, olyan szervezetté, amely képes arra, hogy akár minden zeneszerző vagy fotóművész nevében el tudjon járni (ennek különös jelentősége lesz az alább tárgyalandó kiterjesztett hatályú engedélyezés szempontjából, amire csak a reprezentatív közös jogkezelő szervezet jogosult). Szintén lényeges különbség, hogy tevékenységük előzetes *hatósági engedélyhez* kötött.⁵³² Más közös jogkezelő szervezeteknek elegendő a tevékenységük megkezdését mindössze *bejelenteni* az SZTNH részére.⁵³³

A másik speciális szervezeti körként jelennek meg azok a közös jogkezelő szervezetek, amelyek *zeneművek online felhasználásának az engedélyezését több tagállam területére ki-*

⁵²⁹ L. a HUNGART díjszabását.

⁵³⁰ Vö.: Kjkt. 4. § 8. pont

⁵³¹ Kjkt. 21. §.

⁵³² Az engedélyt az SZTNH adja meg erre irányuló kérelem és valamennyi jogszabályi feltétel teljesítése esetén.

⁵³³ Az Sztj. korábban hatályos rendszerében valamennyi közös jogkezelő szervezet esetén kötelező elvárás volt a reprezentativitás, valamint az előzetes, konstitutív hatályú (vagyis a tevékenység jogalapját megadó) hatósági nyilvántartásba vétel. A Kjkt. – tekintettel a KJK-irányelv szabályozási elveire – ezeket a követelményeket csak szűkebb körben tartja fenn.

terjedő hatállyal végzik.⁵³⁴ Ennek a szervezeti kategóriának a magyar jogba történő beépítésére a KJK-irányelv átültetése érdekében volt szükség, amely az általános szabályokon túlmenően speciális követelményeket (pl. pontos és azonnali jogdíjszámolás és felosztás) határoz meg az ilyen tevékenységet végző közös jogkezelő szervezetekre.

Szintén új szervezeti típusként jelennek meg az úgynevezett *független jogkezelő szervezetek*, amelyek kategóriája teljesen új hazai jogunkban.⁵³⁵ A független jogkezelők azok a jogkezelő szervezetek, amelyek nem állnak a jogosultak tulajdonában vagy ellenőrzése alatt, és a jogok kezelését vállalkozási tevékenységként (nyereségszerzési céllal) végzik.⁵³⁶ Fontos ismervük továbbá, hogy e szervezetek is a jogosultak közös érdekeit szem előtt tartva, több jogosult képviseletében (és nem saját üzleti érdekeik mentén) járnak el, így nem sorolhatók ide például azok a kiadói szervezetek, amelyek – mint felhasználók – a saját érdekeik és céljaik szerint hasznosítják a szerzőktől megszerzett jogokat.⁵³⁷ Lényeges, hogy a független jogkezelő szervezetek *nem minősülnek közös jogkezelő szervezetnek*, és tevékenységükhöz sem fűződik a közös jogkezelés esetén irányadó minden speciális jogkövetkezmény (pl. a kiterjesztett hatályú engedélyezés). Ennek megfelelően a Kjkt. alapján a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szigorú követelmények közül is csak néhánynak kell megfelelniük (pl. egyes adatszolgáltatási kötelezettségek).

A fentiekben ismertetett egyes szervezeti típusok megkülönböztetése azért is különösen fontos, mert bizonyos esetekben a Kjkt. korlátozza, hogy melyik kategóriába tartozó szervezet jogosult az adott szerzői vagy kapcsolódó jog kezelésére. Ennek megfelelően alapelveként rögzíthető, hogy *kötelezően, valamint a jogosult tiltakozásáig előírtan közös jogkezelésbe tartozó esetekben kizárólag reprezentatív közös jogkezelő szervezetként végezhető a közös jogkezelés*.⁵³⁸ Ez a korlátozás elsősorban garanciális célokat szolgál annak érdekében, hogy biztosítsa a közös jogkezelés hatékonyságát a kiemelt jelentőségű felhasználások (pl. televíziós sugárzás, üreshordozó-díj érvényesítése stb.) esetében. Ilyenkor tehát csak a megfelelő reprezentativitással és a szükséges hatósági engedéllyel rendelkező (jogosulti háttérű) szervezetek járhatnak el.⁵³⁹ A független jogkezelő szervezetek alapvetően olyan jogokat kezelhetnek, amelyek nem tartoznak kötelezően közös jogkezelésbe, de azon jogosultak képviseletében is eljárhatnak, akik szabályosan tiltakoztak jogaik közös jogkezelés körében történő gyakorlása ellen.

Az egyes jogkezelő szervezetek egymáshoz való viszonyát az alábbi ábrával szemléltettjük:

⁵³⁴ Kjkt. 62. §.

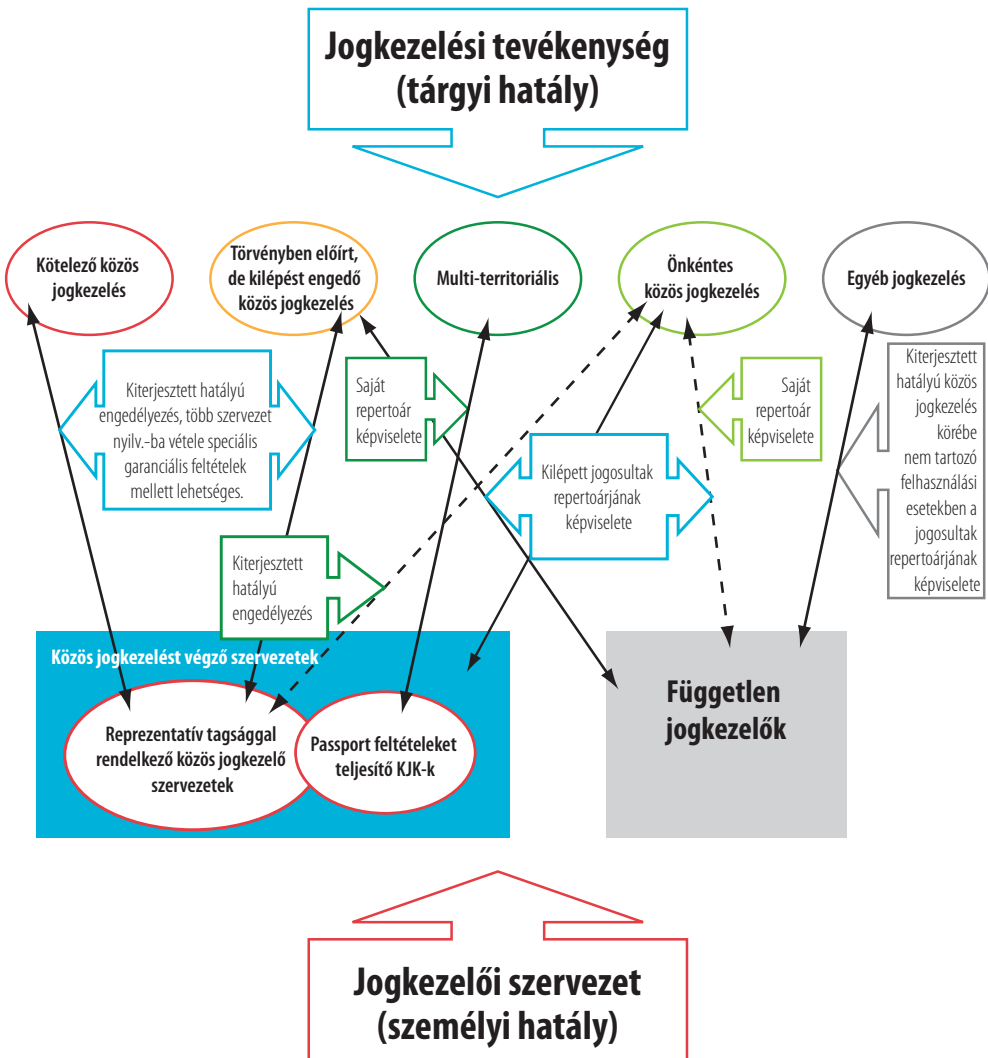
⁵³⁵ E szervezetek a KJK-irányelv átültetésével kerültek a Kjkt. hatálya alá az irányelvben szereplő fogalom-meghatározásnak megfelelően.

⁵³⁶ Kjkt. 4. § 4. pont.

⁵³⁷ L. még Lábodý Péter, Nagy Balázs: A közös jogkezelésről szóló 2014/26/EU irányelv átültetésének egyes kérdései. Fontes Iuribus. 2. évfolyam, 1. szám. p. 44–52.

⁵³⁸ Kjkt. 5. § (1) bek.

⁵³⁹ A Kjkt. szigorú korlátozásokat tartalmaz továbbá arra az esetre is, ha ugyanazt a jogot egyszerre több reprezentatív közös jogkezelő akarja kezelni (Kjkt. 35. §). E szabályok célja, hogy megakadályozzák, hogy egyszerre nagyobb számú közös jogkezelő szervezet legyen jelen a piacon, ha ez a közös jogkezelés hatékonyságát veszélyezteti (pl. azért, mert a felhasználóknak túl sok szervezettel kellene egyedileg egyeztetni a különböző szervezetek által képviselt szerzők műveinek felhasználása érdekében).

9.5.5. A közös jogkezelés jomalapja

A Kjkt. alapján a közös jogkezelő szervezet három módon (jogalapon) szerezhethet jogot a jogosultak jogainak kezelésére.

Az első és legáltalánosabb jogalap a jogosulttól kapott közvetlen *megbízás* a műveivel

kapcsolatos egyes vagyoni jogok kezelésére.⁵⁴⁰ A jogosultak szabadon választhatják meg, hogy mely szervezetnek adnak megbízást jogaik kezelésére, és a megbízott közös jogkezelő szervezet köteles jogaikat megkülönböztetésmentesen kezelni.⁵⁴¹

Egy másik – a jogosulttól közvetlenül kapott megbízáshoz képest közvetett – jogalaként nevesíti a Kjkt. azt az esetet, ha valamely közös jogkezelő szervezet egy másik közös jogkezelő szervezetet bíz meg azzal, hogy a megbízó szervezet jogosultjait is képviselje. Az ilyen szerződést nevezzük *képviselési szerződésnek*.⁵⁴² Ez esetben is érvényesül azon alapelv, hogy a megbízott közös jogkezelő szervezet nem különböztetheti meg hátrányosan a képviselési szerződés alapján képviselt jogosultakat a saját jogosultjaival szemben.

A közös jogkezelés harmadik jogalapja az úgynevezett *kiterjesztett hatályú közös jogkezelés* intézménye. Ennek lényege, hogy a megfelelő reprezentativitással rendelkező és hatósági engedélyt szerző *reprezentatív közös jogkezelő szervezet* nemcsak az általa közvetlenül, megbízás alapján (vagy képviselési szerződések útján közvetve) képviselt jogosultak nevében jár el, hanem az adott felhasználás tekintetében *valamennyi* érintett belföldi és külföldi jogosultat is képviseli. Ez azt is jelenti többek között, hogy a hazai reprezentatív közös jogkezelő szervezettől a közös jogkezelés körében ugyanolyan feltételek mellett meg lehet szerezni valamennyi kül- és belföldi mű felhasználásának a jogát. Természetesen ilyenkor minden jogosultat ugyanolyan jogok illetnek meg, így például követelhetik a szervezettől az őket megillető jogdíjak felosztását és kifizetését. Lényeges, hogy *csak a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek tevékenységéhez fűződik kiterjesztett hatály*,⁵⁴³ más közös jogkezelő szervezetek vagy akár független jogkezelő szervezetek esetén ez a jogkezelési jogalap nem alkalmazható. Végezetül utalni kell a kiterjesztett hatályú közös jogkezeléssel kapcsolatban arra is, hogy nem terjed ki a kiterjesztett hatályú képviselés azokra a jogosultakra, akik a közös jogkezelés ellen előzetesen tiltakoztak (más szóval kiléptek), kivéve ha ezt a tiltakozást a törvény kizárja (kötelező közös jogkezelés eseteiben).

⁵⁴⁰ A Kjkt. 13. §-ának (4) bekezdése kimondja, hogy jogkezelési megbízás kizárólag a jogosult adott mű- vagy teljesítménytípusba tartozó valamennyi művére vagy kapcsolódó jogi teljesítményére kiterjedő hatállyal adható.

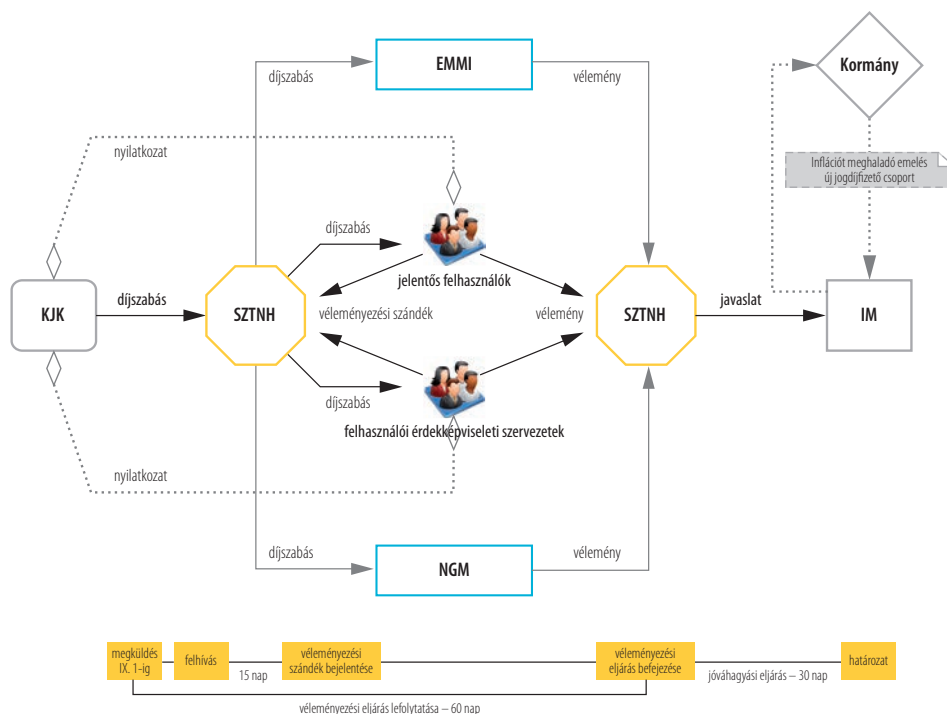
⁵⁴¹ Kjkt. 13. § (1) bek., 6. § (1) bek.

⁵⁴² Kjkt. 19. §. A gyakorlatban ilyen megállapodások elsősorban a hazai közös jogkezelő szervezetek és a külföldi jogkezelő szervezetek között jönnek létre, a legtöbbször kölcsönös jelleggel, vagyis a külföldi jogosultak belföldi képviselését a magyar jogkezelő, míg magyar jogosultak külföldi képviselését a külföldi szervezet vállalja magára. Az ilyen képviselési szerződéseknek kiemelkedő jelentőségük van például a reprezentativitási követelmények teljesítése szempontjából.

⁵⁴³ Ha az adott közös jogkezelési tevékenységre csak egy reprezentatív közös jogkezelő szervezet rendelkezik engedéllyel, ez a szervezet az adott tevékenységet minden esetben kiterjesztett hatállyal végzi. Ha az SZTNH több ilyen szervezet számára is engedélyezi ugyanazt a tevékenységet, az engedélyezési eljárás során kell eldönteni bonyolult szabályok szerint, hogy melyik szervezet végezze kiterjesztett hatállyal a tevékenységet, míg a másik reprezentatív közös jogkezelő szervezet ebben az esetben csak az őt közvetlenül vagy közvetve megbízó jogosultak érdekében járhat el.

9.5.6. A közös jogkezelés körében alkalmazott díjszabások

A közös jogkezelő szervezet egyik legfontosabb tevékenysége a *jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek a megállapítása* (pl. adatszolgáltatási kötelezettség előírása). Ezt a közös jogkezelő szervezet a *díjszabásában* (vagy díjszabásaiban) rögzíti, és a felhasználók e díjszabásokban foglaltak szerint szerezhetnek engedélyt az egyes felhasználásokra. A közös jogkezelés körében alkalmazott díjszabásokat a felhasználók indokolatlan megkülönböztetése nélkül kell alkalmazni, tulajdonképpen általános szerződési feltételekként funkcionálnak a gyakorlatban (lásd ezzel kapcsolatban a bírói gyakorlatból: BH 2001. 380). Ennek megfelelően lényegük, hogy olyan előre meghatározott feltételeket (és jogdíjtarifákat) rögzítsenek, amelyek egyedi megtárgyalás nélkül irányadók a felhasználókkal tömegesen megkötött felhasználási szerződésekre. A díjszabásokkal szemben a Kjkt. többek között általános követelményként fogalmazza meg, hogy a díjszabásban foglalt jogdíjak mértékének megállapításakor figyelembe kell venni az érintett felhasználás jellegét és terjedelmét, valamint valamennyi egyéb lényeges körülményét.⁵⁴⁴ A gyakorlatban a közös jogkezelő szervezetek sokszor külön díjszabásokban határozzák meg a különböző felhasználási módokra vonatkozó díjtételeket, illetve egyéb szabályokat, és a díjszabásokat is az adott felhasználási mód szerint jelölik az ilyen szervezetek.⁵⁴⁵

A reprezentatív közös jogkezelő szervezetek díjszabásainak a jóváhagyása

⁵⁴⁴ Kjkt. 58. § (2) bek.

⁵⁴⁵ Pl. az Artisjus külön díjszabásban határozza meg többek között a mechanikai többszörözésre (az „M” jelű díjszabásban), az üreshordozó-díjra („Ü” jelű díjszabásban) vagy például az interaktív nyilvánossághoz közvetítésre („I” jelű díjszabásban) irányadó díjtételeket és egyéb feltételeket.

A reprezentatív közös jogkezelő szervezetek díjszabásainak megállapítására és alkalmazására speciális előírásokat tartalmaz a törvény. E díjszabások ugyanis csak egy – a jelentős felhasználók és felhasználói érdekképviselői szervezetek bevonásával is zajló – sajátos véleményezési eljárást követő igazságügyi miniszteri jóváhagyás és a Magyar Közlöny mellékleteként megjelenő Hivatalos Értesítőben való közzététel után alkalmazhatók. Az ilyen díjszabásokat a reprezentatív közös jogkezelő szervezeteknek naptári évente kell megállapítaniuk, és minden egyes naptári évben le kell folytatni a jóváhagyásra irányuló eljárást az erre vonatkozó szabályok szerint. Az adott év tekintetében alkalmazni kívánt díjszabások tervezetét főszabály szerint legkésőbb az előző év szeptember 1-jéig kell benyújtaniuk a szervezeteknek az SZTNH-hoz, amely lefolytatja a díjszabások véleményezését, majd a jóváhagyás tárgyában megfogalmazott javaslatával együtt felterjeszti az igazságügyért felelős miniszterhez, aki dönt a jóváhagyásról. A díjszabás akkor hagyható jóvá, ha megfelel a vonatkozó szerzői jogi előírásoknak.

9.5.7. Jogdíjak kezelése, felosztása

A közös jogkezelő szervezetek a díjszabások alapján beszedett jogdíjakat főszabály szerint kötelesek tagságtól függetlenül az általuk képviselt jogosultak között felosztani, és a részükre kifizetni.⁵⁴⁶ Ha az adott szervezet képviselői szerződés alapján szedte be jogdíjat, akkor az ilyen jogdíjat a képviselői szerződést kötő másik szervezet részére adja át, és ez utóbbi szervezet fogja végül a jogosultak részére kifizetni azt. A jogdíjak jogosultak közötti felosztásának alapja a közös jogkezelő szervezet felosztási szabályzata, amelyet a szervezet legfőbb döntéshozó szerve fogad el. E dokumentumban kell rögzíteni azokat a (rendszerint bonyolult) számítási elveket és szabályokat, amelyek alapján meghatározható a beszedett jogdíjból az egyes jogosultakat megillető jogdíjak pontos összege. A közös jogkezelő szervezetek általában különböző műtípusok különböző felhasználásait engedélyezik, így különösen fontos, hogy a felosztás pontos algoritmusai igazságosan legyenek kialakítva, és ez sok esetben csak különböző szempontokra és elvekre épülő, bonyolult felosztási szabályok útján biztosítható. A gyakorlatban a felosztás alapjául szolgálhatnak a felhasználóktól szerzett adatok a felhasznált művekkel kapcsolatban, de vannak olyan jogdíjak is (pl. üreshordozó-díj), amelyek esetén felhasználás híján nem rendelkezik a szervezet felhasználási adatokkal. Ilyenkor egyéb elvek (pl. az egyéb jogdíjakból való részesedés szerinti arányosítás) alapján lehet meghatározni a konkrét jogosultat megillető jogdíjak összegét. Ilyen összetett és több különböző felosztási elvre épülő felosztási szabályzatot alkalmaz a legtöbb közös jogkezelő szervezet.

Szigorúan szabályozza a törvény, hogy milyen esetekben eszközölhet a közös jogkezelő szervezet – a jogdíjkifizetésen kívül – egyéb levonásokat a beszedett jogdíjakból. A törvény alapján levonható a jogdíjból az olyan indokolt kezelési költség, amely a jogkezelési tevékenység ellátásával összefüggésben felmerült, de felhasználhatja a jogdíjakat a közös jogkezelő szervezet⁵⁴⁷ a jogosultak közösségi érdekeit szolgáló kulturális, szociális vagy más hasonló célra is.

⁵⁴⁶ Kjkt. 36. § (2) bek.

⁵⁴⁷ Kjkt. 43–45. §.

Előfordulhat az is, hogy a közös jogkezelő szervezet a felosztás során nem képes minden jogdíj jogosultját beazonosítani, vagy a szükséges információ hiányában nem tudja felvenni a kapcsolatot a jogosulttal, és ezért nem tudja a részére kifizetni a jogdíjat. Ilyen esetben a Kjkt. szigorúan szabályozza, hogy milyen intézkedéseket kell tennie a közös jogkezelő szervezetnek, hogy megtalálja az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó jogosultat (pl. értesítés közzététele a honlapon stb.).⁵⁴⁸ Ha az előírt intézkedések ellenére sem került elő a jogosult, és a jogdíj beszedése óta *három év eltelt*, az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó jogosultat megillető jogdíj *ki nem fizethetőnek minősül*, amelynek 90%-át főszabály szerint kulturális célra kell fordítania a közös jogkezelő szervezetnek úgy, hogy azt átadja a NKA részére.⁵⁴⁹

9.5.8. Hatósági eljárások

Figyelemmel a közös jogkezelő szervezetek által végzett tevékenység kiemelkedő társadalmi és gazdasági jelentőségére, szükség van arra, hogy e szervezetek *szoros hatósági kontroll* mellett végezzék tevékenységüket. Az ezzel kapcsolatos hatósági jogkörök többségével az SZTNH rendelkezik, így többek között hatósági nyilvántartást vezet a közös jogkezelő szervezetekről⁵⁵⁰ és a független jogkezelő szervezetekről, továbbá eljár a jogkezelési tevékenység bejelentésekor, valamint a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek tevékenységének engedélyezése során. Külön kiemelendő az SZTNH-nak a jogkezelést végző szervezetek feletti felügyeleti hatásköre. Ennek keretében az SZTNH rendszeresen vizsgálja a jogkezelő szervezetek tevékenységét, és amennyiben jogsértést észlel, felügyeleti eljárás keretében meghozza a szükséges intézkedéseket (pl. bírságot szab ki, visszavonja az engedélyt vagy végső esetben eltiltja a szervezetet a jogkezeléstől). Szintén jelentős szerepet tölt be az SZTNH a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek díjszabásainak korábban említett jóváhagyására irányuló eljárásban, amelynek részeként az SZTNH bonyolítja le a díjszabással kapcsolatos felhasználói véleményezést, valamint javaslatot tesz az igazságügyi miniszternek a díjszabás jóváhagyása tárgyában.

Fontos hangsúlyozni, hogy a KJK-irányelv Európa-szerte jelentősen átalakította (egységesítette) a közös jogkezelés rendszerét. Ezért a közös jogkezelés tárgyában 2016 előtt született egyes tagállami megoldásokat összefoglaló vagy összehasonlító tanulmányokat ennek figyelembevételével szükséges olvasni.

⁵⁴⁸ Részletesen Kjkt. 41. §.

⁵⁴⁹ Kjkt. 42. § Lényeges szabály, hogy a ki nem fizethetővé minősítés nem érinti a jogosult azon jogát, hogy az elévülés szabályai szerint a közös jogkezelő szervezettől az őt megillető jogdíjat követelje. Erre a célra a közös jogkezelő szervezet tartalékot képezhet.

⁵⁵⁰ A KJK-nyilvántartás elérhető: kjk.sztnh.gov.hu; a nyilvántartásról részletesen l. Legeza Dénes: „Segítsük az árvákat” – útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. ISZJSZ, 7. (117.) évfolyam, 5. szám, 2012. október, p. 34–36.

9.6. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

9.6.1. Fogalmak

Visszterhesség vétele: ha a szerző kifejezetten nem mondott le a jogdíjról, akkor úgy kell tekinteni, hogy a felhasználási engedélyért a felhasználó köteles jogdíjat fizetni.

Árva mű: elvárható gondossággal és jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás ellenére ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó jogosult szerzői műve vagy szomszédos jogi teljesítménye.

Általános szerződési feltétel (ÁSZF): az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.

Click-on engedély: elektronikus, online felületen (vagy mobilalkalmazáson) elfogadott felhasználási szerződés.

Royalty: százalékos mértékű jogdíj.

Életműszerződés tilalma: semmis a felhasználási szerződésnek az a kikötése, amellyel a szerző meghatározatlan számú jövőbeli művének felhasználására ad engedélyt.

Közös jogkezelés: a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg hatékonyan nem gyakorolható szerzői és kapcsolódó vagyoni jogoknak a jogosultak közös jogkezelő szervezete útján, több jogosult érdekében és közös javára történő gyakorlása és érvényesítése.

Kötelező közös jogkezelésbe tartozó jogok: a törvényben meghatározott azon vagyoni jogok, amelyek kizárólag közös jogkezelés keretében gyakorolhatók, illetve érvényesíthetők.

Előírt, de kilépést engedő közös jogkezelésbe tartozó jogok: a törvényben meghatározott olyan vagyoni jogok, amelyek esetében a közös jogkezelő szervezet útján történő joggyakorlást a törvény írja elő, a jogosultnak azonban lehetősége van arra, hogy jogainak közös jogkezelés keretében történő gyakorlása ellen tiltakozzon.

Önkéntes közös jogkezelés: a jogosultak saját, önkéntes elhatározása alapján valamely jogosultság közös jogkezelésbe vonása a törvény erre vonatkozó előírása nélkül.

Közös jogkezelő szervezet: olyan szervezet, amely közös jogkezelést végez, és a jogosultak tulajdonában vagy ellenőrzése alatt áll, illetve nyereségszerzési cél nélkül működik.

Reprezentatív közös jogkezelő szervezet: olyan speciális közös jogkezelő szervezet, amely az általános követelményeken kívül megfelel a törvényben meghatározott reprezentativitási feltételeknek is az általa végzett közös jogkezelési tevékenység tekintetében.

Független jogkezelő szervezet: olyan jogkezelést végző szervezet, amely nem áll a jogosultak tulajdonában vagy ellenőrzése alatt, és a jogok kezelését vállalkozási tevékenységként (nyereségszerzési céllal) végzi.

Díjszabás: az egyes felhasználási módokra vonatkozó jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit (pl. adatszolgáltatási kötelezettség) tartalmazó dokumentum, amit a közös jogkezelő szervezet állapít meg és alkalmaz.

9.6.2. Ellenőrző kérdések

A felhasználási szerződések részhez

1. Mik a felhasználási szerződés kötelező lényeges feltételei, elemei?
2. Mi a különbség a nem létező és az érvénytelen felhasználási szerződés között?
3. Hasonlítsa össze a felhasználási és a jogátruházási szerződést!
4. A felhasználási szerződés milyen speciális nevesített típusai jelöli meg az Szjt.?
5. Milyen speciális rendelkezések vonatkoznak a kiadói szerződésre?

6. Milyen speciális rendelkezések vonatkoznak a megfilmesítési szerződésre?
7. Mit jelent az életműszerződés tilalma?
8. Milyen feltételekkel szerzi meg a munkáltató a munkavállaló által alkotott mű szerzői vagyoni jogait?
9. Milyen alternatív felhasználási engedélyezési modelleket ismer?
10. Mik azok az árva művek?
11. Ki adhat engedélyt árva mű felhasználására?
12. Mik az árva művekre vonatkozóan adott felhasználási engedélyek törvényi korlátozásai?
13. Mi a különbség az arányos és a megfelelő díjazás között? Mikor melyikre jogosult a szerző?

A jogkezelési részhez

14. Mit jelent a szerzői jogok közös kezelése? Milyen esetekre kínál megoldást?
15. Milyen három szabályozási esetkörét különböztetjük meg a közös jogkezelésnek? Mondjon mindegyikre egy-egy példát!
16. Mi a reprezentatív közös jogkezelő szervezet, és miben különbözik a többi közös jogkezelő szervezettől?
17. Mi a független jogkezelő szervezet, és mi a helye a közös jogkezelés rendszerében?
18. Milyen jogalapjai lehetnek a közös jogkezelésnek? Mit jelent a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés fogalma?
19. Milyen célt szolgál a díjszabás? Soroljon fel néhány jelenleg hatályos díjszabást!
20. Mikor mondhatja egy közös jogkezelő szervezet a jogdíjra, hogy ki nem fizethetőnek minősül?
21. Milyen főbb hatáskörei vannak az SZTNH-nak a közös jogkezeléssel kapcsolatban?

10. A SZERZŐI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS

Köztudomású tény, hogy minden jog annyit ér, amennyit a jogosultak a mindennapokban érvényesíteni tudnak belőle. A jogalkotó feladata így nem merülhet ki a szerzői jogok meghatározásában, hanem jogsértés esetére biztosítani kell a hatékony polgári jogi, súlyosabb esetekben büntetőjogi, a határon átnyúló kereskedelem miatt vámjogi eszközöket is. A fejezet ezen eszközök ismertetésén túl ismerteti az alternatív vitarendezés lehetőségeit, továbbá a Szerzői Jogi Szakértő Testület és a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület tevékenységét.

10.1. A JOGSÉRTÉS FOGALMA, JELENTŐSÉGE, A JOGÉRVÉNYESÍTÉS FELTÉTELEI

Jogsértés a jog által előírttal ellentétes magatartás tanúsítása. Bár a szerzői joggal összefüggésben a leggyakrabban felmerülő kérdés, hogy a fájlcsere szerzői jogi jogsértésnek tekinthető-e, az erre a területre eső jogsértések mind tárgyuk, mind súlyuk tekintetében igen különbözőek lehetnek. Szerzői jogi jogsértés valamennyi műtípussal és teljesítménytípussal kapcsolatban megvalósulhat, és történhet igen csekély hátrány okozásával, de akár hatalmas összegű kárt eredményezve is.⁵⁵¹

A szerzői jogi jogsértés fogalmi feltételeit az Szjt. definíciószerűen összegyűjtve nem tartalmazza, de a törvényből az alábbi fogalmi kritériumok következnek.

A vizsgált magatartás szerzői jogi védelem alatt álló művet vagy kapcsolódó jogi védelem alatt álló teljesítményt érintő	
vagyoni jogot sért	személyhez fűződő jogot sért
A magatartás felhasználásnak minősül.	
↓	↓
A magatartás tanúsításához nem kért a felhasználó engedélyt, vagy kért, de túlhaladta az engedély kereteit, és a magatartás nem esik szabad felhasználás hatálya alá.	A magatartás a szerzőnek vagy kapcsolódó jogi jogosultnak a művel vagy más védett teljesítménnyel kapcsolatban fennálló valamely törvényben meghatározott, személyhez fűződő jogát sérti.

Mindenekelőtt tehát azt kell tisztázni, hogy az adott szellemi alkotás szerzői mű-e, vagyis egyéni, eredeti jellegűnek tekinthető-e egyáltalán. Ha ugyanis a vizsgált „anyag” nem bír egyéni, eredeti jelleggel, akkor az nem tekinthető szerzői műnek, és rá nézve szerzői jogi jogsértés sem követhető el (ez nem jelenti azt, hogy más oltalom alá ne eshetne, és annak az oltalomnak a feltételeit ne sérthetné az adott magatartás).

Ezen túlmenően a műnek védelem alatt kell állnia, ami egyszerre jelenti azt, hogy Magyarország területén védelmet kell élveznie, másrészt azt, hogy a védelmi idő vele kapcsolatban még fennáll.

Példaként említhető egy jogerős ítélet, amely azért zárult felmentéssel, mert az ügyben

⁵⁵¹ Az eddig ismert legnagyobb vagyoni hátrány, amelyet a Coldfusion nevű fájlcsere ügyében az ügyészség a vádemelés során megjelölt, 4 milliárd Ft volt.

eljáró szakértői tanács szerint egy transzformátorolaj-szivattyú, mint műszaki létesítmény terve lehet szerzői mű, azonban a sértett „által készített tervrajzok nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, amely megalapozna szerzői jogi védelmet. A tervrajzokban esetlegesen előforduló ... eltérő műszaki változtatások egyetemi tananyag részét képezik, illetve közismert műszaki megoldásokon alapulnak, tehát egy mérnök szakember szivattyú tervezése során hasonlóan járt volna el.”⁵⁵²

Magyarország területén a magyar jog szerint élvez védelmet minden olyan szerzői mű, amely

- ◆ Magyarországon került először nyilvánosságra, valamint
- ◆ az a mű, amely először külföldön került nyilvánosságra,
 - ◆ feltéve, hogy a szerző magyar állampolgár,
 - ◆ vagy ha a szerzőt védelem illeti
 - ◆ nemzetközi egyezmény, illetőleg
 - ◆ viszonyosság alapján (Sztj. 2. §).

Az, hogy az adott mű hol került először nyilvánosságra, a jogérvényesítési eljárás során bizonyítás kérdése lehet, de erre vonatkozóan az SZJSZT alább ismertetésre kerülő szakvéleménye irányadó.⁵⁵³ (A kapcsolódó jogi teljesítmények tekintetében hasonló nemzetközi jogi rendezőelvek biztosítják a magyarországi védelmet.)

A *védelmi idő* fennállásának megállapítása szintén különös gondosságot igényel, mivel ehhez az elhunyt szerzők esetében általában szükséges annak a ténynek az ismerete, hogy az illető mikor halt meg. (A kapcsolódó jogi jogosultak esetében a védelmi idő számítása szempontjából nem releváns az illető halálának vagy a jogosult szervezet megszűnésének az időpontja.) Figyelemmel kell lenni arra, hogy a védelmi idő számítása eltérően alakulhat egyes közös művek esetében, és befolyásolhatja az is, hogy a művet EU-n kívüli, vagy EU-s államban hozták először nyilvánosságra (lásd a 7.1. és 12.7. alfejezetet).

Nem ritka, hogy a jogsértés egyszerre érint vagyoni és személyhez fűződő jogokat is, de ahhoz, hogy egy magatartás szerzői jogi jogsértésnek minősüljön, elegendő, ha a szerzőnek egyetlen joga sérül. Valamennyi jog esetében külön kell vizsgálni, hogy a vitatott magatartás sérti-e azt.

A vagyoni jog megsértéséhez szükséges, hogy az adott magatartás felhasználásnak minősüljön. Egyszerűbb a helyzet, ha a magatartás jól beazonosíthatóan valamely, az Sztj.-ben is nevesített és részletesen szabályozott felhasználási módon valósul meg. Mivel azonban a szerző vagyoni jogai a mű valamennyi felhasználására kiterjednek, ezért akár olyan magatartás is engedélyköteles (az engedély elmaradása pedig jogsértő) lehet, amelyet az Sztj. nem nevesít.

Amennyiben az adott magatartás felhasználás, a gyakorlásához főszabály szerint a szerzőtől vagy más jogosulttól (például a közös jogkezelő szervezettől) engedélyt kell kérni, ennek elmaradása esetén jogsértésről beszélünk.⁵⁵⁴ Gyakran az is előfordul, hogy a felhasználás

⁵⁵² SZJSZT-19/2015 – Műszaki berendezés terveinek szerzői jogi védelme.

⁵⁵³ SZJSZT-6/2014 – Külföldi szerzői művek védelme.

⁵⁵⁴ Sztj. 16. § (1) bekezdés.

ló kért engedélyt a felhasználáshoz a jogosulttól, de túllépte az engedély szerinti mértéket. Ebben az esetben is jogsértés valósul meg.

Végül annak érdekében, hogy teljesen biztosan meg lehessen állapítani, hogy történt-e jogsértés, a felhasználás tekintetében ki kell zárni, hogy az valamely *szabad felhasználás* körébe esik. Mivel az Szjt. a szabad felhasználások taxatív felsorolását tartalmazza, ha az adott felhasználás nem esik ezek hatálya alá, azt jogsértőnek kell tekinteni, ha egyébként az előbb tárgyalt feltételek mindegyike fennáll. Az Szjt. értelmében a szabad felhasználásokra vonatkozó szabályokat ráadásul nem lehet kiterjesztően értelmezni, emiatt pedig analógia útján sem lehet bevonni egy felhasználást a szabad felhasználások körébe. Sőt, még ha meg is feleltethető valamelyik, a törvényben felsorolt szabad felhasználási esetet leíró rendelkezésnek, akkor is jogsértőnek minősülhet, ha a háromlépcsős tesztbe ütközik [Szjt. 33. § (3) bekezdés; bővebben 7.2. alfejezet].

Figyelemmel arra, hogy az Szjt. a szerzői személyhez fűződő jogok taxatív listáját adja, így azt kell megvizsgálni, hogy a vitatott magatartás ezek körébe esik-e. Az Szjt. ráadásul nem is általában védi ezeket a személyhez fűződő jogokat, hanem az egyes jogoknál vagy pontosan meghatározza annak terjedelmét, más esetekben pedig példálódzó felsorolással segíti annak eldöntését, hogy az adott magatartás jogsértő-e vagy sem. Felmerülhet, hogy ha nem szerzői személyhez fűződő jogot sért az adott magatartás, akkor a Ptk. szerinti személyiségi jogokat sért-e, de ez csak abban az esetben igaz, ha az adott magatartás tekintetében a szerző személyisége, és nem a műhöz való viszonya sérül. A Ptk. szerinti személyiségi jogi védelem ugyanis nem szolgálhat alapul ahhoz, hogy a szerzői személyiségi jogok kiterjesztéseként értelmezzék őket, ezek határait az Szjt. rögzíti (lásd a 13.2. alfejezetet).

Egyetlen esetben lehet nem védett művel kapcsolatban szerzői személyiségi jogot sérteni, méghozzá ha a védelmi idő már lejárt, és a magatartás olyan módon sértene a szerző emlékét, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék. Ilyen esetekben – mivel már gyakran jogutódként értelmezhető személy sincs – az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdekképviselői szervezet is felléphet [Szjt. 14. § (2) bekezdés].

A jogérvényesítési eszközök ugyanúgy alkalmazhatók a szerzői, az előadóművészi vagy más kapcsolódó jogok megsértésével kapcsolatban is.⁵⁵⁵

A fent bemutatott feltételek a polgári jogi jogérvényesítés *anyagi jogi feltételei*. Mivel a büntetőjogi tényállások ún. *kerettényállások*, vagyis tartalmukat nem a Btk., hanem az Szjt. tölti ki, ezek a feltételek a büntetőjogi jogérvényesítés körében is alkalmazandók. Ugyanakkor azonban a büntetőjogi tényállások további feltételeket is megállapítanak, amelyeknek szintén fenn kell állniuk ahhoz, hogy a jogsértés ellen büntetőjogi úton fel lehessen lépni.⁵⁵⁶

⁵⁵⁵ BH2005. 56 – erre a következtetésre jutott a Legfelsőbb Bíróság a rádió- és televíziószervezetekkel, a Fővárosi Ítéletábra 14.Gf.40.520/2010/7. ítéletében az adatbázis-előállítókkal kapcsolatban.

⁵⁵⁶ A jogérvényesítésről bővebben *Grad-Gyenge Anikó* (szerk.): Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez – www.szerzoijogikezikonyv.hu, ProArt, 2013 (folyamatosan frissülő, ingyenes, online elérhető és letölthető kiadvány).

10.2. POLGÁRI JOGI IGÉNYEK

10.2.1. Az igényérvényesítésre jogosultak és azok köre, akikkel szemben igényt lehet érvényesíteni

A szerzői jogi jogsértés esetében mindig alapvető kérdés, hogy ki az, aki jogosult arra, hogy fellépjen ellene.

A polgári úton való jogérvényesítésre a magánjogi autonómia keretében, a szerzői jogi jogosult döntése alapján kerülhet sor. Amennyiben ugyan formálisan történik jogsértés, de a jogosult nem lép fel ellene, az ő helyébe akarata ellenére nem léphet más személy.

A *személyhez fűződő jogok* érvényesítése személyesen történhet, sőt még a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is felléphet ellene a törvényes képviselője hozzájárulása nélkül. Ha a művet valaki felhasználja, a személyhez fűződő jogok megsértésével szemben felléphet a felhasználó is, de csak abban az esetben, ha ehhez a jogosult kifejezetten hozzájárult. A szerző halála után a szerzői személyhez fűződő jogok fennmaradnak (szemben a polgári jogi személyiségi jogokkal, amelyek a halállal elenyésznek), és ezek megsértése miatt az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott – ilyennek hiányában pedig, vagy ha a megbízott nem intézkedik, az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte. (A jellemző gyakorlat egyébként az utóbbi.)

A *vagyoni jogok érvényesítése* szintén elsősorban a szerzői jogi jogosult (a szerző vagy jogutódja) joga, itt azonban a művet felhasználónak szélesebb körű jogosítványai vannak, tekintettel arra, hogy amíg a személyhez fűződő jogokat akkor sem ő gyakorolja, ha van engedélye a felhasználásra, a felhasználó által gyakorolt vagyoni jog (nem bármely vagyoni jog!) megsértése szükségszerűen érinti a felhasználási engedélyes tevékenységét is.

A szerző vagyoni jogainak megsértése esetén a kizárólagos felhasználási engedéllyel bíró felhasználó felszólíthatja a szerzőt, hogy a jogsértés abbahagyása iránt tegye meg a szükséges intézkedéseket. Ha azonban a szerző a felhívástól számított harminc napon belül nem intézkedik, a jogszerző saját nevében felléphet a jogsértés miatt. Ez természetesen nem akadályozza a szerzőt abban, hogy akár felszólítás nélkül is fellépjen a jogsértés ellen. Az a felhasználó, aki egyszerű felhasználási engedélyt kapott csak a szerzőtől, abban az esetben léphet fel a jogsértés ellen, ha a felhasználási szerződésben erre kifejezetten jogot szerzett (Szt. 98. §). A Legfelsőbb Bíróság a *Vizipók-csodapók* című mesefilmmel kapcsolatban megállapította, hogy ennek alakjai engedély nélküli felhasználása érdekében az egyébként jogszerű felhasználó nem léphet fel harmadik személlyel szemben, mivel erre a megfilmesítési szerződés nem terjedt ki.⁵⁵⁷

Amennyiben a műnek több alkotója van, és hozzájárulásaik olyan módon egyesülnek, hogy azok nem használhatók fel önállóan, szerzői joguk ugyan közös, de a szerzői jog megsértése ellen bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet [Szt. 5. § (1) bekezdés].

Az eljárás megindítását könnyítő eszköz az ún. szerzőségi vélelem, amelyet az 5.4. alfejezetben mutattunk be.

Jogot érvényesíteni alapvetően azzal szemben lehetséges, aki a jogot megsérti. Ha több

⁵⁵⁷ LB Pfv.IV.21.500/2009/3.

jogsértő együttes cselekménye valósítja meg a jogsértést, ők a Ptk. általános szabályai szerint egyetemlegesen felelnek a jogsértésért, illetve köztük felróhatóságuk, ha ez nem bizonyítható, közrehatásuk arányában, ha ez sem lehetséges, egyenlő mértékben kell megállapítani a felelősséget. Nem alkalmazzuk ezt a szabályt olyan esetekben, amikor a jogsértők egymás után, egymástól elváló, több jogsértést valósítanak meg (például az egyikük többszöröz, a másikuk terjeszt). Az ilyen esetekben a cselekményeiket egymástól függetlenül kell értékelni.

A szerzői jogi jogsértések esetében egyes igények nem csak a jogsértővel szemben érvényesíthetők: a polgári jogi igények közül több a jogsértésben meghatározott módon közreműködőkkel szemben is alkalmazható, illetve a büntetőjogi jogérvényesítés a büntetőjog általános elvei szerint kiterjed a felbújtóra (aki más bűncselekmény elkövetésére szándékosan rábír) és a bűnsegédre (ki bűncselekmény elkövetéséhez másnak szándékosan segítséget nyújt) is.

A szerzői jogi szabályok a személyhez fűződő, illetve a vagyoni jogok megsértése esetére szinte teljesen azonos polgári jogi eszköztárat biztosítanak, így ezeket az alábbiakban együttesen tárgyaljuk.

10.2.2. A polgári jogi jogérvényesítés

A szerzői jogok megsértése esetében érvényesíthető polgári jogi igényeket az Szjt. tartalmazza, ezek közül a jogosult maga is szabadon választhat, és a jogosult kérelme alapján a bíróság is mérlegeléssel, az eset összes körülményére tekintettel rendeli el valamelyik alkalmazását.

Az igények többsége ún. objektív igény, vagyis a jogsértés megállapításánál a bíróság nem vizsgálja, hogy a jogsértő úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A polgári jogban ez a felróhatóság megítélésének általános mércéje. Ha az ezen elvárásnak való megfelelés igazolható, akkor felróhatóság nem állapítható meg (e körülménynek a kártérítés szempontjából van főként jelentősége).

Alapvető szerzői jogi igény a *jogsértés bírósági megállapítása*,⁵⁵⁸ ami lényegében minden más igény megállapíthatóságának is előfeltétele. A bírósági gyakorlat szerint a jogsértés megállapítása azonban nem jelenti automatikusan azt, hogy bármely más jogkövetkezmény is érvényesíthető. A kártérítési igényhez az ahhoz szükséges feltételek fennállását (felróható magatartás) külön kell bizonyítani.⁵⁵⁹

A jogosult követelheti, hogy *a jogsértő – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt*, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak.⁵⁶⁰ Ennek a lehetőségnek, az elégtételadás egy sajátos formájának lehet tekinteni az Szjt. 94. § (10) bekezdésében foglalt igényt, amelynek értelmében *a bíróság a szerző kérelmére elrendelheti a határozatnak a jogsértő költségére történő nyilvánosságra hozatalát*. A nyilvánosságra hozatal módjáról a bíróság dönt. Nyilvánosságra hozatalon kell érteni különösen az országos napilapban, illetve az internet útján történő közzétételt.

⁵⁵⁸ Szjt. 94. § (1) bekezdésének a) pontja.

⁵⁵⁹ BDT2008. 1756.

⁵⁶⁰ Szjt. 94. § (1) bekezdésének c) pontja.

Ez adott esetben az elégtétel helyének, módjának, szövegének megjelölését is szükségessé teszi, az utóbbi esetben pedig azt is meg kell jelölni, hogy a határozat mely részének (vagy egészének) közzétételét kívánja a jogosult.

A *jogsértés abbahagyására és a további jogsértéstől való eltiltásra* vonatkozó igényt lehet érvényesíteni azzal szemben, aki a jogsértést elkövette, de olyan személyekkel szemben is, akik maguk nem valósítottak meg jogsértő cselekményt. Az utóbbiakkal szemben értelemszerűen az kérhető, hogy a jogsértéshez vagy a közvetlenül fenyegető jogsértéshez való segítségnyújtást hagyják abba, illetve ezt ne tegyék a jövőben (ilyenkor is szükség van értelemszerűen a jogsértés bizonyítására). Ez az igény az ún. közvetítőszolgáltatókkal⁵⁶¹ szemben is érvényesíthető. Közvetítőszolgáltatónak tekinthető pl. az a szolgáltató, amely információk egyszerű adatátvitelét és hozzáférését biztosítja, gyorsítótárolást (*cache*) végez, tárhelyszolgáltatást nyújt, keresőszolgáltatást vagy alkalmazásszolgáltatást (ASP – *Application Service Providing*; online biztosított szoftverek) nyújt.

A jogsértés abbahagyásának egyik alternatív eszköze az *értesítési és eltávolítási eljárás*, ami az interneten a jellemző jogérvényesítési eszköz (lásd a 10.6.1. alpontot). Az alábbi példák az ezen túlmutató érdekességeket tartalmazzák.

A jogsértés abbahagyására és a további jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó igénynek határt szab azonban az, hogy a közvetítőszolgáltatókat nem lehet arra kötelezni, hogy folyamatosan figyeljék, hogy történik-e jogsértés a szolgáltatásukon keresztül. Az e két szabály közti egyensúlyt az EUB több ítélete keresi.

Egy belga ügyben a SABAM (a belga zenei közös jogkezelő szervezet) ideiglenes intézkedést kért a Scarlet Extended SA ellen, amelynek keretében megállapították, hogy a Scarlet internetszolgáltatásán keresztül engedély nélküli fájlcserevel megvalósuló szerzői jogi jogsértés zajlik. A SABAM a nemzeti bíróságtól azt kérte, hogy kötelezze a Scarletet, a jogsértéshez nyújtott szolgáltatói tevékenység abbahagyására és arra, hogy ez blokkolási és szűrési módszer bevezetése útján valósuljon meg. Az EUB az előzetes döntéshozatalra felterjesztett ügyben⁵⁶² végül arra a következtetésre jutott, hogy

- ◆ a nemzeti bíróság jogértelmezési lehetősége nem terjed ki a szűrésre, illetve blokkolásra kötelezésre. Ezek az eszközök nem értelmezhetők a jogsértés abbahagyására kötelezés egy módjaként, hanem új szankciónak minősülnek;
- ◆ a nemzeti bíróság jogértelmezési lehetősége konkrét ügyben nem terjed odáig, hogy általában, valamennyi érintett és nem érintett szereplőre tovagyűrűző hatással bíró rendelkezést hozzon, ehhez nemzeti jogalkotói lépés szükséges;
- ◆ a nemzeti jogalkotó is csak az arányosság elvének figyelembevételével vezethet be online tartalomszűrést;
- ◆ a szűrés nem lehet minden elektronikus kommunikációra kiterjedő;
- ◆ a szűrés és blokkolás nem alkalmazható általában, generális prevenciók céljával;
- ◆ ott egyáltalán nem alkalmazható szűrés és blokkolás, ahol nincs jogsértés;
- ◆ a szűrést és blokkolást nem lehet kizárólag az internetszolgáltató költségére bevezetni.

⁵⁶¹ Elkertv. 7. § (5).

⁵⁶² A Bíróság 2011. november 24-i C-70/10. számú ítélete (harmadik tanács) a Scarlet Extended SA és a Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) között folyó ügyben [ECLI:EU:C:2011:771].

A *Scarlet-ügyben* hozott döntés lényegét megismételte a Bíróság az ún. *Netlog-ügyben*⁵⁶³ hozott ítéletében. Ebben az esetben szintén a SABAM belga szerzői jogvédő szervezet perelte a Netlog céget, amelyik egy facebookszerű szolgáltatást működtető internetes tárhelyszolgáltató volt. A bíróság azonban annyiban haladta meg korábbi döntését, hogy a nemzeti szintű bírósági döntés nem kötelezhet olyan szűrőrendszer felállítására sem, amelynek folyamatosan azonosítania kell a SABAM repertoárjába tartozó valamennyi zeneművet, filmet vagy más audiovizuális alkotást, akár olyanokat is, amelyek a döntés időpontjában még meg sem születtek, illetve csak később kerülnek be a jogkezelés körébe. Egy ilyen szűrési rendszer ugyanis – a korábban már említett alapszabadságok indokolatlan korlátozásán túlmenően – indokolatlanul és aránytalanul korlátozná a tárhelyszolgáltató vállalkozási szabadságát.

Ezek után a Bíróság a *Bonnier-ügyben* nem tekintette az uniós jogba ütközőnek azt a (svéd) tagállami megoldást, amely lehetővé teszi, hogy egy adott internet-előfizető vagy internethasználó azonosítása érdekében arra kötelezzék az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatót, hogy az a szerzői jog jogosultjának vagy jogutódjának tájékoztatást adjon arról az előfizetőről, akinek a szolgáltató egy adott IP-címet (internetprotokoll) biztosított, amely címről állítólag a jogsértést elkövették.⁵⁶⁴

A *UPC Telekabel-ügyben* hozott ítélet szerint a hozzáférést biztosító szolgáltató eltiltó végzés alapján kötelezhető előzetes tartalomszűrésre.⁵⁶⁵ Tehát nem csak egyes, konkrét, megállapított jogsértést kimerítő tartalomra nézve írható ez elő, feltéve hogy ez a vállalkozáshoz való alapjogát nem korlátozza aránytalanul. Az összemérést a tagállami bíróságnak kell elvégeznie.

Mindezen ügyek alapján lehet azt mondani, hogy az EUB igen régóta foglalkozik olyan ügyekkel, amelyekben a közvetítőszolgáltatást végző szolgáltató felelőssége nem szűnik meg az eltávolítással, hanem további intézkedések is alkalmazhatók ellene, és ezeket a Bíróság nem tekintette minden körülmények között aránytalan kötelezésnek, sőt: az eltávolítás a minimumintézkedésnek tekinthető, és a jogsértés abbahagyására, eltiltásra vonatkozó szankciónak a technológiai környezetre való adaptálásával végeredményben lehetővé vált az egyéb, fajsúlyos következmények bevezetése is.

A *jogsértést megelőző állapot visszaállása* szintén alapvető jelentőségű igény, amelyet széles körben kiegészítenek a jogsértőt vagy a jogsértésben közreműködő személyt a jogsértés fizikai megvalósulásán túlmenően is szankcionáló lehetőségek, amelyek a jogsértéshez használt eszközök és anyagok lefoglalását, végső soron megsemmisítését is lehetővé teszik. Ezek a következők:

- ◆ a jogsértőnek a sérelmes helyzet megszüntetésére való kötelezése (pl.: egy interneten elérhető versnél nincs feltüntetve a szerző, megoldás lehet nevének a feltüntetése);

⁵⁶³ A Bíróság 2012. február 16-i, C-360/10. számú ítélete (harmadik tanács) a Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) és a Netlog NV között folyó ügyben [ECLI:EU:C:2012:85].

⁵⁶⁴ A Bíróság 2012. április 19-i, C-461/10. számú ítélete a Bonnier Audio AB és társai és a Perfect Communication Sweden AB között folyó ügyben [ECLI:EU:C:2012:219].

⁵⁶⁵ A C-314/12. előzetes döntéshozatali ügyben hozott ítélet az UPC Telekabel Wien GmbH és a Constantin Film Verleih GmbH és társa között [ECLI:EU:C:2014:192].

- ◆ a jogsértőnek a jogsértést megelőző állapot helyreállítására való kötelezése (pl.: egy köztéri szobor elcsúfítása sértheti a szerző személyéhez fűződő jogait, a szobor helyreállításával ez orvosolható);
- ◆ a jogsértőtől a jogsértéssel előállított dolgok lefoglalása, átadása meghatározott személynek, visszahívása kereskedelmi forgalomból (vegye le a polcokról), végleges kivonásuk a kereskedelmi forgalomból, jogsértő mivoltuktól való megfosztásuk (jogosulatlanul felhasznált illusztrációt tartalmazó oldal kivágása egy könyvből) vagy megsemmisítésük (ha a megfosztás lehetetlen);
- ◆ a jogsértőtől a jogsértéshez használt eszközök (nyomdagép, szerver), anyagok (üres hordozók) lefoglalása, átadása meghatározott személynek, visszahívásuk a kereskedelmi forgalomból, végleges kivonásuk a kereskedelmi forgalomból, jogsértő mivoltuktól való megfosztásuk vagy megsemmisítésük;
- ◆ a jogsértő dolgok vagy a jogsértéshez használt anyagok és eszközök lefoglalása olyan közreműködő harmadik személy tulajdonostól, aki a jogsértésről tudott, vagy arról az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna.

A kivont eszközökkel, anyagokkal, egyéb dolgokkal kapcsolatban *a jogosult kérheti, hogy azokat fosszák meg jogsértő mivoltuktól* (pl. le kell szedni a jogsértő matricát a pólókról) vagy – ha ez nem lehetséges – semmisítsék meg őket. Egyes esetekben pedig az is kérhető, hogy a lefoglalt dolgokat értékesítsék, hogy az abból befolyó összeggel a jogosult kárát csökkentse. A lefoglalást olyan személlyel szemben is lehet érvényesíteni, aki nem a jogsértő, de a dolog tulajdonosa, és tudta, vagy tudnia kellett volna, hogy a dolog jogsértő.

Igen fontos jogérvényesítési eszköz, hogy a jogsértővel szemben *a jogosult követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot* a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról. Ezen túlmenően a jogosult az adatszolgáltatási igényt nemcsak a jogsértővel, hanem azzal a személlyel szemben is támaszthatja, aki

- ◆ kereskedelmi mértékben birtokolta a jogsértéssel érintett dolgokat (pl. illegális hordozókat forgalmazó áruház);
- ◆ kereskedelmi mértékben vette igénybe a jogsértéssel érintett szolgáltatásokat;
- ◆ kereskedelmi mértékben nyújtott szolgáltatást a jogsértés elkövetéséhez (pl.: hub, tárhelyszolgáltató, amelyik tudott a jogsértő tartalmakról);
- ◆ az előző pontokban meghatározott személyek állítása szerint közreműködött a jogsértéssel érintett dolgok előállításában (nyomda, gyár) és terjesztésében (üzletek, közvetítők, forgalmazók), illetve a jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában.

Ez az igény nem önmagában áll, hanem gyakran az eredménye (a szükséges információk megszerzése) előfeltétele a további igényérvényesítésnek is.

Kereskedelmi mértékűek ezek a magatartások, ha az érintett dolgok, illetve szolgáltatások jellegéből és mennyiségéből nyilvánvaló, hogy e cselekmények – közvetlenül vagy közvetetten – kereskedelmi vagy más gazdasági előny szerzését szolgálják. Az *ellenkező*

bizonyításáig nem minősülnek azonban kereskedelmi mértékűnek a fogyasztó⁵⁶⁶ által jóhiszeműen végzett cselekmények.

Az adatszolgáltatási igény érvényesítése az Elkertv. szerinti közvetítőszolgáltatókkal szemben sem teljesen kizárt. A közvetítőszolgáltató ugyanis a jogsértésben közreműködő személynek minősül a fentiek szerint, és tevékenysége rendszerint eléri a kereskedelmi mértéket is. Létezik ugyanakkor olyan értelmezés, amely szerint az adatszolgáltatási igény jelenleg a magyar jog alapján egyáltalán nem érvényesíthető velük szemben.⁵⁶⁷ Ez a korlát azonban egyáltalán nem érvényesül a büntetőeljárásban.

Bármely értelmezést is fogadjuk el, az uniós jog a magyarnál mindenképp tágabb teret ad az adatszolgáltatási igény érvényesítésének.⁵⁶⁸

*A jogosult a jogsértő által a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését is követelheti.*⁵⁶⁹ Ennek minimumának azt az összeget lehet tekinteni, amelyet a jogsértő – a jogsértés következtében – elmulasztott jogdíjként megfizetni a jogosult felé. A legtöbb esetben azonban a jogsértő a felhasználással a jogdíjat meghaladó mértékű gazdagodásra is szert tesz, ebben az esetben ez a többlet is érvényesíthető azzal, hogy a jogsértő igazolt költségei ebből levónásra kerülnek.

A gazdagodás visszatérítése kapcsán szükséges megemlíteni azt is, hogy e szankciót nem csupán objektív, vagyis a jogsértő magatartásának felróhatóságától független jellege különbözteti meg a kártérítésről, hanem hogy *kártérítési igényként a szerző elmaradt haszna is érvényesíthető*, ami többletelem lehet a gazdagodással elért bevételhez képest. Különösen a szerző személyhez fűződő jogainak megsértése esetében merülhet fel olyan, az objektív igények alkalmazásával kellőképpen nem minden esetben orvosolható károkozás, amely a kártérítési igényt megalapozhatja. A Fővárosi Ítéltábla megállapította, hogy amennyiben a jogsértő által végzett felhasználás veszteséges volt, a gazdagodás megtérítése vele szemben az elmaradt jogdíj erejéig ebben az esetben is érvényesíthető.⁵⁷⁰

A jogosult a jogsértés esetén támasztható polgári jogi igényeken felül kérheti a bíróságtól

⁵⁶⁶ Fogyasztó: önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy.

⁵⁶⁷ Ennek oka, hogy az Elkertv. azt is kifejezetten rögzíti, hogy mely igények érvényesíthetők, ha a felelősségkorlátozás egyébként érvényesül, de ezek között nem szerepel az adatszolgáltatás. A Kúria 2016-ban hozott ítéletében az utóbbi értelmezést erősíti meg. Mindenképp szűkíti azonban a kérhető adatok körét polgári eljárásban az adatvédelmi szabályozás, mivel amikor a jogsértő csak magánjellegű közlés keretében sért szerzői jogot, és nem minősül elektronikus hírközlési szolgáltatónak (elektronikus kereskedelmi jogi értelemben: tartalomszolgáltatónak), a közvetítőszolgáltató nem köteles polgári eljárásban kiadni a személy nevét, címét és az azonosításhoz szükséges adatait.

⁵⁶⁸ A Promuscae-ügyben a Bíróság kimondta, hogy az Elker-irányelv, az Infosoc-irányelv és az adatvédelmi irányelv nem kötelezi arra a tagállamokat, hogy a szerzői jog hatékony védelmének biztosítása céljából előírják a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét. Vagyis ezen a téren a tagállamok saját kompetenciáik alapján dönthetnek a kötelezettség megteremtéséről. (Azt, hogy a tagállamokat nem akadályozza az uniós jog abban, hogy a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét a nemzeti jogban előírják, megerősítette az azóta született LSG-döntés is.).

⁵⁶⁹ Bővebben *Faludi Gábor*: A jogsértéssel elért gazdagodás megtérítésére irányuló igény a szerzői jogi törvény bírói gyakorlatában. *Védjegyvillág*, 17. évfolyam, 1–2. szám, 2007, p. 36.

⁵⁷⁰ Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.306/2008/5.

- ◆ *a biztosítási intézkedés elrendelését* a bírósági végrehajtásról szóló törvény szabályai szerint, ha valószínűsítette, hogy a kártérítés, illetve a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítése iránti követelésének későbbi kielégítése veszélyben van, és a jogsértés kereskedelmi mértékű;
- ◆ *a jogsértő kötelezését banki, pénzügyi és kereskedelmi adatainak és iratainak közlésére,* illetve bemutatására a biztosítási intézkedés elrendelése céljából.

Az előzőekben ismertetett igényeket attól függetlenül lehet érvényesíteni, hogy a jogsértő úgy járt-e el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Ezzel szemben a szerződé- sen kívüli jogsértésért a jogsértő csak felróhatóság esetén felel. Míg a gazdagodási igény érvényesítése során nem lehet figyelembe venni a jogosult elmaradt hasznát és a jogosult oldalán felmerült költségeket, addig itt ezeket is lehet érvényesíteni. Emiatt ezek egymás- sal párhuzamosan is érvényesíthetők, de egymásra figyelemmel ítéli meg ezeket a bíróság. A Debreceni Ítéltábla álláspontja szerint az elmaradt jogdíj gazdagodás megtérítéseként igényelhető, de ha a felperes nem bizonyítja, hogy a felhasználás során ezt meghaladó kára keletkezett, kártérítést nem érvényesíthet.⁵⁷¹

Az egyetlen, kifejezetten személyhez fűződő jogi szankció a *sérelemdíj*, amely bármely személyhez fűződő jog megsértése esetén megilleti a jogosultat, és feltétele, hogy a jogsértés nem vagyoni sérelmet okozzon. A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetre gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg, tehát itt nincs lehetőség járadékban való marasztalásra.

Azokban az esetekben, amikor a jogsértés szerződést sért, a Ptk. szerződésszegésre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni, erre vonatkozóan nincsenek sajátos szerzői jogi rendelkezések.

A szerzői jogi jogsértések esetére az *ideiglenes intézkedés* elrendelésének szabályai is könnyítettek (a kérelmezőnek igazolnia kell, hogy ő a jogosult és a mű védett, ebben az esetben az ideiglenes intézkedés elrendelését különös méltánylást érdemlő érdekűnek kell tekinteni), valamint ideiglenes intézkedés benyújtása lehetséges a keresetlevél benyújtását megelőzően is (de ehhez szükséges a 15 napon belüli keresetindítás). Továbbá ha a késede- lem egyébként helyrehozhatatlan károkat okozna, van lehetőség az ideiglenes intézkedés- nek a másik fél meghallgatása nélküli elrendelésére is. Mindezek a lehetőségek a szerzői jogi jogsértések elleni polgári jogi fellépés gyorsítását, hatékonyságának fokozását szolgálják.

10.3. BÜNTETŐJOGI ESZKÖZÖK

A szerzői és kapcsolódó jogok súlyosabb megsértése esetében a büntetőjogi szankciórend- szer is rendelkezésre áll, és nem kizárt az, hogy egy jogsértés miatt párhuzamosan polgári jogi és büntetőjogi eljárás is induljon. Ez nem jelenti azt, hogy a polgári jogi és a büntető jogi felelősség feltételeinek vizsgálatát ne külön-külön kellene lefolytatni, sőt a Be. 10. §-a szerint a büntetőbíróságot nem köti a polgári jogi bíróság döntése.

⁵⁷¹ Debreceni Ítéltábla Pf.1.20.139/2008/6.

A szerzői és kapcsolódó jogok egyes megsértései ellen büntető jogi eszközökkel már a korábbi Btk. hatálya idején is fel lehetett lépni. A Btk. 1. §-a szerint az elkövető büntető jogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével – *törvény az elkövetés idején büntetni rendelt*. Jelenleg még számos olyan büntetőügy van folyamatban, amely a régi Btk. hatálya idején elkövetett magatartást vizsgál. Főszabály szerint *a bűncselekményt az elkövetése idején hatályban lévő büntetőtörvény szerint kell elbírálni*. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntetőtörvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni. Az új büntetőtörvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntetőtörvény szerint nem volt büntetendő. Mindezek miatt főszabályként érvényesül az, hogy *a 2013. július 1-je előtt elkövetett cselekményekre a régi Btk., az ezt követően megvalósuló cselekményekre pedig az új Btk. rendelkezései irányadók*.

A Btk.-ban a szerzői jogi jogsértésekhez kapcsolódó tényállások *kerettényállások*, ami célszerű szabályozási technika amiatt, hogy olyan fogalmak esetében, amelyeket a szerzői jog maga is használ, ne legyen mód a polgári jogi és büntető jogi területen az egymástól eltérő értelmezésre, vagyis ahol a büntetőnorma nem ad a szerzői jogtól eltérő fogalmat, ott a szerzői jogi törvény értelmében kell használni az adott kifejezést. A szerzői jogot érintő bűncselekmények ellen hivatalból indul eljárás, ez természetesen nem zárja ki a jogosulti feljelentést. A szerzői jogot érintő bűncselekményekben a nyomozó hatóság a NAV, az első fokon eljáró bíróság pedig az illetékes járásbíróság, kivéve, ha a bűncselekmény legalább különösen jelentős (500 millió Ft feletti) vagyoni hátrányt okozó szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, ebben az esetben az illetékes törvényszék jár el első fokon.

A következő alpontok az egyes büntetőjogi tényállásokat ismertetik.⁵⁷² Tényálláson egy jogszabály alapjául szolgáló eseménysort, helyzetet, magatartást és annak körülményeit értjük. Törvényi tényállás egy jogszabályban (Btk. vagy Szabstv.) megfogalmazott absztrakt eset, mint pl. „aki más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel”.

10.3.1. Bitorlás

Btk. 384. § (1) Aki

- a) más *szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel*, és ezzel a jogosultnak *vagyoni hátrányt okoz*,
- b) gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaélve más szellemi alkotásának hasznosítását vagy az alkotáshoz fűződő jogok érvényesítését attól

⁵⁷² Tovább gondolasra ajánlott olvasmányok I. Fazekas Judit, Gyenge Anikó: Büntetőjogi jogérvényesítés a szellemi tulajdon-jogok területén európai és nemzeti szinten. ISZJSZ, 1. (111.) évfolyam, 6. szám, 2015. december, p. 5–22; Újhelyi Dávid: Megjegyzések a büntető törvénykönyv szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése tényállásához. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 6. szám, 2015. december, p. 59–77.

teszi függővé, hogy annak díjából, illetve az abból származó haszonból vagy nyereségből részesítsék, illetve jogosultként tüntessék fel, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bitorlás tárgya a sértett („más”) szellemi alkotása, illetve a szellemi alkotásokon fennálló kizárólagos (vagyon és személyhez fűződő) jogok. A büntető jogi úton is szankcionált bitorlást *nem lehet elkövetni kapcsolódó jogi jogosultak sérelmére* (ezen jogsértések ellen polgári úton lehet fellépni), hanem csak szerzői jogi védelem alatt álló alkotásokkal kapcsolatban.

A Btk. az elkövetési tárgy tekintetében a korábbi szabályozáshoz képest érdemi változást e tekintetben nem hoz: az, hogy az értelmező rendelkezésben „a szerzői jogi védelem alá tartozó irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás” jelenik meg a korábbi „irodalmi, tudományos és művészeti alkotás” helyett, csak pontosítás: a joggyakorlat korábban sem tekintette bitorlásnak a már nem védett művek bitorlását. Így ha valaki egy már nem védett alkotást bitorol, az ellen legfeljebb más bűncselekmény elkövetése miatt (pl. fogyasztók megtévesztése) lehet fellépni, de az illető bitorlást nem követ el. A Btk. ennél részletesebb definíciót nem ad, vagyis azt, hogy mi minősül például irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotásnak, az Szjt. alapján kell megítélni (lásd 4.2. alfejezetet).

A bűncselekmény passzív alanya (vagyis akinek a terhére a bűncselekményt elkövetik) a szellemi alkotás létrehozója (írója, festője, zeneszerzője stb.) vagy más jogosultja.

A bitorlás két, egymástól elváló elkövetési magatartással valósítható meg. Egyrészt *más szellemi alkotásának sajátként való feltüntetésével*, ez a klasszikus, hétköznapi értelemben vett bitorlás. Ez az eset a plágium, amely nemcsak az elkövetési tárgy egészére, hanem egy részére is elkövethető (pl. egy közös műként készült számítógépi program kísérődokumentációján az egyik fejlesztő csak a saját nevét tünteti fel, így az tehát arra a részre is vonatkozik, amelyet nem maga alkotott). A bitorlásnak ez a megvalósulási formája materiális bűncselekmény, ami azt jelenti, hogy a befejezettséghez az szükséges, hogy vagyoni hátrány (eredmény) következzen be.

Másrészt úgy is elkövethető a bitorlás, hogy *a mű hasznosítását attól teszik függővé, hogy annak díjából, a haszonból vagy nyereségből az elkövetőt részesítsék, illetve hogy jogosultként tüntessék fel, méghozzá úgy, hogy az elkövető a gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaél.* A második esetkörben az elkövető lényegében speciális zsarolást valósít meg, hiszen döntési helyzetét kihasználva kér valamilyen anyagi juttatást, előnyt, vagy kényszeríti egyébként cselekvésre az alkotót. Ennek az elkövetési magatartásnak a törvény meghatározza az elkövetési módját is, ami nem más, mint a munkakörrel, tisztséggel vagy tagsággal való *visszaélés*, ez viszont nem feltétlenül jelent vezető beosztást.

A bitorlás első elkövetési magatartását bárki megvalósíthatja, viszont a második, zsarolási típusú megvalósulási formájának az alanya csak olyan személy lehet, akinek bármilyen gazdálkodó szervezetnél a munkakörénél fogva kötelezettsége a szellemi alkotásokkal kapcsolatos ügyintézés (pl. a harmadik személyek által történő felhasználás során kötendő szerződések előkészítése).

Bitorlást csak szándékosan lehet elkövetni. A rendbeliség (azaz, hogy hányszor követték el a bűncselekményt) a sértettek számához (és nem az érintett művek számához) igazodik.

10.3.2. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése

Btk. 385. § (1) Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait *vagyoni hátrányt okozva megsérti*, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

A Btk. szellemi alkotásokra vonatkozó tényállásai közül ez a tényállás az egyetlen, amely kizárólag a szerzői jog és a kapcsolódó jogok védelmét szolgálja, a releváns tényállások közül a legtöbbször megvalósuló alakzat.

Az, hogy az egyes jogosultakat (szerző, előadóművész, hangfelvétel-előállító, rádió-, televíziószervezet, filmelőállító, adatbázis-előállító), akik egyben a bűncselekmény passzív alanyai is lehetnek, milyen jogok illetik meg, az Szjt. határozza meg.

Az új Btk. indokolása egyértelművé teszi, hogy e tényállás csak a vagyoni jogok megsértése útján valósítható meg, tehát idetartoznak a díjigények is, de a Btk. ezen tényállás keretei között *nem védi a személyhez fűződő jogokat*.

Bármely szerzői vagyoni jog engedély nélküli gyakorlása lehet jogsértő, ezért a bűncselekmény elkövetési tárgya sem mindig valamilyen dolog, amelyben a teljesítmény megtestesül, hanem lehet akár egy (immateriális) előadás, műsor, világhálón elérhetővé tett védett tartalom is.

A bűncselekmény elkövetési magatartása valamely jognak a jogosulttól származó vagy a törvény alapján biztosított engedély nélküli gyakorlása.

A szabad felhasználás megvalósítása nem lehet bűncselekmény (ahogy erre a fejezet bevezetőjében is utaltunk), de ha a szabad felhasználás valamely Szjt. szerinti feltétele nem valósul meg, akkor az megvalósíthatja a tényállást.

A bűncselekmény alapesetében a befejezettséghez szükséges a tényleges vagyoni hátrány okozása. Kísérletnek minősül és ekként büntetendő, ha ugyan nem következik be a vagyoni hátrány, de az erre irányuló célzat bizonyítható. A tényállás minősített esetei a vagyoni hátrány nagyságától függenek.

A 385. § (2) bekezdése – a korábbi jogalkalmazási viták eredményeként végrehajtott módosításnak köszönhetően – megerősíti, hogy *a tényállás kiterjed azokra a jogokra is, amelyek a szerző számára díjigényt biztosítanak*, de egyedi engedélyezési lehetőséget nem, és a díj megfizetésére kötelezett személy nem a tényleges felhasználó, hanem egy köztes személy lenne az Szjt. alapján. Emiatt ezekben az esetekben az elkövető is a díj megfizetésére az Szjt. szerint kötelezett személy. Az elkövetési magatartás az üreshordozó- vagy reprográfiai díj megfizetésének elmulasztása. A mulasztás akkor áll be – azaz akkor tényállásszerű a cselekmény – ha a díj megfizetésére az Szjt.-ben rögzített határidőt elmulasztja a kötelezett.

A 385. § (5) bekezdése szerint nem valósítja meg az (1) bekezdés szerinti bűncselekményt, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, *feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja*. A kivétel célja, hogy a torrenthasználók tevékenységét kivegye a büntetőjogilag

üldözhető cselekmények köréből. A kivétellel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy csak alapesetben nyújt mentesülést: a minősített esetekre egyébként sem alkalmazandó. Ha tehát a torrentező nagyobb vagyoni hátrányt okoz a cselekményével (azaz ötszázezer forint és ötmillió forint közé esik az okozott vagyoni hátrány), büntetőjogi felelősségre vonása lehetségessé válik.

10.3.3. A szerzői jog vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértés

Az új Btk. hatálybalépésével egyidejűleg hatályba lépett a Szabtv. módosítása is, amelynek új 192/A. §-a bevezeti a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértési tényállását, illeszkedve a Btk.-beli tényállás alsó küszöbéhez.

A szabálysértést alapvetően kétféle magatartással lehet megvalósítani: egyrészt azzal, ha valaki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait *százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva megsérti*, másrészt ha a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető, *százezer forintot meg nem haladó üreshordozó-díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja*.

A szabálysértés konkrét elkövetési magatartására a Btk.-nál kifejtettek az irányadók. Csak szándékosan lehet elkövetni, a törvény nem szankcionálja a kísérletet. A szabálysértés általános elévülési ideje 6 hónap, ezt követően már csak polgári eljárás indítható az ügyben. Ez a szabálysértés nem szankcionálható elzárással, viszont valamennyi további büntetés (pénzbírság, közérdekű munka) és intézkedés (járművezetéstől eltiltás, elkobzás, kitiltás, figyelmeztetés) alkalmazható az elkövetőjével szemben.

Hangsúlyozni kell, hogy a második elkövetési magatartás esetében a *százezer forintos értekhatar* nem a hordozók értékére, hanem az azok tekintetében *fizetendő üreshordozó-díjra* vonatkozik. A díj mértékét az elkövetés idején hatályos „Ü” jelű, a Hivatalos Értesítőben közzétett díjközlemény határozza meg.⁵⁷³

Az eljáró szabálysértési hatóság a NAV vámszerve, amely ilyen módon megegyezik a bűncselekmények esetében eljáró nyomozó szervvel.

10.3.4. A vagyoni hátrány

A Btk. értelmező rendelkezései alapján ahhoz, hogy bűncselekmény valósuljon meg, *legalább százezer forintos vagyoni hátrányt kell okozni* (ez alatti összegű vagyoni hátrány esetében szabálysértési eljárás indul). A vagyoni hátrány a Btk. 459. § (1) bekezdés 16–17. pontja szerint lehet *elmaradt haszon/vagyoni előny* és a vagyonban okozott *tényleges kár* is, a mértéke nem releváns. Ebben különbözik a csalástól, mivel az eleve jogtalan haszonszerzési célzatot is követel, itt azonban ennek nem kell megvalósulnia.

⁵⁷³ Természetesen itt nem a szankciós jellegű dupla díjat, hanem a jogkövető magatartás esetén alkalmazandó díjat kell figyelembe venni a mérték megállapításánál.

szabálysértési alakzat	100 ezer Ft alatt		
bűncselekmény			
kisebb vagyoni hátrány	100 001	–	500 000 Ft
nagyobb vagyoni hátrány	500 001	–	5 000 000 Ft
jelentős vagyoni hátrány	5 000 001	–	50 000 000 Ft
különösen nagy vagyoni hátrány	50 000 001	–	500 000 000 Ft
különösen jelentős vagyoni hátrány	500 millió Ft felett		

A vagyoni hátrány pontos mértékét szerzői jogi jogsértések esetében nem egyszerű meghatározni, tekintettel a védett oltalmi tárgy sokféleségére is. Az okozott vagyoni hátrány mértékét jellemzően a jogosult/sértett nyilatkozatának figyelembevételével állapítják meg. A vagyoni hátrány mértékének megállapításánál bevált eszköz az ún. *licencanalógia* alkalmazása is, ami azt jelenti, hogy a díjnak (jelen esetben hátránynak) arányban kell állnia azzal a díjjal, amelyet a szabadalmi licenciaszerződés alapján a hasznosítónak fizetnie kellene. Ez abban az esetben segít, ha az adott mű adott felhasználására vonatkozóan a jogosult már adott felhasználási engedélyt, vagy a piacon ismert a hasonló művek felhasználására vonatkozó szokásos díjazás mértéke.⁵⁷⁴

A közös jogkezelésben gyakorolt jogok esetében az okozott vagyoni hátrányt a közös jogkezelő szervezet díjszabása alapján kell megállapítani, ahol a jogkezelés kötelező. Ahol a jogosult ebből kilépett, a vagyoni hátrány tekintetében csak tájékoztató jelleggel lehet figyelembe venni a díjszabást, de a jogosult saját nyilatkozata is szóba jön.

A jogérvényesítés során alapvetően a következő díjmértékek alakultak ki a gyakorlatban. Kereskedelmi forgalomban egyébként kapható művek esetében a nettó kiskereskedelmi ár 8-10%-át szokták elmaradt licencdíjként megállapítani, ami egy szokásos royaltydíjnak feleltethető meg. A zeneművek engedély nélküli online hozzáférhetővé tétele tekintetében a hangfelvételkiadók egy dal esetében 40 000 Ft (a letöltések számától függetlenül), illetve album esetében 400 000 Ft (a letöltések számától függetlenül) vagyoni hátrányt ismernek el.

Léptékekben jóval nagyobb lehet a vagyoni hátrány akkor, ha az adott album a jogszerű megjelenést megelőzően kerül nyilvánosságra, megakadályozva ezzel a hagyományos kereskedelmi csatornákon keresztül való értékesítést. Erre az esetre a vagyoni hátrány mértékét a jogosultak akár 5 000 000 Ft-ban is megállapíthatják.

Filmek esetében az okozott vagyoni hátrányt engedély nélküli online hozzáférhetővé tétel esetében kétféleképpen lehet megállapítani (elsősorban egyébként itt is jogosult nyilatkozata alapján):

⁵⁷⁴ Szt. 13. § (7) A hasznosítás ellenében járó találmányi díjnak arányban kell állnia azzal a díjjal, amelyet – a találmány tárgya szerinti műszaki területen kialakult licencforgalmi viszonyokra figyelemmel – szabadalmi licenciaszerződés alapján a találmány hasznosítására adott engedély fejében a munkáltatónak, illetve a hasznosító szabadalmaztásnak fizetnie kellene.

1. a mű jogszerűtlen online hozzáférése lehetővé tételének a jogszerű felhasználásra gyakorolt hatása alapján, pl. egy letöltés egyenlő egy DVD nagykereskedelmi nettó árával (2009-ben és azóta lényegében változatlanul átlagosan 1100 Ft/lemez, ill. letöltés);
2. az online forgalmazás jogdíja alapján. Ennek értéke Magyarországon a platformok és az érintett jogok, valamint a jogosított piaci helyének függvényében 800-3 000 USD között mozog – a jelenlegi piaci tapasztalatok alapján. Pl. a felső ár egy amerikai sikerfilm két-éves licencének díja egy Magyar Telekom nagyságú cég számára, Magyarországra, magyar nyelvű változatban, mind IP-TV-re, mind PC-re – az utóbbi platformnál mind megtekintésre (VOD v. streaming), mind letöltésre (Download to Burn); az alsó ár egy európai vagy amerikai ún. standard film IP-TV- és PC-joga, de csak megtekintésre.

10.4. VÉDELEM A MŰSZAKI INTÉZKEDÉSEK MEGKERÜLÉSÉVEL/KIJÁTSZÁSÁVAL SZEMBEN

Gyakori az a félreértés, hogy e tényállásnak is maga a szerzői vagy kapcsolódó jog sértetlensége a tárgya, de a szabályozás elsődleges célja, hogy a jogszerű felhasználásokat garantálni kívánó *műszaki intézkedések megsértésével szemben fel lehessen lépni*. A műszaki intézkedés megkerülését/kijátszását megvalósító személy ugyanis nem valósít meg automatikusan szerzői jogi jogsértést is, mivel tipikus esetben nem a műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz készítője, forgalmazója az, aki ténylegesen többszörözi, terjeszti a műszaki intézkedéssel védett művet.

Azt, hogy mi minősül műszaki intézkedésnek, az Szt. határozza meg: műszaki intézkedés minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket – rendeltetészerű működése révén – megelőzze, illetve megakadályozza. Ha a műszaki megoldás csak szerzői jogilag irreleváns cselekményeket tud megakadályozni (pl. egyszerű műérzékelés a „kalózkodó” esetében), akkor nem lehet védett műszaki intézkedésről beszélni (eltekinthetve attól, hogy hatásos vagy nem hatásos), vagyis a megkerülésével kapcsolatos cselekmények sem fognak jogsértőnek minősülni.

Az Szt. nem állapít meg külön szankciórendszert a műszaki intézkedés megsértése eseteire, hanem a szerzői jog megsértésének következményeit rendeli alkalmazni.

Az említett cselekményért az büntethető, aki tudja vagy akinek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy *a cselekmény célja a műszaki intézkedés megkerülése*. A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni olyan eszköz, termék vagy alkatrész előállítására, behozatalára, terjesztésére, eladására, bérbeadására, eladás vagy bérbeadás céljából történő reklámozására, kereskedelmi céllal való birtoklására, illetve olyan szolgáltatás nyújtására,

- a) amelyet a hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából kínálnak, reklámoznak vagy forgalmaznak;
- b) amelynek a hatásos műszaki intézkedés megkerülésén kívül nincs számottevő gazdasági jelentősége, illetve célja; vagy
- c) amelyet elsősorban a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének lehetővé tétele vagy megkönnyítése céljából terveztek, gyártottak, alakítottak át, illetve teljesítettek.

A szoftverek esetében csak olyan eszköz, termék vagy alkatrész forgalomba hozatalát vagy kereskedelmi céllal történő birtoklását kell a műszaki intézkedés megsértésének tekinteni, amelynek egyedüli szándékolt célja, hogy megkönnyítse a szoftver védelmére szolgáló műszaki megoldás engedély nélküli megkerülését vagy eltávolítását.

A gyakorlatban felmerülhet, hogy a műszaki intézkedés egyes szabad felhasználásokat akadályozhat, ha a műpéldányt hatásos műszaki intézkedés védi (másolásvédtelt CD, DVD). Az Szjt. a reprográfíával történő magáncélú másolás, az átvétel, az intézményi célú többszörözések, valamint a fogyatékkal élők hozzáférését segítő szabad felhasználások esetében lehetővé teszi, hogy a szabad felhasználás kedvezményezettje követelhesse, hogy a jogosult a műszaki intézkedések megkerülésével szemben biztosított védelem ellenére tegye lehetővé számára a szabad felhasználást, feltéve, hogy a szabad felhasználás kedvezményezettje a műhöz jogszerűen férhet hozzá. Ha a felek között nem jön létre megállapodás a szabad felhasználás lehetővé tételének feltételeiről, a felek bármelyike kezdeményezheti az SZJSZT mellett működő egyeztető testület eljárását. A szabad felhasználás kedvezményezettjét e jog nem illeti meg, ha a művet jogszerűen teszik lehívásra a nyilvánosság számára hozzáférhetővé (azaz elérhető az interneten).

A bűncselekmény elkövetési tárgya a műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés vagy felszerelés, az új Btk. külön nevesíti a számítástechnikai programot.

Az elkövetési magatartás a védett műszaki intézkedés kijátszása, amely a törvényben meghatározott módokon valósulhat meg. Ebből következően büntetendő cselekmény a műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés vagy felszerelés készítése, előállítása (tehát gyártása), átadása (birtokba adása), forgalomba hozatala (több, meg nem határozható személy részére történő átadása), a vele való kereskedelem (hasznoszerzési célzatú rendszeres értékesítés).

10.5. A JOGKEZELÉSI ADATOK VÉDELME

A jogkezelési adatok védelmére hasonló okból van szükség, mint a műszaki intézkedésekre. A magyar jog itt is kettős szintű védelmet biztosít, egyrészt az Szjt., másrészt a Btk. útján.

Jogkezelési adat a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánosságához történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg. Ez az adat tájékoztatást nyújt tehát a művel kapcsolatban fennálló akár személyhez fűződő, akár vagyoni jogokról. A védelem nem szűkül az elektronikus jogkezelési adatokra, bármilyen jogkezelési adat idetartozhat (ennek értelmében pl. az üres hordozókon megjelenő ún. *Artisjus-matrix is jogkezelési adatnak minősül*). Tehát a védelem szempontjából lényegtelen a jogkezelési adat formátuma, illetve az, hogy azt milyen módon kapcsolták a mű egyes példányaihoz, a védelem ilyen típusú feltétel nélkül is megilleti azokat.

A jogkezelési adat azonosíthatja a művet, de a művel kapcsolatos jogosultakra vonatkozóan is tartalmazhat információkat. Az Szjt. fogalma a szerzón kívül kifejezett utalást tartalmaz a szerzői jog egyéb jogosultjaira is. Az egyéb jogosult fogalmába a szomszédos jog jogosultjain túl bele kell érteni a szerző jogutódját és a szerzői és szomszédos jogok közös kezelését végző egyesületeket is. A védelem független attól, hogy a jogosult kizárólagos joggal rendelkezik-e vagy sem, illetve hogy egyébként jogosult lenne-e fellépni a szerzői jog megsértése ellen. Ezt támasztja alá az is, hogy a védelem nem csupán a jogosult személyére, hanem a felhasználás feltételeit jelölő adatokra is kiterjed. Ezenkívül pedig az Szjt. 99. §-ának utaló szabálya alapján ide kell érteni az őt megillető jogok tekintetében az adatbázis-előállítót is. Ez a kör lehet tehát a bűncselekmény sértettje.

Eszerint itt sem határoz meg az Szjt. önálló szankciórendszert, hanem a szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni a jogkezelési adat védelmének megsértése esetén. Megsértésnek minősül a jogosulatlan eltávolítás vagy megváltoztatás, továbbá olyan művek jogosulatlan terjesztése, terjesztés céljából történő behozatala, sugárzása vagy a nyilvánossághoz másként történő közvetítése, amelyekről eltávolították vagy amelyeken megváltoztatták a jogkezelési adatot, feltéve, hogy a felsorolt cselekmények bármelyikét elkövető személy tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett e személynek tudnia kellene, hogy cselekményével lehetővé teszi, megkönnyíti vagy leplezi a szerzői jog megsértését, vagy mást arra indít.

A Btk. 387. §-a szerinti jogkezelési adat meghamisítása tényállás is kerettényállás mind a régi, mind az új Btk.-ban, ami különösen abban nyilvánul meg, hogy a jogkezelési adat fogalmára nem ad az Szjt.-től eltérő, önálló definíciót, hanem visszautal a fenti, az Szjt. 96. §-ában foglalt fogalomra.

A Btk. a hamis jogkezelési adat készítését is meghamisításnak tekinti. Nem szankcionálható a hamis jogkezelési adat feltüntetése olyan hordozón, amelyen azt megelőzően ilyen nem szerepelt. Ezen az sem változtat, hogy az új Btk. a hamis jogkezelési adat készítését már szankcionálja: ugyanis a hamis jogkezelési adat esetében csak a készítés, az eredeti jogkezelési adatok körében pedig az eltávolítás, illetve a megváltoztatás tényállásszerű.

A bűncselekmény alanya bárki lehet.

10.6. AZ „ALTERNATÍV VITARENDEZÉS” LEHETŐSÉGEI

Bár a jogérvényesítés a legtöbb esetben bírósági úton zajlik, mégis szólni kell azokról az egyéb lehetőségekről, amelyek más utak igénybevételét is lehetővé teszik a jogaikban sértett felek számára. Nemzeti szinten idetartozik lényegében az értesítési és eltávolítási eljárás, amely az elektronikus úton megvalósított jogsértések elleni fellépést teszi gyorsabbá, illetve a mediáció vagy közvetítői eljárás, amely a kisebb súlyú jogsértések esetében lehet hatékony, a bírósági eljárást megelőző, elkerülő megoldás. Itt kell megemlíteni a választottbírói úton való vitarendezést is, amely a nagyobb értékű, szerződési alapú jogsértések esetében lehet hatékony útja a jogérvényesítésnek. Mivel a mediációra és a választottbírói útra vonatkozóan a szerzői jogban nem találhatók sajátos szabályok, ezeket itt csak megemlítjük.

Nemzetközi szerzői jogi jogviták esetében különös jelentőséggel bír a WIPO mellett működő vitarendezési rendszer, amelyben magánfelek közötti jogviták eldöntésére van mód, illetve a TRIPS-megállapodás végrehajtását segítő, a WTO keretében működő vitarendezési eljárás, amely a TRIPS szerződő államai közötti viták rendezésére szolgál (lásd a 11.2.1. alpontot).

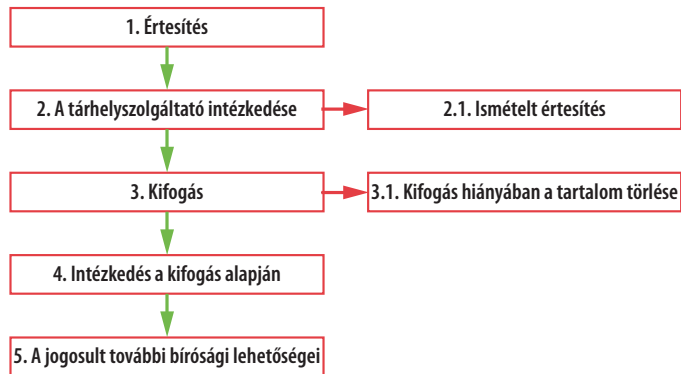
10.6.1. Az értesítési és eltávolítási eljárás

A magyar jogérvényesítési eszköztárban a polgári jogi eszközök között is szerepel a jogsértés abbahagyására kötelezés, illetve lehet kérni a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől. A jogosult egyes igényeket ráadásul harmadik személlyel szemben is érvényesíthet (lásd fent).

Ugyanakkor azonban a polgári jogi jogérvényesítés időigényes, hónapokban vagy akár években mérhető időtartamú, ami az elektronikus környezetben elkövetett jogsértések esetében számos esetben nem lehet elég hatékony.

Az Elkertv. hatálybalépése, 2001 óta, de a piaci szereplők önszabályozása útján valójában már 1999 óta ismert a magyar jogban az úgynevezett értesítési és eltávolítási eljárás, amelynek általános jellemzője, hogy a jogsértőnek állított, szerzői jogi védelem alatt álló tartalom gyors eltávolítására nyújt lehetőséget. Az eljárás ma már nem csak szerzői jogi, hanem védjegyjogi jogsértések és kiskorú személyiségi jogainak megsértése esetén is alkalmazható. Utalni kell itt arra, hogy értesítési és eltávolítási eljárást számos online szolgáltató alkalmaz a Magyarország területén hozzáférhető tartalmak tekintetében, de ezek nem mind esnek a magyar jog hatálya alá (lásd Google).

Az Elkertv. szabályai szerint a közvetítőszolgáltató felel a rajta keresztülmenő tartalomért, kivéve, ha eleget tesz azoknak a követelményeknek, amelyeket az egyes szolgáltató-típusokkal kapcsolatban maga az Elkertv. rögzít, és amelyeket a szolgáltató tevékenységéhez igazodó általános felróhatósági rendszernek lehet tekinteni. Szerzői jogi jogsértések esetében a mentesülésnek azonban további feltétele, hogy a szolgáltató részt vegyen az értesítési és eltávolítási eljárásban, de csak abban az esetben, ha erre a jogosult felhívta. Az eljárás kezdeményezése a jogosult részéről azzal az előnnyel jár, hogy ebben az esetben a szolgáltató felelősségének vizsgálata későbbre tolódik, vagy erre egyáltalán nem kerül sor, és ezt megelőzően a jogsértőnek állított tartalom jó eséllyel viszonylag gyorsan eltávolítható.

Az értesítési és eltávolítási eljárás folyamata⁵⁷⁵

Jogsértés észlelése esetén az értesítést a jogosult megfelelő alakísági szabályoknak megfelelő dokumentumban küldi meg a szolgáltatónak, amelynek a jogsértéssel és a jogosulttal kapcsolatos valamennyi releváns információt tartalmaznia kell. A szolgáltató az átvételtől számított 12 órán belül gondoskodik arról, hogy a tartalom a továbbiakban ne legyen hozzáférhető, és erről 3 munkanapon belül értesíti azt is, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette. Ezt csak akkor tagadhatja meg, ha korábban már történt eltávolítás a jogosult kérésére, kivéve, ha az újabb eltávolítást bíróság vagy hatóság rendeli el. Az, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette, 8 napon belül kifogással élhet, szintén a releváns információk megadásával. Ha a kifogás megfelel a törvényi feltételeknek, a szolgáltató ismét hozzáférhetővé teszi a tartalmat, és értesíti a jogosultat. Ha nem felel meg, akkor az eltávolítást fenn kell tartani. Ezt követően a jogosult már csak úgy tudja ismét eltávolíttatni a tartalmat, ha igényét 10 munkanapon belül abbahagyás és eltávolítás iránti ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is tartalmazó kereset vagy fizetési meghagyás iránti kérelem benyújtása útján érvényesíti, vagy büntetőfeljelentést tesz, és a bíróság így rendelkezik.

Az eljárásnak a magyar jog egy igen részletesen szabályozott változatát ismeri, és a szolgáltatót aktív magatartásra készíti a felelősség alóli mentesülése érdekében. Léteznek azonban olyan nemzeti eljárások is, amelyekben a szolgáltató jóval passzívabb szerepet játszik, és az első felszólítást követően megtörténő eltávolítás után már nincs lehetősége elérhetővé tenni újra a tartalmat, kivéve, ha bíróság megállapítja a jogszerűségét (*notice and stay down*).

Az értesítési és eltávolítási eljárás nagy gyakorlati előnye az eltávolítás gyorsasága, hátránya azonban az, hogy rendszerint nem teszi lehetővé az eltávolítást követő további igényérvényesítést (felelősségre vonást), mivel a szolgáltató vagy nem éri el az érintett igénybevevőt, vagy az nem kifogásolja az eltávolítást. A szolgáltató egyéb úton pedig csak a fent bemutatott feltételekkel kötelezhető a személyes adatok kiadására.

⁵⁷⁵ Az Internet Szolgáltatók Tanácsának közleménye alapján. Forrás: <http://www.iszt.hu/iszt/docs/ertesit-eltavolit-folyamat.pdf>.

10.6.2. WIPO ADR

Bár a WIPO-t alapító szerződés erre nem tartalmaz kötelezettséget, a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1994 óta működtet egy vitarendezési rendszert (*alternative dispute resolution* - ADR),⁵⁷⁶ amely egy önkéntes közvetítői, mediációs és egy kötelező döntést hozó választottbírói fórumot is biztosít a jogkeresőknek, valamint szakértői véleményezést is nyújt, amelynek döntése szintén kötelező, ezáltal lefedve lényegében valamennyi főbb vitarendezési utat. A WIPO saját szakértői listával rendelkezik. Az eljárások szabályai előre rögzítettek és nyilvánosan hozzáférhetők. Előnye, hogy egységes eljárási szabályok alapján zajlik, nincs valamely ország jogához kötve, a felek maguk választhatják ki a döntéshozókat, a döntés végleges, nincs ellene jogorvoslati lehetőség, és végrehajtható. A felek előre is rendelkezhetnek arról, hogy esetleges jövőbeli vitájuk során a WIPO vitarendezési eljárását alkalmazzák, de akár a vita felmerülése után is dönthetnek úgy, hogy a WIPO eljárásait veszik igénybe. A WIPO támogatja azt, hogy a szerződő országok maguk is hozzanak létre hasonló eljárásokat, aminek érdekében tréningeket, konferenciákat is tartanak.

A WIPO ADR-központjának 1994 óta mintegy 400 esete volt, többnyire közvetítés (42%) és választottbírói eljárás (40%), ritkábban szakértői döntés (18%). A nemzetközi jogviták értéke 50 000 és 1 milliárd USD közötti összeg. Az eljárások tárgya elsősorban szabadalom (35%), információ- és kommunikációtechnológia (22%), de kifejezetten védjegy- és szerzői jogi ügyekkel is foglalkoznak. A felmerülő szerzői jogviták művészethez, sugárzáshoz, a szórakoztatóiparhoz és filmalkotásokhoz köthetők. A felek többnyire az eljárás relatíve alacsony költsége, rövid ideje, végrehajthatósága, pártatlansága, bizalmassága és üzleti szellemű (mindkét fél számára előremutató) megoldása miatt választják a vitarendezés ezen formáját.⁵⁷⁷

10.6.3. A WTO vitarendezési eljárása

Egész országokat érintő jogsértések esetében meghatározó szerepe van a WTO keretében működő vitarendezési eljárásnak, amelyet az 1994-ben, a GATT Marrakesh-i fordulójában elfogadott nemzetközi szerződéscomag II. Melléklete tartalmaz, és többek között szellemi tulajdon-jogi jogsértésekkel kapcsolatban is igénybe vehető. Figyelemmel arra, hogy a WTO alapvetően a tagok közötti kereskedelmi szabályokat rendezi, a szellemi tulajdon-jogokat érintő módon a nemzetközi kereskedelmet érintő kérdésekben fordulnak ehhez a fórumhoz a felek. A vitarendezési eljárás meghatározó jelentőséggel bír a konkrét felek vitáján túlmenően az egyes nemzetközi szerződések értelmezésében is. Mivel a szerződő országok rendszerint igyekeznek a szerződéssel összhangban álló szabályokat alkalmazni, a szerzői jogi ügyek száma meglehetősen alacsony (eddig tíz alatti).⁵⁷⁸

⁵⁷⁶ <http://www.wipo.int/amc/en/>.

⁵⁷⁷ Results of the WIPO Arbitration and Mediation Center International Survey on Dispute Resolution in Technology Transactions. WIPO, Geneva, 2013. 23. – <http://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/surveyresults.pdf>.

⁵⁷⁸ https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_subjects_index_e.htm?id=11#selected_subject.

10.7. A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET (SZJSZT)

10.7.1. Az SZJSZT története, eljárása

Az SZJSZT-t mai, testületi formájában az 1969. évi Sztj. hozta létre, de már 1884 óta működik, és több mint 130 éve hatékonyan segíti a szerzői jogi joggyakorlat alakulását.⁵⁷⁹

A testülettől szerzői jogi jogvitás ügyben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok kérhetnek szakvéleményt, illetve a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt, így lényegében bárki fordulhat hozzá. A gyakorlat alapján megállapítható, hogy az SZJSZT törvényileg kijelölt hatáskörét ésszerű keretek között, de tágan értelmezi.

Jelenleg az SZTNH mellett működik, a hivatal biztosítja számára a titkárságot, ugyanakkor a szakvélemények teljes szakmai függetlenségben születnek, a szakértők a hivatallal nem állnak jogviszonyban.

A testület tagjait az SZTNH elnökének javaslata alapján az igazságügyért felelős miniszter a kultúráért felelős miniszterrel egyetértésben, ötéves időtartamra nevezi ki, a tagság korlátlanul megújítható. A tagok listája és az adott ügyben eljáró szakértők neve is nyilvános.

Az SZJSZT az általános szabályok alapján háromtagú tanácsban, tanácsulésen alakítja ki a szakvéleményt. Különösen indokolt esetben, ha az ügy súlya vagy egyéb körülmény ezt indokolja, az eljárás lefolytatható öttagú tanácsban is, illetve ha az ügy egyszerűen megítélhető, a testület egyes szakértői eljárásban is kiadhatja a szakvéleményt. Ha olyan speciális szakértelem is szükséges az ügy eldöntéséhez, amely az SZJSZT tagjainak nem áll rendelkezésre, tanácskozási joggal külső szakértő is felkérhető. Az eljárás díja a tanács létszámához igazodik.

A testület két további ügytípusban is eljárhat, a keretében létrehozott egyeztetőtestületben. Egyrészt ha a felhasználó és a jogosult között, vagy a felhasználók vagy érdekképviselői szervezetük és a jogosultak közös jogkezelő egyesülete között nem jön létre megállapodás a díjazásról és a felhasználás egyéb feltételeiről, továbbá a közös jogkezelő szervezetek, a közös jogkezelő szervezetek tagjai, a jogosultak vagy a felhasználók között a közös jogkezeléssel összefüggésben felmerülő egyéb jogvita esetén bármelyik fél az SZJSZT körében létrehozott egyeztető testülethez fordulhat. Az eljárás célja a megállapodás elősegítése. Másrészt ha a szabad felhasználás kedvezményezettje és a jogosult között nem jön létre megállapodás arról, hogy a szabad felhasználást a műszaki intézkedések megkerülésével szemben biztosított védelem ellenére milyen feltételekkel teszik lehetővé, a felek bármelyike az egyeztetőtestülethez fordulhat. Ez természetesen csak azokban az esetekben lehetséges, ha a törvény egyébként lehetővé teszi, hogy a szabad felhasználást a műszaki intézkedés alkalmazása ellenére is gyakorolják.

A testület szakvéleményei közül a legfontosabbak közzétételre kerülnek az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében, illetve valamennyi nyilvános szakvélemény hozzáférhető az

⁵⁷⁹ Legeza Dénes: A magyar szerzői jogi szakértői tevékenység történetének vázlata 1952-ig. In: Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései. Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2014.

SZTNH honlapján. Amennyiben a szakvéleményt bíróság vagy hatóság kérte, és azt megküldik az SZJSZT részére, a vonatkozó ítélet is hozzáférhetővé válik a honlapon.

10.7.2. Ismertebb szakvélemények

Az SZJSZT-17/2006 számú szakértői vélemény foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az illegális forrásból való többszörözésre kiterjed-e a magáncélú többszörözés szabad felhasználása. Az SZJSZT döntése mérföldkő volt, mivel ennek hatására később a Btk. is módosult, megszüntetve a szerzői és kapcsolódó jogok megsértése tényállás gondatlan alakzatát, illetve a kérdést uniós jogi alapon megvizsgáló Európai Bíróság is azonos eredményre jutott utóbb,⁵⁸⁰ megerősítve az SZJSZT által mondottakat. Eszerint pedig csak az vezethető le az előzőekben elemzett nemzetközi, közösségi és hazai szerzői jogi szabályozásból, hogy a jogellenes magáncélú másolás nem megengedett sem szabad felhasználásként, sem pedig a jogdíjigényre való korlátozás alapján. Bár felmerülhetett volna, hogy ha a jogellenes forrásból történő magáncélú másolásra nem terjed ki a szabad felhasználás, akkor az ezért kompenzáló üreshordozó-díj mértékét is csökkenteni kell, de a testület szerint erre tekintettel nem indokolt az Szjt. 20. §-a szerint a felhasznált kép- és hanghordozókra kivetett jogdíjigény csökkentése (s főleg nem annak kizárása), hiszen az Szjt.-t mindig is így kellett értelmezni. Az SZJSZT kimondta azt is, hogy a jogellenes forrásból való másolással megvalósított jogsértés miatti kártérítési igény érvényesítése esetén figyelembe kell venni, hogy a felhasznált kép- és hanghordozókat milyen díjigény terhelte.

Az SZJSZT-07/2008/1 számú szakértői véleménye általános, elméleti jelleggel is lefektette a fájlcserélés magyar jog szerinti értelmezésének alapjait, kifejtve, hogy a hangfelvételbe foglalt zeneművek, illetve filmalkotások (vagy bármely más, szerzői jogi védelem alatt álló mű és szomszédos jogi védelem alatt álló teljesítmény) „fájlcserélő” rendszerben történő „megosztása”, hozzáférhetővé tétele szerzői jogi értelemben alapvetően két felhasználási mód alá tartozó felhasználási cselekményt valósít meg: a szerzői művek, illetve a hangfelvételek, filmalkotások, továbbá a hangfelvételben foglalt előadóművészi teljesítmények többszörözését, valamint ún. a nyilvánosság számára lehívásra való (interaktív) hozzáférhetővé tételt.

A testület SZJSZT-31/2007/1 számú szakértői véleményében kimondta, hogy a *network PVR* alkalmazása esetén, tehát ha a szolgáltató saját központi szerverén különít el minden előfizető számára egy-egy, a szolgáltató által meghatározott kapacitású tárterületet, amelyhez csak az adott előfizető férhet hozzá azonosítást követően, a tárhelyen való műsorrögzítés nem minősülhet magáncélú másolásnak és ily módon szabad felhasználásnak, ugyanis ebben az esetben a másolat elkészítésében a szolgáltató aktívan és folyamatosan közreműködik, és teljes mértékben irányítása alatt tartja a másolási folyamat elvégzéséhez szükséges komplex technikai-műszaki folyamatot. Ún. *network PVR* esetén a műsor rögzítése nem történhetne

⁵⁸⁰ C-435/12 sz. ACI Adam BV és társai-ügy. L. Hajdú Dóra: A magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak egyes értelmezési kérdései az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 6. szám, 2014. december, p. 40–42.

meg, ha a szolgáltató nem működtetne olyan komplex műszaki szolgáltatást, amelyet, még ha annak működése automatikus is, teljes mértékben a szolgáltató kontrollál.

Az SZJSZT 12/2014 számú szakértői véleményében azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy az állami szervek által megrendelt tanulmányok közadatigénylés során milyen feltételek mellett adhatók ki az igénylő számára. A minisztériumi, hatósági eljárások során a tanulmányokra – amennyiben ügyiratnak minősülnek – nem terjed ki a szerzői jogi védelem. Ebből az is következik, hogy nem a felhasználási szerződések rendelkezéseiből, hanem az ügyirati jellegből kell kiindulni akkor is, ha az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) szerint az adatigénylők a tanulmányokban foglalt, azok által hordozott közérdekű adatok megismerését kérik. A szerzői jogi törvény a tanulmányok adatigénylők általi elolvasása, tanulmányozása, esetleges saját előadásban, saját megfogalmazásban történő ismertetése tekintetében nem biztosít jogi védelmet a tanulmányok szerzőinek akkor sem, ha egyébként a szerzői felhasználási jogok gyakorlására a megrendelővel felhasználási szerződést kötöttek.

A testület kifejtette azt is, hogy a tanulmányok megrendelőnek való „átadásával” mint terjesztési cselekménnyel minden esetben megvalósul a nyilvánosságra hozatal, vagyis a művekkel kapcsolatban a szabad felhasználások gyakorolhatókká válnak akkor is, ha egyébként éppen kívül esnek a hatósági eljárási mentességen.

Az SZJSZT 06/2014 számú, Külföldi szerzői művek védelme című szakvéleményében a 9/2013. számú, elvi bírósági határozat alapján indult büntetőügyben szögezte le, hogy a tömegesen érintett művek védettsége fennállása megállapításának során bizonyítási eljárás nélkül – a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 75. §-ának (3) bekezdése szerint – köztudomású ténynek kellene tekinteni azt, hogy az eljárásban érintett nagyszámú külföldi mű és jogosult esetén a nemzetközi szerződések hálózata folytán a külföldi szerzők művei és teljesítményei az Szt. szerinti védelemben részesülnek.

10.8. A HAMISÍTÁS ELLENI NEMZETI TESTÜLET (HENT) TEVÉKENYSÉGE

A Hamisítás Elleni Nemzeti Testületet 2008-ban hozta létre az igazságügyért felelős miniszter, közösen az akkori Magyar Szabadalmi Hivatallal. A HENT azóta is működik, ott-honát az SZTNH biztosítja.

Az alapvetően koordinatív, véleményező, javaslattevő feladatokat végző, társadalmi szervezeteket és állami szereplőket is tömörítő testület elsődleges célja az, hogy elősegítse a szellemi tulajdon-jogi jogsértések elleni hatékony fellépést a szellemi tulajdon-jogok minden területén. A HENT-ben Műtárgyhamisítási, Gyógyszerhamisítási, Tudatosságfejlesztési, Ipari és Kereskedelmi, Infokommunikációs, valamint Jogérvényesítési Munkacsoport működik.⁵⁸¹

A HENT közvetett célja, hogy a jogérvényesítés hatékonyabbá tételével, valamint a hamisítás elleni küzdelem eszközeinek megerősítésével segítse a gazdaságban működő vál-

⁵⁸¹ <http://www.hamisitasellen.hu/testuletrol/munkacsoportok/>.

lalkozások (elsősorban különösen a kis- és középvállalkozások) versenyképességét. Ez a célkitűzés azon a felismerésen alapul, hogy a hamisítás elleni hatékonyabb fellépés fehériti a gazdaságot, több munkahelyet teremt, növeli az állami adóbevételeket, fokozza a fogyasztói biztonságot.

A HENT személyi összetételét tekintve is kettős: tagjai azok az állami szervek, amelyeknek tág értelemben van a szellemi tulajdon védelmével összefüggő feladatkörük, valamint azok a reprezentatív érdekképviselői szervezetek, amelyeknek a tevékenysége szintén a szellemi tulajdon-védelemhez kapcsolódik.⁵⁸² Ez a paritásos jelleg biztosítja a párbeszéd hatékonyabbá tételét, valamint a jogérvényesítéssel kapcsolatos valamennyi releváns szempont figyelemvételének az esélyét.

A HENT működését a Hamisítás Elleni Nemzeti Testületről szóló 287/2010. (XII. 16.) Korm. rendelet szabályozza, amelynek alapján feladatai a következők:

- ◆ A hamisítás elleni nemzeti stratégia és az ahhoz kapcsolódó intézkedési tervek kidolgozása, végrehajtásuk összehangolása. Stratégia utoljára 2008–2010-ben készült, az elmúlt években (2010–2015) a Hamisítás Elleni Akcióterv végrehajtása zajlott.⁵⁸³
- ◆ A hamisítás elleni nemzetközi és európai uniós kezdeményezésekkel kapcsolatos kormányzati tevékenység összehangolása és támogatása;
- ◆ A hamisításra vonatkozó statisztikai adatok rendszerezése, elemzése. A HENT rendszeresen végeztet felméréseket, így például több alkalommal mérte fel a fájlcserevel kapcsolatos attitűdöket, illetve foglalkozott a bioélelmiszerek hamisításával.⁵⁸⁴
- ◆ Tudatosságnövelő, felvilágosító programok, kampányok kezdeményezése, összehangolása, valamint végrehajtásuk figyelemmel kísérése. A HENT maga is végez ilyen programokat, illetve aktívan részt vesz a más szereplők által szervezett hasonló programokban is. (Így például a Design Héten, a Sziget Fesztiválon, a Kriminálexpón).⁵⁸⁵
- ◆ A hamisítás elleni fellépésben közreműködő rendészeti és igazságügyi szervek alkalmazottainak továbbképzése.
- ◆ Javaslattétel a szellemi tulajdon-jogok érvényesítését szolgáló jogszabályok megalkotására és módosítására.

10.9. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

10.9.1. Fogalmak

Műszaki intézkedés: minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amelyik arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket – rendeltetésszerű működése révén – megelőzze, illetve megakadályozza.

⁵⁸² <http://www.hamisitasellen.hu/testuletrol/a-testulet-tagjai/>.

⁵⁸³ <http://www.hamisitasellen.hu/testuletrol/akciotervunk-es-kapcsolodo-jogszabalyok/>.

⁵⁸⁴ <http://www.hamisitasellen.hu/dokumentumtar/kutatasok/>.

⁵⁸⁵ <http://www.hamisitasellen.hu/rendezvenyek/kepzesek-eloadasok/>.

Kerettényállás: olyan tényállás, amelynek tartalmát nem a Btk., hanem egy másik törvény, jelen esetben az Szjt. tölti ki.

Vagyoni hátrány: a vagyonban okozott tényleges kár, az elmaradt vagyoni előny és az elmaradt haszon.

Fogyasztó: önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy.

Közvetítőszolgáltató: az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltató, amely

- a) az igénybe vevő által biztosított információt távközlési hálózaton továbbítja, vagy a távközlési hálózathoz hozzáférést biztosít (egyszerű adatátvitel és hozzáférés-biztosítás);
- b) az igénybe vevő által biztosított információt távközlési hálózaton továbbítja, és az alapvetően a más igénybe vevők kezdeményezésére történő információtovábbítás hatékonyabbá tételét szolgálja (gyorsítótárolás);
- c) az igénybe vevő által biztosított információt tárolja (tárhelyszolgáltatás);
- d) információk megtalálását elősegítő segédeszközöket biztosít az igénybe vevő számára (keresőszolgáltatás);
- e) alkalmazássl szolgáltató.

10.9.2. Ellenőrző kérdések

1. Milyen szempontok figyelembevételével dönthető el, hogy egy magatartás sérti-e a szerző vagyoni jogait?
2. Megvalósít-e szerzői jogi jogsértést, ha valaki 1000 példány könyv nyomtatására szerez engedélyt, és 1200 példányt nyomtat belőle?
3. Milyen szempontok figyelembevételével dönthető el, hogy egy magatartás sérti-e a szerző személyhez fűződő jogait?
4. Megvalósít-e szerzői jogi jogsértést, ha a statiszták nevét nem tüntetik fel a színházi előadás plakátján?
5. Ki léphet fel polgári úton a szerzői jogi jogsértés ellen?
6. A névfeltüntetés jog megsértése ellen felléphet-e a vagyoni jogok örököse?
7. Ki ellen lehet fellépni szerzői jogi jogsértés esetén polgári úton?
8. Fel lehet-e lépni a fájlcsere személy ellen polgári jogi úton, és milyen jogkövetkezmények alkalmazhatók/nem alkalmazhatók fájlcsere esetében?
9. Mely igények érvényesíthetők úgy, hogy a bíróságnak nem kell vizsgálnia a jogsértő magatartásának felróhatóságát?
10. Mely igények esetében kell megvizsgálnia a bíróságnak a jogsértő magatartásának felróhatóságát?
11. Milyen vagyoni jellegű jogkövetkezményeket lehet alkalmazni a szerzői jogi jogsértővel szemben? Ha a gazdagodás megtérítését sikeresen kéri a jogosult, az alapot ad-e a kártérítés követelésére is?
12. Milyen feltételekkel kötelezhető szűrésre, blokkolásra egy közvetítőszolgáltató az EUB szerint?
13. Milyen feltételekkel kötelezhető egy közvetítőszolgáltató a személyes adatok kiadására az EUB szerint?
14. Milyen alternatív vitarendezési utak állnak rendelkezésre a bírósági jogérvényesítés mellett?

11. NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI UNIÓS SZERZŐI JOG

E fejezet a nemzetközi és uniós szerzői joggal foglalkozik, és röviden kitér a nemzetközi magánjog egyes aspektusaira is annak érdekében, hogy segítséget nyújtson olyan esetekben, ha valamely külföldi elem miatt nem egyértelmű, hogy melyik állam szerzői jogát kell alkalmazni. A nemzetközi szerzői jog tárgyalása során utal a nagyobb szerzői jogi és szomszédos jogi nemzetközi szerződésekre és bemutatja a WIPO-t. Az uniós szerzői joggal foglalkozó rész az alapvető uniós jogi fogalmak mellett az uniós szerzői jogi irányelvekre is kitér, a fejezet utolsó alpontja pedig egy tematizált összesítést tartalmaz az Európai Unió Bíróságának jelentősebb szerzői jogi ítéleteiből.

11.1. A NEMZETKÖZI, AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS A MAGYAR JOG VISZONYA

Mind a nemzetközi, mind pedig az európai uniós joganyagnak kiterjedt szerzői jogi szabályai vannak, amelyek azonban eltérően érvényesülnek a magyar jogban. Magyarország Alaptörvénye szerint a nemzetközi jog forrásai – vagyis többek között a nemzetközi szerződések, így a szerzői jogi nemzetközi szerződések is – jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.⁵⁸⁶ Ez azt jelenti, hogy egy nemzetközi szerződés szabályai közvetlen kötőerővel nem bírnak Magyarországon, csak közvetett módon, vagyis a hazai jogalkotó (törvény esetében az Országgyűlés) által alkotott és kihirdetett jogszabályokon keresztül (a WIPO Szerzői Jogi Szerződését például a 2004. évi XLIX. törvény hirdette ki). Természetesen Magyarország dönti el, hogy mely nemzetközi szerződésnek kíván a részese lenni.

Az EU joga esetében már más a helyzet. Mindazonon a területeken, ahol az EU-nak hatásköre van, az uniós jognak van elsőbbsége. Az uniós jog érvényesítése minden nemzeti bíróság feladata, azzal szemben belső jogszabályra nem lehet hivatkozni, még a tagállamok alkotmányára sem. Sőt, az Alaptörvény alapján az EU joga Magyarországon általánosan kötelező magatartási szabályt is megállapíthat, vagyis bizonyos esetekben nem szükséges a magyarországi jogalkotás ahhoz, hogy valamely uniós jogszabályt Magyarországon alkalmazni kelljen.⁵⁸⁷ E szabály alapvetően az ún. *rendeletekre* és *határozatokra* vonatkozik. Az uniós *irányelvek* elsősorban a tagállami jogokba történő átültetésük, azaz implementációjuk révén válnak az uniós jogon alapuló egységes és kötelező nemzeti szabályokká az egyes tagállamokban. A szerzői jog területén jellemzően irányelvek születtek, amelyeket az Szjt.-t módosító egyes törvények ültettek át a magyar jogba.

Előfordulhat olyan eset is, hogy az EU maga köt meg egy nemzetközi szerződést, amelyik a tagállamait is kötelezi. Ebben az esetben a nemzetközi jog az uniós jogon keresztül hat a

⁵⁸⁶ Magyarország Alaptörvényének E) cikke (2) Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja. (3) Az Európai Unió joga – a (2) bekezdés keretei között – megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt.

⁵⁸⁷ E kötelezettségnek nemzetközi jogi alapja is van. Lásd e tekintetben továbbá az uniós alapszerződéseket és hazánk csatlakozási szerződését.

tagállami jogra (lásd az alábbi ábrát).⁵⁸⁸ Ez lesz az eset például a vakok és gyengénlátók, és látási képességeikben egyéb okból korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréséről szóló Marrakesh-i Szerződés esetében. A 2013 júniusában aláírt szerződés kapcsán az Európai Unió Bizottsága kifejezetten azon az állásponton volt, hogy a tagállamok ne is legyenek közvetlenül e szerződés részesei, hanem csak az EU-val együtt, annak uniós ratifikációja révén. (E hatásköri kérdés kapcsán az EUB végül a Bizottság megközelítésének megfelelően a kizárólagos uniós hatáskört tekintette helytállónak a szerződés ratifikációja kapcsán.⁵⁸⁹) Léteznek olyan nemzetközi szerződések is, amelyeknek az Európai Unió nem, csak a tagállamok a tagjai, de az uniós jog részét képezik (pl. BUE), továbbá olyanok is, amelyeknek a tagállamok bár tagjai, de az uniós jognak nem képezik részét (pl. Római Egyezmény), és vegyes szerződések is (pl. TRIPS).

A *nemzetközi közjog* keretei között a nemzetközi közösség tagjai (jellemzően szuverén államok) egymás számára irányadó szabályokat állapítanak meg olyan kérdésekben, mint például a hadifoglyokkal való bánásmód [III. Genfi Egyezmény (1949)] vagy a környezetvédelem [Antarktisz-szerződés (1959), Biodiverzitás-egyezmény (1992)]. A szerzői jogi nemzetközi szerződések esetében ez olyan tárgykörökre tér ki, mint például a részes tagállamokban alkalmazott védelmi idő minimális szintje vagy a műsorsugárzó szervezetek számára kölcsönösen biztosított jogok. E nemzetközi szerződésekre e fejezet a későbbiekben részletesebben is kitér.

A *nemzetközi magánjog* célja ezzel szemben, hogy az egyes államok polgárainak vagy jogi személyeinek egymás közötti magánjogi, tehát jellemzően külföldi elemmel bíró gazdasági, személyi jellegű életviszonyait rendezze. Erre azért van szükség, mert sok esetben egyáltalán nem egyértelmű, hogy az ügy kapcsán szóba jövő több állam joga közül melyiket kellene alkalmazni. A szerzőt, a felhasználót, esetleg a felhasználás helye szerinti jogot? E kérdések feloldására a nemzetközi magánjogi tényállásokat rendező normák egy sajátos csoportja jött létre, az ún. *kollíziós szabályok*. Ezek határozzák meg, hogy az ügyben felmerülő nemzetközi, vagyis külföldi elem okán a szóba jövő („összeütköző”) belföldi és külföldi jogszabályok közül ténylegesen melyiket kell alkalmazni, illetve hogy melyik bíróságnak van joghatósága, feltéve, hogy erről a felek nem rendelkeztek. A nemzetközi közjog keretei között kötött nemzetközi szerződés, a BUE alapján tehát valamennyi BUE-tagállamban a szerzői művek védelmi ideje egységesen legalább *pma* 50 év, a nemzetközi

⁵⁸⁸ Ez az eset áll fenn például az ún. hatásos műszaki intézkedésekkel kapcsolatos szabályozás kapcsán, amelyet a WIPO Szerzői Jogi Szerződése vezetett be a nemzetközi szerzői jogba. E szerződést az EU is ratifikálta, és szabályait az Infosoc-irányelvben vette át, amelyeket természetesen az Sztj. is tartalmaz.

⁵⁸⁹ Az A-3/15-ös számú eljárásban egyelőre csak a főtanácsnok véleménye született meg, amely a kizárólagos uniós hatáskör mellett foglalt állást.

magánjog határozza azonban meg azt, hogy egy lengyel író Ukrajnában kiadott könyvét érintő kiadási szerződés esetében melyik jog alkalmazandó.⁵⁹⁰

11.1.1. Mikor melyik jogot alkalmazzuk?

Talán akkor merül fel az alkalmazandó jog kérdése leginkább, amikor belföldi és egy külföldi szerződő fél létesít szerződéses kapcsolatot egymással, vagy egy külföldi szerző jogait sértik meg. A szerzői jog esetében ez tipikusan felhasználási szerződés kötését jelenti. Példa lehet erre szoftver, telefonos alkalmazás vagy audiovizuális tartalom magyarországi letöltése kapcsán mondjuk egy japán céggel online kötött szerződés. Ilyen esetekben attól még, hogy a szerződést mi Magyarországon kötjük meg, nem feltétlenül a magyar vagy a japán jog lesz alkalmazandó. De akkor melyik? A kérdésre választ a nemzetközi és az európai uniós magánjog kollíziós szabályai adják meg.

Az európai uniós tagállamok egységes szerződési kollíziós jogára külön jogszabály, a Róma I. rendelet⁵⁹¹ vonatkozik. Mint korábban erről szó esett, az uniós rendeletek közvetlenül kötelező magatartási szabályokat állapítanak meg, így ezek külön hazai – és persze más tagállambeli – átültetésük nélkül is irányadóak. A rendelet külön érdekessége, hogy bár európai uniós norma, de rendelkezéseit a magyar bíróságoknak nemcsak a többi uniós tagállam viszonylatában, hanem minden – nem uniós – külföldi elemet tartalmazó szerződésre irányadó jog meghatározásánál alkalmazniuk kell. A rendelet alkalmazása független attól is, hogy az alkalmazni rendelt jog egy tagállam joga vagy az EU-n kívüli állam joga.⁵⁹²

A rendelet által kijelölt alkalmazandó jog különösen például a szerződés értelmezésére, a felek jogaira és kötelezettségeire, azok megszűnésére és a szerződésszegés jogkövetkezményeire irányadó.

A rendelet elsősorban a felek autonómiájából indul ki, és a felekre bízta a szerződésükre alkalmazandó jog meghatározását. Az irányadó jog vonatkozhat a szerződés részére vagy annak egészére. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy – az előző példát alapul véve – egy telefonos alkalmazás letöltése kapcsán online kötött szerződés rendelkezhet arról, hogy a felek a szerződéssel kapcsolatosan az Egyesült Államok jogát kívánják kikötni. Ennek eredményeként pedig egy későbbi szerződésszegés esetében az Egyesült Államok joga lesz alkalmazandó. A telefonos alkalmazásokkal, szoftverekkel kapcsolatos szerződésekben a jogválasztás rendre meg is történik, amely körülményt pedig a letöltő egy klikkeléssel el is fogadja, ha az alkalmazáshoz hozzá szeretne jutni.

A jogválasztás szabadsága arra is módot ad, hogy a felek külföldi elem nélkül vagy olyan esetben is valamely külföldi jogot kössenek ki jogviszonyuk kapcsán, amelyhez egyébként egyiküknek sincs közük. Például két szlovák szerződő fél kikötheti a magyar jog alkalmazását, vagy egy német, egy portugál és egy bolgár közötti szerződésben is kiköthető a japán

⁵⁹⁰ Mádl Ferenc, Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 91.

⁵⁹¹ A szerződéses kötelmi jogi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló Róma I. rendelet: az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete.

⁵⁹² Mádl Ferenc, Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 340.

jog, feltéve, hogy van erre okot adó egyéb körülmény. Az alkalmazandó jog a felek együttes akaratával bármikor meg is változtatható.

Nem lehetséges azonban, hogy a felek a jogválasztás révén szabaduljanak meg annak az államnak a kötelező szabályaitól, amelyhez szerződésük egyébként az irányadó körülmények között kizárólag kapcsolódik. Az ilyen kötelező (kógens) szabályok a jogválasztás ellenére érvényesülnek, és a választott jog szabályai mellett alkalmazni kell őket. Nem lehetséges tehát a feleknek kizárólag a munkaviszonyban létrejött művek angolszász típusú teljes körű jogszerzése céljából az Egyesült Királyság jogát kikötniük, ha egyébként a jogviszonyra vonatkozó lényeges tényállási elemek a magyar jog alkalmazását indokolják, ahol ez utóbbi jogszerzés nem lehetséges.⁵⁹³ Ez a szabály pedig nemcsak Magyarország és más EU-tagállamok viszonyában, hanem valamennyi EU-tagállam és egy nem EU-ország viszonyában is igaz. Így pl. egy szerződésben, amelyben valamennyi lényeges tényállási elem egy vagy több EU-tagállamhoz kapcsolódik, nem lehet kikötni a kanadai jogot (ahol a védelmi idő *pma* 50 év) csak azért, hogy kikerüljük a védelmiidő-irányelv szerinti *pma* 70 éves védelmi időt, vagy az Egyesült Államok jogát, ahol a személyhez fűződő jogok védelme – a BUE-tagság ellenére – sokkal alacsonyabb szintű, mint Európában.

Amennyiben jogválasztásra nem kerül sor, a rendelet 4. cikkének (2) bekezdése alapján a szerződésre annak az államnak a joga alkalmazandó, ahol a szerződésre jellemző szolgáltatás (felhasználásiengedély-adás) teljesítésére kötelezett félnek (szerző) a szokásos tartózkodási helye van. Ez a felhasználási szerződések esetében jellemzően a szerző szokásos tartózkodási helye.

A Róma I. rendelet rendelkezéseit a 2009. december 17-e után kötött szerződésekre kell alkalmazni.⁵⁹⁴

Abban az esetben, ha uniós tényállási elem hiányában a Róma I. rendelet nem alkalmazandó, akkor a nemzetközi magánjog kollíziós elvei kerülhetnek alkalmazásra. Ezek alapján is elsősorban a felek által kikötött jog tekintendő irányadónak. (Érdekesség, hogy jogvita esetén a jogválasztó kikötést a felek által választott jog rendelkezései szerint kell megítélni.) Kikötött jog hiányában a szerződésekre alkalmazandó jogot – a bírói gyakorlatban kifejlesztett vagy törvényben megállapított kollíziós normák, az objektív kapcsolódó szabályok határozzák meg.⁵⁹⁵

A szerződésen kívüli jogviszonyok tekintetében szintén létezik uniós szintű szabályozás,

⁵⁹³ „Amennyiben a jogválasztás időpontjában valamennyi, a jogviszonyra vonatkozó egyéb lényeges tényállási elem más országhoz kapcsolódik, mint amelynek jogát választották, a felek választása nem sértheti a másik állam azon jogszabályi rendelkezéseinek alkalmazását, amelyekről megállapodás útján nem lehet eltérni.” Rendelet 3. cikk (3).

⁵⁹⁴ Az ezt megelőzően kötött szerződések esetében a rezsim a következő: egyrészt a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (Nmjt.) a 2006. június 1-jét megelőzően kötött szerződésekre, a szerződéses kötelmi jogi viszonyokra alkalmazandó jog meghatározásáról szóló Római Egyezmény (az EK hivatalos lapjának 1980. október 9. száma, Nr. L 266) rendelkezéseit pedig a 2006. június 1-jét követően, de 2009. december 17-e előtt kötött szerződésekre kell alkalmazni. *Mádl Ferenc, Vékás Lajos*: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 342.

⁵⁹⁵ *Mádl Ferenc, Vékás Lajos*: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 340.

ez a 864/2007/EK rendelet, azaz a Róma II. rendelet, amelyet 2009. január 11-től kell alkalmazni a 2007. augusztus 20-a után keletkezett szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra. Szerződésen kívüli kötelmi viszonyoknak tekintendők azok az esetek, amikor a felek között nem áll fenn létező szerződés, de közöttük mégis kötelmi viszony keletkezik. Tipikusan ilyen eset a károkozás és bármilyen olyan helyzet is, amikor valamely fél úgy jut más rovására vagyoni előnyhöz, hogy erre jogalapja nem volt (jogalap nélküli gazdagodás).

A Róma I. rendelethez hasonlóan e norma is olyan szabályozást tartalmaz, amelyet az uniós tagállamok (így a magyar) fórumainak (bíróságainak, hatóságainak) minden külföldi elemet tartalmazó szerződésen kívüli kötelekre irányadó jog meghatározásánál alkalmazniuk kell, függetlenül attól, hogy ennek eredményeként egy tagállam jogát vagy egy kívülálló másik állam jogát kell-e alkalmazniuk. Egy lengyel bíróságnak tehát egy kártérítési ügyben adott esetben a vietnami jogot kell alkalmaznia a rendelet alapján.

Ez lenne a főszabály a szerzői jogi ügyek esetében is, ha bizonyos speciális szerződésen kívüli magánjogi jogsértések – így a szellemi tulajdon megsértéséből eredő szerződésen kívüli kártérítési viszonyok – esetében nem állapítana meg a rendelet különös kollíziós normákat. A szerzői jogi jogsértések esetében irányadó speciális szabályok szerint annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amely szerint az oltalmat igénylik. Ez az ún. *lex loci protectionis* elv. (A rendelet ezen túlmenően kimondja, hogy ha a jogvédelmet uniós jogszabályok biztosítják, olyan kérdésekre, amelyekre az uniós jogszabályok nem terjednek ki, a jogsértés elkövetésének helye szerinti jogot kell alkalmazni.)

A *lex loci protectionis* elv a nemzetközi szerzői jogban már régóta létezik. A BUE 5. cikk (2) bekezdése szerint a védelem terjedelme, valamint a szerző jogainak védelmére biztosított eszközök igénybevétele tekintetében kizárólag annak az országnak a törvényei irányadók, ahol/amelyre a védelmet igénylik, a TRIPS-megállapodás pedig 9. cikkében írja elő, hogy részes tagállamai kötelesek egyúttal a BUE 1–21. cikkének is megfelelni. Ennélfogva mind a BUE, mind pedig a TRIPS-megállapodás tagállamai tekintetében ez a speciális elv irányadó.

A szerződésen kívüli szerzői jogi jogviszonyok kapcsán a kollíziós magánjogot a gyakorlatban jellemzően abban az esetben kell alkalmazni, „ha szerzői – vagyoni és nem vagyoni – alanyi jogok fennállása, a szabad felhasználás, vagy a jogsértés kérdésében kell magyar bírónak egy nem egyezményes államból származó mű esetében döntenie.”⁵⁹⁶

A szerzői jog megsértése miatti kártérítési viszonyok esetében tehát például ha egy magyar szerző kártérítési igénye (szerződésen kívüli károkozás) miatt azért perel Magyarországon, mert művét engedély nélkül adták ki Észtországban, akkor ügyét a Róma II. rendelet szerint azon tagállam joga szerint kell elbírálni, amelyre azt érvényesíti. Ez pedig az észt jog lesz.

A BH2006. 114 esetében a bíróság kifejtette, hogy a szerzői jog átruházására alkalmazandó jog meghatározása attól függ, hogy ez alapvetően a BUE hatálya alá tartozó szerzői jogi kérdés-e, avagy a BUE által nem szabályozott kötelmi jogi jogviszonyt keletkeztető megállapodásnak minősül, amely utóbbi esetben a belső nemzetközi magánjog szerződésekre

⁵⁹⁶ Mádl Ferenc, Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 376.

irányadó kollíziós normái az irányadóak. A bíróság az előző megközelítés mellett foglalt állást, és a BUE 5. cikke alapján a *lex loci protectionis* elvet és a magyar jogot alkalmazta az ügyben.⁵⁹⁷ Erre tekintettel a bíróság kimondta, hogy bár a szerző az Egyesült Államok szerzői joga által megengedett módon egyes vagyoni részjogosítványokat szerződéssel átruházhatott, de az alkalmazandó magyar szerzői jog ebben a körben kógens (eltérést nem engedő) módon kizárja a jogátruházást. Ennek okán a bíróság jogátszállás helyett csak a kizárólagos felhasználási jog megszerzését állapította meg. Erre tekintettel pedig kimondta, hogy amennyiben a szerző az Egyesült Államok szerzői joga által megengedett módon egyes vagyoni részjogosítványait a szerződéssel átruházta, a magyar szerzői jognak ebben a körben kötelező szabályai szerint a jogszerzőnek csak felhasználási jogot engedélyezhetett.

A kollíziós szabályok mellett röviden utalunk a *joghatóság* fogalmára is. E fogalom azt állapítja meg, hogy egy adott ügyben mely állam bíróságának vagy hatóságának van joga eljárni. E kérdést nemzetközi egyezmények, az érintett államok belső jogszabályai, az uniós viszonylatokban pedig uniós rendeletek határozzák meg. Fontos körülmény, hogy attól még, hogy egy ügyben a magyar bíróságok joghatósága állapítható meg, nem következik az, hogy az adott tényállás elbírálására a magyar jogot kell alkalmazni. Ezt állapította meg a Legfelsőbb Bíróság ítélete (EBH 2006/1520. sz.): a felperes a pert magyar bíróság előtt indította, de ez a választás „csupán a joghatóság választását jelentette”, és „nem jelenti egyúttal azt is, hogy a magyar jog alkalmazását” kötötték volna ki a felek. Ugyanez állapítható meg fordítva is: az irányadó jog belföldi vagy külföldi volta nem befolyásolja a joghatóság megállapíthatóságát, illetve kizártságát. Ebben az értelemben mondta ki a Kúria elődje (LB. Pf. III. 21 741/1994. sz.): „Önmagában nem jelenti a joghatóság hiányát az a körülmény, hogy a perben külföldi jogot kell alkalmazni.” Példáan választja szét a joghatóság feltételeinek vizsgálatát az alkalmazandó jog meghatározásától a Legf. B. Pfv. II.20.491/2009. sz. ítélet is.

A joghatóságnak azonban van jelentősége az alkalmazandó jog kapcsán, mivel főszabály szerint az eljáró bíróság saját államának a kollíziós jogát alkalmazza, saját jogrendszerének kollíziós szabályai szerint határozza meg az alkalmazandó anyagi jogot. Ez azt jelenti, hogy amennyiben egy magyar bíróság jár el az adott ügyben, akkor az Nmjt. szabályai alapján fogja meghatározni, hogy az ügy eldöntése kapcsán mely állam jogát fogja alkalmazni, ami természetesen nem csak a magyar jog lehet. Az Nmjt.-ben található kollíziós kapcsoló szabály utalásának eredményeként ugyanis egyes esetekben belföldi, más esetekben külföldi anyagi jogot kell alkalmazni.

⁵⁹⁷ Más kérdés persze, hogy mivel a *lex loci protectionis* elve egyébként általánosan bevett a nemzetközi és európai uniós kodifikációs gyakorlatban, ezért az ezzel egy irányba mutató szabályozást rögzítő Nmjt. alapján ugyanezt az elvet kellett volna alkalmazni.

11.1.2. Az Sztj. által biztosított védelem hatálya

Az Sztj. alkalmazásának hatályát – mely területen, kikre kell alkalmazni – a törvény 2. §-a állapítja meg.⁵⁹⁸ E rendelkezés szerint a szerzői jogi védelem a magyar állampolgár által alkotott vagy a külföldiek által Magyarországon először nyilvánosságra hozott művekre terjed ki. Ezzel együtt azonban a nem magyar állampolgár által külföldön nyilvánosságra hozott művek is részesülhetnek védelemben az Sztj. által, mégpedig abban az esetben, ha a védelem nemzetközi szerződésen vagy viszonyosságon⁵⁹⁹ alapul. Egy külföldi által megalkotott és először külföldön nyilvánosságra hozott mű magyarországi védelme kapcsán tehát kulcsfontosságú jelentősége van annak, hogy az érintett mű szerzőjének állama részese-e valamely szerzői jogi (vagy szomszédos jogi) nemzetközi szerződésnek. Megjegyezhető ugyanakkor, hogy az e szerződésekben részes tagállamok nagy száma miatt elenyésző annak az esélye, hogy valamely mű e körülmény hiánya miatt az Sztj. alapján ne részesüljön védelemben.

2016 elején Bartók Béla műveinek közkinsbe kerülése foglalkoztatta a sajtót. A gyakorlatban Amerikában írt egyszerűs művei az Sztj. alapján Magyarországon már közkinsbe tartoznak. Az Sztj. hatálya egyrészt azért terjed ki műveire, mert hosszú egyesült államokbeli tartózkodása ellenére mindvégig megtartotta magyar állampolgárságát. Ennek hiányában is kiterjedne azonban, mivel Magyarország és az USA számos nemzetközi szerzői jogi szerződésnek a tagja együttesen, így e védelem nemzetközi szerződésen (pl. BUE, TRIPS) is alapul.

A szomszédos jogi jogosultak védelme tekintetében az Sztj. 2. §-ában foglalt követelmény nem irányadó. E rendelkezés tehát nem köti a televíziószervezetek, hangfelvétel-előállítók és az előadóművészek hazai védelmét nemzetközi szerződés fennállásához, így minden külföldi szomszédos jogi jogosult ugyanolyan védelemben részesül Magyarországon, mint a belföldiek.⁶⁰⁰

11.2. A NEMZETKÖZI SZERZŐI JOG ALAPJAI

Alig van még az életviszonyoknak olyan köre, amely annyira követeli a nemzetközi védelmet, mint a szerzői jogi viszonyok; kevés jogterület ennyira szükségszerűen nemzetközi jellegű. A szerzői alkotások és a szerzői jog által védett más teljesítmények felhasználásának

⁵⁹⁸ Az Sztj. 2. §-a szerint: Olyan műre, amely először külföldön került nyilvánosságra, az e törvényben meghatározott védelem csak akkor terjed ki, ha a szerző magyar állampolgár, vagy ha a szerzőt nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján a védelem megilleti.

⁵⁹⁹ „Viszonyosságon a nemzetközi kapcsolatokban az államoknak egymással szemben kölcsönösen elvárt és tanúsított egyforma magatartását, egyforma eljárását értjük. ... Olyan esetekben, amikor jogszabály a külföldi jog alkalmazását viszonyosságtól teszi függővé, a viszonyosságot rendszerint vélemezni kell, azaz az ellenkező bizonyításáig fennállónak kell tekinteni. Ha pedig – kivételesen – jogszabály a viszonyosság bizonyítását kívánja meg, a viszonyosság fennállásáról az igazságügyért felelős miniszter ad a bíróságra és más hatóságra kötelező nyilatkozatot.” *Mádl Ferenc, Vékás Lajos*: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 130.

⁶⁰⁰ *Gyertyánfy Péter* (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 94.

lehetősége mindig túlment a nemzeti határokon, a technika alkotta új eszközök (műholdas sugárzás, felhasználást biztosító digitális eszközök, internet stb.) útján pedig egyenesen világméretűvé vált. Érthető, hogy szinte a korszerű nemzeti szerzői jogok kialakulásával és a technológia adta lehetőségek miatt tömegessé váló kalózkodással egy időben megindultak a nemzetközi védelem biztosítására irányuló kezdeményezések, amelyek alapos előmunkálatok után már a XIX. század végén többoldalú nemzetközi egyezmény elfogadásához vezettek, és ez a fejlődési irány a XX. században is folytatódott.⁶⁰¹

A szerzői jogi szabályozást jelenleg is meghatározó és hosszú múltra visszatekintő alapelv a *territorialitás* (területiség). Ez az elv tükröződött már a brit parlament által 1710-ben elfogadott *Statute of Anne* esetében is, amely a könyvnyomtatással kapcsolatosan a kiadók közötti verseny előmozdítását célzó – egyúttal pedig a szerzők számára jogi oltalmat bevezető – szabályait csak Anglia vonatkozásában, vagyis területileg korlátozott módon tudta megállapítani. Az államok szuverenitása okán valamely ország azóta is csak saját területi határain belül érvényesülő módon tud szerzői jogi oltalmat biztosítani. Amennyiben a területén túlterjeszkedő módon más ország által is elismert és biztosított oltalmat kíván megalapozni, akkor ehhez más országokkal nemzetközi kapcsolatra kell lépnie, nemzetközi megállapodásokat kell kötnie. Az egyes államok a territorialitást a könyvkereskedelem védelme és a külföldi művek szabad fordítása és kiadása miatt sokáig fenntartották. 1781-ben II. József például a viszonzosság kérdéséről így nyilatkozott: „Mihelyt mind a hercegek és köztársaságok közösen végrehajtják ezt az itt előterjesztett, a nyomorgó írók számára bizonyosan méltányos [szerzői jogi] korlátozásokat, úgy nem én leszek köztük az utolsó; de addig nem akarok a talán egyedüli lenni, aki eltilt egy az alattvalói és könyvnyomdászai számára előnyös kereskedést csak azért, hogy őt a költők megénekeljék. Maradjon meg tehát a külföldi könyvek utánnyomása, amíg az általános egyetértés boldog ideje el nem érkezik.”⁶⁰²

Elsősorban a francia nyelv dominanciája miatt, később az olasz, német és angol nyelvű kiadványok védelme érdekében a XVIII. század közepétől kezdve számos bilaterális (kétoldalú) szerzői jogi tárgyú megállapodás született az európai nemzetek között. Ezek azonban nem voltak sem egységesek, sem könnyen alkalmazhatóak,⁶⁰³ sok esetben azonban éppen az ezekben foglalt nemzetközi jogi kötelezettségvállalások szolgáltak a szerződésekkel érintett tagállamok belső jogfejlődésének mozgatórugójául.

A nemzetközi szerzői jogi szabályrendszer egységessége iránti igény a nemzetközi áruforgalom fejlődésével egyre fokozódott, mígnem lényegében az iparjogvédelmi multilaterális (többoldalú) nemzetközi jogalkotás mérföldkövével, a Párizsi Uniós Egyezménnyel (1884) párhuzamosan 1886. szeptember 9-én sor nem került a mindmáig a nemzetközi szerzői jog alapjának tekintett, az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény elfogadására. Erre az alapdokumentumra épül a nemzetközi szerzői jogi és

⁶⁰¹ Mádl Ferenc, Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 373.

⁶⁰² Legeza Dénes: A plágium kérdéséhez: az utánnyomástól az etikai eljárásig. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 4. szám, 2015 augusztus, p. 101.

⁶⁰³ International Protection of Copyright and Related Rights, Document prepared by the International Bureau of WIPO – http://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/activities/pdf/international_protection.pdf.

szomszédos jogi jogalkotás több generációja. A szellemi tulajdon nemzetközi szintű harmonizációs igénye az 1960-as évekre olyan szintet ért el, hogy 1967. július 14-én Stockholmban sor került a WIPO létesítését jelentő egyezmény aláírására,⁶⁰⁴ amely szervezetnek jelenleg 188 tagállama van.

A korábban megkötött két- és többoldalú nemzetközi szerződések többsége továbbra is hatályban van, de jelentőségük a nagy nemzetközi szerzői jogi egyezmények kiterjedt tagsága okán egyre kisebb. Megemlíthető például az Egyesült Államokkal a szellemi tulajdon védelmére kötött egyezmény (közzétéve a Magyar Közlöny 1993. évi 173. számában), amely (II. cikk) a szerzői jogra és a szomszédos jogokra vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz.⁶⁰⁵ Szerzői jogi jelentőséggel bírnak az ún. *szabadkereskedelmi megállapodások* is. Ezek fő célja a kereskedelmi kapcsolatok előmozdítása és így a kereskedelem szempontjából relevanciával bíró, a szellemi tulajdonnal kapcsolatos rendelkezéseket is tartalmazznak. Ezekre példa a jelenleg is formálódó, az EU és az Egyesült Államok között készülő szabadkereskedelmi egyezmény (TTIP-t), valamint az EU és a Kanada közötti szabadkereskedelmi egyezmény (CETA).

Érdemes pár szót ejteni a hamisítás elleni kereskedelmi megállapodásról (angolul *Anti-Counterfeiting Trade Agreement*, röviden ACTA),⁶⁰⁶ amelynek egyik célja az internetes szellemi tulajdoni jogsértések elleni nemzetközi fellépés előmozdítása volt. A létrehozatalára irányuló tárgyalások 2006-ban kezdődtek, részesei voltak az EU és tagállamai, továbbá Ausztrália, Dél-Korea, Japán, Kanada, Marokkó, Mexikó, Szingapúr, Svájc, Új-Zéland és az USA. A megállapodás szövegét tizenegy tárgyalási fordulót követően a felek 2010 novemberében véglegesítették. 2011. március 31-e óta áll nyitva aláírásra, elsőként 2011. október 1-jén Japán (az előterjesztő), Ausztrália, Kanada, a Koreai Köztársaság, Marokkó, Szingapúr, Új-Zéland és az Egyesült Államok írta alá.

Az EU és tagállamai, köztük Magyarország is, 2012. január 26-án írták alá a megállapo-

⁶⁰⁴ Kihirdette: 1970. évi 18. tvr.

⁶⁰⁵ Mádl Ferenc, Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nyolcadik, átdolgozott kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, p. 376.

⁶⁰⁶ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b8/Stop_ACTA_Octopus.jpg/220px-Stop_ACTA_Octopus.jpg.

dást Tokióban.⁶⁰⁷ Bár az ACTA-t aláíró tagországok többségének, így az EU tagállamainak sem lett volna feladata az ACTA értelmében meglévő előírásaik módosítása, de a megálapodás nagyon komoly nemzetközi tiltakozási hullámmal váltott ki. A fellépések fő oka az a félelem volt, hogy az ACTA alapján megkezdődik az internetezők adatforgalmának monitorozása és online jogsértésekért való szigorú szankcionálásuk. 2012 februárjában az Európai Bizottság véleményt kért az EUB-tól annak kapcsán, hogy az ACTA nem ellentétes-e az uniós joggal. Időközben azonban az Európai Parlament elutasította az ACTA EU általi ratifikálását, ezt követően, 2013 januárjában a Bizottság visszavonta az EUB előtti kérelmét. Az ACTA ezzel lekerült az európai uniós napirendről. Az egyezmény tehát nem lépett hatályba az EU területén és annak tagállamaiban.

A nemzetközi szerzői és szomszédos jogi szerződések és az ezeket egy kivétellel igazgató WIPO rövid bemutatására az alábbiakban kerül sor.⁶⁰⁸

11.2.1. Nemzetközi szerzői jogi szerződések

11.2.1.1. Berni Uniós Egyezmény (BUE)⁶⁰⁹

A BUE 1886-ban jött létre, de ez korántsem jelenti azt, hogy az egyezmény a XIX. század vége óta érintetlen volna. A technológiai fejlődés több ízben szükségessé tette felülvizsgálatát, amelyre két évtizedenként került sor. Az 1908-as berlini revízió a védelemmel kapcsolatos anyagi jogi jellegű rendelkezéseket érintette, kiegészítve az oltalom alatt álló művek körét például az építészeti alkotásokkal, a koreográfiával, a gyűjteményes művekkel, a filmalkotásokkal stb. A római felülvizsgálat (1928) kisebb jelentőséggel bírt, de például a személyhez fűződő jogok védelmének bevezetése is az ekkor elfogadott módosításokhoz köthető. Az 1948-as brüsszeli konferencia eredményeként került sor több vagyoni jog megállapítására (pl. az irodalmi művek nyilvános előadása). Az 1967-es stockholmi felülvizsgálat fogadta el azon adminisztratív és záró rendelkezéseket, amelyek máig ható jelentőséggel megállapítják a WIPO-nak a BUE-t érintő igazgatási feladatait. Összességében azonban elmondható, hogy az 1971-es párizsi felülvizsgálatot követően az 1979-es módosítás óta a BUE szövege majdnem 40 éve módosult utoljára.⁶¹⁰

A BUE által alkalmazott két fő alapelv egyike a *nemzeti elbánás elve*. Eszerint amennyiben az adott mű a BUE valamely részes tagállamából – vagyis az ún. *Berni Unió* valamely

⁶⁰⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/Hamis%C3%ADt%C3%A1s_elleni_kereskedelmi_meg%C3%A1llapod%C3%A1s.

⁶⁰⁸ A vakok és gyengénlátók, illetve a látási képességeikben egyéb okból korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréseinek elősegítésére irányuló, 2013 nyarán elfogadott Marrakesh-i Szerződésről e fejezet nem szól, tekintettel arra, hogy ennek egyetlen célja egy a látáskárosultak javára történő kötelező kivétel bevezetése volt. E szerződés is a WIPO keretében született.

⁶⁰⁹ Kihirdette az 1975. évi 4. tvr.

⁶¹⁰ Silke von Lewinski: International copyright law and policy. Oxford University Press, 2008, p. 76–78.

tagállamából – származik,⁶¹¹ a BUE valamennyi tagállamának ugyanolyan szintű védelemben kell részesítenie, mint a saját állampolgárai műveit. A BUE e szabály megállapításával párhuzamosan ún. *minimumjogokat* is lefektet, amelyeket a Berni Unió valamennyi tagjának kötelezettsége a BUE-tagországból származó külföldiek tekintetében biztosítani. Lényegében e két szabály párhuzamos léte biztosítja az unión belüli minimumvédelem valamennyi berni uniós tagállamból származó állampolgár tekintetében történő kölcsönös fennállását.

A nemzetközi szerzői jog azon alapelvét is a BUE fektette le, miszerint *a szerzői jogi védelem nem köthető semmilyen alakisághoz*, és független attól, hogy a mű a származásának országában védelem alatt áll-e. Az 5. cikk alapján a védelem terjedelme, valamint a szerzői jogok védelmére biztosított eszközök igénybevétele tekintetében kizárólag annak az országnak a törvényei irányadók, ahol a védelmet igénylik. A *lex loci protectionis* már előbb bemutatott elvét tehát a BUE fektette le.

Szintén a BUE vezette be a *védelmi idő nemzetközi minimumaként a pma 50 éves időtartamot*. Mivel a BUE a minimumjogok elvi alapján áll, ezzel összhangban külön ki is mondja, hogy az unióhoz tartozó országok jogosultak a BUE-ban meghatározottnál hosszabb védelmi időt biztosítani. Ha valamely részes ország e lehetőségével nem él, akkor az innen származó művek tekintetében a felhasználás országában is ez a rövidebb védelmi idő lesz irányadó akkor is, ha ott egyébként a nemzeti jog hosszabb védelmi időt ír elő. Magyarország a védelmi idő felemelésének lehetőségével az 1994. évi III. törvény elfogadásakor, 1994. július 1-jei hatállyal élt, amikor a szerzői művek védelmi idejét *pma* 70 évre emelte.⁶¹²

⁶¹¹ A BUE 5. cikkének (4) bekezdése szerint: Származási országnak kell tekinteni

a) azokra a művekre nézve, amelyek először az Unió valamelyik országában jelentek meg, ezt az országot; ha pedig a mű az Unió több országában egyidejűleg jelent meg, és ezekben az országokban eltérő tartalmú védelmi idő van érvényben, akkor ezek közül az országok közül azt, amelynek törvényei a legrövidebb tartalmú védelmet biztosítják;

b) azokra a művekre nézve, amelyek egyidejűleg jelentek meg egy Unión kívüli és az Unióhoz tartozó valamelyik országban, az utóbbi országot;

c) a meg nem jelent vagy az először az Unión kívüli országban megjelent olyan művekre nézve, amelyek az Unióhoz tartozó országban egyidejűleg nem jelentek meg, az Uniónak azt az országát, amelynek a szerző állampolgára; mégis

i) az ilyen filmeknek, ha gyártójuk székhelye vagy állandó lakóhelye az Unióhoz tartozó országban van, ez lesz a származási országa,

ii) az ilyen építőművészeti műveknek pedig, ha az Unió egyik országában építették fel, vagy az ilyen grafikai és plasztikai műveknek, ha az Unió egyik országában fekvő ingatlanok alkotórészei, ez lesz a származási országa.

⁶¹² A védelmi idő emelését tartalmazó 14. §-hoz fűzött indoklás szerint „A nemzetközi jogfejlődés ... a védelmi idő növelése felé halad. Ausztria, Németország és – egyes művekre – Franciaország már hetven éves védelmi időt biztosít. Az Európai Közösségek Bizottságának irányelv-tervezete pedig előírja az EK tagállamai számára, hogy a védelmi időt hetven évre emeljék. A Szellemi Tulajdon Világszervezete keretében a Berni Unió Egyezményhez készülő jegyzőkönyv – széles körben elismert tervezete szintén előíranyozza a védelmi idő meghosszabbítását.”

A BUE-vel összefüggésben végezetül feltétlenül kiemelendő a nemzetközi szerzői jogban a kivételek és korlátozások bevezethetősége kapcsán zsinórmértékül alkalmazott ún. „háromlépcsős teszt” is, amelyet először a többszörözésre vonatkozóan a BUE tartalmazott.⁶¹³ Ezt követően a szerzői jogi kivételeket és korlátozásokat szabályozó valamennyi szerzői jogi nemzetközi szerződésben szerepel, alkalmazását fokozatosan kiterjesztve valamennyi vagyoni jogra. (A háromlépcsős teszttel e könyv kivételekkel és korlátozásokkal kapcsolatos 7.2. alfejezete foglalkozik részletesebben.)

A BUE-nak 183 tagja van. Legutóbb Niue csatlakozott hozzá 2016. június 24-én.⁶¹⁴

11.2.1.2. Az Egyetemes Szerzői jogi Egyezmény (ESZE)⁶¹⁵

Annak ellenére, hogy a BUE létrehozóinak célja az volt, hogy a lehető legszélesebb körben alkalmazott nemzetközi jogszabályt hozzanak létre, a fejlődő országok és a kontinentális szerzői jogi rendszerhez képest eltérő megközelítést alkalmazó államok – elsősorban az amerikai kontinens országai, köztük az Egyesült Államok, valamint fennállása alatt a Szovjetunió – hosszú ideig nem lettek részesei (az Egyesült Államok csak 1989-ben lett az). 1952-ben az ENSZ égisze alatt, az egyetemes tagság megteremtése céljából jött létre az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény. Az 1971-ben Párizsban felülvizsgált egyezmény azonban tagjainak a BUE-hoz való későbbi csatlakozása miatt szinte teljesen elvesztette a jelentőségét. Tagállamainak száma 100, legutoljára Montenegró vált a részesévé 2007. április 26-án.⁶¹⁶

11.2.1.3. A szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozó egyezmény (TRIPS-megállapodás)⁶¹⁷

1995. január 1-jén jött létre a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozó egyezmény (*Treaty on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* – TRIPS), amelyhez a csatlakozás a nemzetközi kereskedelem szempontjából kulcsfontosságú WTO-tagság feltétele is. Ennek abból a szempontból van kiemelt jelentősége, hogy a TRIPS előírja tagjainak a BUE lényegi rendelkezéseinek (1–21. cikk, kivéve a személyhez fűződő jogokról szóló 6bis cikk) való megfelelés kötelezettségét, ezzel terjesztve ki a Berni Unió hatókörét.

⁶¹³ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló, 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet szövege szerint: „9. Cikk (1) Az ezen Egyezmény alapján védett irodalmi és művészeti művek szerzőit megilleti az a kizárólagos jog, hogy műveikről bármely módon és formában többszörösítés csak az ő engedélyükkel készüljön. (2) Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

⁶¹⁴ A kép elérhetősége: https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTyZ4KwVEg0dT793mmzkkLS3GabxPeDfUD4Jil40IVODegA_0gGg.

⁶¹⁵ Kihirdette az 1975. évi 3. tvr.

⁶¹⁶ <http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=15381&language=E>.

⁶¹⁷ Kihirdette: 1998. évi IX. törvény.

A TRIPS 3. cikkének 1. bekezdése szerint mindegyik tag a többi tag állampolgárai számára a saját állampolgárainak nyújtottnál nem kevésbé előnyös elbánást köteles nyújtani a szellemi tulajdon oltalmával kapcsolatban, azoktól a kivételektől függően, amelyekről a Párizsi Unió Egyezmény, a BUE, a Római Egyezmény és a Washingtoni Egyezmény rendelkezik (egyenlő elbánás elve).

A TRIPS 4. cikke továbbá kimondja, hogy a szellemi tulajdon oltalmával kapcsolatban a tagok bármelyike által bármely más ország állampolgárának biztosított előnyt, kedvezményt, kiváltságot vagy mentességet azonnal és feltétel nélkül meg kell adni valamennyi többi tag állampolgárainak (*a legnagyobb kedvezményes elbánás elve*).

A TRIPS legnagyobb jelentősége mégis leginkább jogérvényesítési rendelkezéseiben és a hozzá kapcsolódó vitarendezési előírásokban mutatkozik meg, amelyek keretében a rendelkezéseit megsértő tagállam szankciókkal is sújtható.⁶¹⁸ A TRIPS-megállapodás III. Része a jogérvényesítés szempontjából egységesen kezeli a szellemi tulajdon-jogokat, vagyis az egyezményben meghatározott valamennyi szellemi alkotásra vonatkozó jog megsértése esetén „hatékony” eljárást kell a tagállamoknak lehetővé tenni.⁶¹⁹ Egyrészt oltalmi minimumok felállítását teszi kötelezővé, másrészt pedig a hatékony jogérvényesítés eszközrendszerének kodifikálását és annak gyakorlatba való átültetését is előírja. A tagállamok elé hármas követelményt állít, azaz jogrendszerük feleljen meg az általános, a polgári, büntető- és államigazgatási eljárásokkal kapcsolatos, illetve a határforgalommal kapcsolatos különleges követelményeknek.

A TRIPS számos cikke közül kiemelhető továbbá a szoftverek irodalmi művekként történő oltalmazásának előírása, a speciális adatbázis-oltalom alapjainak megteremtése és a háromlépcsős teszt vagyoni jogokat érintő kivételekkel és korlátozásokkal kapcsolatos széles körű alkalmazandóságának rögzítése. Tekintettel az egyezmény kereskedelemi jellegére, a TRIPS személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos rendelkezést nem tartalmaz.

11.2.2. Nemzetközi szomszédos jogi szerződések

Számos nemzetközi szomszédos jogi szerződés született, de ezek közül csupán a BUE-hoz hasonlóan meghatározó *Római Egyezményre* térünk ki részletesebben. Az *előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről* szóló *Római Egyezmény*⁶²⁰ vezette be az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek tekintetében a nemzetközi szomszédos jogi védelmet 1961-ben. Az egyezményt létrejöttének sajátos körülményei miatt a WIPO, az ILO és az UNESCO együttesen adminisztrálja. Alapelvei között szerepel a BUE kapcsán részletesebben kifejtett *nemzeti elbánás* és a *minimumjogok*. Az egyezmény által előírt minimális védelmi idő húsz év. Tagja csak ENSZ-tagállam és BUE- vagy ESZE-részes fél lehet. Jelenleg 92 ország a részese, az Egyesült Államok nem.

⁶¹⁸ E körülmény okán a WIPO keretében elfogadott szerződéseknel nagyobb jelentőséggel bír.

⁶¹⁹ Csiky Péter: A TRIPS Egyezmény szerepe a nemzetközi iparjogvédelmi rendszerben. ISZJSZ, 103. évfolyam, 3. szám, 1998. június.

⁶²⁰ Kihirdette: 1998. évi XLIV. törvény.

Csupán névleg megemlíthető néhány további, kevésbé számottevő szomszédos jogi egyezmény, mint például a hangfelvételek előállítóinak védelmére, hangfelvételeik engedély nélküli sokszorosítása ellen Genfben 1971-ben létrejött egyezmény, továbbá a műhold útján továbbított műsorhordozó jelek elosztására 1974-ben aláírt brüsszeli Műholdegylezmény. E téren legutoljára az Audiovizuális Előadásokról szóló Pekingi Egyezményt fogadták el 2012. június 24-én, amely azonban még nincs hatályban.

11.2.3. A WIPO és az internetszerződések

A BUE adminisztrálását ellátó Berni Iroda felváltására hozták létre 1967-ben a Szellemi Tulajdon Világszervezetét (francia rövidítéssel: OMPI, angol rövidítéssel: WIPO), amely az ENSZ szakosított szervezete. Székhelye Genf, főigazgatója 2008. október 1-jétől az ausztrál Francis Gurry. A WIPO vezetése kapcsán magyar vonatkozásokat is meg lehet említeni: 1973 és 1997 között Bogsch Árpád vezette főigazgatóként, Boytha György⁶²¹ 1979 és 1985 között, id. Ficsor Mihály⁶²² 1985-től szerzői jogi igazgatóként, majd 1992-től 1999-ig főigazgatóhelyettesként irányította a munkát. Magyarország 1970 óta tagja a szervezetnek.⁶²³

HUNGART © 2017

Bogsch Árpád⁶²⁴

HUNGART © 2017

Boytha György⁶²⁵

HUNGART © 2017

Id. dr. Ficsor Mihály⁶²⁶

A szervezet szerzői jogi feladatai közé tartozik a nemzetközi egyezmények védelmi rendszere közötti összhang biztosítása, és az egyezményekkel összefüggő nemzetközi jogi adminisztráció ellátása, de a képzés, tudatosságnövelés, alternatív vitarendezés, sőt, a szerzői jogi közös jogkezelés területén is igyekszik jelentőségre szert tenni. A szerzői jogi nemzetközi jogalkotás szempontjából jelenleg a WIPO Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottsága (Standing Committee on Copyright and Related Rights SCCR) bír jelentőséggel, amely 1998-tól működik (2016 novemberében került sor 33. ülésére). Tagjai a WIPO tagállamai, megfigyelőként pedig részt vesz rajta számos kormányközi és nem kormányzati szervezet; általában évente kétszer ülésezik. Az SCCR ajánlásokat fogalmaz meg a WIPO közgyűlése vagy valamely diplomáciai konferencia számára, esetlegesen nemzetközi szer-

⁶²¹ <http://m.blog.hu/ar/archiregnum/image/boythagygorgy.jpg>.

⁶²² [http://www.uipv.org/i_upload/image/Image00018\(1\).jpg](http://www.uipv.org/i_upload/image/Image00018(1).jpg).

⁶²³ 1986. évi 20. tvr.-rel módosított 1970. évi 18. tvr.

⁶²⁴ https://c1.staticflickr.com/8/7164/6477090859_796b3e4501_b.jpg

⁶²⁵ <http://m.cdn.blog.hu/ar/archiregnum/image/boythagygorgy.jpg>

⁶²⁶ [http://www.uipv.org/i_upload/image/Image00018\(1\).jpg](http://www.uipv.org/i_upload/image/Image00018(1).jpg)

zódések szövegtervezeteit készíti elő. Bár a közelmúltban több nemzetközi szerződés létrehozatalához járult hozzá a működése,⁶²⁷ jelenleg nem látható, hogy az évek óta asztalán fekvő, a szerzői és szomszédos jogi kivételekre és korlátozásokra, továbbá a műsorsugárzó szervezetek védelmére vonatkozó két téma terén mikor kerül sor érdemi továbblépésre. Ezt nagyban nehezíti, hogy a WIPO-ban a tagállamok egyhangú szavazatára van szükség valamely döntés meghozatalához.

A technológiai fejlődés, a szerzői jogi felhasználások tömegességét gyakorlatilag korlátlanná tevő digitális formátumok és a világháló megjelenése hívta életre a WIPO Szerzői Jogi Szerződését⁶²⁸ (WIPO *Copyright Treaty* – WCT) és a WIPO Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződését⁶²⁹ (WIPO *Performances and Phonograms Treaty* – WPPT) 1996-ban. A WCT szerzői, a WPPT szomszédos jogokat szabályoz, és a legnagyobb jelentőségük abban áll, hogy bevezették a művek és teljesítmények online felhasználásával kapcsolatos szerzői és szomszédos jogokat. E jogok bevezetésével együtt a háromlépcsős teszt tekintetükben való alkalmazását is előírták. A szerződések hatásos műszaki intézkedésekkel és jogkezelési adatokkal kapcsolatos rendelkezéseit tükrözi vissza az Infosoc-irányelv és az Szjt. is. Érdekesség, hogy a WCT a korábban eltérően szabályozott, a fényképekre vonatkozó védelmi időt 50 évben egységesítette, míg a WPPT először vezetett be személyhez fűződő jogokat az előadóművészek javára. Mindkét szerződésnek 94 tagállama van.

11.3. AZ EURÓPAI UNIÓS SZERZŐI JOG ALAPJAI

Elsődleges vagy alapvető uniós jogforrásoknak nevezzük az Európai Közösség, későbbi elnevezése szerint EU létrehozását szolgáló alapszerződéseket, az ezeket módosító szerződéseket és az új tagállamok csatlakozási okmányait is. E szabályok fektetik le az EU működésének alapjait. Az uniós jogforrások másik nagy csoportját – amelyekben már az uniós szerzői jog is megjelenik – a másodlagos, származékos jogszabályok alkotják, amelyeket az alapszerződések által létrehozott uniós intézmények hatáskörük keretei között alkotnak meg. A másodlagos jogforrások típusai a következők: *rendelet*, *irányelv*, *határozat* és a nem kötelező erejű jogforrások, a *vélemények* és az *ajánlások*. Az uniós jog részét képezik az EU által kötött nemzetközi egyezmények, az általános jogelvek és az EUB *esetjoga* is. Az uniós jog egészét „közösségi vívmányoknak”, (fanciául: *acquis communautaire*) nevezzük, ezeknek a tiszteletben tartása valamennyi tagállam kötelezettsége. Tekintettel arra, hogy az uniós szerzői jog területén jellemzően irányelvek születtek (eddig két ajánlás született és három rendelet megalkotása van jelenleg is folyamatban),⁶³⁰ ezért e fejezet csak az uniós irányelvekkel kapcsolatos részletekre terjed ki.

⁶²⁷ 2012-ben az Audiovizuális Előadásokról szóló Pekingi Egyezmény vagy 2013-ban a vak, látáskárosult és olvasási képességükben akadályozott személyeknek a kiadott szerzői művekhez való könnyebb hozzáférhetőségéről szóló Marrakeshi Szerződés.

⁶²⁸ Kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény.

⁶²⁹ Kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény.

⁶³⁰ A Bizottság ajánlása (2006/585/EK) (2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről.

Az uniós jogharmonizáció szintje, vagyis az uniós jog által egységesített, szabályozásával lefedett területek mértéke egyes területeként változik. Léteznek teljesen harmonizált területek, ilyen például a versenyjog. A szellemi tulajdon területén – egyelőre – nem történt meg a teljes harmonizáció, vagyis például a tagállamok bizonyos szerzői jogi szabályozási kérdésekben továbbra is szabadon dönthetnek (ilyen kérdés például, hogy bevezetik-e a magáncélú másolást, vagy hogy a felhasználási szerződésekkel kapcsolatosan milyen szabályokat állapítanak meg stb.), másokban viszont nem, például hogy bevezetik-e a műholdas sugárzási jogot a szerzők számára.

Akárcsak az uniós jog, az uniós szerzői jog is több rétegből tevődik össze. A szerzői jogi irányelvek azzal a céllal születtek, hogy harmonizálják a művek, a szomszédos jogi teljesítmények és az adatbázisok tagállami jogokban rögzített oltalmát. Az uniós szerzői jog részét képezik ugyanakkor azon szerzői jogi nemzetközi egyezmények is, amelyeknek az EU a részese (például a WCT, WPPT) és az Unión kívüli harmadik országokkal (például Dél-Koreával) kötött szabadkereskedelmi megállapodások is, amelyeknek szerzői jogi rendelkezési vannak. Az EUB igen széles körű uniós szerzői jogi ítélkezési gyakorlattal bír, amelynek eredményei – főként a szerzői jogi irányelvek értelmezéseit adva – szintén az uniós szerzői jogot gazdagítják.

11.3.1. Az uniós jogalkotás és annak szerzői jogot érintő vetülete

Az uniós jogalkotás feladatát három intézmény látja el. Egyrészt az EU polgárai által közvetlenül megválasztott és őket képviselő Európai Parlament, másrészt az Európai Unió Tanácsa, amelyben az egyes tagállamok kormányainak képviselői vesznek részt, és elnökségét felváltva tölti be egy-egy tagállam egy-egy fél évre. (Magyarország 2011 első félévében töltötte be először az Unió soros elnökségi posztját). A jogalkotásban részt vevő harmadik intézmény az EU érdekeit képviselni hivatott és uniós tisztviselőkből álló Európai Bizottság. A Bizottság feladata az új jogszabályok kezdeményezése, amelyeket a Parlament és a Tanács fogad el, a végrehajtásért pedig a Bizottság és a tagállamok együtt felelnek. A jogszabályok megfelelő alkalmazásának és végrehajtásának biztosítása a Bizottság feladata.⁶³¹

Az Európai Unió Tanácsa 10 különböző, szakosított tanácsi formációban működik, a szerzői jog tekintetében a Versenyképességi Tanács jár el. Szakmai előkészítő szerve – többek között – a szellemi tulajdonnal foglalkozó munkacsoport is, amely a szellemi tulajdon, a szerzői jog, a védjegyek és a szabadalmak területére vonatkozó jogszabályokat készíti elő. Szerzői jogot érintő feladatai közé jelenleg a szerzői jogok érvényesítése, a tagállami álláspontok WIPO SCCR munkájával összefüggésben történő koordinációja és az EU pozíciójának kialakítása, tovább az uniós szerzői jogi rendszer reformja tartozik.⁶³² A munkacsoport ülésein az SZTNH és az Igazságügyi Minisztérium kormánytisztviselői is részt vesznek, és képviselik a magyar álláspontot.

A tanácsi munkacsoporti vitákat követően kap szerepet a Tanács fő – politikai jellegű – előkészítő szerve, a Coreper, amely az EU-tagállamok kormányainak állandó képviselőiből

⁶³¹ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/index_hu.htm.

⁶³² <http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/working-party-intellectual-property/>.

álló bizottság (Állandó Képviselők Bizottsága). E bizottságnak főszabály szerint a Tanács napirendjén szereplő valamennyi pontot előzetesen meg kell vizsgálnia. A tanácsi döntéshozatal Coreper I. munkáját a Mertens-csoport készíti elő.⁶³³

11.3.2. A szerzői jogi irányelvek

Eddig összesen tíz szerzői jogi irányelv született az EU történetében.⁶³⁴ Mivel azonban az implementálásuk révén valamennyi irányelv már a magyar szerzői jogi szabályozás részét alkotja, ezért az egyes irányelvek rövid bemutatását követően utalunk arra, hogy az irányelv által szabályozott kérdésről melyik fejezetben olvashat részletesebben.

A szerzői jogi irányelvek sorában utoljára, 2014. február 26-án elfogadott KJK-irányelv a közös jogkezelő szervezetek felépítésére, működésére, irányítására nézve határoz meg minimumkövetelményeket abból a célból, hogy erősítse e szervezetek átláthatóságát és demokratizmusát. Az irányelv másik fontos célja a zeneművek tagállami határokon átvitelő online felhasználása (mint a zeneletöltés és a *streaming*) hatékony uniós engedélyezési kereteinek megteremtése. Az irányelv törvényi szintű implementációt igénylő rendelkezéseinek átültetésére a Kjkt. révén került sor, lásd a 9.5. alfejezetet.

Az árvaműirányelv célja azon művek digitalizációjának és internetes hozzáférhetővé tételének elősegítése, amelyek szerzői vagy más jogosultjai ismeretlenek vagy ismeretlen helyen tartózkodnak. Korlátozott körben, meghatározott intézmények számára teszi csak lehetővé a felhasználást, aminek az is feltétele, hogy az azzal összefüggő adatokat egy egységes európai uniós adatbázisba felvegyék. Az uniós adatbázist az EUSZTH vezeti. Az ebben az adatbázisban szereplő árva művek bármely tagállam kedvezményezett intézménye által felhasználhatóak, feltéve, hogy ezek gyűjteményében is szerepel az adott mű (ún. kölcsönös elismerés elve). Az irányelv azon rendeltetését, hogy az uniós tagállamokban kiadott művek tömeges felhasználását elősegítse, eddig nem sikerült elérnie (lásd a 9.3. alfejezetet).

A jogérvényesítési irányelv a szerzői művekkel, illetve az iparjogvédelmi oltalom alá tartozó szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogsértések visszaszorítása érdekében vezetett be rendelkezéseket az uniós jogba. Valamennyi tagállamtól megköveteli, hogy hatékony visszatartó erejű, de arányos eszközöket alkalmazzon a hamisítás és kalózkodás ellen. Az irányelv a nemzeti büntető eljárásjogot és a büntetésekkel kapcsolatos tagállami rendelkezéseket nem harmonizálja (lásd a 10.2. alfejezetet).

A követőjogi irányelv célja a követőjog tekintetében az Unióban fennálló különbségek felszámolása, ezzel az uniós műtárgypiacot érintő, a tagállamok közötti versenyhelyzetet próbálja kiegyenlíteni. Bizonyos tagállamok – például az Egyesült Királyság – esetében az irányelv átültetése a követőjog nemzeti bevezetését is jelentette. A követőjogi jogdíj mértékét tagállamonként egységesen meghatározó konkrét arányok nyilvánvalóan nem tudták figyelembe venni az egyes tagállami műtárgypiacok közötti – olykor számottevő – különbségeket (lásd a 8.4. alfejezetet).

Az Infosoc-irányelv szolgálta a WPPT és a WCT uniós jogba történő átültetését és ezzel

⁶³³ <http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/coreper-i/>.

⁶³⁴ Lásd a rövidítések jegyzékében.

az uniós szerzői jog információs társadalomhoz történő igazítását. Az elfogadását megelőzően három éven át tárgyalt jogszabály jelenleg talán az EUB által legtöbbet értelmezett szerzői jogi irányelv. Ennek két oka van, egyrészt ezen irányelv vezet be a nyilvánosságához közvetítés sokszor nem egyértelmű tartalmú vagyoni jogát, másrészt pedig meghatározza az uniós jog keretei között a legfontosabb vagyoni jogok tekintetében a tagállamok által megállapítható kivételek és korlátozások opcionális listáját is. E két aspektus – akár kombinációjuk – sok előzetes döntéshozatali kérdést generál (lásd a 6.3. alfejezetet).

1996 februárjában fogadták el az adatbázis-irányelvet, amely egyrészt egyértelművé tette a tartalmi elemeiben nem, de szerkesztésében eredeti adatbázisok szerzői jogi védelmét, illetve a 15 éves védelmet biztosító „sui generis” adatbázis-oltalmat vezette be az uniós jogba. Az irányelv a digitális és az analóg adatbázisok tekintetében egyaránt állapít meg rendelkezéseket (lásd a 8.3. alfejezetet).

Mivel a BUE csak minimumot ír elő a védelmi idő terjedelme kapcsán, amelynél bármely részes állam biztosíthat hosszabb védelmi időt, így az EU-tagállamok között heterogenitás alakult ki e téren, ami gátolta a belső piac működését. Erre tekintettel került sor a védelmi idő-irányelv elfogadására 1993-ban, amelyet előbb 2006-ban, majd 2011-ben módosítottak. Az irányelv a szerzők védelmi idejét pma 70 évben, az előadóművészekét pedig 50 évben maximalizálta. Többszöri nekifutásra és kritikákat is gerjesztő módon az irányelvet 2011. szeptember 12-én ismét módosították, amely módosítás célja az előadóművészek hangfelvételen rögzített előadásai (nem visszaható hatállyal) védelmi idejének 50-ről 70 évre emelése. A magyar jogba a 2013. évi XVI. törvény ültette át (lásd a 7.1. alfejezetet).

A műholdirányelv célja az audiovizuális tartalmak műholdas és vezetékes továbbkövetítéssel (kábelrel) történő, tagállami határokon átnyúló terjesztésének az elősegítése. Fontos elve a felhasználás helyét meghatározó szabály, amely szerint műholdas nyilvánosságához közvetítésre csak abban a tagállamban kerül sor, ahol a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a műsorhordozó jeleket a műhold felé, majd onnan a Föld felé vezető megszakításlan közvetítési láncba juttatják. Azon irányelvek egyike, amely egy vagyoni jog – nevezetesen a vezetékes továbbkövetítési jog – gyakorlása kapcsán kötelező közös jogkezelést írnak elő. Ilyen irányelv még a követőjogi- és a védelmi idő-irányelvet módosító 2011/77/EU irányelv is. (lásd a 6.3. alfejezetet).

Az 1992-ben elfogadott bérletirányelv 2006-ban kapott új kontórt. E jogszabály vezette be a szomszédos jogok uniós oltalmát, illetve állapította meg a bérlet és a nyilvános használat kölcsönzés vagyoni jogok uniós szabályait, továbbá a terjesztésről és a jogkimerülésről is tartalmaz rendelkezéseket (lásd a 6.3. és 6.4. alfejezetet).

A szoftverirányelvet 1991-ben fogadták el, 2009-ben került sor az újrakodifikálására és addigi módosításaival egységes szerkezetbe foglalására. Az irányelv rögzíti, hogy az EU-ban (akkor még Közösségben) a tagállamoknak a számítógépi programokat – az irodalmi művekhez hasonlóan – szerzői jogi oltalomban kell részesíteniük, továbbá meghatározza az oltalom részleteit, a szoftverekkel kapcsolatos kizárólagos jogokat, és az ezekkel kapcsolatos korlátozásokat (lásd a 8.2. alfejezetet).

11.3.3. Az uniós szerzői jogi jogalkotás jövőbeli irányai

Az uniós szerzői jogi jogharmonizáció fő motorja a kezdetektől fogva az volt, hogy elősegítse a szerzői jogi oltalom alatt álló művek és az ezekkel érintett szolgáltatások belső piacon történő szabad áramlását. A fizikai műpéldányokon túlhaladva napjainkban e törekvés immár az ún. Digitális Egységes Piac megteremtésének célkitűzését szem előtt tartva az online tartalmak (például zene) határon átnyúló hozzáférhetőségét kívánja elősegíteni. A Bizottság jelenlegi jogalkotási tervei a szerzői jog olyan megreformálására irányulnak, amely az uniós szerzői jogot teljességgel a digitális korhoz igazítaná.

A szerzői jogi uniós reformok első csomagjának részét képezte a 2015 decemberében benyújtott, az ún. hordozhatósági rendelethez kapcsolódó javaslat, amelynek célja az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hordozhatóságának a biztosítása.⁶³⁵ E rendelet célja annak a megteremtése, hogy ha valamely fogyasztó a tagállamában valamely jogszerű online tartalomszolgáltatásra előfizet, akkor e szolgáltatáshoz bármely másik olyan tagállamban további külön engedély nélkül hozzáférhessen, amelyben átmenetileg tartózkodik. A rendelettervezet tárgyalása jelenleg is folyamatban van.

A szerzői jogi reform első csomagját követően került sor 2016. szeptember 14-én a második javaslatcsomag bemutatására. Ez két irányelvű, két rendeletű és egy közleményből áll. (Ahhoz képest, hogy a szerzői jogi reformcsomag benyújtása előtt nem létezett rendeleti szabályozás az uniós szerzői jog területén, a Bizottság jelentős irányváltást hajtott végre.)

Ezek közül egy irányelv és egy rendelet célja, hogy a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréseinek elősegítéséről szóló Marrakesh-i Szerződés uniós jogba való átültetését biztosítsa.⁶³⁶ A rendelet a szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó művek és más tartalmak hozzáférhető formátumú példányainak az Unió és harmadik országok közötti, a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló nemzetközi cseréjét hivatott biztosítani. Ennek keretében részletesen szabályozza az ilyen műpéldányok exportjának és importjának a feltételeit. Az irányelv a szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó műveknek és más tartalmaknak a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló, az Unión belül végzett egyes megengedett felhasználási módjait állapítja meg kivételek és korlátozások bevezetésével.

A szintén a második csomag részét képező, a műsorsugárzó szervezetek egyes online közvetítései és a televízió- és rádióműsorok továbbközvetítése során alkalmazandó, a szer-

⁶³⁵ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hordozhatóságának a belső piacon történő biztosításáról, COM/2015/0627 final – 2015/0284 (COD).

⁶³⁶ Rendelet bizonyos, szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó művek és más tartalmak hozzáférhető formátumú példányainak az Unió és harmadik országok közötti, a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló nemzetközi cseréjéről. Irányelv a szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó műveknek és más tartalmaknak a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló egyes megengedett felhasználási módjairól és az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv módosításáról.

zői és a szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályokról szóló rendeletjavaslat a műsorsugárzó szervezetek által kiegészítő/járulékos jelleggel végzett online szolgáltatások jogi helyzetét kívánja rendezni, analóg módon alkalmazva rájuk a műholdas műsorsugárzásról szóló (93/83/EGK) irányelvben szereplő, a felhasználás megvalósításának helyére vonatkozó elvet megállapító szabályt. Emellett a sem vezetékes, sem pedig nyílt internetes hozzáférés révén megvalósítottak nem tekinthető továbbközvetítés engedélyezése kapcsán kívánja a kötelező közös jogkezelést bevezetni az uniós jogba.

Több témát kíván együttesen kezelni a Szerzői jog az egységes digitális piacon című irányelvtervezet. Az öt „Címből” álló dokumentum első címe az irányelvben foglalt fogalmak meghatározását rögzíti. A második cím a kivételek és korlátozások digitális és határon átnyúló környezethez való igazítását célozza. Ennek keretében célja rendezni a kutatási célú szöveg- és adatbányászat, a szerzői jog által védett tartalmak határon átnyúló oktatási célú digitális felhasználása és a kulturális örökség részét képező művek kedvezményezett intézmények általi megőrzésének (digitális többszörözésének) feltételrendszerét. A harmadik cím azokról az eszközökről szól, amelyek a tartalmakhoz való szélesebb körű hozzáférést és az engedélyezési mechanizmusok fejlesztését hivatottak elősegíteni. E cím alatt a kereskedelmi forgalomból kikerült művek unión belüli egyszerűsített felhasználása lehetőségének megteremtése és az audiovizuális művek VOD-platformokon (*video on-demand*) való jobb hozzáférhetőségének elősegítése érdekében előterjesztett rendelkezések olvashatók.

A hatályos irányelvek módosításait és az egyéb, az irányelv alkalmazásával kapcsolatos részleteket tartalmazó ötödik címet megelőző negyedik cím egyrészt a kiadói jogok kapcsán vezetne be az uniós jogba egy új, a sajtópublikációkat (*press publication*) a digitális felhasználások kapcsán megillető oltalmat, valamint elvárásokat is megfogalmaz azon közvetítőszolgáltatókkal szemben, akik védett műveket nagy számban tárolnak és tesznek a nyilvánosság számára elérhetővé. Szintén e cím alatt található az a fejezet, amely a szerzők és az előadóművészek jogátruházási és felhasználási szerződések megkötése és fennállása kapcsán betöltött és néhol kiszolgáltatott helyzetét kívánja javítani a nagyobb átláthatóság, a méltányosabb ellentételezés és az ezek biztosítását gátló jogviták rendezésével kapcsolatos mechanizmusok fejlesztése révén.

A méltányos, hatékony és versenyképes, a szerzői jogra épülő európai gazdaság fejlődésének előmozdítása a digitális egységes piacon elnevezésű közlemény többek között egyfajta helyzetképet nyújt a szerzői jogi reform kapcsán, részletes irányokat fektet le az európai filmipar fejlesztése és az audiovizuális művekhez való jobb hozzáférés biztosítása érdekében, valamint előrevetíti, hogy a közeljövőben várhatóak a Bizottságtól olyan javaslatok is, amelyek a kereskedelmi mértékű szellemi tulajdoni jogsértések elleni fellépés jegyében fognak megszületni.

Mint látszik, igen sokrétű és összetett a javaslatcsomag. Nehéz egyelőre megjósolni, hogy a tárgyalása mennyire hosszú ideig köti majd le az uniós szerzői jogi jogalkotás kapacitásait.

11.4. AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA ÉS JOGGYAKORLATA

11.4.1. Az EUB szerepe

Az ún. esetjogot vagy precedensrendszert elismerő angolszász tagállamok kivételével a nemzeti jogokban a bírósági esetjog tradicionálisan nem tekinthető meghatározó jogforrásnak. Az EU-ban azonban az EUB joggyakorlata komoly jelentőséggel bír.⁶³⁷

Az 1952-ben létrejött luxemburgi székhelyű Bíróságot 28 bíró és 11 főtanácsnok alkotja. Rendeltetése, hogy biztosítsa „az uniós jog tiszteletben tartását” a Szerződések „értelmezése és alkalmazása során”. E feladata keretében egyrészt felülvizsgálja az EU intézményei jogi aktusainak jogszerűségét, másrészt gondoskodik arról, hogy a tagállamok teljesítsék a szerződésekből eredő kötelezettségeiket, és ami a szerzői jog szempontjából a legnagyobb jelentőséggel bír: a nemzeti bíróságok kérelmére (ún. előzetes döntéshozatali vagy EDH eljárás) keretében értelmezi az uniós jogot.

HUNGART © 2017

*Dominique Perrault: Nagyterem (EUB)*⁶³⁸

Az EDH-eljárások keretében a tagállami bíróságok jogosultak – illetve bizonyos esetekben kötelesek – a Bírósághoz fordulni az uniós jog egy adott részének pontos meghatározása végett – például annak érdekében, hogy ellenőrizhessék: nemzeti szabályozásuk mennyiben van összhangban az uniós joggal, vagy mi az uniós szabályozás célja. Az előzetes döntéshozatali eljárásnak célja lehet továbbá valamely uniós jogi aktus érvényességének a vizsgálata. A Bíróság indokolással ellátott ítélettel vagy végzéssel határoz. Azt a nemzeti bíróságot, amely a határozat címzettje, az előtte folyó jogvita eldöntésekor köti ez az értelmezés. A Bíróság ítélete a tartalmilag hasonló kérdésben eljáró más nemzeti bíróságokat is köti.⁶³⁹

Az előzetes döntéshozatali kérelemmel kapcsolatos eljárási szabályokat az Európai Unió

⁶³⁷ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_34909/

⁶³⁸ <https://obykanalen.files.wordpress.com/2015/01/grande-salle-small.jpg>.

⁶³⁹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/hu/.

működéséről szóló szerződés (EUMSZ) és a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) tartalmazza.⁶⁴⁰

A szerzői jog területén számos előzetes döntéshozatali ügy született, amelyeket a könyv több fejezetében – mintegy a magyar szerzői jogot és az irányelvek értelmezését is meghatározó – példaként említünk.

11.4.2. Az EUB szerzői jogi vonatkozású jogesetei

Az elmúlt évtizedben több tucat, a hazai szerzői jogi joggyakorlatra hatással bíró EUB-döntés született. Ezek az ítéletek elsősorban online formában érhetők el az EUB honlapján, illetve a jelentősebb ítéleteket a jogtudományi szakirodalom ismertette. Az EUB joggyakorlatának áttekinthetősége érdekében jelen alpont a jelentősebb szerzői jogi vonatkozású jogeseteket ismerteti tematikusan. Az egyes eseteknél az ügyszámot követően a felek, az európai esetjogi azonosító (ECLI – *European Case Law Identifier*), a döntéshozatal éve, az értelmezett irányelvi rendelkezés és az eset főbb tárgyszavai vannak feltüntetve. A leírás végén [K] jellel jelölt eseteket a könyv releváns fejezetei is feldolgozzák.⁶⁴¹

11.4.2.1. Vagyoni jogok

11.4.2.1.1. Többszörözés

- ◆ C-457/11-460/11. – *VG Wort, Hewlett-Packard GmbH v. KYOCERA és társai* [ECLI:EU:C:2013:426] (2013): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2)–(3) bek. – átmeneti rendelkezések alkalmazhatósága konkrét esetben, többszörözés fogalma, reprográfiai jogdíj kötelezettje.
- ◆ C-403/08. és C-429/08. – *Football Association Premier League Ltd & társai v. QC Leisure & társai* [ECLI:EU:C:2011:631] (2011): 98/84/EK irányelv 2. cikk e) pont, 3. cikk (2) bek.; 2001/29/EK irányelv 2. cikk, 3. cikk, 5. cikk (1) bek – a többszörözési jog terjedelme [K].

⁶⁴⁰ A Pp. 155/A. §-a szerint: (1) A bíróság az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárását az Európai Közösséget létrehozó Szerződésben foglalt szabályok szerint kezdeményezheti.

(2) Az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásának kezdeményezéséről a bíróság végzéssel határoz, egyidejűleg a per tárgyalását felfüggeszti. A bíróság a végzésben meghatározza azt a kérdést, amely az Európai Bíróság előzetes döntését igényli, valamint – a feltett kérdés megválaszolásához szükséges mértékben – ismerteti a tényállást és az érintett magyar jogszabályokat. A bíróság végzését az Európai Bíróság számára való kézbesítéssel egyidejűleg tájékoztatásul megküldi az igazságügyért felelős miniszter részére is. Ha a bíróság az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló kérelmet elutasítja, erről végzéssel határoz. A bíróság az elutasító döntését legkésőbb az eljárást befejező érdemi határozatában megindokolni köteles.

(3) Az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező végzés és az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló kérelem elutasításáról rendelkező végzés ellen nincs helye külön fellebbezésnek. A 2018. január 1-jén hatályba lépő, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 130. §-a rendelkezik az EDH-ről.

⁶⁴¹ A jogeseteket összegyűjtötte és tematikusan összeállította Timár Adrienn.

11.4.2.1.2. Terjesztés

- ◆ *C-516/13. – Dimensione Direct Sales srl & Michele Labianca v. Knoll International SpA* [ECLI:EU:C:2015:315] (2015): 2001/29/EK irányelv 4. cikk (1) bek. – a nyilvánosan vételre kínálás már önmagában is terjesztésnek minősül-e [K]?
- ◆ *C-456/06. – Peek & Cloppenburg KG v. Cassina S.p.A* [ECLI:EU:C:2008:232] (2008): 2001/29/EK irányelv 4. cikk (1) bek. – a nyilvános terjesztés fogalma magába foglalja-e a használat lehetővé tételét és a nyilvános bemutatást [K]?

11.4.2.1.3. Nyilvánossághoz közvetítés

- ◆ *C-117/15. – Reha Training v. GEMA* [ECLI:EU:C:2016:379] (2016): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bek. és 2006/115/EK irányelv 8. cikk (2) bek. – a nyilvánossághoz közvetítés fogalma [K].
- ◆ *C-325/14. – SBS Belgium v. SABAM* [ECLI:EU:C:2015:764] (2015): 2001/29/EK irányelv 3. cikk – a kizárólag direkt betáplálás útján biztosított sugárzás közvetítés-e?
- ◆ *C-279/13. – C More Entertainment v. Linus Sandberg AB* [ECLI:EU:C:2015:199] (2015): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (2) bek. – összeegyeztethető-e az irányelvvel a hozzáférhetővé tétel fogalmának, és ezzel együtt a szomszédos jogi jogosultak kizárólagos jogának szélesebb körű elismerését biztosító nemzeti szabályozás?
- ◆ *C-351/12. – OSA v. Léčebné lázně Mariánské Lázně* [ECLI:EU:C:2014:110] (2014): 2001/29/EK irányelv 3. és 5. cikk – nyilvánossághoz közvetítés a betegek vendégszobáiban elhelyezett TV-/rádiókészülék esetében; irányelv közvetlen alkalmazhatósága; közös jogkezelő mint monopólium.
- ◆ *C-607/11. – ITV Broadcasting Ltd. és társai v. TVCatchup Ltd.* [ECLI:EU:C:2013:147] (2013): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bek. – a művek vezetékes vagy vezeték nélküli nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, illetve megtiltására biztosított jog fogalma, tartalma; ITV catch up szolgáltatás.
- ◆ *C-162/10. – Phonographic Performance (Ireland) Limited v. Írország, Attorney General* [ECLI:EU:C:2012:141] (2012): 2006/115/EK irányelv 8. és 10. cikk – a „felhasználó” és a „nyilvánossághoz közvetítés” fogalma; hangfelvételeknek szállodai szobákban elhelyezett televízió-, illetve rádiókészülékek segítségével történő közvetítése.
- ◆ *C-135/10. – Societa Consortile Fonografici (SCF) v. Marco Del Corso* [ECLI:EU:C:2012:140] (2012): 92/100/EGK irányelv 8. cikk (2) bek.; 2001/29/EK irányelv 3. cikk (2) bek. b) pont – a „nyilvánossághoz közvetítés” fogalma; rádión keresztül sugárzott hangfelvételek fogorvosi rendelőben történő nyilvánossághoz közvetítése [K].
- ◆ *C-283/10. – Circul Globus București v. Uniunea Compozitorilor* [ECLI:EU:C:2011:772] (2011): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bek. – a „nyilvánossághoz közvetítés” fogalma.
- ◆ *C-403/08. és C-429/08. – Football Association Premier League Ltd & társai v. QC Leisure & és társai* [ECLI:EU:C:2011:631] (2011): 98/84/EK irányelv 2. cikk e) pont, 3. cikk (2) bek.; 2001/29/EK irányelv 2. cikk, 3. cikk, 5. cikk (1) bek. – a nyilvánossághoz közvetítés fogalma; a jogellenes eszköz fogalma; külföldi dekódoló eszközök használata; versenykorlátozó kizárólagos felhasználási szerződések; a többszörözési jog terjedelme [K].

- ◆ *C-393/09. – Bezpečnostní softwarová asociace v. Ministerstvo kultury* [ECLI:EU:C:2010:816] (2010): 91/250/EGK irányelv (számítógépi programok jogi védelméről) 1. cikk (2) bek.; 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bek. – szoftver grafikus felhasználói felülete a program kifejezési formájának minősül-e; e felület érzékelhetővé tétele nyilvánossághoz közvetítés-e, amennyiben a program funkciói ezáltal nem irányíthatóak [K]?
- ◆ *C-306/05. – Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Rafael Hoteles SA* [ECLI:EU:C:2006:764] (2006): 2001/29/EK irányelv 3. cikk – televíziókészülékek szállodai szobában való elhelyezése mint nyilvánossághoz közvetítés.
- ◆ *C-89/04. – Mediakabel B.V. v. Commissariaat voor de Media* [ECLI:EU:C:2005:348] (2005): 89/552/EGK irányelv 1. cikk a) pont – „televíziós műsorszolgáltatás” fogalmának értelmezése.

11.4.2.1.4. Hiperlinkek

- ◆ *C-160/15. sz. ügy (főtanácsnoki indítvány) a GS Media BV és a Sanoma Media Netherlands BV és társai között* [ECLI:EU:C:2016:221] (2016) [K].
- ◆ *C-348/13. – BestWater International v. Michael Mebes és társa végzés* [ECLI:EU:C:2014:2315] (2014): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bekezdése – nyilvánosan hozzáférhető, védett mű beágyazása framingtechnikát alkalmazó linkelés útján nyilvánossághoz közvetítés-e [K]?
- ◆ *C-466/12. – Nils Svensson és társai v. Retriever Sverige AB* [ECLI:EU:C:2014:76] (2014): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bek. – hiperlink elhelyezése, nyilvánossághoz közvetítés [K].

11.4.2.2. Szabad felhasználás

- ◆ *C-117/13. – Technische Universität Darmstadt v. Eugen Ulmer KG* [ECLI:EU:C:2014:2196] (2014): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (3) bek. n) pont – kedvezményezett intézmények nyilvánossághoz közvetítése saját helységeikben a kijelölt terminálokon, digitalizálás [K].
- ◆ *C-201/13. – Johan Deckmyn, Vrijheidsfonds vzw v. Helena Vandersteen és társai* [ECLI:EU:C:2014:2132] (2014): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (3) bek. k) pont - paródia uniós fogalma és jellemzői [K]
- ◆ *C-435/12. – ACI Adam BV és társai v. Stichting de Thuis kopie és társai* [ECLI:EU:C:2014:254] (2014): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont és (5) bek. – alkalmazás jogsértő műpéldányok esetében [K]
- ◆ *C-360/13. – Public Relations Consultants Association Ltd v. The Newspaper Licensing Agency Ltd és társai* [ECLI:EU:C:2014:1195] (2014): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (1) és (5) bek. – weboldalak, időleges többszörözés.
- ◆ *C-510/10. – DR, TV2 Danmark A/S v. NCB (Nordisk Copyright Bureau)* [ECLI:EU:C:2012:244] (2012): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bekezdés d) pontja, (41) preambulumbek. – műsorsugárzó szervezet saját műsora; a „saját eszközeikkel” és „a

műsorsugárzó szervezet nevében és annak felelőssége alatt” kifejezések értelmezése és viszonyuk egymással.

- ◆ *C-145/10. – Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH és társai* [ECLI:EU:C:2011:798] (2011): 2001/29/EK irányelv 1. cikk (1) bek., 5. cikk (3) bek. d)–e) és (5) bek. – idézés és közbiztonsági kivétel alkalmazásának feltételei; portréfelvételek szerzői jogi védelme [K].
- ◆ *C 5/08. – Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening* [Dán Napilapkiadók Egyesülete] [ECLI:EU:C:2009:465] (2009): 2001/29/EK irányelv 2. cikk, 5. cikk (1) bek. és (5) bek. – időleges többszörözési cselekmény járulékos jellege adatrögzítési eljárás során; műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részének mi minősül?

11.4.2.3. Védelmi idő

- ◆ *C-240/07 – Sony Music Entertainment (Germany) GmbH v. Falcon Neue Medien Vertrieb GmbH* [ECLI:EU:C:2009:19] (2009): 2006/116/EK irányelv 10. cikk (2) bek. – mű védelmi idejére vonatkozó szabályok alkalmazásának feltételei: adott tagállamban még védelemben nem részesült mű esetében, ill. nem közösségi tagállam állampolgárai esetében [K].

11.4.2.4. Jogkimerülés

- ◆ *C-419/13. – Art & Allposters International BV v. Stichting Pictoright* [ECLI:EU:C:2015:27] (2015): 2001/29/EK irányelv 4. cikk (2) bek. – új példány más anyagi hordozón, jelentős változtatással kerül megjelenítésre, fennáll-e a jogkimerülés [K]?
- ◆ *C-456/06. – Peek & Cloppenburg KG v. Cassina S.p.A* [ECLI:EU:C:2008:232] (2008): 2001/29/EK irányelv 4. cikk (1) bek. – jogkimerüléshez csak olyan cselekmény vezet, aminek eredményeként a műpéldány tulajdonosa megváltozik [K].

11.4.2.5. Kompenzáció

- ◆ *C-462/09. – Stichting v Opus* [ECLI:EU:C:2011:397] (2011): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont, (5) bek. – méltányos díjazás kötelezettje, lehet-e a kereskedő a kötelezett távollévók szerződéseiben?

11.4.2.5.1. Reprográfia

- ◆ *C-572/13. – Reprobel v. Hewlett-Packard és Epson* [ECLI:EU:C:2015:750] (2015): 2001/29/EK irányelv 3. cikk (2) bek. – méltányos díjazás fogalma [K].
- ◆ *C-457/11-460/11. – VG Wort, Hewlett-Packard GmbH v. KYOCERA és társai* [ECLI:EU:C:2013:426] (2013): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2)–(3) bek. – átmeneti rendelkezések alkalmazhatósága konkrét esetben, többszörözés fogalma, reprográfiai jogdíj kötelezettje.

11.4.2.5.2. Üres hordozó

- ◆ *C-470/14. – EGEDA és társai v. Administración del Estado és társai* [ECLI:EU:C:2016:418] (2016): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont – üreshordozó díj központi költségvetésből való finanszírozhatósága.
- ◆ *C-463/12. – Copydan Båndkopi v. Nokia Danmark A/S* [ECLI:EU:C:2015:144] (2015): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont, 5. cikk (6) bek. – bevezetés többfunkciós adathordozók esetében.
- ◆ *C-521/11. – Amazon.com International Sales Inc. és társai v. Austro-Mechana mbH* [ECLI:EU:C:2013:515] (2013): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. a)–b) pont – a méltányos díjazás fogalmának értelmezése.
- ◆ *C-467/08. – Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)* [ECLI:EU:C:2010:620] (2010): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont – méltányos díjazás fogalma harmonizáció tárgyát képezi-e; a méltányos díjazás rendszerének kialakítása [K].

11.4.2.6. Követőjogi díj

- ◆ *C-572/14. – Austro-Mechana GmbH v. Amazon* [ECLI:EU:C:2016:286] (2016): 44/2001/EK rendelet 5. cikk 3. pont, 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont – jogellenes károkozásból vagy azzal egy tekintet alá eső cselekményből fakadó igénynek minősül-e a méltányos követőjogi díj megfizetéséhez való igény?
- ◆ *C-41/14. – Christie's France SNC v. Syndicat national des antiquaires* [ECLI:EU:C:2015:119] (2015): 2001/84/EK irányelv 1. cikk – díj végleges áthárítása a kötelezettől eltérő más személyre.
- ◆ *C-518/08. – Fundació Gala-Salvador Dalí és társa és a Société des Auteurs dans les arts graphiques et plastiques és társai* [ECLI:EU:C:2010:191] (2010): 2001/84/EK irányelv 6. cikk (1) bek., 8. cikk (2)–(3) bek. – követőjog fenntartása a törvényes örökösök számára [K].

11.4.2.7. Jogérvényesítés

- ◆ *C-572/14. – Austro-Mechana GmbH v. Amazon* [ECLI:EU:C:2016:286] (2016): 44/2001/EK rendelet 5. cikk 3. pont, 2001/29/EK irányelv 5. cikk (2) bek. b) pont – jogellenes károkozásból vagy azzal egy tekintet alá eső cselekményből fakadó igénynek minősül-e a követőjogi méltányos díj megfizetéséhez való igény.
- ◆ *C-99/15. – Liffers v. Producciones Mandarin* [ECLI:EU:C:2016:173] (2016): 2004/48/EK irányelv 13. cikk (1) a)–b) pont – lehetséges-e az a) és b) pontok alapján párhuzamos igényérvényesítés.
- ◆ *C-441/13. – Pez Hejduk v. Energie Agentur. NRW GmbH* [ECLI:EU:C:2015:28] (2015): 44/2001/EK rendelet 5. cikk 3. pont – kár és káresemény bekövetkezése szerinti joghatóság honlapon közzétett szerzői jogot sértő tartalom esetében.

- ◆ C-314/12. – *Constantin Film Verleih GmbH, Wega Filmproduktionsgesellschaft GmbH v. UPC Wien* [ECLI:EU:C:2014:192] (2014): 2001/29/EK irányelv 8. cikk (3) bek. – közvetítő szolgáltatók elleni intézkedések [K].
- ◆ C-170/12. – *Peter Pinckney v. KDGMEDIATECH AG* [ECLI:EU:C:2013:635] (2013): 44/2001/EK rendelet 5. cikk 3. pont – interneten értékesített szerzői jog által védett tartalmak esetében a joghatóság, kár bekövetkezésének helye.
- ◆ C-5/11. – *Titus Alexander Jochen Donner v. Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof* [ECLI:EU:C:2012:370] (2012): 2001/29/EK irányelv 4. cikk (1) bek – művek másolatainak értékesítése egy olyan tagállamban, ahol e művek nem állnak szerzői jogi védelem alatt; ezen áruknak egy másik, olyan tagállamba történő szállítása, ahol a szerzői jogi védelem megsértése büntetőjogi szankciók alá tartozik.
- ◆ C-461/10. – *Bonnier Audio AB és társai v. Perfect Communication Sweden AB* [ECLI:EU:C:2012:219] (2012): 2006/24/EK irányelv 3., 4., 5. és 11. cikk, és a 2004/48/EK irányelv 8. cikk összhangja – egy adott internet-előfizető vagy internethasználó azonosítása érdekében az internet-hozzáférést biztosító szolgáltató kötelezése, hogy a szerzői jog jogosultjának vagy ez utóbbi jogutódjának tájékoztatást adjon arról az előfizetőről [K].
- ◆ C-360/10. – *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers (SABAM) v. Netlog NV* [ECLI:EU:C:2012:85] (2012): 2001/29 és a 2004/48 irányelvek – tárhelyszolgáltató kötelezése elektronikus szűrő- és blokkolórendszer működtetésére a védett művek kiszűrésére [K].
- ◆ C-70/10 – *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs compositeurs et éditeurs (SABAM)* [ECLI:EU:C:2011:771] (2011): 2001/29 és a 2004/48 irányelvek – elektronikus közlést szűrő rendszer működtetésére kötelezése az internetes szolgáltatónak, amely kiszűri és blokkolja a védett tartalmakat [K].
- ◆ C-324/09. sz. ügy a *L'Oréal SA és társai és az eBay International AG és társai* között [ECLI:EU:C:2011:474] (2011) [K].
- ◆ C-557/07. – *LSG-Gesellschaft GmbH v. Tele2 Telecommunication GmbH* [ECLI:EU:C:2009:107] (2009): 2001/29/EK irányelv 5. cikk (1) bek. a) pont és 8. cikk (3) bek.; 2004/48/EK irányelv 8. cikk (3) bek. – a „közvetítőszolgáltató” fogalma; személyes forgalmi adatok magánszemély harmadik fél részére történő továbbítása [K].
- ◆ C-275/06. – *Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU* [ECLI:EU:C:2008:54] (2008): 2004/48/EK irányelv 8. cikk – a szerzői jog hatékony védelmének biztosítása céljából a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közzétele kötelezettségének előírása [K].

11.4.2.8. Speciális műfajok

11.4.2.8.1. Szoftver

- ◆ C-128/11. – *UsedSoft GmbH. V. Oracle International Corp.* [ECLI:EU:C:2012:407] (2012): 2009/24/EK irányelv 4. cikk (2) bek. és 5. cikk (1) bek. – internetről letöltött használt számítógépi programok forgalmazása, a jogszerű megszerző fogalma [K].

- ◆ *C-406/10. – SAS Institute Inc. V. World Programming Ltd.* [ECLI:EU:C:2012:259] (2012): 91/250/EGK irányelv 1. cikk (2) bek.; 2001/29/EK irányelv 2. cikk *a*) pont – a program kifejezési formájába mi tartozik bele; a program megfigyelése, tanulmányozása engedélyezett példánnyal rendelkező személy által [K].
- ◆ *C-393/09. – Bezpečnostni softwarova asociace v. Ministerstvo kultury* [ECLI:EU:C:2010:816] (2010): 91/250/EGK irányelv (számítógépi programok jogi védelméről) 1. cikk (2) bek.; 2001/29/EK irányelv 3. cikk (1) bek. – szoftver grafikus felhasználói felülete a program kifejezési formájának minősül-e; e felület érzékelhetővé tétele nyilvánossághoz közvetítés-e, amennyiben a program funkciói ezáltal nem irányíthatóak [K]?

11.4.2.8.2. Adatbázis

- ◆ *C-490/14. – Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH* [ECLI:EU:C:2015:735] (2015): 96/9/EK irányelv 1. cikk (2) bek. – adatbázis tartalmi elemeinek önállósága.
- ◆ *C-30/14. – Ryanair Ltd. v. PR Aviation BV* [ECLI:EU:C:2015:10] (2015): 96/9/EK irányelv 6. cikk (1) bek., 8. cikk és 15. cikk – az adatbázis felhasználójának biztosított jogok fennállása, ha az adatbázist az irányelv szerinti szerzői jogi és sui generis védelem sem illeti meg.
- ◆ *C-202/12. – Innoweb BV v. Wegener ICT Media BV és társa* [ECLI:EU:C:2013:850] (2013): 96/9/EK irányelv (HL 1996., L 77., 20. o.; magyar nyelvű különkiadás: 13. fejezet, 15. kötet, 459. o.) 7. cikk (1) bek. és 5. cikk értelmezése – adatbázis tartalma egészének vagy jelentős részének harmadik fél általi újrahasznosítása, jelentéktelen rész újrahasznosítása.
- ◆ *C-173/11. – Football Dataco Limited és társai v. Sportradar GmbH és társai* [ECLI:EU:C:2012:642] (2012): 96/9/EK irányelv 7. cikk – kimásolás és az újrahasznosítás fogalma, az újrahasznosítás helyének megállapítása.
- ◆ *C-604/10. – Football Dataco Ltd. és társai v. Yahoo! UK Ltd és társai* [ECLI:EU:C:2012:115] (2012): 96/9/EK irányelv 3. cikk (1) bek. – a szerzői jog által védett adatbázisok fogalmának értelmezése.

11.4.2.9. Műszaki intézkedések

- ◆ *C-355/12. – Nintendo v. PC Bokszt srl, 9Net srl* [ECLI:EU:C:2014:25] (2014): 2001/29/EK irányelv (48) preambulumbek., 6. cikk (3) bek. – műszaki intézkedések fogalmának értelmezése.

11.4.2.10. Adó-, vám-, verseny- és reklámjogi határterületek

- ◆ *C-657/11. – Belgian Electronic Sorting Technology NV v. Bert Peelaers, Visys NV* [ECLI:EU:C:2013:516] (2013): a megtevesztő és összehasonlító reklámról szóló 84/450/EGK tanácsi irányelv 2. cikk (1) bek.; a megtevesztő és összehasonlító reklámról szóló 2006/114/EK irányelv 2. cikk *a*) pont – a reklám fogalmát úgy kell-e értelmezni, hogy az valamely domén név bejegyeztetését és használatát, valamint [a metatagek] valamely weboldal metaadataiban történő használatát is magában foglalja?

- ◆ *T-442/08 – International Confederation of Societies of Authors and Composers (CISAC) v. Európai Közösségek Bizottsága* [ECLI:EU:T:2013:188] (2013): EK 230. cikk alapján a 2008. július 16-i bizottsági határozat (COM/C2/38.698. – CISAC-ügy) 3. cikkének megsemmisítése – a jogsértésre vonatkozó megállapítást az előadói jogok hasznosításának három konkrét formájára (az interneten, műholdon keresztül történő közvetítésre és a vezetéken keresztül történő továbbközvetítésre) korlátozza, míg a kölcsönös képviselési megállapodások általában az előadói jogok hasznosításának minden formájára kiterjednek [K].
- ◆ *C-288/09. és C-289/09. – British Sky Broadcasting Group plc. V. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs* [ECLI:EU:C:2011:248] (2011): 2658/87/EGK rendelet (Közös Vámtarifáról) I. melléklet; 2913/92/EGK rendelet (a közösségi vámkódex létrehozásáról) 12. cikk (5) bek. a) pont és (6) bek.; 2454/93/EGK rendelet 12. cikk (1) bek. és (2) bek. a) pont 3. francia bekezdés – digitális televíziós adás műholdon keresztül történő vételére és dekódolására alkalmas olyan készülékre, amely felvételi funkcióval rendelkezik (set-top-boxra) vonatkozó vámtarifaszabályok értelmezése.
- ◆ *T-201/04. – Microsoft Corporation v. Európai Közösségek Bizottsága* [ECLI:EU:T:2007:289] (2007): EK 82. cikk és; EGT-megállapodás 54. cikk – a PC ügyfélfelhasználói hozzáférhetősége kapcsán erőfölénnyel visszaélést megállapító határozat megsemmisítése [K].
- ◆ *C-241/91. P. és C-242/91. P. – Radio Telefís Eireann (RTE) és társa v. Európai Közösségek Bizottsága* [ECLI:EU:C:1995:98] (1995): piaci erőfölénnyel való visszaélést megállapító határozat megsemmisítése [K].

Az SZTNH a szellemi tulajdonnal – így a szerzői joggal is kapcsolatos – ügyeket negyed-évenként összegyűjtve a honlapján hozzáférhetővé teszi.⁶⁴²

11.5. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

11.5.1. Fogalmak

Ratifikáció: valamely nemzetközi szerződés utólagos megerősítése, jóváhagyása az Országgyűlés által. A ratifikációval a megállapodás szövegét magyar nyelven kihirdetik, és az a magyar jog részévé válik.

Irányelv: a másodlagos uniós jog egyik eszköze. Bizonyos eredmény elérését írja elő az uniós országok számára, de szabad kezet hagy annak a megválasztásában, hogyan kívánják azt elérni.

Rendelet: a másodlagos uniós jog egyik eszköze. Olyan kötelező jogalkotási aktus, amely az EU egész területén teljes egészében, közvetlenül, tagállami átültetés hiányában is alkalmazandó.

Kollíziós norma: olyan szabály, amely valamely külföldi elemet tartalmazó tényállás esetén kijelöli azt a jogot, amelyet több szóba jöhető állam joga közül az eljáró fórum alkalmazni köteles.

Joghatóság: azt állapítja meg, hogy az adott ügyben mely állam bíróságának vagy hatóságának van joga eljárni.

⁶⁴² <http://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/joggyakorlat/osszefoglalo-az-europai-unio-birosaga-szellemi-tulajdont-erinto>.

Előzetes döntéshozatali eljárás: olyan eljárás, amely lehetővé teszi valamely nemzeti bíróság számára, hogy egy előtte folyamatban lévő eljárás keretében az EUB álláspontját kérje az uniós jog értelmezéséről vagy érvényességéről. Az eredményeként meghozott EUB-döntés az EU egész területén irányadó lesz.

WIPO-internetszerződések: A WCT és a WPPT, amelyek a nemzetközi szerzői jogba az internetes felhasználásokkal kapcsolatos vagyoni jogot bevezették.

11.5.2. Ellenőrző kérdések

1. Mit szabályoz a nemzetközi közjog, és mit a nemzetközi magánjog?
2. Miből kell kiindulnunk akkor, ha egy külföldi elemet tartalmazó szerződés kapcsán akarjuk eldönteni, hogy melyik szóba jöhető ország jogát kell alkalmazni?
3. Mikor terjed ki az Szjt.-ben biztosított védelem olyan műre, amelyik először külföldön került nyilvánosságra?
4. Soroljon fel nemzetközi szerzői jogi szerződéseket!
5. Milyen alapelvei vannak a BUE-nek?
6. Milyen kérdéseket szabályoz a TRIPS?
7. Mi a különbség az irányelv és a rendelet között?
8. Soroljon fel néhány uniós irányelvet!
9. Mely intézmények vesznek részt az uniós jogalkotásban?
10. Mi az EUB szerepe az Európai Unióban?

12. BEVEZETÉS AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ SZERZŐI JOGBA

Miután az olvasók az előző 11 fejezetben megismerkedhettek a magyar és az uniós szerzői jog legfontosabb kérdéseivel, érdemes egy pillantást e jogrendszereken kívültre is vetni. Az EU szerzői jogi harmonizációja csupán részleges, és sok esetben belső ellentmondásoktól terhelt. Ez hagyományosan a tagállami szerzői jogi szabályok között feszülő ellentétekből fakad. Ennek köszönhetően nem csupán a már harmonizált, de a jogharmonizáció által nem érintett területeken is eltérnek egymástól a nemzeti előírások. Ennél is látványosabbak a kontinentális európai szerzői jogi (nevezetesen az ugyancsak feltűnő eltéréseket produkáló francia droit d’auteur- és a német Urheberrecht-irány), valamint az angolszász copyright rendszer különbségei. A jelen fejezet rávilágít e különbségek egy részére az európai és az amerikai kontinensről hozható színes példák segítségével. A terjedelmi korlátok végett e kitekintés vázlatos és példálózó marad.

12.1. A SZERZŐI ÉS KAPCSOLÓDÓ JOGI VÉDELEM TÁRGYA

Köszönhetően a nemzetközi egyezmények előírásainak, az egyes jogrendszerek megközelítőleg azonos módon szabályozzák a szerzői jogi védelem tárgyát. Az irodalomtól a képzőművészetig, a hangfelvételektől az adatbázisokig a jogvédelem tartalmak gyakorlatilag azonos körben kerülnek hasznosításra világszerte. Ily módon ezek oltalma is hasonló keretek között képzelhető el. Hozhatók persze „egyedi” kivételek, ilyen például a parfümök védelme Hollandiában⁶⁴³ vagy egyre erősödő tendenciaként a folklór megnyilvánulásainak oltalma az afrikai és ázsiai országokban.⁶⁴⁴

A nemzeti előírások különbségei inkább a kérdéskör mélyére nézve láthatók igazán. Kiváló példaként szolgálhat a szerzői jogi védelem kiindulópontja, az „egyéni, eredeti jelleg”. Hasonlóan eltérő megítélés alá esnek a kapcsolódó vagy szomszédos jogi teljesítmények. Ugyancsak eltérések tapasztalhatók a tekintetben, hogy egyes országokban mely tartalmakat zárnak ki a jogvédelem köréből. Például az Szjt. így tesz a törvényekkel és más jogszabályokkal, bírósági ítéletekkel. Az Egyesült Királyságban ezek ún. „crown copyright” védelmet élveznek, amely tartalmakra azonban a CDPA automatikus szabad felhasználást enged. Az alábbiakban két színes részterületet fogunk áttekinteni, amelyekből egyértelműen kiolvasható lesz az európai és az angolszász szerzői jogi logika közötti különbség.

12.1.1. Az egyéni, eredeti jelleg

Történelmi tény, hogy az európai országok a szerzői jogi védelem minimumkövetelményét jelentős különbséggel szabályozták. Ezek egyik végétét a német „Schöpfungshöhe” adta, amely magas fokú művészi kreativitást támasztott a jogvédelem előfeltételeként. Bár a német bíróságok a sztemderdet egyes műtípusonként eltérően értelmezték (nagyon magasra téve

⁶⁴³ Vö.: 4.2. aljegyzet.

⁶⁴⁴ Kína vonatkozásában lásd: Luo Li The saviour of Chinese traditional cultural expressions? Analysis of the Draft Regulations on Copyright Protection of Folk Literary and Artistic Works. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 6. évfolyam, 1. szám, 2016. február, p. 27–54.

a léce a képzőművészeteknél, alacsonyabban meghúzva a vonalat a számítógépiprogram-alkotásoknál), a lényeg ugyanaz maradt: nem elég az önálló alkotómunka, a tevékenységnek kreatívnak kell lennie.⁶⁴⁵ Ezzel szemben az angol szerzői jog a jártasság, munka, döntés, fáradozás („*skill, labour, judgment and effort*”) követelményeinek való megfelelés esetén biztosította a szerzői jogi védelmet.⁶⁴⁶

Mindezek tükrében figyelemre méltó az EGK/EU harmonizációs tevékenysége. A szoftverirányelv a számítógépiprogram-alkotások, az adatbázis-irányelv az adatbázisok, a védelmiidő-irányelv pedig a fényképek vonatkozásában az eredetiség („*originality*”) követelményét határozta meg a jogvédelem előfeltételeként. Jól láthatóan ez mindkét fenti modelltől eltér. Sőt, az EUB néhány előzetes döntésében továbbfejlesztette ezt a tételt. Az *Infopaq*-ítélet értelmében az eredetiség más műtípusok esetében is minimumkövetelményként jelenik meg. A *Painer*-döntés alapján pedig a fotóművészeti alkotásoknak (és talán más műveknek is) magukon kell viselniük alkotói „lenyomatát” („*personal touch*”), vagyis egyéniségét.⁶⁴⁷

Az Egyesült Államok sokáig a befektetett energia függvényében ítélte meg a szerzői jogi védelem jogosságát. (Ezt hívták „*sweat of the brow*” doktrínának.) A SCOPUS (Supreme Court of the United States) 1991-es ítélete azonban szakított ezzel a felfogással, és – magasabbra téve a minimumküszöböt – az európai minta felé mozdult el. A *Feist v. Rural*-ügyben arról kellett a főbíróknak döntenüik, hogy egy telefonkönyv összeállítása és a benne szereplő adatok (nevek, címek, telefonszámok) részesülhetnek-e szerzői jogi védelemben. A „szaknévsor” („*yellow pages*”) potenciális gyűjteményes műként történő minősítésén kívül az előfizetői adatok ábécésorrendbe történő szerkesztése – hiába a jelentős befektetés és „izadtság” – nem bizonyult elegendőnek a jogvédelemhez.⁶⁴⁸ Napjainkra az amerikai joggyakorlat az újdonság szükségessége nélkül az „*originality*” követelményén felül egy bizonyos fokú kreativitást („*modicum of creativity*”) vár el az oltalom megszerzése érdekében.

Izgalmas, kiegyensúlyozott megoldást alkalmaz az ugyancsak copyrightsisztémával rendelkező Kanada. Legfelsőbb bírósága egy összetett, fénymásolással összefüggő, ám a fénymásolt tartalmak védettségének kérdésével is foglalkozó ítéletében jelezte, hogy a „jártasság és döntés” („*skill and judgment*”) működő és fair sztenderd („*workable, yet fair standard*”). Ebben az esetben a fénymásolt tartalmak egy része kivonatolt bírósági döntéseket érintett. A hagyományos kanadai gyakorlat szerint egy publikált jogeset tömör bevezetőből („*headnote*”), a jogeset összefoglalásából („*case summary*”), tárgymutatóból („*topical index*”) és magából az ítéletből („*reported judicial decision*”) áll. A legfelsőbb bíróság szerint egy ilyen közlemény előkészítése és megszerkesztése eléri a jogvédelem minimumküszöbét.⁶⁴⁹

⁶⁴⁵ Gerhard Schricker: Farewell to the “Level of Creativity” (*Schöpfungshöhe*) in German Copyright Law. IIC, 26. évfolyam, 1995, 1. szám, p. 41–48.

⁶⁴⁶ Andreas Rahmatian: Originality in UK Copyright Law: The Old “Skill and Labour” Doctrine under Pressure. IIC, 44. évfolyam, 2013. 1. szám, p. 4–34.

⁶⁴⁷ Az eredetiség tételének EU-s fejlődése kapcsán lásd: Eleonora Rosati: Originality in EU Copyright – Full Harmonization through Case Law. Edgar Elgar, Cheltenham-Northampton, 2013.

⁶⁴⁸ Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc., 499 U.S. 340 (1991).

⁶⁴⁹ CCH Canadian Ltd. v. Law Society of Upper Canada, 2004 SCC 13, para. 14–36.

Daniel Gervais még 2002-ben jelezte, hogy az eredetiség világszerte egyre inkább azonos tartalommal bír.⁶⁵⁰ Bár a teljes egyetértéstől még messze vagyunk, tény, hogy a fent bemutatott fejlődés alkalmas lehet arra, hogy a szerzői jogi védelem eme központi fogalmi eleme idővel a lehető legegységesebb értelmezést nyerjen.

12.1.2. Karaktervédelem

A karakterek védelme hol másutt lehetne erősebb, mint a filmipar fellegvárában, az Egyesült Államokban? Érdemes egy pillantást vetni arra, hogy e védelem miként alakul az óceán túloldalán. Látni fogjuk azonban, hogy a védelem nem általános jelleggel illeti meg a jogosultakat még az Egyesült Államokban sem.

A híres *A máltai sólyom*-esetben a bíróság szerint a forrásműben (Dashiell Hammett könyvében) a magánnyomozó karaktere nem rendelkezett jelentős egyéni vonásokkal („klasszikus” ballonkabátot és kalapot viselt, nem voltak jellegzetes szokásai és/vagy kifejezései, semmiben nem különbözött egy másik magánnyomozótól), és a történet alapvetően nem róla szólt, ezért szerzői jogi védelem sem illette meg.⁶⁵¹ Ezzel ellentétben a törvény védelmét élvezték a Rocky filmsorozat főbb karakterei.⁶⁵²

*Batmobile (1989)*⁶⁵³

*Batmobile-replika*⁶⁵⁴

Egy rendkívül friss ítéletben ugyancsak védelemre méltó karakternek bizonyult a Batman filmsorozatból ismert Batmobile. E jármű ugyan filmről filmre változó külsőt ölt, ám általános jellegzetessége a fekete szín, a denevérekre emlékeztető szimbolika és vonalvezetés, a high-tech fegyverzet. Erre is tekintettel a bíróság úgy találta, hogy az 1989-es, Tim Burton által rendezett Batman-film gépkocsireplikáját gyártó alperes megsértette a DC Comics szerzői jogait.⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ Daniel J. Gervais: Feist Goes Global: A Comparative Analysis of the Notion of Originality in Copyright Law. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 49. évfolyam, 2002, p. 949–981.

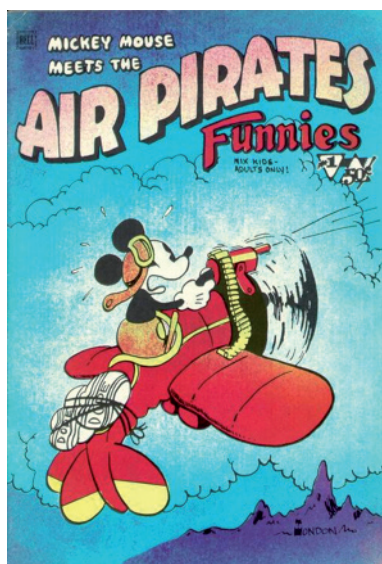
⁶⁵¹ Warner Bros. v. CBS, 216 F.2d 945 (1954).

⁶⁵² Timothy Burton Anderson v. Sylvester Stallone et al., 11 U.S.P.Q.2D (BNA) 1161 (1989).

⁶⁵³ <http://vignette1.wikia.nocookie.net/batman/images/1/14/PromoPhoto.jpg/revision/latest?cb=20150430164006>.

⁶⁵⁴ <http://robot6.comicbookresources.com/wp-content/uploads/2011/05/batmobile1989.jpg>.

⁶⁵⁵ DC Comics v. Mark Towle, 802 F.3d 1012 (2015).

Air Pirates⁶⁵⁶

HUNGART © 2017

Az amerikai joggyakorlat egységes abban a tekintetben, hogy a vizuális karakterek az irodalmi karaktereknél szélesebb körben részesülhetnek védelemben. Egy ugyancsak ismert ügyben ítélt úgy a bíróság, hogy a Walt Disney cég szellemi terméke a sajátos külsővel rendelkező és viselkedésében is egyedi Mickey egér, valamint barátai (Goofy vagy épp Plútó). Így e karakterek engedély nélküli többszörözése egy képregény keretében, ahol Mickey egér és barátai kábítószerrel kereskedtek az Egyesült Államok és Kanada között földön, vízen és levegőben (innen a képregény címe: „Air Pirates”), sértette a Walt Disney cég szerzői jogait.⁶⁵⁷

12.2. A SZERZŐI JOGOK JOGOSULTJAI

12.2.1. Szerzők és kapcsolódó jogi jogosultak

Abban gyakorlatilag a világ valamennyi országa egyetért, hogy szerzőnek a művet megalkotó személyt tekintik. Az „alkotói elv” már a BUE-ben is megjelent. A mindennapok természetesen ennél bonyolultabbak lehetnek, és számos részkérdés merülhet fel, amelyekre az egyes államok részben eltérő választ adnak. Mi a helyzet az előadóművészi teljesítményekkel vagy a rádió- és televíziószervezetek tevékenységével? Amíg a nemzetközi egyezmények és az uniós jogharmonizáció nyomán az előadóművészek, a hangfelvételek és a filmek előállítói, illetve a rádió- és televíziószervezetek erős, mégis részben korlátozott jog-

⁶⁵⁶ http://vignette2.wikia.nocookie.net/disney/images/e/ee/Air_Pirates.jpg/revision/latest?cb=20120226211516.

⁶⁵⁷ Walt Disney v. Air Pirates, 581 F.2d 751 (1978). Az ehhez kapcsolódó amerikai joggyakorlatról részletesebben l. Timár Adrienn: Filmvászonhősök a szellemi tulajdon labirintusában: a filmipar XXI. századi jogi kihívásai a „character merchandising” területén. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 2. szám, 2015. április, p. 93–96.

védelemben részesülnek az EU területén, addig e személyek/cégek az angolszász copyright-rendszerekben ugyancsak szerzőként részesülnek védelemben. Ennek az eltérő megítélésnek különösen a részükre biztosított vagyoni jogok terjedelme és időbeli korlátozottsága tekintetében lesz jelentősége.⁶⁵⁸

12.2.2. Eltérések a munkaviszonyban létrehozott művek (work made for hire) kapcsán

A különböző szerzői jogi filozófiák közötti ellentétet kiválóan példázza a munkaviszonyban létrehozott művek kérdése. Már a terminológia is becsapós, hiszen e kategórián belül az Sztj. a közalkalmazotti, közszolgálati jogviszony és foglalkoztatás, valamint szövetkezeti tagság keretében alkotott műveket is vizsgálja.⁶⁵⁹ Ezzel szemben az USCA a munkaviszonyon kívül *bármilyen* megrendelés alapján elkészített műre (így akár egy megbízási szerződés alapján született gyűjteményes mű fejezetére vagy egy fordításra is) alkalmazandónak ítéli a releváns szabályokat, amennyiben a szerződő felek kifejezetten rögzítik a „work made for hire” jelleget.⁶⁶⁰

Tény ugyanakkor, hogy a különböző jogrendszerek eltérő módszerei gyakorlatilag ugyanazt a célt kívánják elérni: a lényeg a jogok munkáltatóra/megrendelőre történő átszállása. Vagyis nem a miért, hanem a hogyan az igazi kérdés. Az Sztj. szerint a munkaviszonyból folyó kötelesség részeként megalkotott mű eredeti szerzője rendelkezik a szerzői jogokkal, ám azokat eltérő megállapodás hiányában *a mű átadásával a munkáltató automatikusan megszerzi*.⁶⁶¹ Ezzel ellentétben az angol vagy a kanadai szerzői jogban a munkaviszonyból folyó kötelesség részeként megalkotott műre vonatkozó szerzői jogok *első jogosultjának* eltérő megállapodás hiányában *a munkáltatót kell tekinteni*.⁶⁶² Ennél is élesebb a kontraszt a magyar és az amerikai előírás között. Az USCA szerint ugyanis a munkaviszonyban vagy a megrendelésre készült művek esetében *a munkáltató vagy a megrendelő tekintendő a mű szerzőjének*, és kifejezetten eltérő tartalmú megállapodás híján ő a vagyoni jogok jogosultja.⁶⁶³ Boytha György hasonlata kiválóan összefoglalja ezt az amerikai felfogást: „olyan ez, mintha az állatkert igazgatója kijelentené magáról, hogy ő az oroszlán.”⁶⁶⁴

12.3. A VAGYONI JOGOK KÖRE ÉS KÜLÖNBSÉGEI

Ugyancsak látványos a jogrendszerek közötti különbség a kizárólagos jogok vonatkozásában.⁶⁶⁵ A legszembetűnőbb különbség a kapcsolódó/szomszédos jogi szabályozás léte vagy

⁶⁵⁸ Vö.: 12.3. alfejezet és 12.7.2. alpont.

⁶⁵⁹ Sztj. 30. § (6) bekezdés.

⁶⁶⁰ USCA §101.

⁶⁶¹ Sztj. 30. § (1) bekezdés.

⁶⁶² CDPA Section 11(2); Canadian Copyright Act, Section 13(3).

⁶⁶³ USCA §201(b).

⁶⁶⁴ Idézi: Jan Bernd Nordemann: The U.S. “Work-for-hire” Doctrine before German Courts – Rejection and Reception. Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 53. évfolyam, 2006, p. 606.

⁶⁶⁵ A személyhez fűződő jogok eltéréseiről lásd alább a 12.5. alfejezetet.

épp hiánya. Az Egyesült Államok ugyanis nem csatlakozott a releváns nemzetközi egyezményekhez. Ezzel azt a véleményét kívánta kifejezésre juttatni, hogy nemcsak a kreatív alkotómunka, de a befektetést igénylő előállítói tevékenység és az előadói teljesítmény is *copyright*védelemre jogosult. Más szóval az európai országokból ismert kapcsolódó jogi teljesítmények és logikusan ezek korlátozottabb oltalmi formája hiányzik az amerikai jogrendből. Ebben az Egyesült Királyság az uniós harmonizáció miatt eltér az amerikai mintától.

Tekintettel arra, hogy a kapcsolódó jogi jogosultaknak biztosított vagyoni jogok köre hagyományosan szűkebb, mint a szerzői jogosultaké, értelemszerűen erősebb pozícióval rendelkeznek az amerikai hangfelvétel- és filmelőállítók, illetve előadóművészek. Ezenfelül az egységes *copyright*védelemre is tekintettel a védelmi idő számítása is másként alakul az Egyesült Államokban és Európában.

Az alábbiakban speciálisan három részkérdésre kívánunk kitérni: a vagyoni jogok eltérő szóhasználatára és az ebből potenciálisan fakadó eltérésekre, az adatbázis-előállítók *sui generis* védelmére, valamint a követőjog amerikai helyzetére.

12.3.1. Terminológiai sajátosságok: nyilvánossághoz közvetítés kontra nyilvános előadás

A USCA hat vagyoni jogot ismer.⁶⁶⁶ Magától értetődő a többszörözés, az átdolgozás és a terjesztés jogának a biztosítása. Az Európában is ismert előadási típusú felhasználások szabályozása azonban jelentős különbségekkel valósult meg az Egyesült Államokban. E vonatkozásban három különálló esetet ismer a USCA: 1. irodalmi, zenei, dramatikus művek, koreográfiák, pantomim és filmművészeti alkotások, illetve más audiovizuális tartalmak egészének vagy részeinek el-, illetve lejátszása, „*public performance*” típusú nyilvános előadás; 2. irodalmi, zenei, dramatikus művek, koreográfiák, pantomim, vizuális, grafikus, szobrászati művek és filmművészeti alkotások, illetve más audiovizuális tartalmak másolataiból, illetve másolatairól egyedi képek kivetítése és kiállítása, „*public display*” típusú nyilvános előadás; 3. hangfelvételek digitális audioközvetítés útján történő nyilvános előadása.

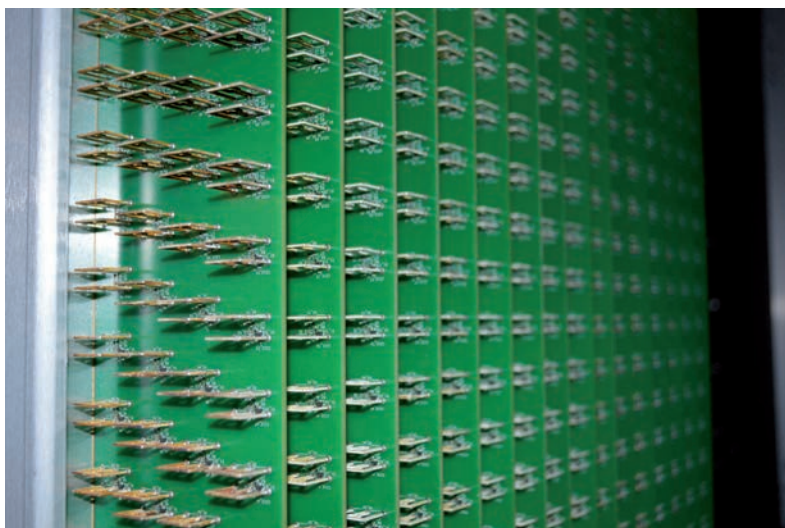
A fenti tagolás a bennük foglalt hasonlóságok ellenére sem állítható tökéletes párhuzamba az Szjt.-ből ismert nyilvános előadás, nyilvánossághoz közvetítés (és alesetei), illetve a kiállítás jogával. Mindez konkrét példákon keresztül érzékelhető a legjobban.

2014 egyik legfontosabb amerikai szerzői jogi döntése az *Aereo*-ügyben született. Itt az alperes sugárzott televíziós tartalmakat fogott be az ügyfeleinek fenntartott miniantennák segítségével, majd átalakította a műsorfolyamot digitális jelekké. A cég előfizetői bármely eszköz segítségével időben elcsúsztatva az interneten keresztül streamelhették a kiválasztott programot. A televíziószervezetek azt sérelmezték, hogy az *Aereo* megkerülte, hogy egy 1992-es törvény által a kábelszolgáltatók terhére előírt továbbközvetítési díjat⁶⁶⁷ a részükre megfizesse. A fenti szolgáltatás az Szjt. 28. § (2) bekezdése alapján könnyen értelmezhető volna, ám az Egyesült Államok jogában ez nehézségekbe ütközött. Ott ugyanis

⁶⁶⁶ USCA §106(1)–(6).

⁶⁶⁷ Vö.: USCA §111.

magáncélból bárki jogosult a sugárzott jelek ingyenes vételére. Az Aereo azon érvét, hogy a miniantennák ügyfelek részére történő biztosítása a jelek magáncélú befogását (és digitális megtekintését) tette lehetővé, a SCOPUS végül elutasította, és megállapította a „*public performance*” jog megsértését.⁶⁶⁸

Az Aereo miniantennái⁶⁶⁹

Egy másik példát hozva: az EUB a *Svensson*- és a *BestWater*-ügyben megállapította, hogy egy hiperlink elhelyezése, illetve egy audiovizuális tartalom beágyazása nyilvánossághoz közvetítésnek (lehívásra hozzáférhetővé tételnek) tekinthető.⁶⁷⁰ A *Flava Works*-ügyben eljáró amerikai bíróság szerint azonban a beágyazást elősegítő szolgáltatás nem releváns szerzői jogilag. Az ítéletet hozó Posner bíró szerint ugyanis különbséget kell tenni „*performance by uploading*” és „*performance by receiving*” között. Az előbbi esetben a megtekintés a végfelhasználó döntésétől függően az általa választott helyen és időben történik. A második esetben előadásra akkor kerül sor, ha a jogvédett tartalmat a végfelhasználó számítógépére továbbítják. Egy erősen sántító analógiával élve, a két opciót a következőképpen határolta el Posner bíró: az első esetben megvalósul a nyilvános előadás, amint a mozigép kezelője betöltötte a filmet a készülékbe, és az ujját a lejátszás gombra helyezte. Az utóbbi esetben pedig akkor, ha a gépész lenyomja a lejátszás gombot, és a vetítés elindul.⁶⁷¹

A fenti érvelés abszurditása rávilágít arra a problémára, ami a WCT amerikai átültetésének részlegességéből fakad. A lehívásra hozzáférhetővé tétel joga ugyanis alkalmas arra, hogy lefedje a beágyazást. Mivel azonban erre a jogra konkrétan nem utal a USCA, ezért

⁶⁶⁸ American Broadcasting Companies, Inc., et al. v. Aereo, Inc., 134 S.Ct. 2498 (2014).

⁶⁶⁹ <https://gigaom.com/2013/02/06/inside-aereo-new-photos-of-the-tech-thats-changing-how-we-watch-tv/>.

⁶⁷⁰ Vö.: 7.2.4. alpont.

⁶⁷¹ *Flava Works, Inc., v. Marques Rondale Gunter, et al.*, 689 F.3d 754 (2012). Az ítélet kritikáját lásd: Mezei Péter: A linkelés szerzői jogi vonatkozásai – négyzögletes dugó a hatszögletű lyukba? Infokommunikáció és Jog, 12. évfolyam, 61. szám, 2015. március, p. 32–33.

Posner bíró sem ilyen szemüvegen keresztül vizsgálta a Flava Works szolgáltatását. Érdeemes tudni, hogy az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatala (USCO, United States Copyright Office) épp 2016 elején vetette el a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának az átültetését arra hivatkozva, hogy az internetes felhasználások a nyilvános előadás és a terjesztés vagyoni jogai alá beilleszthetők.⁶⁷²

12.3.2. Az adatbázis-előállítók sui generis védelme

Az Adatbázis-irányelv által létrehozott *sui generis* védelem ismeretlen az angolszász országokban (az Egyesült Királyság kivételével). Az 1991 óta uralkodó felfogás szerint ugyanis a „munka gyümölcse” önmagában még nem elegendő, a tényeket tartalmazó gyűjtemények csak akkor oltalmazhatók, ha a tartalom kiválogatása eredetiséget és megfelelő kreativitást tükröz. Hasonló tartalmú ítélet született Ausztráliában is.⁶⁷³ Mindezekre tekintettel megállapítható egyrészt, hogy az érintett cégek erősebb védelemben részesülnek az EU-ban, másrészt – némileg paradox módon – épp az EU közeledett ahhoz a „*sweat of the brow*” doktrínához az adatbázis-irányelv 1996-os elfogadásakor, amelyet az Egyesült Államok 1991-ben elvetett.

12.3.3. Követőjog

Habár az uniós követőjogi irányelv átültetése lassan és nehézkesen haladt, mára e területen is megvalósult a harmonizáció.⁶⁷⁴ (Sikerről ennek ellenére sem biztos, hogy beszélhetünk.) A követőjog törvényi rendezése iránti igény az Egyesült Államokban az 1970-es években kapott kiemelt figyelmet. Robert Rauschenberg műalkotásait Robert Scull a Sotheby's aukciós házon keresztül busás haszonnal adta tovább 1973-ban.⁶⁷⁵ Rauschenberg dühösen hangsúlyozta, hogy rendkívül sokat dolgozott a művein, ezért Scull profitjából részesedni szeretne. Scull higgadtan választott: a magas viszonteladási ár az alkotónak is kedvez, hiszen így a jövőben az új műveiért is nagyobb árat kérhet. Az affér nyomán az amerikai Kongresszusban, valamint Kalifornia és Ohio államban jogalkotók törvényjavaslatot terjesztettek elő.

⁶⁷² The Making Available Right in the United States – A Report of the Register of Copyrights, United States Copyright Office, February 2016.

⁶⁷³ IceTV Pty Limited v Nine Network Australia Pty Limited [2009] HCA 14 (22 April 2009).

⁶⁷⁴ Vö.: 10.4.2. alpont.

⁶⁷⁵ A Double Feature c. képet 2300 dollárért vásárolta és 90 000 dollárért adta tovább, a Thaw c. képet pedig 900 dollárért vásárolta és 85 000 dollárért kelt el az árverésen. – Szerk.

Robert Rauschenberg (1925–2008):
Double Feature (1959)⁶⁷⁶

Robert Rauschenberg (1925–2008):
Thaw (1958)⁶⁷⁷

Ezek közül csak a kaliforniai jogszabály került elfogadásra, amely 1977. január 1-jén hatályba lépett. A jogszabály alkotmányellenessé nyilvánítása iránt több per is indult az idők folyamán,⁶⁷⁸ ezek az elmúlt időszakig nem jártak sikerrel. 2015-ben viszont egy szövetségi fellebbviteli bíróság úgy ítélte meg, hogy a kaliforniai törvény sérti az amerikai alkotmányt azáltal, hogy a Kalifornia állam területén kívüli, más tagállam területén megvalósuló eladásokra is vonatkozik. Az alkotmány kereskedelmi klauzulája („commerce clause”) ugyanis tilt minden olyan tagállami rendelkezést, amely indokolatlan korlátokat állít a tagállamok közötti (szövetségi) kereskedelem elé.⁶⁷⁹ Sőt, egy 2016. áprilisi újabb ítélet azt is kimondta, hogy a kaliforniai törvényt a USCA jogkimerüléssel kapcsolatos előírása „megelőzi” („preemption”).⁶⁸⁰

A kaliforniai törvény alkotmányellenessége élesen jelzi, hogy e témakör szabályozása szövetségi szinten volna a leghelyesebb. A jogalkotás iránti igény nem is szűnt meg, és a USCA elmúlt 40 éves története során számos ízben felmerült a „resale royalty right” bevezetése. Ezek a törekvések azonban máig nem jártak sikerrel (legutóbb a 2015-ös naptári évben került a Kongresszus elé e tárgyban törvényjavaslat). A jogirodalom is megosztott abban a tekintetben, hogy szükséges-e szövetségi szinten rendezni a követőjogot. Emellett szólhat

⁶⁷⁶ <http://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/double-feature>.

⁶⁷⁷ http://www.slate.com/articles/arts/culturebox/2014/06/artists_royalties_and_droit_de_suite_the_american_royalties_too_act.html.

⁶⁷⁸ *Morseburg v. Balyon*, 621 F.3d 972 (1980), cert. denied, 449 U.S. 983 (1980).

⁶⁷⁹ *Sam Francis Foundation, et al., v. Christies's Inc.*, 784 F.3d 1320 (2015) 1323.

⁶⁸⁰ *Estate of Robert Graham, et al., v. Sotheby's, Inc.*, 2016 WL 1464229.

a képzőművészek magas szintű védelme iránti igény, valamint a tudományok és hasznos művészetek előmozdítását célzó alkotmányos garancia is. Ezzel ellentétes érv lehet, hogy a vagyoni jogokra épülő *copyright*rendszerektől hagyományosan idegen az eredendően személyhez fűződő jogokból gyökerező követőjog.

12.4. A SZERZŐI JOGOK GYAKORLÁSA

12.4.1. A szerzői jogok forgalomképessége

Habár történetileg a kontinentális európai és az angolszász szerzői jog egyaránt a műpéldányok többszörözésén és terjesztésén alapuló vagyoni érdekek védelmén alapul, az európai országok a XIX. század óta kiemelt figyelmet szentelnek a szerző személyhez fűződő jogainak. Az angolszász országokban, különösen az Egyesült Államokban, továbbra is a vagyoni érdekek érvényre juttatása dominál. Ebből következően a vagyoni jogok forgalomképessége is vitán felül áll, e vonatkozásban kevés korlátozás ismert.

Az európai országokban is elfogadott a kapcsolódó jogi jogosultságok átruházása, nincs ez másként az amerikai szerzői jogban sem az előadóművészi teljesítményekre vagy a hangfelvételekre vonatkozó jogok kapcsán. Amiben más az angolszász felfogás, az a szerzői művek vagyoni jogainak forgalomképessége. Az Szjt. ezt néhány kivételtől eltekintve kifejezetten kizárja. Ezzel ellentétben például a USCA lehetővé teszi a vagyoni jogok egészen vagy egy részén fennálló tulajdon („*ownership of a copyright*”) bármilyen módon történő átruházását.⁶⁸¹

A gyakorlatban ez komoly problémákat szülhet nemzetközi elemet tartalmazó megállapodások esetében. Vajon az az egyetemi oktató, aki egy amerikai jogi folyóiratban akar publikálni, köthet-e érvényesen olyan megállapodást, amelyben szerzői vagyoni jogait átruházza a kiadóra? Miként érvényesíthető ez a szerződés egy olyan országban, amelyik elveti a vagyoni jogok átruházhatóságát írói művekre? Hasonlóan érdekes kérdéseket vet fel, ha egy nemzetközi közösségi médiafelület általános szerződési feltételeibe belefoglalják, hogy az alkalmazás igénybevétele során a szolgáltató tárhelyeire feltöltött művek (például fotók, rövid videotartalmak, védelemre méltó írói alkotások stb.) vagyoni jogait automatikusan átruházzák a végfelhasználók a szolgáltatóra. A magyar gyakorlat egyszerű választ ad erre: a nemzeti elbánás elve mentén, a magyar jogszabály nyújtotta terminológia alkalmazásával korlátozások nélküli felhasználási engedélynek tekintendő a jogátruházás.⁶⁸²

12.4.2. Közös jogkezelés

Hasonlóan éles a kontraszt a kontinentális európai és az angolszász országok között a vagyoni jogok gyakorlását illetően. Az egyénileg, avagy az önkéntesen létrehozott, illetve a kötelező jelleggel tevékenykedő szervezetek útján történő joggyakorlás egyaránt jelen van

⁶⁸¹ USCA §201(d)(1).

⁶⁸² Faludi Gábor: A szerzői jogok keletkezése, a szerzői jogok a vagyoni forgalomban. In: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 122.

az európai rendszerekben, míg az angolszász országok preferenciasorrendje eltér ettől. A kérdés végső soron az, hogy mekkora szerep jusson a közös jogkezelő szervezeteknek a jogok gyakorlásában. A közös jogkezelés (francia eredet mellett) már a XIX. században elterjedt az európai kontinensen, és mára kötelező joggyakorlási móddá vált olyan esetekben, amikor az egyedi engedélyezés és a díjfizetés ellenőrzése meghaladná a jogosultak kapacitását, más szóval olyan esetekben, amikor hatékonyabb eszközt jelent a jogok egyedi gyakorlásánál.

Az angolszász országokban azonban – és különösen az Egyesült Államokban – napjainkban is vitatott, hogy a közös jogkezelők kötelező jelleggel járhatnak-e el, vagy csak a jogosultak önkéntes elhatározása alapján, az ő engedélyükkel végezhetik az engedélyezést és/vagy kezelhetik a jogdíjakat. Az Egyesült Államokban is léteznek ilyen szervezetek (pl. ASCAP), ezek az önkéntesség elvén alapulnak. Az sem meglepő, hogy például a hangfelvétel-előállítók, amelyek erős pozíciókkal rendelkeznek az Egyesült Államokban, az őket megillető szerzői jogokat saját maguk gyakorolják. A „kiterjesztett hatályú közös jogkezelés”, amely a skandináv országok szülötte, és arra biztosít jogot, hogy a jogkezelő az olyan jogosultak jogai kapcsán is eljárjon, akik nem az adott ország állampolgárai, és a jogkezelőnek sem tagjai, illetve nem adtak részére közvetlen felhatalmazást a képviselőre, teljességgel idegen az amerikai joggyakorlattól.

12.5. A SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK

Kevés olyan témakör ismert a szerzői jogban, amely annyira megosztaná az országokat, mint a személyhez fűződő jogok. Világosan lemérhető ez abból, hogy az adott kérdést a nemzetközi egyezmények milyen mértékben szabályozzák, és amennyiben ismertek előírások, azt hányan fogadták el. Vitathatatlan, hogy a BUE tartalmazza a szerzőség elismerésének jogát, valamint az integritásvédelem klauzuláját.⁶⁸³ E személyhez fűződő jogokat – több másik mellett – francia bíróságok fejlesztették ki a XIX. században,⁶⁸⁴ majd rohamtempóban elterjedtek más európai országokban is.

Az Egyesült Államok azonban többek között épp e jogok léte miatt nem csatlakozott a BUE-hoz egészen 1988-ig. Sőt, az amerikai szövetségi szerzői jog még napjainkban is csak korlátozott módon biztosítja e jogok érvényesülését. A USCA értelmében a szerzőség elismerése, valamint az integritásvédelem csak a képzőművészeti alkotások szerzőit illeti meg.⁶⁸⁵ Ez ugyanakkor nem azt jelenti, hogy más szerzői jogosultak mozgástere végleteken korlátozott volna személyhez fűződő érdekeik érvényesítése kapcsán. Egyrészt tagállami jogszabályok – különösen a szerződésen kívüli károkozás intézményével (részben) párba állítható „*tort jog*” – alapján, másrészt a szövetségi bíróságok kreatív értelmezése

⁶⁸³ BUE 6bis cikk (1) bekezdés.

⁶⁸⁴ John Henry Merryman: The Refrigerator of Bernard Buffet. Hastings Law Journal, 27. évfolyam, 1976, p. 1023–1028.

⁶⁸⁵ USCA §106A.

révén a törvényben előírtnál szélesebb védelmet élvezhetnek a jogosultak az Egyesült Államokban.

Így a híres *Monty Python*-ügyben a bíróságnak arról kellett döntenie, hogy az ABC televíziós társaság jogszerűen járt-e el, amikor a *Monty Python Repülő Cirkusza* című BBC-produkció egyenként harmincperces epizódjaiból úgy mutatott be kétszer három részt egyenként 90 perces terjedelemben, hogy az utóbbi időkeretbe a reklámidő is befoglaltatott. Annak érdekében tehát, hogy a 90 perces műsoridő tartható legyen, az ABC a szkecscek egy részét kivágta a produkcióból annak ellenére, hogy a BBC erre nem adott engedélyt. A bíróság a felpereseknek kedvezett, és jelezte, hogy szerződésszegést eredményezett az eredeti tartalom megcsonkítása.⁶⁸⁶ S bár e döntés egyáltalán nem azonos az integritásvédelemmel – már csak azért sem, mert az ítélet 13 évvel a BUE amerikai hatálybalépése előtt született –, ám hatását tekintve megegyezik azzal.

Egy másik ügyben két celeb titkolt házasságáról készült, jogtalanul megszerzett fotók engedély nélküli közzététele képezte a vita tárgyát. Mivel a fényképészeti művek az Egyesült Államokban is szerzői jogi védelmet élveznek, ezért azok engedély nélküli felhasználása jogsértést eredményezett. Az ügy alperese érvelésében a fair use-tesztre támaszkodott,⁶⁸⁷ ám a bíróság elvetette ezt a védekezést többek között arra való hivatkozással, hogy a felperest megillette a fotók első *kereskedelmi* forgalomba hozatalához fűződő érdeke. Az előző mondat kulcsszava a kereskedelmi volt, és nem az első nyilvánosságra hozatal. Az ítélet világossá tette, hogy a közzététel „jogát” alapvetően nem személyiségi kérdésként, hanem vagyoni érdekként kezeli.⁶⁸⁸ Más szemszögből nézve ugyanakkor az ítélet gyakorlatilag azt a védelmet deklarálja a szerzők részére, mint amit Európában a személyhez fűződő jogok.

12.6. KORLÁTOZÁSOK ÉS KIVÉTELEK

A korlátozások és kivételek témaköre ugyancsak komoly viták tárgyát képezi annak ellenére, hogy a nemzetközi szerzői jog részletesen – igaz eseti jelleggel – szabályozza. A legkiválóbb példa erre az Infosoc-irányelv. Ennek megalkotása során gyakorlatilag az EU-tagállamok szerzői jogában ismert valamennyi korlátozás és kivétel felkerült az „étlapra”, amelyek közül aztán a tagállamok a jogharmonizáció keretében szabadon szemezgethettek. E korlátozások és kivételek egy része a korábbi nemzetközi egyezményekben is megtalálható volt (így azok gyakorlatilag valamennyi tagállamban jelen voltak már), mások viszont egy vagy több országban voltak csupán elismertek. (Kiváló példa erre a paródia esete.) A korlátozások és kivételek azonban egységesnek tűnnek abban a tekintetben, hogy jellemzően oktatási, kulturális, meghatározott esetekben egyéni érdekeket érvényre juttató, azonban alapvetően nem jövedelemszerzésre irányuló magatartásokat mentesítenek a felelősség alól. Ami igazából hiányzik a kontinentális európai országok rendszeréből, az az

⁶⁸⁶ Terry Gilliam, et al., v. American Broadcasting Companies, Inc., 538 F.2d 14 (1976).

⁶⁸⁷ Vö.: 12.6.1. alpont.

⁶⁸⁸ Noelia Lorenzo Monge, et al., v. Maya Magazines, Inc., 688 F.3d 1164 (2012).

Egyesült Államokban több mint másfél évszázada ismert fair use-teszt, amely generálklauzula módjára biztosítja a felhasználói érdekek érvényesülését, akár profitorientált felhasználások esetében is.

12.6.1. Fair use az Egyesült Államokban

A fair use-teszt 1841-es életre hívása az Egyesült Államokban alapvetően az alkotmány ún. „IP Clause” nevű passzusára vezethető vissza. Eszerint „a Kongresszusnak joga van arra, hogy ... előmozdítsa a tudományok és hasznos művészetek fejlődését azáltal, hogy a szerzők és feltalálók részére kizárólagos jogot biztosít írásaik és találmányaik tekintetében egy meghatározott időtartamra.”⁶⁸⁹ E klauzula az információk terjesztését és a kreativitás előmozdítását tűzte ki célul, akaratlanul is megtörve a szerzők jogának kizárólagosságát műveik vonatkozásában.⁶⁹⁰ Az alkotmányos felhatalmazás egyszerre biztosítja a szerzőknek a műveikhez fűződő jogokat, másrészt a társadalomnak a tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. Az amerikai bíróságok ezen ellentmondás feloldása érdekében fejlesztették ki a kompromisszumos doktrínát.

A fair use-teszt a következők szerint hangzik:

„A 106. és 106/A. szakaszok [a vagyoni és személyhez fűződő jogok] rendelkezései ellenére a szerzői joggal védett művek kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú fair használata, beleértve a másolatok vagy hangfelvételek készítésével, avagy az említett szakaszban meghatározott más módon való többszörözéssel való felhasználást, nem képezi a szerzői jogok megsértését. Annak meghatározásakor, hogy a mű felhasználása az adott esetben fair volt-e vagy sem, a vizsgálándó tényezők magukba foglalják az alábbiakat:

(1) a használat célja és jellege, beleértve, hogy e használat kereskedelmi természetű vagy nonprofit oktatási célú-e;

(2) a szerzői joggal védett mű természete;

(3) a felhasznált részeknek a mértéke és lényegessége a szerzői joggal védett műhöz mint egészhez viszonyítva; és

(4) a használatnak a szerzői joggal védett mű potenciális piacára vagy értékére kifejtett hatása.

Az a tény, hogy a művet még nem publikálták, nem akadály a fair használat megállapításának, ha ezt a fent említett tényezők alátámasztják.”⁶⁹¹

A fenti tétel tömör összefoglalása gyakorlatilag egyenlő a lehetetlennel.⁶⁹² Nem véletlenül, hiszen a teszt megszületése óta közel kétszáz jogerős ítéletet tartanak nyilván.⁶⁹³ Ezzel

⁶⁸⁹ Alkotmány, 1. cikk (8) bekezdés 8. pont.

⁶⁹⁰ William W. Fisher III: Reconstructing the Fair Use Doctrine. Harvard Law Review, 101. évfolyam, 1988. június, p. 1687–1688.

⁶⁹¹ USCA §107.

⁶⁹² A legrészletesebb magyar nyelvű elemzést lásd: Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében, ISZJSZ, 3. (113.) évfolyam, 6. szám, 2008. június, p. 26–68.

⁶⁹³ L. a USCO hivatalos fair use-indexét: <http://www.copyright.gov/fair-use/fair-index.html>.

együtt is tekintsük át részletesebben a fentieket, és idézzük fel a *fair use*-teszttel kapcsolatos leghíresebb ítéleteket.

A törvényi előírás struktúráját tekintve három részre osztható. Egyrészt van egy preambuluma, amely számos tisztességesnek tekinthető felhasználási célt sorol fel. E célok nem kizárólagosak, más okból is elképzelhető a fair felhasználás. A teszt törvényi megfogalmazásának második része egy négy tételből álló lista. A bíróságok hagyományosan e körülmények összességét mérlegelik a végső döntés meghozatalakor. Más szóval a *fair use*-nak nem előfeltétele, hogy mindegyik faktor a felhasználó mellett szóljon, ahogy az is igaz, hogy egyetlen tényezőtől elúszhat a védekezés.

E faktorok közül az első a felhasználás célját és jellegét vizsgálja. A preambulumból ismert célok itt ismét előtérbe kerülnek azzal, hogy a bírósági gyakorlat napjainkra hagyományosan a kereskedelmi v. nonprofit dimenziót szemléli, illetve azt, hogy a másodlagos mű átalakító (transzformatív) jelleget ölt-e. Így fairnek találta a *SCOPUS*, amikor egy klinikai könyvtár fénymásolt az egészségügyi dolgozóknak folyóiratszámokként legfeljebb egy tanulmányt maximum 40 oldal terjedelemben,⁶⁹⁴ ám a tisztességtelen felhasználás felé bilent a mérleg nyelve egy olyan fénymásolási perben, ahol az alperes az olajipari óriás *Texaco* volt.⁶⁹⁵ Az átalakító jelleg jelentősége számos esetben vált központi kérdéssé, olyannyira, hogy mára talán ez a legmeghatározóbb elem. Így a paródiacélú kritikai átalakítás,⁶⁹⁶ az online elérhető fényképek miniatürizált verzióinak („*thumbnail*”) keresőszolgáltatás keretében történő kivetítése,⁶⁹⁷ avagy a papíralapú könyvek digitalizálása és online kereshetővé tétele mind elfogadható az Egyesült Államokban.⁶⁹⁸

A teszt második faktora a forrásmű természetére kérdez rá. Valójában e körülmény szinte kivétel nélkül a felperesnek kedvez, mert az esetek jelentős részében jogvédett művek kerülnek felhasználásra. Ami esetlegesen meggyengítheti a felperes pozícióját az az, ha a felhasználás tényeket tartalmazó művekre vonatkozik. Így például a tudományos, „*non-fiction*” tartalmak digitalizálását nem értékelte az eljáró fórum egyértelműen a *Google* terhére a *Google Books*-perben.

A harmadik faktor a felhasznált rész mennyiségét és minőségét (jelentőségét) elemzi. A joggyakorlat e téren is kifejezetten színes. A *Rowley*-ügyben az alperes a felperes szakácskönyvének közel felét másolta le, ami megalapozta a jogsértést.⁶⁹⁹ A *Kinko's*-ügyben a forgalomban még kapható könyveknek átlagosan 5-14%-át, a valamely okból be nem szerzhető könyvek 15-25%-át fénymásolta az alperes, s a bíróság ezt sem találta mennyiségileg elfogadhatónak.⁷⁰⁰ Egy másik fórum unfairnek tekintette azt az esetet, amikor a tanár annak érdekében, hogy hallgatói sikeresen felkészülhessenek a francia vizsgájukra, egy

⁶⁹⁴ *Williams & Wilkins Co. v. U. S.*, 487 F.2d 1345 (1973), *aff'd* by an equally divided Court, 420 U.S. 376 (1975).

⁶⁹⁵ *American Geophysical Union v. Texaco, Inc.*, 60 F.3d 913 (1994).

⁶⁹⁶ *Luther R. Campbell, et al. v. Acuff-Rose Music, Inc.*, 510 U.S. 569 (1993).

⁶⁹⁷ *Leslie A. Kelly, et al., v. Arriba Soft Corporation*, 336 F.3d 811 (2003).

⁶⁹⁸ *The Authors Guild, Inc., et al. v. Google Inc.* 804 F.3d 202 (2015).

⁶⁹⁹ *Marcus v. Rowley*, 695 F.2d 1171 (1983).

⁷⁰⁰ *Basic Books, Inc., v. Kinko's Graphics Corp.*, 758 F.Supp. 1522 (1991).

szótár 15%-át kimásolva kivonatot készített.⁷⁰¹ A *Google Books*-ügyben viszont a tartalmak legfeljebb egyhatodának (16%) a lehívásra hozzáférhetővé tétele még fairnek bizonyult. A mennyiségi és minőségi körülmények egymáshoz viszonyított jelentőségét azonban a legjobban a *Harper & Row*-ügy szimbolizálja. Ebben ugyanis mindössze 300 szó körül folyt a vita, azonban e magatartás fair voltát a *SCOPUS* arra hivatkozással utasította el, hogy e rész minőségét tekintve igen lényeges volt az egészhez (amely 300 000 szóra rúgott) viszonyítva.⁷⁰²

A negyedik faktor a forrásmű potenciális piacára gyakorolt hatásait elemzi, vagyis leginkább azt, hogy a felhasználás képes-e az eredeti mű iránti keresletet csökkenteni vagy magát a művet helyettesíteni. A gyakorlati esetek fényében elmondható, hogy minden olyan másodlagos mű, amely formáját tekintve eltér ugyan az eredetitől, ám tartalmilag semmi újat nem hordoz magában, jogsértőnek tekinthető. Így például levelek gyűjteményként való publikálása,⁷⁰³ németjuhászkyölkökről készült fotó szobor formájában való utánzása,⁷⁰⁴ avagy a felperes nyelvkönyvében található ábrák transzformáció nélküli bemásolása egy pusztán megoldásokat tartalmazó kötetbe,⁷⁰⁵ annak a potenciális veszélyét hordozták magukban, hogy a jogosult művének piaci értéke csökkenhet.

Végül a *USCA* §107 jelenlegi szövegváltozatának utolsó mondata szerint a még nyilvánosságra nem hozott művek esetén is felmerülhet a *fair use*-teszt alkalmazása. E mondat törvénybe iktatását néhány 1980-as években hozott ítélet indukálta. Egy részük J. D. Salinger könyvtárban elhelyezett leveleinek,⁷⁰⁶ más részük pedig a szcientológiai egyházat alapító L. Ron Hubbard publikálatlan kéziratának a közzétételével függött össze.⁷⁰⁷ A végeredmény az lett, hogy a *USCA* 1992-es módosítása óta e tartalmak esetén is össze kell olvasni a négy törvényi faktort, és adott esetben a felhasználó mentesülhet a felelősség alól. Habár, amint azt fentebb láthattunk, esküvői fotók engedély nélküli közzététele olyan mértékben sértette a fotók potenciális piacát, hogy az már unfairnek bizonyult.⁷⁰⁸

12.6.2. Fair dealing a többi angolszász országban

Az elsőként 1841-ben alkalmazott *fair use*-teszt elismerten az Egyesült Királyság szerzői jogi gyakorlatában kimunkált *fair dealing* szabályára vezethető vissza.⁷⁰⁹ A még ma is központi jelentőségű fogalom az Egyesült Királyságban merevebb, konkrétan meghatározott esetekben hívható segítségül. A *CDPA* §§29–30/A alapján a kutatás és tanulmányok foly-

⁷⁰¹ *College Entrance Book Co. v. Amsco Book Co.*, 119 F.2d 874 (1941).

⁷⁰² *Harper & Row, Publishers, Inc., v. Nation Enterprises*, 471 U.S. 539 (1985).

⁷⁰³ *Folsom, et al., v. Marsh, et al.*, 9 F.Cas. 342 (1841).

⁷⁰⁴ *Art Rogers v. Jeff Koons*, 960 F.2d 301 (1992), p. 312, cert. denied, 113 S. Ct. 365 (1992).

⁷⁰⁵ *Reed v. Holliday*, 19 Fed. 325 (1884).

⁷⁰⁶ *Jerome D. Salinger v. Random House, Inc., et al.*, 811 F.2d 90 (1987), p. 97., cert. denied, 484 U.S. 890 (1988).

⁷⁰⁷ *New Era Publications International, ApS v. Henry Holt & Company, Inc.*, 873 F.2d 576 (1989).

⁷⁰⁸ *Vö.: Noelia Lorenzo Monge, et al., v. Maya Magazines, Inc.*, 688 F.3d 1164 (2012).

⁷⁰⁹ *Melissa de Zwart: An Historical Analysis of the Birth of Fair Dealing and Fair Use: Lessons for the Digital Age. Intellectual Property Quarterly*, 2007. 1. szám, p. 60–91.

tatása, a kritika és recenzió készítése, a híradási célú felhasználások és legújabbban – 2014 óta – parodizálás érdekében hívható segítségül e kimentő körülmény. Az alperesnek azonban azt is bizonyítania kell, hogy magatartása fair volt. Hogy ez miként igazolható, merev, dogmatikus felsorolások helyett eseti bírósági mérlegelést tesz lehetővé. Az amerikaihoz hasonlóan jelentősége lehet a felhasznált mű jellegének avagy annak, hogy a tartalmat publikálták-e már, hogyan jutottak a mű birtokába, hogy a jogsértés „kevésbé tovakodó” („*less intrusive*”) eszközökkel is megvalósítható lett volna vagy sem, illetve hogy milyen mennyiség került átemelésre a forrásműből.

A *fair dealing*-tesztet a többi angolszász ország is átvette, és rendszeres jelleggel hivatkoznak rá a felhasználók a jogsértések alóli kimentés céljából. A legismertebb kanadai döntés szerint a fair jelleg vizsgálatakor a felhasználás céljára és jellegére, a felhasznált rész mennyiségére, az alternatív felhasználási lehetőségekre, a forrásmű természetére és a forrásműre gyakorolt hatásokra kell tekintettel lenni.⁷¹⁰

12.6.3. Jogkimerülés

Hagyományosan nem a korlátozások és kivételek körében kerül elhelyezésre a jogkimerülés tétele, ám e döntés igenis indokolt. Eszerint ugyanis a terjesztéshez fűződő jog kimerül a műpéldány első jogszerű forgalomba hozatalát követően. Más szavakkal, ha a jogosult forgalomba hoz egy könyvet vagy CD-lemezt, az ennek a tulajdonjogát jogszerűen megszerző személy a példányt belátása szerint eladhatja. Az antikvár kereskedelem alapját szolgáltató jogelv történetileg egy német professzor XIX. századi munkájáig vezethető vissza, s a tételt a német Birodalmi Legfelsőbb Bíróság 1906-os ítéletében emelte jogerőre. Az Egyesült Államokban hasonló keretek között fogadta el a tétel alkalmazását a *SCOPUS* („*first sale doctrine*” név alatt) 1908-ban.⁷¹¹

A jogkimerüléssel kapcsolatos két legizgalmasabb részkérdést a párhuzamos importálás esetleges tilalma, illetve a jogelv digitális környezetben való alkalmazása adja. Az előbbi kapcsán kiemelhető, hogy a *SCOPUS* 2013-ban hozott döntése értelmében – hátat fordítva az addig követett nemzeti jogkimerülés alkalmazásának – a Thaiföldön gyártott és ott jogszerűen forgalomba hozott tankönyvek engedély nélkül importálhatók az Egyesült Államokba.⁷¹² Más országok, így például Svájc vagy Új-Zéland régebb óta a nemzetközi jogkimerülés tétele mellett foglaltak állást, lehetővé téve, hogy az egyébként szűkösebb nemzeti piacukra külföldről érkezzenek példányok. Az EU mindezekkel ellentétben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogkimerülés csak regionális kereteken belül, az elsőként a 28 tagállam vagy a további 3 EFTA-tagállam területén forgalomba hozott műpéldányokra terjedhet ki.⁷¹³

⁷¹⁰ CCH Canadian Ltd. v. Law Society of Upper Canada, 2004 SCC 13, para. 14–36.

⁷¹¹ Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének kialakulása és fejlődése az Egyesült Államokban. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 2. szám, 2014. április, p. 5–77.

⁷¹² Supap Kirtsaeng v. John Wiley & Sons, Inc., 133 S.Ct. 1351 (2013).

⁷¹³ Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének a kialakulása és fejlődése az Európai Unió szerzői jogában. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 4. szám, 2015. augusztus, p. 38–80.

A „digitális jogkimerülés” tétele a 2012-es *UsedSoft*-döntés okán merült fel az EU-ban.⁷¹⁴ Itt az EUB rögzítette a jogkimerülés alkalmazhatóságát az online értékesített szoftver-licenckulcsok esetén is. Érdekes, hogy e döntés Európában nem mindenhol nyert elismerést. Egy holland alsófokú bírósági ítélet kimondta, hogy a szoftverek licencia keretében történő „értékesítése” adásvétel, amennyiben a használati jog időben korlátlan, és a díjfizetés egyszeri.⁷¹⁵ Ismert ugyanakkor olyan német ítélet, amely az e-könyvek és a hangoskönyvek viszonteladását nem tartotta beilleszthetőnek a jogkimerülés tétele alá.⁷¹⁶ A legismertebb, nem európai példát az amerikai *ReDigi*-ügy jelentette. Itt az iTunes-ról vásárolt, „használt” hangfelvételek viszonteladása esetére zárta ki a „*first sale doctrine*” alkalmazhatóságát az elsőfokú bíróság.⁷¹⁷

12.7. TERÜLETI ÉS IDŐBELI KORLÁTOK

12.7.1. A szerzői jog területiális jellege és az extraterritoriális jogalkalmazás

A szerzői jog – akárcsak a szellemi tulajdon-védelem többi formája – alapvetően a területiség elvén nyugszik. Ez azt jelenti, hogy a szerzői jogi védelem hagyományosan azon a területen illeti meg az alkotót, ahol a művet megalkotja (habár a praktikum azt diktálja, hogy az első nyilvánosságra hozatal helyét vegyük alapul a honosság megállapításához).

Az igazán bonyolult helyzetek a nemzetközi elemet tartalmazó ügyekből fakadnak. Így például akkor, ha egy ország állampolgára egy másik állam területén követ el szerzői jogi jogsértést. Ilyen esetekben a legtöbb országban a jogsértés helyén érvényes jog alkalmazását írják elő. Az Egyesült Államok ebből a szempontból is kivételesnek tekinthető. Meghatározott esetekben ugyanis az ún. „extraterritoriális” jogalkalmazás keretében lehetőség nyílik arra, hogy a nem amerikai állampolgár által külföldön elkövetett jogsértések esetén is az amerikai szerzői jogot alkalmazzák a bíróságok. Különösen igaz ez az interneten elkövetett jogsértésekre. A híres *isoHunt*-perben a bíróság annak ellenére megállapította az alperes felelősségét, hogy a torrentfájlok indexálását végző *isoHunt* kanadai doménről működött, az alperes kanadai állampolgár volt, aki semmilyen módon nem kapcsolódott az Egyesült Államokhoz. Az *in personam* hatáskör és illetékesség hiánya azonban nem zárta ki, hogy az alperes *in rem*, vagyis az elkövetett jogsértésekért felelősséggel tartozzék. Az *isoHunt* oldalt ugyanis számos amerikai végfelhasználó vette igénybe, akik a tartalmak

⁷¹⁴ C-128/11. sz. ügy *UsedSoft GmbH* kontra *Oracle International Corp.* [ECLI:EU:C:2012:407].

⁷¹⁵ *CWS/Vendorlink*, District Court Mid-Netherlands, 25 March 2015 [ECLI:NL:RBMNE:2015:1096]. In: *Computer Law Review International*, 2016. 2. szám, p. 60–62.

⁷¹⁶ OLG Stuttgart 03.11.2011 (2 U 49/11) – *Keine Erschöpfung bei Online-Vertrieb von Hörbüchern*, *Computer und Recht*, 2012. 5. szám, p. 301–302.; OLG Hamm 15.05.2014 (22 U 60/13) – *Keine Erschöpfung bei Audiodateien – Hörbuch-AGB*, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2014. 9. szám, p. 853–863.

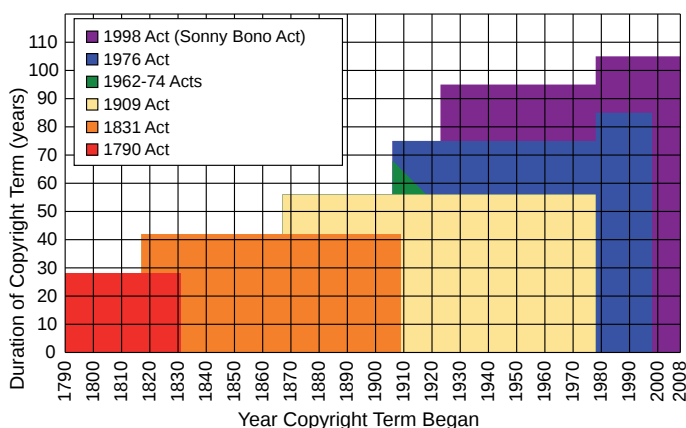
⁷¹⁷ *Capitol Records, LLC, v. Redigi Inc.*, 934 F.Supp.2d 640 (2013). A digitális jogkimerülés kapcsán I.: *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Egyesült Államokban és az Európai Unióban – I. rész. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 5. szám, 2015, október, p. 79–123.; *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Egyesült Államokban és az Európai Unióban – II. rész. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 6. szám, 2015. december, p. 78–96.

letöltésével és megosztásával a többszörözés és a terjesztés jogát sértették meg. A bíróság szerint e közvetlen jogsértések pedig az alperes közvetett/indirekt jogsértése nélkül nem lettek volna megvalósíthatók.⁷¹⁸

12.7.2. Védelmi idő

A védelmi idő tételes ismertetése teljességgel szükségtelennek tűnik. Többek között azért, mert bár a szerzőknek biztosított minimális védelmi időt a BUE pontosan meghatározza (*pma* 50 év), a gyakorlatban országonként változik az időtartam. Ezt a helyzetet a nemzetközi előírások (a BUE mellett a védelmiidő-irányelv) által rögzített kivételek pedig csak tovább bonyolítják. Általánosságban elmondható, hogy a világ fejlett országaiban a *pma* 70 év az irányadó.

Az ördög azonban ismét a részletekben rejlik. Egyrészt a korábbiakban már utaltunk arra, hogy a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultságok az európai országokban eltérő elbírálásban részesülnek. Ennek is köszönhetően a kapcsolódó jogi jogosultak rövidebb, összesen 50 vagy 70 éves időtartamra részesülnek védelemben. A *sui generis* adatbázis-előállítói védelem ideje 15 év az EU-ban (igaz, ez bármennyiszer megújítható). Az Egyesült Államokban ehhez képest minden jogosult – jelenleg – azonos időtartamra részesül oltalomban. Tény, hogy az 1976-ot megelőzően született művekre nézve a védelmi időt lépcsőzetesen (emelkedő mértékben) biztosítja a USCA.

Tom Bell: Védelmi idő az Egyesült Államokban⁷¹⁹

Érdekesség, hogy a legutolsó – 1998-as – törvénymódosítás egészítette ki a korábbi *pma* 50 éves oltalmat *pma* 70 évre az Egyesült Államokban. Sokan e módosításban – melyet egyesek csak „Mickey Mouse-törvénynek” csúfoltak, lévén a hosszabbítás egybecsengett a Walt

⁷¹⁸ Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Gary Fung, et al., 710 F.3d 1020 (2013). A közvetett felelősség tételével kapcsolatban lásd: 14.8.1. alpont.

⁷¹⁹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/77/Tom_Bell's_graph_showing_extension_of_U.S._copyright_term_over_time.svg/500px-Tom_Bell's_graph_showing_extension_of_U.S._copyright_term_over_time.svg.png.

Disney cég érdekeivel – az alkotmány szellemi tulajdon-védelmi klauzulájának a megsértését látták. A SCOPUS azonban megerősítette, hogy az alkotmány korlátozott időre biztosít védelmet a szerzői jogosultaknak, ennek a maximumát azonban nem határozza meg. Erre is tekintettel a védelmi idő meghosszabbítása nem alkotmányellenes mindaddig, amíg az reális korlátokat állít a joggyakorlás elé.⁷²⁰

Másrészt érdekes felvetés, hogy mi a sorsa az olyan karakternek, amelyet szerzője az idők folyamán folyamatosan fejleszt? Más szóval, lejár-e a védelmi idő az olyan művekre és a bennük foglalt karakterekre nézve, amelyek folytatásokban jelennek meg? Pontosan erre a kérdésre adott választ a *Sherlock Holmes*-ügy. Az alapügy felperese egy olyan kötetet szerkesztett 2011-ben, amelyben modern szerzők írtak Sherlock Holmes világára és karakterére építő novellákat. A felperes ekkor 5000 dollárt fizetett a szerzői jogokat kezelő Doyle Estate-nek a karakterek használatáért. A második kötet kiadásáért azonban a felperes már nem kívánt jogdíjat fizetni, és keresetet indított annak megállapítása iránt, hogy a vitatott karakterek már nem állnak jogvédelem alatt. A pert első és másodfokon is megnyerte a felperes. A másodfokú bíróság szerint ha elfogadnánk a Doyle Estate érvelését, miszerint a védelmi idő a karakterekre nézve mindaddig fennáll, amíg az utolsó kötet védelmi ideje le nem jár, akkor érdemben 135 éves védelmi időre tenne szert a jogosult, ami akadályos lenne annak, hogy későbbi szerzők a közkincs paradigmájára építve új, kreatív alkotásokat hozzanak létre.⁷²¹

Ugyancsak külön érdekesség, hogy a személyhez fűződő jogok az országok egy részében a vagyoni jogokhoz kötődnek, és ily módon a védelmi idő eltelte e jogosultságokat is érinti. E „monista” felfogás klasszikusan a német *Urheberrecht* típusú rendszert követő országokban elfogadott. Ezzel ellentétben a „dualista” felfogást követő országokban – például Franciaország, Belgium, Dánia – a személyhez fűződő jogok érvényesítésére a vagyoni jogok védelmi idejének lejártát követően is lehetőség van.⁷²² Ám még e klasszikus kategorizáláson túl is elképzelhetőek speciális megoldások a védelmi idő eseti szabályozására. Kiváló példa a brit „Pán Péter-kivétel”. A CDPA §301 alapján a londoni Hospital for Sick Children, Great Ormond Street javára annak ellenére is jogdíjat kell fizetni Sir James Matthew Berrie világhírű meséjének bármiféle nyilvános előadása után, hogy a mű védelmi ideje 1987. december 31-ével lejárt.

12.8. JOGÉRVÉNYESÍTÉS

A szerzői jogok érvényesítésének kereteit – több más rész kérdéshez hasonlóan – alaposan meghatározzák a nemzetközi szerzői jogi egyezmények, így különösen a TRIPS-megállapodás vagy a jogérvényesítési irányelv. Ezen előírások azonban még így is sok esetben csak a kereteket és az elérendő célokat határozzák meg. Ezért is van az, hogy az or-

⁷²⁰ Eric Eldred, et al. v. John Ashcroft, 537 U.S. 186 (2003).

⁷²¹ Leslie S. Klinger v. Conan Doyle Estate, Ltd., 755 F.3d 496 (2014). E ponton fontos jelezni, hogy a védelmi idő a USCA megszületése előtt nem a szerző halálától, hanem az első megjelenéstől került számításra.

⁷²² Adolf Dietz: The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Civil Law Countries. Columbia-V.L.A. Journal of Law and the Arts, 19. évfolyam, 1995, p. 213–227.

szágok belső joga oly sok eltérést mutat mind anyagi jogi (például közvetlen kontra közvetett felelősség), mind eljárásjogi kérdésekben (például a jogsértések bizonyítása, a kártérítés összege). Az imént említett példákra az alábbiakban külön kitérünk. Amitől helyszűkében ugyanakkor el kell tekintenünk, az annak a kiemelése, hogy a világ számos országában a szerzői jogi ügyeket különbíróóságok tárgyalják. Ilyen intézmények az európai és az észak-amerikai országokban elvétve találhatók.

12.8.1. Közvetlen és közvetett jogsértés

Szerzői jogi jogsértést az követ el, aki engedély nélkül vagy a szerződés, esetleg a törvényi felhatalmazás keretein túllépve használ fel jogvédett tartalmakat, illetve sérti meg a személyhez fűződő jogokat. E magatartások közvetlen jogsértést eredményeznek. Egyes országokban azonban azért is megállapítható a szerzői jogi felelősség, ha valaki más személyek jogsértéseihez járul hozzá valamilyen módon. Ilyesfajta rendelkezések hazánkból,⁷²³ Németországból⁷²⁴ és Kínából is ismertek.⁷²⁵ Sőt, az elektronikus kereskedelmi jogból eredő felelősségkorlátozás („safe harbour”) intézménye is közvetett felelősség megállapítását eredményezheti, amennyiben a törvényi előírások nem kerülnek betartásra. Az indirekt felelősség igazi „hazáját” azonban mégis az angolszász országok jelentik. Az Egyesült Államokban a bírósági joggyakorlat fejlesztette ki a járulékos és helyettes felelősséget („contributory” és „vicarious liability”), melyekhez hasonló intézmények az angol és ausztrál szerzői jogból is ismertek „concept of authorization” néven.⁷²⁶

A közvetett felelősség tételeit az Egyesült Államokban a SCOPUS fejlesztette ki. Eszerint járulékos felelősség terhelhet egy gyártót a terméke segítségével elkövetett szerzői jogi jogsértésekért, amennyiben azokról tudomása van, és a jogsértéshez materiális segítséget nyújt, vagy arra bátorítja a felhasználót. Sőt, amennyiben a jogsértés megakadályozására reális lehetősége nyílna a gyártónak, mégsem tesz ellene semmit, és a jogsértésből jövedelemre tesz szert, akkor helyettes felelősséget is köteles viselni. A *Sony v. Universal*-ügyben a SCOPUS mégis elvetette a japán cég felelősségét. Ennek oka az volt, hogy a videomagnók gyártása önmagában még nem tette lehetővé a cég számára, hogy tudomást szerezzen arról, hogy az amerikai fogyasztók milyen televíziós tartalmak másolására használják a készülékeket, illetve e rögzítések kontrollálására sem volt lehetősége a Sony-nak. Sőt, a bírák érvelése szerint a videomagnók alkalmasak jelentős, nem jogsértő felhasználásokra is (e

⁷²³ Az Sztj. 23. § (2) bekezdése a terjesztési jog megsértésnek tekinti a más személy által jogellenesen létrehozott műpéldányok kereskedelmi birtoklását is.

⁷²⁴ A „háborítói felelősség” („Störerhaftung”) intézménye a német polgári törvénykönyv (BGB) 1004. szakaszában található, s ennyiben általános magánjogi klauzula. A szerzői jog területén történő alkalmazása kapcsán l.: *Gerald Spindler, Matthias Leistner: Secondary Copyright Infringement – New Perspectives in Germany and Europe*. IIC, 37. évfolyam, 7. szám, 2006, p. 798–813.

⁷²⁵ *Yang Cao: Indirect Infringement of Intellectual Property in China*. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 6. évfolyam, 2. szám, p. 2016, 248–259.

⁷²⁶ *Min Yan: The Law Surrounding the Facilitation of Online Copyright Infringement*, European Intellectual Property Review, 2012. 2. szám, p. 123.

tétel angolul a „*staple article of commerce*” nevet viseli).⁷²⁷ A közvetett felelősségi klauzulák ugyanakkor az elmúlt másfél évtizedben előszeretettel kerültek alkalmazásra a fájlcsere-perekben. E tételek alapján rendre elvéreztek az indexáló oldalak, mint például a Napster, a Grokster, a LimeWire vagy az isoHunt.⁷²⁸

Más országokban is felismerték, hogy a hatékony jogérvényesítés nem a tömeges mértéket öltő közvetlen jogsértésekkel, hanem az azokat lehetővé tevő közvetítő szolgáltatókkal szembeni fellépés útján érhető el. Épp ezért érthető, hogy a weboldalak blokkolása – amely az Infosoc-irányelv és a jogérvényesítési irányelv előírásain nyugszik az EU-ban – miért is vált napjaink egyik legnépszerűbb jogérvényesítési eszközévé.⁷²⁹

12.8.2. A szerzői jogi jogsértések bizonyítása

Az amerikai (szerzői) jogra nem alaptalanul szokás esetjoggként hivatkozni. A korábbiakban már ismertetett számos tételel felül a bizonyítási eljárás vonatkozásában is sajátos gyakorlatot követnek a bíróságok. Eszerint szerzői jogi jogsértés esetén a felperesnek „csak” két dolgot kell bizonyítania: ő a szerzői jogok jogosultja, és e jogokat az alperes megsértette. Az előbbi a mű USCO által vezetett nyilvántartásba vételével egyszerűen igazolható.⁷³⁰ Az utóbbi két nagy fázisra osztható: egyrészt a felhasználás tényét, másrészt a felhasználás jogszerűségének hiányát kell alátámasztania a felperesnek.

A felhasználás ténye a legkönnyebben közvetlen bizonyítékkal igazolható. Így például akkor, ha a felhasználó közvetlen tudomással bírt a jogvédett forrásmű tartalmáról.⁷³¹ Ennek hiányában hagyományosan a „fordított arány szabályát” („*inverse ratio rule*”) szokás segítségül hívni. Eszerint a jogellenességre a hozzáférés és a hasonlóság mértékéből lehet következtetni. A szabály nevéből következik, hogy minél nagyobb a hozzáférés lehetősége, annál kisebb mértékű hasonlóság elegendő a másolás tényének a megállapításához.⁷³² És fordítva: ha a forrásmű csak nehezen hozzáférhető, akkor lényegesebb (vagyis bizonyító erejű) hasonlóság szükséges.⁷³³ Önmagában az, hogy az alperesnek a forrásműhöz való hozzájutása nem bizonyítható, még nem zárja ki a felhasználás tényének a megállapítha-

⁷²⁷ Sony Corporation of America, et al. v. Universal City Studios, Inc., et al., 464 U.S. 417 (1983).

⁷²⁸ Mezei Péter: A fájlcsere dilemma – a perek lassúak, az internet gyors, HVG-Orac, Budapest, 2012. p. 113–118.

⁷²⁹ Mezei Péter, Hajdú Dóra: Az Európai Unió Bíróságának ACI Adam döntése a jogellenes forrásból történő másolatkészítés után fizetendő jogdíjak egyes kérdéseiről. Európai Jog, 2014. 5. szám, p. 33–47; Harkai István: „Hozzáférés megtagadva” – a weboldalak blokkolása, mint a jogérvényesítés lehetséges eszköze – I. rész. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 2. szám, 2016. április, p. 23–51; Harkai István: „Hozzáférés megtagadva” – a weboldalak blokkolása mint a jogérvényesítés lehetséges eszköze – II. rész. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 3. szám, 2016. június, p. 71–99.

⁷³⁰ Vö.: 12.9. alfejezet.

⁷³¹ Egy ilyen példa szerint John Williams az E.T. című film betétdalának forrásául korábbi „kenyéradójának” a dalát használta. Williams ugyanis éveken át zenélt Leslie T. Baxter zenekarában, aki a vitatott zenei forrásművet ezen idő alatt több koncerten is elzongorázta. Lásd: Leslie T. Baxter v. MCA, Inc., et al., 812 F.2d 421 (1987).

⁷³² Bright Tunes Music v. Harrisongs Music, 420 F.Supp. 177 (1976).

⁷³³ Three Boys Music Corp. v. Michael Bolton, 212 F.3d 477 (2000).

tóságát. Ha ugyanis korábbi közös forrás, bármiféle váratlan elem vagy a másodlagos mű egyedisége/összetettsége hiányában nyilvánvaló, hogy a származékos mű nem készülhetett önállóan, s a feltűnő hasonlóság („*striking similarity*”) sem véletlen, akkor az eljárás a felhasználás jogszerűségének vizsgálatával tovább folytatható.⁷³⁴

A jogsértés az eredeti mű egészének vagy lényeges részének átvétele esetén állapítható meg. A bírói gyakorlat szerint ennek vizsgálatakor a védelemre nem jogosult elemeket figyelmen kívül kell hagyni. Az ezek után fennmaradó védett elemeket szokás „aranyrögöknek” („*golden nuggets*”) nevezni. Szemügyre kell venni, hogy az „aranyrögök” és a másodlagos mű milyen emberek számára tűnhet hasonlóknak. Minél nagyobb hasonlóságot mutat ugyanis a két alkotás közönsége, annál valószínűbb, hogy az eredeti mű alkotója vagyoni hátrányt szenved a felhasználás következtében. Másrészt meg kell nézni, hogy milyen a hasonlóság „természete”, azaz a hasonlóság csak egy-egy „aranyrög”, vagy az egész mű vonatkozásában áll-e fenn. Harmadrészt a hasonlóság mértékét kell szemügyre venni. Valamennyi fenti körülményt az átlagos megfigyelő/hallgató/közönség („*ordinary observer/listener/audience*”) szemszögéből vizsgálják az amerikai fórumok.⁷³⁵

A kanadai bíróságok e téren ugyancsak saját gyakorlatot fejlesztettek. A fenti absztrakciós, kiszűrési elméletet mellőzve a lényeges hasonlóság szempontjából főleg a minőségi hasonlóság vizsgálatát látják fontosnak. A minőségi hasonlóság azonban lehet „érzékelhető” („*perceptible*”) és „érthető” („*intelligible*”), ahol az előbbi a közvetlenül megfigyelhető, az utóbbi pedig a kikövetkeztethető (a fogyasztó ismereteire alapozó) hasonlóságokat takarja.⁷³⁶

12.8.3. Statutory damages az angolszász szerzői jogban

Az amerikai szerzői jog egyik legvitatottabb, ugyanakkor tagadhatatlanul legpraktikusabb rendelkezése az ún. „törvényen alapuló kártérítés”. A rendszer lényege, hogy amennyiben a szerzői jogosult művét nyilvántartásba veszik szerzői jogainak megsértése esetén kárának bármiféle bizonyítása nélkül igényt tarthat jogsértésenként 750 és 30 000 dollár közötti kártérítés-átalányra. Amennyiben a jogsértés szándékosan történt, a maximális összeg 150 000 dollárra ugrik, az alperes gondatlansága esetén viszont a minimum 200 dollárig csökkenthető.⁷³⁷ A kártérítés összegét a bíróság, esetleg az esküdtszék szabad mérlegelésével határozhatja meg.

A törvényen alapuló kártérítést elsőként az 1976-os USCA-ban jelent meg, akkor még lényegesen alacsonyabb összegekkel, annak érdekében, hogy a haszonszerzési célú jogsértésektől elrettentse a felhasználókat. Az egyébként utilitarista gondolkodású Egyesült Államokban ez egyáltalán nem tekinthető ördögtől valónak. A „*statutory damages*” alkalma-

⁷³⁴ Ronald H. Selle, et al., v. Barry Gibb, et al., 741 F.2d 896 (1984).

⁷³⁵ Saul Steinberg v. Columbia Pictures Industries, Inc., et al., 663 F.Supp. 706 (1987). A fenti eljárással összefüggésben l. részletesen: Joshua M. Dalton, Sara Cable: The Copyright Defendant's Guide to Disproving Substantial Similarity on Summary Judgment. Landslide, 3. évfolyam, 6. szám, p. 26–31.

⁷³⁶ Cinar Corporation v. Robinson, 2013 SCC 73. Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2014. 9. szám, p. 269–271.

⁷³⁷ USCA §504.

zása azonban napjainkra olyan esetekben is megtörténik, amikor a jogsértés jellege nem teszi indokolttá a kirívóan magas kártérítési összegek alkalmazását. Így ismertek olyan fájlcserepercek, ahol 24 dal letöltéséért 222 000 USD,⁷³⁸ egy másik esetben pedig 30 dal letöltéséért 675 000 USD megfizetésére kötelezték jogerősen az érintett alperest.⁷³⁹

Kanadában ugyanakkor világosan rögzítést nyert, hogy a törvényen alapuló kártérítés pontos összegének meghatározásakor, mivel az jellegéből is adódóan egyfajta büntető kártérítésként funkcionál, a rosszhiszeműség és a haszonszerzési célok jelenléte (vagy épp hiánya) központi jelentőségű. Így annak a streaming- és letöltőszolgáltatásnak az üzemeltetőjével szemben, aki tudatosan, a jogosult figyelmeztetéseire fittyet hányva nyújtotta szolgáltatását, a bíróság indokoltnak látta a tételenkénti maximális összeg, vagyis 20 000 CAD kiszabását, a jogsértések számára tekintettel pedig összességében a 10 millió dollárt.⁷⁴⁰

12.9. A SZERZŐI JOG FORMALITÁSAI

Bár a BUE eredeti, 1886-os verziója elismerte a szerzői jog fennállásának formalitásokhoz kötését, az 1908-as berlini felülvizsgálat keretében ezt a lehetőséget felszámolta a nemzetközi szerzői jogi közösség. Természetesen napjainkban is számos formalitás létezik még (például kötelespéldányok leadása, önkéntes műnyilvántartás), ám ezek egyike sem képezi előfeltételét a szerzői jogok fennállásának, illetve gyakorlásának.⁷⁴¹ Az Egyesült Államok a világon egyedülként még napjainkban is erős intézményként szabályozza a formalitásokat. Így bár az ország BUE-hoz való csatlakozása miatt a regisztráció nem előfeltétele a szerzői jogok keletkezésének, ám a USCA alapján kizárólag akkor indítható eljárás, ha a művet a szerző nyilvántartásba vetette,⁷⁴² sőt, a fentiekben említett törvényen alapuló kártérítésre és az ügyvédi munkadíjak megtérítésére is csak ez esetben tarthat igényt.⁷⁴³ Kifejezetten ez utóbbi körülmények tükrében látványos a regisztráció megléte és hiánya közötti különbség. Egy átlagos szerzői jogi per költségei ugyanis könnyen elérhetik a több százezer dollárt. Ennek megtérítése avagy ennek hiánya nem elhanyagolható körülmény. Természetesen – és emiatt fogadható el a hagyományos amerikai „védekezés” – a szövetségi szerzői jog alkalmazhatóságának a hiánya nem fosztja meg a szerzői jogosultat attól, hogy más szövetségi vagy tagállami jogszabályok alapján igényeljen kártérítést műve a felhasználása miatt.

⁷³⁸ Capitol Records, Inc., et al. v. Jammie Thomas-Rasset, 692 F.3d 899 (2012).

⁷³⁹ Sony BMG Music Entertainment, et al., v. Joel Tenenbaum, 719 F.3d 67 (2013).

⁷⁴⁰ Twentieth Century Fox Film Corporation v. Nicholas Hernandez, et al., Federal Court of Canada, T-1618-3. Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2014. 9. szám, p. 271–272.

⁷⁴¹ Paul Goldstein: International Intellectual Property Law – Cases and Materials, Second Edition. Thomson-West, New York, 2008, p. 181.

⁷⁴² USCA §411.

⁷⁴³ USCA §412.

A USCA mindezeken felül további formalitásokat ír elő: a © logó alkalmazását avagy épp egy műpéldány (kötelespéldány) leadását a Kongresszusi Könyvtár részére. E formalitások azonban nem előfeltételei a szerzői jogok fennállásának.

12.10. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

12.10.1. Fogalmak

Fair use: a szerzői művek szabad felhasználásának bírói mérlegelését szükségessé tevő, rugalmas törvényi előírás.

Járulékos felelősség (contributory liability): egy közreműködő személy vagy szervezet felelősséggel tartozik a közvetlen jogsértő magatartásért, amennyiben a jogsértésről tudomása van, és azt materiális eszközökkel elősegíti, vagy annak elkövetésére ösztönöz.

Jogkimerülés (first sale doctrine): a műpéldány első jogszerű értékesítését követően a szerzői jogosult terjesztéshez fűződő joga kimerül, így a műpéldány tulajdonosa szabadon terjesztheti a példányt.

Mögöttes felelősség (vicarious liability): egy közreműködő személy vagy szervezet felelősséggel tartozik a közvetlen jogsértő magatartásért, amennyiben képes volna a jogsértés megakadályozására, ám azt nem teszi meg, és a közvetlen jogsértésből jövedelemre tesz szert.

Munkaviszonyban létrehozott mű (work made for hire): a munkaviszony keretében vagy bármely más megbízási típusú jogviszony keretében létrehozott mű, amelyre vonatkozóan a szerzői jogok a munkáltatóra/megbízóra szállnak át.

Párhuzamos import: a szerzői jogosult által külföldön jogszerűen forgalomba hozott műpéldányok olyan ország területére történő behozatala, ahol a jogosult ugyancsak értékesít általa előállított műpéldányokat.

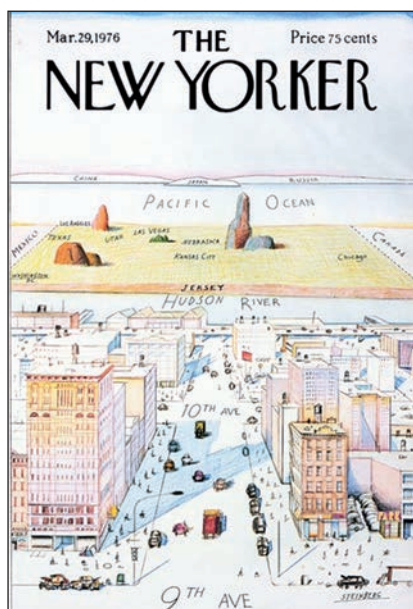
Törvényen alapuló kártérítés (statutory damages): a USCA előírása folytán a szerzői jogosultat megillető átalány kártérítési összeg, amelynek konkrét mértékét a bíró saját mérlegelése keretében határozza; törvényes kártérítés csak akkor alkalmazható, ha a jogosult a művét előzetesen nyilvántartásba vette a USCO-nál.

12.10.2. Ellenőrző kérdések

1. Milyen előfeltételei vannak a szerzői műként való minősítésnek az Egyesült Államokban? És az EU-ban?
2. Miért részesülhet potenciálisan szélesebb védelemben egy rajzfilmkarakter, mint egy regény főszereplője?
3. Milyen különbségekkel szabályozzák egyes országok a munkaviszonyban létrehozott művek szerzői jogainak a sorsát?
4. Miként ismeri el a személyhez fűződő jogokat az Egyesült Államok szövetségi szerzői joga?
5. Milyen különbségek fedezhetők fel a kontinentális európai korlátozások és kivételek, valamint az angolszász fair use és fair dealing szabályok között?
6. Melyek a fair use alkalmazásának fogalmi elemei?
7. Vajon beilleszthető-e a fair use-teszt keretei közé az az eset, amikor az alperes egy olimpiai aranyérmes birkózóról annak egyetemi éve alatt készített 28 perces dokumentumfilmből két és fél percet felhasznál az olimpiai közvetítések során?⁷⁴⁴

⁷⁴⁴ A konkrét jogesetet l.: Iowa State University Research Foundation, Inc., v. American Broadcasting Companies, Inc., et al., 621 F.2d 57 (1980).

8. Milyen következményekkel járhat az, ha egy kiadó elmulasztja elhelyezni a © logót egy könyvben?
9. Milyen feltételek teljesülése esetén léphet fel egy magyar zeneszerző egy olyan felhasználással szemben, amelynek keretében az amerikai előadó a magyar forrásműből több mint egy teljes percet egészében hangmintázott (samplingelt)?
10. Alaposan szemügyre véve a két alábbi képet (balról az eredeti, Saul Steinberg által rajzolt The New Yorker-borító, jobbról az időben később született „Moscow on the Hudson” című film posztere) elemezze, vajon történt-e jogsértés?⁷⁴⁵

Saul Steinberg, View of the World from 9th Avenue
Cover of The New Yorker, March 29, 1976

© The Saul Steinberg Foundation /HUNGART © 2017
Cover reprinted with permission of
The New Yorker magazine. All rights reserved.

HUNGART © 2017

⁷⁴⁵ A konkrét jogesetet l.: Saul Steinberg v. Columbia Pictures Industries, Inc., et al., 663 F.Sup. 706 (1987).

13. A SZERZŐI MŰVEK FELHASZNÁLÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ JOGTERÜLETEK

A fejezet célja, hogy bemutassa az olvasónak, hogy a szerzői mű felhasználását gyakran más jogterületek rendelkezései is befolyásolják. A szerzői jogi szempontból aggálytalan felhasználás más jogterületen jogsértéshez vezethet, illetve vizsgálándó, hogy más jogági szabályok a szerzői jog gyakorlását mennyiben korlátozzák.

13.1. A SZERZŐI JOG ÉS A VÉDJEGYJOG KAPCSOLATA

A szerzői jog mellett a szellemi tulajdonnak az iparjogvédelmi oltalmi formák is részei. A jogterületek szabályozására és a szerzői jog sajátosságára tekintettel elképzelhető, hogy az oltalmazott tárgyon egyszerre párhuzamosan több szellemi tulajdon-jogi védelem is fennáll. Ilyen esetben vizsgálándó, hogy a védeni kívánt tárgyat melyik oltalmi formával lehet a leghatékonyabban védeni.

Az iparjogvédelmi oltalmi formák közül a védelem feltétele szempontjából a formatervezésiminta-oltalom (dizájn) áll a szerzői joghoz a legközelebb.⁷⁴⁶ A formatervezésiminta-oltalom esetében tipikusan párhuzamos védelem jön létre a szerzői joggal. Ezzel szemben a védelmi formák elhatárolásának a védjegyeknél van a legnagyobb gyakorlati jelentősége. Az áruk forgalmazása során a fogyasztók számára jelentőséggel bír az áruk egyéni, eredeti megjelenése és a használt árujelzők megkülönböztetőképessége. A külső megjelenés védelmére szolgálhat a formatervezésiminta-oltalom és a szerzői jog, az árujelzők védelmét elsődlegesen a védjegy jog biztosítja. A legújabb védjegy jogi gyakorlatban az áruk formájára térbeli védjegyoltalom szerezhető, ha az áru formája nem annak funkciójából ered, hanem megkülönböztető jelleggel bír.

A védjegy az árujelzők egyik típusa. Az áruk és szolgáltatások azonosítására, azok egymástól való megkülönböztetésére és a fogyasztók tájékoztatására szolgál. A védjegyek több funkciót is betöltenek a gazdasági életben. Elsődleges funkciójuk, hogy lehetővé tegyék az egyes áruk és szolgáltatások megkülönböztetését más áruktól és szolgáltatásoktól. További funkciójuk, hogy kapcsolatot teremtsenek az áru vagy szolgáltatás és annak gyártója, szolgáltatást nyújtója között. Harmadrészt pedig minőségjelző funkciójuk is van. A védjegyek ezáltal tulajdonképpen az árukra, szolgáltatásokra vonatkozó információk sűrített, szimbolikus megjelenítői. A védjegyek gazdasági szerepe, jelentősége vitathatatlan. A Vt. definíciója szerint „[v]édjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól.”⁷⁴⁷ A védjegyoltalom megszerzéséhez bejelentést kell tenni. Ahhoz, hogy a megjelölés védjegyoltalomban részesüljön, a Vt.-ben meghatározottak szerint az SZTNH lajstromozási eljárást folytat le. Azon túl, hogy a védjegybejelentésnek alaki szabályoknak is meg kell felelnie, a lajstromozásnak vannak feltétlen (abszolút) és viszonylagos (relatív) kizáró okai. Feltétlen kizáró ok pl. ha a megjelölés leíró jellegű, azaz nem alkalmas megkülönböztetésre, mert a megjelölés egyértelműen és közvetlenül leírja

⁷⁴⁶ Erről l. részletesen Hepp Nóra: A formatervezésiminta-oltalom szerzői jogi megközelítése. ISZJSZ, 6. (116.) évfolyam, 5. szám, 2011. október, p. 48–74.

⁷⁴⁷ Vt. 1. § (1) bek.

az áru vagy a szolgáltatás valamely jellemzőjét. Feltétlen kizáró ok továbbá, ha a megjelölés közrendbe vagy közerkölcsbe ütközik, ha alkalmas a fogyasztók megtévesztésére, vagy ha azt rosszhiszeműen jelentették be lajstromozásra.⁷⁴⁸ Míg a feltétlen kizáró okokat az SZTNH hivatalból vizsgálja, és amennyiben azok felmerülnek, a megjelölés lajstromozását megtagadja, a viszonylagos kizáró okokat csak akkor veszi a lajstromozási eljárás során figyelembe, ha arra az, akinek ez érdekében áll, a lajstromozás megakadályozása érdekében hivatkozik.⁷⁴⁹ Tekintettel arra, hogy a védjegyoltalom a jogosultnak kizárólagos jogot ad annak használatára, ezért, későbbi viták elkerülése érdekében, a védjegyjog kizárja az oltalomból az olyan megjelöléseket, amelyek használata más már fennálló, korábbi kizárólagos jogát sértené.⁷⁵⁰ Az egyik ilyen viszonylagos kizáró ok, hogy „[n]em részesülhet védjegyoltalomban a megjelölés, amely más korábbi szerzői jogába ütközne.”⁷⁵¹

Más korábbi szerzői joga magában foglalja mindazokat a műveket, ami az Szjt.-ben oltalmazva van. Tekintettel arra, hogy egy védjegy lehet ábrás, térbeli vagy akár hangmegjelölés is (pl.: MALÉV-szignál, NOKIA-csengőhang, a Metro-Goldwyn-Mayer oroszlánüvöltése⁷⁵²), az azok kialakításában felhasznált műveken, mint pl. rajz, grafikai mű, festmény, fotóművészeti alkotás, szobor, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás, zenemű⁷⁵³ stb. fennálló szerzői jog védjegyjogi oltalmat kizáró ok. Erre figyelemmel ha pl. egy logót grafikussal terveztetnek meg, a műpéldány átruházása mellett biztosítani kell, hogy a megrendelő jogosult legyen a logó legszélesebb körű felhasználására, ami magába foglalja annak védjegyoltalom alá helyezését és kereskedelmi célú felhasználását is.

Szerzői jogra való hivatkozással elutasították egy magyar bejelentő által a Harry Potter megjelölésre „óra” tekintetében benyújtott védjegybejelentést, mivel a megjelölés azonos a J. K. Rowling ismert regényeiben szereplő jellegzetes és eredeti alak nevével.⁷⁵⁴

Szerzői jogi oltalom alatt áll a mű sajátos címe is.⁷⁵⁵ A címen szerzői jogi oltalom csak akkor áll fenn, ha magán a művön is szerzői jogi oltalom áll fenn. Ha a címen szerzői jogi oltalom áll fenn, annak védjegyként történő lajstromozása ellen a szerzői jogi jogosult felléphet. Így például sajátos címnek tartotta a Legfelsőbb Bíróság a „Szomorú vasárnap” címet.⁷⁵⁶

Ezzel szemben az Országos Térinformatikai Konferencia megjelölésére vonatkozó védjegy törlésére irányuló eljárásban a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy egy országos rendezvény elnevezése nem minősül irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotásnak,

⁷⁴⁸ Vt. 2–3. §.

⁷⁴⁹ Amennyiben a védjegybejelentés az alaki követelményeknek megfelel, az SZTNH a megjelölést hivatalos lapjában meghirdeti, amivel kezdetét veszi az ún. felszólalási időszak, ami három hónap. Ebben a három hónapban szólalhat fel a védjegybejelentéssel szemben az, aki úgy ítéli meg, hogy a viszonylagos kizáró okok alapján a védjegy az ő korábbi jogába ütközne.

⁷⁵⁰ L. Gödölle István: A viszonylagos (relatív) kizáró okok jellege és célja. In: Lukácsi Péter, Faludi Gábor (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG Kiadó, Budapest, 2014, p. 107.

⁷⁵¹ Vt. 5. § (1) b) pont.

⁷⁵² Szakács Lilla Fanni: Új típusú védjegyek – középpontban a színvédjegyek. ISZJSZ, 8. (118.) évfolyam, 6. szám, 2013. december, p. 40–68.

⁷⁵³ Szjt. 1. § (2) bek. e), h), i), m) és o) pont.

⁷⁵⁴ SZTNH M0101455.

⁷⁵⁵ Szjt. 16. § (2) bek.

⁷⁵⁶ BH 1986. 14.

azaz az elnevezés önmagában nem áll szerzői jogi védelem alatt. Ezért szerzői jogra hivatkozással a konferencia címének védjegyként történő bejelentését nem lehet megakadályozni. Kimondta azonban a Legfelsőbb Bíróság, hogy a jóhiszeműség és a tisztesség követelményébe ütközik, hogy a védjegybejelentő úgy tett védjegybejelentést, hogy nem egyeztetett a konferencia szervezőjével, aki évek óta ezen a néven szervez konferenciát. Erre tekintettel a védjegyet a Vt.-ben meghatározott azon viszonylagos kizáró ok alapján kell törölni, ami kimondja, hogy a megjelölést törölni kell, ha azt más lajstromozás nélkül korábbtól fogva ténylegesen használja belföldön, és a megjelölésnek a korábbi használó hozzájárulása nélkül történő használata jogszállal ütközne.⁷⁵⁷

Hasonlóan a művek címéhez, szerzői jogi oltalomba ütközhet egy jelmondatra vonatkozó védjegybejelentés, ha a jelmondat valamely szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jellege alapján szerzői jogi védelem alatt áll.

A védjegy és a szerzői jog ütközésének másik vetülete lehet, amikor a védjegyjogosult szeretne fellépni védjegyjogára hivatkozással azzal szemben, hogy védjegyet, megjelölést egy szerzői műben felhasználják. A két jog ütközését esetről esetre kell eldönteni, figyelembe véve a védjegy felhasználásának módját és indítékát. A német csokoládégyártó cég fellépett a Milka szóvédjegy és lila színvédjegye felhasználásával szemben, amit az alperes, egy képeslapokat forgalmazó cég használt fel egy képeslapban. A képeslapon lila háttér előtt egy Rainer Maria Rilke-verset változtattak meg, és Rilke nevét Milkára változtatták. A védjegyjogosult állítása szerint ez a megjelölés jó hírének tisztességtelen kihasználása. A német legfelsőbb bíróság döntése szerint a képeslap nem kizárólag gazdasági célokat szolgált, hanem kritikáját is tartalmazta a csokoládégyártó reklámjainak. Tekintettel arra, hogy ezt nem becsületsértő módon, hanem humorral tette, az alaptörvényben biztosított művészeti szabadságot a bíróság előnyben részesítette a védjegyjogosult szintén alaptörvényben biztosított tulajdonjogával szemben.⁷⁵⁸

*A lila képeslap esete*⁷⁵⁹

⁷⁵⁷ BH 2004. 188.

⁷⁵⁸ <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=32899&pos=0&anz=1>. I ZR 159/02.

⁷⁵⁹ https://www.jura.uni-konstanz.de/fileadmin/_migrated/RTE/RTEmagicC_LilaPostkarte.jpg.jpg.

A védjegyoltalom a megjelölések gazdasági tevékenység körében való használatára terjed ki, azaz csak a gazdasági szempontból releváns használat számít a jogosult hozzájárulásától függő védjegyhasználatnak.⁷⁶⁰ Az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdése szerint Magyarország biztosítja a művészeti alkotás szabadságát. Ebből következik, hogy védjegyjogi alapon nem akadályozható meg az, hogy valaki a védjegyet művészeti alkotásban megjelenítse, amennyiben ez nem valósít meg gazdasági tevékenység keretében történő használatot. Gazdasági tevékenység hiányában a művészeti szabadságot részesítette előnyben a bíróság a szellemi tulajdon-jog felett, amikor a Louis Vuitton cég beperelte Nadia Plesner művésznőt, aki a dárfüri konfliktusra egy rajzzal akarta felhívni a figyelmet, amin egy afrikai kisfiú egy táskát tart, aminek a mintája hasonlít a Louis Vuitton „Audra” táskájának a mintájára.⁷⁶¹

HUNGART © 2017

Nadia Plesner: Simple living⁷⁶²

13.2. SZEMÉLYISÉGVÉDELEM

A személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani,⁷⁶³ azaz azok abszolút jogok. A Ptk.-ban nevesített személyiségi jogok csak példálózó felsorolása a tipikusan előforduló személyiségi jogoknak. Az Szjt. mögöttes jogszabálya a Ptk., ezt maga az Szjt. 3. §-a is kimondja. Ezért a 6.2. alfejezetben tárgyalt szerzői személyhez fűződő jogok mögöttes jogterülete a Ptk. személyiségi jogokról szóló szabályozása.⁷⁶⁴ Ez tehát a szerző személyhez fűződő jogai tekintetében azt jelenti, hogy a Ptk. általános személyiségvédelmi szabályaihoz képest az Szjt. speciális szabályozást tartalmaz. Az Szjt. személyhez fűződő jogai nem önmagukban

⁷⁶⁰ Faludi Gábor, Lukácsi Péter (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG Orac Kiadó, Budapest, 2014, p. 195.

⁷⁶¹ Nem hivatalos fordítása az ítéletnek elérhető itt: <http://www.mediareport.nl/wp-content/uploads/2011/05/english-translation-plesner-vs-louis-vuitton-judgement-4-may-2011.pdf>.

⁷⁶² <http://www.nadiaplesner.com/uploads/products/4/SimpleLivingposter0.jpg>.

⁷⁶³ Ptk. 2:42. § (2) bekezdés.

⁷⁶⁴ Ptk. 2:42–2:54. §.

a szerző személyiségét, hanem a természetes személy szerzőt az egyedi műhöz való eszmiei személyes viszonyában védik.⁷⁶⁵ Ez azt jelenti, hogy a Ptk. és az Szjt. párhuzamos, lényegében egymástól független védelmet biztosít a szerzőnek. Elképzelhető, hogy a szerző személyiségi jogának sérelme miatt egyszerre léphet fel a Ptk. és az Szjt. alapján, de nem kizárt az sem, hogy amennyiben a szerző személyiségi jogának megsértését nem tudja egy konkrét műre vonatkoztatni, a Ptk. mint mögöttes jog biztosít neki védelmet.

Az alábbiakban a Ptk.-ban nevesített egyes személyiségi jogokat határoljuk el a szerzői jogi védelemtől.

13.2.1. A becsülethez és jó hírnévhez való jog

A jó hírnév és a becsület védelme alkotmányos alapjog. A Ptk. egyik fogalmat sem határozza meg kifejezetten, hanem csak egy-egy példát nevesít azok megsértésére. „A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezésmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás.” A „jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényt állít vagy hírszettel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel.”⁷⁶⁶

A becsületsértést más személyét érintő értékítélettel lehet megvalósítani. Ez az értékítélet kifejezésre juthat szóbeli, írásbeli formában vagy bármilyen más módon, például cselekvéssel, rajzzal, ábrával, plasztikával stb. A becsület megsértése akkor következik be, ha a kifejezésre juttatott értékítélet nem felel meg az ítéletalkotás közmegegyezés által elfogadott törvényeinek, logikai szabályainak. Ha a véleményt alkotó megsérti az ítéletalkotás előbb említett szabályait, az általa fogalmazott értékelés torz, következtelen, túlzó, indokolatlanul bántó, lealacsonyító, becsmérlő, vádaskodó lesz. A határvonal meghúzása nem könnyű. A negatív értékítélet, a bíráló – a véleménynyilvánítás szabadsága miatt is – önmagában nem jogsértő, még akkor sem, ha az az érintettre nézve sérelmes. Becsületsértővé – azaz jogellenessé – csak akkor válik, ha az értékítélet túllépi a szabad véleménynyilvánítás határait. Ezeket a határokat a joggyakorlás elvének általános szabályai határozzák meg, azaz a rendeltetésszerű joggyakorlás, a jóhiszeműség és tisztesség elve.⁷⁶⁷

A hírnevet a társadalom alakítja ki az adott személyről. A jó hírnevet valótlan tény közlésével lehet megsérteni abban az esetben, ha a közmegítélés szerint ez a tényközlés alkalmas arra, hogy a személy társadalmi megítélését hátrányosan befolyásolja.

A fenti Ptk.-beli szabályokat figyelembe kell venni egyfelől az Szjt.-ben biztosított integritási jog értelmezésénél. Az integritás jogára ugyanis a szerző nemcsak akkor hivatkozhat, ha a művét eltorzítják vagy megcsonkítják, hanem akkor is, ha a művet bármely olyan más módon változtatják meg vagy azzal olyan módon élnek vissza, ami a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes lehet. Ennek a szabálynak az értelmezéséhez tehát elengedhetetlen a Ptk. a becsület és a jó hírnév védelmére vonatkozó szabályainak az alkalmazása.

⁷⁶⁵ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 145.

⁷⁶⁶ Ptk. 2:45. § (2) bekezdés.

⁷⁶⁷ Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, WoltersKluwer Kiadó, Budapest, 2014, p. 208.

Másfelől a Ptk. becsület és a jó hírnév védelmére vonatkozó szabályai korlátait képezhetik a szerzői alkotótevékenységnek is. Az értékítélet vagy a tényközlés tipikusan írásban, de adott esetben beszédben vagy rajzzal, ábrával, plasztikával is megvalósítható. Ezek mind szerzői műnek minősülhetnek. Azonban a szerzői műben ábrázolt személy megtilthatja a mű terjesztését személyiségi jogainak sérelmére való hivatkozással. Hasonlóan a véleménynyilvánítás szabadságához, a művészeti szabadság sem lehet korlátlan jog. Esetről esetre kell megítélni a két jog ütközését. A II. világháború után Gustaf Gründgens színész örökösei Klaus Mann *Mephisto* című regénye nyilvánosságra hozatalának, többszörözésének és terjesztésének bíróság általi megtiltását kérték. Azt állították, hogy a műben szereplő Hendrik Höfgen ábrázolása megsérti az akkor már elhunyt Gustaf Gründgens becsületét, emberi méltóságát. A német alkotmánybíróság az alkotmányban garantált művészeti szabadságot állította szembe a szintén az alkotmányban garantált mások jogainak és az emberi méltóságnak a védelmével. Arra a következtetésre jutott, hogy a regény, amely ugyan nem tekinthető Gustaf Gründgens életrajzának, Gründgens személye csupán az egyik ihlető volt, mégis sérti az akkor már elhunyt színész emberi méltóságát annak ellenére, hogy a mű nem az ő lejáratását célozza, csupán egy olyan típusszemély életét mutatja be, aki a korszak jellemző személyisége, a náci uralom kulturális kiszolgálója volt. Az alkotmánybíróság 1971-ben indokoltnak tartotta, hogy ebben az esetben a szerző szerzői jogait korlátozza, mivel a mű sértette az emberi méltóságot. Az idő múlásával azonban ez a sérelem okafogyottá vált, hiszen egyre kevesebben kötötték össze Hendrik Höfgen figuráját Gustaf Gründgens-szel. Ezt bizonyítja Szabó István 1981-ben bemutatott *Mephisto* c. Oscar-díjas filmje, amely a betiltott könyv adaptációja, és amelyet Németországban is bemutatnak, illetve az a tény, hogy 1981-ben magát a könyvet is kiadták Németországban.

A MUNKÁSNŐ FÉNYKÉPÉBŐL IS ÜZLETET CSINÁLNAK

„Püspöki Erzsébet gyári munkásnő évekkel ezelőtt lefényképezte magát egyik fényképésznél. Később azután egy üzletnek a kirakatában fölfedezte a saját fényképét, mint levelezőlapot, amelynek kiadójaül a Párisi Nagy Áruház volt megjelölve. A leány szerzői jogbitorlás címen bepörölte a céget 35.000 korona kártérítés erejéig, mert, amint beadványában mondotta, társnői azt állítják róla, hogy ő nagyvilági nő és fényképének sokszorosítása azt a benyomást kelti, mintha nem volna rendes munkásleány. ... A Párisi Nagy Áruház a legutóbb megtartott tárgyalás során ismét hangoztatta, hogy ő nem hibás a sokszorosításért, mert a fényképésznek kellett azt tudni, hogy szabad-e a képet sokszorosítani vagy nem. A fényképész azzal védekezett, hogy még egyetlen „művésznő” sem tiltakozott fényképének sokszorosítása végett. Püspöki Erzsébet kihallgatása alkalmával előadta, hogy amikor vőlegénye megtudta, hogy a képét sokszorosították, visszaküldte neki a jegygyűrűt. És így súlyos anyagi kára származott ebből. Kijelentette azt is, hogy ő nem pályázik úgynevezett 'nagy társadalmi nők' dicsőségére. És egyben bejelentette, hogy most már nem 30.000, hanem 100.000 korona kártérítést köve-

tel, mivel azóta a pénz értéke kisebb lett,⁷⁶⁸ továbbá „arcképének terjesztése miatt családalapítási lehetősége csökkent.

A bíróság szakértői véleményt kért a Szerzőjogi Bizottságtól, amelynek véleménye alapján a bíróság Goldberger [Sámuel]-t szerzői jog bitorlásáért 400 K pénzbírságra, 20.000 korona kártérítésre és 5000 korona perköltségre [ítélte]. Az ítélet ellen természetesen fellebbezett a cég jogi képviselője. A Tábla most másodfokban tárgyalta ezt az ügyet és indokainál fogva helybenhagyta az első ítéletet.

Nem érdektelen azonban az a körülmény, hogy még az elsőfokú ítélet előtt a tények megcáfolták Püspöki Erzsébet aggályát a 'csökkent családalapítási eshetőség' és a szerzőjogi bizottság véleményét a 'csökkent férjhezmenési eshetőség' tekintetében, mert a felperes férjhez ment és azóta már két gyermek anyja.⁷⁶⁹

Speciális esete lehet a becsület és a jó hírnévhez való jog megsértésének, ha ezt egy mű parodizálásával teszik.⁷⁷⁰ Ebben az esetben is a véleménynyilvánítás szabadsága áll szemben az emberi méltóság és a kizárólagos szerzői jogot megillető tulajdon védelmével. A paródia a parodizált művet vagy annak stílusát karikírozza ki. Ezzel, amellett, hogy felismerhetővé kell tennie a kiparodizált művet, egy új, önálló, egyéni, eredeti jelleggel rendelkező művet hoz létre. A magyar irodalomban ennek legekleatásabb példája Karinthy Frigyes *Így írtok ti* című műve. A paródiát sokszor az átdolgozás egyik esetének tekintik.⁷⁷¹ Az átdolgozás joga nemcsak a szerző kizárólagos felhasználási vagyoni jogának egy speciális esete, hanem az átdolgozás jogában kifejeződésre kerül a mű integritásához fűződő személyiségi jog is. Az átdolgozott mű ugyanis két szerző személyiségi jegyeit fogja magán hordani, az eredeti mű szerzőjét és az átdolgozóét. Az átdolgozás tehát pusztán személyhez fűződő jog alapján is engedélyköteles tevékenység, ezzel biztosítja a jog a szerző számára, hogy kontrollálja, hogy a művét ki hogyan dolgozza át. A paródia az engedélyköteles átdolgozás alól jelent kivételt. „Leginkább valódi szerzői jogi paródia nem éri el az átdolgozás szintjét, mert csak olyan mértékben merít a parodizált műből, hogy arra a közönség ráismerjen. ... ha a parodizáló mű átvesz egy indokolt terjedelmű részt a parodizált műből, belefér az idézés, mint a legtipikusabb szabad felhasználás kereteibe. A paródiák egy része pedig stílusparódia, amely konkrét műhöz nem köthető, itt végképp nem vetődik fel szerzői jogsértés.”⁷⁷²

Az EUB 2014-ben a Deckmyn-ügyben⁷⁷³ foglalkozott a paródia kérdésével. Az Infosoc-irányelv a többszörözési és nyilvánossághoz közvetítési jog alóli kivételként kezeli a paródiát, de nem teszi kötelezővé a tagállamok számára, hogy a paródia esetében kivételt álla-

⁷⁶⁸ Népszava, 1921. november 11.

⁷⁶⁹ <http://www.huszadikszazad.hu/1922-oktober/bulvar/a-kompromitallo-levelezolap>.

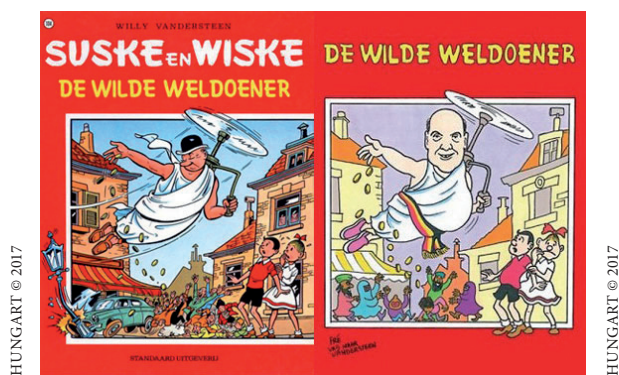
⁷⁷⁰ A paródiáról l. *Faludi Gábor*: A paródia a szerzői jogban. In: *Keserű Barna Arnold, Köhidi Ákos* (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére. Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Győr, 2015. p. 94–120.*

⁷⁷¹ Az átdolgozásról l. részletesen a 6.3.5. alpontot.

⁷⁷² L. *Faludi Gábor*: A paródia a szerzői jogban. In: *Keserű Barna Arnold, Köhidi Ákos* (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére. Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Győr, 2015. p. 115.*

⁷⁷³ C-201/13. sz. ügy Johan Deckmyn és társa és Helena Vandersteen és társai között (ECLI:EU:C:2014:2132).

pítsanak meg.⁷⁷⁴ Így a magyar jogban sem szerepel a paródia mint kivétel. Johan Deckmyn, a flamand nacionalista párt támogatója, a Gent városa által az újév alkalmából szervezett ünnepségen 2011. évi naptárakat osztott szét. A naptárak címlapján lévő rajz hasonlít egy Willy Vandersteen által 1961-ben készített, „Suzke en Wiske” képregényfüzet borítóján szereplő, „De Wilde Weldoener” c. rajzhoz (magyarul: „A vad jótevő”). Az eredeti rajz a sorozat egyik jellegzetes szereplőjét fehér tunikába öltöztve, olyan személyek körében ábrázolja, akik próbálják összegyűjteni az általa szétszórta pénzürméket. A J. Deckmyn naptárait illusztráló rajzokon e szereplőt Gent város polgármesterével helyettesítették, míg a pénzürméket összegyűjtő személyek muszlimok és színes bőrűek. A felperesek, az eredeti rajz szerzőjének örökösei a szerzői jogi jogsértés miatt indítottak pert, az alperesek a belga jog által elismert paródiakivételre hivatkoztak a védekezésükben. Az EUB az ügyet a paródiakivétel vizsgálatával döntötte el, többek között megállapítva, hogy az irányelv által bevezetett paródiára vonatkozó kivétel alkalmazásának tiszteletben kell tartania egyrészt a szerzők és az egyéb jogosultak érdekeit és jogait, másrészt az e kivételre hivatkozó személynek a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogát. A Bíróság megállapította azt, hogy ha a paródia hátrányos megkülönböztetést sugalló üzenetet közvetít, a parodizált mű jogosultjainak főszabály szerint jogos érdekük fűződik ahhoz, hogy művüket ne lehessen ilyen üzenettel kapcsolatba hozni.

Willy Vandersteen (1913-1990) „De Wilde Weldoener”(1961) és a paródia⁷⁷⁵

Az EUB döntését többen kritizálják.⁷⁷⁶ Jelen fejezet szempontjából arra szeretnénk rámutatni, hogy a fenti Deckmyn-eset nem klasszikus paródia. A gúnynak ott ugyanis nem a parodizált mű vagy annak szerzője a tárgya, hanem a „paródiarajzon”, a karikatúrán ábrázolt személy, azaz a genti polgármester. A szerző művének diszkriminatív témájú átalakításával, felhasználásával, illetve becsületét vagy jó hírnevét egyébként sértő átdolgozásával szemben személyhez fűződő joga alapján felléphet.

⁷⁷⁴ Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bek. k) pont.

⁷⁷⁵ http://1.nieuwsbladcdn.be/Assets/Images_Upload/2013/05/07/wildeweldoener.jpg.

⁷⁷⁶ L. Faludi Gábor: A paródia a szerzői jogban. In: Keserű Barna Arnold, Kőhidi Ákos (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére. Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Győr, 2015, p. 113–114.

13.2.2. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog

„Képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges.”⁷⁷⁷ A védelem objektív jellegű, azaz bármilyen jogosulatlan magatartás jogsértő. Az érintettnek nemcsak a képmás és hangfelvétel elkészítéséhez, hanem annak nyilvánosságra hozatalához és bármilyen módon történő felhasználásához is hozzá kell járulnia.⁷⁷⁸ „Önmagában tehát a fényképfelvétel elkészítéséhez adott hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is. Ez alól kivétel, ha a felvétel készítésére vonatkozó engedély a nyilvánosságra hozatalra is kiterjed, mégpedig akkor, ha a felvételkedészítés céljáról, a felhasználásról tudott az érintett személy.”⁷⁷⁹ Tekintettel arra, hogy a konkrét ügyben egyértelmű volt, és maga a felperes sem vitatta, hogy a fotók az alperes reklámkampányához készültek, ezért a személyhez fűződő jog megsértését és az alperes kártérítési felelősségét megállapítani nem lehetett. Ebből következik azonban az, hogy ha a felvétel elkészítője a megszerzett felhasználási jogát túllépve használja fel a felvételt, jogsértést valósít meg.

Bár a hozzájárulás formáját a Ptk. nem írja elő, mindenképpen célszerű azt írásban megtenni, pontosan meghatározva a felhasználás módját.

A fenti rendelkezéssel van összhangban az Szjt. is, amikor kimondja, hogy a „[m]egrendelésre készült képmás tekintetében a szerzői jog gyakorlásához az ábrázolt személy beleegyezése is szükséges.”⁷⁸⁰ Nem kétséges tehát, hogy az ilyen mű szerzői jogai a képmás megalkotóját illetik, de a jogok gyakorlásánál figyelemmel kell lennie az általános polgári jogi rendelkezésekre is.

A többször hivatkozott Painer-ügyben az EUB azt is kimondta, hogy a közbiztonság érdekében a szerzői jog kivételesen korlátozható, különösen ha azt egy eltűnt személy felkutatására irányuló bünyügyi nyomozás során használják fel. Ha a sajtókiadó vállalat a keresett személy fényképének közzétételével ugyanennek a célnak az elérését segíti, akkor ők is felhasználhatják a szerzői jog jogosultjának engedélye nélkül a fényképet.⁷⁸¹

A Ptk. nem szól az eltűnt vagy bűncselekményt elkövetett személy képmásának szabad felhasználásáról.⁷⁸² A közbiztonság érdekében azonban nemcsak a fényképet vagy fantomképet készítő szerző jogait lehet korlátozni, hanem az érintett személy személyiségi jogait is.⁷⁸³

⁷⁷⁷ Ptk. 2: 48. § (1) bekezdés.

⁷⁷⁸ BDT2009. 1962.: A fényképfelvétel készítéséhez való hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is, mivel a felhasználásra vonatkozó rendelkezési jog önálló, független a felvételkedészítés engedélyezésétől.

⁷⁷⁹ BDT2003. 823.

⁷⁸⁰ Szjt. 72. §.

⁷⁸¹ C-145/10.

⁷⁸² Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. WoltersKluwer Kiadó, Budapest, 2014. p. 222.

⁷⁸³ L. még BH2006. 244: A vádlott gyanúsítottkénti kihallgatásáról készült videofelvétel másolatának kiadásáról való döntés során irányadó szabályok alkalmazása, és BH2004. 234: A bírósági ügy résztvevőiről filmfelvétel csak a tanács elnökének engedélyével készíthető. A tanács elnöke is csak akkor engedélyezheti a képmás rögzítését és nyilvánosságra hozatalát, ha ehhez az érintett személy maga is hozzájárul. A hozzájárulásnak egyértelműnek és kifejezettnek kell lennie.

A Ptk. alapján a hangfelvétel felhasználása a képmás felhasználásával azonos szabályozás alá tartozik. Tekintettel a szerzői jogban szabályozott szomszédos jogi jogosultságokra, a szerzői jog a hangfelvétel felhasználásának szabályait a Ptk.-nál jóval részletesebben szabályozza. Ezek részletes leírását lásd a 8.4.1. alpontban.

13.2.3. A névviseléshez való jog

A szerző joga, hogy nevét a művön feltüntessék.⁷⁸⁴ A magánszemélyek névjogát a család-jog szabályozza, a jogi személy nevére vonatkozó szabályokat a Ptk. 3:6. §-a tartalmazza. A Ptk.-ban a személyiségi jogok között szabályozott névviseléshez való jog az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti tevékenységgel kapcsolatban szabályozza a névjogot, amikor kimondja, hogy az „[i]rodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével.”⁷⁸⁵ Ez összhangban van az Szjt. rendelkezésével, miszerint a szerző jogosult művét felvett néven nyilvánosságra hozni.⁷⁸⁶ A Ptk. szabályai szerint a felvett név használata nincs formális engedélyhez kötve, az a jogosult elhatározásán alapszik és a felvett név használatával keletkezik, azonban ez nem sértheti mások lényeges jogi érdekét. Ezért pl. nem lehet már halott művészek, tudósok, híres emberek stb. nevét felvett névként használni. A névviseléshez való jog egyébként a felvett névre is kiterjed.⁷⁸⁷

Az előadóművészi tevékenységet közös felvett névvel is lehet folytatni. Valamely művészegyüttes személyi összetételének megváltozása egymagában nem jelenti az együttes megszűnését és új együttes alakulását. A művészegyüttes az eredetileg felvett nevét a tagok személyében bekövetkezett változás után is viselheti (BH1979. 441.). Tehát pl. a Bartók vonósnyégys azután is használhatta ezt a nevet, hogy a négy, a vonósnyégyst alapító zenészből az egyik kivált, és helyette új tag lépett be.

Végül az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenység folytatójával szemben a Ptk. kötelezettséget ír elő arra az esetre, ha neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével. Az érintett személy kérelmére ugyanis a nevét csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja.⁷⁸⁸ Így lett a Hegedűs Gézaként született színész Hegedűs D. Gézaként ismert.

A szóban forgó rendelkezés a felvett névre is vonatkozik. A jogalkalmazás számára ez a jogi rendezés viszonylag kevés problémát okoz, mert az érintettek általában szinte kivétel nélkül önkéntes jogkövetéssel – még csak be sem várva a kollégájuk kérését – eleget tesznek ennek az igénynek.

⁷⁸⁴ Szjt. 12. §.

⁷⁸⁵ Ptk. 2:49. § (1) bekezdés.

⁷⁸⁶ Szjt. 12. § (3) bekezdés.

⁷⁸⁷ Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. WoltersKluwer Kiadó, Budapest, 2014, p. 223.

⁷⁸⁸ Ptk. 2:49. § (2) bekezdés.

13.2.4. Az üzleti titok és a know-how (védett ismeret)

Az üzleti titok védelmének a célja, hogy ne tudják tisztességtelenül felhasználni mások üzleti titkát, kihasználva mások erőfeszítését és ráfordítását az üzleti titkot képző információ, ismeret, tudás kidolgozásában, illetve a tény, adat összegyűjtésében, rendszerezésében, és ne ronthassák le az üzleti titok értékét annak nyilvánosságra hozatalával, illetve ne szerez-hessenek tisztességtelen előnyt. A Ptk. meghatározása szerint „[ü]zleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek illetéktelenek által történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné, feltéve, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a vele jogszerűen rendelkező jogosultat felróhatóság nem terheli.”⁷⁸⁹

A Ptk. szabályozásában a know-how az üzleti titok fajtája. „Az üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása (e törvény alkalmazásában: védett ismeret), ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra.”

Az üzleti titok tehát tény-/adattitok, míg a know-how az ismerettitkot fedi le. A ténytitkot a Ptk. objektíven védi, azaz annak bármilyen módon történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala jogsértést valósít meg, míg az ismerettitok esetében csak akkor lesz annak megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala jogsértő, ha azt a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon valósítják meg.

A szerzői jog nem a mű tartalmát, a mű mögött esetlegesen meghúzódó ötletet védi, hanem a tartalom, az információ egyéni, eredeti kifejezését. Ezzel összhangban kimondja az Sztj., hogy valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek. Azaz ha egy műben megtestesülő ötletet annak szerzője nyilvánosságra hoz, az ötlet már nem részesülhet üzleti titokként védelemben. Másfelől azonban ha a tények/adatok összeállítása, rendszerezése pl. adatbázist alkot, arra párhuzamosan fennállhat védelem szerzői jog és üzleti titok alapján is. Hasonlóan fennállhat a know-how-n is szerzői jogi védelem, különös tekintettel arra, hogy törvényi követelménye a know-how-nak, hogy azonosításra alkalmas módon rögzítve legyen. Azonban hangsúlyozandó, hogy ebben az esetben is a két jognak nem ugyanaz a védett tárgya: a know-how magát az ismeretet védi, a szerzői jog pedig az ismeret kifejtését, kifejtésének módját. A bíróság szerint „[a]z üzleti titok nem minősül vagyoni értékű jogosítványnak, nem szellemi tulajdon, hanem a jogosult személyhez fűződő joga. Az üzleti titok nem biztosít kizárólagos vagyoni értékű jogot, hanem csak a titok közlésének, megszerzésének és felhasználásának tisztességtelen módjával szemben biztosít védelmet a jogosult személy számára.”⁷⁹⁰

⁷⁸⁹ Ptk. 2:47. § (1) bekezdés.

⁷⁹⁰ BDT2012. 2720.

13.3. A TULAJDONJOG ÉS A SZERZŐ JOGI VÉDELEM ÜTKÖZÉSE

A szerzői művek védelme független a mű anyagi hordozójának jogi sorsától. Ebből következik, hogy az alkotások eredeti példányának elidegenítése nem jár a szerzői jogok átruházásával, a szerzői jogok az adott példányra vonatkozó terjesztési jog kivételével⁷⁹¹ továbbra is fennállnak. Mindazonáltal a műpéldány elidegenítésével azon egy harmadik személy tulajdonjogot szerez. A szerzői művek hasznosítása során tehát ilyen esetben tekintettel kell lenni a felhasználó vagy a műpéldány tulajdonosának jogaira, érdekeire is.

A Ptk. alapján a „tulajdonost tulajdonjogának tárgyán – a jogszabály és a mások jogai által megszabott korlátok között – teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg. A tulajdonost megilleti különösen a birtoklás, a használat, a hasznosítás, a hasznok szedése és a rendelkezés joga.”⁷⁹² Ez értelemszerűen magában foglalja a dolog megváltoztatásának, átalakításának vagy akár megsemmisítésének a jogát is. Ez adott esetben ütközhet a szerző érdekével és a mű integritásához fűződő személyiségi jogával. A kizárólagos tulajdonjoggal védett érték és az ugyancsak kizárólagos jogokkal védett szerzői jogosulti érdek tipikusan olyan területen ütközik, ahol a műnek csak egyetlen műpéldánya létezik, pl. építészeti alkotások, egyes képzőművészeti alkotások és műszaki létesítmények. Az ütközés feloldására nem a szerzői jog, hanem a szerzői jognak is háttérjogként szolgáló általános polgári jog egyik elve, a rendeltetésszerű joggyakorlás elve ad alapot. Korlátja a jogok gyakorlásának a joggal való visszaélés.⁷⁹³

Ezen elvek általános leképezése megtalálható az Szjt.-ben is. Az Szjt. 50. §-a kimondja, hogy „[h]a a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja.” Ezen túl az építészeti alkotások körében az Szjt. kifejezetten foglalkozik ezzel a kérdéssel, amikor kimondja, hogy „[a] mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.”⁷⁹⁴

A konkrét esetek, ahol a két jog konfliktusa a legtöbbször előfordul, az építészeti alkotás megváltoztatása, azaz átépítése vagy annak lebontása, közterületi alkotások áthelyezése, és egyedi műtárgyak értékesítését követően felmerülő tulajdonosi és szerző jogi jogosulti joggyakorlás.

Az építészeti alkotások megváltoztatására a szerzőnek, az építésznek van kizárólagos jogosultsága.⁷⁹⁵ Ezen vagyoni jogen kívül a fent idézett rendelkezés alapján az építészeti alkotás szerzőjének személyhez fűződő jogát sérti az építészeti alkotás tervének hozzájárulása nélküli olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű

⁷⁹¹ L. erről részletesebben a jogkimerülés intézményét a 7.3. alfejezetben.

⁷⁹² Ptk. 5:13. § (1)-(2) bekezdés.

⁷⁹³ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 332.

⁷⁹⁴ Szjt. 67. § (1) bekezdés.

⁷⁹⁵ L. az átdolgozás az Szjt. 29. §-ában szabályozott jogát.

használatot befolyásolja. A rendeltetésszerű használatot a törvény nem határozza meg, de e követelménynek például nem felel meg egy templom vívóteremmé való átalakítása.⁷⁹⁶

A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését. Ha azonban egy építészeti alkotást létrehozó tulajdonosi (megbízói) igény megszűnt vagy megváltozott, a tervező szerzői jogára történő hivatkozással nem akadályozhatja meg az építmény mindenkorai tulajdonosát az objektum átépítésében vagy elbontásában, és nem kifogásolhatja ezt azon az alapon, hogy ez értelemszerűen az általa készített tervektől való eltérést jelenti.⁷⁹⁷

Az épület lebontásának kérdését az Szjt. nem szabályozza, és erre kialakult bírói gyakorlat sincs. Lehetséges olyan érvelés, miszerint a lebontás az épület megváltoztatásának minősül, és ezáltal sérti a szerző személyhez fűződő jogát. Ebben az esetben lebontási igény esetében mérlegelni kellene a szerzői jogi jogosult és a tulajdonosi jog gyakorlójának az érdekeit. Elképzelhető pl., hogy az épület már olyan romos állapotban van, hogy annak következményeként a mérlegelés eredményeként a szerző személyhez fűződő jogai már kisebb súllyal esnek latba, mint a tulajdonos tulajdonához fűződő joga. De elképzelhető olyan értelmezés is, hogy a lebontás nem sért szerzői jogokat, hiszen annak eredményeként nem marad fenn a szerzői műnek olyan eltorzított vagy megváltoztatott változata, ami sértené a szerző jó hírét vagy becsületét.

A szerző személyhez fűződő jogai mint abszolút és elidegeníthetetlen jogok az első megközelítésben elsőbbséget élveznek a művel kapcsolatban minden más személy jogai-val, érdekeivel szemben. Mégis a mű minden hasznosítása valamilyen gazdasági-műszaki környezetben, annak követelményei szerint történik, s a mű ennek során ritkán maradhat teljesen érintetlen. A felhasználó és esetenként a műpéldány-tulajdonos gyakorlati hasznosítási érdekeit az említett abszolút jog gyakorlásánál ezért – érdekösszeméréssel – szintén figyelembe kell venni.

A közterületen elhelyezett képzőművészeti alkotások áthelyezése is a fenti megfontolások alapján sértheti a szerző integritási jogát.

Az egyedi műtárgy, pl. festmény értékesítése utáni helyzet a fentiekől kicsit eltér. A szerző műve első értékesítésével tulajdonképpen elveszíti a kontrollt alkotása felett. Jogilag azonban a továbbiakban csak a terjesztési jogát nem tudja gyakorolni, a műhöz fűződő egyéb jogai (pl. többszörözés, kiállítás joga) fennmaradnak. Ezt hangsúlyozza az Szjt. is, amikor kimondja, hogy „[a] képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás tulajdonosa köteles a művet a szerzői jog gyakorlása végett időlegesen a szerző rendelkezésére bocsátani, ha ez méltányos érdekét nem sérti.”⁷⁹⁸ Továbbá az Szjt. kimondja, hogy a „[k]épzőművészeti, fotóművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás kiállításához a szerző beleegyezése szükséges.”⁷⁹⁹ Tekintettel arra, hogy a műtárgyakat tipikusan árverésen vagy galériákban értékesítik, ahol a műtárgyat az értékesítés előtt kiállít-

⁷⁹⁶ L. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 331.

⁷⁹⁷ BH 2005. 427. A kérdésről részletesebben SZJSZT-1/2006 – Építészeti mű átépítése.

⁷⁹⁸ Szjt. 69. § (1) bekezdés.

⁷⁹⁹ Szjt. 69. § (2) bekezdés.

ják, álláspontunk szerint ez utóbbi jog gyakorlásánál a tulajdonos érdekében figyelemmel kell lenni a rendeltetésszerű joggyakorlás elvére, hiszen e jog gyakorlásával a szerző megátolhatja a műtárgy továbbértékesítését.

13.4. MÉDIA- ÉS REKLÁMJOGI ASPEKTUSOK ÉS KORLÁTOK

13.4.1. Reklámszerződések

Az Szjt. kifejezetten nevesíti a reklámozás céljára megrendelt művet. A reklámszerződést a reklámozó, a megrendelő köti össze a reklámszolgáltatóval. A reklámtörvény definíciója szerint reklámszolgáltató, aki önálló gazdasági tevékenysége körében a reklámot megalkotja, létrehozza, illetve ezzel összefüggésben egyéb szolgáltatást nyújt.⁸⁰⁰ Az Szjt. szóhasználatban a reklám főszabály szerint egy jövőben megalkotandó mű lesz,⁸⁰¹ aminél a törvény megengedi, hogy a vagyoni jogokat a reklámozóra átruházzák. Mindemellett a reklámszerződés nem nevesített szerződéstípus, vegyes szerződés. Tartalmaz vállalkozási szerződési elemeket,⁸⁰² továbbá reklámozás céljából jövőben megalkotandó műre vonatkozó felhasználási és jogáttruházási rendelkezéseket is. Tárgyára tekintettel a szerződő feleknek nemcsak szerzői jogi és általános polgári jogi előírásokra kell tekintettel lenniük, hanem reklámjogi és médiajogi, adott esetben versenyjogi szabályokra is.⁸⁰³

A szerzői jog írja elő azt, hogy a reklámszerződést írásba kell foglalni, szabályozza a felhasználási jog engedését és a vagyoni jogok átruházását. Továbbá részletesen szabályozza a műpéldány átadását és a mű reklámozó általi elfogadásának módját, a minőségi kifogás érvényesítését, illetve a hibás teljesítés következményeit. Erről részletesebben a 9.1.9. alponban olvashattunk.

Az Szjt.-ben szabályozottakon túl számos egyéb jogszabályi rendelkezést is figyelembe kell venni a reklám elkészítése és így a reklám elkészítésére vonatkozó szerződés megkötése során. A szerződésben részletesen körül kell írni a megalkotandó művet, azt, hogy milyen médiatípusokban teszik majd közzé (pl. nyomtatott média: sajtó, plakát, prospektus, szórólap stb. vagy elektronikus média: rádió, tévé, internet).⁸⁰⁴ A reklámötletet magát, bár vagyoni forgalom tárgya lehet, szerzői jog nem védi.⁸⁰⁵ Ezért célszerű a szerződésben rögzíteni, hogy a kreatív ötlet felhasználásának joga kit illet.

A reklámszolgáltató jogszavatossággal tartozik azért, hogy a reklám céljára átadott művön harmadik személynek nem áll fenn olyan joga, amely a megrendelő megszerzését és a mű felhasználását korlátozná vagy kizárná. A reklámszolgáltató szavatossága kiterjed arra

⁸⁰⁰ 2008 évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól, 3. § m) pont.

⁸⁰¹ L. Szjt. 49. §.

⁸⁰² Ptk. 6:238. §.

⁸⁰³ *Bacher Gusztáv*: Reklámszerződések. In: A reklámjog nagy kézikönyve. Budapest, Complex Kiadó, 2009, p. 173.

⁸⁰⁴ Az Szjt. a reklámfilmet is külön nevesíti a filmalkotások körében (Szjt. 64. §).

⁸⁰⁵ BH 2005.209.

is, hogy a reklámmű szerzője kizárólagos alkotója a műnek, amely egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotása, továbbá hogy a művek elkészítésében részt vevő szerzők jogutódjaként rendelkeznek a művek vagyoni jogaival.

A jogszavatossági kötelezettség megszegése esetén a Ptk.-nak a tulajdonjog átruházásáért és a tehermentességért fennálló szavatosságra vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁸⁰⁶ A megrendelő megfelelő határidő kitűzésével követelheti a reklámszolgáltatótól, hogy a jogszerezés akadályait hárítsa el. A határidő eredménytelen eltelte után a megrendelő a szerződéstől elállhat és kártérítést követelhet.

Berény Róbert (1887–1953):
Modiano (1929)⁸⁰⁷

Kiss Ernő (1898–?):
Nemcsak a mama kedvence (1936)⁸⁰⁸

Az Fttv.⁸⁰⁹ tiltja a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot, különösen azt, amely megtévesztő vagy agresszív. A Médiatv.⁸¹⁰ általánosságban előírja, hogy a médiaszolgáltatásban közzétett reklám nem sértheti az emberi méltóságot, nem tartalmazhat és nem támogathat a nemet, fajt vagy etnikai származáson, nemzetiségen, valláson vagy világnézeti meggyőződésen, fizikai vagy szellemi fogyatékonyságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetést, és számos rendelkezést tartalmaz a kiskorúak védelmében.⁸¹¹ A Médiatv. és Sajtótv.⁸¹² rendelkezései értelmében vénköteles gyógyszer, dohánytermék, fegyver, lőszer, robbanóanyag és az állami adóhatóság engedélye nélkül szervezett szerencsejáték nem, alkoholtartalmú italok pedig csak szigorú feltételekkel rek-

⁸⁰⁶ Ptk. 6:175–176. §.

⁸⁰⁷ http://poster-auctioneer.com/images/products/192/poster_192016_z.jpg.

⁸⁰⁸ http://magyartermekonline.hu/wp-content/uploads/2014/10/stuhmer.tibi_csoki_plakat.jpg.

⁸⁰⁹ 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról.

⁸¹⁰ 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról.

⁸¹¹ Médiatv. 24. § (1).

⁸¹² 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól, 20. § (7) bekezdés.

lámozzhatók.⁸¹³ Megint más esetekben a jogszabályok előírják, hogy kötelezően milyen elemeket kell a reklámban feltüntetni pl. a gyógyszerek esetében.⁸¹⁴

A jogszabályok meghatározzák azt is, hogy kit terhel a felelősség a reklámjogi szabályok megsértése esetén. A reklámtörvény alapján a reklámozó, a reklámszolgáltató és a reklám közléstevője egyetemlegesen felel. Ezzel szemben az Fttv. alapján a reklámszolgáltatót felelősség csak akkor terheli, ha a jogsértés a reklám megjelenési módjával függ össze.

A reklámjogi felelősség mellett külön kell vizsgálni a reklámszolgáltató polgári jogi felelősségét a reklámozóval szemben a reklámszerződés alapján, ha a reklám reklámjogi szabályt sért. Ez esetben a reklámozó követelheti, hogy a reklámszolgáltató álljon helyt a reklámszabályok megsértéséért megállapított szankciók vonatkozásában, ugyanis a reklámszolgáltató nem úgy adta át a reklámot, hogy az alkalmas legyen a reklám rendeltetése szerinti céljára.⁸¹⁵ A reklámszolgáltató szerződésszerű teljesítésének ugyanis feltétele, hogy a reklám a reklámjogi szabályoknak megfeleljen (különösen a reklám a jogszabályi előírásoknak megfelelően tartalmazza a kötelező tájékoztatási elemeket, a reklámozás ne ütközzön a reklámtilalmakba, ne valósítson meg az Fttv.-ben meghatározott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot).⁸¹⁶

13.4.2. A reklámok és a mű integritása – reklámmegszakítások

Korlátját jelenti a szerzői jognak a Médiatv., amely lehetővé teszi kereskedelmi televíziók számára, hogy a harminc percnél hosszabb filmalkotásokat reklámmal harmincperces időszakonként egyszer megszakíthassák. A törvény előírja, hogy a reklám hossza egy órán belül nem lehet több tizenkét percnél. Feltételezhető, hogy a film ilyen megszakításához

⁸¹³ Médiatv. 24. (2) Az alkoholtartalmú italokra vonatkozó, médiaszolgáltatásban közzétett kereskedelmi közlemény

- a) nem célozhat kifejezetten kiskorúakat,
- b) nem ábrázolhat alkoholt fogyasztó kiskorút,
- c) nem ösztönözhet az ilyen italok mértéktelen fogyasztására,
- d) nem ábrázolhatja a túlzott alkoholfogyasztást pozitív, az alkoholfogyasztástól való tartózkodást negatív megvilágításban,
- e) kiemelkedő fizikai teljesítményt vagy járművezetést nem mutathat be alkoholtartalmú italok fogyasztásának hatásaként,
- f) nem kelthet olyan benyomást, hogy az alkoholtartalmú italok fogyasztása hozzájárul a társadalmi vagy szexuális sikerekhez,
- g) nem állíthatja, hogy az alkoholtartalmú italok fogyasztásának serkentő, nyugtató vagy bármilyen jótékony egészségügyi hatása van illetve, hogy az alkoholtartalmú italok a személyes problémák megoldásának egyik eszközét jelentik,
- h) nem kelthet olyan benyomást, hogy az alacsony alkoholtartalmú italok fogyasztása esetén a túlzott alkoholfogyasztás elkerülhető, illetve, hogy a magas alkoholtartalom az ital pozitív tulajdonsága.

⁸¹⁴ Az emberi felhasználásra kerülő gyógyszer, illetve gyógyászati segédeszköz ismertetésére, az ismertetői tevékenységet végző személyek nyilvántartására, és a gyógyszerrel, gyógyászati segédeszközzel kapcsolatos, fogyasztókkal szembeni kereskedelmi gyakorlatra vonatkozó részletes szabályokról szóló 3/2009. (II. 25.) EüM rendelet.

⁸¹⁵ Ptk. 6: 123. §.

⁸¹⁶ L. Bacher Gusztáv: Reklámszerződések. In: A reklámjog nagy kézikönyve. Budapest, Complex Kiadó, 2009, p. 188.

a televíziótársaságnak nincs kifejezett engedélye a szerzőtől. Ezért a megszakítás felvethet szerzői jogi jogsértést, így különösen sértheti a szerző integritáshoz való jogát. Kérdés, hogy a televíziótársaságok érdekét szolgáló szabály alkalmazása szerzői jogi jogsértésnek minősül-e.

13.4.3. A merchandisingjogok

A szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga is.⁸¹⁷ A merchandisingról bővebben a 6.3.6. alpont írt, itt csupán arra kívánunk utalni, hogy e jog megsértése versenyjogi kérdéseket is felvethet. Tisztességtelen piaci magatartást is megvalósíthat az a reklámozó, aki más szerzői jogi védelem alatt álló művét használja fel saját termékének a népszerűsítésére.⁸¹⁸

13.5. VERSENYJOGI KORLÁTOK

13.5.1. Bevezetés: a versenyjogi szabályozás célja

A versenyjogi szabályozás célja a gazdasági hatékonyságot szolgáló piaci verseny fenntartásának biztosítása, és ezért a közérdek védelmében tiltja a gazdasági versenyt korlátozó piaci magatartást (kartelltilalom) és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést.

A magyar és az uniós versenyjog lényegében azonos módon tiltja a vállalkozások közötti megállapodást és összehangolt magatartást, valamint a vállalkozások egyesülési jog alapján létrejött szervezetének, köztestületének, egyesülésének és más hasonló szervezetének olyan döntését, amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki.⁸¹⁹ Ugyancsak azonos a magyar és az uniós versenyjogban a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalma.⁸²⁰ Az EUMSZ versenyszabályai közvetlenül hatályosak, és a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége esetén alkalmazhatók a tagállamokban, és a tagállami versenyhatóságok kötelesek – adott esetben nemzeti jogukkal párhuzamosan – alkalmazni az EUMSZ cikkeit, amennyiben a Bizottság nem indított eljárást az adott ügyben.

Az antitröszt versenyjog egyik legfontosabb szabályának, az általános kartelltilalomnak a lényege, hogy a szabályozás a vállalkozások közötti kartellek általános tilalmából indul ki, és ehhez társítja a kivételek és mentességek rendszerét. A tilalom vonatkozik *különösen* a vételi vagy az eladási árak, valamint az egyéb üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett meghatározására; az előállítás, a forgalmazás, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása-

⁸¹⁷ Szjt. 16. § (3) bekezdés.

⁸¹⁸ L. *Bacher Gusztáv*: Reklámszerződések. In: A reklámjog nagy kézikönyve. Budapest, Complex Kiadó, 2009, p. 183.

⁸¹⁹ Versenytörvény 11. §, amellyel tartalmilag azonos az EUMSZ 101. cikk (az EKSZ. korábbi 81. cikke).

⁸²⁰ Versenytörvény 21. §, amellyel tartalmilag azonos az EUMSZ 102. cikk (az EKSZ. korábbi 82. cikke).

sára vagy ellenőrzés alatt tartására; a piac felosztására, az értékesítésből történő kizárásra, az értékesítési lehetőségek közötti választás korlátozására; arra az esetre, ha azonos értékű vagy jellegű ügyletek tekintetében az üzletfeleket megkülönböztetik, ideértve olyan árak, fizetési határidők, megkülönböztető eladási vagy vételi feltételek vagy módszerek alkalmazását, amelyek egyes üzletfeleknek hátrányt okoznak a versenyben. Mentessül a tilalom alól a megállapodás, ha *a)* az hozzájárul a termelés vagy a forgalmazás ésszerűbb megszervezéséhez, a műszaki vagy a gazdasági fejlődés előmozdításához vagy a környezetvédelmi helyzet vagy a versenyképesség javulásához; *b)* a megállapodásból származó előnyök méltányos része a végső üzletfelekhez jut; *c)* a gazdasági verseny velejáró korlátozása vagy kizárása a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg; és *d)* nem teszi lehetővé az érintett áruk jelentős részével kapcsolatban a verseny kizárását.

Az erőfölénnyel való visszaélés tipikusan egyoldalú magatartás, amelyet piaci hatalommal (versenyjogi terminológiában: erőfölénnyel) rendelkező vállalkozás valósít meg. A gazdasági erőfölény léte önmagában nem jogellenes, csak az azzal való visszaélés. A gazdasági erőfölény és a visszaélés tehát két olyan körülmény, amelynek *egyidőben* kell fennállnia ahhoz, hogy egy vállalkozást el lehessen marasztalni. Amennyiben nincs gazdasági erőfölény, a jogsértés nem állapítható meg még akkor sem, ha egyébként a magatartás gazdasági erőfölény fennállta esetén visszaélésszerű lenne.

13.5.2. A szerzői jog versenyjogi alapú belső korlátai

A szerzői jogban már a védelem tárgya is versenyösztönző, monopóliumszűkítő jellegű. Az egyéni-eredeti formába öntött tartalmat védi a szerzői jog, de a formátlan tartalom, sőt ugyanaz a tartalom más, nem szolgai másolással előállított formában is szabad. Ezért mondja ki az Sztj., hogy a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg, valamint valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek. A digitális technika fejlődésével létrejött új mű-, illetve teljesítményfajtáknál (a számítógépi program és az elektronikus adatbázis esetében) a közösségi jogban és így a magyar jogban is felállításra kerültek bizonyos, magában a szerzői jogi szabályozásban található belső korlátok, amelyek a szélesebbé vált monopólium határait megvonják, és ezzel igyekeznek fenntartani a fékek és egyensúlyok rendszerét. Pl. a szoftver jogszerű felhasználója számára nem tiltható meg a rendes felhasználás körébe eső többszörözés, sőt, a szoftver esetében még a kód feltörése is lehetséges saját felhasználás céljára. A szerzői jogi kizárólagos jog és a közérdek mérlegelésének egyensúlyát jelenti a szabad felhasználások bővülő köre is, amely a digitális környezetre is irányadó.⁸²¹

Az áruk szabad mozgása és a szellemi tulajdon-jogok területiális jellegéből fakadó ütközés feloldására az EUB kifejlesztette a jogkimerülés elvét. Ennek alapján „ha a műpéldányt a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával másvalaki adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával az EGT-ben forgalomba hozta, a terjesztés joga az így

⁸²¹ Faludi Gábor: A szerzői jog és az iparjogvédelem belső korlátjai. Jogtudományi Közlöny, 61. évfolyam, 7–8. szám, 2006. július, p. 280.

forgalomba hozott műpéldány tekintetében – a bérbeadás, a haszonkölcsönbe adás és a behozatal joga kivételével – a továbbiakban nem gyakorolható”.⁸²² Ennek következtében a szerzői jog jogosultja a területiális jellegű szerzői jogot nem használhatja fel a művek EU-n belüli szabad forgalmazásának a megakadályozására, az egységes piac határok mentén történő felosztására.

Az alábbiakban az EUB egyes kiválasztott, legjelentősebbnek tartott jogesetein keresztül mozaikszerűen bemutatjuk, hogy a versenyjogi szabályok hogyan alkalmazhatóak akkor, ha a piaci magatartás szellemi tulajdon, különösen szerzői jog gyakorlásában áll (ezt a fenti belső korláttal szemben külső korlátnak nevezzük).

13.5.3. Területi kizárólagosság

A szellemi tulajdon-jogi felhasználási szerződéseket illetően önmagában az, hogy valamely tagállamban a jogosult a védelem alatt álló mű felhasználásának kizárólagos jogát egyetlen engedélyesnek engedi át, nem elegendő e megállapodás versenyellenes céljának a megállapításához. Ezzel szemben ha a megállapodás arra irányul, hogy az EU-piacot nemzeti határok mentén felossza, olyan megállapodásnak kell tekinteni, amelynek tárgya az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése értelmében vett versenykorlátozás.

A *Football Association Premier League*-ügy⁸²³ alapja az volt, hogy az Egyesült Királyságban az angol labdarúgó-mérkőzések közvetítéséhez való hozzáférés érdekében egyes pubok olyan külföldi dekódolókártyákat kezdtek használni, amelyeket görög műsorsugárzó szervezetek bocsátottak a Görögországban lakó előfizetők rendelkezésére. Ezek a pubok a Sky – az egyesült királysági közvetítési jogok jogosultja – által igényelt árakhoz képest kedvezőbb áron vették meg a dekódolókártyát. A jogosult a műsorsugárzó szervezeteknek az egyes tagállamok területére kizárólagos jogot biztosított, és a területi kizárólagosság védelme és annak megakadályozása érdekében, hogy a nyilvánosság az adásokat az érintett tagállamon kívül vehesse, a felhasználási szerződések előírták a műsorsugárzó szervezet kötelezettségét a műholdas jel kódolására, és megtiltották, hogy dekódolókártyákat bocsássonak olyan személyek rendelkezésére, akik műsoraikat azon a tagállamon kívül kívánják nézni, mint amelyre az engedélyt megadták. A jogosult megpróbált fellépni az angol pubokkal szemben, de az EUB megállapította, hogy az uniós joggal ellentétes az angol labdarúgó-mérkőzések közvetítésének⁸²⁴ olyan engedélyezési rendszere, amely a műsorsugárzó szervezeteknek tagállamonként biztosít területi kizárólagosságot, és amely megtiltja a televíziózóknak, hogy ezeket a műsorokat dekódolókártya segítségével más tagállamokban nézzék.

⁸²² Szjt. 23. § (5) bek.

⁸²³ A C-403. és C-429. sz. egyesített ügyekben *Football Association Premier League Ltd* és társai és a *QC Leisure* és társai között 2011. október 4-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2011:631].

⁸²⁴ A Premier League mérkőzései (sportesemény) nem minősülnek egy szerző saját szellemi alkotásainak, tehát a szerzői jog értelmében vett „műveknek”, kizárólag a nyitó képsorok, a Premier League főcímenéje, a Premier League közelmúltbeli mérkőzéseinek legjelentősebb pillanatait bemutató előre rögzített filmek, valamint meghatározott grafikák tekinthetők „műveknek”, ennél fogva kizárólag azokra terjed csak ki a szerzői jogi védelem.

Ugyancsak a területi kizárólagosság versenykorlátozó jellegét kellett vizsgálni a KJK-k együttműködése körében. A közös jogkezelők a szerzői jogok kezelésére vagy a szerzők közvetlen felhatalmazása vagy az ugyanezen típusú jogokat valamely más országban kezelő KJK részéről adott felhatalmazás alapján jogosultak eljárni. A szerzők és zeneszerzők egyesületeinek nemzetközi szövetsége (CISAC) 1936-ban kidolgozott egy szerződésmintát a tagjai közötti kölcsönös képviseleti megállapodásokra vonatkozóan. E szerződés minta fakultatív módon alkalmazható mintaként szolgál a tagjai között megkötött kölcsönös képviseleti megállapodásokra vonatkozóan a zeneművek nyilvános előadásához való jogokra kiterjedő engedélyek átengedése céljából. Mindegyik közös jogkezelő vállalja a kölcsönösség elve alapján azt, hogy átengedi a repertoárjába tartozó művekkel kapcsolatos jogokat a többi közös jogkezelő részére azért, hogy azok saját területükön felhasználhassák azokat. A kölcsönös képviseleti megállapodások összessége révén létrejött hálózatnak köszönhetően minden közös jogkezelő az egész világra kiterjedő zenemű-portfóliót tud kínálni a kereskedelmi felhasználóknak, azonban kizárólag a saját területén történő felhasználásra. A Bizottság versenykorlátozónak tekintette, hogy a kölcsönös képviseleti megállapodásokban minden szervezet korlátozza a repertoárjába tartozó művekre vonatkozó engedélyek megadásának jogát a másik szerződő közös jogkezelő szervezet területén. A Törvényszék azonban megsemmisítette a Bizottság határozatát, mert a közös jogkezelők párhuzamos gyakorlata nem versenykorlátozó célú összehangolt magatartás, hanem a zeneművek engedély nélküli felhasználása elleni hatékony küzdelem szükségességének az eredménye volt.⁸²⁵

13.5.4. A szerzői jog által biztosított kizárólagosság mint erőfölényt biztosító körülmény

A szellemi tulajdon-jogok alapvető jellemzője, hogy a jogosultnak kizárólagos jogot biztosítanak a felhasználásra. A kizárólagos joggal szemben áll az a versenyjogi törekvés, hogy biztosítani kell a piacok nyitottságát, a monopóliumok elleni fellépést. A két jogági szabályozás és elveik között így látszólag elkerülhetetlen az ütközés. A modern versenypolitika nehéz kérdése annak a meghatározása, hogy milyen esetben – ha egyáltalán van ilyen eset – minősül a szellemi tulajdon-jogok gyakorlása olyan mértékben károsnak a fogyasztói jólét szempontjából, hogy a versenyjog beavatkozik a szellemi tulajdon-jogi szabályok alapján kialakult helyzetbe. Felmerül tehát a kérdés, hogy vajon az EUMSZ 102. (korábban 82.) cikke alapján kötelezhető-e a jogosult arra, hogy harmadik feleknek felhasználási engedélyt adjon (kényszerengedély). Az EUB világossá tette, hogy a kizárólagos oltalomra vonatkozó

⁸²⁵ T-442/08. sz. ügy a CISAC és a Bizottság között 2013. április 12-én hozott ítélet (ECLI:EU:T:2013:188). *Kabai Eszter, Faludi Gábor*: Egy lényegtelenre vált CISAC-ügy margójára. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 1. szám, 2014. február, p. 71–104.

jog önmagában nem támadható a 102. cikk alapján.⁸²⁶ Alkalmazható lehet viszont a 102. cikk a jog rendeltetésellenes (visszaélésszerű) gyakorlása esetén. Az EUB esetjoga szerint a kényszerengedély iránti kérelem sikeréhez valamilyen többletlemnek kell fennállnia a szellemi tulajdon-jog kapcsán, mint a piacra lépéshez szükséges nélkülözhetetlen eszközök-höz való hozzáférés, az ún. alapvető eszközök⁸²⁷ esetében (infrastruktúra használata).

13.5.4.1. A Magill-ügy⁸²⁸ – alapvető eszközök elméletének alkalmazása a szerzői jog területén

A televízióadások műsorrendje az angol és az ír jog alapján szerzői jogi védelem alatt áll. A Magill TV Guide Ltd. az Egyesült Királyságban és az Írországon sugárzott tévétársaságok műsorait kívánta egy heti műsorújságban kiadni. Korábban nem volt elérhető olyan kiadvány, amely mindhárom televízió műsorát részletesen tartalmazta volna egy hétre előre. A televíziós társaságok a szellemi alkotások szabályozása alapján *visszaélésszerűen* tagadták meg az alapvető információk átadását a következő körülményekre tekintettel. Először is a megtagadás olyan termék nyújtására vonatkozott – a televíziós csatornák heti műsorkínálata –, amely nélkülözhetetlen volt a kérdéses tevékenység (átfogó heti televíziós műsorújságok kiadása) folytatásához. Másodszor a megtagadás megakadályozta egy új termék, az átfogó heti televíziós műsorújság megjelenését, amelyet a kérdéses televíziótársaságok maguk nem szolgáltatnak, és amelyre volt potenciális fogyasztói kereslet, s így az az EK 82. (jelenleg 102.) cikk szerinti visszaélésnek minősült. Harmadszor a megtagadás nem volt objektív módon indokolható. Végezetül, magatartásukkal a televíziótársaságok fenntartottak a maguk számára egy másodlagos piacot, a heti televíziós műsorújságok piacát, kizárva minden versenyt azon a piacon. Nem kétséges, hogy a döntésben az is szerepet játszott, hogy kevésbé műalkotás jellegű tévéműsorrend szerzői jogi védelem tárgyát képezte, miközben a legtöbb tagállam jogrendszere ilyen esetben nem biztosított volna a szellemi tulajdon-jogon alapuló jogvédelmet.

⁸²⁶ A 238/87. sz. AB Volvo és Erik Veng (UK) Ltd.-ügyben 1988. október 5-én hozott ítéletében (ECLI:EU:C:1988:477) a Bíróság hangsúlyozta, hogy valamely, oltalom alatt álló formatervezési minta tulajdonosa kizárólagos jogának lényegét képezi, hogy harmadik feleket megakadályozzon abban, hogy beleegyezése nélkül gyártsanak, forgalmazzanak vagy importáljanak a formatervezési mintát magukban foglaló termékeket. Ezért „valamely, oltalom alatt álló formatervezési minta tulajdonosának arra irányuló kötelezése, hogy harmadik felek számára a formatervezési mintát magában foglaló termékek forgalmazására akár ésszerű jogdíj ellenében licencet adjon, arra vezetne, hogy a tulajdonost megfosztják kizárólagos jogának lényegétől, és hogy az ilyen licenc megtagadása önmagában nem minősülhet az erőfölénnyel való visszaélésnek”.

⁸²⁷ Az alapvető eszközök tana (ismert angol néven: essential facility doctrine) azt jelenti, hogy az alapvető eszköz (tipikusan infrastruktúra) tulajdonosa köteles hozzáférést (használatot) engedni versenytársai számára – természetesen arányos díjazás ellenében. Alapvető eszköznek az minősül, amely nélkül egy másik piacon tevékenység, szolgáltatás nem végezhető, és amelynek megkettőzése gazdaságilag nem ésszerű, leggyakrabban a hálózatos iparágakban, természeti monopóliumoknál. Például: egy kikötő vagy gázvezeték üzemeltetője nem tagadhatja meg az infrastruktúra használatát versenytárs hajózási, illetve gázszolgáltató vállalkozásnak.

⁸²⁸ A C-241/91. P. és C-242/91. P. sz., az RTE, az ITP és a Bizottság közötti egyesített ügyekben 1995. április 6-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:1995:98).

13.5.4.2. A Microsoft-eset⁸²⁹ – számítógépek operációs piacán fennálló erőfölénnyel való visszaélés

A *Magill*-ügytől kezdődő joggyakorlat egyik legismertebb esete a *Microsoft*-eset. A Bizottság megállapította, hogy a Microsoft erőfölényben volt a személyi számítógépek operációs rendszereinek piacán, és a munkacsoportszerver-operációs rendszerek piacán. Az operációs rendszer és a felhasználói program közötti, a munkacsoportszerverek összekapcsolhatóságát lehetővé tevő csatlakozófelület forráskódját a Microsoft – szerzői jogára és iparjogvédelmi oltalomra is hivatkozva – nem tárta fel. A Bizottság kimondta, hogy a Microsoft visszaélt erőfölényével, amikor megtagadta felfedni versenytársai számára az interoperabilitási információkat, amelyek a segítségével azok olyan új termékeket fejlesztettek volna, amelyek versenyezhettek volna a Microsoft termékeivel.⁸³⁰ Az EUB osztotta a Bizottság értelmezését, és megállapította, hogy az operációs rendszer tekintetében a nélkülözhetetlenség feltételei fennállnak, és az interoperabilitási információkhoz való hozzáférés megtagadásával a Microsoft egy másodlagos piacon teljesen kizárta a versenyt. A Microsoft által megvalósított elzárkózás következtében nőtt a vásárlók fogvatartottsága a Microsoft munkacsoportszervereinek a vonatkozásában, a versenytársakat pedig megakadályozta abban, hogy a Windows-tól különböző operációs rendszereket fejlesszenek ki.⁸³¹

13.5.4.3. Következtetés

Általános jogirodalmi nézet, hogy a kényszerengedély kérdését elsősorban a szellemi alkotások jogának és nem a versenyjognak kell rendeznie.⁸³² A belső korlátokon túlmenően a szerzői jog külső, elsősorban versenyjogi korlátozása azóta kerül egyre inkább előtérbe, amióta az oltalmi tárgyak köre funkcionális, „ipari” művekkel, teljesítményekkel bővül (szoftver, nem egyéni-eredeti adatbázis).⁸³³ A szellemi tulajdon-jog versenyjogi korlátozása – az erőfölénnyel való visszaélés címén – csak különleges feltételek együttes fennállása alapján, funkcionális, „ipari” alkotások esetében akkor érvényesülhet, ha bizonyítható, hogy az oltalom tárgya nélkülözhetetlen eszköz. Az ítélezési gyakorlatból következően különleges körülménynek tekinthető, ha a megtagadás olyan termékre vagy szolgáltatásra vonatkozik, amely nélkülözhetetlen valamilyen üzleti tevékenység folytatásához valamely szomszédos/másodlagos piacon; a megtagadás minden hatékony versenyt kizár ezen a szomszédos piacon; illetve megakadályozza valamely új termék megjelenését, amelyre potenciális fogyasztói kereslet lenne.

⁸²⁹ A T-201/04. sz., a Microsoft Corp. és az Európai Községek Bizottsága közötti ügyben 2007. szeptember 17-én hozott ítélet (ECLI:EU:T:2007:289).

⁸³⁰ Az eljárás másik eleme az erőfölénnyel való visszaélés azon módja volt, hogy a Microsoft árukapcsolást alkalmazott operációs rendszere és a Windows Media Player tekintetében.

⁸³¹ *Richard Whish: Versenyjog*. Budapest, HVG, 2010, p. 789.

⁸³² *Richard Whish: Versenyjog*. Budapest, HVG, 2010, p. 785.

⁸³³ *Faludi Gábor: A szerzői jog és az iparjogvédelem belső korlátjai*. Jogtudományi Közlöny, 61. évfolyam, 7–8. szám, 2006. július, p. 285.

13.6. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

13.6.1. Fogalmak

Nevesített személyiségi jogok: a személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

- a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
- b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
- c) a személy hátrányos megkülönböztetése;
- d) a becsület és a jó hírnév megsértése;
- e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- f) a névviseléshez való jog megsértése;
- g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

Üzleti titok: a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek illetéktelenek által történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné, feltéve, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a vele jogszerűen rendelkező jogosultat felróhatóság nem terheli.

Know-how (védelemre szoruló ismeret): azonosításra alkalmas módon rögzített vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása, amely az üzleti titokkal azonos védelemben részesül, ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra. E védelemre nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki a védelemre szoruló ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez a jogosulttól független fejlesztéssel vagy jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybevevett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá.

Szerkesztői tartalomnak álcázott reklám: az írott vagy elektronikus médiában szerkesztői tartalom használata az áru értékesítésének vagy más módon történő igénybevitelének előmozdítására úgy, hogy ezért a vállalkozás ellen-szolgáltatást nyújtott, ez azonban nem tűnik ki egyértelműen a tartalomból vagy a fogyasztó számára egyértelműen felismerhető képi vagy akusztikus elemekből.

Megtévesztő reklámozás: meghatározott vállalkozás által előállított áruhoz hasonló áru reklámozása olyan, szándékosan megtévesztő módon, hogy a fogyasztó azt gondolhatja, hogy az árut – a valóságtól eltérően – ugyanaz a vállalkozás állította elő.

13.6.2. Ellenőrző kérdések

1. Miként határolható el egy mű szerzői jogi védelme és védjegyjelölése?
2. Ismertessen néhány szerzői jogi vonatkozású védjegyjelölési esetet!
3. Miként korlátozhatja a szerző alkotói szabadságát mások becsülethez és jó hírnévhez való joga?
4. Milyen esetekben él vissza jogaival a szerző?
5. Milyen élethelyzetekben ütközhet egy alkotás tulajdonosának és szerzőjének joga? Miként oldható fel az ütközés?
6. Ismertessen néhány nem reklámozható terméket vagy szolgáltatást!
7. Milyen szerzői jogokat érinthet a műsorok reklámmegszakítása?
8. Milyen versenyjogi alapú belső korlátai lehetnek a szerzői jogoknak?
9. Mely esetekben vezethet a kizárólagos szerzői jog erőfölényt biztosító körülményhez?

A KÖNYV SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE	5
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	7
1. BEVEZETÉS	11
2. A SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ALAPJA, RENDSZERE	13
2.1. A szellemi tulajdon-védelem alapja és jelentősége	14
2.2. Az egyes iparjogvédelmi oltalmi formák rövid bemutatása, összehasonlítása ..	16
2.2.1. Szabadalom	16
2.2.2. Használatiminta-oltalom	18
2.2.3. Növényfajta-oltalom	18
2.2.4. Formatervezésiminta-oltalom	19
2.2.5. Védjegy	20
2.2.6. Földrajzi árujelző	21
2.3. A szerzői jogi védelem és az iparjogvédelem összehasonlítása	22
2.4. A szellemi tulajdon-védelem intézményrendszere	25
2.4.1. Nemzetközi intézmények	25
2.4.1.1. A Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organisation, WIPO)	25
2.4.1.2. Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUSZTH; European Union Intellectual Property Office, EUIPO, korábban OHIM)	25
2.4.1.3. Európai Szabadalmi Hivatal (European Patent Office, EPO)	25
2.4.1.4. Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organisation, WTO) ..	26
2.4.2. Hazai intézmények	26
2.4.2.1. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH)	26
2.4.2.2. Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT)	27
2.4.2.3. Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület (MIE)	27
2.4.2.4. Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület (MSZJF)	27
2.4.2.5. ProArt – Szövetség a Szerzői Jogokért Egyesület	28
2.5. Fogalmak, ellenőrző kérdések	29
2.5.1. Fogalmak	29
2.5.2. Ellenőrző kérdések	29
3. A SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSE ÉS GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE	31
3.1. A szerzői jog fejlődése	32
3.1.1. Történelmi előzmények	32
3.1.2. A törvényi szabályozás fejlődése	33
3.1.2.1. Nemzetközi kitekintés	33

3.1.2.2.	A hazai szabályozás fejlődése	34
3.1.2.3.	A velünk élő (szerzői) jogtörténet	36
3.1.3.	A technikai fejlődés hatása a szerzői vagyoni jogokra	37
3.1.3.1.	A fonográf és a gramofon	38
3.1.3.2.	Művek előadása nyilvánosan	39
3.1.3.3.	Művek előadása telefonban és rádióban	39
3.1.3.4.	A három felhasználási mód összevetése	41
3.1.4.	A jogérvényesítés fejlődése	42
3.2.	A szerzői jog gazdasági jelentősége	44
3.2.1.	Makrogazdasági mutatók	44
3.2.2.	A jogdíj mint jövedelem	46
3.2.3.	A szerzői jog gazdaságtana	49
3.3.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	52
3.3.1.	Fogalmak	52
3.3.2.	Ellenőrző kérdések	52
4.	A SZERZŐI JOG ÁLTAL VÉDETT MŰVEK ÉS TELJESÍTMÉNYEK	53
4.1.	Az Sztj. hatálya	54
4.2.	Az Sztj.-ben nevesített és nem nevesített műtípusok	54
4.3.	A szerzői jogi védelem feltétele („az egyéni, eredeti jelleg”)	57
4.3.1.	Egyéni, eredeti jelleg fotóművészeti alkotások esetében	59
4.3.2.	Egyéni, eredeti jelleg funkcionális művek esetében	61
4.3.3.	Egyéni, eredeti jelleg szakirodalmi művek esetében	62
4.3.4.	Egyéni, eredeti jelleg ételreceptek esetében	63
4.4.	A szerzői jogi védelem határa	64
4.4.1.	A szerzői jogi védelem alól kivett művek	64
4.4.2.	Tények és napi hírek	66
4.4.3.	Ötlet, elv, eljárás	66
4.4.4.	A folklór kifejeződései	67
4.5.	A szerzői jogi védelem keletkezése	69
4.6.	A kapcsolódó jogi teljesítmények	70
4.6.1.	Az előadóművészi teljesítmény	70
4.6.2.	A hangfelvétel-előállítók (hanglemezkiadók), a filmelőállítók (producerek), valamint a rádió- és televíziószervezetek teljesítménye	71
4.7.	Az adatbázis	72
4.8.	A gyűjteményes művek	72
4.9.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	74
4.9.1.	Fogalmak	74
4.9.2.	Ellenőrző kérdések	75
5.	A SZERZŐ ÉS A SZERZŐI JOG EGYÉB JOGOSULTJAI	77
5.1.	A szerző	78
5.1.1.	A szerkesztő	78

5.1.2.	Az állatok mint szerzők.....	78
5.1.3.	A gépek mint szerzők.....	79
5.1.4.	Szerzőségi határterületek	80
5.1.4.1.	Interjú	80
5.1.4.2.	Dramaturg	80
5.2.	A szerzői jog egyéb jogosultjai	81
5.2.1.	Az öröklés	81
5.2.1.1.	A hagyatéki eljárás	82
5.2.1.2.	A haszonélvezet	83
5.2.1.3.	A közös tulajdon	83
5.2.2.	A közös művek és az együttesen létrehozott művek.....	84
5.3.	A szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultjai	87
5.3.1.	Előadóművészek.....	89
5.3.2.	Hangfelvétel-előállítók (hanglezkiadók).....	89
5.3.3.	Filmelőállítók (producerek)	90
5.3.4.	Rádió- és televíziószervezetek	90
5.4.	A szerzőségi vélelem	90
5.5.	Fogalmak, ellenőrző kérdések.....	91
5.5.1.	Fogalmak.....	91
5.5.2.	Ellenőrző kérdések.....	92
6.	A SZERZŐ JOGAI	93
6.1.	A szerzőt megillető jogok természete, a személyhez fűződő és vagyoni jogok összehasonlítása	94
6.2.	A szerző személyhez fűződő jogai	95
6.2.1.	A mű nyilvánosságra hozatala	97
6.2.2.	A név feltüntetése	100
6.2.3.	A mű egységének védelme	102
6.3.	A szerző vagyoni jogai	106
6.3.1.	A többszörözés joga	108
6.3.2.	A terjesztés joga	111
6.3.3.	A nyilvános előadás joga	114
6.3.4.	A nyilvánossághoz közvetítés.....	116
6.3.5.	Az átdolgozás	120
6.3.6.	A merchandisingjog.....	126
6.3.7.	Egyéb vagyoni jogok	128
6.4.	A kapcsolódó jogi jogosultak jogai.....	128
6.4.1.	A szerzői joggal szomszédos jogok védelme.....	128
6.4.1.1.	Az előadóművészek jogai	130
6.4.1.2.	A hangfelvétel-előállítók jogai.....	133
6.4.1.3.	A rádió- és televíziószervezetek jogai.....	133
6.4.1.4.	A film előállítóinak jogai	134
6.4.2.	Az adatbázisok előállítóinak jogai.....	134

6.5.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	135
6.5.1.	Fogalmak	135
6.5.2.	Ellenőrző kérdések, gyakorlatok	136
7.	A SZERZŐI JOG KORLÁTAI	137
7.1.	A védelmi idő	138
7.1.1.	Szerzők	139
7.1.2.	Kapcsolódó jogi jogosultak	140
7.1.3.	Editio princeps	142
7.2.	A szabad felhasználás	142
7.2.1.	A háromlépcsős teszt	143
7.2.2.	Magáncélú másolás	145
7.2.3.	Idézés	148
7.2.4.	Átvétel	152
7.2.5.	Intézményi célú szabad felhasználás	154
7.2.6.	Oktatási célú szabad felhasználások	156
7.2.7.	Egyes művek felhasználása tájékoztatás céljára	157
7.2.8.	Előadás	159
7.3.	A jogkimerülés	160
7.4.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	162
7.4.1.	Fogalmak	162
7.4.2.	Ellenőrző kérdések	162
7.4.2.1.	Első tényállás	162
7.4.2.2.	Második tényállás	164
8.	AZ EGYES MŰTÍPUSOKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK	165
8.1.	A filmalkotások és más audiovizuális művek	166
8.2.	A szoftver	170
8.3.	Az adatbázis	173
8.3.1.	Az adatbázisok elhatárolása	174
8.3.2.	Az adatbázis jogszerű felhasználójának biztosított kivételek	175
8.4.	A képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások	176
8.4.1.	A kiállítás joga	176
8.4.2.	A követőjog és a fizető köztulajdon	179
8.4.3.	A szabad felhasználás	183
8.5.	Az építészeti alkotások és a műszaki létesítmények	184
8.6.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	188
8.6.1.	Fogalmak	188
8.6.2.	Ellenőrző kérdések	189
9.	A FELHASZNÁLÁS	191
9.1.	A felhasználási szerződés	192

9.1.1.	A felhasználási szerződés fogalma	192
9.1.2.	A felhasználási szerződésekre vonatkozó rendelkezések korlátja	193
9.1.3.	A nem létező és az érvénytelen felhasználási szerződés elhatárolása	194
9.1.4.	A felek	195
9.1.4.1.	A kiskorú szerző	195
9.1.4.2.	A szerző gazdasági társasága	196
9.1.4.3.	A szerző mint egyéni vállalkozó	197
9.1.4.4.	Felhasználási szerződés kötése ügynök (képviselő, közvetítő) útján . . .	197
9.1.4.5.	A közös jogkezelő szervezet által kötött felhasználási szerződés	198
9.1.4.6.	A felhasználó	198
9.1.5.	A forma	199
9.1.6.	A tartalom	201
9.1.6.1.	A mű meghatározása	201
9.1.6.2.	A felhasználási engedély	203
9.1.7.	A jogdíj	205
9.1.7.1.	Lemondás a jogdíjról	206
9.1.7.2.	A jogdíj mértéke	206
9.1.7.2.1.	Jog az arányos díjazásra	206
9.1.7.2.2.	Díjigény, jog a megfelelő díjazásra	208
9.1.8.	Az életműszerződés tilalma	209
9.1.9.	Nevesített szerződéstípusok	210
9.1.9.1.	Jogátruházási szerződés	210
9.1.9.2.	A reklámozás céljára megrendelt mű	212
9.1.9.3.	Megfilmesítési szerződés	214
9.1.9.4.	A kiadói szerződés	216
9.2.	A munkaviszonyban létrehozott mű	218
9.2.1.	A mű létrehozatala a munkavállaló munkaviszonyból folyó kötelessége	218
9.2.2.	A mű átadása	219
9.2.3.	A munkáltatói jogszerzés terjedelme és tartalma	220
9.2.4.	Eltérő megállapodás	220
9.2.5.	A munkavállalónál maradó vagyoni és személyhez fűződő jogok	220
9.2.6.	A díjazás	221
9.3.	Alternatív modellek az online felhasználások engedélyezésére	222
9.3.1.	Creative Commons	224
9.3.2.	FOSS-licencek (szabad vagy nyílt forráskódú szoftver)	225
9.3.3.	A hagyományos és az alternatív licencmodell ötvözése	226
9.4.	Az árva művek felhasználásának engedélyezése	226
9.4.1.	Az árva mű fogalma	227
9.4.2.	Az árvamű-felhasználás engedélyezésének általános szabályai	228
9.4.2.1.	A jogosultkutatás szabályai	228
9.4.2.2.	A felhasználási engedély terjedelme és hatálya	229
9.4.2.3.	A felhasználási engedélyért fizetendő díj	229

9.4.3.	Árva mű kedvezményezett intézmény által történő felhasználása	230
9.4.3.1.	A kedvezményezett intézmények	230
9.4.3.2.	A felhasználási engedély terjedelme és hatálya	231
9.4.3.3.	Eljárási szabályok	231
9.5.	A szerzői jogok és a kapcsolódó jogok közös kezelése	233
9.5.1.	A közös jogkezelés lényege, kialakulása	233
9.5.2.	A közös jogkezelés szabályozása a szerzői jog rendszerében	233
9.5.3.	A közös jogkezelés fogalma és esetkörei	234
9.5.4.	A jogkezelő szervezetek típusai	235
9.5.5.	A közös jogkezelés jogalapja	237
9.5.6.	A közös jogkezelés körében alkalmazott díjszabások	239
9.5.7.	Jogdíjak kezelése, felosztása	240
9.5.8.	Hatósági eljárások	241
9.6.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	242
9.6.1.	Fogalmak	242
9.6.2.	Ellenőrző kérdések	242
10.	A SZERZŐI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS	245
10.1.	A jogsértés fogalma, jelentősége, a jogérvényesítés feltételei	246
10.2.	Polgári jogi igények	249
10.2.1.	Az igényérvényesítésre jogosultak és azok köre, akikkel szemben igényt lehet érvényesíteni	249
10.2.2.	A polgári jogi jogérvényesítés	250
10.3.	Büntetőjogi eszközök	255
10.3.1.	Bitorlás	256
10.3.2.	Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése	258
10.3.3.	A szerzői jog vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértés	259
10.3.4.	A vagyoni hátrány	259
10.4.	Védelem a műszaki intézkedések megkerülésével/kijátszásával szemben	261
10.5.	A jogkezelési adatok védelme	262
10.6.	Az „alternatív vitarendezés” lehetőségei	263
10.6.1.	Az értesítési és eltávolítási eljárás	264
10.6.2.	WIPO ADR	266
10.6.3.	A WTO vitarendezési eljárása	266
10.7.	A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT)	267
10.7.1.	Az SZJSZT története, eljárása	267
10.7.2.	Ismertebb szakvélemények	268
10.8.	A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) tevékenysége	269
10.9.	Fogalmak, ellenőrző kérdések	270
10.9.1.	Fogalmak	270
10.9.2.	Ellenőrző kérdések	271

11. NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI UNIÓS SZERZŐI JOG	273
11.1. A nemzetközi, az európai uniós és a magyar jog viszonya	274
11.1.1. Mikor melyik jogot alkalmazzuk?	276
11.1.2. Az Sztj. által biztosított védelem hatálya	280
11.2. A nemzetközi szerzői jog alapjai	280
11.2.1. Nemzetközi szerzői jogi szerződések	283
11.2.1.1. Berni Uniós Egyezmény (BUE)	283
11.2.1.2. Az Egyetemes Szerzői jogi Egyezmény (ESZE)	285
11.2.1.3. A szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozó egyezmény (TRIPS-megállapodás)	285
11.2.2. Nemzetközi szomszédos jogi szerződések	286
11.2.3. A WIPO és az internetszerződések	287
11.3. Az európai uniós szerzői jog alapjai	288
11.3.1. Az uniós jogalkotás és annak szerzői jogot érintő vetülete	289
11.3.2. A szerzői jogi irányelvek	290
11.3.3. Az uniós szerzői jogi jogalkotás jövőbeli irányai	292
11.4. Az Európai Unió Bírósága és joggyakorlata	294
11.4.1. Az EUB szerepe	294
11.4.2. Az EUB szerzői jogi vonatkozású jogesetei	295
11.4.2.1. Vagyoni jogok	295
11.4.2.1.1. Többszörözés	295
11.4.2.1.2. Terjesztés	296
11.4.2.1.3. Nyilvánosságához közvetítés	296
11.4.2.1.4. Hiperlinkek	297
11.4.2.2. Szabad felhasználás	297
11.4.2.3. Védelmi idő	298
11.4.2.4. Jogkimerülés	298
11.4.2.5. Kompenzáció	298
11.4.2.5.1. Reprográfia	298
11.4.2.5.2. Üres hordozó	299
11.4.2.6. Követőjogi díj	299
11.4.2.7. Jogérvényesítés	299
11.4.2.8. Speciális műfajok	300
11.4.2.8.1. Szoftver	300
11.4.2.8.2. Adatbázis	301
11.4.2.9. Műszaki intézkedések	301
11.4.2.10. Adó-, vám-, verseny- és reklámjogi határterületek	301
11.5. Fogalmak, ellenőrző kérdések	302
11.5.1. Fogalmak	302
11.5.2. Ellenőrző kérdések	303
12. BEVEZETÉS AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ SZERZŐI JOGBA	305
12.1. A szerzői és kapcsolódó jogi védelem tárgya	306

12.1.1. Az egyéni, eredeti jelleg	306
12.1.2. Karaktervédelem	308
12.2. A szerzői jogok jogosultjai	309
12.2.1. Szerzők és kapcsolódó jogi jogosultak	309
12.2.2. Eltérések a munkaviszonyban létrehozott művek (work made for hire) kapcsolán	310
12.3. A vagyoni jogok köre és különbségei	310
12.3.1. Terminológiai sajátosságok: nyilvánossághoz közvetítés kontra nyilvános előadás	311
12.3.2. Az adatbázis-előállítók sui generis védelme	313
12.3.3. Követőjog	313
12.4. A szerzői jogok gyakorlása	315
12.4.1. A szerzői jogok forgalomképessége	315
12.4.2. Közös jogkezelés	315
12.5. A személyhez fűződő jogok	316
12.6. Korlátozások és kivételek	317
12.6.1. Fair use az Egyesült Államokban	318
12.6.2. Fair dealing a többi angolszász országban	320
12.6.3. Jogkimerülés	321
12.7. Területi és időbeli korlátok	322
12.7.1. A szerzői jog területiális jellege és az extraterritoriális jogalkalmazás	322
12.7.2. Védelmi idő	323
12.8. Jogérvényesítés	324
12.8.1. Közvetlen és közvetett jogsértés	325
12.8.2. A szerzői jogi jogsértések bizonyítása	326
12.8.3. Statutory damages az angolszász szerzői jogban	327
12.9. A szerzői jog formalitásai	328
12.10. Fogalmak, ellenőrző kérdések	329
12.10.1. Fogalmak	329
12.10.2. Ellenőrző kérdések	329

13. A SZERZŐI MŰVEK FELHASZNÁLÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ

JOGTERÜLETEK	331
13.1. A szerzői jog és a védjegy jog kapcsolata	332
13.2. Személyiségvédelem	335
13.2.1. A becsülethez és jó hírnévhez való jog	336
13.2.2. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog	340
13.2.3. A névviseléshez való jog	341
13.2.4. Az üzleti titok és a know-how (védett ismeret)	342
13.3. A tulajdonjog és a szerző jogi védelem ütközése	343
13.4. Média- és reklámjogi aspektusok és korlátok	345
13.4.1. Reklámszerződések	345
13.4.2. A reklámok és a mű integritása – reklámmegszakítások	347

13.4.3. A merchandisingjogok.....	348
13.5. Versenyjogi korlátok.....	348
13.5.1. Bevezetés: a versenyjogi szabályozás célja	348
13.5.2. A szerzői jog versenyjogi alapú belső korlátai	349
13.5.3. Területi kizárólagosság	350
13.5.4. A szerzői jog által biztosított kizárólagosság mint erőfölényt biztosító körülmény	351
13.5.4.1. A Magill-ügy – alapvető eszközök elméletének alkalmazása a szerzői jog területén	352
13.5.4.2. A Microsoft-eset – számítógépek operációs piacán fennálló erőfölénnyel való visszaélés	353
13.5.4.3. Következtetés	353
13.6. Fogalmak, ellenőrző kérdések.....	354
13.6.1. Fogalmak.....	354
13.6.2. Ellenőrző kérdések.....	354

Az alkotás viszonylag egyszerű folyamat is lehet. Csak húzzunk néhány vonalat, vagy készítsünk egy szelfit, és máris mindannyian szerzőkké válhatunk! Ennyire egyszerű lenne a szerzői jog is? Nos, a szerzői jog ennél összetettebb, ugyanis olyan, mint egy kaleidoszkóp: ahány műtípuson keresztül szemléljük, annyszor más képpé áll össze.

A könyv célja, hogy felhasználó- és szerzőbarát módon mutassa be a szerzői jog fejlődését, gazdasági jelentőségét, az egyes műtípusokat (pl. filmek, szoftver, építészeti alkotások), a szerzők jogait és azok korlátait. Megismerhetjük belőle, hogyan kell megkötni egy felhasználási szerződést, mikor nem kell a szerzőtől engedélyt kérni, és mire kell figyelni a szerzői jogok megsértése esetén.

A könyv külön foglalkozik a nemzetközi és európai uniós szerzői jogi ismeretekkel, az összehasonlító szerzői joggal és olyan kapcsolódó jogterületekkel, mint például az iparjogvédelem, a személyiségvédelem, a média- és reklámjog, valamint a versenyjog.

A kötet jogszabályszövegek idézése helyett több tucat hazai és nemzetközi jogeseten, szakvéleményen, gyakorlati példán keresztül, illusztrációkkal gazdagítva kívánja érthetőbbé tenni a szerzői jogot. Az egyes fejezetek végén a főbb fogalmak jegyzéke, valamint kérdések és feladatok találhatóak.

A szerzők munkáját a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalától szakmai tájékoztatást kérők, az oktatókat kérdező diákok és a gyakorló jogászokat szerzői jogi problémáikkal felkereső ügyfelek is segítették.

Légy te is szerző!

Használj fel műveket jogszerűen!